Digitized by Google

8
3-c
33

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
42 A
5

16
d
3

8._3.c.33.

H/-2-30
16
1
3
~~16-7-6~~

MACROBII
AMBROSII AVRELII
Theodoſii, uiri conſularis, & illuſtris,

In Somnium Scipionis, Lib. II.
Saturnaliorum. Lib. VII.

Ex uarijs, ac uetuſtisſimis codicibus recogniti, & aucti.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

VIRTVTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

VENETIIS, apud Io. Gryphium.
M D LXXIIII.

M. T. CICERONIS
SOMNIVM SCIPIONIS.
Ex libro de repub. ſexto.

QVum in Aphricam ueniſſem, Anitio Manlio COS. ad quartam legionem tribunus, ut ſcitis, militum: nihil mihi potius fuit, quàm ut Maſiniſſã conuenirem, regem familiæ noſtræ iuſtis de cauſsis amiciſſimum. Ad quem ut ueni complexus me ſenex, collacrymauit, aliquantoq́; poſt ſuſpexit in cœlum: Et grates, inquit, tibi ago ſumme Sol, uobiſq́; reliqui cœlites, qui antequã ex hac uita migro, conſpicio in meo regno, & his tectis P. Cornelium Scipionem, cuius ego nomine ipſe recreor. itaq́; nunquam ex animo meo diſcedit illius optimi atq; inuictiſſimi uiri memoria. Deinde ego illũ de ſuo regno, ille me de noſtra repub. percõtatus eſt: multiſq́; uerbis ultro citroq́; habitis, ille nobis eſt cõſũptus dies. Pòſt aũt aparatu regio accepti, ſermonẽ in multã noctẽ produximus, quũ ſenex nihil niſi de Aphricano loqueretur, omniaq́; eius nõ facta ſolũ, ſed ẽt dicta meminiſſet. Deinde ut cubitũ diſceſſimus, me & feſſũ de uia, & qui ad multam noctẽ uigilaſsẽ, arctior quàm ſolebat ſomnus cõplexus eſt. Hic mihi (credo equidẽ ex hoc quod eramus locuti. fit. n. ferè ut cogitationes ſermoneſq́; noſtri partãt aliq̃d in ſõno tale, quale de Homero ſcribit Ennius de quo uidelicet ſæpiſſimè uigilans ſolebat cogitare & loqui) Aphricanus ſe oſtendit ea forma, quæ mihi ex ima

gine eius,quàm ex ipſo erat notior. Quē ut agnoui equidem cohorrui:ſed ille, Ades, inquit,animo,& omitte timorem Scipio,& quæ dicam trade memoriæ.Vides'ne illam urbē quæ parere populo Romano coacta per me renouat priſtina bella,nec poteſt quieſcere?(oſtendebat autem Carthaginem de excelſo, & pleno ſtellarum,& illuſtri et claro quodam loco)ad quam tu oppugnandam nunc uenis penè miles? hanc hoc biennio COS. euertes, eritq; cognomen id tibi per te partum, quod habes adhuc ex nobis hæreditarium. Quum autem Carthaginem deleueris, triumphum egeris,cēſorq; fueris,& obieris legatus Aegyptum,Syriam, Aſiam,Græciam;delegere iterum COS. abſens,bellumq; maximum conficies, Numantiam excindes.Sed quum eris curru in Capitolium inuectus, offendes remp.perturbatā cōſilijs nepotis mei. Hic tu Aphricane oſtendas oportebitpatriæ lumen animi, ingenij, conſilijq; tui.Sed eius temporis ancipitē uideo quaſi fatorum uiam. Nam quum ætas tua ſeptenos octies ſolis anfractus reditusq; cōuerterit,duoq; hi numeri, quorū uterq; plenus alter altera de cā habetur, circuitu naturali ſūmā tibi fatalem confecerint, in te unum atque in tuum nomen ſe to-
& ta conuertet ciuitas:te ſenatus,te omnes boni, te ſocij,* te Latini intuebuntur: tu eris unus in quo nitatur ciuitatis ſalus. Ac ne multa, dictator remp. conſtituas oportet, ſi impias propinquorum manus effugeris. Hic quum exclamaſſet Lælius, ingemuiſſentq; uehementius cæteri, leniter arridens Scipio, Quæſo,inquit, ne me è ſomno excitetis,et pax ſit rebus:audite cætera.Sed quo ſis Aphricane alacrior ad tutandā rempublicam, ſic habeto: Omnibus qui patriā cōſeruauerint,adiuuerint, auxerint, certū

*eſſe in cœlo, ac definitum locũ, ubi beati æuo ſempiterno fruãtur. Nihil.n. eſt illi principi Deo, qui omnẽ hunc mundũ regit, qđ quidẽ in terris fiat acceptius, quàm cõcilia, cœtusq; hominum iure ſociati, quæ ciuitates appellãtur. Harũ rectores et cõſeruatores hinc profecti huc reuertẽtur. Hic ego, etſi erã perterritus nõ tam mortis metu, quã inſidiarum à meis, quæſiui tamen uiueret'ne ipſe et Paulus pater, et alij, quos nos extinctos arbitraremur. Imò uerò, inquit, hi uiuunt, qui ex corporũ uinculis tanquã è carcere euolauerunt. Veſtra uerò quæ dicitur uita, mors eſt. Quin tu aſpicias ad te uenietẽ Paulum patrem. Quẽ ut uidi equidẽ, uim lachrymarum profudi. Ille autem me complexus atq; oſculans, flere prohibebat. Atq; ego ut primũ fletu repreſſo loqui poſſe cœpi, Quæſo, inquã pater ſanctiſſime atq; optime, *quũ hæc eſt uita, ut Africanum audio dicere, quid moror in terris? quin huc ad uos uenire propero? Non eſt ita, inquit ille: niſi enim Deus is, cuius, hoc tẽplum eſt omne, quod conſpicis, iſtis te corporis cuſtodijs liberauerit, huc tibi aditus patere non poteſt. Homines.n. ſunt hac lege generati, qui tuerentur illum globum quem in hoc tẽplũ medio uides, quæ terra dicitur. Hisq; animus datus eſt ex illis ſempiternis ignibus, quæ ſydera & ſtellas uocatis, quæ globoſæ & rotũdæ diuinis animatæ mentibus circulos ſuos orbesq; conficiunt celeritate mirabili. Quare & tibi Publi, & pijs omnibus retinendus animus eſt in cuſtodia corporis, nec iniuſſu eius, à quo ille eſt uobis datus, ex hominum uita migrandum eſt, ne munus humanum aſſignatum à Deo, defugiſſe uideamini. Sed ſic, Scipio, ut auus hic tuus, ut ego, qui te genui, iuſtitiam cole & pietatem: quæ quum ſit magna in parentibus &

uel uita

propinquis,tum in patria maxima eſt:ea uita uia eſt in cœlum,& in hunc cœtũ eorum,qui iam uixerunt,& corpore laxati illum incolunt locum quem uides. Erat *aũt is ſplendidiſsimo candore inter flammas circus elucens, quem uos (ut à* Graijs *accepiſtis)orbẽ* Lacteũ *nuncupatis.* Ex *quo omnia mihi contemplanti, præclara cætera & mirabilia uidebantur.* Erant *autem eæ ſtellæ quas nunquam ex hoc loco uidimus, & eæ magnitudines omnium,quas eſſe nunquam ſuſpicati ſumus,ex quibus erat ea minima,quæ ultima à cœlo,citima terris luce lucebat aliena.Stellarum autem globi terræ magnitudinem facilè uincebant.Iam ipſa terra ita parua mihi uiſa eſt, ut me imperij noſtri, quo quaſi punctum eius attingimus,pæniteret.Quam quũ magis intuerer,Quæſo, inquit* Aphricanus,*quouſq; humi defixa tua mens erit?*Num'ne *aſpicis quæ in templaueneris?* Nouẽ *tibi orbibus,uel potius globis connexa ſunt omnia: quorum unus eſt cœleſtis extimus,qui reliquos omnes complectitur,ſumus ipſe* Deus *arcens & continens cæteros: in quo ſunt infixi illi, qui uoluuntur ſtellarum curſus ſempiterni.Cui ſubiecti ſunt ſeptẽ,qui uerſantur retro contrario motu atq; cœlum.* E'*quibus unum globum poſsidet illa, quam in terris Saturniã nominant.* Deinde *eſt hominũ generi proſperus et ſalutaris ille fulgor,qui dicitur* Iouis, Tum *rutilus, horribiliſq; terris, quem* Martem *dicitis.* Deinde *ſubter mediam ferè regionem Sol obtinet dux & princeps,& moderator luminum reliquorum,mens mundi & temperatio, tanta magnitudine ut cuncta ſua luce luſtret & compleat. Hunc ut comites ſequuntur,*Veneris *alter,alter* Mercurij *curſus.* In *infimoq; orbe* Luna *radijs Solis accenſa conuertitur.Infra autẽ iam nihil eſt niſi mor-*

tale

tale & caducum, præter animos generi hominũ munere
deorum datos. Supra Lunã ſunt æterna omnia,nã ea quæ
eſt media & nona tellus,neq; mouetur& infima eſt,& in
eam feruntur omnia*nutu ſuo pondera Quæ quum intue motu
rer ſtupens,ut me recepi, Quis hic,inquã,quis eſt qui cõ
plet aures meas tantus& tã dulcis ſonus?Hic eſt,inquit il
le qui interuallis coniunctus imparibus,ſed tamen pro ra
ta portione diſtinctis impulſu & motu ipſorum orbium ef
ficitur.qui acuta cum grauibus temperans æquabiliter cõ
cẽtus efficit.nec enim ſilentio tanti motus incitari poſſunt:
& natura fert ut extrema ex altera parte grauiter,ex al
tera aũt acutè ſonent. Quã ob cauſſã ſummus ille cœli ſtel-
li feri curſus,cuius conuerſio eſt incitatior, acuto excita
to mouetur ſono,grauiſſimo autẽ hic lunaris atq; infimus,
nã terra nona immobilis manens, ima ſede ſemper hæret,
complexa mediũ mundi locum.Illi aũt octo curſus,in qui-
bus eadem uis eſt*duorũ,VII.efficiunt diſtinctos interual
lis ſonos:qui numerus rerum omniũ ferè nodus eſt. Quod modorum
docti homines neruis imitati atq; cantibus, apperuere ſibi
reditũ in hũc locũ,ſicut alij,qui præſtantibus ingenijs in ui
ta humana, diuina ſtudia coluerunt. Hoc ſonitu completæ
aures hominũ obſurduerunt:(nec eſt ullus hebetior ſenſus
in uobis)ſicut,ubi Nilus ad illa,quæ Catadupa nominãtur,
præcipitat ex altiſſimis montibus:ea gens, quæ illum lo-
cũ accolit,propter magnitudinẽ ſonitus ſenſus audiendi ca
ret.Hic uerò tantus eſt totius mũdi incitatiſſima conuerſio
ne ſonitus,ut eum aures hominum capere non poſſint: ſi-
cut intueri ſolem aduerſum nequitis, eius radijs acies ue-
ſtra ſenſuſq; uincitur. Hæc ego admirans, referebam ta-
men oculos ad terram identidem.Tum Aphricanus, Sen-

*tio, inquit, te ſedem etiam nunc hominum, ac domum contemplari. Quæ ſi tibi parua, ut eſt, ita uidetur, hæc cœleſtia ſemper ſpectato, illa humana contemnito. Tu.n.qua celebritatem ſermonis hominum, aut quam expetendã gloriã conſequi potes? Vides habitari in terra raris & anguſtis in locis, & in ipſis quaſi maculis ubi habitatur, uaſtas ſolitudines interiectas. Hosq; qui incolũt terrã, nõ modò interruptos ita eſſe, ut nihil inter ipſos ab alijs ad alios manare poſsit, ſed partim obliquos, partim*uerſos, partim etiã aduerſos ſtare uobis: à quibus ſpectare gloriã certe nullã poteſtis. Cernis aũt eandem terram, quaſi quibuſdam redimitam & circundatã cingulis: è quibus duos maximè inter ſe diuerſos, & cœli uerticibus ipſis ex utraq; parte ſubnixos, obriguiſſe pruina uides: medium autem illũ & maximũ ſolis ardore torreri. Duo ſunt habitabiles: quorum auſtralis ille, in quo qui inſiſtunt, aduerſa uobis urgent ueſtigia, nihil ad ueſtrum genus: hic aũt alter ſub iectus aquiloni, quẽ incolitis, cerne quam tenui uos parte contingat. Omnis enim terra, quæ colitur à uobis, anguſtata uerticibus, lateribus latior, parua quædam inſula eſt, circunfuſa illo mari, quod Atlanticum, quod magnum, quod Oceanum appellatis in terris: qui tanto tamen nomine, quàm ſit paruus, uides. Ex his ipſis cultis notisq; terris num aut tuum, aut cuiuſdam noſtrum nomen, uel Caucaſum hunc, quem cernis, tranſcendere potuit, uel illum Gangem tranſnare? quis in reliquis orientis, aut obeuntis Solis ultimis, aut aquilonis auſtri'ue partibus tuũ nomen audiet? quibus amputatis, cernis profectò quantis in anguſtiis ueſtra ſe gloria dilatari uelit. Ipſi autẽ qui de nobis loquuntur, quàm loquentur diu? Quinctiam ſi cupiat*

*tranſuerſos

proles illa futurorũ hominum deinceps laudes uniuſcuiuſque noſtrum à paretibus acceptas poſteris prodere, tamẽ* patribus *propter eluuiones exuſtionesq́; terrarum, quas accidere tempore certo neceſſe eſt, non modò non æternam, ſed ne diuturnam quidem gloriam aſſequi poſſumus. Quid autẽ intereſt, ab his qui poſtea naſcẽtur ſermonem fore de te, quã ab his nullus fuerit, qui ante te nati ſint, qui nec pauciores, et certè meliores fuerũt uiri? quũ præſertim apud eos ipſos, à quibus nomen noſtrũ poteſt audiri, *ne unius* nemo *anni memoriam conſequi poſſit. Homines enim populariter annum tantum modo Solis, id eſt unius aſtri reditũ metiuntur. Quum autẽ ad idẽ unde ſemel profecta ſunt, cuncta aſtra redierint, eandemq́; totius cœli deſcriptionẽ longis interuallis retulerint, tum ille uere uertens annus appellari poteſt, in quo uix dicere audeo, q̃ multa hominum ſecula teneãtur. Nanq; ut olim deficere ſed hominibus, extinguiq́; uiſus eſt, quum Romuli animus hæc ipſa in tẽpla penetrauit; quandoq́; eadem parte ſol, eodemq́; tẽpore iterum defecerit, tum ſignis omnibus ad idem principium, ſtelliſq́; reuocatis, expletum annum habeto. Huius quidẽ anni nondum uigeſimam partem ſcito eſſe conuerſam. Quocirca ſi reditum in hunc locum deſperaueris, in quo omnia ſunt magnis & præſtantibus uiris: quanti tandẽ eſt iſta hominũ gloria, quæ pertinere uix ad unius anni partẽ exiguam poteſt? Igitur altè ſpectare ſi uoles* atq;, hãc* ad hanc *ſedem, & æternam domum contueri: neque ſermonibus uulgi dederis te, nec in præmijs humanis ſpem poſueris rerum tuarum. ſuis te oportet illecebris ipſa uirtus tradat uerum decus. Quid de te alij loquantur, ipſi uideant: ſed loquentur tamen. Sermo autẽ omnis ille, & an*

guſtijs cingitur his regionum quas uides: nec unquam de
ullo perennis fuit, & obruitur hominum interitu, & obli
uione poſteritatis extinguitur. Quæ cùm dixiſſet, Ego ue
rò, inquam, ò Aphricane (ſi quidem benemeritis de patria
quaſi limes ad cœli aditum patet) quanquam à pueritia, ut
& patris *ſtigijs ingreſſus* patrijs & tuis, decori ueſtro non defui,*
nunc tamen tanto præmio propoſito multo uigilantius.
Et ille, Tu uerò enitere, & ſic habeto, non eſſe te mortalē,
ſed corpus hoc. Nec enim is es quem forma iſta declarat,
ſed mens cuiuſq; is eſt quiſq;, non ea figura quæ digito de-
monſtrari poteſt. Deum igitur ſcito te eſſe: ſiquidē Deus
præuidet *eſt qui uiget, qui ſentit, qui meminit, qui prouidet, qui tā*
regit, & moderatur, & mouet id corpus, cui præpoſitus
eſt, quàm hunc mundū princeps ille Deus: & ut ipſum mū
dum ex quadā parte mortalē ipſe Deus æternus, ſic fragi
le corpus animus ſempiternus mouet. nam quod ſemper
mouetur, æternum eſt: quod autem motum affert alicui,
quodq; ipſum agitatur aliunde, quando finem habet motus,
uiuendi finem habeat neceſſe eſt. Solum igitur quod ſeſe mo
uet, quia nunquam deſeritur à ſe, nunquam ne moueri qui
dē deſinit. quin etiam cæteris quæ mouentur, hic fons, hoc
principium eſt mouendi. Principio autem nulla eſt origo.
nam ex principio oriuntur omnia: ipſum autem nulla ex
re alia naſci poteſt. Nec enim eſſet hoc principium, quod
gigneretur aliunde. Quòd ſi nunquam oritur, ne occidit
quidem unquam. nam principium extinctum, nec ipſum ab
alio renaſcetur, nec ex ſe aliud creabit. Si quidē neceſſe eſt
à principio oriri omnia. Ita fit, ut motus principium ex
eo ſit, quod ipſum à ſe mouetur. Id autem nec naſci poteſt,
nec mori: uel concidat omne cœlum, omniſq; natura con-

ſiſtat

ſiſtat neceſſe eſt, nec uim ullam nanciſcatur, quæ à primo impulſu moueatur. Quum pateat igitur æternum id eſſe, quod à ſe ipſo moueatur, quis eſt qui hanc naturam animis eſſe tributam neget? Inanimatum eſt enim omne quod pulſu agitatur externo. Quod at autē animal eſt, id motu cietur interiore & ſuo, nam hæc eſt natura propria animæ atque uis. Quæ ſi eſt una ex omnibus quæ ſeſe moueat, neque nata certe eſt, & æterna eſt, hanc exerce in optimis rebus. Sunt autem optimæ curæ de ſalute patriæ, quibus agitatus & exercitatus animus, uelocius in hanc ſedem & domum ſuam peruolabit. Idq; ocyus faciet, ſi iā tum, cum erit incluſus in corpore, eminebit foras, & ea quæ extra erunt, contemplans, quàm maximè ſe à corpore abſtrahet. Nam eorum animi, qui ſe corporis uoluptatibus dedidere, earumq; ſe quaſi miniſtros præbuere, impulſuq; libidinum uoluptatibus obediētium, deorum & hominum iura uiolauere, corporibus elapſi, circum terram ipſam uolutantur: nec hunc in locum niſi multis exagitati ſeculis reuertuntur. Ille diſceſſit: ego ſomno ſtatim ſolutus ſum.

MACROBII

Ambroſii

* AVRELII THEODOSII, uiri conſularis & illuſtris, in Somnium Scipionis expoſitionis quam elegantisſimæ, liber primus.

Quæ differentia & quæ ſimilitudo ſit inter Platonis ac Ciceronis de repub. libros: curq́; aut ille iudicium Eri, aut hic Somniū Scipionis operi ſuo aſciuerit. C. I.

I*NTER Platonis et Ciceronis libros, quos de Republica uterq; conſtituit, Euſtathi fili, uitæ mihi dulcedo pariter & gloria, hoc intereſſe prima fronte proſpeximus, quòd ille remp. ordinauit, hic retulit: alter qualis eſſe deberet, alter qualis eſſet à maioribus inſtituta, diſſeruit. In hoc tamen uel maximè operis ſimilitudinem ſeruauit imitatio: quòd cùm Plato in uoluminis concluſione à quodam uitæ reddito, quam reliquiſſe uidebatur, indicari faciat, qui ſit exutarum corporibus ſtatus animarum: adiecta his quadam ſphærarum uel ſiderum non otioſa deſcriptione, rerum facies non diſsimilia ſignificans, à Tulliano Scipione perquietem ſibi ingeſta narratur. Sed quòd uel commento tali, uel huic tali ſomnio in his potiſsimum libris opus fuerit, in quibus de rerum publicarum ſtatu loquebatur, quo'ue attinuerit inter gubernandarum urbium conſtituta, circulos, orbes, globoſq; deſcribere: de ſtellarum modo, de cœli conuerſione tractare, quæſitu dignum & mihi uiſum eſt,*

Cur aut Plato Erū reuiuiſcētem, aut Cicero Scipionē ſomnio excitatū īduxerit.

& alijs

& alijs fortaſſe uideatur:ne uiros ſapientia præcellētes, nihilq; in ueſtigatione ueri, niſi diuinū ſentire ſolitos, aliquid caſtigato operi adieciſſe ſuperfluum ſuſpicemur. De *hoc prius ergo pauca dicēda ſunt: ut liq̃do mēs operis, de quo loquimur, innoteſcat.* Rerū *omnium* Plato *ut actuum naturā penitus inſpiciens, aduertit in omni ſermone ſuo de reipub. inſtitutione propoſito, infundendum animis iuſtitiæ amorē: ſine qua nō ſolum reſpublica, nec exiguus hominum cœtus, ſed ne domus quidem parua conſtabit.* Ad *hunc porrò iuſtitiæ affectum pectoribus* inculcādū, nihil æquè patrocinaturū uidet, q̃ ſi fructus eius non uideretur cū uita hominis terminari.* Hunc *uerò, ſuperſtitē durare poſt hominem, qui poterat oſtendi, niſi prius de animæ immortalitate conſtaret? Fide autē facta perpetuitatis animarū, conſequens eſſe animaduertit, ut certa illis loca nexu corporis abſolutis, pro cōtēplatu probi improbi'ue meriti, deputata ſint. Sic in* Phædone, *inexpugnabilium luce rationū anima in uerā dignitatem propriæ immortalitatis aſſerta: ſequitur diſtinctio locorū, quæ hanc uitā relinquentibus ea lege debentur. quā ſibi quiſque uiuendo ſanxerit. Sic in Gorgia poſt peractam pro iuſtitia diſputationem, de habitu poſt corpus animarum, morali grauitate* Socraticæ *dulcedinis admonemur,* I*dem igitur obſeruāter ſecutus eſt in illis præcipuè uoluminibus, quibus ſtatum reipublicæ formandum recipit.* Nam *poſtquàm principatum iuſtitiæ dedit: & docuit, animā poſt animal nō perire: per illam demum fabulam (ſic enim quidam uocant) quò anima poſt corpus euadat, uel unde ad corpus ueniat, in fine operis aſſeruit: ut iuſtitiæ uel cultæ præmium, uel ſpretæ pœnā animis quippe immortalibus ſubituriſq; iudi-*

* Vetus lectio habet, inoculandū translatione ducta ab inſitionibus.

cium ſeruari doceret. Hunc ordinem Tullius non minore iudicio reſeruans, quàm ingenio repertus eſt. Poſtquam in omni reip. otio ac negotio palmam iuſtitiæ diſputando dedit, ſecras immortalium animarum ſedes, et cœleſtium ar cana regionum, in ipſo conſummati operis faſtigio collocauit: indicans quò ijs perueniendum, uel potius reuerten dum ſit, qui remp. cum prudentia, iuſtitia, fortitudine, atq; moderatione tractauerint. Sed ille Platonicus ſecretorũ relator. Et quidã nomine fuit, natione Pãphylius, miles of ficio: qui cũ uulneribus in prælio acceptis uitã effudiſſe ui ſus, duodecimo demũ die inter cæteros unà perẽptos ulti mo eſſet honorãdus igne, ſubitò ſeu recepta anima, ſeu re tẽta, quicquid emẽſis inter utrãq; uitã diebus egerat uiderat'ue, tãquã publicũ profeſſus iudiciũ, humano generi nũ ciauit. Hanc fabulam Cic. licet ab indoctis quaſi ipſe uer conſcius doleat irriſam, exemplũ tamen ſtolidæ reprehen ſionis uitãs, excitari narraturũ, quàm reuiuiſcere maluit.

Quid reſpondendũ Coloti Epicureo, putanti philoſo pho non eſſe utedũ fabulis, quasq; fabulas philoſophia recipiat, & quando his philoſophi ſoleant uti. Cap. II.

A*C prius quàm ſomnij uerba conſulamus, enodãdũ nobis eſt, à quo genere hominũ Tullius memoret uel irriſam Platonis fabulam, uel ne idem ſibi eueniat nõ uereri. Nec enim his uerbis uult imperitum uulgus intelligi, ſed genus hominum ueri ignarum ſub peritiæ oſtentatione: quippe quos & legiſſe talia, & ad reprehendendum animatos conſtaret. Dicemus igitur, & quos in tantum philoſophum referat, quandam cenſuræ exercuiſſe leuitatem: quis'ue eorum etiam ſcriptam reliquerit accu-*

ſationem

ſationem: & poſtremò, quid pro ea duntaxat parte, quæ huic operi neceſſaria eſt, reſpõderi cõueniat obiectis. Qui bus, quod factu facilè eſt, eneruatis iã quicquid uel contra Platonis, uel contra Cic. opinionem etiã in Scipionis ſomnium, ſeu iaculatus eſt unquam morſus liuoris, ſeu fortè iaculabitur, diſſolutum erit. Epicureorũ tota factio æquo ſemper errore à uero deuia, et illa extimans ridẽda quæ neſciat, ſacrum uolumen & auguſtiſſima irriſit naturæ ſeria. Colotes uerò inter Epicurei auditores loquacitate no tabilior etiam in librũ retulit, quæ de hoc amarius cauillatus eſt. Sed cætera, quæ iniuria notauit, (ſi quidẽ ad ſomnium, de quo hic procedit ſermo, nõ attinent) hoc loco nobis omittenda ſunt. Illam calumniam perſequemur, quæ niſi ſupplodetur, manebit Cic. cũ Platone communis. Ait enim à philoſopho fabulam non oportuiſſe confingi: quonã nullum figmenti genus ueri profeſſoribus conueniret. Cur enim, inquit, ſi rerũ cœleſtium notionem, ſi habitum nos animarũ docere uoluiſti, non ſimplici et abſoluta hoc inſinuatione curatum eſt, ſed quæſita perſona, caſuſq; excogitata nouitas, & compoſita aduocati ſcena figmenti, ipſam quærendi ueri ianuam mendacio pollueret? Hæc quoniam quũ de Platonico Ero iactantur, etiam quietẽ Africani noſtri ſomniantis incuſant (utraque enim ſub appoſito argumento electa perſona eſt, quæ commoda enunciandis haberetur) reſiſtamus urgenti, & fruſtra arguẽs refellatur calumnia: et una diſſoluta, utriuſque factum incolumẽ, ut fas eſt, retineat dignitatẽ. Nec omnibus fabulis repugnat philoſophia, nec omnibus acquieſcit. Et ut facilè ſecerni poſſit, quæ ex his ab ſe abdicet, ac uelut profana ab ipſo ueſtibulo ſacræ diſputationis excludat, quæ ue ẽt

Quid Platone obiecerit Colotes Epicureus.

Quas fabulas philoſophia reijciat, & quas recipiat.

ſæpe

rum uelamine, honeſtis & tecta rebus, & ueſtita nominibus enunciatur. Et hoc eſt ſolum figmenti genus, quod cautio de diuinis rebus philoſophantis admittit. Cum igitur nullam diſputationi pariat iniuriam uel Er index, uel ſomnians Africanus, ſed rerum ſacrarum enunciatio integra ſui dignitate his ſit tecta nominibus, accuſator tandem edoctus à fabulis fabuloſa ſecernere, conquieſcat. Sciendum eſt tamē, non in omnem diſputationē philoſophos admittere fabuloſa *uel licita, ſed his uti ſolent, cum uel de anima, uel de aereis, uel de æthereis poteſtatibus, uel de cæteris dijs loquuntur. Cæterum cum ad ſummum & principis omnium Deum, qui, apud Græcos τἀγαθὸν, qui πρῶτον αἴτιον nuncupatur, tractatus ſe audet attollere: uel ad mentem, quam Græci νοῦν appellant, originales rerū ſpecies, quæ ἰδέαι dictæ ſunt continentem, ex ſummo natam & profectam Deo: cum de his inquam loquuntur ſummo Deo & mente, nihil fabuloſum penitus attingunt. Sed ſi quid de his aßignare conantur, quæ non ſermonem tantummodo, ſed cogitationem quoque humanum ſuperant, ad ſimilitudines & exempla confugiunt. Sic Plato cum περὶ τἀγαθοῦ loqui eſſet animatus, dicere quid ſit, non eſt auſus: hoc ſolum de eo ſciens, quòd ſciri quale ſit ab homine non poßit. Solum uerò eius ſimillimum de uiſibilibus ſolem reperit, & per eius ſimilitudinem uiam ſermoni ſuo attollendi ſe ad non comprehenſibilia patefecit. Ideo ut nullum ei ſimulacrum, cum dijs alijs conſtitueretur, finxit antiquitas: quia ſummus Deus nataq; ex eo mens ſicut ultra animam, ita ſupra naturam ſunt: quò nihil fas eſt de fabulis peruenire. De dijs autem, ut dixi, cæteris, & de anima, non fruſtra ſe, nec ut oblectent, ad fabuloſa conuertunt: ſed quia ſciunt inimicam eſſe naturæ apertam nu-

Quando philoſophi uti ſoleant fabulis.

*Vel pro etiã, alias tamen legitur, lucida.

damq; expoſitionem ſui: quæ ſicut uulgaribus hominum ſenſibus intellectum ſui uario rerum tegmine operimentoq; ſubtraxit, ita à prudentibus arcana ſua uoluit per fabuloſa tractari. Sic ipſa myſteria figurarum cuniculis operiuntur, ne uel his ademptis nudam rerum talium ſe natura præbeat: ſed ſummatibus tantum uiris ſapientia interprete ueri arcani conſcijs, contenti ſint reliqui, ad uenerationem figuris defendentibus à uilitate ſecretum.* Numenio denique inter *philoſophos occultorum curioſiori, offenſam numinum, quòd* Eleuſina *ſacra interpretando uulgauerit, ſomnia prodiderunt: uiſo ſibi, ipſas* Eleuſinas *deas habitu meretricio ante apertum lupanar uidere proſtantes: admirantiq;, & cauſſas non conuenientis numinibus turpitudinis, conſulenti reſpondiſſe iratas: ab ipſo ſe adyto pudicitiæ ſuæ ui abſtractas, & paſſim adeuntibus proſtitutas.* Adeo *ſemper ita ſe & ſciri & coli numina* maluerunt, qualiter in uulgus antiquitas ipſa fabulata eſt: quæ & imagines & ſimulachra formarum talium prorſus alienis, & ætates tam incrementi quàm diminutionis ignaris, & amictus ornatusq; uarios corpus non habentibus aſsignauit. Secundum hæc* Pythagoras *ipſe atq;* Empedocles, Parmenides *quoque &* Heraclitus, *de dijs fabulati ſunt: nec ſecus* Timæus, *qui progenies eorum, ſicut traditum fuerat, exequutus eſt.*

* funiculis

Is Numenius fuit Pyrrhonis Helienſis diſcipulus.

* noluerunt

Quinque eſſe genera ſomniandi: atque ſomnium hoc Scipionis ad prima tria genera debere referri. Cap. III.

His *prælibatis, antequam ipſa ſomnij uerba tractemus, prius quot ſomniandi modos obſeruatio deprehenderit, cum licentiam figurarum, quæ paſſim quieſcentibus ingeruntur, ſub definitionem & regulam uetuſtas*

ſtas mitteret, ediſſeramus, ut cui eorum generi ſomnium, quo de agimus, applicandum ſit, innoteſcat. Omnium quæ uidere ſibi dormientes uidentur, quinque ſunt principales diuerſitates & nomina. Aut enim eſt ὄνειρος ſecundum Græcos, quod Latini ſomnium uocant: aut ὅραμα, quod uiſio recte appellatur: aut χρηματισμὸς, quod oraculum nuncupatur: aut eſt ἐνύπνιον, quod inſomnium dicitur: aut eſt φάντασμα, quod Cic. (quoties opus hoc nomine fuit) uiſum uocauit. Vltima ex his duo cùm uidentur, cura interpretationis indigna ſunt: quia nihil diuinationis apportant, ἐνύπνιον dico, & φάντασμα. eſt enim ἐνύπνιον, quoties cura oppreſſi animi, uel corporis, ſiue fortunæ, qualis uigilantem fatigauerit, talem ſe ingerit dormienti. Animi: ſi amator delicijs ſuis aut fruentem ſe uideat, aut carentem: ſi metuens quis imminentem ſibi uel inſidijs, uel poteſtate perſonam, aut incurriſſe hanc ex imagine cogitationum ſuarum, aut effugiſſe uideatur. Corporis: ſi temeto ingurgitatus, aut diſtentus cibo, uel abundantia præfocari ſe exiſtimet, uel grauantibus exonerari: aut contrà, ſi eſuriens cibum, aut potum ſitiens, deſiderare, quærere, uel etiam inueniſſe uideatur. Fortunæ: cùm ſe quis exiſtimat uel potentia, uel magiſtratu, aut augeri *præ deſiderio, aut exui *præ timore. Hæc & his ſimilia, quoniam ex habitu mentis quietem ſicut præuenerant, ita & turbauerant dormientis, unà cum ſomno aduolant, & pariter euaneſcunt. Hinc & Inſomnio nomen: non quia per ſomnum uidetur, (hoc enim eſt huic generi commune cum cæteris) ſed quia in ipſo ſomnio tantummodo eſſe creditur, dum uidetur, poſt ſomnium nullam ſui utilitatem, uel ſignificationem relinquit. Falſa eſſe inſomnia, nec Maro tacuit:

Sed falſa ad cœlum mittunt inſomnia manes,

quinq; ſomniorum genera.

Inſomniũ

pro

6. Aeneidos.

Cœlum hic uiuorum regionem uocans: quia ſicut dij nobis, ita nos defunctis ſuperi habemur. Amorem quoque deſcribens, cuius curam ſemper ſequuntur inſomnia, ait:

Aeneidos. *Hærent infixi pectore uultus,*
Verbaq;, nec placidam membris, dat cura quietem.

Et poſt hæc:

Anna ſoror, quæ me ſuſpenſam inſomnia terrent?

Phantaſma. Φάντασμα *uerò, hoc eſt uiſū, cùm inter uigiliā & adultam quietem, in quadam (ut aiunt) prima ſomnij nebula adhuc uigilare ſe exiſtimans, qui dormire uix cœpit, aſpicere uidetur irruētes in ſe, uel paſsim uagantes formas, à natura ſeu magnitudine, ſeu ſpecie diſcrepantes: uariasq; tempeſtates rerum, uel lætas, uel turbulentas. In hoc genere*

Epialtes. *eſt* ἐπιάλτης *quem publica perſuaſio quieſcētes opinatur inuadere, & pondere ſuo preſſos ac ſentientes grauare. His duobus modis ad nullam noſcendi futuri opem receptis, tribus cæteris in ingenium diuinationis inſtruimur. Et eſt*

Oraculū. *oraculum quidem, cū in ſomnijs parens, uel alia ſancta grauisq; perſona, ſeu ſacerdos, uel etiam* Deus, *apertè euenturum quid, aut non euenturum, faciendum, uitandum'ue de-*

Viſio. *nunciat. Viſio aūt eſt, cum id quis uidet, quod eodem modo, quo apparuerat, eueniet. Amicum peregre commorantem, quem non cogitabat, uiſus eſt ſibi reuerſum uidere, & procedendi obuius, quem uiderat, uenit in amplexus.* Depoſitum *in quiete ſuſcepit, & matutinus ei precator occurrit, mandans pecuniam tutelæ, & fidei cuſtodiæ celandam com-*

Somniū, & eius quinque ſpecies. *mittens. Somnium propriè uocatur, quod tegit figuris, & uelat ambagibus, non niſi interpretatione intelligendam ſignificationem rei, quæ demonſtratur. Quod quale ſit, non à nobis exponendum eſt: cùm hoc unuſquiſque ex uſu*

quid ſit, agnoſcat. Huius quinq; ſunt ſpecies: aut enim proprium, aut alienũ, aut commune, aut publicum, aut generale eſt. Proprium eſt, cum ſe quis facientem patientem'ue aliquid ſomniat. Alienum, cum alium. Commune, cum ſe una cũ alio. Publicum eſt, cum ciuitati foro'ue uel theatro, ſeu quibus libet publicis mœnibus actibus'ue, triſte uel lætum quid exiſtimat accidiſſe. Generale eſt, cum quis circa ſolis orbem lunarem ue globum, ſeu alia ſidera, uel cœlum, omnesq; terras aliquid ſomniat innouatum. Hoc autem quod Scipio uidiſſe ſe retulit, tria illa, quæ ſola probabilia ſunt, genera principalitatis amplectitur, & omnes ipſius ſomnij ſpecies attingit. Eſt enim oraculum: quia Paulus & Africanus uterque parens, ſancti grauesq; ambo, nec alieni à ſacerdotio, quod illi euenturum eſſet enunciarunt. Eſt uiſio, quia loca ipſa, in quibus poſt corpus, uel qualis futurus eſſet, aſpexit. Eſt ſomnium, quia rerum, quæ illi enarratæ ſunt, altitudo, tecta profunditate prudentiæ, non poteſt nobis niſi ſcientia interpretationis aperiri. Ad ipſius quoq; ſomnij ſpecies omnes refertur: Eſt propriũ quia ad ſupera perductus eſt, et de futura cognouit. Eſt alienũ, quod quẽ ſtatum aliorũ animæ ſortitæ ſunt, deprehendit. Eſt commune, quòd eadem loca tam ſibi, quàm cæteris eiuſdem meriti didicit præparari. Eſt publicum, quòd uictoriam patriæ, & Carthaginis interitum, & Capitolinum triumphum, & ſolicitudinem futuræ ſeditionis agnouit. Eſt generale, quòd cœlum cœliq; circulos conuerſionisq; concentum, uiuo adhuc homini noua & incognita, ſtellarum eſt ac luminum motus, terræq; omnis ſitum ſuſpiciendo uel deſpiciendo concepit. Nec dici poteſt non aptum fuiſſe Scipionis perſonæ ſomnium, quod generale eſſet & publicum, quia nec dum illi

Scipionis ſomnium ad quod genus ſit referẽdũ.

Quomodo ſomnium publicũ conueniat. Scipioni adhuc militi

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

contigiſſet ampliſſimus magiſtratus: imò cùm adhuc, ut ip-ſe dicit, penè miles haberetur. Aiunt enim non habenda pro ueris de ſtatu ciuitatis ſomnia: niſi quæ rector eius, magiſtra tuſue uidiſſet, aut quæ de plebe non unus, ſed multi ſimilia ſomniaſſent. Ideo *apud* Homerum, *cùm in conſilio Græcorum* Agamemnon *ſomnium, quod de inſtruendo prælio uiderat, publicaret:* Neſtor, *qui non minus ipſe prudentia, quàm omnis iuuenta uiribus iuuit exercitum, concilians fidem relatis,* De *ſtatu, inquit, publico credendum regio ſomnio: quod ſi alter uidiſſet, repudiaremus, ut futile. Sed non ab re erat, ut* Scipio, *& ſi necdum adeptus tunc erat conſulatum, nec erat rector exercitus,* Carthaginis *ſomniaret interitum, cuius erat auctor futurus: audiretq; uictoriã beneficio ſuo publicandã: uideret etiã ſecreta naturæ, uir non minus philoſophia quàm uirtute præcellens.* His *aſſertis, quia ſuperius falſitatis inſomniorum* Vergilium *teſtem citantes, eius uerſus fecimus mentionem,* **eruti de geminarum ſomnij deſcriptione portarum: ſi quis fortè quærere uelit, cur porta ex ebore falſis, è cornu ueris ſit deputata, inſtruetur auctore* Porphyrio *qui in comm. ſuis hæc in eundem locum dicit, ab* Homero *ſub eadem diuiſione deſcriptum:* Latet, *inquit, omne uerum: hoc tamen anima, cum ab officijs corporis ſomno eius paululum libera eſt, interdum aſpicit: nonnunquã tendit aciẽ, nec tamen peruenit.* Et *cũ aſpicit, tamen non libero &* **perfecto lumine uidet, ſed interiecto uelamine, quod nexus naturæ caligantis obducit.* Et *hoc in natura eſſe idem* Vergilius *aſſerit, dicens:*

* editi

Somnii portæ.

* directo

Aſpice nanque omnem, quæ nunc obducta tuenti
Mortales hebetat uiſus tibi, & humida circum
Caligat, nubem eripiam.

Aeneidos. 2.

Hoc uelamen cùm in quiete ad uerum uſque, aciem intro-

ſpicientis admittit, de cornu creditur, cuius iſta natura eſt, ut tenuatum uiſui peruium ſit. Cùm autem à uero hebetat, ac repellit obtutum, ebur putatur, cuius corpus ita natura denſatum eſt, ut ad quamuis extremitatem tenuitatis eraſum, nullo uiſu ad ulteriora tendente penetretur.

Propoſitum, ſeu ſcopus huius ſomnii quis ſit. cap. IIII.

TRactatis generibus & modis, ad quos ſomnium Scipionis refertur, nunc ipſam eiuſdem ſomnij mentẽ ipſumq; propoſitũ, quod Græci σκοπὸν *uocant, antequàm uerba inſpiciantur, tentemus aperire, et eò pertinere propoſitũ præſentis operis aſſeramus, ſicut iam in principio huius ſermonis aſtruximus, ut animas bene de rep. meritorum, poſt corpora cœlo reddi, & illic frui beatitudinis perpetuitate nos doceat. Nã Scipionem ipſum hæc occaſio ad narrandum ſomniũ prouocauit, quod longo tempore ſe teſtatus eſt ſilentio condidiſſe. Cum enim Lælius quereretur, nullas Naſicæ ſtatuas, in publico, in interfecti tyranni remunerationem locatas, reſpondit Scipio poſt alia in hæc uerba: {Sed quanquàm ſapientibus conſcientia ipſa factorum egregiorum ampliſſimum uirtutis eſt præmium: tamen illa diuina uirtus, non ſtatuas plumbo inhærentes, nec triumpho areſcentibus laureis, ſed ſtabiliora quædam, & uiridiora præmiorum genera deſiderat. Quæ tamen iſta ſunt, inquit Lælius? Tum Scipio, patimini me, inquit (quoniam tertium diem iam feriati ſumus, &c.) quibus ad narrationem ſomnij uenit, docens illa eſſe ſtabiliora & uiridiora præmiorum genera, quæ ipſe uidiſſet in cœlo bonis rerumpub. ſeruata rectoribus, ſicut his uerbis eius oſtenditur: {Sed quò ſis Africane alacrior ad tutandam*

rempublicam, ſic habeto: Omnibus, qui patriam conſeruauerint, adiuuerint, auxerint, certum eſſe in cœlo & definitum locum, ubi beati æuo ſempiterno fruantur. Et paulò pòſt, hunc certum locum, qui ſit, deſignans, ait: *Sed ſic Scipio, ut auus hic tuus, ut ego, qui te genui, iuſtitiam cole & pietatem, quæ cum magna in parentibus & propinquis, tum in patria maxima eſt. Ea uita uia eſt in cœlum, & in hunc cœlum eorum, qui iam uixerunt, & corpore laxati incolunt locum, quem uides: ſignificans galaxian. Sciendum eſt enim quòd locus, in quo ſibi eſſe uidetur Scipio per quitem, lacteus circulus eſt, qui* Γαλαξίας *uocatur. Si quidem his uerbis in principio utitur: Oſtendebat autem Carthaginem de excelſo & pleno ſtellarum illuſtri & claro quodam loco.* Et paulò pòſt apertius dicit: *Erat autem is ſplendidiſſimo candore inter flammas circulus elucens, quem uos (ut à Graijs accepiſtis) orbem lacteum nuncupatis: ex quo mihi omnia contemplanti præclara & mirabilia uidebantur.* Et de hoc quidem galaxia, *cùm de circulis loquemur, plenius diſſeremus.*

Quanquam omnes nnmeri modo quodam pleni ſint, tamen octonarium ac ſeptenarium peculiariter plenos dici: quamque ab cauſam octonarius plenus uocetur. C. V.

SEd iam quoniam inter libros, quos de rep. Cicero, quosúe prius Plato ſcripſerat, quæ differentia, quæ ſimilitudo habeatur, expreſſimus: & cur operi ſuo uel Plato Eri indicium, uel Cicero ſomnium Scipionis aſciuerit, quidue ſit ab Epicureis obiectum Platoni: uel quemadmodum debilis calumnia reſellatur: & quibus tractatibus philoſophi

loſophi admiſceāt, uel à quibus penitus excludant fabuloſa, retulimus: adiecimusq́; poſt hæc neceſſariò genera omnium imaginum, quæ falsò, quæq́; uerò uidentur in ſomnijs, ipſasq́; diſtinximus ſpecies ſomniorum, ad quas Africani ſomnium conſtaret referri: & *cur Scipioni conuenerit talia ſomniare: & de geminis ſomnij portis, quæ fuerit à ueteribus expreſſa ſententia ſuper his omnibus ipſius ſomnij, de quo loquimur, mentem propoſitumq́; ſignauimus, & partem cœli euidentes expreſſimus, in qua ſibi Scipio per quietem hæc uel uidiſſe uiſus eſt, uel audiſſe quæ retulit: nunc iā diſcutienda nobis ſunt ipſius ſomnij uerba, non omnia, ſed ut quæq; uidebuntur digna quæſitu. Ac prima nobis tractanda ſe ingerit pars illa de numeris, in qua ſic ait: Nam cum ætas tua ſeptenos octies ſolis anfractus reditusq́; conuerterit; duoq́; hi numeri, quorum uterque plenus, alter altera de cauſſa habetur, circuitu naturali ſummam tibi fatalem confecerint: in te unum atque in tuum nomen ſe tota conuertet ciuitas. te ſenatus, te omnes boni, te ſocij, te Latini intuebuntur: tu eris unus, in quo nitatur tota ciuitatis ſalus. Ac, ne multa, dictator remp. conſtituas oportet, ſi impias propinquorum manus effugeris. Plenitudinem hic non fruſtra numeris aſſignat. Plenitudo enim propriè niſi diuinis rebus, ſuperniſq́; non conuenit: neque enim corpus propriè plenum dixeris, quod cùm ſui ſit impatiens effluendo, alieni appetens eſt hauriendo. Quæ ſi metallicis corporibus non uſu ueniunt, non tamen plena illa, ſed uaſta dicenda ſunt. Hæc eſt igitur communis numerorum omnium plenitudo, quòd cogitationi à nobis ad ſuperos meanti occurrit prima perfectio incorporalitatis in numeris. Inter ipſos tamen

Nullū corpus plenū

Qui numeri Propriè pleni uocentur

nities uerò, quam Græci ἐπιφάνειαν uocant, longo latoq; diſtenditur, alto caret: & hæc planities quantis lineis contineatur, expreſſimus. Soliditas autem corporum conſtat, cùm his duabus additur altitudo. Fit enim tribus dimenſionibus impletis corpus ſolidum, quod στερεὸν uocant: qualis eſt teſſera, quæ cubus uocatur. Si uerò non unius partis, ſed totius uelis corporis ſuperficiem cogitare, quod proponimus eſſe quadratum, (ut de uno, quod exemplo ſufficiet, diſputemus) iam non quatuor, ſed octo anguli colliguntur. Quod tum animaduertis, ſi ſuper unum quadratum, quale prius diximus alterum tale altius impoſitum mente conſpicias: ut altitudo, quæ illi plano deerat, adijciatur: fiatq; tribus dimenſionibus impletis corpus ſolidum, quod στερεὸν uocant, ad imitationem teſſeræ, quæ cubus uocatur. Ex his apparet octonarium numerum ſolidum corpus & eſſe, & haberi: ſiquidem unum apud geometras puncti locum obtinet: duo, lineæ ductum faciunt, qui duobus punctis, ut ſuprà diximus, coercetur: quatuor uerò puncta aduerſum ſe in duobus ordinibus bina per ordinem poſita, exprimunt quadri ſpeciem, à ſingulis punctis in aduerſum punctum eiecta linea. Hæc quatuor, ut diximus, duplicata, & octo facta, duo quadra ſimilia deſcribunt, quæ ſibi ſuperpoſita, additaq; altitudine, formam cubi, quod eſt ſolidum corpus, efficiunt, Ex his apparet antiquiorem eſſe numerum ſuperficie & lineis, ex quibus illam conſtare memorauimus, formiſq; omnibus. A' lineis enim aſcenditur ad numerum, tanquam ad priorem: ut intelligatur ex diuerſis numeris linearum, quæ formæ geometricæ diſcribantur. Ipſam uerò ſuperficiem cum lineis ſuis, primam poſt corpora diximus incorpoream eſſe naturam nec tamen ſequeſtrandam propter perpetuam cum corpo-

Stereon
Cubus.

corporibus ſocietatē. Ergo quod ab hac ſurſum recedit, iam pure incorporeum eſt. Numeros aūt hac ſuperiores præcedens ſermo patefecit. Prima eſt igitur perfectio incorporalitatis in numeris. Et hæc eſt, ut diximus, numerorum omnium plenitudo. Seorſum autem illa, ut ſuprà admonuimus, plenitudo eſt eorum, qui aut corpus efficiunt, aut efficiuntur, aut uim obtinent uinculorum: licet alias quoq; cauſſas, quibus pleni numeri efficiantur, eſſe non ambigam. Qualiter autem octonarius numerus ſolidum corpus efficiat, antè ſatis probatum eſt. Ergo ſingulariter quoq; plenius iure dicetur, propter corporeæ ſoliditatis effectum. Sed & ad ipſam cœli harmoniam, id eſt, concinentiam, hunc numerum magis aptum eſſe non dubium eſt: cùm ſphæræ ipſæ octo ſint, quæ mouentur, de quibus ſecuturus ſermo procedet. Omnes quoq; partes, quibus conſtat hic numerus, tales ſunt, ut ex earum compage plenitudo naſcatur. Eſt.n. aut de his quæ neq; generantur, neq; generant, de monade & ſeptem, quæ qualia ſint, ſuo loco plenus explicabatur: aut de duplicato eo, qui & generatur et generat, id eſt, quatuor. Nā hic numerus quatuor & naſcitur de duobus, & octo generat. Aut componitur de tribus & quinq;, quorum alter primus omnium numerorum impar apparuit, quinarij aūt potentiam ſequens tractatus attinget. Pythagorici uerò hunc numerum iuſtitiam uocauerunt, quia primus omnium ità ſoluitur in numeros pariter pares, hoc eſt, in bis quaterna, ut nihilominus in numeros æquè pariter pares diuiſio quoq; ipſa ſoluatur in bis bina. Eadē quoq; qualitate contexitur, id eſt, bis bina bis. Cum ergo & contextio ipſius pari æqualitate procedat, & reſolutio æqualiter redeat uſq; ad monadem, quæ diuiſionem arithmetica ratione non recipit

Ratio ſecunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

pit: merito propter æqualem diuiſionem iuſtitiæ nomen accepit. Et *quia ex ſupradictis omnibus apparet, quanta & partium ſuarum, & ſeorſum ſua plenitudine nitatur, iure plenus uocatur.*

Multas eſſe cauſas, cur ſeptenarius plenus uocetur. C. VI.

S*Vpereſt, ut ſeptenarium quoque numerum plenum iure uocitandum ratio in medio conſtituta perſuadeat:* Ac *primum hoc tranſire ſine admiratione non poſſumus, quòd duo numeri, qui in ſe multiplicati uitæ ſpatium uiri fortis includerent, ex pari & impari conſtiterunt.* Hoc *enim uerè perfectum eſt, quod ex horum numerorum permiſtione generatur. nam impar numerus mas, & par fœmina uocatur.* Item *arithmetici imparem patris, & parem matris appellatione uenerantur.* Hic *&* Timæus Platonis, *fabricatorem mundanæ animæ Deum partes eius ex pari & impari, id eſt, duplari & triplari numero, intertexuiſſe memorauit: ita ut à duplari uſque ad octo, à triplari uſque ad uiginti ſeptem ſtaret alter natio* mutandi.* Hi *enim primi cubi utrinque naſcuntur: ſi quidam à paribus bis bini, qui ſunt quatuor, ſuperficiem faciunt: bis bini bis, qui ſunt octo, corpus ſolidum fingunt.* A *diſpari uerò ter terna, quæ ſunt nouem, ſuperficiem reddunt, & ter terna ter, id eſt, ter nouena, quæ ſunt uiginti ſeptem, primum æquè cubum alterius partis efficiunt.* Vnde *intelligi datur hos duos numeros, octo dico, & ſeptem, qui ad multiplicationem annorum perfecti in repub. uiri conuenerunt, ſolos idoneos ad efficiendam mundi animam indicatos: quia nihil poſt auctorem poteſt eſſe perfectius.* Hoc *quoque notandum eſt, quod ſuperius aſſerentes communem numerorum omnium dignitatem, antiquiores eos ſuperficie, &*

* *numeri.*

lineis

lineis eius, omnibusq́; corporibus oſtendimus: procedens autẽ tractatus inuenit numeros & ante animam mundi fuiſſe, quibus illa contexta auguſtiſſima Timæi *ratio naturæ ipſius conſcia teſtis expreſſit*. Hinc eſt quòd *pronuntiare non dubitauerunt ſapientes, animam eſſe numerum ſe mouentem*.

prima ratio, cur perfectus ſit numerus ſeptenarius ex partibus ipſius ſumpta.

Nunc uideamus cur ſeptenarius numerus ſuo ſeorſum merito plenus habeatur: cuius ut preßius plenitudo noſcatur, primùm merita partium, de quibus conſtat, tum demum quid ipſe poßit, inueſtigemus. Conſtat ſeptenarius numerus uel ex uno, & ſex: uel ex duobus, & quinque: uel ex tribus, & quatuor. Singularum compagum membra tractemus: ex quibus fatebimur nullum alium numerum tam uaria eſſe maieſtate fœcundum. Ex *uno & ſex, compago prima componitur.* V*num autem, quod* μονάς, *id eſt, unitas dicitur, & mas idem & fœmina eſt: par idem, atq; impar: ipſo non numerus, ſed fons & origo numerorum.* H*as monas initium finisq́; omnium, neque ipſa principij aut finis ſciens, ad ſummum refertur* Deum*: eiusq́; intellectum à ſequentium numero rerum, & poteſtatum ſequeſtrat: nec in inferiore poſt* Deum *gradu fruſtra eam deſideraueris.* H*æc illa eſt mens, è ſummo nata* Deo*, quæ uices temporum neſciens, in uno ſemper, quod adeſt, conſiſtit æuo, cumq́; utpote una, non ſit numerabilis, innumeras tamen generum ſpecies & de ſe creat, & intra ſe continet.* Inde *quoque aciem paululum cogitationis inclinans, hanc monadem reperies ad animam referri.* A*nima enim aliena à ſyluestris contagione materiæ, tantum ſe auctori ſuo ac ſibi debens, ſimplicem ſortita naturam, cùm ſe animandæ immenſitati uniuerſitatis infundat: nullum init tamen cum ſua unitate diuortium.* Vides *ut hæc monas orta à prima rerum cauſſa*

ad uſque

aduſque animam ubiq; integra, & ſemper indiuidua continuationem poteſtatis obtineat. Hæc de monade caſtigatius, quam ſe copia ſuggerebat. Nec te remordeat, quòd cùm omni numero præeſſe uideatur, in coniunctione præcipue ſeptenarij prædicetur. Nulli enim aptius iungitur monas incorrupta quàm uirgini. Huic autem numero, id eſt, ſeptenario, adeò opinio uirginitatis inoleuit, ut Pallas quoque uocitetur. nam uirgo creditur, quia nullum ex ſe parit numerum duplicatus, qui intra denarium coarctetur, quem primum limitem conſtat eſſe numerorum. Pallas ideo, quia ex ſolius monadis fœtu, & multiplicatione proceſſit: ſicut Minerua ſolo ex uno parente nata perhibetur. Senarius uerò, qui cum uno coniunctis ſeptenarium facit, uariæ ac multiplicis religionis, & potentiæ eſt. Primum quod ſolum ex omnibus numeris, qui infra decem ſunt, de ſuis partibus conſtat. Habet enim medietatem, & tertiam partem, & ſextan partem: & eſt medietas tria, tertia pars duo, ſexta pars unum quæ omnia ſimul ſex faciunt. Habet & alia ſuæ uenerationis indicia: ſed ne longior faciat ſermo faſtidium; unum ex omnibus eius officium perſequemur: quod ideo prætulimus, quia hoc commemorato, non ſenarij tantum, ſed & ſeptenarij pariter dignitas aſtruetur. Humano partui frequentiorem uſum nouem menſium, certo numerorum modulamine natura conſtituit: ſed ratio ſub aſciti ſenarij numeri multiplicationem procedens, etiam ſeptem menſes compulit uſurpari. Quambreuiter abſoluteq; duos eſſe primos omnium numerorum cubos, id eſt, à pari octo, ab impari uiginti ſeptem, & eſſe imparem marem, parem fœminam ſuperius expreſſimus. Horum uterq; ſi per ſenariũ numerum multiplicetur, efficiunt dierũ numerum qui ſeptẽ menſibus explicantur. Coeàt enim numeri,

Pallas cur a poetis μονὰς appelletur.

Vis numeri ſenarii.

numeri, mos ille qui memoratur, & fœmina octo ſcilicet & uiginti ſeptem, pariunt ex ſe quinque triginta. Hæc ſexies multiplica, creant decem & ducentos: qui numerus dierum menſem ſeptimum claudit. Ita eſt ergo natura fœcundus hic numerus, ut primam humani partus perfectionem, quaſi arbiter quidam maturitatis, abſoluat. Diſcretio uerò partus futuri (ſicut Hippocrates refert) ſic in utero dignoſcitur: Aut enim ſeptuageſimo, aut nonageſimo die conceptus mouetur. Dies ergo motus, quicunque fuerit de duobus, ter multiplicatus, aut ſeptimum, aut nonum explicat menſem. Hæc de prima ſeptenarij copulatione libata ſint. Secunda de duobus & quinq; eſt. Ex his Dyas, quia poſt monadem prima eſt, primus eſt numerus. Hæc ab illa omni potentia ſolitaria, in corporis intelligibilis * lineam prima defluxit. Ideo & ad uagas ſtellarum, & luminum ſphæras refertur, quia hæ quoque ab illa, quæ ἀπλανὴς dicitur, in numerum ſciſſæ, & in uarij motus contrarietatem retortæ ſunt. Hic ergo numerus cum quinario aptiſſimè iungitur: dum hic ad errantes, ut diximus, ad cœli zonas ille referatur. Sed ille ratione ſciſſionis: hic numero. Illa uero quinario numero proprietas excepta potentiæ ultra cæteras eminenteis euenit, quòd ſolus omnia quæq; ſunt, quæq; uidentur eſſe, complexus eſt. Eſſe autem dicimus intelligibilia, uideri eſſe corporalia omnia: ſeu diuinum corpus habeant, ſeu caducum. Hic ergo numerus ſimul omnia & ſupra, & ſubiecta deſignat. Aut enim Deus ſummus eſt, aut mens ex eo nata, in qua ſpecies rerum continentur: aut mundi anima, quæ animarum omnium fons eſt: aut cœleſtia ſunt uſq; ad nos: aut terrena natura eſt: & ſic quinarius rerum omniũ numerus impletur. De ſecunda ſeptenarij numeri cõiunctione di-

Dyadis & quinarij uis ac uirtus.

* linea

cta hæc,pro affectatæ breuitatis neceßitate, ſufficiant. Tertia eſt de tribus & quatuor, quæ quantum ualeat, reuoluamus. Geometrici corporis ab impari prima planities in tribus lineis conſtat:his enim trigonalis forma concluditur,à pari uerò prima in quatuor inuenitur. Item ſcimus, ſecundum Platonem,id eſt,ſecundum ipſius ueritatis arcanum,illa forti inter ſe uinculo colligari, quibus interiecta medietas præſtat uinculi firmitatem. Cum uerò medietas ipſa geminatur,ea, quæ extima ſunt,non tenaciter tantum, ſed etiam inſolubiliter uinciuntur. Primo ergo ternario numero contigit,ut inter duo ſumma, medium, quo uinciretur, acciperet. Quaternarius uerò duas medietates primus omnium nactus è, quas ab hoc numero Deus mundanæ molis artifex cōditorq; mutuatus inſolubili inter ſe uinculo elementa deuinxit,ſicut in Timæo Platonis aßertum eſt. Nec alter tam controuerſa ſibi ac repugnantia, & natura communionem abnuentia promiſceri,terrā dico & ignem,potuiſſe,nec per tā iugabilem competentiam fœderari,niſi duobus medijs aeris, aquæ nexibus uincirentur. Ita enim elementa inter ſe diuerſißima, opifex tamen Deus ordinis opportunitate connexuit,ut facilè iungerentur. nam cum binæ in ſingulis qualitates eſſent, talem unicuiq; de duabus alteram dedit, ut in eo, cui adhæreret, cognatam ſibi & ſimilem reperiret. Terra eſt ſicca,& frigida,aqua uerò frigida,& humida eſt. Hæc duo elementa, licet ſibi per ſiccum, humectumq; contraria ſint, per frigidum tamen commune iunguntur. Aer humectus,& calidus eſt,& cùm aquæ frigidæ contrarius ſit calore,conciliatione tamen ſocij copulatur humoris. Super hunc ignis cū ſit calidus,& ſiccus,humorem quidem aeris reſpuit ſiccitate, ſed connectitur, ſocietate caloris. Et ita fit, ut

Laus ternarii,& quaternarii.

Singula quæq; elementorum, duo ſibi hinc inde uicina ſingulis qualitatibus uelut quibuſdam amplectantur ulnis. Aqua terram, frigore; aerem ſibi nectit, humore. Aer aquæ humecto ſimili, & igni calore ſociatur, Ignis aeri miſcetur, ut calido; terræ iungitur, ſiccitate. Terra ignem ſicco patitur, aquam frigore non reſpuit. Hæc tamen uarietas uinculorum, ſi elementa duo forent, nihil inter ipſa firmitatis habuiſſet: ſi tria, minus quidem ualido, aliquo tamen nexu uincienda nodaret. Inter quatuor uerò, inſolubilis colligatio eſt, cum duæ ſummitates duabus interiectionibus uinciuntur. Quod erit manifeſtius, ſi in medio poſueris ipſam continentiam ſenſus, de Timæo Platonis exceptam. {Diuini decoris, inquit: ratio poſtulabat, talem fieri mundum, qui & uiſum pateretur, & tactum. Conſtabat autem neque uideri aliquid poſſe, ſine ignis beneficio, neque tangi, ſine ſolido; & ſolidum nihil eſſe, ſine terra. Vnde mundi omne corpus de igni & terra inſtruere fabricator incipiens, uidit duo conuenire, ſine medio colligante, non poſſe, & hoc eſſe optimum uinculum, quod & ſe pariter & à ſe liganda deuinciat. Vnam uerò interiectionem tunc ſolum poſſe ſufficere, cum ſuperficies ſine altitudine uincienda eſt. At ubi arctanda uinculis eſt alta dimenſio, nodum niſi gemina interiectione non necti. Inde aerem & aquam inter ignem terramq; contexuit, & ita per omnia una & ſibi conueniens iugabilis competentia cucurrit, elementorũ diuerſitatem ipſam differentiarum æqualitate conſocians. Nam quantum intereſt inter aquam & aerem cauſſa denſitatis & ponderis, tantundem inter aerem & ignem eſt. Et rurſus quod intereſt inter aerem, & aquam cauſſa leuitatis & raritatis, hoc intereſt inter terram

Expoſitio eſt ſententiæ Platonicæ, non uerborũ.

terram & aquam. Item quod intereſt inter terram & aquam cauſſa denſitatis & ponderis, hoc intereſt inter aquam & aerem. Et quod inter aquam & aerem, hoc inter aerem & ignem. Et contrà quod inter ignem & aerem tenuitatis leuitatisq; cauſſa, hoc inter aerem, & aquam eſt. Et quod eſt inter aerem & aquam, hoc inter aquam intelligitur & terram. Nec ſolum ſibi uicina & cohærentia comparantur, ſed eadem alterius ſaltibus cuſtoditur æqualitas. Nam quod eſt terra ad aerem, hoc eſt aqua ad ignem: & quoties uerteris, eandem reperies iugabilem competentiam: ita ex ipſo quo inter ſe ſunt æqualiter diuerſa ſociantur.} Hæc eò dicta ſunt, ut aperta ratione conſtaret, neque planitiem ſine tribus, neque ſoliditatem ſine quatuor poſſe uinciri. Ergo ſeptenarius numerus geminam uim obtinet uinciendi, quia ambæ partes eius uincula prima ſortitæ ſunt: ternarius cum una medietate, quaternarius cum duabus. Hinc in alio loco eiuſdem ſomnij Cicero de ſeptenario dicit. {Qui numerus rerum omnium fere nodus eſt.} Item omnia corpora aut mathematica ſunt alumna geometriæ, aut talia, quæ uiſum tactumúe patiantur. Horum priora tribus incrementorum gradibus conſtant: aut enim linea eijcitur ex puncto, aut ex linea ſuperficies, aut ex planitie ſoliditas. Altera uerò corpora quatuor elementorum collato fœdere, in robur ſubſtantiæ corpulentæ concordi concretione coaleſcunt. Necnon omnium corporum tres ſunt dimenſiones, longitudo, latitudo, profunditas. Termini adnumerato effectu ultimo quatuor, punctum, linea, ſuperficies, & ipſa ſoliditas. Item cùm quatuor ſint elementa, ex quibus conſtant corpora, terra, aqua, aer, & ignis, tribus ſine dubio

interſtitijs ſuperantur: quorum unum eſt à terra uſque ad aquam, ab aqua uſq; ad aerem ſequẽs, tertiũ ab aere uſq; ad ignem. Et à terra quidem uſq; ad aquã ſpatium, neceßitas à Phyſicis dicitur: quia uincire & ſolidare creditur, quod eſt in corporibus lutulentum. Vnde Homericus cenſor cum Græcis imprecaretur, Vos omnes, inquit, in terram & aquã reſoluamini: in id dicens, quod eſt in natura humana turbidum, quo facta eſt homini prima concretio. Illud uerò, quod inter aquam & aerem* ἁρμονία *dicitur, id eſt apta & conſonans conuenientia: quia hoc ſpatium eſt, quod ſuperioribus inferiora conciliat, & facit diſſona conuenire. Inter aerẽ uerò & ignem, obedientia dicitur, quia ſicut lutulenta & grauia ſuperioribus neceßitate iunguntur; ita ſuperiora lutulentis obedientia copulantur, harmonia media, coniunctionem utriuſque præſtante. Ex quatuor igitur elementis, & tribus eorum interſtitijs abſolutionem corporum conſtare manifeſtum eſt. Ergo hi duo numeri, tria dico et quatuor, tam multiplici inter ſe cognationis neceßitate ſociati, efficiendis utriuſq; corporibus, conſenſu miniſtri fœderis obſequuntur. Nec ſolum explicandis corporibus hi duo numeri collatiuum præſtant fauorem, ſed quaternarium quidem Pythagorici, quem* τετρακτὺν *uocant: adeò, quaſi ad perfectionem animæ pertinentẽ, inter arcana uenerantur: ut ex eo & iuriſiurandi religionem ſibi fecerint.* ὐμὰ τὸν ἀμετέρα ψυχᾶ παράδοντα τετρακτύν. **Iuro tibi per eum, qui dat animæ noſtræ quaternarium numerum. Ternarius uerò aßignat animam tribus ſuis partibus abſolutam. Quarum prima eſt ratio, quam* λογιστικὸν *appellant: ſecunda animoſitas, quam* θυμικὸν *uocant: tertia cupiditas, quæ* ἐπιθυμητικὸν *nuncupatur. Item nullus ſapientum animam ex ſymbo-*

Menelaus Ἰλιάδ. η. ἀλλ' ὑμεῖς μὲν πάντες ὕδωρ καὶ γαῖα γένοισθε.

Alias, Per qui noſtræ animę numerum dedit ipſe quaternũ. hãc

ſymphoniſs quoq; muſicis conſtitiſſe dubitauit. Inter has non paruæ potentiæ eſt, quam dicitur διὰ πασῶν. *Hæc conſtat ex duobus ideſt* διὰ τεσσάρων, & διὰ πέντε *Fit autem diapente, ex hemiolio, & fit diateſſaron, ex epitrito.* Et *eſt primus hemiolius tria, & primus epitritus quatuor: quod quale ſit, ſuo loco plenius exequemur.* Ergo *ex his duobus numeris conſtat diateſſaron, & diapente: ex quibus diapaſon ſymphonia generatur.* Vnde Ver. *nullius diſciplinæ expers, plenè & p omnia beatos exprimere uolēs ait:* Oterq; *quaterq; beati.*

lectionē uerā, illā uerò in textu inculcatam eſſe appa ret.

1. Aeneidos.

Hæc de partibus ſeptenarij numeri, ſectantes compendia, diximus, de ipſo quoque pauca dicemus. Hic *numerus* ἑπτὰς *nunc uocatur, antiquato uſu primæ literæ.* Apud *ueteres enim ſeptas uocitabatur, quod* Græco *nomine teſtabatur uenerationem debitam numero. nam primo omnium hoc numero anima mundana generata eſt, ſicut* Timæus Platonis *edocuit.* Monade *enim in uertice locata, terni numeri ab eadem ex utraque parte fluxerunt, ab hac pares, ab illa impares, id eſt, poſt monadem à parte altera duo, inde quatuor, deinde octo, ab altera uerò parte tria, deinde nouem, & inde uiginti ſeptem.* Ex *his numeris facta contextio generationem animæ imperia creatoris efficit.* Non *parua ergo hinc potentia numeri huius oſtenditur, quia mundanæ animæ origo ſeptem finibus continetur.*

Secūda ratio perfectio nis numeri ſeptenarii.

Tertia. *Septem quoq; uagantium ſphærarum ordinē illi ſtellifere & omnes continenti ſubiecit artifex fabricatoris prouidentia, quæ & ſuperioris rabidis motibus obuiarēt, & inferiora omnia gubernarent. Lunā quoq; quaſi ex illis ſeptimā*

Quarta. *numerus ſeptenarius mouet, curſumq; eius ipſe diſpenſat. Quod cùm multis modis probetur, ab hoc incipiat oſtendi. Luna octo & uiginti propè diebus totius zodiaci ambitum conficit. nam etſi per triginta dies ad ſolem, à quo profecta eſt, remeat: ſolos tamen fere uiginti octo in tota zodiaci circuitione conſumit; reliquis, ſolem, qui de loco, in quo eum reliquit, abſceſſerat, comprehendit. Sol.n. unum de duodecim ſignis integro menſe metitur. Ponamus ergo, ſole in prima parte arietis conſtituto, ab ipſius (ut ita dicā) orbe emerſiſſe lunam, quod eam naſci uocamus. hæc poſt uiginti octo dies & horas ferè ſeptem, ad primam partem Arietis redit, ſed illic non inuenit ſolem. intereà enim & ipſe progreßionis ſuæ lege ulterius abſceßit: & ideo ipſa necdum putatur eò, unde profecta fuerat, reuertiſſe: quia oculi noſtri tunc, non à prima parte Arietis, ſed à ſole eam ſenſerant proceßiſſe. Hunc ergo diebus reliquis, id eſt duobus, plus minus'ue conſequitur, & tunc eius orbi denuo ſuccedens, ac denuo inde procedens rurſus dicitur naſci. Inde ferè nunquàm in*

Cur Luna bis in Geminis naſcatur. *eodem ſigno bis continuò naſcitur, niſi in Geminis, ubi hoc nonunquam euenit, quia dies in eo ſol duos ſupra triginta altitudine ſigni morante conſumit: rarißima in alijs, ſi circa primā ſigni partem à ſole procedat. Huius ergo uiginti octo dierum numeri, ſeptenarius origo eſt. nam ſi ab uno uſq; ad ſeptem, quantum ſinguli numeri exprimunt, tantum antecedentibus addendo procedas, inuenies uiginti octo nata ſeptem. Hunc etiam numerum, qui in quater ſeptenos*

æqua

æqua ſorte digeritur, ad totam zodiaci latitudinem emetiendam remetiendamq; conſumit. nam ſeptē diebus ab extremitate ſeptentrionalis oræ obliquè meando per latum ad medietatem latitudinis peruenit, qui locus appellatur eclipticus. Septem ſequentibus à medio ad imum auſtrale elabitur. Septem alijs rurſus ad medium obliquata conſcendit. Vltimis ſeptem; ſeptentrionali redditur ſummitati. Ita ijſdem quater ſeptenis diebus omnem zodiaci & longitudinem, & latitudinem circum perq; diſcurrit. Similibus quoq; diſpenſationibus hebdomadum luminis ſui uices ſempiterna lege uariãdo diſponit. primis enim ſeptem uſque ad medietatem uelut diuiſi orbis excreſcit, & διχότομος tunc uocatur: ſecundis, orbē totū renaſcentes ignes colligendo iam complet, & plena tunc dicitur: tertijs, διχότομος rurſus efficitur, cum ad meditatem decreſcendo contrahitur: quartis, ultima luminis ſui deminutione tenuatur. Septem quoque permutationibus, quas φάσεις uocant Græci, toto menſe diſtinguitur, quum naſcitur, quum fit διχότομος, & cum fit ἀμφίκυρτος, cum plena, & rurſus amphicyrtos, ac denuo dichotomos, & cum ad nos luminis uniuerſitate priuatur. Amphicyrtos eſt autem, cum ſupra diametrum dichotomi eſt, antequàm orbis concluſione cingatur: uel de orbe iam minuens inter medietatem ac plenitudinem inſuper mediam luminis curuat eminentiam. Sol quoque ipſe, de quo uitam omnia mutuantur, ſeptimo ſigno uices ſuas uariat, nam à ſolſtitio hyemali, ad ſolſtitium æſtiuum ſeptimo peruenit ſigno: & à tropico uerno, uſque ad autumnale tropicum, ſeptimi ſigni peragratione producitur. Tres quoq; conuerſiones lucis ætheree per hunc numerum conſtant. Eſt autem prima maxima, ſecunda

διχότομος i. dimidio orbe cæſa.

ἀμφίκυρτος, id eſt utrinque gibboſa

Quinta.

Sexta.

media, minima eſt tertia, & maxima eſt anni ſecundum ſolem, media menſis ſecundum lunam, minima dici ſecundum ortum & occaſum. Eſt uerò unaquæq; conuerſio quadripartita: & ita conſtat ſeptenarius numerus, id eſt, ex tribus generibus conuerſionum, & ex quatuor modis, quibus unaquæque conuertitur. Hi *ſunt autem quatuor modi. ſit enim prima humida, deinde calida, inde ſicca, & ad ultimum frigida.* Et *maxima conuerſio, id eſt, anni, humida eſt uerno tempore, calida æſtiuo, ſicca autumno, frigida per hyemem.* Media *autem conuerſio menſis per lunam ita fit, ut prima ſit hebdomas humida, quia naſcens luna humorem aſſolet concitare: ſecunda calida, adoleſcente in ea iam luce de ſolis aſpectu: tertia ſicca, quaſi plus ab orto remota: quarta frigida, deficiente iam lumine.* Tertia *uerò conuerſio, quæ eſt diei ſecundum ortu & occaſum, ita diſponitur, quòd humida ſit uſq; ad primam de quatuor partibus partem diei: calida uſque ad ſecundam: ſicca, uſq; ad tertiam: quarta iam frigida.* Oceanus *quoq; in incremento ſuo hunc numerum tenet. nam primo naſcentis lunæ die fit copioſior ſolito, minuitur pauliſper ſecundo: minoremq; uidet eum tertius, quàm ſecundus, & ita decreſcendo ad diem ſeptimum peruenit.* Rurſus *octauus dies manet ſeptimo par: & nonus fit ſimilis ſexto: decimus quinto: & undecimus fit quarto par: tertio quoq; duodecimus: & tertiuſdecimus fit ſimilis ſecundo, quartuſdecimus primo.* Tertia *uerò hebdomas eadem facit, quæ prima: quarta eadem, quæ ſecunda.* Hic *deniq; eſt numerus, qui hominem concipi, formari, edi, uiuere, ali, ac per omnes ætatum gradus tradi ſenectæ, atq; omnino conſtare facit.* Nam *ut illud taceamus, quòd uterum nulla ui ſeminis occupatum, hoc dierum numero natura conſtituit, uelut*

Septima

Octaua.

uelut decreto exonerandæ mulieris uectigali menſe redeunte purgari: hoc tamen prætereundum non eſt, quia ſemen quod poſt iactum ſui intra horas ſeptem non fuerit in effuſionem relapſum, hæſiſſe in uitam pronuntiatur. Verùm ſemine ſemel intra formandi hominis monetã locato, hoc prima artifex natura molitur, ut die ſeptimo folliculum genitiuum circundet humori ex membrana tam tenui, qualis in ouo ab exteriore texta clauditur, & intra ſe cladit liquorem.* Hoc cùm à phyſicis deprehenſum ſit, Hippocrates *quoque ipſe, qui tam fallere, quàm falli, neſcit, experimenti certius aſſeruit: referens in libro, qui de* Natura *pueri inſcribitur, tale ſeminis receptaculum de utero eius eiectum, quam ſeptimo poſt conceptum die grauidam intellexerat. Mulierem.n. ſemine non effuſo, ne grauida maneret orantẽ, imperauerat ſaltibus concitari, atq; ſeptimo die* ſaltu eiectum cum tali folliculo, qualem ſuprà retulimus, ſuffeciſſe conceptui.* Hæc Hippocrates. *Straton uerò Peripateticus, & Diocles Caryſtius per ſeptenos dies concepit corporis fabricam hac obſeruatione diſpenſant: ut hebdomade ſecunda credant guttas ſanguinis in ſuperficie folliculi, de quo diximus, apparere: tertia demergi eas introrſum ad ipſum conceptionis humorem: quarta humorem ipſum coagulari, ut quiddam uelut inter carnem & ſanguinem liquida adhuc ſoliditate conueniat: quinta uerò interdum fingi in ipſa ſubſtantia humoris humanam figurã, magnitudine quidem apis, ſed ut in illa breuitate membra omnia, & diſignata totius corporis lineamenta conſiſtant. Ideo autem adiecimus, interdũ, quia conſtat, quoties quinta hebdomade fingitur deſignatio iſta membrorum, menſe ſeptimo maturari partum. Cùm autem nono menſe abſolutio futura eſt, ſi quidem fœmina fa-*

* *geminum*

Locus eſt in libro περὶ φύσιος παιδίου, ſed in uulgatis exẽplis perperam ſcribitur. πιδήσαι pro πηδῆσαι.

* *ſaltum ſeptinum eijciendo.*

 bri-

*bricatur, ſexta hebdomadæ iam membra diuidi, ſi maſculus, ſeptima. Poſt partum uerò utrum uicturum ſit quod effuſum eſt, an in utero ſit præmortuum, ut tantummodo ſpirans naſcatur, ſeptima hora diſcernit. Vltra hunc.n. horarū numerum, quæ præmortua naſcuntur, aeris halitum ferre non poſſunt: quem quiſque ultra ſeptem horas ſuſtinuerit, intelligitur ad uitam creatus, niſi alter fortè (qualis perfectum poteſt) caſus eripiat. Item poſt dies ſeptem iactat reliquias umbilici, & poſt bis ſeptem incipit ad lumen uiſus eius moueri, & poſt ſepties ſeptem libere iam & pupulas, & totam faciē *conuertit ad motus ſingulos uidendorum. Poſt ſeptem uerò menſes dentes incipiunt mandibulis emergere. Et poſt bis ſeptem, ſedet ſine caſus timore. Poſt ter ſeptem, ſonus eius in uerba prorumpit. Et poſt quater ſeptem, non ſolum ſtat firmiter, ſed & incedit. Poſt quinquies ſeptem, incipit lac nutricis horreſcere, niſi fortè ad patientiam longioris uſus continuata conſuetudine protrahatur. Poſt annos ſeptem, dentes, qui primi emerſerant, alijs aptioribus ad cibum ſolidum naſcentibus cedunt, eodemq; anno, id eſt, ſeptimo, plenè abſoluitur integritas loquendi. unde & ſeptem uocales literæ à natura dicuntur inuentæ, licet latinitas eaſdem modo longas, modo breues pronunciando, quinq; pro ſeptem tenere maluerit. apud quos tamen, ſi ſonos uocalium non apices numeraueris, ſimiliter ſeptem ſunt. Poſt annos autem bis ſeptem ipſa ætas neceſſitate pubeſcit. tunc enim moueri incipit uis generationis in maſculis, & purgatio fœminarum. ideo & tutela pueris, quaſi uirile iam robur, abſoluitur: de qua tamen fœminæ propter uotorum feſtinationem, maturius biennio legibus liberantur. Poſt ter ſeptenos annos, ge-*

nas

* uertit

Quā Macrobius in fœmina uotorum feſtinationem appellat, ea iurecōſultis doli capacitas dicitur.

nas flore ueſtit iuuenta, idemq; annus finem in longum creſcendi facit. Et quarta annorum hebdomas impleta, in latum quoq; creſcere ultrà iam prohibet. Quinta omne uiriũ, quantæ ineſſe unicuiq; poſſunt, complet augmentum, nulliq; modo iam poteſt quiſquam ſe fortior fieri. Inter pugiles deniq; hæc conſuetudo ſeruatur, ut quos iam coronauere uictoriæ, nihil de ſe amplius in incremento uirum ſperent: qui uerò expertes huius gloriæ uſq; illò manſerunt, à pro feſſione diſcedant. Sexies uerò ſepteni anni, ſeruant uires antè collectas, nec diminutionem, niſi, ex accidenti, euenire patiuntur. Sed à ſexta uſq; ad ſeptimam ſeptimanam fit qui dem diminutio, ſed occulta, & quæ detrimentum ſuum aper ta defectione non prodat. Ideo nonnullarum rerum publica rum is mos eſt, ut poſt ſextam ad militiam nemo cogatur: in pluribus detur remiſſio iuſta poſt ſeptimam. Notandum uerò, quòd cùm numerus ſeptem ſe multiplicat, facit ætatem, quæ propriè perfecta & habetur, & dicitur: adeò, ut illius ætatis homo, ut pote qui iam perfectionem & attige rit, necdum præterierit, & conſilio aptus ſit, nec ab exercitio uirium alienus habeatur. Cum uerò decas, qui & ipſe perfectiſſimus numerus eſt, perfecto numero, id eſt ἑπτάδι iungitur, ut aut decies ſeptẽ, aut ſepties deni computentur anni; hæc à phyſicis creditur meta uiuendi, & hoc uitæ humanæ perfectum ſpatium terminatur: quod quiſquis ex ceſſerit, ab omni officio uacuus, ſoli exercitio ſapientiæ uacat, & omnem uſum ſui in ſuadendò habet, aliorum munerum uacatione reuerendus. A ſeptima enim, uſq; decimam ſeptimanam pro captu uirium, quæ adhuc ſingulis perſeuerant, uariantur officia. Idem numerus totius corporis Nona. *membra diſponit. ſeptem enim ſunt intra hominem, quæ à*

Græ-

Mẽbra nigra intra hominẽ. *Græcis nigra membra uocitãtur: Lingua, cor pulmo, iecur, liem, renes duo.* Et *ſeptẽ alia cum uenis & meatibus, quæ ad iacent ſingulis, ad cibum & ſpiritum accipiendũ reddendũq; ſunt deputata: guttur, ſtomachus, aluus, ueſica, & inteſtina principalia tria: quorum unum* **diſsipium uocatur, quod uentrem & cætera inteſtina ſecernit: alterũ mediũ, quod* Græci *μεσεντέριον dicunt: tertiũ, quod ueteres hyram uocauerunt, habeturq́; præcipuum inteſtinorum omnium, & cibi retrimenta deducit.* De *ſpiritu autem & cibo, quibus accipiendis, ut relatum eſt, atq; reddendis membra, quæ diximus cum meatibus ſibi adiacentibus obſequuntur, hoc obſeruatum eſt, quòd ſine hauſtu ſpiritus ultra horas, ſeptem, ſine cibo ultra totidem dies uita non durat. Septẽ quoq; ſunt gradus in corpore, qui dimenſionem altitudinis ab imo in ſuperficiẽ cõplent, medulla, os, neruus, uena, arteria, caro, cutis.* Hæc de *interioribus.* In *aperto quoq; ſeptem ſunt corporis partes, caput, pectus, manus, pedesq́; & pudendũ.* Item *quæ diuiduntur, non niſi ſeptem compagibus iuncta ſunt: ut in manibus eſt humerus, brachium, cubitus, uola: & digitorum terni nodi.* In *pedibus uerò femur, genu, tibia, pes ipſe, ſub quo uola eſt: & digitorum nodi terni ſimiliter.* Et *quia ſenſus, eorumq́; miniſteria, natura in capite, uelut in arce, conſtituit, ſeptem foraminibus ſenſuum celebrantur officia, id eſt, oris: ac deinde oculorum, narium & aurium, binis.*

* Diſſeptũ in antiq. cod. eſt autem

Decima.

Vndecima. ✝ *Vnde non immerito hic numerus totius fabricæ diſpenſator & dominus, ægris quoq; corporibus periculum ſanitatem'ue denuntiat.* Imò *ideo & ſeptem motibus omne corpus agitatur: aut enim acceſsio eſt, aut receſsio: aut in læuam, dextram'ue deflexio: aut ſurſum quis, ſeu deorſum mouetur, aut in orbem rotatur.* Tot *uirtutibus inſignitus ſeptena-*

plenarius, quas uel de partibus ſuis mutuatur, uel totus exercet, iure plenus & habetur, & dicatur. Et *abſoluta, ut arbitror, ratione iam conſtitit, cur diuerſis ex cauſis, octo & ſeptem pleni uocentur. Senſus autem hic eſt, cùm ætas tua quinquageſimum & ſextum annum compleuerit, quæ ſumma tibi fatalis erit. ſpes quidem ſalutis publicæ te uidebit, & pro remedijs communis bonorum omnium ſtatus uirtutibus tuis dictatura debebitur. *ſed ſi euaſeris inſidias propinquorum. nam per ſeptenos octies ſolis anfractus reditusq; quinquaginta & ſex ſignificat annos, anfractum ſolis & reditum annum uocans: anfractum, propter zodiaci ambitum: reditum, qui eadem ſigna per annos ſingulos certa lege metitur.* Scilicet

Obſcura inuolutaq; ſemper eſſe ſigna ac ſomnia de aduerſis: tamē ſēper ſubeſſe aliqd, quo poſſit quoquo modo deprehēdi ueritas, modo diligens ad ſit ſcrutator. C. VII.

Hic quidem mirantur, quid ſibi uelit iſta dubitatio, Si effugeris quaſi potuerit diuina anima, & olim cœlo reddita, atq; hic maximè ſcientiam futuri profeſſa, neſcire, poſſit'ne nepos ſuus an non poſſit euadere. Sed non aduertunt hanc habere legem omnia uel ſigna, uel ſomnia: ut de aduerſis obliquè aut denuntiet, aut minentur, aut moneant. Et *ideo quædam cauendo tranſimus, alia exorando & litando uitantur: ſunt alia ineluctabilia, quæ nulla arte, nullo auertuntur ingenio.* Nam *ubi admonitio eſt, uigilantia cautionis euaditur.* Quod *apportant minæ, litatio propitiationis auertit.* Nunquam *denuntiata uaneſcunt.* Hic *ſubijcies: Vnde igitur iſta diſcernimus, ut poſſit, cauendumne, an exorandum, an uerò patiendum ſit, deprehendi? Sed præſentis operis fuerit, inſinuare, qualis ſolet in*

diuina

diuinationibus eſſe affectata confuſio: ut deſinas uelut de inſerta dubitatione mirari. Cæterum in ſuo quoque opere artificis erit, ſigna quærere, quibus iſta diſcernat: niſi hoc uis diuina impediat. nam illud,

Aeneid. 3. Probibent nam cætera Parcæ Scire.

Maronis eſt ex intima diſciplinæ profunditate ſententia. Di*uulgatis etiam docemur exemplis, quàm plene ſemper cùm prædicuntur futura, ita dubijs obſerantur: ut tamen diligens ſcrutator, niſi diuinitus (ut diximus) impediatur, ſub*

Iliad. 6. *eſſe reperiat apprehendendæ ueſtigia ueritatis. ut ecce* Ho*mericum ſomnium à* Ioue, *ut dicitur, miſſum, ad conſerendam futuro die cum hoſtibus manũ, ſub aperta promiſſione uictoriæ, ſpem regis animauit.* Ille *uelut diuinum ſecutus oraculum, commiſſo prælio, amiſſis ſuorum plurimis, uix ægreq́; in caſtra remeauit: num dicendum eſt* Deum *mandaſſe mendacium?* Non *ita eſt. Sed quia illũ caſum* Græcis *fata decreuerant, latuit in uerbis ſomnij, quod animaduerſum uel ad uerè uincendum, uel ad cauendũ ſaltẽ potuiſſet inſtruere. habuit n. præceptio, ut uniuerſus produceretur exercitus. At ille ſola pugnandi hortatione contentus, nõ uidit quid de producẽda uniuerſitate præceptum ſit, prætermiſſoq́;* Achille, *quam tunc recenti laceſſitus iniuria, ab armis cũ ſuo milite feriabatur, rex progreſſus in prælium, & caſum, qui debebatur, excepit, & abſoluit ſomnium inuidia mentiendi, non omnia de imperatis ſequendo.* Parem *obſeruantiæ diligentiã* Homeri*cæ per omnia perfectionis imitator* Maro, *in talibus quoque rebus obtinuit, nam apud illum* Aeneas *ad regionem inſtruendo regno fataliter eligendam, ſatis abundeq́;* Delio *inſtructus oraculo, in errorem tamen unius uerbi negligentia relapſus eſt.* Non *equidem locorum fuerat, quæ petere deberet,*

beret, nomen inſertum: ſed cùm origo uetus parentum ſequenda diceretur, fuit in uerbis quod inter Cretam *&* Italiam *(quæ ipſius gentis auctores utraq; produxerant) magis oſtenderet, & (quod aiunt) digito demonſtaret* Italiam. *nam cum fuiſſent inde* Teucer, *hinc* Dardanus, *uox ſacra ſic alloquendo,* Dardanidæ duri, *apertè conſulentibus* Italiã, *de qua* Dardanus *profectus eſſet, obiecit, appellando eos parentis illius nomine, cuius erat origo rectius eligenda.* Et *hic certæ quidem denunciationis eſt, quod de* Scipionis *fine prædicitur: ſed gratia conciliandæ obſcuritatis inſerta dubitatio, dicto tamen, quod iudicio ſomnij continetur, abſoluitur. nam cum dicitur,* {Circuitu naturali ſummam tibi fatalem confecerint} *uitari hunc finem non poſſe pronunciat.* Quòd *autem* Scipioni *reliquos uitæ actus ſine offenſa dubitandi per ordinem retulit, & de ſola morte ſimilis eſt uiſus ambigenti: hæc ratio eſt, quod ſiue dum humano uel mœrori parcitur, uel timori, ſeu quod utile eſt, hoc maximè latere, pronius cætera oraculis quàm uitæ finis exprimitur: aut cum dicitur, non ſine aliqua obſcuritate profertur.* Aeneid. 3.

Quatuor eſſe uirtutum genera, politicas, purgatorias, animi purgati, & exemplares. Et cum uirtus beatos efficiat ſitq; primum illud uirtutum genus in rerump. gubernatoribus, ideo hos utiq; fore felices. Cap. VIII.

HIs *aliqua ex parte tractatis, progrediamur ad reliqua:* {Sed quò ſis Africane alacrior ad tutandam rempublicam, ſic habeto: Omnibus, qui patriam conſeruauerint, adiuuerint, auxerint, certum eſſe in cœlo definitum locum, ubi beati æuo ſempiterno fruantur. *Nihil eſt enim illi principi* Deo, *qui omnem mundum regit, quod quidem in terris fiat acce-*

ptius

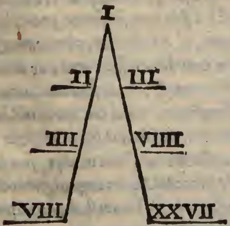
interſtitijs ſuperantur: quorum unum eſt à terra uſque ad aquam, ab aqua uſq; ad aerem ſequẽs, tertiũ ab aere uſq; ad ignem. Et à terra quidem uſq; ad aquã ſpatium, neceßitas à Phyſicis dicitur: quia uincire & ſolidare creditur, quod eſt in corporibus lutulentum. Vnde Homericus* cenſor cum Græcis imprecaretur, Vos omnes, inquit, in terram & aquã reſoluamini: in id dicens, quod eſt in natura humana turbidum, quo facta eſt homini prima concretio. Illud uerò, quod inter aquam & aerem ἁρμονία dicitur, id eſt apta & conſonans conuenientia: quia hoc ſpatium eſt, quod ſuperioribus inferiora conciliat, & facit diſſona conuenire. Inter aerẽ uerò & ignem, obedientia dicitur, quia ſicut lutulenta & grauia ſuperioribus neceßitate iunguntur; ita ſuperiora lutulentis obedientia copulantur, harmonia media, coniunctionem utriuſque præſtante. Ex quatuor igitur elementis, & tribus eorum interſtitijs abſolutionem corporum conſtare manifeſtum eſt. Ergo hi duo numeri, tria dico et quatuor, tam multiplici inter ſe cognationis neceßitate ſociati, efficiendis utriuſq; corporibus, conſenſu miniſtri fœderis obſequuntur. Nec ſolum explicandis corporibus hi duo numeri collatiuum præſtant fauorem, ſed quaternarium quidem Pythagorici, quem τετρακτὺν uocant: adeò, quaſi ad perfectionem animæ pertinentẽ, inter arcana uenerantur: ut ex eo & iuriſiurandi religionem ſibi fecerint. ναὶ μὰ τὸν ἀμετέρᾳ ψυχᾷ παραδόντα τετρακτύν. *Iuro tibi per eum, qui dat animæ noſtræ quaternarium numerum. Ternarius uerò aßignat animam tribus ſuis partibus abſolutam. Quarum prima eſt ratio, quam λογιστικὸν appellant: ſecunda animoſitas, quam θυμικὸν uocant: tertia cupiditas, quæ ἐπιθυμητικόν nuncupatur. Item nullus ſapientum animam ex ſympho-

Menelaus Ἰλιάδ. η. ἀλλ' ὑμεῖς μὲν πάντες ὕδωρ καὶ γαῖα γένοισθε.

Alias, Per qui noſtræ animę numerum dedit ipſe quaternũ. hãc

ſymphonijs quoq; muſicis conſtitiſſe dubitauit. Inter his non paruæ potentiæ eſt, quam dicitur διὰ πασῶν. *Hæc conſtat ex duobus ideſt* διὰ τεσσάρων, *&* διὰ πέντε *Fit autem diapente, ex hemiolio, & fit diateſſaron, ex epitrito.* Et *eſt primus hemiolius tria, & primus epitritus quatuor: quod quale ſit, ſuo loco plenius exequemur.* Ergo *ex his duobus numeris conſtat diateſſaron, & diapente: ex quibus diapaſon ſymphonia generatur.* Vnde Ver. *nullius diſciplinæ expers, plenè & p omnia beatos exprimere uolēs ait:* O*terq; quaterq; beati.* — lectionē uerā, illā uerò in textu inculcatam eſſe appa ret.

Hæc de partibus ſeptenarij numeri, ſectantes compendia, diximus, de ipſo quoque pauca dicemus. Hic numerus ἑπτὰς *nunc uocatur, antiquato uſu primæ literæ.* Apud *ueteres enim ſeptas uocitabatur, quod* Græco *nomine teſtabatur uenerationem debitam numero. nam primo omnium hoc numero anima mundana generata eſt, ſicut* Timæus Platonis *edocuit.* Monade *enim in uertice locata, terni numeri ab eadem ex utraque parte fluxerunt, ab hac pares, ab illa impares, id eſt, poſt monadem à parte altera duo, inde quatuor, deinde octo, ab altera uerò parte tria, deinde nouem, & inde uiginti ſeptem.* Ex *his numeris facta contextio generationem animæ imperio creatoris efficit.* Non *parua ergo hinc potentia numeri huius oſtenditur, quia mundanæ animæ origo ſeptem finibus continetur.* — 1. Aeneidos. Secūda ratio perfectionis numeri ſeptenarii.

Tertia. *Septem quoq; uagantium ſphærarum ordinẽ illi ſtelliferæ & omnes continenti ſubiecit artifex fabricatoris prouidentia, quæ & ſuperioris rabidis motibus obuiarẽt, & inferiora omnia gubernarent. Lunã quoq; quaſi ex illis ſeptimã*

Quarta. *numerus ſeptenarius mouet, curſumq; eius ipſe diſpenſat.* Quod cùm multis modis probetur, ab hoc incipiat oſtendi. Luna octo & uiginti propè diebus totius zodiaci ambitum conficit. nam etſi per triginta dies ad ſolem, à quo profecta eſt, remeat: ſolos tamen fere uiginti octo in tota zodiaci circuitione conſumit; reliquis, ſolem, qui de loco, in quo eum reliquit, abſceſſerat, comprehendit. Sol.n.unum de duodecim ſignis integro menſe metitur. Ponamus ergo, ſole in prima parte arietis conſtituto, ab ipſius (ut ita dicã) orbe emerſiſſe lunam, quod eam naſci uocamus. hæc poſt uiginti octo dies & horas ferè ſeptem, ad primam partem Arietis redit, ſed illic non inuenit ſolem. intereà enim & ipſe progreſſionis ſuæ lege ulterius abſceſſit: & ideo ipſa necdum putatur eò, unde profecta fuerat, reuertiſſe: quia oculi noſtri tunc, non à prima parte Arietis, ſed à ſole eam ſenſerant proceſſiſſe. Hunc ergo diebus reliquis, id eſt duobus, plus minus'ue conſequitur, & tunc eius orbi denuo ſuccedens, ac denuo inde procedens rurſus dicitur naſci. Inde ferè nunquàm in

Cur Luna bis in Geminis naſcatur. eodem ſigno bis continuò naſcitur, niſi in Geminis, ubi hoc nonunquam euenit, quia dies in eo ſol duos ſupra triginta altitudine ſigni morante conſumit: rariſſima in alijs, ſi circa primã ſigni partem à ſole procedat. Huius ergo uiginti octo dierum numeri, ſeptenarius origo eſt. nam ſi ab uno uſq; ad ſeptem, quantum ſinguli numeri exprimunt, tantum antecedentibus addendo procedas, inuenies uiginti octo nata ſeptem. Hunc etiam numerum, qui in quater ſeptenos

æqua ſorte digeritur, ad totam zodiaci latitudinem emetiendam remetiendamq́; conſumit. nam ſeptẽ diebus ab extremitate ſeptentrionalis oræ obliquè meando per latum ad medietatem latitudinis peruenit, qui locus appellatur eclipticus. Septem ſequentibus à medio ad imum auſtrale elabitur. Septem alijs rurſus ad medium obliquata conſcendit. Vltimis ſeptem; ſeptentrionali redditur ſummitati. Ita iiſdem quater ſeptenis diebus omnem zodiaci & longitudinem, & latitudinem circum perq́; diſcurrit. Similibus quoq; diſpenſationibus hebdomadum luminis ſui uices ſempiterna lege uariãdo diſponit. primis enim ſeptem uſque ad medietatem uelut diuiſi orbis excreſcit, & διχότομος tunc uocatur: ſecundis, orbẽ totũ renaſcentes ignes colligendo iam complet, & plena tunc dicitur: tertijs, διχότομος rurſus efficitur, cum ad meditatem decreſcendo contrahitur: quartis, ultima luminis ſui deminutione tenuatur. Septem quoque permutationibus, quas φάσεις uocant Græci, toto menſe diſtinguitur, quum naſcitur, quum fit διχότομος, & cum fit ἀμφίκυρτος, cum plena, & rurſus amphicyrtos, ac denuo dichotomos, & cum ad nos luminis uniuerſitate priuatur. Amphicyrtos eſt autem, cum ſupra diametrum dichotomi eſt, antequàm orbis concluſione cingatur: uel de orbe iam minuens inter medietatem ac plenitudinem inſuper mediam luminis curuat eminentiam. Sol quoque ipſe, de quo uitam omnia mutuantur, ſeptimo ſigno uices ſuas uariat, nam à ſolſtitio hyemali, ad ſolſtitium æſtiuum ſeptimo peruenit ſigno: & à tropico uerno, uſque ad autumnale tropicum, ſeptimi ſigni peragratione producitur. Tres quoq; conuerſiones lucis ætherea per hunc numerum conſtant. Eſt autem prima maxima, ſecunda

διχότομος i. dimidio orbe cæſa.

ἀμφίκυρτος, id eſt utrinque gibboſa

Quintã.

Sextã.

media, minima eſt tertia, & maxima eſt anni ſecundum ſolem, media menſis ſecundum lunam, minima diei ſecundum ortum & occaſum. Eſt uerò unaquæq; conuerſio quadripartita: & ita conſtat ſeptenarius numerus, id eſt, ex tribus generibus conuerſionum, & ex quatuor modis, quibus unaquæque conuertitur. Hi *ſunt autem quatuor modi. fit enim prima humida, deinde calida, inde ſicca, & ad ultimum frigida.* Et *maxima conuerſio, id eſt, anni, humida eſt uerno tempore, calida æſtiuo, ſicca autumno, frigida per hyemem.* Media *autem conuerſio menſis per lunam ita fit, ut prima ſit hebdomas humida, quia naſcens luna humorem aſſolet concitare: ſecunda calida, adoleſcente in ea iam luce de ſolis aſpectu: tertia ſicca, quaſi plus ab orto remota: quarta frigida, deficiente iam lumine.* Tertia *uerò conuerſio, quæ eſt diei ſecundum ortu & occaſum, ita diſponitur, quòd humida ſit uſq; ad primam de quatuor partibus partem diei: calida uſque ad ſecundam: ſicca, uſq; ad tertiam: quarta iam frigida.* Oceanus *quoq; in incremento ſuo hunc numerum tenet. nam primo naſcentis lunæ die fit copioſior ſolito, minuitur pauliſper ſecundo: minoremq; uidet eum tertius, quàm ſecundus, & ita decreſcendo ad diem ſeptimum peruenit.* Rurſus *octauus dies manet ſeptimo par: & nonus fit ſimilis ſexto: decimus quinto: & undecimus fit quarto par: tertio quoq; duodecimus: & tertiuſdecimus fit ſimilis ſecundo, quartuſdecimus primo.* Tertia *uerò hebdomas eadem facit, quæ prima: quarta eadem, quæ ſecunda.* Hic *deniq; eſt numerus, qui hominem concipi, formari, edi, uiuere, ali, ac per omnes ætatum gradus tradi ſenectæ, atq; omnino conſtare facit.* Nam *ut illud taceamus, quòd uterum nulla ui ſeminis occupatum, hoc dierum numero natura conſtituit,*

Septima

Octaua.

uelut

*uelut decreto exonerandæ mulieris uectigali menſe redeunte purgari: hoc tamen prætereundum non eſt, quia ſemen quod poſt iactum ſui intra horas ſeptem non fuerit in effuſionem relapſum, hæſiſſe in uitam pronuntiatur. Verùm ſemine ſemel intra formandi hominis monetã locato, hoc prima artifex natura molitur, ut die ſeptimo folliculum*genitiuum circundet humori ex membrana tam tenui, qualis in ouo ab exteriore texta clauditur, & intra ſe cladit liquorem. Hoc cùm à phyſicis deprehenſum ſit, Hippocrates quoque ipſe, qui tam fallere, quàm falli, neſcit, experimenti certius aſſeruit: referens in libro, qui de Natura pueri inſcribitur, tale ſeminis receptaculum de utero eius eiectum, quam ſeptimo poſt conceptum die grauidam intellexerat. Mulierem.n. ſemine non effuſo, ne grauida maneret orantẽ, imperauerat ſaltibus concitari, atq; ſeptimo die*ſaltu eiectum cum tali folliculo, qualem ſuprà retulimus, ſuffeciſſe conceptui. Hæc Hippocrates. Straton uerò Peripateticus, & Diocles Caryſtius per ſeptenos dies concepit corporis fabricam hac obſeruatione diſpenſant: ut hebdomade ſecunda credant guttas ſanguinis in ſuperficie folliculi, de quo diximus, apparere: tertia demergi eas introrſum ad ipſum conceptionis humorem: quarta humorem ipſum coagulari, ut quiddam uelut inter carnem & ſanguinem liquida adhuc ſoliditate conueniat: quinta uerò interdum fingi in ipſa ſubſtantia humoris humanam figurã, magnitudine quidem apis, ſed ut in illa breuitate membra omnia, & diſſignata totius corporis lineamenta conſiſtant. Ideo autem adiecimus, interdũ, quia conſtat, quoties quinta hebdomade fingitur deſignatio iſta membrorum, menſe ſeptimo maturari partum. Cùm autem nono menſe abſolutio futura eſt, ſi quidem fœmina fa-*

* geminum

Locus eſt in libro περὶ φύσιος παιδίου, ſed in uulgatis exẽplis perperam ſcribitur. πιδήσαι pro πηδῆσαι.

* *ſaltum ſeptimum eijciendo.*

bricatur, ſexta hebdomadæ iam membra diuidi, ſi maſculus, ſeptima. Poſt partum uerò utrum uicturum ſit quod effuſum eſt, an in utero ſit præmortuum, ut tantummodo ſpirans naſcatur, ſeptima hora diſcernit. V*ltra hunc.n.horarũ numerum, quæ præmortua naſcuntur, aeris halitum ferre non poſſunt: quem quiſque ultra ſeptem horas ſuſtinuerit, intelligitur ad uitam creatus, niſi alter fortè (qualis perfectum poteſt) caſus eripiat.* I*tem poſt dies ſeptem iactat reliquias umbilici, & poſt bis ſeptem incipit ad lumen uiſus eius moueri, & poſt ſepties ſeptem libere iam & populas, & totam faciẽ *conuertit ad motus ſingulos uidendorum.* P*oſt ſeptem uerò menſes dentes incipiunt mandibulis emergere.* E*t poſt bis ſeptem, ſedet ſine caſus timore.* P*oſt ter ſeptem, ſonus eius in uerba prorumpit.* E*t poſt quater ſeptem, non ſolum ſtat firmiter, ſed & incedit.* P*oſt quinquies ſeptem, incipit lac nutricis horreſcere, niſi fortè ad patientiam longioris uſus continuata conſuetudine protrahatur.* P*oſt annos ſeptem, dentes, qui primi emerſerant, alijs aptioribus ad cibum ſolidum naſcentibus cedunt, eodemq; anno, id eſt, ſeptimo, plenè abſoluitur integritas loquendi. unde & ſeptem uocales literæ à natura dicuntur inuentæ, licet latinitas eaſdem modo longas, modo breues pronunciando, quinq; pro ſeptem tenere maluerit. apud quos tamen, ſi ſonos uocalium non apices numeraueris, ſimiliter ſeptem ſunt.* P*oſt annos autem bis ſeptem ipſa ætas neceſſitate pubeſcit. tunc enim moueri incipit uis generationis in maſculis, & purgatio fœminarum. ideo & tutela pueris, quaſi uirile iam robur, abſoluitur: de qua tamen fœminæ propter uotorum feſtinationem, maturius biennio legibus liberantur.* P*oſt ter ſeptenos annos, ge-*

**uertit*

Quã Macrobius in fœmina uotorum feſtinationem appellat, ea iurecõſultis doli capacitas dicitur.

nas flore ueſtit iuuenta, idemq; annus finem in longum creſcendi facit. Et quartą annorum hebdomas impleta, in latum quoq; creſcere ultrà iam prohibet. Quinta omne uiriū, quantæ ineſſe unicuiq; poſſunt, complet augumentum, nulliq; modo iam poteſt quiſquam ſe fortior fieri. Inter pugiles deniq; hæc conſuetudo ſeruatur, ut quos iam coronauere uictoriæ, nihil de ſe amplius in incremento uirum ſperent: qui uerò expertes huius gloriæ uſq; illò manſerunt, à pro feßione diſcedant. Sexies uerò ſepteni anni, ſeruant uires antè collectas, nec diminutionem, niſi, ex accidenti, euenire patiuntur. Sed à ſexta uſq; ad ſeptimam ſeptimanam fit quidem diminutio, ſed occulta, & quæ detrimentum ſuum aperta defectione non prodat. Ideo nonnullarum rerum publicarum is mos eſt, ut poſt ſextam ad militiam nemo cogatur: in pluribus deter remißio iuſta poſt ſeptimam. Notandum uerò, quòd cùm numerus ſeptem ſe multiplicat, facit ætatem, quæ propriè perfecta & habetur, & dicitur: adeò, ut illius ætatis homo, ut pote qui iam perfectionem & attigerit, necdum præterierit, & conſilio aptus ſit, nec ab exercitio uirium alienus habeatur. Cum uerò decas, qui & ipſe perfectißimus numerus eſt, perfecto numero, id eſt ἑπτάδι iungitur, ut aut decies ſeptē, aut ſepties deni computentur anni; hæc à phyſicis creditur meta uiuendi, & hoc uitæ humanæ perfectum ſpatium terminatur: quod quiſquis exceſſerit, ab omni officio uacuus, ſoli exercitio ſapientiæ uacat, & omnem uſum ſui in ſuadendo habet, aliorum munerum uacatione reuerendus. A ſeptima enim, uſq; decimam ſeptimanam pro captu uirium, quæ adhuc ſingulis perſeuerant, uariantur officia. Idem numerus totius corporis membra diſponit. ſeptem enim ſunt intra hominem, quæ à Nota.

Mẽbra nigra intra hominẽ. *Græcis nigra membra uocitãtur: Lingua, cor pulmo, iecur, liem, renes duo. Et ſeptẽ alia cum uenis & meatibus, quæ ad iacent ſingulis, ad cibum & ſpiritum accipiendũ reddendũq́ ſunt deputata: guttur, ſtomachus, aluus, ueſica, & inteſtina principalia tria: quorum unum* diſsipium uocatur, quod uentrem & cætera inteſtina ſecernit: alterũ mediũ, quod Græci* μεσεντέριον *dicunt: tertiũ, quod ueteres hyram uocauerunt, habeturq́ præcipuum inteſtinorum omnium, & cibi retrimenta deducit. De ſpiritu autem & cibo, quibus accipiendis, ut relatum eſt, atq; reddendis membra, quæ diximus cum meatibus ſibi adiacentibus obſequuntur, hoc obſeruatum eſt, quòd ſine hauſtu ſpiritus ultra horas, ſeptem, ſine cibo ultra totidem dies uita non durat. Septẽ quoq; ſunt gradus in corpore, qui dimenſionem altitudinis ab imo in ſuperficiẽ cõplent, medulla, os, neruus, uena, arteria, caro, cutis. Hæc de interioribus. In aperto quoq; ſeptem ſunt corporis partes, caput, pectus, manus, pedesq́; & pudendũ. Item quæ diuiduntur, non niſi ſeptem compagibus iuncta ſunt: ut in manibus eſt humerus, brachium, cubitus, uola: & digitorum terni nodi. In pedibus uerò femur, genu, tibia, pes ipſe, ſub quo uola eſt: & digitorum nodi terni ſimiliter. Et quia ſenſus, eorumq́; miniſteria, natura in capite, uelut in arce, conſtituit, ſeptem foraminibus ſenſuum celebrantur officia, id eſt, oris: ac deinde oculorum, narium & aurium, binis.*

Diſſeptũ in antiq. cod. eſt autem

Decima.

Vndecima. *✦ Vnde non immerito hic numerus totius fabricæ diſpenſator & dominus, ægris quoq; corporibus periculum ſanitatem'ue denuntiat. Imò ideo & ſeptem motibus omne corpus agitatur: aut enim acceſſio eſt, aut receſſio: aut in læuam, dextram'ue deflexio: aut ſurſum quis, ſeu deorſum mouetur, aut in orbem rotatur. Tot uirtutibus inſignitus ſeptena-*

plenarius, quas uel de partibus ſuis mutuatur, uel totus exercet, iure plenus & habetur, & dicatur. Et *abſoluta, ut arbitror, ratione iam conſtitit, cur diuerſis ex cauſis, octo & ſeptem pleni uocentur. Senſus autem hic eſt, cum ætas tua quinquageſimum & ſextum annum compleuerit, quæ ſumma tibi fatalis erit. ſpes quidem ſalutis publicæ te uidebit, & pro remedijs communis bonorum omnium ſtatus uirtutibus tuis dictatura debebitur.* **ſed ſi euaſeris inſidias propinquorum. nam per ſeptenos octies ſolis anfractus reditusq; quinquaginta & ſex ſignificat annos, anfractum ſolis & reditum annum uocans: anfractum, propter zodiaci ambitum: reditum, qui eadem ſigna per annos ſingulos certa lege metitur.* *ſcilicet*

Obſcura inuolutaq; ſemper eſſe ſigna ac ſomnia de aduerſis: tamē ſēper ſubeſſe aliqd, quo poſſit quoquo modo deprehēdi ueritas, modo diligens ad ſit ſcrutatur. C. VII.

Hic quidem mirantur, quid ſibi uelit iſta dubitatio, Si effugeris quaſi potuerit diuina anima, & olim cœlo reddita, atq; hic maximè ſcientiam futuri profeſſa, neſcire, poßit'ne nepos ſuus an non poßit euadere. Sed non aduertunt hanc habere legem omnia uel ſigna, uel ſomnia: ut de aduerſis obliquè aut denuntiet, aut minentur, aut moneant. Et *ideo quædam cauendo tranſimus, alia exorando & litando uitantur: ſunt alia ineluctabilia, quæ nulla arte, nullo auertuntur ingenio.* Nam *ubi admonitio eſt, uigilantia cautionis euaditur.* Quod *apportant minæ, litatio propitiationis auertit.* Nunquam *denuntiata uaneſcunt.* Hic *ſubijcies: Vnde igitur iſta diſcernimus, ut poßit, cauendum'ne, an exorandum, an uerò patiendum ſit, deprehendi? Sed præſentis operis fuerit, inſinuare, qualis ſoleat in diuina*

beret, nomen inſertum: ſed cùm origo uetus parentum ſequenda diceretur, fuit in uerbis quod inter Cretam & Italiam (quæ ipſius gentis auctores utraq; produxerant) magis oſtenderet, & (quod aiunt) digito demonſtaret Italiam. nam cum fuiſſent inde Teucer, hinc Dardanus, uox ſacra ſic alloquendo, Dardanidæ duri, apertè conſulentibus Italiã, de qua Dardanus profectus eſſet, obiecit, appellando eos parentis illius nomine, cuius erat origo rectius eligenda. Et hic certæ quidem denunciationis eſt, quod de Scipionis fine prædicitur: ſed gratia conciliandæ obſcuritatis inſerta dubitatio, dicto tamen, quod iudicio ſomnij continetur, abſoluitur. nam cum dicitur, {Circuitu naturali ſummam tibi fatalem confecerint} uitari hunc finem non poſſe pronunciat. Quòd autem Scipioni reliquos uitæ actus ſine offenſa dubitandi per ordinem retulit, & de ſola morte ſimilis eſt uiſus ambigenti: hæc ratio eſt, quod ſiuè dum humano uel mœrori parcitur, uel timori, ſeu quod utile eſt, hoc maximè latere, pronius cætera oraculis quàm uitæ finis exprimitur: aut cum dicitur, non ſine aliqua obſcuritate profertur.

aeneid.3.

Quatuor eſſe uirtutum genera, politicas, purgatorias, animi purgati, & exemplares. Et cum uirtus beatos efficiat ſitq; primum illud uirtutum genus in rerump. gubernatoribus, ideo hos utiq; fore felices. Cap. VIII.

HIs aliqua ex parte tractatis, progrediamur ad reliqua: {Sed quò ſis Africane alacrior ad tutandam rempublicam, ſic habeto: Omnibus, qui patriam conſeruauerint, adiuuerint, auxerint, certum eſſe in cœlo definitum locum, ubi beati æuo ſempiterno fruantur. Nihil eſt enim illi principi Deo, qui omnem mundum regit, quod quidem in terris fiat accep-

ptius

ptius quàm concilia cœtusq́; hominum iure ſociati, quæ ciuitates appellantur. Earum *rectores & ſeruatores hinc pro fecti, huc reuertuntur.* Benè *et opportunè poſtquam de morte prædixit, mox præmia bonis poſt obitum ſperanda ſubiecit: quibus adeò à metu prædicti interitus cogitatio uiuentis erecta eſt, ut ad moriendi deſiderium ultro animaretur, maieſtate promiſſæ beatitudinis, & cœleſtis habitaculi.*

Beatitas. *Sed de beatitate, quæ debetur conſeruatoribus patriæ, pauca dicenda ſunt: ut poſteà locum omnem, quem hic tractandũ recepimus, reſoluamus.* Solauirtute beatos effici. *Solæ faciunt uirtutes beatum, nullaq́; alia quiſquam uia hoc nomen adipiſcitur.* Vnde *qui exiſtimant, nullis niſi philoſophantibus ineſſe uirtutes, nullos præter philoſophos beatos eſſe pronuntiant.* Agni*tionem enim rerum diuinarum, ſapientiam propriè uocantes, eos tantummodo dicunt eſſe ſapientes, qui ſuperna acie mentis requirunt, & quærendi ſagaci diligentia comprehendunt, &, quantum uiuendi perſpicuitas præſtat, imitantur.* Et *in hoc ſolo eſſe aiunt exercitia uirtutum, quarum officia ſic diſpenſant.* Officia uirtutum ſecundũ Stoicos. Prudentia *eſſe, mundum iſtum & omnia, quæ mundo inſunt, diuinorum contemplatione deſpicere, omnemq́; animæ cogitationem in ſola diuina dirigere.* Temperantiæ *omnia relinquere, inquantum natura patitur, quæ corporis uſus requirit.* Fortitudinis, *non terreri animam à corpore quodammodo ductu philoſophiæ recedentem, nec altitudinem perfectæ ad ſuperna aſcenſionis horrere.* Iuſtitiæ *ad unam ſibi huius propoſiti conſentire uiam uniuſcuiuſque uirtutis obſequium.* Atque *ita fit, ut ſecundum hoc tam rigidæ definitionis obruptam, rerump.ub. rectores beati eſſe non poßint.* Sed *Plotinus inter philo-*

ſophiæ

ſophiæ profeſſores cum Platone *princeps, libro de* Virtuti*bus, gradus earum uera & naturali diuiſionis ratione compoſitos, per ordinem digerit. Quatuor ſunt, inquit, quatuor narum genera uirtutum.* Ex *his primæ politicæ uocantur, ſecundæ purgatoriæ, tertiæ animi iam purgati. quartæ exemplares.* Et *ſunt* Politicæ *hominis, quia ſociale animal eſt.* His *boni uiri reip. conſulunt, urbes tuentur, his parentes uenerantur, liberos amant, proximos diligunt, his ciuium ſalutem gubernant, his ſocios circunſpecta prouidentia protegunt, iuſta liberalitate deuinciunt, hiſq; ſui memores alios fecere merendo.* Et *eſt* Politicæ *prudentiæ ad rationis normam, quæ cogitat, quæq; agit uniuerſa dirigere, ac nihil præter rectum uelle, uel facere, humaniſq; actibus, tanquam diuis arbitris, prouidere.* Prudentiæ *inſunt ratio, intellectus, circunſpectio, prouidentia, docilitas, cautio.* Fortitudinis *eſt, animum ſupra periculi metum agere: nihilq; niſi turpia, timere: tolerare fortiter uel aduerſa, uel proſpera.* Fortitudo *præſtat magnanimitatem, fiduciam, ſecuritatem, magnificentiam, conſtantiam, tolerantiam, firmitatem.* Temperantiæ, *nihil appetere pœnitendum, in nullo legem moderationis excedere, ſub iugum rationis cupiditatem domare.* Temperantiam *ſequuntur modeſtia, uerecundia, abſtinentia, caſtitas, honeſtas, moderatio, parcitas, ſobrietas, pudicitia.* Iuſtitiæ, *ſeruare unicuique quod ſuum eſt.* De *iuſtitia ueniunt innocentia, amicitia, concordia, pietas, religio, affectus, humanitas.* His *uirtutibus uir bonus, primum ſui, atque inde reipub. rector efficitur, iuſte ac prouide gubernans humana, diuina non deſerens. Secundæ, quas purgatorias uocant, hominis ſunt, qui diuini capax eſt, ſolumq; animum eius ex pediunt, qui*

Quatuor uirtutum genera ſecundum platonicos.

Primum genus.

Aeneid. 6

Secundũ.

decreuit ſe à corporis contagione purgare,& quadam humanorum fuga ſolis ſe inſerere diuinis. Hæ ſunt otioſorum, qui à rerump. actibus ſe ſequeſtrant. Harum quid ſingulæ *uelint, ſuperius expreßimus, cùm de uirtutibus philoſophantium diceremus, quas ſolas quidam exiſtimauerunt eſſe uirtutes.*

Tertium *Tertiæ ſunt purgati iam defæcatiq; animi, & ab omni mundi huius aſpergine preßè pureq; detersi. Illic prudentiæ eſt, diuina non quaſi in electione præferre, ſed ſola noſſe;& hæc,tanquam nihil ſit aliud, intueri. Temperantiæ, terrenas cupiditates non reprimere, ſed penitus obliuiſci. Fortitudinis,paßiones ignorare,non uincere, ut neſciat iraſci,cupiat nihil. Iuſtitiæ, ita cum ſuperna & diuina mente ſociari, ut ſeruet perpetuum cum ea fœdus imitando.*

Quartum *Quartæ exemplares ſunt, quæ in ipſa diuina mente conſiſtunt, quam diximus νοῦν uocari: à quarum exemplo reliquæ omnes per ordinem defluunt.nam ſi rerum aliarum, multo magis uirtutum ideas eſſe in mente credendum eſt. Illic Prudentia eſt, mens ipſa diuina: Temperantia, quòd in ſe perpetua intentione conuerſa eſt: Fortitudo, quòd ſemper idem eſt, nec aliquando mutatur: Iuſtitia, quòd perenni lege à ſempiterna operis ſui continuatione non flectitur.*

Horum generum diſcrimen. *Hæc ſunt quaternarum quatuor genera uirtutum,quæ præter cætera, maximam in paßionibus habent differentiam, ſui. Paßiones autem (ut ſcimus) uocantur, quòd homines metuunt cupiuntq;,dolent,gaudentq;.*

Aeneid.6 *Has primæ molliunt, ſecundæ auferunt, tertiæ obliuiſcuntur, in quartis nefas eſt nominari. Si ergo hoc eſt officium & effectus uirtutum, beare: conſtat autem & politicas eſſe uirtutes: igitur ex politicis efficintur beati.*

Declaratio uerborũ Tullii. *Iure ergo Tullius de rerumpub. rectoribus dixit, {Vbi beati æuo ſempiterno fruantur.} Qui ut oſtenderet, alias otioſis, alios negotioſis*

negotioſis uirtutibus fieri beatos, non dixit abſolutè {Nibil *eſſe illi principi* Deo *acceptius quam ciuitates:* } *ſed adiecit,* (*Quod quidem in terris fiat*) *ut eos, qui ab ipſius cœleſtibus incipiunt, diſcerneret à rectoribus ciuitatum, quibus per terrenos actus iter paratur ad cœlum.* Illa *autem definitione quid preſſius poteſt eſſe, quid cautius de nomine ciuitatum,* {*Quàm concilia, inquit, cœtusq; hominum iure ſociati, quæ ciuitates appellantur?*} *nam & ſeruilis quondam, & gladiatoria manus concilia hominum & cœtus fuerunt, ſed non iure ſociati.* Illa *autem ſola iuſta eſt multitudo cuius uniuerſitas in legum conſentit obſequium.*

Quo ſenſu rerum publicarum rectores cœlo deſcendiſſe eòque reuerti dicantur. Cap. IX.

QVod *uerò ait,* {*Harum rectores & ſeruatores hinc profecti, huc reuertuntur*} *hoc modo accipiendum eſt: Animarum originem manare de cœlo inter rectè philoſophantes indubitatæ conſtat eſſe ſententiæ. & animæ, dum corpore utitur, hæc eſt perfecta ſapientia: ut unde orta ſit, de quo fonte uenerit, recognoſcat.* Hinc *illud à quodam inter alia ſeu feſtiua, ſeu mordacia, ſeriò tamen uſurpatum eſt.* De *cœlo deſcendit,* γνῶθι σεαυτόν. *nam &* Delphici *uox hæc fertur oraculi, conſulenti, ad beatitatem quo itinere perueniret: Si te, inquit, agnoueris. Sed & ipſius fronti templi hæc inſcripta ſententia eſt.* Homini *autem (ut diximus) una eſt agnitio ſui: ſi originis natalisq; principia atque exordia prima reſpexerit, nec ſe quæſiuerit extra. Sic enim anima uirtutes ipſas conſcientia nobilitatis induitur: quibus poſt corpus euecta, eò unde deſcenderat, reportatur: quia nec corporea ſordeſcit, ne oneratur eluuie, quæ puro ac leui fonte uirtutum rigatur: nec deſeruiſ-*

Iuuenalis

Oraculũ Crœſo datum σαυτὸν γιγνώσκων ὦ δαίμων κρισε περάσεις.

Perſius.

ſe unquam cœlum uidetur, quod reſpectu & cogitationibus poßidebat. Hinc *anima, quam in ſe pronam corporis uſus efficit, atque in pecudem quodammodo reformauit ex homine, & abſolutionem corporis perrhorreſcit, & cum neceſſe eſt,* Non *niſi cum gemitu fugit indignata ſub umbras.* Sed
Aeneid. 12.
nec poſt mortem facilè corpus relinquit, quia non funditus corporeæ excedunt peſtes: ſed aut ſuum oberrat cadauer, aut noui coporis ambit habitaculum: non humani tantummodo, ſed ferini quoq;, electo genere moribus congruo, quos in homine libenter exercuit: mauultq; omnia perpeti, ut cœlum, quod uel ignorando, uel diſsimilando, uel potius prodendo deſeruit, euadat. Ciuitatum uerò rectores, cæterisq; ſapientes, cœlum reſpectu, uel cum adhuc corpore tenentur, habitantes, facilè poſt corpus, cœleſtem, quam penè non reliquerant, ſedem repoſcunt. nec enim de nihilo, aut da uana adulatione ueniebat, quòd quoſdam urbium conditores, aut claros in republica uiros in numerum deorum conſecrarit antiquitas.* Sed *Heſiodus quoque diuinæ ſobolis aſſertor, priſcos reges cum dijs alijs enumerat: hisq; exemplo ueteris poteſtatis etiam in cœlo regendi res humanas aßignat officium.* Et *ne cui faſtidioſum ſit, ſi uerſus ipſos, ut poeta* Græcus *protulit, inſeramus, referemus eos, ut ex uerbis eius in* Latina *uerba conuerſi ſunt:*

** facilè*

τοὶ μὲν δαίμονες εἰσὶ Διὸς μεγάλου διὰ βουλάς. ἐσθλοὶ, ἐπιχθόνιοι φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων οἵ ῥα φυλάσσουσίν τε δίκας καὶ σχέτλια ἔργα. πλουτοδόται καὶ τοῦτο γέρας βασιλήιον ἔσχον.

Indigetes diui fato ſummi Iouis *hi ſunt:*
Quondam homines, modò cum ſuperis humana tuentes,
Largi, ac munifici, ius regum nunc quoq; nacti.

Hoc & Vergilius *non ignorat, qui licet argumento ſuo ſeruiens, heroas in inferos relegauerit: non tamen eos abducit à cœlo: ſed æthera his deputat largiorem, & noſſe eos ſolem ſuum ac ſua ſidera profitetur: ut geminæ do-*

ctrinæ

ctrinæ obſeruationes præſtiterit, & poeticæ figmentum, & philoſophiæ ueritatem. etſi ſecundum illum res quoque leuiores, quas uiui exercuerant, etiam poſt corpus exercent;

-Quæ gratia currum — Aeneidos 6.

Armorumq; fuit uiuis, quæ cura nitenteis

Paſcere equos, eadem ſequitur tellure repoſtos.

Multo magis rectores quondam urbium recepti in cœlum, curam regendorum hominum non relinquunt. Hæ autem animæ in ultimam ſphæram recipi creduntur, quæ aplanes uocatur. Nec fruſtra hoc uſurpatum eſt, ſiquidem inde profectæ ſunt. animis enim necdum deſiderio corporis irretitis, ſiderea pars mundi præſtat habitaculum, & inde labuntur in corpora. ideo his illò eſt reditio, qui merentur. Rectiſſimè ergo dictum eſt, cum in galaxiam, quem aplanes continet, ſermo iſte procedat, hinc profecti, huc reuertuntur. Ad ſequentia tranſeamus.

Quid ſecundum priſcos illos theologos inferri, & quando ex eorum ſententia anima aut uiuere, aut mori dicatur. Cap. X.

HIc ego, etſi erã perterritus non tam mortis metu, quã inſidiarum à meis, quæſiui tamen, uiueret'ne ipſe, & Paulus pater, & alij, quos nos extinctos arbitrabamur. ❡ *Vel fortuitis & inter fabulas elucent ſemina infixa uirtutum quæ nunc uideas licet, ut è pectore Scipionis uel ſomniantis emineant. in re enim una, politicarum uirtutum omnium pariter exercet officium. Quòd non labitur animo prædicta morte perterritus, fortitudo eſt. Quòd ſuorum terretur inſidijs, magisq; alienum facinus, quàm ſuum horreſcit exitium; de pietate & nimio in ſuos amore procedit. Hæc autem diximus ad iuſtitiam referri, quæ ſeruat unicuiq; quod*

ſuum eſt. Quòd *ea, quæ arbitratur, non pro compertis habet, ſed ſpreta opinione, quæ minus cautis animis pro uero inoleſcit, quærit diſcere certiora: indubitata prudentia eſt*. Quòd *cùm perfecta beatitas, & cœleſtis habitatio humanæ naturæ, in qua ſe nouerat eſſe, promittitur, audiendi tamen talia deſiderium frænat, temperat, & ſequeſtrat, ut de uita aui & patris interroget: quid niſi temperantia eſt? ut iam tum liqueret* Africanum *per quietem ad ea loca, quæ ſibi deberentur, adductum*. In *hac autem interrogatione de animæ immortalitate tractatur. ipſius enim conſolationis hic ſenſus eſt:* Nos, *inquit, arbitrabamur animam cum fine morientis extingui, nec ulterius eſſe poſt hominem*. Ait enim {Quos *extinctos eſſe arbitrabamur.*} Quod *autem extinguitur, eſſe iam deſinit*. Ergo *uelim dicas, inquit, &* pater Paulus *tecum, & alij ſuperſunt*. Ad *hanc interrogationem, quæ & de parentibus, ut à pio filio, & de cæteris, ut à ſapiente ac naturam ipſam diſcutiente, proceſſit, quid ille reſpondit?* {Imò *uerò, inquit, hi uiuunt, qui corporum uinculis tanquam è carcere euolauerunt*. Veſtra *uerò, qui dicitur eſſe uita, mors eſt*.} *Si ad inferos meare mors eſt, & eſt uita eſſe cum ſuperis: facilè diſcernis, quæ mors animæ, quæ uita credenda ſit: ſi conſtiterit, qui locus habendus ſit inferorum, ut anima, dum ad hunc truditur, mori: cum ab hoc procul eſt, uita frui, & uerè ſupereſſe credatur*. Et *quia totum tractatum, quem ueterum ſapientia de inueſtigatione huius quæſtionis agitauit, in hac latentem uerborum paucitate reperies, ex omnibus aliqua, quibus nos de rei, quam quærimus, abſolutione ſufficiet admoneri, amore breuitatis excerpſimus*. Antequam *ſtudium philoſophiæ circa naturæ inquiſitionem ad tantum uigoris adoleſceret, qui per diuerſas*

Explicantur uerba Ciceronis

gentes

gentes auctores in conſtituendis ſacris ceremoniarum fuerunt, aliud eſſe inferos negauerunt, quàm ipſa corpora, quibus incluſæ animæ, carcerem fœdum tenebris, horridum ſordibus & eruori patiuntur, hoc animæ ſepulchrum, hoc Ditis concaua, hoc inferos uocauerunt. Et omnia, quæ illic eſſe credidit fabuloſa perſuaſio, in nobiſmetipſis, & in ipſis humanis corporibus aſsignare conati ſunt: obliuionis fluuium, aliud non eſſe aſſerentes, quàm errorem animæ obliuiſcentis maieſtatem uitæ prioris, qua, antequàm in corpus truderetur, potita eſt, ſolamq́; eſſe in corpore uitam putantis.

Inferos quid eſſe putarint homines antiquiſſimi.

Flumina inferorũ quid ſibi uelint.

Pari interpretatione Phlegethontem, ardores irarum & cupiditatum putarunt: Acherontem, quicquid feciſſe dixiſſe'ue uſque ad triſtitiam humanæ uarietatis more, nos pœnitet: Cocytum, quicquid homines in luctum lachrymaſq́; compellit: Stygē, quicquid inter ſe humano, animos in gurgite mergit odiorum. Ipſam quoq; pœnarum deſcriptionem, de ipſo uſu conuerſationis humanæ ſumptā crediderunt: Vulturem iecur immortale tundentem, nihil aliud intelligi uolentes, quam tormenta conſcientiæ, obnoxia flagitio, uiſcera interiora rimantis, & ipſa uitalia indeſeſſa admiſſi ſceleris admonitione laniantis, ſemperq́; curas, ſi requieſcere fortè tentauerint, excitantis: tanquam fibris renaſcentibus inhærendo, nec ulla ſibi miſeratione parcētis, lege hac, qua ſe iudice nemo nocens abſoluitur, nec de ſe ſuam poteſt uitare ſententiam. Illos autem epulis ante ora poſitis excruciari fame, & inedia tabeſcere, quos magis magiſq́; acquirendi deſiderium cogit præſentem copiam non uidere, & in affluentia inopes, egeſtatis mala in ubertate patiuntur, neſcientes parta reſpicere, dum egent habendis. Illos radijs rotarum pendere diſtrictos, qui nihil conſilio præuidentes, nihil ratione moderantes, nihil uirtuti-

Pœna inferorum quomodo accipiēda

bus explicantes, ſeq; & actus ſuos omnes fortunæ permittentes, caſibus & fortuitis ſemper rotantur. Saxum ingens uoluere, inefficacibus laborioſisq; conatibus uitam terentes. Atram ſilicem lapſuram ſemper & cadendi ſimilem, illorum capitibus imminere, qui arduas poteſtates, & infauſtam ambiunt tyrannidem, nunquam ſine timore uicturi, & cogentes ſubiectum uulgus odiſſe, dum metuat, ſemper ſibi uidentur exitium, quod merentur, excipere. Nec *fruſtra hoc*

Tuſ. 5. *theologi ſuſpicati ſunt. nam* Dionyſius *aulæ Siculæ inclementiſsimus incubator, familiari quondam ſuo ſolam beatam exiſtimanti uitam tyranni, uolens quàm perpetuo metu miſera, quamq; impendentium ſemper periculorum plena eſſet, oſtendere, gladium uagina raptum, & a capulo de filo tenui pendentẽ, mucrone demiſſo, iuſsit familiaris illius capiti inter epulas imminere. Cumq; ille &* Siculas *&* tyrannicas *copias præſentis mortis periculo aſpernaretur:* Talis *eſt, inquit* Dionyſius*, uita, quam beatam putabas, ſic nobis ſemper mortem imminentem uidemus. exiſtima ergo, quando felix eſſe poterit, qui timere non deſinit. Secundum hæc igitur, quæ à theologis aſſeruntur, ſi uerè ſuos quiſque patimur manes, & inferos in his corporibus eſſe credimus, quid aliud intelligendum eſt, quàm mori animam, cùm ad corporis inferna demergitur, uiuere autem, cùm ad ſupra poſt corpus euadit?*

Quando mori & quãdo uiuere dicatur anima

Quid, & ubi inferi ſecundum platonicos, quando horum ſententia aut uiuere anima, aut mori dicatur. Cap. XI.

D*Icendum eſt, quid his poſtea ueri ſolicitior inquiſitor philoſophiæ cultus adiecerit. nam &* qui primum Pythagoram, & qui poſtea Platonem *ſecuti ſunt,*

duas

duas eſſe mortes, unam animæ, animalis alteram prodiderunt. Mori animal, cum anima diſcedit è corpore: ipſam uerò animam mori aſſerentes, cum à ſimplici & indiuiduo fonte naturæ in membra corporea diſsipatur. Et quia una ex his manifeſta, & omnibus nota eſt, altera non niſi à ſapientibus deprehenſa, cæteris eam uitam eſſe credentibus: ideo hoc ignoratur à plurimis, cur eundem mortis Deum, *modo* Ditem, *modo* Immitem *uocemus: cum per alteram, id eſt, animalis mortem, abſolui animam, & ad ueras naturæ diuitias, atq; ad propriam libertatem remitti, fauſtum nomen indicio ſit: per alteram uerò, quæ uulgò uita exiſtimatur, animam de immortalitatis ſuæ luce ad quaſdam tenebras mortis impelli uocabuli teſtemur horrore. nam ut conſtat animal, neceſſe eſt in corpore anima uinciatur.* Ideo *corpus* δέμας *hoc eſt, uinculum, nuncupatur, &* σῶμα, *quaſi quoddam* σῆμα, *id eſt, animæ ſepulchrum.* Vnde Cic. *pariter utrunq; ſignificans, corpus eſſe uinculum, corpus eſſe ſepulchrum, quod carcere eſt ſepultorum ait: {Qui è corporum uinculis tanquam è carcere euolauerunt.} inferos autem* Platonici *non in corporibus eſſe, id eſt, non à corporibus incipere, dixerunt, ſed certam mundi ipſius partem* Ditis *ſedem, id eſt, inferos uocauerunt.* De *loci uerò ipſius finibus inter ſe diſſona publicarunt, & in tres ſectas diuiſa ſententia eſt. Alij enim modo in duo diuiſerunt, quorum alterum facit, alterum patitur.* Et *illud facere dixerunt, quod cum ſit immutabile, alteri cauſam & neceſsitatem permutationis imponit: hoc pati: quod per mutationes uariatur.* Et *immutabilem quidem mundi partem à ſphæra, quæ aplanes dicitur, uſque ad globi lunaris exordium.* Mutabilem *uerò à luna ad terras uſque dixerunt.* Et *uiuere animas, dum immutabili parte con-*

Animal hic ꝑ corpore.

Plato in Gorg. & Craylo.

Inferi ſecũdũ Platonicos, & eorum locus.

ſiſtunt, mori autem cùm ad partem ceciderint permutationis capacem. Atque ideo inter lunam terramq́; locum mortis & inferorum uocari: ipſamq́; lunam uitæ eſſe mortisq́; confinium: & animas inde in terram fluentes mori, inde ad ſupera meantes in uitam reuerti. Nec *immeritò existimatum eſt. A luna enim deorſum natura incipit caducorum, ab hac animæ ſub numerum dierum cadere, & ſub tempus incipiunt. Deniq; illam æthercam terram phyſici uocauerunt, & habitatores eius lunares populos nuncupauerunt: quod ita eſſe plurimis argumentis, quæ nunc longum eſt enumerare, docuerunt. N*ec *dubium eſt, quin ipſa ſit mortalium corporum & auctor & conditrix: adeò ut nulla corpora ſub luminis eius acceſſu patiantur augmenta, & hac decreſcente minuantur. Sed ne de re manifeſta faſtidium prolixa aſſertione generetur, ad ea, quæ de inferorum loco alij definiunt, tranſeamus.* M*aluerunt enim mundum alij in elementa ter quaterna diuidere, ut in primo numerentur ordine, terra, aqua, aer, ignis, quæ eſt pars liquidior aeris uicina lunæ. Supra hæc rurſum totidem numero, ſed naturæ purioris elementa, ut ſit luna pro terra, quam æthercam terram à phyſicis diximus nominatam, aqua ſit ſphæra* M*ercurij, aer* V*eneris, ignis in Sole: tertius uerò elementorum ordo ita ad nos conuerſus habeatur, ut terram ultimam faciat, & cæteris in medium redactis, in terram deſinat tam ima quàm ſumma poſtremitas.* I*gitur ſphæra* M*artia ignis habeatur, aer* I*ouis, Saturni aqua, terra uerò aplanes: in qua* E*lyſios campos eſſe puris animis deputatos, antiquitas nobis intelligendum reliquit.* D*e his campis anima cum in corpus emittitur, per tres elementorum ordines trina morte ad corpus uſque deſcendit.* H*æc eſt inter* P*latonicos de mor-*

te ani-

te animæ, cùm in corpus truditur, ſecunda ſententia. Alij uerò (nam tres inter eos eſſe ſententiarum diuerſitates antè ſignauimus) in duas quidem & ipſi partes, ſicut primi faciunt, ſed non iiſdem terminis diuidunt mundum. Hi.n. cœlum, quod aplanes ſphæra uocitatur, partem unam; ſeptem uerò ſphæras, quæ uagæ uocantur, & quod inter illas ac terram eſt, terramq; ipſam alteram partem eſſe uoluerunt. Secundum hos ergo, quorum ſectæ amicior eſt ratio, animæ beatæ ab omni cuiuſcunque contagione corporis liberæ cœlũ aßident. Quæ uerò appetentiã corporis, & huius quã in terris uitã uocamus, ab illa ſpecula altißima & perpetua luce deſpiciens, deſiderio latenti cogitauerit, pondere ipſo terrenæ cogitationis paulatim in inferiora delabitur. Nec ſubitò à perfecta incorporalitate luteũ corpus induitur, ſed ſenſim per tacita detrimẽta, & longiorẽ ſimplicis & abſolutiſſimæ puritatis receſſum, in quædã ſiderei corporis incrementa turgeſcit. in ſingulis.n. ſphæris, quæ cœlo ſubiectæ ſunt, æthe rea obuolutione ueſtitur: ut per eas gradatim ſocietati huius indumenti teſtei concilietur. Et ideo totidem mortibus, quot ſphæras trãſit, ad hãc peruenit, quæ in terris uita uocitatur. Incorporalitas.

Quomodo anima ex ſuperiore mundi parte ad inferna hæc delabatur. Cap. XII.

DEſcenſus uerò ipſius, quò anima de cœlo in huius uitæ inferna delabitur, ſic ordo digeritur Zodiacum ita lacteus circulus oblique circunflexionis occurſu ambiendo amplectitur: ut eum, quà duo tropica ſigna Capricornus, & Cancer feruntur, interſecet. Has ſolis portas phyſici uocauerunt, quia in utraque obuiante ſolſtitio, ulterius ſolis inhibetur acceßio: & fit ei regreſſus ad zonæ uiam, cuius terminos nunquam relinquit. Per has por-

tas animæ de cœlo in terras meare, & de terris in cœlum remeare creduntur. Ideo hominum una, altera deorum uocatur. Hominum Cancer, *quia per hunc in inferiora deſcenſus eſt:* Capricornus *deorum, quia per illum animæ in propriæ immortalitatis ſedem, & in deorum numerum reuertuntur.* Et *hoc eſt, quod* Homeri *diuina prudentia in antri* Ithacenſis *deſcriptione ſignificat.* Hinc & Pythagoras *putat à lacteo circulo deorſum incipere* Ditis *imperium, quia animæ inde lapſæ uidentur iam à ſuperius receſsiſſe.* Ideo *primam naſcentibus ait lactis almoniam offerri, quia primus eis motus à lacteo incipit in corpora terrena labentibus.* Vnde & Scipioni *de animis beatorum, oſtenſo lacteo, dictum eſt:* {Hinc profecti, huc reuertuntur.} Ergo *deſcenſuræ cum adhuc in* Cancro *ſunt, quoniam illic poſitæ necdum lacteum reliquerunt, adhuc in numero ſunt deorum.* Cùm *uerò ad* Leonem *labendo peruenerint, illic conditionis futuræ auſpicantur exordium.* Et *quia in* Leone *ſunt rudimenta naſcendi, & quædam humanæ naturæ tyrocinia:* Aquarius *autem aduerſus* Leoni *eſt, & illo oriente mox occidit: ideo cum ſol* Aquarium *tenet, manibus parentatur, ut pote in ſigno, quod humanæ uitæ contrarium, uel aduerſum feratur.* Illinc *ergo, id eſt, à confinio, quo ſe zodiacus lacteusq́; contingunt, anima deſcendens à tereti, quæ ſola forma diuina eſt, in conum defluendo producitur, ſicut à puncto naſcitur linea. & in longum ex indiuiduo procedit: ibiq́; à puncto ſuo, quod eſt monas, uenit in dyadem, quæ eſt prima*protractio.* Et *hæc eſt eſſentia, quàm indiuiduam, eandemq́; diuiduam* Plato *in* Timæo, *cum de mundanæ animæ fabrica loqueretur, expreſsit. Animæ enim ſicut mundi, ita & hominis unius, modo diuiſionis re-*

ἰδυας. r.

* *detractio.*

reperiuntur ignaræ, ſi diuinæ naturæ ſimplicitas cogitetur: modo capaces, cùm illa per mundi hæc per hominis mẽbra diffunditur. Anima ergo cum trahitur ad corpus, in hac prima ſui productione ſylueſtrem tumultum, id eſt, hylen influentem ſibi incipit experiri. Et hoc eſt, quod Plato notauit in Phædone, animam in corpus trahi noua ebrietate trepidantem: uolens nouum potum materialis alluuionis intelligi, quo delibuta & grauata deducitur. Arcani huius indicium eſt & crater Liberi patris ille ſidereus, in regione, quæ inter Cancrum eſt & Leonem locatus, ebrietatem illic primum deſcenſuris animis euenire ſylua influente ſignificans. unde & comes ebrietatis obliuio, illic incipit animis latenter obrepere. nam ſi animæ memoriã rerum diuinarũ, quarum in cœlo erant conſciæ, ad corpora uſque deferrent, nulla inter homines foret de diuinitate diſſenſio. Sed obliuionem quidem omnes deſcendendo hauriunt: aliæ uerò magis, minus aliæ. Et ideo in terris, uerum cum non omnibus liqueat, tamen opinantur omnes: quia opinionis ortus eſt memoriæ defectus. Hi tamen hoc magis inueniunt, qui minus obliuionis hauſerunt: quia facilè reminiſcuntur, quid illic antè cognouerint. Hinc eſt, quòd quæ apud Latinos lectio, apud Græcos uocatur repetita cognitio quia cùm uera diſcimus, ea recognoſcimus, quæ naturaliter noueramus, antequàm materialis influxio in corpus uenientes animas ebriaret. Hæc eſt autem hyle, quæ omne corpus mundi, quod ubicunq; cernimus, ideis impreſſa formauit. Sed altiſſima & puriſſima pars eius, qua uel ſuſtentantur diuina, uel conſtant, nectar uocatur, & creditur eſſe potus deorum: inferior uero & turbidior, *potus animarum. Et hoc eſt, quod ueteres Lethæum fluuium uocauerunt. Ipſum autem

Sidus crateris inter coruũ & anguẽ.

ἀνάγνωσις

Li-

Liberum patrem Orphaici *νοῦν ὑλικὸν ſuſpicantur intelligi, qui ab illo indiuiduo natus, in ſingulos ipſe diuiditur, ideo in illorum ſacris traditur* Titaneo *furore in membra diſcerptus, & fruſtis ſepultis rurſus unus & integer emerſiſſe: quia νοῦς, quem diximus mentem uocari, ex indiuiduo præbendo ſe diuidendum, & rurſus ex diuiſo ad indiuiduũ reuertendo, & mundi implet officia, & naturæ ſuæ arcana non deſerit.* Hoc ergo primo pondere de zodiaco *& lacteo ad ſubiectas uſq; ſphæras anima delapſa, dum & per illas labitur, in ſingulis nõ ſolũ (ut iã diximus) luminoſi corporis amicitur acceſſu: ſed & ſingulos motus, quos in exercitio eſt habitur, producit.* In Saturni ratiocinationem *& intelligentiã quod λογιστικὸν θεωρητικὸν uocant.* In Iouis *uim agẽdi. quod πρακτικὸν dicitur.* In Martis *animoſitas ardorem, quod θυμιτικὸν nuncupatur.* In *ſolis ſentiendi opinandiq; naturam, quod αἰσθητικὸν & φανταστικὸν appellant.* De*ſiderij uerò motum, quod ἐπιθυμητικὸν uocatur, in* Veneris *pronũciandi & interpretãdi quæ ſentiat, quod ἑρμηνευτικὸν dicitur, in orbe* Mercurij. *φυτικὸν uerò .i. naturam plantandi & augendi corpora: ingreſſu globi lunaris exercet: & eſt hæc ſicut à diuinis ultima, ita noſtris terreniſq; orbibus prima. Corpus .n. hoc ſicut fæx rerum diuinarum eſt, ita animalis prima ſubſtantia. Et hæc eſt differentia inter terrena corpora, & ſupera, cœli dico & ſiderum aliorumq; elementorum, quòd illa quidem ſurſum accerſita ſunt ad animæ ſedem, & immortalitatem ex ipſa natura regionis, & ſub limitatis imitatione meruerunt: ad hæc uerò terrena corpora anima ipſa deducitur, & ideo mori creditur, cùm in caducam regionem, & in ſedem mortalitatis includitur. Nec te moueat, quod de anima, quam eſſe immortalem dicimus,*

mortem

mortem toties nominamus.etenim ſua morte anima non extinguitur,ſed ad tempus obruitur:nec temporali demerſione. beneficium perpetuitatis eximitur:cum rurſus è corpore,ubi meruerit, contagione uitiorum penitus elimata purgari, ad perennis uitæ lucem reſtituta in integrum reuertatur. Plenè (ut arbitror)de uita & de morte animæ definitio liquet,quã de*adytis philoſophiæ,doctrina& ſapiẽtia Ciceronis elicuit.

* abditis

Hominem duplici ratione mori. primum ſi anima corpus relinquat, deinde ſi anima in corpore adhuc manens corporeas illecebras contemnat, uoluptatesq; & affectiones omnes exuat.Ex his mortibus poſteriorem hanc omnibus app etendam priorem accerſendam non eſſe; ſed expectandũ,donec Deus ipſe animã à corpore diſſoluat.C.XIII

SEd Scipio per quietem & in cœlo,quod in præmium cedit beatis,& promiſsione immortalitatis animatus, iam glorioſam ſpem,tanq; inclitam magis magiſq; firmauit,uiſo patre, de quo utrum uiueret,cùm adhuc uideretur dubitare, quæſierat. Mortem igitur malle cœpit,ut uiueret. Nec fleſſe contentus, uiſo parente, quem crediderat extinctum: ubi loqui poſſe cœpit, hoc primum probare uoluit, nihil ſe magis deſiderare, quàm ut cum eo iam moraretur. Nec tamen apud ſe quæ deſiderabat facienda conſtituit, quàm antè conſulerat: quorum unum prudentiæ alterum pietatis aſſertio eſt. Nunc ipſa uel conſulentis, uel præcipientis uerba tractemus. { Quæſo, inquam, pater ſanctiſsime atque optime; quoniam hæc eſt uita, ut audio Africanum dicere, quid moror in terris? quin huc ad uos uenire propero? Non eſt ita, inquit ille. niſi enim cùm Deus hic, cuius hoc templum eſt, omneq;, quod conſpicis, iſtis te corporis cuſtodijs liberauerit, huc tibi aditus patere non poteſt.

teſt. Homines enim ſunt hac lege generati, qui tuerentur illum globum, quem in templo hoc medium uides, quæ terra dicitur: hisq; animus datus eſt ex illis ſempiternis ignibus, quæ ſidera & ſtellas uocatis, quæ globoſæ & rotundæ diuinis animatæ mentibus, circulos orbesq; ſuos conficiunt celeritate mirabili. Quare & tibi Publi, & Pijs omnibus retinendus animus eſt in cuſtodia corporis nec iniuſſu eius, à quo ille eſt uobis datus, ex hominum uita migrandum eſt, ne munus aſsignatum à Deo *defugiſſe uideamini.* } *Hæc ſecta & præceptio* Platonis *eſt, qui in* Phædo*ne definit, homini non eſſe ſua ſponte moriendum. Sed in eodem tamen dialogo idem dicit, mortem philoſophantibus appetendam, & ipſam philoſophiam meditationem eſſe moriendi. Hæc ſibi ergo contraria uidentur: ſed non ita eſt. nam* Plato *duas mortes hominis nouit.*Nec *hoc nunc repeto, quod ſuperius dictum eſt, duas eſſe mortes, unam animæ, animalis alteram: ſed ipſius quoq; animalis, hoc eſt, hominis, duas aſſerit mortes: quarum unam natura, uirtutes alteram præſtant.* Homo *enim moritur, cum anima corpus relinquit, ſolutum lege naturæ.* Mori *etiam dicitur, cum anima adhuc in corpore conſtituta, corporeas illecebras, philoſophia docente, contemnit: & cupiditatem, dulces inſidias, reliquasq; omnes exuitur paſsiones.* Et *hoc eſt, quod ſuperius ex ſecundo uirtutum ordine, quæ ſolis philoſophantibus aptæ ſunt, euenire ſignauimus.* Hanc *ergo mortem dicit* Plato *ſapientibus appetendam: illam uerò, quam omnibus natura conſtituit, cogi, uel inferri, uel accerſiri uetat, docens, expectandā eſſe naturam: & has cauſas huius aperiens ſanctionis, quas ex uſu rerum, quæ in quotidiana conuerſatione ſunt, mutuatur.* Ait *enim eos, qui poteſtatis imperio truduntur in carcerē*

Duplex mors hominis ſecundum Platonē, & quæ harum appetēda, quæ non accerſenda. idque ſeptem ob cauſas.

Plato in Phædone

non

non oportere inde diffugere, priuſquam poteſtas ipſa, quæ
clauſit, abire permiſerit. Non.n.*uitari pœnam, furtiua di-* Prima.
ſceßione, ſed creſcere. Hoc *quoque addit, nos eſſe in dominio*
deorum, quorum tutela & prouidentia gubernamur, ni- Secunda.
hil autem eſſe inuito domino de ijs, quæ poßidet, ex eo loco,
in quo ſuum conſtituerat, auferendum. Et *ſicut qui uitã man-*
cipio extorquet alieno, crimine non carebit: ita eum, qui fi- Tertia.
nem ſibi, domino necdum iubente, quæſiuerit, nõ abſolutionem
conſequi, ſed reatum. Hæc Platonicæ *ſectæ ſemina altius*
Plotinus *exequitur.* Oportet, *inquit, animam poſt hominem* Quarta.
liberam corporeis paßionibus inueniri: quam qui de corpo-
re uiolenter extrudit, liberam eſſe non patitur. qui enim ſibi
ſua ſponte necem comparat, aut pertæſus neceßitatis, aut
metu cuiuſquam ad hoc deſcendit, aut odio; quæ omnia in-
ter paßiones habentur. Ergo *etſi antè fuit his ſordibus pu-* Quinta.
ra, hoc ipſo tamen, quo exit, extorta ſordeſcit. Deinde *mor*
tem debere ait animæ à corpore ſolutionem eſſe, non uincu-
lum: exitu autem coacto, animam circa corpus magisq; uinci
ri. Et *reuera ideo ſic extortæ animæ diu circa corpus, eius*
ue ſepulturam, uel locum, in quo iniecta manus eſt, peruagã
tur: cùm contrà illæ animæ, quæ in hac uita à uinculis cor-
poreis philoſophiæ morte diſſoluuntur, adhuc extante cor-
pore, cœlo & ſideribus inſerantur. Et *ideo illam ſolam*
de uoluntarijs mortibus ſignificat eſſe laudabilem, quæ com
paratur philoſophiæ ratione, ut diximus, non ferro;
prudentia, non ueneno. Addit *etiam, ſolam eſſe naturalem* Sexta.
mortem, ubi corpus animam, non anima corpus relinquit.
conſtat enim numerorum certam conſtitutamq; rationem
animas ſociare corporibus. Hi *numeri dum ſuperſunt,*
perſeuerat corpus animari: cùm uerò deficiunt, mox arca-

na illa uis ſoluitur, qua ſocietas ipſa conſtabat. Et hoc eſt, *quod fatum & fatalia uitæ tempora uocamus.* Anima ergo *ipſa non deficit quippe quæ immortalis atque perpetua eſt, ſed impletis numeris, corpus fatiſcit: nec anima laſſatur animando, ſed officium ſuum deſerit corpus, cùm iam non poßit animari.* Hinc illud eſt doctißimi uatis,

Aeneid.6 *Explebo numerum, reddárq; tenebris.*

Hæc eſt igitur naturalis uerè mors, cùm finem corporis ſolus numerum ſuorum defectus apportat: non cum extorquetur uita corpori, adhuc idoneo ad continuationem ferendi. Septima. *Nec leuis eſt differentia, uitam uel natura, uel ſponte ſoluendi. Anima.n.cum à corpore deſeritur, poteſt in ſe nihil retinere corporeum, ſi ſe purè, cùm in hac uita eſſet, inſtituit. Cũ uerò ipſa uiolenter de corpore extruditur, quia ex rupto uinculo, non ſoluto, fit ei ipſa neceßitas occaſio paßionis, malis, uinculum dum rumpit, inficitur.* Hanc quoque *ſuperioribus adiicit rationem non ſponte pereundi: Cum conſtet, inquit, remunerationem animis illic eſſe tribuendam, pro modo perfectionis, ad quam in hac uita unaquæque peruenit: non eſt præcipitandus uitæ finis, cum adhuc proficiendi eſſe poßit acceßio.* Nec *fruſtra hoc dictum eſt: nam in arcanis de animæ reditu diſputationibus fertur: in hac uita delinquentes, ſimiles eſſe ſuper æquale ſolum cadentibus, quibus denuo ſine difficultate præſtò ſit ſurgere: animas uerò ex hac uita cum delictorum ſordibus recedentes, æquandas his, qui in abruptum ex alto, præcipitiq; delapſi ſunt, unde facultas nunquam ſit reſurgendi.* Ideo ergo conceßis *utendum* Cauillũ. *uitæ ſpatiis, ut ſit perfectæ purgationis maior facultas.* Ergo, *inquies, qui iam perfectè purgatus eſt, manum ſibi debet* perfectũ *inſerre: cum non ſit ei cauſa remanendi, quia* profectum*

ulte-

ulterius non requirit, qui ad ſuperna peruenit. Sed hoc ipſo, quo ſibi celerem finem ſpe fruendæ beatitatis arceßit, irretitur laqueo paßionis: quia ſpes, ſicut timor, paßio eſt. Sed & cætera, quæ ſuperior ratio diſſeruit, incurrit. Et hoc eſt, quòd Paulus filium ſpe uitæ uerioris ad ſe uenire properantem, prohibet, ac repellit: ne feſtinatum abſolutionis aſcenſionisq; deſiderium, magis cum hac ipſa paßione uinciat, ac retardet. Nec dicit, Quòd niſi mors naturalis aduenerit, e mori non poteris: ſed, Huc uenire non poteris. Niſi enim} inquit, {Deus iſtis te corporis cuſtodijs liberauerit, huc tibi aditus patere non poteſt} quia ſcit iam receptus in cœlum, niſi perfectæ puritati cœleſtis habitaculi aditum nõ patere. Pari autem conſtantia mors, nec uemens per naturam timenda eſt, nec contra ordinem cogenda naturæ. Ex his, quæ Platonem, quæq; Plotinum de uoluntaria morte pronuntiaſſe retulimus, nihil in uerbis Ciceronis, quibus hanc prohibet, remanebit obſcurum. Refutatio.

Cur mũdus hic uniuerſus, Dei uocetur tẽplum. Quotuplici ſenſu accipiatur nomen animi. Et quomodo mens homini cum ſideribus communis eſſe dicatur. Tum uariæ de animi natura ſententiæ. Quid inter ſtellam ac ſidus interſit. Quid ſphæra, quid orbis, quid circus: ſtellæ errantes unde nomen acceperint. Cap. XIIII.

SED illa uerba, quæ præter hoc ſunt inſerta, repetamus. {Homines enim ſunt hac lege generati, qui tuerentur illum globum, quem in tẽplo hoc medium uides, quæ terra dicitur: hisq; animus datus eſt ex illis ſẽpiternis ignibus, quæ ſidera & ſtellas uocatis; quæ globoſæ atq; rotundæ, diuinis animatæ mentibus, circulos ſuos, orbesq; conficiunt celerita

 te mi-

te mirabili } De terra, *cur globus dicatur in medio mundo poſitus, plenius diſſeremus, cum de nouē ſphæris loquemur. bene autem uniuerſus mundus,* Dei *templum uocatur, propter illos, qui exiſtimant, nihil eſſe aliud* Deum, *niſi cœlum ipſum, & cœleſtia iſta, quæ cernimus.* Ideo *ut ſummi omnipotentiam* Dei *oſtenderet poſſe uix intelligi, nunquam poſſe uideri; quicquid humano ſubijcitur aſpectui, templum eius uocauit, qui ſola mente concipitur; ut qui hæc ueneratur, ut templa, cultum tamen maximum debeat conditori; ſciatq; quiſquis in uſum templi huius inducitur, ritu ſibi uiuendum ſacerdotis. unde & quaſi quodam publico præconio, tantam humano generi diuinitatem ineſſe teſtatur, ut uniuerſos ſideri animi cognatione nobilitet.* Notandum *eſt, quòd hoc loco animum & ut propriè, & ut abuſiuè dicitur, poſuit. animus enim propriè mens eſt, quam diuiniorem anima, nemo dubitauit. ſed nonnunquam ſic & animam uſurpantes uocamus.* Cùm *ergo dicit,* { Hiſq; *animus datus eſt ex illis ſempiternis ignibus;* } *mentem præſtat intelligi, quæ nobis propriè cum cœlo, ſideribusq; communis eſt.* Cum *uerò ait,* { Retinendus *animus eſt in cuſtodia corporis;* } *ipſam tunc animam nominat, quæ uincitur cuſtodia corporali, cui mens diuina non ſubditur.* Nunc *qualiter nobis animus, id eſt, mens, cum ſideribus communis ſit, ſecundum theologos diſſeramus.* Deus, *qui prima cauſa & eſt, & uocatur, unus omnium, quæq; ſunt, quæq; uidentur eſſe, principes & origo eſt.* Hic *ſuperabundanti maieſtatis fœcunditate, de ſe mentem creauit.* Hæc *mens, quæ νοῦς uocatur, qua patrem inſpicit, plenam ſimilitudinem ſeruat auctoris; animam uerò de ſe creat, poſteriora reſpiciens: rurſus anima* * *patrem, qua intue-*

Mundus cur Dei templum dicatur.

Animum bifariam ſumi.

Quomodo animus cū ſideribus cōmunis

* partem, quam, ut & paulò ante.

intuetur, induitur, ac paulatim regrediente reſpectu in fabricã corporum, incorporea ipſa degenerat. Habet ergo & puriſſimam ex mente, de qua eſt nata, rationem, quod λογικὸν *uocatur, & ex ſua natura accipit præbendi ſenſus, præbendiq; incrementi ſeminarium, quorum unum* αἰσθητικὸν, *alterum* φυτικὸν *nuncupatur. Sed ex his primum, id eſt,* λογικὸν, *quod innatum ſibi ex mente ſumpſit, ſicut uerè diuinum eſt, ita ſolis diuinis aptum.* Reliqua duo αἰσθητικὸν & φυτικὸν, *ut à diuinis recedunt, ita conuenientia ſunt caducis. Anima ergo creans ſibi, condens corpora (nam ideo ab anima natura incipit, quam ſapientes de* Deo *& mente* νοῦν *nominant) ex illo mero ac puriſſimo fonte mentis, quem naſcendo de originis ſuæ hauſerat copia, corpora illa diuina uel ſupera, cœli dico & ſiderum, quæ prima condebat, animauit: diuinæq; mentes omnibus corporibus, quæ in formam teretem, id eſt, in ſphæræ modum formabantur, infuſæ ſunt.* Et *hoc eſt, quod cùm de ſtellis loqueretur, ait:* {Q*uæ diuinis animatæ mentibus.*} In *inferiora uerò ac terrena degenerans, fragilitatem corporum caducorum deprehendit, meram diuinitatem mentis ſuſtinere non poſſe, imò partem eius uix ſolis humanis corporibus conuenire: quia & ſola uidentur erecta, tanquam quæ ad ſupera ab imis recedant, & ſola cœlum facile tanquam ſemper erecta ſuſpiciunt: ſoliſq; ineſt uel in capite ſphæræ ſimilitudo, quam formam diximus ſolam mentis capacem. Soli igitur homini rationem, id eſt, uim mentis infudit, cui ſedes in capite eſt. Sed & geminam illam creſcendi ſentiendiq; naturam, quia caducum eſt corpus, inſeruit.* Et *hinc eſt, quòd homo & rationis compos eſt, & ſentit, & creſcit, ſolaq; ratione meruit præſtare cæteris animalibus: quæ quia ſemper prona ſunt, & ex ipſa quæque ſuſpiciendi*

difficultate à ſuperis receſſerunt, nec ullam diuinorum corporum ſimilitudinem aliqua ſui parte meruerunt, nihil ex mente ſortita ſunt, & ideo ratione caruerunt: Deoq; *tantum adepta ſunt, ſentire, uel creſcere. nam ſi quid in illis ſimilitudinẽ rationis imitatur, non ratio, ſed memoria eſt. & memoria non illa ratione miſta, ſed quæ hebetudinem ſenſuum quinq; comitatur. de qua plura nunc dicere (quoniam ad præſens opus non attinet) omittemus.*Terrenorum *corporum tertius ordo in arboribus& herbis eſt, quæ carent tam ratione, quàm ſenſu.* Et *quia creſcendi tantummodo uſus in his uiget, hac ſola uiuere parte dicuntur.* Hunc *rerum ordinem &* Vergilius *expreßit. nam & mundo animam dedit, &, ut puritati eius atteſtaretur, mentem uocauit. Cœlum enim ait, & terras, & maria, & ſidera ſpiritus intus alit, id eſt, anima. ſicut alibi pro ſpiramento animam dicit: Quantum ignes animæq; ualent. & ut illius mundanæ animæ aſſereret dignitatem, mentem eſſe teſtatur: Mens agitat molem. nec non ut oſtenderet ex ipſa anima conſtare, & animari uniuerſa, quæ uiuunt, addidit: Inde hominum, pecudumq; genus, & cætera. utq; aſſereret eundem ſemper in anima eſſe uigorem, ſed uſum eius hebeſcere in animalibus corporis denſitate, adiecit: Quantum non noxia corpora tardant: & reliqua. Secundum hæc ergo cum ex ſummo* Deo *mens ex mente anima ſit; anima uerò & condat, & uita compleat omnia, quæ ſequuntur, cunctaq; hic unus fulgor illuminet, & in uniuerſis appareat, ut in multis ſpeculis per ordinem poſitis uultus unus; cumq; omnia continuis ſucceßionibus ſe ſequantur, degenerantia per ordinem ad imum meandi, inuenietur preßius intuenti à ſummo* Deo *uſque ad ultimam*

Aeneid 6 · Aeneid.8 · Aeneid.6

mam rerum fæcem una ſe mutuis uinculis religans, & nuſquam interrupta connexio. Et hæc eſt Homeri catena aurea, quam pendere de cœlo in terras Deum iuſsiſſe commemorat. His ergo dictis, ſolum hominem conſtat ex terrenis omnibus, mentis, id eſt, animi ſocietatem cum cœlo & ſideribus habere communem. Et hoc eſt quod ait. {Hiſq; animus datus eſt ex illis ſempiternis ignibus, quæ ſidera et ſtellas uocatis.} *Nec tamen ex ipſis cœleſtibus & ſempiternis ignibus nos dicit animatos: ignis enim ille, licet diuinum, tamen corpus eſt. Nec ex corpora quamuis diuino poſſemus animari: ſed unde ipſa illa corpore, quæ diuina ſunt, & uideantur, animata ſunt, id eſt, ex ea mundanæ animæ parte, quam diximus de pura mente conſtare. Et ideo poſtquam dixit:* {Hiſq; animus datus eſt ex illis ſempiternis ignibus, quæ ſidera & ſtellas uocatis}: *mox adiecit,* {Quæ diuinis animatæ mentibus:} *ut per ſempiternos ignes, corpus ſtellarum: per diuinas uerò mentes, earum animas manifeſta deſcriptione ſignificet, & ex illis in noſtras uenire animas uim mentis oſtendat. Non ab re eſt, ut hæc de anima diſputatio in fines ſententias omnium, qui de anima uidentur pronunciaſſe, contineat. Plato dixit animam, eſſentiam ſe mouentem:* Xenocrates, *numerum ſe mouentem:* Ariſtoteles: ἐντελέχειαν: Pythagoras, & Philolaus, *harmoniam:* Poſsidonius, *ideam:* Aſclepiades, *quinq; ſenſuum exercitium ſibi conſonum:* Hippocrates, *ſpiritum tenuem, per corpus omnes diſperſum:* Heraclitus Ponticus, *lucem:* Heraclitus *phyſicus, ſcintillam ſtellaris eſſentiæ:* Xenon, *concretum corpori ſpiritum:* Democritus, *ſpiritum inſertum atomis, hac* facultate potus, ut corpus illi omne ſit peruium:* Critolaus Peripateticus *conſtare eam de quinta*

Sẽtentiæ philoſophorũ de anima.

* *facilitate*

eſſentia: Hipparchus, ignem: Anaximenes: acra; Empedocles, & Critias, ſanguinem; Parmenides, ex terra & igne: Xenophanes, ex terra & aqua: *Boethus, ex aere & igne: Epicurus, ſpeciem ex igne & aere & ſpiritu miſtam. Obtinuit tamen, non minus de incorporalitate eius, quàm de immortalitate ſententia. Nunc uideamus, quæ ſint hæc duo nomina, quorum pariter meminit, cum dicit: { Quæ ſidera, & ſtellas uocatis. } Neque enim hic res una gemina appellatione monſtratur: ut enſis, & gladius. ſed ſunt ſtellæ quidem ſingulares, ut erraticæ quinque: & cæteræ, quæ non admiſtæ alijs ſolæ feruntur. Sidera uerò, quæ in aliquod ſignum ſtellarum plurium compoſitione formatur: ut Aries, Taurus, ut Andromeda, Perſeus, uel Corona, & quæcunq; uariarum genera formarum in cœlum recepta creduntur. ſic & apud Græcos ἀστὴρ & ἄστρον diuerſa ſignificant. etenim aſter, ſtella una eſt: & aſtron, ſignum ſtellis coactum, quod nos ſidus uocamus. Cùm uerò ſtellas globoſas, & rotundas dicat: non ſingularium tantum exprimit ſpeciem, ſed & earum, quæ in ſigna formanda conueniunt. omnes enim ſtellæ inter ſe, etſi in magnitudine aliquam, nullã tamen habent in ſpecie differentiam. Per hæc autem duo nomina, ſolida ſphæra deſcribitur, quæ nec ex globo, ſi rotunditas deſideretur; nec ex rotunditate, ſi globus deſit, efficitur: cùm alterum à forma, alterum à ſoliditate corporis deſeratur. Sphæras autem hic dicimus, ipſarum ſtellarum corpora, quæ omnia hac ſpecie formata ſunt. Dicuntur præterea ſphæræ, & aplanes illa, quæ maxima eſt, & ſubiectæ ſeptẽ, per quas duo lumina, & quinq; uagæ diſcurrunt. Circi uerò & orbes, duarum ſunt rerum duo nomina. Et his nominibus quidem alibi aliter eſt uſus. nam & orbem pro

Boethos.

Stellæ quæ Sidera quæ.

Sphæra

Aplanes.

Circi.

pro circulo poſuit: ut orbem lacteum. & orbem pro ſphæra: ut, {Nouem tibi orbibus uel potius globis.} ſed & circi uocantur, qui ſphæram maximam cingunt, ut eos ſequens tractatus oſtendet: quorum unus eſt lacteus, de quo ait: {Inter flammas circus elucens.} Sed hic horum nihil neque circi, neq; orbis nomine uoluit intelligi. Sed eſt orbis in hoc loco ſtellæ una integra & peracta conuerſio: id eſt, ab eodem loco poſt emenſum ſphæræ, per quam mouetur, ambitum in eundem locum regreſſus. Circus autem eſt hic linea ambiens ſphæram, ac uelut ſemitam faciens, per quam lumen utrinque diſcurrit, & inter quam uagantium ſtellarum error legitimus coercetur. quas ideo ueteres errare dixerunt: quia & curſu ſuo feruntur & contra ſphæræ maximæ, id eſt, ipſius cœli impetum, contrario motu ad Orientem ab Occidente uoluuntur. Et omnium quidem par celeritas, motus ſimilis, & idem eſt modus meandi: ſed non omnes eodem tempore circos ſuos, orbeſq; conficiunt. Et ideo eſt celeritas ipſa mirabilis: quia cùm ſit eadem omnium, nec ulla ex illis aut concitatior eſſe poſſit, aut ſegnior: non eodem tamen temporis ſpatio omnes ambitum ſuum peragunt. Cauſam uerò ſub eadem celeritate diſparis ſpatij, aptius nos ſequentia docebunt.

Orbis.

Circus.

Stellæ errantes.

De undecim circulis cœlum ambientibus. Cap. XV.

*HIS de ſiderum naturâ, & ſiderea hominum mente narratis, rurſus filium pater, ut in deos pius, ut in homines iuſtus eſſet, hortatus, præmium rurſus adiecit, oſtendens lacteum circulum uirtutibus debitum, *& beatorum cœtu refertum. Cuius meminit his uerbis: {Erat autem is ſplendidiſſimo candore inter flammas circus elucens,* quem

in aliis non habetur coniũctio &.

quem uos(ut à Graijs accepiſtis)orbem lacteum nũcupatis. Orbis hic idem quod circus in lactei appellatione ſignificat. Lacteus circulus. *Eſt autem lacteus unus e circulis, qui ambiunt cœlum, & ſunt præter eum numero decem, de quibus quæ dicenda ſunt, proferemus, cùm de hoc competens ſermo proceſſerit. Solus ex omnibus hic ſubiectus eſt oculis, cæteris circulis magis cogitatione, quàm uiſu comprehendendis. De hoc lacteo multi inter ſe diuerſa ſenſerunt: cauſásq; eius alij fabuloſas, naturales alij protulerunt. Sed nos fabuloſa reticentes, ea tantummodo, quæ ad naturam eius uiſa ſunt pertinere, dicemus. Theophraſtus lacteum dixit eſſe* compagem, compaginem *quæ de duobus hemiſphærijs cœli ſphæra ſolidata eſt. Et ideo ubi oræ utrinq; conuenerant, notabilem claritatem uideri. Diodorus ignem eſſe denſatæ concretæq; naturæ in unam curui limitis ſemitam, diſcretione mundanæ fabricæ cõ accruante concretum: & ideo uiſum intuentis admittere, reliquo igne cœleſti lucem ſuam nimia ſubtilitate diffuſam non ſubijciente conſpecturi. Democritus innumeras ſtellas, breuesq; omnes, quæ ſpiſſo tractu in unum coactæ ſpatijs, quæ anguſtiſſima interiacent, opertis, uicinæ ſibi undiq;, & ideo paßim diffuſæ lucis aſpergine, continuum iuncti luminis corpus oſtendunt. Sed Poßidonius, cuius definitioni plurium conſenſus acceßit, ait lacteum caloris eſſe ſiderei infuſionem: quàm ideo aduerſa zodiaco curuitas obliquauit, ut quoniam ſol nunquàm zodiaci excedendo terminos, expertem feruoris ſui partem cœli reliquam deſerebat, hic circus à uia ſolis in obliquum recedens, uniuerſitatem flexu calido temperaret. Quibus autem partibus zodiacum interſecet, ſuperius iam relatum eſt. Hæc de lacteo. Decem autem alij, ut diximus circi ſunt, quorum unus eſt ipſe zodiacus, qui ex his decem*

ſolus

ſolus potuit latitudinem hoc modo, quem referemus, adipiſci. Natura cœleſtium circulorum incorporalis eſt linea, quæ ita mente concipitur, ut ſola longitudine cenſeatur, tatum habere non poßit. Sed in zodiaco latitudinem ſignorum capacitas exigebat. Quantum igitur ſpatij lata dimenſio porrectis ſideribus occupabat, duabus lineis limitatum eſt. Et tertia ducta per medium, ecliptica uocatur, quia cum curſum ſuum in eadem linea pariter ſolet luna conficiunt, alterius eorum neceſſe eſt uenire defectum: Solis, ſi ei tunc luna ſuccedat: lunæ, ſi tunc aduerſa ſit Soli. ideo nec Sol unquam deficit, niſi cum triceſimus lunæ dies eſt: & niſi quintodecimo curſus ſui die, neſcit luna defectum. ſic enim euenit, ut aut lunæ contra ſolem poſitæ, ad mutuandum ab eo ſolitum lumen, ſub eadem inuentus linea terræ conus obſiſtat; aut Soli ipſa ſuccedens obiectu ſuo ab humano aſpectu lumen eius repellat. In defectu ergo Sol ipſe nil patitur, ſed noſter fraudatur aſpectus. Luna uerò circa proprium defectum laborat, non accipiendo Solis lumen, cuius beneficio noctem colorat. quod ſciens Vergilius, diſciplinarum omnium peritiſſimus, ait: Geor. 1.

Defectus ſolis uarios, lunæq; labores.

Quamuis igitur trium linearum ductus zodiacum & claudat, & diuidat: unum tamen circum auctor uocabulorum dici uoluit antiquitas. Quinq; alij circuli paralleli uocantur. horum medius & maximus eſt æquinoctialis. duo extremitatibus uicini, atque ideo breues, quorum unus ſeptentrionalis dicitur, alter auſtralis. inter hos & medium duo ſunt tropici, maiores ultimis, medio minores, & ipſi ex utraque parte zonæ uſtæ terminum faciunt. præter hos alij duo ſunt coluri, quibus nomen dedit imperfecta conuerſio. ambientes enim ſeptentrionalem uerticem, atq;

Paralleli quinque.

Coluri duo.

inde in diuerſa diffuſi & ſe in ſummo interſecant; & quinque parallelos in quaternas partes æqualiter diuidunt, zodiacum ita interſecantes, ut unus eorum per Arietem & Libram, alter per Cancrum atq; Capricornum meando decurrat, ſed ad auſtralem uerticem non peruenire creduntur. Duo *qui ad numerum prædictum ſuperſunt, meridianus & horizon, non ſcribuntur in ſphæra, quia certum locum habere non poſſunt, ſed pro diuerſitate circumſpicientis habitantis ue uariantur.*

Meridianus circus.

Meridianus eſt enim quem ſol cum ſuper hominum uerticem uenerit, ipſum diem medium efficiendo deſignat. Et quia globoſitas terræ habitationes omnium æquales ſibi eſſe non patitur, non eodem pars cœli omnium uerticem deſpicit. Et *ideo unus omnibus meridianus eſſe non poterit, ſed ſingulis gentibus ſuper uerticem ſuum proprius meridianus efficitur. Similiter facit ſibi horizontem circumſpectio ſingulorum.* Horizon *eſt enim uelut quodam circo deſignatus terminus, cœli, quod ſuper terram uidetur. Et quia ad ipſum uerè finem non poteſt humana acies peruenire, quantum quiſq; oculos circunferendo conſpexit, proprium ſibi cœli, quod ſuper terram eſt, terminum facit.* Hic *horizon, quem ſibi uniuſcuiuſque circunſcribit aſpectus, ultra trecentos & ſexaginta ſtadios longitudinem intra ſe continere non poterit. centum enim & octaginta ſtadios non excedit acies contrà uidentis. Sed uiſus cum ad hoc ſpatium uenerit, acceſſu deficiens in rotunditatem recurrendo curuatur. atq; ita fit, ut hic numerus ex utraq; parte geminatus, trecentorum ſexaginta ſtadiorum ſpatium, quod intra horizontem ſuum continetur, efficiat: ſemperq; quantum ex huius ſpatij parte poſtera procedendo dimiſerit, tantum tibi de *interiore ſumetur. & ideo horizon ſemper quantacumq;*

Notæ de proſpectu hominis.

Nota trecentos ſtadios maſculino genere, cũ propriè neutro ſtadia dicãt.

**anteriore.*

locorum

locorum tranſgreßione mutatur. Hunc autem, quam diximus, admittit aſpectum, aut in terris æqua planities, aut pelagi, tranquilla libertas, quæ nullam oculis obijcit offenſam. Nec te moueat, quod ſæpe in longißimo poſitum montem uidemus, aut quod ipſa cœli ſuperna ſuſpicimus. Aliud eſt enim, cùm ſe oculis ingerit altitudo, aliud cum per planum ſe porrigit, & extendit intuitus, in quo ſolo horizontis circus efficitur. Hæc de circis omnibus, quibus cœlum cingitur, dicta ſufficiant. Tractatum ad ſequentia transferamus.

Qui fiat, ut quædam ſtellæ nunquam à nobis uideantur & quanta ſtellarum omnium magnitudo. Cap. XVI.

EX quo mihi omnia contemplanti, præclara cætera, & mirabilia uidebantur. Erant autem hæ ſtellæ, quas nunquam ex hoc loco uidimus: & hæ magnitudines omnium, quas eſſe nunquam ſuſpicati ſumus. Ex quibus erat ea minima, quæ ultima à cœlo, citima terris, luce lucebat aliena. Stellarum autem globi terre magnitudinem facilè uincebant.} Dicendo, {Ex quo mihi omnia contemplanti} id, quod ſuprà diximus, affirmat, in ipſo lacteo Scipionis & parentum per ſomnium contigiſſe conuentum. Duo ſunt autem præcipua, quæ in ſtellis ſe admiratum refert: aliquarum nouitatem, & omnium magnitudinem, Ac prius de nouitate, pòſt de magnitudine diſſeremus. Plenè & doctè adijciendo, Quas nunquam ex hoc loco uidimus, cauſſam, cur à nobis non uideantur, oſtendit. locus enim noſtræ habitationis ita poſitus eſt, ut quædam ſtellæ & ipſo nunquàm poßint uideri, quia ipſa pars cæli: in qua ſunt, nunquam poteſt hic habitantibus apparere. pars enim hæc terræ, quæ incolitur ab uniuerſis hominibus, quam nos inuicem ſcire poſſimus

Cur quædã ſtellæ à nobis uideatur ſẽper, quædam nunquam.

ſimus,ad ſeptentrionalem uerticem ſurgit, & ſphæralis con nexitas auſtralem nobis uerticem in ima demergit. Cum ue rò ſemper circa terram ob Ortu in Occaſum cœli ſphæra uoluatur, uertex hic, qui Septentriones habet, quoquo uer- ſum mundana uolubilitate uertatur, quoniam ſuper nos eſt, ſemper à nobis uidetur, ac ſemper oſtendit.

Arctos Oceani metuentes æquore tingi.

Auſtralis contrà quaſi ſemel nobis pro habitationis noſtræ poſitione demerſus, nec ipſe nobis unquam uidetur, nec ſide- ra ſua, quibus & ipſe ſine dubio inſignitur, oſtendit. Et

Geor. 1. *hoc eſt quod poeta, naturæ ipſius conſcius, dixit:*

Hic uertex nobis ſemper ſublimis. at illum
Sub pedibus Styx atra uidet. maneſq; profundi.

Sed cum hanc diuerſitatem cœleſtibus partibus uel ſemper uel nunquam apparendi terræ globoſitas habitatibus faciat, ab eo, qui in cœlo eſt, omne ſine dubio cœlum uideiur, non im pediente aliqua parte terræ, & quæ tota puncti locum pro cœli magnitudine uix obtinet. Cui ergo auſtralis uerticis ſtellas nunquam de terris uidere contigerat, ubi circumſpe- ctu libero ſine offenſa terreni obicis, uiſe ſunt, iure quaſi no uæ admirationem dederunt. Et *quia intellexit cauſam, pro- pter quam eas nunquam antè uidiſſet, dit:* { Erant autem hæ *ſtellæ, quas nunquam ex hoc loco uidimus*} *Hunc locum demõ ſtratiuè terram dicens, in qua erat, dum iſta narraret. Sequi- tur illa diſcuſsio, quid ſit, quod adiecit:* { Et hæ magnitudines *omnium, quas eſſe nunquam ſuſpicati ſumus.*} *Cur au- tem magnitudines, quas uidit in ſtellis, nunquam homi- nes ſuſpicati ſint, ipſe patefecit, addendo:* { Stellarum au *tem globi terræ magnitudinem facilè uincebant.* } Nam *quando homo, niſi quem doctrina philoſophiæ ſupra ho- minem*

Stellas ſin gulas uni uerſa terra eſſe ma iores.

minem, imò uerè hominem fecit, ſuſpicari poteſt ſtellam unam omni terra eſſe maiorem: cum uulgò ſingulæ uix facis unius flammam æquare poſſe uideantur? Ergo tunc earum uerè magnitudo aſſerta credetur, ſi maiores ſingulas, quam eſt omnis terra, eſſe conſtiterit: quod hoc modo licet recognoſcas. Punctum dixerunt eſſe Geometræ, quod ob incomprehenſibilem breuitatem ſui, in partes diuidi non poſſit: nec ipſum pars aliqua, ſed tantummodo ſignum eſſe dicatur. Phyſici terram ad magnitudinem circi, per quem Sol uoluitur, puncti modum obtinere docuere. Sed autem quantò minor ſit circo proprio, deprehenſum eſt manifeſtiſſimis dimenſionum rationibus. Conſtat menſuram ſolis ducenteſimam ſextam decimam partem habere magnitudinis circi, per quem ſol ipſe diſcurrit. Cum ergo ſol ad circum pars certa ſit, terra uerò ad circum ſolis punctum ſit, quod pars eſſe non poſſit: ſine cunctatione iudicij, ſolem conſtat terra eſſe maiorem, ſi maior eſt pars eo, quod partis nomen nimia breuitate non capit. Verùm ſolis circo ſuperiorum ſtellarum circos certum eſt eſſe maiores, ſi eo, quod continetur, id quod continet, maius eſt: cum hic ſit cœleſtium ſphærarum ordo, ut à ſuperiore unaquæq; inferior ambiatur. Vnde & lunæ ſphæram, quaſi à cœlo ultimam, & uicinam terræ, minimam dixit, cum terra ipſa in punctum quaſi uerè iam poſtrema* ſphæra *deficiat. Si ergo ſtellarum ſuperiorum circi (ut diximus) circo ſolis ſunt grandiores, ſingulæ autem huius ſunt magnitudinis, ut ad circum unaquæq; ſuum, modum partis obtineat: ſine dubio ſingulæ terra ſunt ampliores, quàm ad ſolis circum, qui ſuperioribus minor eſt, punctum eſſe prædiximus. De luna, ſi uerè luce lucet aliena, ſequentia docebunt.*

Cœlum quamobrem ſemper, & in orbem moueatur.

Quo-

Quo ſenſu ſummus uocetur Deus: & ecquid ſtellæ, quas fixas uocant, ſuo etiã proprioq; motu agãtur. Cap. XVII.

HAEC cùm Scipionis obtutus non ſine admiratione percurrens, ad terras uſque fluxiſſet, & illic familiarius hæſiſſet, rurſus aui monitu ad ſuperiora reuocatus eſt ipſum à cœli exordio ſphærarum ordinem in hæc uerba monſtrantis: { Nouem tibi orbibus, uel potius globis *connexa ſunt omnia: quorum unus eſt cœleſtis extimus, qui reliquos omnes complectitur, ſummus ipſe Deus, arcens & continens cæteros: in quo ſunt infixi illi, qui uoluuntur, ſtellarum curſus ſempiterni: cui ſubiecti ſeptem, qui uerſantur retrò contrario motu, atque cœlum. ex quibus unum globum poßidet illa, quam in terris Saturniam nominant. deinde eſt hominum generi proſper & ſalutaris ille fulgor, qui dicitur Iouis. tum rutilus horribilisq; terris, quem Martem dicitis. deinde ſubter mediam ferè regionem Sol obtinet, dux, & princeps, & moderator luminum reliquorum, mens mundi & temperatio, tanta magnitudine, ut cuncta ſua luce luſtret & compleat. hunc ut comites conſequuntur Veneris alter, alter Mercurij curſus, infimoq; orbe Luna radijs ſolis accenſa conuertitur. infra autem eam nihil eſt, niſi mortale & caducum, præter animos munere deorum hominum generi datos. ſupra lunam ſunt omnia æterna. nam ea, quæ eſt media & nona, tellus neque mouetur, & infima eſt, & in eam feruntur omnia nutu ſuo pondera. } Totius mundi à ſummo in imum diligens in hunc locum collecta deſcriptio eſt, & integrum quoddã uniuerſitatis corpus effingitur

*conuexa

effingitur,quod quidam τὸ πᾶν id eſt,omne dixerunt:unde & hic dicit,{Connexa ſunt omnia.} Vergilius uerò magnum corpus uocauit : Et magno ſe corpore miſcet. Aeneid.6
Hoc *autē loco Cic.rerū quærendarū iactis ſeminibus,multa nobis excolenda legauit. de ſeptem ſubiectis globis,ait: {Qui uerſantur retro cōtrario motu atq; cœlum.} Quod cum dicit,admonet ut quæramus,ſi uerſatur cœlū;& ſi illi ſeptē & uerſantur,& cōtrario motu mouētur;aut ſi hūc eſſe ſphærarū ordinem,quē Cic.rèfert,*Platonica *conſentit auctoritas;& ſi uerè ſubiectæ ſint:quo pacto ſtellæ earum omniū zodiacū luſtrare dicãtur,cū zodiacus & unus,& in sūmo cœlo ſit;quæ'ue ratio in uno zodiaco aliarū curſus breuiores,aliarū facit lōgiores.hæc.n.omnia in exponēdo earū ordine neceſſe eſt aſſerãtur.*Et *poſtremò,qua ratione in terrã ferãtur,ſicut ait:{Omnia nutu ſuo pondera}*

Proponis ea quæ per ordinē ſunt explicanda.

Verſari cælum,mundanæ animæ natura,& uis, & ratio docet,cuius,æternitas in motu eſt , quia nunquam motus relinquit,quòd uita non deſerit,nec ab eo uita diſcedit, in quo uiget ſemper agitatus . igitur & cœleſte corpus , quod mundi anima futurum ſibi immortalitatis particeps fabricata eſt,ne unquam uiuendo deficiat, ſemper in motu eſt,& ſtare neſcit,quia nec ipſa ſtat anima,qua impellitur nam cum animæ,qua incorporea eſt , eſſentia ſit in motu , primum autem omnium cœli corpus anima fabricata ſit , ſine dubio in corpus hoc primum ex incorporeis motus natura migrauit .·cuius uis integra & incorrupta non deſerit,quod primum cœpit mouere. Ideo uero cœli motus neceſſariò uolubilis eſt , quia cum ſemper moueri neceſſe ſit, ultra autem locus nullus ſit , quo ſe tendat acceſſio , continuatione perpetuæ in ſe reditionis agitatur. Ergo in

Cœlū cur moueatur.

Cur non motus recto ſed in orbem agatur.

quo poteſt,uel habet,currit,& accedere eius reuolui eſt: quia ſphæræ,ſpatia & loca complectentis omnia, unus eſt curſus,rotari:ſed& ſic animam ſequi ſemper uidetur,quæ in ipſa uniuerſitate diſcurrit. Dicemus ergo,quod eã nunquam reperiat,ſi ſemper hanc ſequitur? Imò ſemper eam reperit,quia ubiq; tota,ubiq; perfecta eſt. Cur ergo,ſi quã quærit,reperit,non quieſcit? Quia & illa requietis eſt inſcia. ſtaret.n.ſi uſquam ſtantẽ animam reperiret. cum uerò illa,ad cuius appetentiam trahitur, ſemper in uniuerſa ſe fundat,ſemper & corpus ſe in ipſam,& per ipſam retorquet. Hæc de cœleſtis uolubilitatis arcano pauca de multis Plotino auctore reperta,ſufficiant.

Sphæra extima quo ſenſu ſummus uocetur Deus.

Quòd autẽ hunc iſtum extimum globum, qui ita uoluitur, ſummum Deum uocauit,non ita accipiendum eſt, ut ipſe prima cauſa,& Deus ille omnipotẽtiſsimus exiſtimetur:cũ globus ipſe,quod cœlum eſt,animæ ſit fabrica,anima ex mẽte proceſſerit: mẽs ex Deo,qui uerè ſummus eſt,procreata ſit. Sed ſummũ quidẽ dixit,ad cæterorum ordinẽ,qui ſubiecti ſunt: unde mox ſubiecit: Arcens & continens cæteros. Deũ uerò,quod non modo immortale animal ac diuinum ſit plenũ inclytæ ex illa puriſsima mente rationis, ſed quòd uirtutes omnes,quæ illã primæ omnipotentiã ſummitatis ſequuntur,aut ipſe faciat,aut ipſe cõtineat,ipſũ deniq; Iouẽ ueteres uocauerũt, & apud theologos Iupiter eſt mundi anima. Hinc illud eſt,

Ecloga.3. ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα. Quo principio & in ptolomęo Theocritus eſt uſus. An & ſtellæ fixæ ſuo quodam

Ab Ioue principium Muſæ, Iouis omnia plena.

Quod de Arato poetæ alij mutuati ſunt, qui de ſideribus loquuturus, à cœlo,in quo ſunt ſidera, exordium ſumendum eſſe decernens, ab Ioue incipiendum eſſe memorauit. Hinc Iuno,& ſoror eius,& coniux uocatur. Eſt autem Iuno aer; & dicitur ſoror, quia iiſdem ſeminibus,

quibus

quibus cœlum, etiam aer eſt procreatus; coniux, quia aer ſubiectus eſt cœlo. His illud adijciendum eſt, quòd præter duo lumina, & ſtellas quinque, quæ appellantur uagæ, reliquas omnes, alij infixas cœlo, nec niſi cum cœlo moueri, alij (quorum aſſertio uero propior eſt) has quoque dixerunt ſuo motu, præter quòd cum cœli conuerſione feruntur, accedere, ſed propter immenſitatem extimi globi, accedentia credibilem numerum ſecula, in una eas curſus ſui ambitionem conſumere, & ideo nullum earum motum ab homine ſentiri, cùm non ſufficiat humanæ uitæ ſpatium, ad breue ſaltem punctũ tam tardæ acceſſionis deprehendendum. Hinc Tullius, nullius ſectæ inſcius ueteribus approbatæ, ſimul attingit utranq; ſententiam, dicendo: {In quo ſunt infixi illi, qui uoluuntur, ſtellarum curſus ſempiterni.} *Nam & infixos dixit, & curſus habere non tacuit.*

motu agãtur.

Tradidere aũt uulgò curſũ hũc in qndecim annorũ millibus peragi ſed Ptolomæi ratio habet 36000 annos aliorum plus minus 25200

Stellas errãtes, cõtrario q̃ cœlũ motu uerſari. C. XVIII

NVnc utrum illi ſeptem globi, qui ſubiecti ſunt, contrario, ut ait, quàm cœlum uertitur, motu ferãtur, argumentis ad uerum ducentibus, requiramus. Solem, ac lunam, & ſtellas quinque, quibus ab errore nomen eſt, præter quòd ſecum trahit ab Ortu in Occaſum cœli diurna conuerſio, ipſa ſuo motu in Orientem ab Occidente procedere non ſolis literarum profanis, ſed multis quoq; doctrina initiatis, abhorrere à fide, ac monſtro ſimile iudicatum eſt, ſed apud preſſius intuentes ita eſſe uerum conſtabit, ut non ſolum mente concipi, ſed oculis quoq; ipſis poſſit probari. Tamen ut nobis de hoc ſit cum pertinaciter negante tractatus, age quiſquis tibi hoc liquere diſſimulas, ſimul omnia, quæ uel contentio ſibi fingit detractans fidem, uel quæ ipſa ueritas ſuggerit, in diuiſionis membra mittamus.

Literarũ profani pro imperitis.

Has erraticas cum luminibus duobus, aut infixas cœlo, ut alia ſidera, nullũ ſui motũ noſtris oculis indicari, ſed ferri mundanæ* cõuerſionis impetu, aut moueri ſua quoq; acceſſione dicemus. Rurſus ſi mouentur, aut cœli uiam ſequuntur ab Ortu in Occaſum, & cõmuni, & ſuo motu meãtes; aut contrario receſſu in Orientem ab Occidẽtis parte uerſantur. Præter hoc, ut opinor, nihil poteſt, uel eſſe, uel fingi. Nunc uideamus, quid ex his poterit uerũ probari. Si infixæ eſſent, nunquã ab eadem ſtatione diſcederẽt, ſed in eiſdẽ locis ſemper, ut aliæ, uiderentur. Ecce enim de infixis Vergiliæ, nec à ſui unquam ſe copulatione diſpergunt, nec Hyadas, quæ uicinæ ſunt, deſerunt, aut Orionis proximã regionẽ relinquunt. Septentrionum quoq; compago nõ ſoluitur. Anguis per inter eos labitur, ſemel circunfuſum nõ mutat amplexum. Hæ uerò modo in hac, modo in illa cœli regione uiſuntur. Et ſæpe cùm in unum locum duæ plures ue conuenerint, & à loco tamẽ, in quo uiſæ ſunt ſimul, & à ſe poſtea ſeparantur. Ex hoc eas nõ eſſe cœlo infixas, oculis quoq; approbantibus, conſtat. Igitur mouentur, nec negare hoc quiſquã poterit, quod uiſus affirmat. Quærendum eſt ergo, utrum ab ortu in occaſum, an in contrarium motu proprio reuoluatur. Sed & hoc quærentibus nobis non ſolũ manifeſtiſſima ratio, ſed uiſus quoq; ipſe monſtrabit. Conſideremus enim ſingulorum ordinem, quibus zodiacũ diuiſum uel diſtinctum uidemus, & ab uno ſigno quolibet ordinis eius ſumamus exordium. Cũ Aries exoritur, poſt ipſum Taurus emergit: hunc Gemini inſequuntur, hoc Cancer, & per ordinem reliqua. Si iſtæ ergo in occidentem ab oriente procederent, non ab Ariete in Taurum, qui retro locatus eſt, nec à Tauro in Geminos ſignum poſterius

confuſionis

locus argumenti.

rius uoluerentur, ſed à Geminis in Taurum, & à Tauro in Arietem, rectà, & mundanæ uolubilitatis cõſona acceſſione prodirent. Cum ergo à primo in ſignum ſecundũ, à ſecundo ad tertiũ, & inde ad reliqua, quæ poſteriora ſunt, reuoluantur, ſigna autem infixa cœlo ferantur: ſine dubio conſtat, has ſtellas non cum cœlo, ſed contra cœlũ moueri. Hoc ut plenè liqueat, aſtruamus de lunæ curſu, quæ & claritati ſui, & uelocitate notabilior eſt. Luna poſtquàm à Sole diſcendens nouata eſt, ſecundo ferè die circa Occaſũ uidetur, & quaſi uicina Soli, quem nuper reliquit, poſtquàm ille demerſus eſt, ipſa cœli marginem tenet antecedenti ſuper occidẽs. Tertio die tardius occidit, quàm ſecundo, & ita quotidie lõgius ab Occaſu recedit, ut ſeptimo die circa Solis occasũ in medio cœlo ipſa uideatur. Poſt alios uerò ſeptẽ, cum ille mergi, hæc oritur, adeò media parte mẽſis dimidiũ cælum, id eſt, unum hemiſphærium, ab Occaſu in Oriẽtem recedendo metitur. Rurſus poſt ſeptem alios circa ſolis Occaſum latẽtis hemiſphærij, uerticẽ tenet. Et huius rei indicium eſt, quod medio noctis exoritur. Poſtremò totidem diebus exemptis, Solem denuo comprehẽdit, & uicinus uidetur ortus amborum quandiu ſoli ſuccedẽs rurſus mouetur, & rurſus recedẽs paulatim ſemper in Oriẽtem regrediendo relinquat occaſum. Sol quoq; ipſe non aliter quàm ob Occaſu in orientẽ mouetur: & licet tardius receſſum ſuũ quàm Luna cõficiat; (quippe qui tãto tempore ſignũ unum emetiatur, quanto totum zodiacũ Luna diſcurrit) manifeſtã tamẽ & ſubiecta oculis motus ſui præſtat indicia. Hunc.n. in Ariete eſſe ponamus, quod quia æquinoctiale ſignũ eſt, pars horas ſomni & diei facit. In hoc ſigno cum occidit, Libram, id eſt Scorpij chelas mox, oriri uide-

 mus

nius, & apparet Taurus uicinus Occaſui. nam Vergiliæ & Hyades partes Tauri clariores, nõ multo pòſt, ſole mergente, uidemus. Sequenti menſe Sol in ſignum poſte rius, id eſt, in Taurum recedit: & ita fit, ut neque Vergiliæ, neque alia pars Tauri illo menſe uideatur. Signum enim, quod cum ſole oritur, & cũ ſole occidit, ſemper occultitur: adeò ut uicina aſtra ſolis propinquitate celentur. nam & Canis tunc, quia uicinus Tauro eſt, nõ uidetur, tectus lucis propinquitate. & hoc eſt, quod Vergilius ait:

Georg. 1. *Candidus auratis aperit cum cornibus annum*
Taurus, & aduerſo cedens Canis occidit aſtro.

non enim uult intelligi, Tauro oriente cum Sole, mox in Occaſum ferri Canem, qui proximus Tauro eſt: ſed occidere cum dixit, Tauro geſtante ſolem, quia tunc incipit non uideri, ſole uicino. tunc tamen occidente ſole Libra adeo ſuperior inuenitur, ut totus Scorpius ortus appareat. Gemini uerò uicini tunc uidẽtur Occaſui. Rurſus poſt Tauri menſem Gemini non uidentur, quod in eos ſolem migraſſe ſignificat. Poſt Geminos recedit in Cancrum, & tunc cum occidit, mox Libra in medio cælo uidetur. Adeò cõſtat ſolem tribus ſignis ueractis, id eſt, Ariete & Tauro; & Geminis: ad medietatem hemiſphærij receſſiſſe. Denique poſt tres mẽſes ſequentes, tribus ſignis, quæ ſequuntur, emẽſis, Cãcrũ dico, Leonẽ, & Virginem, inuenitur in Libra, quæ rurſus æquat noctẽ diei: & dum in ipſo ſigno occidit, mox oritur Aries, in quo ſol ante ſex mẽſes occidere ſolebat. Ideo aũt occaſũ magis eius, quàm ortũ eligimus proponẽdum, quia ſigna poſteriora poſt occaſum uidẽtur. Et dum ad hæc, quæ ſole mergente uideri ſolent, ſolẽ redire mõſtràmus, ſine dubio cũ cõtrario motu recedere, quàm cælũ mo-

uetur, oſtendimus. Hæc autē, quæ de ſole et luna diximus, etiam quinq; ſtellarum receſſum aſsignare ſufficient. Pari enim ratione in poſteriora ſigna migrando, ſemper mundanæ uolubilitati contraria receſsione uerſantur.

Quem Cicero, & quē Plato Soli inter errātes ſtellas aſſignauerunt ordinem. Cur luna lumē ſuū mutuetur à ſole, ſicq; luceat, ut tamē non calefaciat. Dehinc, cur ſol non abſolute, ſed ferè medius inter planetas eſſe dicatur. Vnde ſideribus nomina & cur ſtellarum errantium: aliæ aduerſæ uobis ſint, aliæ proſperæ. Cap. XIX.

Sol quem ordinem habeat inter planetas.

*HIs aſſertis, de ſphærarū ordine pauca dicēda ſunt. in quo diſſentire à Platone Cicero uideri poteſt cū his ſolis ſphæram quartam de ſeptem, id eſt in medio locatam dicat. Plato à luna ſurſum ſecundam, hoc eſt, inter ſeptem à ſummo locum ſextum tenere commemoret. Ciceroni Archimedes & Chaldæorum ratio conſentit. Plato Aegyptios, omnium philoſophiæ diſciplinarum parentes, ſecutus eſt, qui ita ſolem inter lunam et Mercuriū locatum uolunt, ut ratione tamen deprehenderint, & *edixerint, cur à nonnullis Sol ſupra Mercurium ſupraq; Venerem eſſe credatur. nam nec illi, qui ita exiſtimant, à ſpecie ueri procul aberrant. Opinionem uerò iſtius permutationis huiuſmodi ratio perſuaſit. A Saturni ſphæra, quæ eſt prima de ſeptem uſq; ad ſphæram Iouis à ſummo ſecūdam, interiecti ſpatij tāta diſtantia eſt, ut zodiaci ambitum ſuperior triginta annis, duodecim uerò annis ſubiecta conficiat. Rurſus tantum à Ioue ſphæra Martis recedit, ut eundem curſum biennio peragat. Venus autem tantò eſt regione Martis inferior, ut ei annus ſatis ſit ad zodiacū peragrandum. Iā uerò Veneri proxima eſt ſtella Mercurij, & Mercurio Sol propinquus, ut hi tres cœlum ſuum*

*elicuerint

pari temporis ſpatio, id eſt, anno plus minuſ'ue, circumeant. ideo & Cicero hos duos curſus comites ſolis uocauit, quia in ſpatio pari, longe à ſe nunquã recedunt. Luna *aũt tãtum ab his deorſum receſſit: ut quod illi anno, uiginti octo diebus ipſa conficiat. ideo neque de trium ſuperiorum ordine, quem manifeſte, clareq; diſtinguit immenſa diſtantia, neque de lunæ regione, quæ ab omnibus multũ receſſit, inter ueteres aliqua fuit diſſenſio,* Horũ *uerò triũ ſibi proximorum,* Veneris, Mercurij, & Solis *ordinem uicinia confudit. ſed apud alios. nam* Aegyptiorum *ſolertiã ratio non fugit, quæ talis eſt:* Circulus, *per quem ſol diſcurrit, à* Mercurij *circulo, ut inferior, ambitur illum quoque ſuperior circulus* Veneris *includit. atq; ita fit, ut hæ duæ ſtellæ, cùm per ſuperiores circulorũ ſuorum uertices currunt, intelligantur ſupra ſolem locatæ: cùm uerò per inferiora commeant circulũ, ſol eis ſuperior exiſtimetur.* Illis *ergo, qui ſphæras earũ ſub ſole dixerunt, hoc uiſum eſt ex illo ſtellarum curſu, qui nonnunquam (ut diximus) uidetur inferior, qui et uerè notabilior eſt: quia tũ liberius apparet: nã cum ſuperiora tenent, magis radijs occuluntur.* Et *ideo perſuaſio iſta conualuit, et ab omnibus penè hic ordo in uſum receptus eſt.* Perſpicacior *tamen obſeruatio* meliorem ordinem deprehendit: quẽ præter indaginẽ uiſus, hæc quoque ratio commendat, quòd lunam, quæ luce propria caret, et de ſole mutuatur, neceſſe eſt fonti luminis ſui eſſe ſubiectam.* Hæc *enim ratio facit lunam non habere lumen proprium, cæteras omnes ſtellas lucere ſuo: quòd illæ ſupra ſolem locatæ in ipſo puriſſimo æthere ſunt, in quo omne, quicquid eſt, lux naturalis & ſua eſt: quæ tota cum igne ſuo ita ſphæræ* Solis *incumbit, ut cœli zonæ, quæ* pro-

* *ueriorem*

procul à ſole ſunt, perpetuo frigore oppreſſæ ſint, ſicut in ſra oſtenditur. Luna uerò, quia ſola ipſa ſub ſole eſt, et caducorum iam regioni luce ſua carēti proxima, lucem niſi deſuper poſito ſole, cui reſplendet, habere nō potuit. Denique quia totius mundi una pars terra eſt ætheris autem una pars luna eſt: lunam quoque terram, ſed æthercam uocauerunt. Immobilis tamen, ut terra, eſſe non potuit: quia in ſphæra, quæ uoluitur, nihil manet immobile præter centrum. Mundanæ autem ſphæræ terra centrum eſt: ideo ſola immobilis perſeuerat. Rurſus terra accepto Solis lumine clareſcit tantummodo, non relucet: Luna ſpeculi inſtar lumen, quo illuſtratur, emittit: quia illa aeris & aquæ, quæ per ſe concreta & denſa ſunt, fæx habetur: & ideo extrema uaſtitate denſata eſt, nec ultra ſuperficiem quauis luce penetratur. Hæc licet & ipſa finis ſit, ſed liquidiſſimæ lucis & ignisætherei: ideo quamuis denſius corpus ſit, quàm cætera cœleſtia: ut multò tamen terreno purius, fit acceptæ luci penetrabile: adeò, ut eam de ſe rurſus emittat, nullum tamē ad nos perferentem ſenſum caloris: quia lucis radius, cū ad nos de origine ſua, id eſt de ſole peruenit: naturam ſecum ignis, de quo naſcitur, deuehit. Cùm uerò in lunæ corpus infunditur, & inde reſplendet: ſolam refundit claritudinem, non calorem. nam & ſpeculum cùm ſplendorem de ſe ui oppoſiti eminus ignis emittit, ſolam ignis ſimilitudinem carentem ſenſu caloris oſtendit.

Luna luce lucet aliena.

Quem Soli ordinem Plato dederit uel eius auctores, quos'ue Cicero ſecutus quartum locum globo eius aſſignauerit, uel quæ ratio perſuaſionem huius diuerſitatis induxerit, & cur dixerit Tullius, Infimoq; orbi luna radijs ſolis accenſa conuertitur, ſatis dictum eſt. Sed his hoc adijci

Cur ſolē nō abſolute,-ſed fere mediū dicat. *de ſeptem medium.*

adijciendum eſt,cur Cicero cum quartum de ſeptem,ſolem uelit:quartus autem inter ſeptem non ferè medius, ſed omnimode medius & ſit,& habeatur: nō abruptè medium ſolent,ſed ferè medium dixerit his uerbis: {Deinde ſubter mediā ferè regionem ſol obtinet.} *Sed nō uocat adiectio, quia hæc pronunciatio temperatur, nam ſol quartum locū obtinens,mediam regionem tenebit numero, ſpatio non tenebit.Si inter ternos enim ſummos & imos loquatur, ſine dubio medius eſt numero. Sed totius ſpatij,qđ ſeptē ſphæræ occupant,dimenſione perſpecta, regio Solis non inuenitur in medio ſpatio locata:quia magis à ſummo ipſe, quàm ab ipſa receſſit ima poſtremitas. Quòd ſine ulla diſceptationis ambage,compendioſa probabit aſſertio.Saturni ſtella,quæ ſūma eſt, zodiacū triginta annis peragrat:ſol medius anno uno,luna ultima,uno menſe non integro.Tātum ergo intereſt inter Solē & Saturnū, quantum inter unū & triginta:tantum inter Lunam,Solemq́; quantum inter duodecim,& unū. Ex his apparet totius à ſummo in imū ſpatij,certam ex media parte diuiſionem,Solis regionē nō fieri.Sed quia hic de numero loquebatur, in quo uerè qui quartus,& medius eſt, ideo pronunciauit quidem mediū, ſed propter latentem ſpaciorum dimenſionem, uerborum, quo hanc definitionem tēperaret,adiecit. Notandum,quòd eſſe ſtellam Saturni,& alteram Iouis, Martis aliam nō naturæ conſtitutio, ſed humana perſuaſio eſt,quæ ſtellis numeros & nomina fecit. non enim ait illam, quæ Saturnia eſt,ſed quam in terris Saturniam nomināt,& ille fulgor, qui dicitur Iouis,et quem Martium dicitis. Adeò expreſſit in ſingulis nomina hæc, non eſſe inuenta naturæ,ſed hominum cōmenta,ſignificationi diſtinctionis accommodata.*

Nomina ſtellarum unde ſint.

Georg. I.

Martem

Quòd uerò fulgurē Iouis humano generi proſperū, et ſalutarem;contrà, Martis rutilium,et terribilē terris uocauit:alterum tractū eſt ex ſtellarum colore; nam fulget Iouis,rutilat Martis: alterum ex tractatu eorum, qui de his ſtellis ab hominum uitam manere uolunt aduerſa,uel proſpera.nā plerūq; de Martis ſtella terribilia,de Iouis ſalutaria euenire definiunt.Cauſam ſi quis fortè altius quærat,unde diuinis maleuolētia,ut ſtella malefica eſſe dicatur; ſicut de Martis & Saturni ſtellis exiſtimatur;aut cur notabilior benignitas Iouis, & Veneris inter genethliacos habeatur;cū ſit diuinorū una natura:in medium proferam rationem,apud unum omnino,quod ſciam,lectam.nam Ptolemæus in libris tribus,quos de Harmonia cōpoſuit,patefecit cauſam, quam breuiter explicabo. Certi inquit, ſunt numeri,per quos inter omnia,quæ ſibi conueniunt,iunguntur,& aptantur, fit iugabilis competentia: nec quicquam poteſt alteri,niſi per hos numeros, conuenire.Sunt autem epitritus,hemiolius,epogdous,duplaris,triplaris,quadruplaris. Quæ hoc loco interim quaſi nomina numerorum accipias uolo. In ſequentibus uerò, cùm de harmonia cæli loquemur, quid ſint hi numeri, quid'ue poſſint, oportunius operiemus. Modo hoc noſſe ſufficiat, * quia ſine his numeris,nulla colligatio, nulla poteſt eſſe concordia.Vitam uerò noſtram præcipuè Sol, & luna moderantur. nam cùm ſint caducorum corporum hæc duo propria,ſentire,uel creſcere: αἰσθητικὸν,id eſt,ſentiēdi natura,de ſole;φυτικὸν autem id eſt,creſcendi natura,de luna ri ad nos globoſitate perueniūt. ſic utriuſq; luminis beneficio hæc nobis conſtat uita,qua fruimur.Conuerſatio tamen noſtra,& prouentus actuū, tam ad ipſa duo lumina, quàm

Cur inter planetas alij nobis proſperi, alij aduerſi dicātur.

* quòd

quàm ad quinque uagas ſtellas refertur. Sed harum ſtellæ non alias interuentus nouerorum (quorum ſupra fecimus mentionem) cum luminibus bene iungit, ac ſociat; alias nullus applicat numeri nexus ad lumina. Ergo Venerea, *&* *Iouialis ſtella per hos numeros lumini utrique ſociantur, ſed* Iouialis *ſoli per omnes,* Lunæ *uerò per plures, &* Venerea *lunæ per omnes,* Soli *per plures numeros aggregatur.* Hinc *licet utraque beneficia credatur,* Iouis *tamen ſtella cum ſole accommodatior eſt,* Venerea *cum luna. atque ideo uitæ noſtræ magis commodant, quaſi luminibus uitæ noſtræ auctoribus, numerorum ratione concordes. Saturni autem,* Martiſq; *ſtellæ ita non habent cum luminibus cõpetentiam, ut tamen aliqua, uel extrema numerorum linea Saturnus ad Solem,* Mars *aſpiciat ad* Lunam. Ideo *minus commodi uitæ humanæ exiſtimantur, quaſi cum uitæ auctoribus arcta numerorum ratione non iuncti. Cur tamen & ipſi nonnunquam opes, uel claritatem hominibus præſtare credantur, ad alterum debet pertinere tractatum, quia hic ſufficit aperuiſſe rationem, cur alia terribilis, alia ſalutaris exiſtimetur.* Et Plotinus *quidem in libro, qui inſcribitur, Si faciunt aſtra, pronunciat nihil ui, uel poteſtate eorum hominibus euenire: ſed ea, quæ decreti neceſſitas in ſingulos ſancit, ita per horum ſeptem tranſitum ſtatione receſſu'ue monſtrari, ut aues ſeu præteruolãdo, ſeu ſtando futura pennis, uel uoce ſignificant neſcientes. Sic quoq; tamen iure uocabitur hic ſalutaris, ille terribilis, cum per hunc proſpera, per illum ſignificemus incommoda.*

De diuerſis nominibus ſolis, deq; eiuſdem magnitudine. Cap. X X.

In his

IN his autẽ tot nominibus, quæ de ſole dicũtur, non fruſtra, nec ad laudis pompam laſciuit oratio: ſed res uere uocabulis exprimitur. {Dux & princeps, ait, & moderator luminũ reliquorũ, mens mundi & temperatio.} Plato in Timæo, cũ de octo ſphæris loqueretur, ſic ait: Vt autem per ipſos octo circuitus celeritatis, & tarditatis certa menſura & ſit, & noſcatur: Deus in ambitu ſupra terrã, *ſecundum lumen accendet, quod nunc ſolem uocamus. Vides, ut hæc definitio uult eſſe omnium ſphærarum lumẽ in ſole? Sed Cicero ſciens, etiam cæteras ſtellas habere lumen ſuum, ſolamq; lunam, ut ſæpe iã diximus, proprio carere: obſcuritatem definitionis huius liquidius abſoluens, & oſtẽdens in ſole maximum lumen eſſe, non ſolum ait, {Dux, & princeps, & moderator luminum reliquorũ}: adeò & cæteras ſtellas ſcit eſſe lumina: ſed hunc ducẽ & principem, quem Heraclitus fontẽ cœleſtis lucis appellat. Dux ergo eſt, quia omnes luminis maieſtate præcedit: Princeps, quia ita eminet, ut propterea quòd talis ſolus appareat, ſol uocetur: Moderator reliquarum dicitur, quia ipſe curſus eorum, recurſusq; certa definitione ſpatij moderatur. nam certa ſpatij definitio eſt, ad quam cùm unaquæque eratica ſtella recedens à ſole peruenerit, tanquam ultra prohibeatur accedere, agi retro uidetur: & rurſus cùm certam partem recedendo contigerit, ad directi curſus conſueta reuocatur: ita Solis uis & poteſtas, motus reliquorum luminum conſtituta dimenſione moderatur. Mens mundi ita appellatur, ut phyſici eum cor cœli uocauerint. inde nimirum, quòd omnia quæ ſtatuta ratione per cœlum fieri uidemus, diem, & noctem, & migrantes inter utrunq; prolixitatis, breuitatisq; uices, & certis tempori-

*ſecundo

Solis nomina diuerſa.

bus

tēporem bus æquam utriuſque menſuram, de in ueris clementem tē periem, torridum Cancri, ac Leonis æſtum: mollitiem autū nalis auræ, uim frigoris inter utranq; temperiem omnia hæc Solis curſus, & ratio diſpēſat. Iure ergo cor cœli dicitur, per quem fiunt omnia, quæ diuina ratione fieri uidemus. Eſt & hæc cauſa, propter quā iure cor cœli uocetur: quòd natura ignis ſemper in motu perpetuo, agitatuq; eſt. Solem autem ignis ætherei fontem dictum eſſe retulimus. Hoc eſt ergo ſol in æthere, quod in animali cor, cuius iſta natura eſt, ne unquam ceſſet à motu: aut ſi breuis ſit eius quocunq; caſu ab agitatione ceſſatio, mox animal interimat. Hæc de eo, quòd ſolem mundi mentem uocauit. Cur uerò & Temperatio mundi dictus ſit: ratio in apertò eſt. Ita enim non ſolum terram, ſed ipſum quoque cœlum, quod uerè mundus uocatur, temperari ſole certiſſimum eſt: ut extremitates eius, quæ longiſſimè à uia Solis receſſerunt, omni careant beneficio caloris, & una frigoris perpetuitate torpeſcant. quod in ſequentibus apertius explicabitur.

Reſtat ut & de magnitudine eius, quam ueriſſima prædicatione extulit, pauca, & non prætereunda dicamus. Phyſici hoc maxime conſequi in omni circa magnitudinem Solis inquiſitione uoluerunt, quantò maior eſſe poſſit quàm terra. Et Eratoſthenes in libris dimenſionum ſic ait: Menſura terræ ſepties, & uicies multiplicata, menſuram Solis efficiat. Poſsidonius multò multoq; ſæpius, & uterq; lunaris defectus argumentum inuicem pro ſe aduocat. Ita cùm ſolem uolunt terra maiorem probare, teſtimonio lunæ deficientis utuntur. Cùm defectum Lunæ conantur aſſerere, probationem de ſolis magnitudine mutuantur. Et ſic euenit, ut dum utrunq; de altero aſtruitur, neutrum

Solis magnitudo ſecundū quoſdam.

trum probabiliter aſtruatur, ſemper in medio uiciſsim mu tante mutuo teſtimonio. Quod enim per rem adhuc probã dum probetur? Sed Aegyptij nihil ad coniecturam loquen tes, ſequeſtrato ac libero argumento, nec in patrocinium ſi bi lunæ defectũ uocantes, quanta menſura ſol terra maior ſit, probare uoluerunt: ut tũ demum per magnitudinẽ eius oſtenderent, cur luna deficiat. Hoc autẽ nequaquam dubita tur non poſſe aliter deprehendi, niſi menſura & terræ, & Solis inuẽta, ut fieret ex collatiõne diſcretio. Et terrena q dem dimenſio oculis rationem iuuantibus de facili conſta bat. Solis uerò menſurã aliter niſi per menſuram cœli, per quod diſcurrit, inueniri non poſſe uiderunt. Ergo primum metiendum ſibi cœlum illud, id eſt, iter Solis, conſtituerunt, ut per id poſſent modum Solis agnoſcere. Sed quæſo, ſi quis unquàm tam otioſus, tamq́; erit ab omni ſerio feriatus, ut hæc quoq; in manus ſumat, ne talẽ ueterum promiſsionem quaſi inſaniæ proximam aut horreſcat, aut rideat. Etenim ad rẽ, quæ natura incõprehenſibilis uidebatur, uiã ſibi fecit ingenium; & per terram, qui cœli modus ſit, reperit. Vt au tem liquere poßit ratio commenti, prius regulariter pau ca dicenda ſunt: ut ſit rerum ſequentium aditus inſtructior.

In omni orbe, uel ſphæra medietas centrum uocatur. nihilq́; aliud eſt centrum, niſi punctum, quo ſphæræ, aut orbis medium certiſsima obſeruatione diſtinguitur. item ducta linea de quocunque loco circuli, qui deſignat ambi tum, in quacunque eiuſdem circuli ſummitate orbis partem aliquam diuidat neceſſe eſt. ſed non omni modo medietas eſt orbis, quam ſeparat iſta diuiſio. illa enim tantum linea in partes æquales orbem medium diuidit, quæ à ſummo in ſummum ita deducitur, ut neceſſe ſit, eam tranſire per cen- Centrum

trum

Diametros,

trum.Et hæc linea,quæ orbem ſic æqualiter diuidit, διάμετρος nuncupatur.Item diametros omnis cuiuſcunq; orbis triplicata cum adiectione ſeptimæ partis ſuæ,menſuram facit circuli . quo orbis includitur . id eſt, ſi uncias ſeptem teneat diametri longitudo,& uelis ex ea noſſe,quot uncias orbis ipſius circulus teneat : triplicabis ſeptem,& faciunt uiginti unum . his adijcies ſeptimam partem,hoc eſt,unũ, & pronunciabis uiginti & duabus uncijs huius circuli eſſe menſurã,cuius diametros ſeptẽ uncijs extẽditur. Hæc om*nia geometricis, euidentiſsimisq; rationibus probare poſſemus,niſi & neminẽ de ipſis dubitare arbitraremur, & caueremus iuſto prolixius uolumẽ extẽdere.*

Vmbra terræ.

Sciendũ & hoc, quòd umbra terræ,quã ſol poſt occaſum in inferiore hemiſphærio currens ſurſum cogit emitti,ex qua ſuper terram fit obſcuritas,quæ nox uocatur, ſexagies in altũ multiplicatur ab ea menſura,quã terræ diametros habet,& hac lõgitudine ad ipſum circulum,per quẽ ſol currit erecta,excluſione luminis tenebras in terram refundit. Prodendum *eſt igitur,quanta diametros terræ ſit, ut cõſtet quid poſsit ſexagies multiplicata colligere.* Vnde *his prælibatis, ad tractatũ menſurarũ,quas promiſi,oratio reuertatur.*

Ambitus terræ.

Euidentiſsimis & indubitabilibus dimenſionibus conſtat uniuerſæ terræ ambitũ,quæ ubicunq; uel incolitur, uel inhabitabilis iacet,habere ſtadiorũ millia ducenta quinquaginta duo.cũ ergo tantũ ambitus teneat,ſine dubio octoginta millia ſtadiorum,uel nõ multò amplius diametros habet:ſecundum triplicationem cũ ſeptimæ partis adiectione, quã ſuperius de diametro & circulo regulariter diximus. Et *quia ad efficiendum terrenæ umbræ longitudinem, non ambitus terræ, ſed diametri menſura multiplicanda eſt:*

ipſa

ipſa eſt enim,quā ſurſum cōſtat excreſcere, ſexagies multiplicāda tibi erunt octoginta millia,quæ terræ diametros habet,quæ faciunt quadraginta octies cētena millia ſtadiorū eſſe à terra uſque ad ſolis curſum , quò umbrā terræ diximus peruenire.Terrā aūt in medio cœleſtis circuli,per quē ſol currit,ut centrū,locata eſt. Ergo menſura terrenæ umbræ medietatem diametri cœleſtis efficiet: & ſi ab altera quoq; parte terræ par uſque ad eundē circulū menſura tēdatur,integra circuli,per quē ſol currit,diametros inuenitur.Duplicatis igitur illis quadragies octies centenis millibus erit integra diametros cœleſtis circuli,non agies ſexies cētenis millibus ſtadiorū.Et inuenta diametros,facile mēſurā nobis ipſius quoq; ambitus prodit. Hanc enim ſummam,quæ diametrum facit,debes ter multiplicare,adiecta parte ſeptima, ut ſæpe iam dictū eſt:& ita inuenies totius circuli,per quem ſol currit, ambitum ſtadiorū habere trēcenties cētena millia,& inſuper centū ſeptuaginta millia.

Ambitus circuli per quem ſol meat.

His dictis,quibus menſura,quā terræ uel ambitus , uel diametros habet, ſed & circuli modus, per quem ſol currit,uel diametri eius oſtenditur:nunc quam ſolis eſſe menſuram , uel quemadmodum illi prudentiſsimi deprehenderint, indicemus . Nam ſicut extrema umbra potuit circuli , per quem ſol meat , deprehendi magnitudo : ita per ipſum circulum menſura ſolis inuenta eſt: in hunc modum procedente inquiſitionis ingenio . Aequinoctiali die ante ſolis ortum æquabiliter locatum & ſaxeum uas in hemiſphærij ſpeciem, cauata ambitione curuatum,infrà per lineas deſignato duodecim diei horarum numero , quas ſtyli prominentis umbra cum tranſitu ſolis prætereundo diſtinguit. Hoc eſt autem , ut ſcimus , huiuſmodi uaſis officium,

Quomodo deprehenſa ſit magnitudo ſolis.

ut tanto tempore à priore eius extremitate ad alterã uſq; ſtyli umbra percurrat: quanto ſol medietatẽ cœli ab ortu in occasũ, unius ſcilicet hemiſphærij conuerſione, mettitur. nã totus cœli integra conuerſio diem, noctemq́; cõcludit. & ideo conſtat, quantum ſol in circulo ſuo, tantũ in hoc ua ſe umbram meare. Huic igitur *æquabiliter collocato circa tempus ſolis ortui propinquantis, inhæſit diligens obſeruã tis obtutus. & cum ad primum ſolis radiũ, quem de ſe emiſit prima ſummitas orbis, emergens umbra de ſtyli decedẽs ſummitate primam curui labri eminentiã contingit: locus ipſe, qui umbræ primitias excepit, notæ impreßione ſignatus eſt: obſeruatumq́; quandiu ſuper terram ita ſolis orbis integer appareret, ut una eius ſummitas adhuc horizonti uideretur inſidere: et mox locus, ad quẽ umbra tunc in uaſe migrauerat, adnotatus eſt.* Habitaq́; *dimenſione inter ambas umbrarũ notas, quæ integrum ſolis orbẽ, id eſt diametrum, natæ de duabus eius ſummitatibus metiuntur, pars nona reperta eſt eius ſpatij, quod à ſummo uaſis labro, uſq; ad horæ primæ lineã continetur.* Et *ex hoc conſtitit, quòd in curſu ſolis unam tẽpore æquinoctialis horam faciat repetitus nouies orbis eius acceſſus.* Et *quia conuerſio cœleſtis hemiſphærij peractis horis duodecim diẽ condit; nouies autem duodeni efficiunt centum octo: ſine dubio* Solis *diametros centeſima & octaua pars hæmiſphærij æquinoctialis eſt.* Ergo *totius æquinoctialis circuli ducenteſima ſexta decima pars eſt.* Ipſum *autem circulum habere ſtadiorum trecenties centena millia, & inſuper centum, & ſeptuaginta millia, antelatis probatum eſt.* Ergo *ſi eius ſummæ ducenteſimam ſextamdecimam conſideraueris partem, menſuram diametri* Solis *inuenies.* Eſt *autẽ pars iſta ferè in cen-*

in cētum quadraginta millibus. Diametros *igitur ſolis centũ quadraginta milliũ ferè ſtadiorũ eſſe dicenda eſt.* Vnde *penè duplex quàm terræ diametros inuenitur.* Conſtat *aũt geometricæ rationis examine, cùm de duobus orbibus altera diametros duplo alterã uincit: illum orbem, cuius diametros dupla eſt orbe altero octies eſſe maiorem.* Ergo *ex his dicendũ eſt, ſolem octies terra eſſe maiorem.* Hæc *de Solis magnitudine breuiter de multis excerpta libauimus.*

Sol octies maior quam terra.

Qua ratione inferiorum ſphærarum ſtelle in zodiaci ſignis meare dicantur, cum in eis non ſint: cur'q; ex illis aliæ breuiori, aliæ longiori tempore zodiaci ſigna percurrant: & quomodo circulus zodiacus in duodecim partes diuiſus ſit. Cap. XXI.

SEd quoniam ſeptem ſphæras cœlo diximus eſſe ſubiectas, exteriore quaque quas interius continet ambiente, longeq; & à cœlo omnes, & à ſe ſingulæ receſſerunt: nunc quærendum eſt, cùm zodiacus unus ſit, & is conſtat cœlo ſideribus infixis, quemadmodum inferiorum ſphærarum ſtellæ in ſignis zodiaci meare dicantur. nec longum eſt inuenire rationem, quæ in ipſo ueſtibulo excubat quæſtionis. Verum *eſt enim neque ſolem, lunam'ue, neque de uagis ullam ita in ſignis zodiaci ferri, ut eorum ſideribus miſceantur: ſed in illo ſigno eſſe unaquæque perhibetur, quod habuerat ſuper uerticem, in ea, quæ illis ſubiecta eſt, circuli ſui regione diſcurrens. quia ſingularum ſphærarum circulos in duodecim partes, æquè ut zodiacum, ratio diuiſit: & quæ in eam partem circuli ſui uenerit, quæ ſub parte zodiaci eſt* Arieti *deputata, in ipſum* Arietem *ueniſſe concedit. Similiſq; obſeruatio in ſingulas partes migrantibus ſtellis tenetur. Et quia facilior ad intellectum per oculos uia eſt, id quod ſermo deſcripſit, ui-*

Quem in modũ inferiorum ſphærarũ ſtellæ in zodiaci ſignis meare dicãtur

ſus aſsignet. Eſto cum zodiacus criculus, cui aſcriptum eſt A, inter hunc ſeptem alij orbes locentur. Et zodiacus ab A, per ordinem affixis notis, quibus aſcribentur literæ ſequentes, in partes duodecim diuidatur; ſitq́; ſpatium quod inter A, & B, clauditur, Arieti deputatum: quod intra B, & C, Tauro: quod inter C, & D, Geminis: Cancro quod ſequitur, & reliquis per ordinem cætera. His conſtitutis, iam de ſingulis zodiaci notis & literis, ſingulæ deorſum lineæ per omnes circulos ad ultimum uſque du-

cantur

cantur: proculdubio per orbes ſingulos duodenas partes diuidet tranſitus linearum. In quocunque igitur circulo ſeu ſol in illo, ſeu luna uel de uagis quæcunque diſcurrat, cùm ad ſpatium uenerit, quod inter lineas clauditur ab A, & B, notis & literis defluentes, in Ariete eſſe dicetur, quia illic conſtituta ſpatium Arietes in zodiaco deſignatum ſuper uerticem, ſicut deſcripſimus, habebit. Similiter in quâcunq; migrauerit partem, in ſigno, ſub quo fuerit, eſſe dicetur.

Atq; hæc ipſa deſcriptio eodem cōpendio nos docebit, cur eūdem zodiacū, eademq; ſigna, aliæ tempore lōgiore, aliæ breuiore percurrant. Quoties.n. plures orbes intra ſe locantur, ſicut maximus eſt ille, qui primus eſt, & minimus qui locum ultimum tenet: ita de medijs, qui ſummo propior eſt, inferioribus maior: qui uicinior eſt ultimo, breuior ſuperioribus habetur. Et inter has igitur ſeptē ſphæras gradū celeritas ſuæ ſingulis ordo poſitionis aſcripſit. Ideo ſtellæ, quæ per ſpatia grandiora diſcurrunt, ambitū ſuum tempore prolixiore conficiunt: quæ peranguſta, breuiore. conſtat enim nullā inter eas celerius cæteris tardius'ue procedere. Sed cùm ſit omnibus idem motus meandi: tantā eius diuerſitatem temporis, ſola ſpatiorū diuerſitas facit. nam, ut de medijs nunc prætermittamus, ne eadem ſæpe repetātur, quòd eadem ſigna Saturnus annis triginta, luna diebus uiginti octo ambit, & permeat, ſola cauſa in quātitate eſt circulorū: quorū alter maximus, alter minimus. Ergo & cæterarum ſingulæ, pro ſpatij ſui modo, tēpus meandi aut extēdunt, aut contrahunt. Hoc loco diligens rerum diſcuſſor inueniet, quod requirat. inſpectis enim zodiaci notis, quas mōſtrat in præſidium fidei aduocata deſcriptio. Quis uerò, inquiet, circi cœleſtis duodecim partes aut inuenit, aut

Cur aliæ ſtellæ breuiori tēpore zodiaci ſigna percurrant, aliæ longiori.

Quomodo zodiacus in duodecim partes diuiſus.

aut fecit, maximè cùm nulla oculis ſubijciātur exordia ſin gularum? Huic igitur tam neceſſariæ interrogationi hiſtoria ipſa reſpondeat, factū referens, quo à ueteribus & tentata eſt tam difficilis, & affecta diuiſio. Aegyptiorū.n. retro maiores, quos conſtat primos omnium cœlū ſcrutari, & metiri auſos, poſtquā perpetuæ apud ſe ſerenitatis obſequio cœlum ſemper ſuſpectu libero intuentes, deprehenderunt, uniuerſis uel ſtellis, uel ſideribus infixis cœlo, ſolas cū ſole & luna quinq; ſtellas uagari; nec has tamen per omnes cœli partes paſſim, ac ſine certa erroris ſui lege diſcurrere; nunquā deniq; ad ſeptentrionalem uerticem deuiare, nunquā ad Auſtralis poli ima demergi; ſed intra unius obliqui circi limitem omnes habere diſcurſus: nec omnes tamen ire pariter & redire, ſed alias alijs ad eundem locum peruenire temporibus: rurſus ex his alias accedere, retrò agi alias, uideriq; ſtare nonnunquam. Poſtquam, inquam, hæc inter eas agi uiderunt; certas ſibi partes decreuerunt in ipſo circo conſtituere, & diuiſionibus annotare: ut certa eſſent locorū nomina, in quibus eas morari, uel de quibus exiſſe, ad quæue rurſus eſſe uenturas, & ſibi inuicē annunciarent, & ad poſteros naſcenda trāſmitterēt. Duobus igitur uaſis æneis præparatis, quorū alteri fundus erat in modum clepſydræ foratus; illud, quod erat integrum & uacuū, ſubiecerunt, pleno aquæ altero ſuperpoſito, ſed meatu ante munito, & quamlibet de infixis unam clariſſimam ſtellam lucideq; notabilem orientem obſeruauerunt. quæ ubi primum cœpit emergere, mox munitione ſubducta, permiſerunt ſubiecto uaſi aquam ſuperioris influere, fluxitq; in noctis ipſius, & ſecuti diei finem, atque in id noctis ſecundæ quandiu eadem ſtella ad ortum rurſus reuertitur; quæ

ubi

ubi apparere uix cœpit, mox aqua, quæ influebat, annota
eſt. Cùm igitur obſeruatæ ſtellæ itus ac reditus integrã ſi
gnificaret cœli conuerſionem, menſurã ſibi cœli in aquæ de
illo fluxu ſuſceptæ quantitate poſuerunt. Hac ergo in par-
tes æquas duodecim ſub fida dimenſione diuiſa, alia duo hu
ius capacitatis procurata ſunt uaſa, ut ſingula tantũ ſingu
las de illis duodecim partibus ferrẽt: totaq; rurſus aqua in
uas ſuum priſtinum foramine prius clauſo refuſa eſt: & de
duobus illis uaſis capacitatis minoris alterũ ſubiecerũt ple
no, alterũ iuxta expeditũ paratũq; poſuerunt. his præpa-
ratis, nocte alia in illa iã cœli parte per quã ſolẽ lunãq;,
& quinq; uagas meare diuturna obſeruatione didicerant,
quamq; poſtea zodiacum uocauerunt, aſcenſurum obſerua
uerunt ſidus, cui poſtea nomen Arietis indiderũt. Huius in
cipiente ortu, ſtatim ſubiecto uaſi ſuperpoſitæ aquæ fluxũ
dederunt. quod ubi cõpletum eſt, mox eo ſublato effuſoq;
alterum ſimile ſubiecerunt, certis ſignis obſeruatis, ac me-
moriter annotatis, inter eius loci ſtellas, quæ oriebantur,
cùm primum uas eſſet impletum, intelligentes, quòd eo tem
pore, quo totius aquæ duodecima pars fluxit, pars cœli
duodecima conſcendit, Ab illo ergo loco, quo oriri incipien
te, aqua in primum uas cœpit influere, uſque ad locum, qui
oriebatur, cùm idem primum uas impleretur: duodecimam
partem cœli, id eſt, unum ſignum, eſſe dixerunt. Item ſecun
do uaſe impleto, & mox retracto illo, ſimile, quod olim effu
ſum parauerant, iterum ſubdiderunt: notato ſimiliter lo-
co, qui emergebat, cùm ſecundum uas eſſet impletum, &
à fine primi ſigni, uſque ad locum, qui ad ſecundæ aquæ
finem oriebatur, ſecundum ſignum notatum eſt. Atque ita
uiciſſim uaſa mutando, & per ſingulas influentis aquæ

partes ſingulos ſibi aſcendentium cœli partium limites an notando : ubi conſummata iam omni per duodecim partes aqua, ad primi ſigni exordia peruentum eſt, ſine dubio iã diuiſas, certisq; ſibi obſeruationibus, & indicijs annotatas cœli partes tantæ cõpotes machinationis habuerunt. quod non nocte una, ſed duabus affectum eſt : quia omne cœlum una nocte nõ uoluitur, ſed per diem uertitur pars eius me diã, & medietas reliqua per noctem. Nec tamen *cœlũ om ne duarum ſibi proximarum noctium diuiſit inſpectio, ſed diuerſorum temporum nocturna dimenſio utrunq; hæmiſphærium paribus* * *æquè uicibus annotauit. & has ipſas duodecim partes ſigna appellari maluerunt, certaq; ſingulis uocabula gratia ſignificationis adiecta ſunt.* Et *quia ſigna* Græco *nomine* ζῴδια *nuncupantur, circum ipſum* Zo*diacum, quaſi ſigniferum, uocarunt.* Hanc *autem rationem ijdem illi cur* Arietem, *cum in ſphæra nihil primũ, nihilq; poſt remum ſit, primũ tamen dici maluerint, prodiderunt. Aiunt incipiente die illo, qui primus omnium luxit, id eſt, quo in hunc fulgorem cœlum, & elementa purgata ſunt, qui ideo mũdi natalis iure uocitatur,* Arietem *in medio cœlo fuiſſe.* Et *quia medium cœlum quaſi mundi uertex eſt,* Arietem *propterea primũ inter omnes habitũ: qui ut mũdi caput exordio lucis apparuit. Subnectunt etiam cauſam cur hæc ipſa duodecim ſigna aſsignata ſint diuerſorum numinum poteſtati. Aiunt enim in hac ipſa genitura mundi* Ariete *(ut docuimus) medium cœlum tenente, horam fuiſſe mundi naſcentis,* Cancro *geſtante tunc* Lunam: *poſt hunc* Sol *cum* Leone *oriebatur, cum* Mercurio Virgo, Li*bra cum* Venere; Mars *erat in* Scorpio; *Sagittarium* Iupi*ter obtinebat; in* Capricorno Saturnus *meabat. Sic factum*

eſt, ut

æque — * *æque*

Zodiacus unde dictus.

Aries cur primus inter ſigna.

Cur ſigna diuerſorũ numinũ aſſignata ſint poteſtati.

eſt, ut ſinguli eorũ ſignorũ domini eſſe dicantur, in quibus cùm mundus naſceretur, fuiſſe creduntur. Sed duobus quidem luminibus ſingula tantũ ſigna, in quibus tunc fuerant, aſsignauit antiquitas: Cancrũ Lunæ, Soli Leonem. Quinq; uerò ſtellis præter illa ſigna, quibus tũc inhærebant quinq; reliqua ſic adiecit uetuſtas, ut in aſsignandis à fine prioris ordinis, ordo ſecundus inciperet. Superius enim diximus, in Capricorno *Saturnũ poſt omnes fuiſſe.* Ergo *ſecunda adiectio eum primũ fecit, qui ultimus fuerat.* Ideo Aquarius, *qui Capricornũ ſequitur, Saturno datur:* Ioui, *qui ante Saturnũm erat,* Piſces *dicãtur:* Aries Marti, *qui præceſſerat* Iouẽ: Taurus Veneri, *quã* Mars *ſequebatur;* Gemini Mercurio, *poſt quẽ* Venus *fuerat, deputati ſunt.* Notandũ *hoc loco, quòd in genitura mundi uel ipſa rerum prouidentia, uel uetuſtatis ingenium hunc ſtellis ordinẽ dedit quẽ* Plato *aſsignauit ſphæris earũ: ut eſſet* Luna *prima,* Sol *ſecundus, ſuper hunc* Mercurius, Venus *quarta, hinc* Mars, *inde* Iupiter, *& Saturnus ultimus. Sed ſine huius tamẽ rationis patrocinio, abunde* Platonicũ *ordinem prior ratio cõmendat.*

Planetarũ ordo.

Ex *his, quæ de uerbis Ciceronis proximè prælatis, quærenda propoſuimus, qua licuit breuitate, à ſumma ſphæra, quæ aplanes dicitur, uſque ad lunam, quæ ultima diuinorum eſt, omnia iam, ut opinor, abſoluimus. nam & cœlum uolui, & cur ita uoluatur, oſtendimus: ſeptemq; ſphæras contrario motu ferri, ratio indubitata patefecit: & de ipſo ſphærarum ordine quid diuerſi ſenſerint, uel quid inter eos diſſenſionem fecerit, quǽue magis ſequenda ſit ſententia tractatus inuenit.* Nec *hoc tacitum eſt, cur inter omnes ſtellas ſola, ſine fratris radijs, luna non luceat. Sed & quæ ſpatiorum ratio ſolem ab his quo-*

Epilogus eorum, de quibus per ordinẽ dicturũ ſe eſſe pollicitus fuit capite decimo ſeptimo.

que, qui cum inter ſeptem quartum locarunt, nõ tamen ab ruptè medium, ſed ferè medium dici coegerit, pubicatũ eſt. Quid ſignificent nomina, quibus ita uocatur, ut laudari tantum putetur, innotuit. Magnitudo *quoq; eius, ſed & cœleſtis, per quem diſcurrit, circuli; terræq; pariter quanta ſit, uel quemadmodum deprehenſa, monſtratum eſt. Subiectarum ſphærarum ſtellæ quemadmodum zodiaco, qui ſupra omnes eſt, ferri dicantur, uel quæ ratio diuerſarũ faciat ſeu celerem, ſeu tardũ recurſum.* Sed *& ipſe zodiacus in duodecim partes, qua ratione diuiſus ſit; curq;* Aries *primus habeatur, & quæ ſigna, in quorũ numinũ ditione ſint, abſolutum eſt.* Sed *omnia hæc, quæ de ſummo ad lunã uſq; perueniunt, ſacra incorrupta, diuina ſunt, quia in ipſis eſt æther ſemper idem, nec unquam recipiens inæqualẽ uarietatis æſtum, infra lunã & aer & natura mutationis pariter incipiunt.* Et *ſicut ætheris, & aeris, ita* diuinorum, & caducorum luna confinium eſt.* Quod *autem ait,* {Nibil *infra lunam eſſe* diuinum, præter animos munere deorum hominum generi datos.* } *non ita accipiendum eſt, animos hic eſſe, ut hic naſci putentur: ſed ſicut ſolem eſſe in terris dicere ſolemus, cuius radius aduenit, & recedit; ita animorum origo cœleſtis eſt, ſed lege tẽporalis hoſpitalitatis hic exulat.* Hæc *ergo regio diuinum nihil habet ipſa, ſed recipit, & quia recipit, & remittit.* Proprium *autem habere diceretur, ſi ei ſemper tenere licuiſſet.* Sed *quid mirum, ſi animus de hac regione non conſtat, cum nec corpori fabricando ſola ſuffecerit, nam quia terra, aqua, & aer infra lunam ſunt, ex his ſolis corpus fieri non potuit, quod idoneum eſſet ad uitam: ſed opus fuit præſidio ignis ætherei, qui terrenis membris uitam, & animam ſuſtinendi com-*

* *diuturniorum*

Quomodo animi noſtri hic ſint.

* *diuturnũ*

Loquitur quaſi tria tantũ ſint elemẽta.

di commodaret uigorem, qui uitalem calorem & faceret, & ferret. Hæc de aere dixiſſe nos ſatis ſit. Reſtat, ut de terra, quæ ſphærarum nona, & mundi ultima eſt, dictu neceſſaria diſſeramus.

Terra qua de cauſa immobilis ſit: & omnia in eam ſuo nutu ferantur pondera. Cap. XXII.

NAM *ea quæ eſt media & nona tellus, inquit, neque mouetur, & infima eſt, & in eam feruntur omnia nutu ſuo pondera } illæ* uerò inſolubiles cauſæ ſunt, quæ mutuis inuicem nexibus uinciuntur: & dum altera alteram facit, ita uiciſsim de ſe naſcuntur, ut nunquã à naturalis ſocietatis amplexibus ſeparentur, talia ſunt uincula quibus terram natura conſtrinxit, nam ideo in eam feruntur omnia, quia ut media non mouetur: ideo non mouetur, quia infima eſt. nec poterat infima non eſſe, in quam omnia feruntur.* Horum *ſingula, quæ inſeparabiliter inuoluta rerũ neceſsitas in ſe uinxit, tractatus expediat. {*Non *mouetur,} ait. eſt enim centron. In ſphæra autem ſolum centron diximus non moueri: quia neceſſe eſt, ut circa aliquid immobile ſphæra moueatur. Adiecit, {Infima eſt.} rectè hoc quoque, nam quod centron eſt, medium eſt. In ſphæra uerò hoc ſolum conſtat imum eſſe, quod medium eſt. Et ſi ima eſt, ſequitur ut uerè dictum ſit. {In eam ferri omnia} ſemper enim pondera in imum natura deducit.* Nam *& in ipſo mundo ut eſſet terra ima, ſic factum eſt.* Quicquid *ex omni materia, de qua facta ſunt omnia, puriſsimum ac liquidiſsimum fuit: id tenuit ſummitatem, & æther uocatus eſt. pars, cui minor puritas, & inerat aliquid leuis ponderis, aer extitit, & in ſecunda delapſus eſt. poſt hæc quod adhuc quidem liquidum, ſed iam uſque ad tactus*

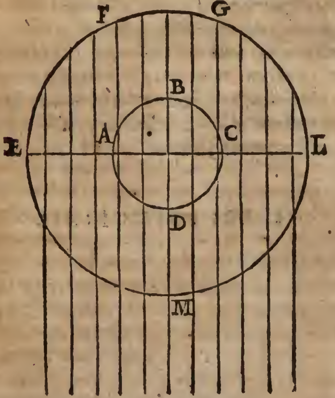
* uerò

tactus offenſam corpulentum erat, in aquæ fluxũ coagulatum eſt. Iã uerò quod de omni ſyluestri tumultu uaſtũ, impenetrabile, denſatũ, ex defæcatis abraſum reſedit elementis, hæſit in imo: quod demerſum eſt ſtringente perpetuo gelu, quod eliminatum in ultimam mundi partẽ longinquitas ſolis coaceruauit. Quod ergo ita concretum eſt, terræ nomen accepit. Hanc ſpiſſus aer & terreno frigori propior, quam ſolis calori, ſtupore ſpiraminis denſioris undiq; uerſum fulcit, & continet. Nec in receſſum, aut acceſſum moueri eam patitur, uel uis circumuallantis, & ex omni parte uigore, ſimili librãtis auræ, uel ipſa ſphæralis extremitas, quæ ſi paululũ à medio declinauerit, fit cuicũq; uertici propior, & imũ relinquit. Quod ideo in ſolo medio eſt, quia ipſa ſola pars à quou's ſphæræ uertice pari ſpatio recedit. In hanc igitur, quæ & ima eſt, & quaſi media, & non mouetur, quia centrum eſt, omnium pondera ferri neceſſe eſt. Et quia ipſa in hunc locum, quaſi pondus, relapſa eſt, argumento ſunt cùm alia innumera, tũ præcipuè imbres, qui in terram ex omni aeris parte labuntur. Nec enim in hãc ſolam, quã habitamus, ſuperficiem decidunt: ſed & in latera, quibus in terra globoſitas, ſphæralis efficitur, & in partem alteram, quæ ad nos habetur inferior, imbrium caſus eſt. nam ſi aer terreni frigoris exhalatione denſatus, in nubem cogitur, & ita abrumpit in imbres: aer autem uniuerſam terram circunfuſus ambit: procul dubio ex omni aeris parte, præter uſtam calore perpetuo, liquor pluuialis emanat: qui undiq; in terram, quæ unica eſt ſedes ponderum, defluit. Quod qui reſpuit, ſupereſt ut exiſtimet extra hanc unam ſuperficiem, quam incolimus, quicquid niuium, imbrium'ue, uel grandinum cadit, hoc totum in cœlo de*

Cauſa cur ſit terra immobilis.

*cœlum

aere defluere. Cœlum enim ab omni parte terræ*æqua- æqualiter
biliter diſtat: ut à noſtra habitatione, ita & à lateribus, & à parte, quæ ad nos habetur inferior, pari altitudinis immenſitate ſuſpicitur. Niſi ergo omnia pondera ferrentur in terram: imbres, qui extra latera terræ defluunt, nõ in terram, ſed in cœlum caderent: quod*uilitatem ioci uolubilitatem

ſcurrilis excedit. Eſto .n. terræ ſphæra, cui aſcripta ſunt A,B,C,D. Circa hanc ſit aeris orbis, cui aſcripta ſunt E, F,G,L,M. Et utrunque orbem, id eſt terræ & aeris, diuidat linea ducta ab E, uſque ad L. Erit ſuperior iſta, quã poſſidemus, & illa ſub pedibus. Niſi ergo caderet omne

pondus

pondus in terram, paruam nimis imbrium partem terræ ſuſciperet ab A, uſque ad C. Latera uerò aeris, id eſt, ab F, uſque ad E, & à G, uſque ad L, humorem ſuum in aerem cœlumq; deijcerent. De inferiore autem cœli hemiſphærio pluuia in exteriora, & ideo naturæ incognita deflueret: ſicut oſtendit ſubiecta deſcriptio, Sed hoc uel refellere dedignatur ſermo ſobrius: quod ſic abſurdum eſt, ut ſine argumentationis patrocinio ſubruatur. Reſtat ergo, ut indubitabili ratione monſtratum ſit, in terram ferri omnia nutu ſuo pondera. Iſta autem, quæ de hoc dicta ſunt, opitulantur nobis & ad illius loci diſputationem, quæ Antipodas eſſe commemorat. Sed hic inhibita continuatione tractatus, ad ſecundi commentarij uolumen diſputationem ſequentium reſeruemus.

LIBRI PRIMI FINIS.

MACROBII IN SOMNIVM SCIPIONIS, expoſitionis quam elegantiſsimæ

LIBER SECVNDVS.

Concentum quendam effici motu cæleſtium corporum: & quomodo ratio eius concentus à Pythagora ſit deprehenſa: tum qui numeri apti ſint conſonantis muſicis: quotq; conſonantiæ ſint. Caput. I.

SVPERIORE *commentario, Euſtathi, luce mihi charior, dilectiorq; fili, ad ſtelliferæ ſphæræ curſum, & ſubiectarum ſeptem ſermo proceſſerat: nunc iam de muſica earum modulatione diſputetur.* { *Quis hic, inquam, quis eſt, qui complet aures meas, tantus, & tam dulcis ſonus?* Hic *eſt, inquit ille, qui interuallis coniunctus imparibus, ſed tamen pro rata portione diſtinctis, impulſu, & motu ipſorũ orbium efficitur: et acuta cum grauibus temperans, uarios æqualiter concentus efficit. nec enim ſilentio tanti motus incitari poſſunt: & natura fert, ut extrema ex altera parte grauiter, ex altera autem acutè ſonent. quam ob cauſam ſummus ille cœli ſtellifer curſus, cuius conuerſio eſt concitatior, acuto excitat & mouetur ſono; grauiſſimo autem hic lunaris, atque infimus. nam terra nona, immobilis manens, ima ſede ſemper hæret, complexa mundi medium locum. illi octo curſus, in quibus eadem uis eſt duorum, ſeptem effi-*

ciunt diſtinctis interuallis ſonos: qui numerus rerum omnium ferè nodus eſt, quod docti homines neruis imitati, atque cantibus, aperuerunt ſibi reditum in hunc locum} Ex poſito ſphærarū ordine, motuq; deſcripto, quo ſeptē ſubiectæ in contrarium cœlo feruntur: conſequens eſt, ut qualē ſonū tantarum molium impulſus efficiat, hic requiratur. Ex ipſo enim circunductu orbium, ſonum naſci neceſſe eſt: quia percuſſus aer, ipſo interuentu ictus, uim de ſe fragoris emittit, ipſa cogente natura, ut in ſonū deſinat duorū corporum uiolenta colliſio. Sed is ſonus, qui ex qualicunq; aeris ictu naſcitur, aut dulce quiddā in aures, & muſicū defert: aut ineptum, & aſperum ſonat. nam ſi ictū obſeruatio numerorū certa moderetur, compoſitū, ſibiq; conſentiens modulamē* educitur. At cùm increpat tumultuaria, & nullis modis gubernata colliſio: fragor turbidus, & inconditus offendit auditum. In cœlo autem conſtat nihil fortuitū, nihil tumultuarium proueniret: ſed uniuerſa illic diuinis legibus, & *ſtata ratione procedere. Ex his inexpugnabili ratiocinatione collectum eſt, muſicos ſonos de ſphærarum cœleſtium conuerſione procedere: quia & ſonum ex motu fieri neceſſe eſt: & ratio, quæ diuinis ineſt, fit ſono cauſa modulaminis. Hoc Pythagoras primus omnium Graiæ gentis hominum mente concepit, & intellexit quidem, compoſitum quiddam de ſphæris ſonare: propter neceſſitatē rationis, quæ à cœleſtibus non recedit. Sed quæ eſſet illa ratio, uel quibus obſeruanda modis, non facilè deprehendebat. Cumq; eum fruſtra tantæ, tamq; arcanæ rei diuturna inquiſitio fatigaret: fors obtulit, quod cogitatio alta non reperit. Cùm enim caſu præteriret in publico fabros, ignitum ferrum ictibus mollientes, in aures eius

mal-

Neceſſariò concētum quēdam eſſe corporū cœleſtiū.

efficitur

rata

Quomodo reperta à Pytagora ſit concentuum ratio.

malleorum ſoni certo ſibi reſpondentes ordine, repentè ceciderunt. in quibus ita grauitati acumina cōſonabāt, ut utrumq; ad audientis ſenſum ſtatuta dimenſione remearet, & ex uarijs impulſibus unum ſibi conſonans naſceretur. Hinc *occaſionem ſibi oblatam ratus, deprehendi oculis, & manibus, quod olim cogitatione quærebat, fabros adit, & imminens operi curioſius intuetur, annotans ſonos, qui de ſingulorum lacertis conficiebantur, quos cùm ferientium uiribus aſcribendos putaret, iubet ut inter ſe maleos mutent, quibus mutatis, ſonorum diuerſitas ab hominibus recedens, malleos ſequebatur. tunc omnem curam ad pondera eorum examinanda conuertit. cumq; ſibi diuerſitatem ponderis, quod habebatur in ſingulis annotaſſet, alijs ponderibus in maius, minuſue excedentibus fieri malleos imperauit, quorum ictibus ſoni nequaquam prioribus ſimiles, nec ita ſibi conſonantes exaudiebantur.* Tunc *animaduertit concordiam uocis, lege ponderum prouenire, collectiſq; numeris, quibus conſentiens ſibi diuerſitas ponderum continebatur, ex malleis ad fides uertit examen, & inteſtina ouium, uel boum neruos tam uarijs ponderibus illigatis tetendit, qualia in malleis fuiſſe dedicerat, talíſq; ex his concentus euenit, qualem prior obſeruatio non fruſtra animaduerſa promiſerat, adiecta dulcedine, quam natura fidium ſonora præſtabat.* Hic Pythagoras *tanti ſecreti compos, deprehendit numeros, ex quibus ſoni ſibi conſoni naſcerentur, adeò ut fidibus ſub hac numerorum obſeruatione compoſitis, certæ certis, aliæq; alijs conuenientium ſibi numerorum concordia tenderentur: ut una impulſa plectro, alia licèt longe poſita, ſed numeris conueniens, ſimul ſonaret.* Ex *omni autem innumera uarietate numerorum, pauci &*

Sex tantū numeros aptos eſſe ad conficiendam muſicam

numerabiles inuenti ſunt, qui ſibi ad conficiendam muſicam conuenirent. Sunt autem hi ſex omnes, epitritus, hemiolius, duplaris, triplaris, quadruplus & epogdous. Et eſt *epitritus, cùm de duobus numeris maior habet totum minorem, & inſuper eius tertiam partem: ut ſunt quatuor ad tria. nam*

Epitritus.

in quatuor ſunt tria, & tertia pars trium, id eſt, unum, & is numerus uocatur epitritus: deq; eo naſcitur ſymphonia, quæ appellatur διὰ τεσσάρων. Hemiolius *eſt, cum de duobus numeris maior habet totum minorem, & inſuper eius medietatem: ut ſunt tria ad duo. nam in tribus ſunt duo, & media pars eorum, id eſt, unum.* Ex *hoc numero, qui hemiolius dicitur, naſcitur ſymphonia, quæ appellatur* διὰ πέντε.

Hemiolius.

Duplaris.

Duplaris numerus eſt, cum de duobus numeris minor bis in maiore numeratur: ut ſunt quatuor ad duo. & ex hoc duplari numero naſcitur ſymphonia, cui nomen eſt διὰ πασῶν. Triplaris *autem, cùm de duobus numeris minor ter in maiore numeratur: ut ſunt tria ad unum: & ex hoc numero ſymphonia procedit, quæ dicitur* διὰ πασῶν καὶ διὰ πέντε. Quadruplus *eſt, còm de duobus numeris minor quater in maiore numeratur: ut ſunt quatuor ad unum. qui*numerus facit ſymphoniam, quam dicunt* δὶς διὰ πασῶν. Epogdous *eſt numerus, qui intra ſe habet minorem, & inſuper eius octauam partem: ut nouem, & octo. quia in nouem, & octo ſunt, & inſuper octaua pars eorum, id eſt, unum. hic numerus ſonum parit, quem tonon muſici uocauerunt. Sonum uerò tono minorem, ueteres quidem* ſemitonium uocitare uoluerunt. Sed non ita accipiendum eſt, ut dimidius tonus putetur: quia nec ſemiuocalem in literis pro medietate uocalis accipimus. Deinde tonus per naturam ſui in duo diuidi ſibi*

Triplaris.

Quadruplus.

in numeris

Epogdous

ἡμιτόνιον

ſibi æqua non poterit. cùm enim ex nouenario numero conſtet, nouem autem nunquam æqualiter diuidantur: tonus in duas diuidi medietates recuſat. Sed ſemitonium uocitauerunt ſonum tono minorem, quem tam paruo diſtare à tono, deprehenſum eſt, quantum hi duo numeri inter ſe diſtant, id eſt, ducenta quadraginta tria, & ducenta quinquaginta ſex. Hoc ſe*mitonium* Pythagorici *quidem ueteres dieſin nominabant: ſed ſequens uſus ſonum ſemitonio minorem dieſin conſtituit nominandum.* Plato *ſemitonium*limma uocitauit. Sunt igitur ſymphoniæ quinq, id eſt,* διὰ τεσσάρων, διὰ πέντε, διὰ πασῶν, διὰ πασῶν καὶ διὰ πέντε, καὶ δὶς διὰ πασῶν. *Sed hic numerus ſymphoniarum ad muſicam pertinet,*quem uel flatus humanus intendere, uel capere poteſt humanus auditus.* Vltra *autem ſe tendit harmoniæ cœleſtis acceßio, id eſt, uſq; ad quater* διὰ πασῶν, καὶ διὰ πέντε. Nunc *interim de his, quas nominauimus, diſſeramus. Symphonia diateßaron conſtat de duobus tonis, & ſemitonio: ut minutias, quæ in additamento ſunt, relinquamus, ne difficultatem creemus: & fit ex epitrito.* Diapente *conſtat ex tribus tonis, & hemitonio: & fit de homiolio.* Diapaſon *conſtat de ſex tonis, & fit de duplari. Sed* διὰ πασῶν, καὶ διὰ πέντε *conſtat ex nouem tonis, & hemitonio: & fit de triplari numero.* Dis *autem diapaſon continet tonos duodecim: & fit ex quadruplo.*

λεῖμμα

Symphoniæ quinque.

quam

Plato quem in modum animam mundi ex numeris fabricatam eſſe docuerit: & quòd hinc etiam probari poſſit concentum quendam eſſe cœleſtium corporum. Cap. II.

HInc & Plato *poſtquàm* Pythagoricæ *ſucceßione doctrinæ, & ingenij proprij diuina profunditate, cognouit nullam eſſe poſſe ſine his numeris iugabilem*

competentiam, in Timæo ſuo mundi animam per iſtorum numerorum contextionem ineffabili prouidentia Dei fabricatoris inſtituit. Cuius ſenſus ſi huic operi fuerit appoſitus, plurimum nos ad uerborum Cic. quæ circa diſciplinam muſicæ uidentur obſcura, intellectum iuuabit. Sed ne, quod in patrocinium alterius expoſitionis adhibetur, ipſum per ſe difficile credatur; pauca nobis præmitenda ſunt, quæ ſimul utriuſque intelligentiam faciant lucidiorem. Omne ſolidum corpus trina dimenſione diſtenditur, habet enim longitudinem, latitudinem, profunditatem. Nec poteſt inueniri in quolibet corpore quarta dimenſio: ſed his tribus omne corpus ſolidum continetur. Geometræ tamen alia ſibi corpora proponunt, quæ appellant mathematica, cogitationi tantum ſubijcienda, non ſenſui. dicunt enim punctum corpus eſſe indiuiduum, in quo neq; longitudo, neq; latitudo, neq; altitudo deprehendatur; quippe quod in nullas partes diuidi poßit. Hoc protractum efficit lineam, id eſt, corpus unius dimenſionis. longum eſt enim ſine lato, ſine alto, & duobus punctis ex utraque parte ſolam longitudinem terminantibus continetur. Hanc lineam ſi geminaueris, alterum mathematicum corpus efficies, quod duabus dimenſionibus extruatur, longo, latoq; ſed alto caret. Et hoc eſt, quod apud illos ſuperficies uocatur: punctis autem quatuor continetur, id eſt, per ſingulas lineas binis. Si uerò hæ duæ lineæ fuerint duplicatæ, ut ſubiectis duabus duæ ſuperponantur, adijcietur profunditas: & hinc ſolidum corpus efficietur: quod ſine dubio octo angulis continebitur: quod uidemus in teſſera, quæ Græco nomine cubus uocatur. His geometricis rationibus applicatur natura numerorum. Et μονὰς punctum putatur: quia ſicut punctum corpus non eſt, ſed ex

ſe facit

ſe facit corpora, ita monas numerus eſſe non dicitur, ſed origo numerorum. primus enim numerus in duobus eſt, qui ſimilis eſt lineæ, de puncto ſub gemina puncti terminatione productæ. Hic numerus, duo geminatus, de ſe efficit quatuor, ad ſimilitudinem mathematici corporis, quod ſub quatuor punctis longo latoq; diſtenditur. Quaternarius quoq; ipſe geminatus, octo efficit: qui numerus ſolidum corpus imitatur, ſicut duas lineas diximus duabus ſuperpoſitas, octo angulorum dimenſione integram corporis ſoliditatem creare. Et hoc eſt, quod dicitur apud Geometras: bis bina bis, corpus eſſe iam ſolidum. Ergo à pari numero acceßio uſque ad octo, ſoliditas eſt corporis. Ideo inter principia, huic numero plenitudinem deputauit. Nũc oportet ex impari quoq; numero, quemadmodum id efficiatur, inſpicere. Et quia tam paris quam imparis numeri monas origo eſt, ternarius numerus prima linea eſſe credatur. Hic triplicatus nouenarium numerum facit, qui & ipſe quaſi de duabus lineis, longum latũq; corpus efficit. Item nouenarius triplicatus tertiam dimenſionem præſtat, & ita à parte imparis numeri in uiginti ſeptem, quæ ſunt ter terna ter, ſolidum corpus efficitur, ſicut in numero pari bis bina bis, qui eſt octonarius, ſoliditatem creauit. Ergo ad efficiendum utrobique ſolidum corpus, monas neceſſaria eſt: & ſex alij numeri: id eſt, terni, à pari & impari. A pari quidem, duo quatuor, octo: ab impari autem, tria, nouem uiginti ſeptem. Timæus igitur Platonis in fabricanda mundi anima conſilium diuinitatis enuncians, ait illam per hos numeros fuiſſe contextam, qui & à pari & impari cubum, id eſt, perfectionem ſoliditatis efficiunt: non quia aliquid ſignificaret illam habere corporeum, ſed ut poſſet uniuerſitatem animando penetrare,

Animæ mundi fabricatio ſecūdum Platonē.

*& mundi ſolidum corpus implere, per numeros ſoliditatis effecta eſt.Nunc ad ipſa Platonis uerba ueniamus.nam cum de Deo animam mundi fabricante loqueretur, ait: Primam ex omni firmamento partem tulit. Hinc ſumpſit duplam partem prioris:tertiam uerò ſecundæ hemioliam, ſed primæ triplam: & quartam,duplam ſecundæ:quintam, tertiæ triplā: ſextam,primæ octuplam: & ſeptim,uincies ſpeties à prima multiplicatam. Poſt hæc ſpatia, quæ inter duplos & triplos numeros hiabant,inſertis partibus adimplebat: ut binæ medietates ſingula ſpatia colligarent: ex quibus uinculis hemiolij,& epitriti,& epogdoi naſcebantur. Hæc Platonis uerba ita à nōnullis excepta ſunt,ut primam partem monadē crederent:ſecundā,quā dixi duplā prioris,duālē numerū eſſe conſiderent:tertiā, ternariū numerū:qui ad duo hemiolius eſt, ad unū triplus: & quartam quatuor:qui ad ſecundum. id eſt,ad duo duplus eſt:quintam, nouenarium: qui ad tertium,id eſt, ad triatriplus eſt: ſextā autē octonariū: qui primum octies cōtinet At uerò pars. ſeptima in uiginti & ſeptē fuit: q faciūt ut diximus, * augmentum tertiū imparis numeri,* Alterius.n.(ut animaduer-*

argumentum ... *augmentum*

Vlterius ... *Alterius*

autem

nad uertere facile eſt) proceßit illa contextio: ut poſt monadem: quæ & par, & impar eſt, primus par numerus poneretur.i.duo. deinde ſequeretur primus impar id eſt tria. quarto loco ſecundus par i. quatuor. quinto loco ſecundus impar, id eſt, nouem. ſexto loco tertius par, id eſt octo. ſeptimo loco tertius impar, id eſt, uiginti ſeptem. Vt quia impar numerus mas habetur, & par fœmina, ex pari & impari, id eſt, ex mari & fœmina, naſceretur, quæ erat uniuerſa paritura, & ad utriuſq; ſoliditatem uſque procederet, quaſi ſolidum omne penetratura. Deinde ex his numeris fuerat cōponenda, qui ſoli continent iugabilem competentiam, quia omni mundo ipſa erat iugabilem præſtatura concordiam. nam duo ad unum dupla ſunt: de duplo autem diapaſon ſymphoniam naſci iam diximus. tria uerò ad duo hemiolium numerum faciunt. hinc oritur diapente. quatuor ad tria epitritus numerus eſt. ex hoc componitur diateſſaron. item quatuor ad unum in quadrupli ratione cenſentur, ex quo ſymphonia diſdiapaſon naſcitur. Ergo mundi anima, quæ ad motum hoc, quod uidemus, uniuerſitatis corpus impellit: contexta numeris muſicam de ſe creantibus concinentiam, ne ceſſe eſt, ut ſonos muſicos de motu, quem proprio impulſu preſtat, efficiat, quorum originem in fabrica ſuæ contextionis inuenit. Ait enim Plato (ut ſuprà retulimus) auctorem animæ deum, poſt numerorum inter ſe imparium contextionem, hemiolis, epitritis, & epogdois, & limmate hiantia interualla ſuppleſſe. Ideo doctiſſimè Tullius in uerbis ſuis oſtendit Platonici dogmatis profunditatem: { Quis hic, inquam, quis eſt qui complet aures meas, tantus, & tam dulcis ſonus? Hic eſt, inquit ille, qui interuallis * diſiunctus inparibus, ſed tamen pro rata * parte ratione di-

Oſtēditur ex cōſtitutione animæ concētus cœleſtium corum.

aliter in textu.

ſtinctis, & impulſu & motu ipſorum orbium efficitur. Vides ut interualla commemorat, & hæc inter ſe imparia eſſe teſtatur, nec diffitetur rata ratione diſtincta; quia ſecundum Timæum Platonis, imparium inter ſe interualla numerorum, ratis ad ſe numeris, hemioliis ſcilicet, epitritis, & epogdois, hemitoniisq; diſtincta ſunt, quibus omnis canora ratio continetur. Hinc, animaduertitur, quid hæc uerba Ciceronis nunquàm profectò ad intellectum paterent, niſi hemioliorum, epitritorum, & epogdoorum ratione præmiſſa, quibus interualla diſtincta ſunt: & niſi Platonicis numeris, quibus mundi anima eſt contexta, patefactis: & ratione præmiſſa, cur ex numeris muſicam creantibus anima intexta ſit. Hæc.n. omnia & cauſam mundani motus oſtendunt, quem ſolus animæ præſtat impulſus: & neceſſitatē muſicæ continentiæ, quā motui à ſe facto inſerit anima in natura ſibi ab origine.

Aliis præterea indicijs ac rationibus concentum illum motuum cœleſtiū poſſe oſtendi: quodq; interualla ea, quæ eſſe in anima ratione ſola intelliguntur, re uera in ipſo mundi corpore deprehendantur. Cap. III.

Prima ratio. Hinc Plato in repub. ſua cum de ſphærarum cœleſtiū uolubilitate tractaret, ſingulas ait Sirenas ſingulis orbibus inſidere: ſignificans ſphærarum motu cantum numinibus exhiberi. Secunda. nam Siren, Deo canens græco intellectu ualet. Theologi quoque nouem Muſas octo ſphærarum muſicos cantus, & unam maximam concinentiam, quæ conſtat ex omnibus, eſſe uoluere. unde Heſiodus in Theogonia ſua octauam Muſam Vraniam uocat: quia poſt ſeptem uagas, quæ ſubiectæ ſunt, octaua ſtellifera ſphæra ſuperpoſita, proprio nomine cœlum uocatur. Et ut oſtenderet nonam eſſe, & maximam quam conficit* ſonorum concors uniuerſitas, adiecit, Καλλιόπη θ᾽ ἥδε προφερεστάτη

sororum

ςάτη ἐςὶν ἁπασῶν, ex nomine oſtendens ipſam uocis dulcedinem nonam Muſam uocari.nam Καλλιόπη *optimæ uocis græca interpretatio eſt. & ut ipſam eſſe, quæ cõſtet ex omnibus, preſſius indicaret: aſsignauit illi uniuerſitatis uocabulum; uidelicet* προφερεςάτη ἁπασῶν: *nam* Apollinem *ideo* μουσηγέτορ *uocant: quaſi ducem & principem orbium cæterorum:ut ipſe* Cic.*refert:*{Dux,*& princeps,& moderator luminum reliquorum, mens mundi,& temperatio.* } *Muſas eſſe mundi cãtum etiam*ruſtici ſciunt, qui eas Camœnas, quaſi canenas à canendo dixerunt.* Ideo *canere cœlum etiam* Theologi *comprobantes, ſonos muſicos ſacrificijs adhibuerunt: qui apud alios lyra,& cithara; apud nonnullos tibijs,alijs'ue muſicis inſtrumentis fieri ſolebant.*In *ipſis quoque hymnis deorum per ſtropham, & antiſtropham metra canoris uerſibus adhibebantur:ut per ſtropham rectus orbis ſtelliferi motus, per antiſtropham diuerſus uagarum regreſſus prædicaretur: ex quibus duobus motibus, primus in natura hymnus dicandus* Deo *ſumpſit exordium.* Mortuos *quoque ad ſepulturam proſequi oportere cum cantu, plurimarum gentium,uel*regionum inſtituta ſanxerunt: perſuaſione hac, quia poſt corpus animæ ad originem dulcedinis muſicæ, id eſt, ad cœlum redire credantur. nam ideo in hac uita omnis anima muſicis ſonis capitur: (ut non ſolum qui ſunt habitu cultiores, uerum uniuerſæ quoque barbaræ nationes, cantus, quibus uel ad ardorem uirtutis animentur, uel ad mollitiem uoluptatis reſoluantur, exerceant)quia in corpus defert memoriam muſicæ, cuius in cœlo fuit conſcia.* Et *ita delinimentis canticis occupatur, ut nullum ſit tam immite, tam aſperum pectus, quod non oblectamentorum talium teneatur affectu.* Hinc *exiſtimo &* Orphei, *uel*

Hetruſci
Tertia.
Quarta.
Quinta.
Sexta.
religionũ

*Amphionis fabulam, quorum alter animalia ratione caren-
tia, alter ſaxa quoq; trahere cantibus ferebatur, ſumpſiſſe
principiũ q̃a primi fortè gentes uel ſine rationis cultu barba
ras, uel ſaxi inſtar nullo affectu mobiles, ad ſenſum uolupta-
tis canendo traxerunt.* Ita *denique omnis habitus animæ can
tibus gubernatur, ut & ad bellum progreſſui, & item rece-
ptui canatur cantu, & excitante, & rurſus ſedante uirtutẽ.*

Aeneid.4 *Dat ſomnos, adimitq́; necnon curas & immittit, & retrahit;
iram ſuggerit, clementiã ſuadet; corporum quoq; morbis me-
detur. nã hinc eſt, quòd ægris remedia præſtantes præcinere
dicuntur.* Ecquid *mirũ, ſi inter homines muſicæ tanta domina
tio eſt, cùm aues quoq;, ut luſciniæ & cygni, aliæ ue id genus,
cantum ueluti quadam diſciplina artis exerceant: nõnullæ ue
rò uel aues, uel terrenæ, ſeu aquatiles belluæ inuitãte cantu
in retia ſponte decurrãt, & paſtoralis fiſtula paſtũ progreſ
ſis quietẽ imperet gregibus?* Nec *mirum: ineſſe enim munda-
næ animæ cauſas muſicæ, quibus eſt intexta, prædiximus.*
Ipſa *autem mundi anima uiuentibus omnibus uitã miniſtrat.*

Aeneid.6 *Hinc hominum, pecudumq; genus, uitæq; uolantum,*
Et *quæ marmoreo fert monſtra ſub æquore pontus.*

Iure *igitur muſica capitur omne, quod uiuit: quia cœle-
ſtis anima, qua animatur uniuerſitas, originem ſumpſit ex mu-
ſica.* Hæc *dum ad ſphæralem motum mundi corpus impel-
lit, ſonum efficit, qui interuallis diſtinctus imparibus, ſed
tamen pro rata parte ratione diſtinctis, ſicut à princi-
pio ipſa contexta eſt. Sed hæc interualla, quæ in animæ*

De interuallis corporum cœleſtium. *quippe incorporea, ſola exiſtimantur ratione, non ſenſu
quærendum eſt, utrum etiam ipſo in mundi corpore dimen
ſio librata ſeruauerit.* Et Archimedes *quidem ſtadiorum
numerum deprehendiſſe ſe credidit, quibus à terræ ſuper
ficie*

ſicie luna diſtaret, à luna Mercarius, *à* Mercurio *Venus, Sol à Venere, Mars à Sole, à Marte Iupiter, Saturnus à Ioue. ſed & à Saturni orbe uſque ad ipſum ſtelliferum cœlum omne ſpatium ſe ratione emenſum putauit. Quæ tamen* Archimedis *dimenſio à* Platonicis *repudiata eſt: quaſi dupla & tripla interualla non ſeruans. Et ſtatuerunt hoc eſſe credendum, ut quantum eſt à terra uſque ad lunam, duplum ſit à terra uſq; ad ſolem: quantumq; eſt à terra uſque ad ſolem, triplum ſit à terra uſque ad* Venerem*: quantumq́; eſt à terra uſq; ad* Venerem, *quater tantum ſit à terra uſque ad* Mercurij *ſtellam: quantumq́; eſt ad* Mercurium *à terra, nouies tantum ſit à terra uſque ad* Martem*: & quantum à terra uſque ad* Martem *eſt, octies tantum ſit à terra uſq; ad* Iouem*: quantumq́; eſt à terra uſque ad* Iouem, *ſpeties & uicies ſit tantum à terra uſq; ad Saturni orbem.* Hanc Platonicam *perſuaſionem* Porphyrius *libris inſeruit, quibus* Timæi *obſcuritatibus nonnihil lucis infudit: aitq́; eos credere, ad imaginem contextionis animæ, hæc eſſe in corpore mundi interualla, quæ epitritis, hemiolijs, & epogdois, hemitoniisq́; complentur, & limmate: & ita prouenire concentum. Cuius ratio in ſubſtantia animæ contexta, mundano quoque corpori, quod ab anima mouetur, inſerta eſt. Vnde ex omni parte docta & perfecta eſt* Ciceronis *aſſertio: qui interuallis imparibus, ſed * tantum pro rata parte ratione diſtinctis, cœleſtem ſonum dicit eſſe diſiunctum.* *tamen*

Qui fiat ut inter ſonos cœleſtis illius concentus, alius acutior ſit, alius grauior. quodnam ibi melodiæ ſit genus, & cur ſonus ille à nobis non audiatur. Cap. IIII.

NVnc locus admonet, ut de grauitate, & acumine ſonorum diuerſitates, quas aſſerit, reuoluamus. Et na-

tura

tura fert, ut extrema ex altera parte grauiter, ex altera autem acutè ſonent: quam ob cauſam ſummus ille cœli ſtellifer curſus, cuius conuerſio eſt concitatior, acuto & excitato mouetur ſono: grauiſſimo autem hic lunaris atque infimus. } Diximus nunquã ſonum fieri, niſi aere percuſſo. ut autem ſonus ipſe aut acutior, aut grauior proferatur, ictus efficit: qui dum ingens & celer incidit, acutum ſonum præſtat: ſi tardior* lentior'ue, grauiorem. Indicio eſt uirga, quæ dum auras percutit, ſi impulſu citò ferit, ſonum acuit: ſi lentiore, in grauius ferit auditum. In fidibus quoq; idem uidemus, quæ ſi tractu arctiore tenduntur, acutè ſonant: grauius, laxiore. Ergo & ſuperiores orbes, dum pro amplitudine ſua impetu grandiore uoluuntur, dumq; ſpiritu ut in* regione ſua fortiore tenduntur, propter ipſam, ut ait, concitatiorem conuerſionem, acutè excitato mouentur ſono: grauiſſimo autem hic lunaris, atq; infimus, quoniam ſpiritu ut in extremitate languescente iam uoluitur, & porpter anguſtias, quibus penultimus orbis arctatur, impetu leniore conuertitur. Nec ſecus probamus in tibijs; de quarum foraminibus uicinis ori inflantis, ſonus acutus emittitur: de longinquis autem & termino proximis, grauior. Item acutior per patientiora foramina, grauior per anguſta. Et utriuſque cauſæ ratio una: quia ſpiritus ubi incipit, fortior eſt: defectior, ubi deſinit. Et quia maiorem impetum per maius foramen impellit, contra autem in anguſtis contingit, & eminus poſitis. Ergo orbis altiſſimus, & ut in immenſum patens, & ut ſpiritu eo fortiore, quo origini ſuæ uicinior eſt, incitatus, ſonorum de ſe acumen emittit. Vox ultimi pro ſpatij breuitate & pro longinquitate iam frangitur. Hinc quoque apertius approbatur, ſpiritum quantum ab origine ſua deorſum rece-

lenior

origine

*recedit, tanto circa impulſum fieri leniorem: quod circa terram, quæ ultima ſphærarum eſt, tam concretus, tam denſus habeatur, ut cauſa ſit terræ in una ſede ſemper hærendi: nec in quamlibet partem permittatur moueri, obſeſſa undiq; circumfuſi ſpiritus denſitate. In ſphæra autem ultimum locum eſſe, qui medius eſt, antecedentibus iam probatum eſt. Ergo uniuerſi mundani corporis ſphæræ nouem ſunt. Prima illa ſtellifera, quæ proprio nomine dicitur cœlum, & ἀπλανὴς apud Græcos uocatur, arcens & continens cæteras. Hæc ab oriente ſemper uoluitur in occaſum: ſubiectæ ſeptem, quas uagas dicimus, ab occidentem in orientem feruntur: nona terra ſine motu. Octo ſunt igitur quæ mouentur: ſed ſeptem ſoni ſunt, qui concinentiam de uolubilitate conficiunt: propterea quia Mercurialis, & Venereus orbis pari ambitu comitati ſolem, uiæ eius tanquam ſatellites obſequuntur, & ideò à nonnullis Aſtronomiæ ſtudentibus, eandem uim ſortiri exiſtimantur. Vnde ait: {Illi autem octo curſus, in quibus eadem uis eſt duorum, ſeptem efficiunt diſtinctos interuallis ſonos, qui numerus rerum omnium ferè nodus eſt.} Septenarium autem numerum omnium nodum eſſe plenè, cùm de numeris ſuperius loqueremur, expreſſimus. Ad illuminandam, ut exiſtimo, obſcuritatem uerborum Ciceronis, de muſica tractatus ſuccinctus à nobis qua licuit breuitate ſufficiet. nam netas, & hypatas, aliarumq; fidium uocabula*perquirere, & tonorum, uel limmatum minuta ſubtilia, & quid in ſonis pro litera, quid pro ſyllaba, quod pro integro nomine accipiatur*aſſerere, oſtentantis eſt, non docentis. nec enim quia fecit in hoc loco Cicero muſicæ mentionem, occaſione hac eundem eſt per uniuerſos tractatus, qui poſſunt eſſe de muſica, quos (quantum mea fert*

percurrere

adſuere

opinio) terminum habere non exiſtimo. Sed illa ſunt perſequenda, quibus uerba, quæ explananda receperis, poſſint loquere. Quia in re naturaliter obſcura, qui in exponendo plura, quàm neceſſe eſt, ſuperfundit: addit tenebras, non adimit denſitatem. Vnde finem de hac tractatus parte faciemus, adiecto uno, quod ſcitu dignum putamus. Quia cum ſint melodiæ muſicæ tria genera, enarmonicum, diatonem & chromaticum: primum quidem, propter nimiam ſui difficultatem, ab uſu receſſit: tertium uerò eſt infame mollitie: unde medium, id eſt, diatonum, mundanæ muſicæ doctrina Platonis aſcribitur. Nec hoc inter prætereunda ponemus, quòd muſicam perpetua cœli uolubilitate naſcentem, ideo claro non ſentimus auditu: quia maior ſonus eſt, quam ut humanarum aurium recipiatur anguſtijs. nam ſi Nili κατάδυπα *ab auribus incolarum amplitudinem fragoris excludunt, quid mirum ſi noſtrum ſonus excedit auditum, quem mundanæ molis impulſus emittit? nec enim de nihilo eſt quod ait: {Qui complet aures meas tantus, & tam dulcis ſonus?} ſed uoluit intelligi: quod ſi eius, qui cœleſtibus meruit intereſſe ſecretis, completæ aures ſunt ſoni magnitudine: potereſt ut cæterorum hominum ſenſus mundanæ concinentiæ non capiat auditum. Sed iam tractatum ad ſequentia conferamus.*

Quod melodiæ genus ſit in corporibus cœleſtibus.

Quare nõ ſentiamus cœli harmoniam.

Terræ medietatẽ eam, in qua nos ſumus, quinq; eſſe diſtinctã zonis: quodq́; ex his duæ tantũ ſint habitabiles quarũ altera habitetur à nobis, alterã quinã colant homines, ignoretur tũ uerè & in reliqua terræ medietate zonas eſſe eaſdẽ: & inter illas quoq; duas ab hominibus habitari. C. v.

Vides habitari in terra raris & anguſtis locis, & in ipſis quaſi maculis, ubi habitatur, uaſtas ſolitudines interiectas, eosq́; , qui incolunt terram, non modo interruptos ita eſſe, ut nihil inter ipſos ab alijs

alijs ad alios manare poßit, ſed partim obliquos, partim tranſuerſos, partim etiam aduerſos ſtare uobis, à quibus expectare gloriam certè nullam poteſtis. Cernis autem eandem terram quaſi quibuſdam redimitam, & circundatam cingulis, è quibus duos maximè inter ſe diuerſos, & cœli uerticibus ipſis ex utraque parte ſubnixos, obriguiſſe pruina uides: medium autem illum & maximum ſolis ardore torreri. duo ſunt habitabiles: quorum auſtralis ille, in quo qui inſiſtunt, aduerſa uobis urgent ueſtigia, nihil ad ueſtrum genus: hic autem alter ſubiectus Aquiloni, quem incolitis, cerne quàm tenui uos parte contingat. omnis enim terra, quæ colitur à uobis, anguſtata uerticibus, lateribus latior, parua quædam inſula eſt, circunfuſa illo mari, quod Atlanticum, quod Magnum, quem Oceanum appellatis in terris: qui tamen tanto nomine quàm ſit paruus, uides.}

Poſtquàm cœlum, quo omnia continentur, & ſubiectarum ſphærarum ordinem motumq́;, ac de motu ſonum cœleſtis muſices modos & numeros explicantem, & aerem ſubitum lunæ Tullianus ſermo per neceſſaria, & præſenti operi apta ductus, ad terram uſq; deſcripſit: ipſius iam terræ deſcriptionem uerborum parcus, rerum fœcundus abſoluit. Etenim maculis habitationum, ac de ipſis habitatoribus alios interruptos auerſosq́; obliquos etiam & tranſuerſos alios nominando terrenæ ſphæræ globoſitatem, ſermone tantùm, non coloribus pinxit. Illud quoque non ſine perfectione doctrinæ eſt: quod cum alijs nos non patitur errare, qui terram ſemel cingi Oceano credidere. nam ſi dixiſſet: {Omnis terra parua quædam eſt inſula, circunfuſo illo mari} unum Oceani ambitum dediſſet intelligi. ſed adijciendo, { Quæ colitur à uobis: ueram eius maris diuiſionem, de qua paulò pòſt diſ-

ſeremus

ſeremus noſſe cupientibus intelligendam reliquit. De quinque autem cingulis, ne quæſo exiſtimes duorum Romanæ facundiæ parentum Maronis & Tullij diſſentire doctrinam, cùm hic ipſis cingulis terram redimitam dicat, ille ijſdem, quas Græco nomine zonas uocat, aſſerat cœlum teneri. utrunque enim incorruptam, ueramq; nec alteri contrariam retuliſſe rationem, procedente diſputatione conſtabit. Sed ut omnia, quæ hoc loco explananda recepimus, liquere poßint, habendus eſt primum ſermo de cingulis, quia ſitu eorum ante oculos locato, cætera erunt intellectu proniora. Prius autem qualiter terram coronent, deinde quemadmodum cœlum teneant, explicandum eſt.

Geor. 1.

De quinque terræ zonis ſeu circulis.

Terra, nona & ultima ſphæra eſt. hanc diuidit horizon, id eſt, finalis circulus, de quo ante retulimus. ergo medietas, cuius nos partem incolimus, ſub eo cœlo eſt, quod fuerit ſuper terram; & reliqua medietas ſub illo, quod dum uoluitur, ad ea loca, quæ ad nos uidentur inferiora, deſcendit. in medio enim locata, ex omni ſui parte cœlum ſuſpicit. Huius igitur ad cœlum breuitas, *quæ punctũ eſt, ad nos uerò immenſa globoſitas diſtinguitur locis inter ſe uicißim preßis nimietate uel frigoris, uel caloris geminam nacta inter diuerſa temperiem. nam et ſeptentrionalis, & auſtralis extremitas perpetua obriguere pruina & hi uelut duo ſunt cinguli, quibus terra redimitur, ſed ambitu breues, quaſi extrema cingentes. Horum uterq; habitationis impatiens eſt, quia torpor ille glacialis nec animali, nec frugi uitam miniſtrat. illo enim aere corpus alitur, quo herba nutritur. Medius cingulus, et ideo maximus, æterno afflatu continui caloris uſtus, ſpatiũ, quod et lato ambitu, & prolixius occupauit, nimietate feruoris facit inhabitabile uicturis. Inter extremos uerò & medium, duo maiores

*ceu

ultimis

ultimis medio minores, ex utriuſque uicinitatis intemperie temperantur. in hisq; tantum uitales auras natura dedit incolis carpere. Et quia animo facilius illabitur concepta ratio deſcriptione, quàm ſermone; eſto orbis terræ, cui aſcripta ſunt, a, b, c, d, & circa a, aſcribantur n, & l: circa b, autem m, & K: & circa c, g, & i: & circa d, e, & f. & ducantur rectæ lineæ à ſignis ad ſigna, quæ dicimus, id eſt, à g, in i: ab m, in n: a K, in l, ab e, in f. Spatia igitur duo aduerſa ſibi, id eſt, unum à c, uſque ad lineam, quæ in i ducta eſt, alterum à d, uſq; ad lineam, quæ in f ducta eſt, intelliguntur pruina riguiſſe perpetua.

Eſt enim ſuperior ſeptentrionalis, inferior auſtralis extremitas. Medium uerò ab n, uſq; in l, zona ſit torrida. Reſtat ut cingulus ab i, uſque ad n, de ſubiecto calore, & ſuperiore frigore temperetur. Rurſus ut zona, quæ eſt inter l, et f, accipiat de ſuperiecto calore, & ſubdito rigore temperiem. Nec excogitatas à nobis lineas, quas diximus, exiſtimetur. Circi enim ſunt, de quibus ſuprà retulimus, ſeptentrionalis & auſtralis, & tropici duo. nam æquinoctialem hoc loco, quo de terra loquimur, non oportet aſcribi, qui opportuniore loco rurſus addetur.

Georg. I.

Quas zonas qui homines habitent.

Licet igitur ſint hæ duæ mortalibus ægris munere conceſſæ diuum, quas diximus temperatas; non tamen ambæ zonæ hominibus noſtri generis indultæ ſunt: ſed ſola ſuperior, quæ eſt ab i, uſq; ad n, incolitur ab omni(quale ſcire poſſumus) hominum genere: Romani, Græci'ue *ſint, uel barbaræ cuiuſq; nationis. Illa uerò ab l, uſq; ad f, ſola ratione intelligitur, quod propter ſimilem temperiem ſimiliter incolitur; ſed à quibus, non licuit unquam nobis, nec licebit agnoſcere.*

utrique

*Interiecta enim torrida*utrinque hominum generi, commercium ad ſe denegat commeandi. Deniq; de quatuor habitationis noſtræ cardinibus* Oriens, Occidens, *&* Septentrio, *ſuis uocabulis nuncupantur, quia ad ipſis exordijs ſuis ſciuntur à nobis. nam etſi Septentrionalis extremitas inhabitabilis eſt: non multò tamen eſt à nobis remota. Quarto uerò noſtræ habitationis cardini cauſa hæc alterum nomen dedit, ut* Meridiès *non auſtralis uocaretur: quia & ille propriè eſt auſtralis, qui de altera extremitate procedens, aduerſus Septentrionali eſt: & hunc* Meridiem *iure uocitari facit locus, de quo incipit nobis dies. nam quia ſentiri incipit à medio terræ, in qua eſt uſus diei: ideo tanquam quidam* Meridies, *una litera mutata,*

Meridies

Meridies nuncupatus eſt. Siendum eſt autem, quòd uentus, qui per hunc ad nos cardinem peruenit idest Auſter, ita in origine ſua gelidus eſt, ut apud nos commendabilis eſt blando rigore Septentrio: ſed quia per flammam torridæ zonæ ad nos commeat, admiſtus igni caleſcit, & qui incipit frigidus, calidus peruenit. neque enim uel ratio, uel natura pateretur, ut ex duobus æquo preſsis rigore cardinibus, diſsimili tractu flatus emitteretur. nec dubium eſt, noſtrum quoq; Septentrionem ad illos, qui auſtrali adiacent, propter eandem rationem calidum peruenire, & Auſtrum corporibus eorum genuino auræ ſuæ rigore blandiri.

Auſter cur ad nos calidus perueniat, cũ ſit principio frigidus.

Eadem ratio nos non permittit ambigere, quin per illam quoq; ſuperficiem terræ, quæ ad nos habetur inferior, integer zonarum ambitus, quæ hic temperatæ ſunt, eodem ductu temperatus habeatur: atq; ideò illic quoq; eædem duæ zonæ, à ſe diſtantes, ſimiliter incolantur. Aut dicat, quiſquis huic fidei obuiare mauult, quid ſit quod ab hac eum diſtinctione deterreat. nam ſi nobis uiuendi facultas eſt in hac terrarum parte, quam colimus, quia calcantes humum, cœlum ſuſpicimus ſuper uerticem, quia Sol nobis & oritur & occidit, quia circunfuſo fruimur aere, cuius ſpiramus hauſtum cur non & illic aliquos uiuere credamus, ubi eadem ſemper in promptu ſunt? nam qui ibi dicuntur morari, eandem credendi ſunt ſpirare auram, quia eadem eſt in eiuſdem zonalis ambitus continuatione temperies. Idem Sol illis & obire dicetur noſtro ortu, & orietur, cùm nobis occidet calcabunt æquè ut nos humũ, & ſemper uerticem, ſemper cœlum uidebunt. Nec metus erit, ne de terra in cœlum decidant, cũ nihil unquã poſſit ruere ſurſum. Si enim nobis (quod aſſerere genus ioci eſt) deorſum habetur ubi eſt terra, & ſurſum ubi eſt cœlum, illis

Eam etiã terræ partem quæ ſub dedidibus noſtris eſt, habitari, & diſtinctam eſſe perinde atq; hanc noſtram.

quoq; ſurſum erit, quod de inferiore ſuſpicient, nec aliquando in ſuperna caſuri ſunt. Affirmauerim quoq; & apud illos minus rerum peritos hæc exiſtimare de nobis: nec credere poſſe, in quo ſumus loco, degere; ſed opinari, ſiquis ſub pedibus eorum tentaret ſtare, caſurum. Nūquam tamen apud nos quiſquam timuit, ne caderet in cœlum. Ergo nec apud illos quiſquam in ſuperiora caſurus eſt: ſicut omnia nutu ſuo pondera in terram ferri ſuperius relata docuerunt. Poſtremò, quis ambigat in ſphæra terræ ita ea, quæ inferiora dicuntur ſuperioribus ſuis eſſe contraria: ut eſt Oriens Occidenti? nam in utraq; parte per diametros habetur. Cùm ergo & Orientem, & Occidentem ſimiliter conſtet habitari: quid eſt, quod fidem huius quoq; diuerſæ ſibi habitationis excludat? Hæc omnia non otioſus lector in tam paucis uerbis Cic. inueniet. nam cùm dicit, Terram cingulis ſuis redimitam, atq; circundatam, oſtendit per omne terræ corpus eandem temperatorum cingulorum continuatam eſſe temperiem. Et cùm ait, In terra maculas habitationum uideri: non eas dicit, quæ in parte noſtre habitationis nonnullis deſertis locis interpoſitis incoluntur. Non enim adijceret, In ipſis maculis uaſtas ſolitudines interiectas, ſi ipſas ſolitudines diceret, inter quas certæ partes macularum inſtar habeantur. Sed quia maculas dicit has quatuor, quas in duobus terræ hemiſphærijs binas eſſe ratio monſtrauit: bene adiecit, Interiectas ſolitudines nam ſicut pars, quæ habitatur à nobis, multa ſolitudinum interiectione diſtinguitur: credendum eſt, in illis quoq; tribus alijs habitationibus ſimiles eſſe inter deſerta, & culta diſtinctiones. Sed & quatuor habitationum incolas, & relatione ſitus, & ipſa quoq; ſtandi qualitate depinxit. primùm enim ait, alios præter nos ita incolere terram, ut à ſe interrupti nullam

Declarantur particulatim uerba Ciceronis

lam habeant ad ſe facultatem meandi. Et *ipſa uerba declarant, nō eum de uno hominum genere loqui, in hac ſuperficie à nobis ſolius torridæ interiectione diuiſo. ſic enim magis diceret,* Ita *interruptos, ut nihil inter ipſos ab illis ad nos manare poßit. ſed dicendo,* Ita *interruptos, ut nihil inter ipſos ab alijs ad alios manare poßit, qualiter inter ſe illa hominum genera ſint diuiſa, ſignificat.* Quod *autem uerè ad noſtram partem refertur, adiecit dicendo, de illis, qui & à nobis, & à ſe inuicem diuiſi ſunt,* {Partim *obliquos, partim tranſuerſos, partim etiam aduerſos ſtare nobis.*} Interruptio *ergo non unius generis à nobis, ſed omnium generum à ſe diuerſorum refertur, quæ ita diſtinguenda eſt.* Hi, *quos ſeparat à nobis peruſta, quos* Græci *ἀντοικοὺς uocant, ſimiliter ab illis, qui inferiorē zonæ ſuæ incolunt partē, interiecta auſtrali gelida ſeparantur.* Rurſus *illos ab ἀντοίκοις ſuis .i. per noſtri cinguli inferiora uiuentibus, interiectio ardentis ſequeſtrat: & illi à nobis ſeptentrionalis exterminatis rigore remouentur.* Et *quia non eſt una omnium affinis continuatio, ſed interiectæ ſunt ſolitudines ex calore uel frigore mutuum negantibus commeatum, has terræ partes, quæ à quatuor hominum generibus incoluntur, maculas habitationū uocauit.* Quemadmodum *autem cæteri omnes ueſtigia ſua figere ad noſtra credantur, ipſe diſtinxit.* Et *auſtrales quidem aperte pronunciauit aduerſos ſtare nobis, dicendo,* {Quorum *auſtralis ille, in quo qui inſiſtunt, aduerſa nobis urgent ueſtigia.*} Et *ideo aduerſi nobis ſunt, quia in parte ſphæræ, quæ contra nos eſt, morantur.* Reſtat *inquirere, quos tranſuerſos, & quos obliquos nobis ſtare memorauerit. Sed nec de ipſis poteſt eſſe dubitatio, quin tranſuerſos ſtare nobis dixerit inferiorem zonæ noſtræ partem tenentes, obliquos uerò eos, qui*

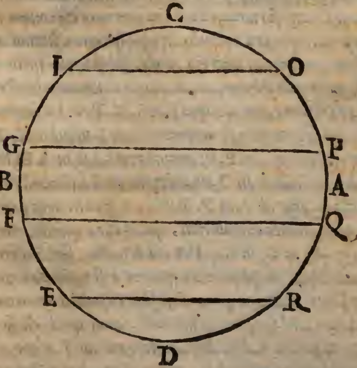
auſtralis cinguli deuexa ſortiti ſunt.

Quanta terræ ſpatia habitationi ceſſerint, quantaq́; inculta ſint. Cap. VI.

SVpereſt ut de terræ ipſius ſpatijs, quanta habitationi ceſſerint, quantaq́; ſint inculta, referamus .i. quæ ſit ſingulorum dimenſio cingulorum. Quod ut facilè dignoſcas, redeundum tibi eſt ad orbis terræ deſcriptionem, quam paulo antè ſubiecimus: ut per aſcriptarum literarum notas, ratio dimenſionum lucidius explicetur. Omnis terræ orbis, id eſt circulus, qui uniuerſum ambitum claudit, cui aſcripta ſunt A,B,C,D, *ab his, qui eum ratione dimenſi ſunt, in ſexaginta diuiſus eſt partes. Habet autem totus ipſe ambitus ſtadiorum ducenta quinquaginta duo millia. Ergo ſingulæ ſexageſimæ extenduntur ſtadijs quaternis millibus ducenis. Et ſine dubio medietas eius, quæ eſt à* D, *per Orientem .i. per* A, *uſque ad* C, *habet triginta ſexageſimas, & ſtadiorum millia centum uiginti ſex. Quarta uerò pars, quæ eſt ab* A, *uſque ad* C, *incipiens à medio peruſtæ, habet ſexageſimas quindecim, & ſtadiorum millia ſexaginta & tria. Huius quartæ partis menſura relata conſtabit totius ambitus plena dimenſio. Ab* A, *igitur uſque ad* P, *quod eſt medietas peruſtæ, habet ſexageſimas quatuor, quæ faciunt ſtadiorum millia ſexdecim, cum octingentorum adiectione. Ergo omnis peruſta ſexageſimarum octo eſt, & tenet ſtadiorum millia triginta tria, & ſexcenta inſuper. Latitudo autem cinguli noſtri, qui temperatus eſt, id eſt, à* P, *uſque ad* O, *habet ſexageſimas quinque: quæ faciunt ſtadiorum millia uiginti & unum. & ſpatium frigidæ ab* O, *uſque ad* C, *habet ſexageſimas ſex: quæ ſtadiorum tenent uiginti quinque millia ducenta. Ex hac quarta parte orbis terrarum, cuius menſuram euiden-*

ter

ter expreſſimus, alterius quartæ partis magnitudinem ab A, uſque ad D, pari dimenſionum diſtinctione cognoſces. Cùm ergo quantum teneat ſphæræ ſuperficies, quæ ad nos eſt, in omni ſua medietate, cognoueris: de menſura quoque inferioris medietatis id eſt à D, per B, uſque ad C, ſimiliter inſtrueris. modò enim, quia orbem terræ in plano pinximus, in plano autem medium exprimere non poſſumus: ſphæralem tumorem imitati ſumus altitudinis intellectum à circulo, qui magis horizon quàm meridianus uidetur. Cæterùm nolo hoc mente percipias, ita nos hanc prætuliſſe menſuram, tanquam à D, per A, uſque ad C, pars terræ ſuperior ſit; cuius partem nos incolimus: & à D, per B, uſque ad C, pars terræ habeatur inferior

tura fert, ut extrema ex altera parte grauiter, ex altera autem acutè ſonent: quam ob cauſam ſummus ille cœli ſtellifer curſus, cuius conuerſio eſt concitatior, acuto & excitato mouetur ſono: grauiſsimo autem hic lunaris atque infimus. }

Diximus nunquã ſonum fieri, niſi aere percuſſo. ut autem ſonus ipſe aut acutior, aut grauior proferatur, ictus efficit: qui dum ingens & celer incidit, acutum ſonum præſtat: ſi tardior* lentior'ue, grauiorem. Indicio eſt uirga, quæ dum auras percutit, ſi impulſu cito ferit, ſonum acuit: ſi lentiore, in grauius ferit auditum. In fidibus quoq; idem uidemus, quæ ſi tractu arctiore tenduntur, acutè ſonant: grauius, laxiore. Ergo & ſuperiores orbes, dum pro amplitudine ſua impetu grandiore uoluuntur, dumq; ſpiritu ut in* regione ſua fortiore tenduntur, propter ipſam, ut ait, concitatiorem conuerſionem, acutè excitato mouentur ſono: grauiſsimo autem hic lunaris, atq; infimus, quoniam ſpiritu ut in extremitate langueſcente iam uoluitur, & porpter anguſtias, quibus penultimus orbis arctatur, impetu leniore conuertitur. Nec ſecus probamus in tibijs, de quarum foraminibus uicinis ori inflantis, ſonus acutus emittitur: de longinquis autem & termino proximis, grauior. Item acutior per patientiora foramina, grauior per anguſta. Et utriuſque cauſæ ratio una: quia ſpiritus ubi incipit, fortior eſt: defectior, ubi deſinit. Et quia maiorem impetum per maius foramen impellit, contra autem in anguſtis contingit, & eminus poſitis. Ergo orbis altiſsimus, & ut in immenſum patens, & ut ſpiritu eo fortiore, quo origini ſuæ uicinior eſt, incitatus, ſonorum de ſe acumen emittit. Vox ultimi pro ſpatij breuitate & pro longinquitate iam frangitur. Hinc quoque apertius approbatur, ſpiritum quantum ab origine ſua deorſum rece-

lenior

origine

*recedit, tanto circa impulſum fieri leniorem: quod circa ter-
ram, quæ ultima ſphærarum eſt, tam concretus, tam denſus ha
beatur, ut cauſa ſit terræ in una ſede ſemper hærendi: nec
in quamlibet partem permittatur moueri, obſeſſa undiq; cir-
cunfuſi ſpiritus denſitate.* In *ſphæra autem ultimum locum
eſſe, qui medius eſt, antecedentibus iam probatum eſt.* Ergo
uniuerſi mundani corporis ſphæræ nouem ſunt. Prima *il-
la ſtellifera, quæ proprio nomine dicitur cœlum, &* ἀπλα-
νὴς *apud* Græcos *uocatur, arcens & continens cæteras.*
Hæc *ab oriente ſemper uoluitur in occaſum: ſubiectæ ſe-
ptem, quas uagas dicimus, ab occidentem in orientem ferun
tur: nona terra ſine motu.* Octo *ſunt igitur quæ mouentur:
ſed ſeptem ſoni ſunt, qui concinentiam de uolubilitate confi-
ciunt: propterea quia* Mercurialis, *&* Venereus *orbis pari
ambitu comitati ſolem, uiæ eius tanquam ſatellites obſequun-
tur, & ideò à nonnullis* Aſtronomiæ *ſtudentibus, eandem uim
ſortiri exiſtimantur.* Vnde *ait:* {Illi *autem octo curſus, in qui
bus eadem uis eſt duorum, ſeptem efficiunt diſtinctos interual
lis ſonos, qui numerus rerum omnium ferè nodus eſt.*} Se-
*ptenarium autem numerum omnium nodum eſſe plenè, cùm
de numeris ſuperius loqueremur, expreſſimus.* Ad *illu-
minandam, ut exiſtimo, obſcuritatem uerborum* Cicero-
*nis, de muſica tractatus ſuccinctus à nobis qua licuit breui-
tate ſufficiet. nam netas, & hypatas, aliarumq; fidium
uocabula*perquirere, & tonorum, uel limmatum minuta* *percurre re*
*ſubtilia, & quid in ſonis pro litera, quid pro ſyllaba, quod
pro integro nomine accipiatur* aſſerere, oſtentantis eſt,* *adſuere*
non docentis. nec enim quia fecit in hoc loco Cicero *muſicæ
mentionem, occaſione hac eundem eſt per uniuerſos tra-
ctatus, qui poſſunt eſſe de muſica, quos (quantum mea fert
opi-*

opinio) terminum habere non exiſtimo. Sed illa ſunt perſe-quenda, quibus uerba, quæ explananda receperis, poßint li quere. Quia in re naturaliter obſcura, qui in exponendo plu ra, quàm neceſſe eſt, ſuperfundit: addit tenebras, non adimit denſitatem. Vnde finem de hac tractatus parte faciemus, adiecto uno, quod ſcitu dignum putamus. Quia cum ſint melodiæ muſicæ tria genera, enarmonicum, diatonem & chromaticum: primum quidem, propter nimiam ſui difficultatem, ab uſu receßit: tertium uerò eſt infame mollitie: unde medium, id eſt, diatonum, mundanæ muſicæ doctrina Platonis aſcribitur. Nec hoc inter prætereunda ponemus, quòd muſicam perpetua cœli uolubilitate naſcentem, ideo claro non ſentimus auditu: quia maior ſonus eſt, quam ut humanarum aurium recipiatur anguſtijs. nam ſi Nili κατάδουπα *ab auribus incolarum amplitudinem fragoris excludunt, quid mirum ſi noſtrum ſonus excedit auditum, quem mundanæ molis impulſus emittit? nec enim de nihilo eſt quod ait: {Qui complet aures meas tantus, & tam dulcis ſonus?} ſed uoluit intelligi: quod ſi eius, qui cœleſtibus meruit intereſſe ſecretis, completæ aures ſunt ſoni magnitudine: ſupereſt ut cæterorum hominum ſenſus mundanæ concinentiæ non capiat auditum. Sed iam tractatum ad ſequentia conferamus.*

Quod melodiæ genus ſit in corporibus cœleſtibus.

Quare nõ ſentiamus cœli harmoniam.

Terræ medietatẽ eam, in qua nos ſumus, quinq; eſſe diſtinctã zonis: quodq́; ex his duæ tantũ ſint habitabiles quarũ altera habitetur à nobis, alterã quinã colant homines, ignoretur tũ uerè & in reliqua terræ medietate zonas eſſe eaſdẽ: & inter illas quoq; duas ab hominibus habitari. C. V.

Vides habitari in terra raris & anguſtis locis, & in ipſis quaſi maculis, ubi habitatur, uaſtas ſolitudines interiectas, eosq́;, qui incolunt terram, non modo interruptos ita eſſe, ut nihil inter ipſos ab

alijs

alijs ad alios manare poßit, ſed partim obliquos, partim tranſuerſos, partim etiam aduerſos ſtare uobis, à quibus expectare gloriam certè nullam poteſtis. Cernis autem eandem terram quaſi quibuſdam redimitam, & circundatam cingulis, è quibus duos maximè inter ſe diuerſos, & cœli uerticibus ipſis ex utraque parte ſubnixos, obriguiſſe pruina uides: medium autem illum & maximum ſolis ardore torreri. duo ſunt habitabiles: quorum auſtralis ille, in quo qui inſiſtunt, aduerſa uobis urgent ueſtigia, nihil ad ueſtrum genus: hic autem alter ſubiectus Aquiloni, quem incolitis, cerne quàm tenui uos parte contingat. omnis enim terra, quæ colitur à uobis, anguſtata uerticibus, lateribus latior, parua quædam inſula eſt, circumfuſa illo mari, quod Atlanticum, quod Magnum, quem Oceanum appellatis in terris: qui tamen tanto nomine quàm ſit paruus, uides.}

Poſtquàm cœlum, quo omnia continentur, & ſubiectarum ſphærarum ordinem motumq́;, ac de motu ſonum cœleſtis muſices modos & numeros explicantem, & aerem ſubditum lunæ Tullianus ſermo per neceſſaria, & præſenti operi apta ductus, ad terram uſq; deſcripſit: ipſius iam terræ deſcriptionem uerborum parcus, rerum fœcundus abſoluit. Etenim maculis habitationum, ac de ipſis habitatoribus alios interruptos auerſosq́; obliquos etiam & tranſuerſos alios nominando terrenæ ſphæræ globoſitatem, ſermone tantùm, non coloribus pinxit. Illud quoque non ſine perfectione doctrinæ eſt: quod cum alijs nos non patitur errare, qui terram ſemel cingi Oceano credidere. nam ſi dixiſſet: {Omnis terra parua quædam eſt inſula, circunfuſo illo mari} unum Oceani ambitum dediſſet intelligi. ſed adijciendo, { Quæ colitur à uobis: ueram eius maris diuiſionem, de qua paulò pòſt diſ-

ſeremus

ſeremus noſſe cupientibus intelligendam reliquit. De quinque *autem cingulis, ne quæſo exiſtimes duorum* Romanæ *facundiæ parentum* Maronis & Tullij *diſſentire doctrinam, cùm hic ipſis cingulis terram redimitam dicat, ille iiſdem, quas* Græco *nomine zonas uocat, aſſerat cœlum teneri. utrunque enim incorruptam, ueramq; nec alteri contrariam retuliſſe rationem, procedente diſputatione conſtabit. Sed ut omnia, quæ hoc loco explananda recepimus, liquere poſſint, habendus eſt primum ſermo de cingulis, quia ſitu eorum ante oculos locato, cætera erunt intellectu proniora. Prius autem qualiter terram coronent, deinde quemadmodum cœlum teneant, explicandum eſt.*

Geor. 1.

De quinque terræ zonis ſeu circulis.

*Terra, nona & ultima ſphæra eſt. hanc diuidit horizon, id eſt, finalis circulus, de quo ante retulimus. ergo medietas, cuius nos partem incolimus, ſub eo cœlo eſt, quod fuerit ſuper terram; & reliqua medietas ſub illo, quod dum uoluitur, ad ea loca, quæ ad nos uidentur inferiora, deſcendit. in medio enim locata, ex omni ſui parte cœlum ſuſpicit. Huius igitur ad cœlum breuitas,*quæ punctũ eſt, ad nos uerò immenſa globoſitas diſtinguitur locis inter ſe uiciſſim preſſis nimietate uel frigoris, uel caloris geminam nacta inter diuerſa temperiem. nam et ſeptentrionalis, & auſtralis extremitas perpetua obriguere pruina & hi uelut duo ſunt cinguli, quibus terra redimitur, ſed ambitu breues, quaſi extrema cingentes.* Horum *uterq; habitationis impatiens eſt, quia torpor ille glacialis nec animali, nec frugi uitam miniſtrat. illo enim aere corpus alitur, quo herba nutritur.* Medius *cingulus, et ideo maximus, æterno afflatu continui caloris uſtus, ſpatiũ, quod et lato ambitu, & prolixius occupauit, nimietate feruoris facit inhabitabile uicturis.* Inter *extremos uerò & medium, duo maiores*

*ceu

ultimis

ultimis medio minores, ex utriuſque uicinitatis intemperie temperantur. in hiſq; tantum uitales auras natura dedit incolis carpere. Et quia animo facilius illabitur concepta ratio deſcriptione, quàm ſermone; eſto orbis terræ, cui aſcripta ſunt, a, b, c, d, & circa a, aſcribantur n, & l; circa b, autem m, & K: & circa c, g, & i: & circa d, e, & f. & ducantur rectæ lineæ à ſignis ad ſigna, quæ dicimus, id eſt, à g, in i: ab m, in n: a K, in l, ab e, in f. Spatia igitur duo aduerſa ſibi, id eſt, unum à c, uſque ad lineam, quæ in i ducta eſt, alterum à d, uſq; ad lineam, quæ in f ducta eſt, intelliguntur pruina riguiſſe perpetua.

Meridies nuncupatus eſt. Siendum eſt autem, quòd uentus, qui per hunc ad nos cardinem peruenit ideſt Auſter, ita in origine ſua gelidus eſt, ut apud nos commendabilis eſt blando rigore Septentrio: ſed quia per flammam torridæ zonæ ad nos commeat, admiſtus igni caleſcit, & qui incipit frigidus, calidus peruenit. neque enim uel ratio, uel natura pateretur, ut ex duobus æquo preßis rigore cardinibus, dißimili tractu flatus emitteretur. nec dubium eſt, noſtrum quoq; Septentrionem ad illos, qui auſtrali adiacent, propter eandem rationem calidum peruenire, & Auſtrum corporibus eorum genuino auræ ſuæ rigore blandiri.

Auſter cur ad nos calidus perueniat, cũ ſit principio frigidus.

Eadem ratio nos non permittit ambigere, quin per illam quoq; ſuperficiem terræ, quæ ad nos habetur inferior, integer zonarum ambitus, quæ hic temperatæ ſunt, eodem ductu temperatus habeatur: atq; ideo illic quoq; eædem duæ zonæ, à ſe diſtantes, ſimiliter incolantur. Aut dicat, quiſquis huic fidei obuiare mauult, quid ſit quod ab hac eum diſtinctione deterreat. nam ſi nobis uiuendi facultas eſt in hac terrarum parte, quam colimus, quia calcantes humum, cœlum ſuſpicimus ſuper uerticem, quia Sol nobis & oritur & occidit, quia circumfuſo fruimur aere, cuius ſpiranus hauſtum cur non & illic aliquos uiuere credamus, ubi eadem ſemper in promptu ſunt? nam qui ibi dicuntur morari, eandem credendi ſunt ſpirare auram, quia eadem eſt in eiuſdem zonalis ambitus continuatione temperies. Idem Sol illis & obire dicetur noſtro ortu, & orietur, cùm nobis occidet calcabunt æquè ut nos humũ, & ſemper uerticem, ſemper cœlum uidebunt. Nec metus erit, ne de terra in cœlum decidant, cũ nihil unquã poſſit ruere ſurſum. Si enim nobis (quod aßerere genus ioci eſt) deorſum habetur ubi eſt terra, & ſurſum ubi eſt cœlum, illis

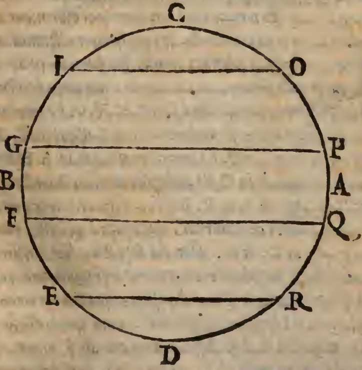
Eam etiã terræ partem quæ ſub dedidibus noſtris eſt, habitari, & diſtinctam eſſe perinde atq; hanc noſtram.

quoq; ſurſum erit, quod de inferiore ſuſpicient, nec aliquando in ſuperna caſuri ſunt.. Affirmauerim quoq; & apud illos minus rerum peritos hæc exiſtimare de nobis: nec credere poſſe, in quo ſumus loco, degere; ſed opinari, ſi quis ſub pedibus eorum tentaret ſtare, caſurum. Nũquam tamen apud nos quiſquam timuit, ne caderet in cœlum. Ergo nec apud illos quiſquam in ſuperiora caſurus eſt: ſicut omnia nutu ſuo pondera in terram ferri ſuperius relata docuerunt. Poſtremò, quis ambigat in ſphæra terræ ita ea, quæ inferiora dicuntur ſuperioribus ſuis eſſe contraria: ut eſt Oriens Occidenti? *nam in utraq; parte per diametros habetur. Cùm ergo &* Orientem, & Occidentem *ſimiliter conſtet habitari: quid eſt, quod fidem huius quoq; diuerſæ ſibi habitationis excludat?* Hæc om*nia non otioſus lector in tam paucis uerbis* Cic. *inueniet. nam cùm dicit,* Terram *cingulis ſuis redimitam, atq; circundatam, oſtendit per omne terræ corpus eandem temperatorum cingulorum continuatam eſſe temperiem.* Et *cùm ait,* In terra *maculas habitationum uideri: non eas dicit, quæ in parte noſtre habitationis nonnullis deſertis locis interpoſitis incoluntur.* Non *enim adijceret,* In *ipſis maculis uaſtas ſolitudines interiectas, ſi ipſas ſolitudines diceret, inter quas certæ partes macularum inſtar habeantur. Sed quia maculas dicit has quatuor, quas in duobus terræ hemiſphærijs binas eſſe ratio monſtrauit: bene adiecit,* Interiectas *ſolitudines nam ſicut pars, quæ habitatur à nobis, multa ſolitudinum interiectione diſtinguitur: credendum eſt, in illis quoq; tribus alijs habitationibus ſimiles eſſe inter deſerta, & culta diſtinctiones. Sed & quatuor habitationum incolas, & relatione ſitus, & ipſa quoq; ſtandi qualitate depinxit. primùm enim ait, alios præter nos ita incolere terram, ut à ſe interrupti nullam*

Declarantur particulatim uerba Ciceronis

lam habeant ad ſe facultatem meandi. Et *ipſa uerba decla-rant,nō eum de uno hominum genere loqui,in hac ſuperficie à nobis ſolius torridæ interiectione diuiſo. ſic enim magis diceret,* Ita *interruptos, ut nihil inter ipſos ab illis ad nos manare poßit. ſed dicendo,* Ita *interruptos, ut nihil inter ipſos ab alijs ad alios manare poßit, qualiter inter ſe illa hominum genera ſint diuiſa, ſignificat.* Quod *autem uerè ad noſtram partem refertur,adiecit dicendo,de illis,qui & à nobis,& à ſe inuicem diuiſi ſunt,* {Partim *obliquos,partim tranſuerſos,partim etiam aduerſos ſtare nobis.*} Interruptio *ergo non unius generis à nobis, ſed omnium generum à ſe di uerſorum refertur,quæ ita diſtinguenda eſt.* Hi,*quos ſeparat à nobis peruſta,quos* Græci ἀντοικοὺς *uocant,ſimiliter ab illis, qui inferiorē zonæ ſuæ incolunt partē, interiecta auſtrali ge lida ſeparantur.* Rurſus *illos ab* ἀντοικοῖς *ſuis .i. per noſtri cinguli inferiora uiuentibus, interiectio ardentis ſequeſtrat: & illi à nobis ſeptentrionalis exterminatis rigore remouen-tur.*Et *quia non eſt una omnium affinis continuatio, ſed inte-riectæ ſunt ſolitudines ex calore uel frigore mutuum negan tibus commeatum,has terræ partes, quæ à quatuor hominum generibus incoluntur,maculas habitationū uocauit.* Quemad*modum autem cæteri omnes ueſtigia ſua figere ad noſtra cre dantur,ipſe diſtinxit.* Et *auſtrales quidem aperte pronuncia uit aduerſos ſtare nobis,dicendo,*{Quorum *auſtralis ille, in quo qui inſiſtunt,aduerſa nobis urgent ueſtigia.*} Et *ideo ad uerſi nobis ſunt, quia in parte ſphæræ, quæ contra nos eſt, morantur.*Reſtat *inquirere,quos tranſuerſos, & quos obli-quos nobis ſtare memorauerit. Sed nec de ipſis poteſt eſſe, dubitatio, quin tranſuerſos ſtare nobis dixerit inferiorem zonæ noſtræ partem tenentes, obliquos uerò eos, qui*

ter expreſſimus, alterius quartæ partis magnitudinem ab A, uſque ad D, pari dimenſionum diſtinctione cognoſces. Cùm ergo quantum teneat ſphæræ ſuperficies, quæ ad nos eſt, in omni ſua medietate, cognoueris: de menſura quoque inferioris medietatis id eſt à D, per B, uſque ad C, ſimiliter inſtrueris. modò enim, quia orbem terræ in plano pinximus, in plano autem medium exprimere non poſſumus: ſphæralem tumorem imitati ſumus altitudinis intellectum à circulo, qui magis horizon quàm meridianus uidetur. Cæterùm nolo hoc mente percipias, ita nos hanc prætuliſſe menſuram, tanquam à D, per A, uſque ad C, pars terræ ſuperior ſit; cuius partem nos incolimus: & à D, per B, uſque ad C, pars terræ habeatur inferior

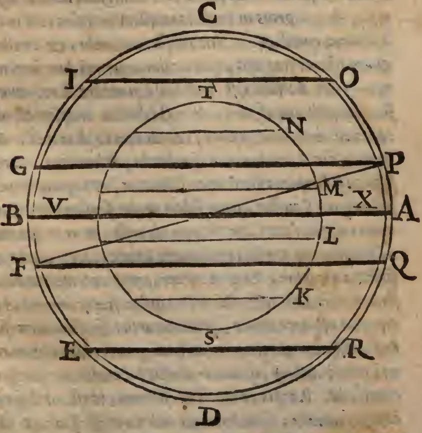
In cœlo eaſdem ineſſe zonas, quæ inſunt terræ: atque cau ſam huius diuerſitatis eſſe ſolem, qui ut acceſſu ſuo cau ſa caloris eſt, ita receſſu frigus inducit. Cap. VII.

*HOc quoque tractatu proprium ſortito finem, nunc illud, quod probandum promiſimus, aſſeramus: hos cingulos, & bene Maronem cœlo, & bene terræ aſsignaſſe Ciceronem, & utrunque non diſcrepantia, ſed conſona, eadém; dixiſſe. natura enim cœli hanc in diuerſis terræ partibus temperiem nimietatemq; diſtinxit: & qualitas uel frigoris, uel caloris, quæ cuilibet ætheris parti ſemel inhæſit, eandem inficit partem terræ, quam deſpicit ambiendo. Et quia has diuerſitates, quæ*certis finibus terminantur, cingulos in cœlo uocauere, neceſſe eſt totidem cingulos etiam hic intelligi. ſicut in breuiſsimo ſpeculo cùm facies monſtratur ingens, tenent in anguſto membra uel lineamenta ordinem, quem ſua in uero digeſſerat amplitudo. Sed hic quoque aſſerendi, quod dicitur, minuemus laborem, oculis ſubijciendo picturam. Eſto enim cœli ſphæra, A, B, C, D. Et intra ſe claudat ſphæram terræ, cui aſcripta ſunt S, X, T, V. Et ducatur in cœli ſphæra circulus ſeptentrionalis ab I, uſque in O. Tropicus æſtiuus à G, in P. Et æquinoctialis à B, in A. Et tropicus hyemalis ab F, in Q. Et auſtralis ab E, in R. Sed & zodiacus ducatur ab F, in P. Rurſus in ſphæra terræ ducantur ijdem limites cingulorum, quos ſupra deſcripſimus, in N, in M, in L, in K. His ita depictis, ſine difficultate conſtabit, ſingulas terræ partes à ſingulis cœli partibus ſuper uerticem ſuum impoſitis, qualitatem circa nimietatem, uel temperiem mutuari. nam quod eſt ſurſum a D, uſque ad R, hoc deſpicit terram ab S, uſque ad K. Et quod eſt in cœlo ab R, uſque ad Q, hoc inficit terræ*

*cæteris

partem

partem à K, uſque ad L. Et quod in cœlo eſt à Q, uſque in P, tale facit in terra ab L, uſque ad M. Qualesq; eſt de ſuper à P, uſque ad O, tale in terra ab M, uſque ad N. Et quale illic ab O, uſque ad C, tale hic eſt ab N, uſque ad T. Sunt autem in æthere extremitates ambæ, id eſt, à D, uſq; ad R, & à C, uſque ad O, æterno rigore denſatæ. Idem in terra eſt ab S, uſque ad K, & à T, uſque ad N. Rurſus in cœlo, à Q, uſque ad P, nimio calore feruet. Itidem in terra quoq;, ab L, uſq; ad M, idem feruor eſt. Item ſunt in cœlo

temperies, ab O, *uſq; ad* P, *&* *à* Q, *in* R. *Idem ſunt hic quæ que temperatæ, ab* N, *in* M, *&* *ab* L, *in* K. *Aequinoctialis.n. circulus, qui ab* A, *uſque ad* B, *ductus eſt, mediam ſecat peruſtam.* Et *ipſum autem ſciſſe Ciceronem, quod terreni cinguli cœleſtibus inficiantur, ex uerbis eius oſtenditur. ait.n.* { *E quibus duos maximè inter ſe diuerſos, & cœli uerticibus ipſis ex utraque parte ſubnixos, obriguiſſe pruina uides.* } *Ecce teſtatur ſinale frigus eſſe de cœlo. Idem quoque de feruore medio dicit:* { *Medium autem illum, & maximũ ſolis ardore torreri.* } *Cum ergo manifeſte & rigorem de cœli uerticibus, & feruorem de ſole in terræ cingulos uenire ſignauerit, oſtendit prius in cœlo hos eoſdem cingulos cõſtituiſſe.*

Nunc, quoniam conſtitit, eaſdem in cœlo, & in terra zonas eſſe uel cingulos, (hæc enim unius rei duo ſunt nomina) iam dicendum eſt, quæ cauſa in æthere hanc diuerſitatem qualitatis efficiat. Peruſta *duobus tropicis clauditur id eſt ab* G, *in* P, *æſtiuo, & ab* F, *in* Q, *hyemali.* Ab F, *autem in* P, *zodiacum deſcribendo perduximus.* Ergo *ſignum* P, *tropicus ille* Cancer *habeatur, & ſignum* F, Capricornus. *Conſtat autem, ſolem neque ſurſum ultra* Cancrum, *neque ultra* Capricornum *deorſum meare: ſed cùm ad tropicorum confinia peruenerit, mox reuerti, unde & ſolſtitia uocantur.* Et *quia æſtiuus tropicus temperatæ noſtræ terminus eſt, ideo cùm ſol ad ipſum finem uenerit, facit nobis æſtiuos calores, de uicino urens ſenſu maiore ſubiecta. Illo denique tempore, auſtrali generi reuerti hyemem non poteſt ambigi, quia tunc ab illis Sol omni uiæ ſuæ ſpatio recedit.* Ruſus, *cùm ad* F. *ſignum, id eſt, ad* Capricornum *uenerit, facit hyemem nobis receſſu ſuo, & illis uicinitate reducit æſtatem. Hic notandum eſt, de tribus tan-*

cum cardinibus in quacumq; ædem ingredi Solem, de quarto nunquam. nam & ab Ortu, *& ab* Occaſu *feneſtra Solem recipit, quippe quem* Orientem, *obeuntemq; proſpectet.* Recipit *& à* Meridie, *quia omne iter ſolis in noſtro* Meridie *eſt, ut inſtruit uiſum antelata deſcriptio.* Nunquam *uerò* Solem *feneſtra Septentrionis admittit, quia nunquam à* P, *ſigno ad* O, *Sol accedit: ſed à* P, *ſemper retro cedendo, nunquam fines poli Septentrionalis attingit. & ideo nunquam per hunc cardinem radius Solis infunditur.*

Eiuſdem rei probationem umbra quoq; cuiuslibet corporis ſufficiet aſtruere. nã & in Occaſum *cadit,* Oriente *Sole, & in* Ortum, *cùm ſit occiduus.* Medio *autem die, quia Sol* Meridiem *tenet, in Septentrionem umbra depellitur.* In *Auſtrũ uerò circa noſtram habitationẽ impoßibile eſt umbrã cuiuslibet corporis cadere, quia ſemper in aduerſam ſoli partem umbra iactatur.* Aduerſus *autem Auſtro apud nos Sol eſſe non poterit, cùm nunquam fines Septentrionales attingat. Sanè quoniam pars illa peruſtæ, quæ temperatæ uicina eſt, admittit habitantes illic.i.trans tropicum, quæcunq; habitantur ſpatia, umbram mittunt in auſtrum eo tempore, quo Sol* Cancrum *tenet.* Tunc *enim ei fit Sol Septentrionalis, cùm tropicum tenet, quòd ab illis ad Septentrionem recedit. Ciuitas autem Syene, quæ prouinciæ* Thebaidos *poſt ſuperiorum montium deſerta principium eſt, ſub ipſo æſtiuo tropico conſtituta eſt.* Et *eo die, quo Sol certam partem ingreditur* Cancri, *hora diei ſexta (quoniam Sol tunc ſuper ipſum inuenitur uerticem ciuitatis) nulla illic poteſt in terram de quolibet corpore umbra iactari.* Sed *nec ſtylus hemiſphærij monſtrantis horas, quem* γνώμονα *uocant, tunc de ſe poteſt umbram creare.* Et *hoc eſt, quod* Lucanus

nus dicere uoluit, nec tamen plenè, ut habetur, abſoluit. dicendo enim,

1. Pharſ. *-Atque umbras nuſquam flectente Syene,*

rem quidem attigit, ſed turbauit uerum. non enim nunquam flectit, ſed uno tempore, quod cum ſua ratione retulimus. His relatis, conſtat ſolem nunquam egredi fines perustæ, quia de tropico in tropicum zodiacus obliquatus eſt. Manifeſta eſt igitur cauſa, cur hæc zona flammis ſit ſemper obnoxia; quippe quam ſol totius ætheres flammæ & fons & adminiſtrator nunquam relinquat. Ergo ambæ partes ultimæ, id eſt, ſeptentrionalis & auſtralis, ad quas nunquam ſolis calor accedit, neceſſariò perpetua premuntur pruina. Duas uerò (ut diximus) temperat hinc atq; illinc uicinia caloris & frigoris. Deniq; in hac ipſa zona, quam incolimus, quæ tota dicitur temperata, partes tamen, quæ peruſto cingulo uicinæ ſunt, cæteris calidiores ſunt, ut eſt Aethiopia, Arabia, Aegyptus, & Libya, in quibus calor ita circunfuſi aeris corpus extenuat, ut aut nunquam, aut rarò cogatur in nubes: & ideo nullus penè apud illos uſus eſt imbrium. Rurſus quæ uſque ad frigidæ fines preſſius accedunt, ut eſt palus Mæotis, ut regiones, quas præterfluunt Tanais & Iſter, omniaq; ſuper Scythiam loca, quorum incolas uetuſtas Hyperboreos uocauit, quaſi originem Boreæ introrſum recedendo tranſiſſent, adeò æterna penè præmūtur pruina, ut non facilè explicetur, quanta ſit illic frigidæ nimietatis iniuria. Loca uerò, quæ in medio temperata ſunt, quoniam ab utraque nimietate longe recedunt, ueram tenent, ſalutaremq; temperiem.

Obiter quomodo explicandus locus Vergilii primo Georgic. de circulo zodiaco. Cap. VIII.

Locus

LOcus nos admonet,ut quoniã diximus rem, quæ à nullo poßit refelli,utrumq; tropicum circum zodiaco terminos facere:nec unquam ſolem alterutrum tropicum excedere poſſe uel ſurſum, uel deorſum meando:trans zodiacum uerò circum .i. transuſtam,quæ tropicis clauditur,ex utraq; parte* accipere temperatas:quæramus quid ſit, quod ait Ver- incipere
gilius,quem nullius unquam diſciplinæ error inuoluit:

-Duæ mortalibus ægris Geor. 1.
Munere conceſſe diuum, & uia ſecta per ambas,
Obliquus quà ſe ſignorum uerteret ordo.

Videtur enim dicere his uerſibus, zodiacum per temperatas ductum, & ſolis curſum per ipſas ferri quod nec opinari fas eſt, quia neutrum tropicum ſolis curſus excedit. Num igitur illud attendit, quod diximus, & intra tropicum in ea peruſta parte, quæ uicina eſt temperatæ, habitatores eſſe? nam Syene ſub ipſo tropico eſt, Meroe autem tribus millibus octingentis ſtadijs in peruſtam à Syene introrſum recedit: & ab illa uſq; ad terram cinnamomi feracem ſunt ſtadia octingenta: & per hæc omnia ſpatia peruſtæ, licet rari, tamen uita fruuntur habitantes, ultra uerò iam inaceſſum eſt, propter nimium Solis ardorem. Cùm ergo tantum ſpatij ex peruſta uitam miniſtret, & ſine dubio circa uicinam alterius temperatæ, id eſt antoecorum, tantundem ſpatij habere per peruſtæ fines, & parem manſuetudinem, non negetur. paria enim in utraque parte ſunt omnia. Ideo credendum eſt, per poeticam tubam, quæ omnia ſemper in maius extollit, dixiſſe, uiam Solis ſectam per temperatas: quoniam ex utraque parte fines peruſtæ in eo ſunt ſimiles temperatis, quòd ſe patiuntur habitari. An fortè poetica licentia particulam pro ſi-

mili penè particula poſuit, & pro ſub ambas, per ambas dicere maluit? nam reuera ductus zodiaci ſub ambas tempe ratas ultrò citroq; peruenit, non tamen per ambas. Scimus autem & Homerum *ipſum, & in omnibus imitatorem eius* Maronem, *ſepæ tales*nutuaſſe particulas.* An *(quod mihi uerò propius uidetur) per ambas, pro inter ambas uoluit, intelligi?* Zodiacus *enim inter ambas temperatas uoluitur, non per ambas.* Familiariter *autem* Per *pro* Inter *ponere ſolet: ſicut alibi quoque:*

*mutaſſe

Georg 1. *Circum, perq; duas in morem fluminis Arctos.*

Neq; enim anguis ſidereus Arctos ſecat, ſed dum amplectitur & interuenit, circũ eas et inter eas uoluitur, non per eas. Ergo *poteſt conſtare nobis intellectus, ſi per ambas, pro inter ambas, more ipſius poetæ dictum exiſtimemus.* Nonis *aliud ad defenſionem, ultra hæc, quæ diximus, non occurrit.* Verum *quoniã in medio poſuimus, quos fines nunquã uia* Solis *excedat, manifeſtum eſt autẽ omnibus, quid* Maro *dixerit, quem conſtat erroris ignarũ, erit ingenij ſingulorũ, inuenire quid poßit amplius pro abſoluenda hac quæſtione conferri.*

Non uno, ſed gemino Oceani ambitu terram omnem circunflui; & quomodo anguſtata uerticibus, latior lateribus ſit habitabilis noſtra: tum de exiguitate Oceani, quem nos magnum uocamus. Cap. IX.

Quomodo Oceanus terrã ambiat.

H*Is quoque, ut arbitror, non otioſa inſpectione tractatis, nunc de* Oceano, *quod promiſimus, aſtruemus non uno, ſed gemino eius ambitu terræ corpus omne circunflui. cuius uerus & primus meatus eſt, qui ab indocto hominum genere neſcitur. is enim, quem ſolum* Oceanum *plures opinantur, de finibus ab illo originali refuſus, ſecundum ex neceßitate ambitum fecit. Cæterum eius prior corona per zonam terræ calidam meat, ſuperiora terrarum & in-*

& inferiora cingens, flexum circi æquinoctialis imitata Ab Oriente uerò duos ſinus refundit, unum ad extremitatem Septentrionis, ad Auſtralis alterum. Rurſusq; ab Occiden te duo pariter enaſcuntur ſinus, qui uſq; ad ambas, quas ſupra diximus, extremitates refuſi, occurrunt ab Oriente demiſſis: & dum ui ſumma & impetu immaniore miſcentur, inuicemq; ſe feriunt, ex ipſa aquarum colliſione naſcitur illa famoſa Oceani acceſſio pariter & receſſio. Et ubicunq; in noſtro mari contigit idem, uel in anguſtis fretis, uel in planis fortè litoribus, ex ipſis Oceani finibus, quos Oceanum nunc uocamus, eueniunt, quia noſtrum mare ex illis influit. Cæterum uerior, ut ita dicam, eius alueus tenet zonam peruſtam. & tam ipſe, qui æquinoctialem, quàm ſinus ex eo nati, qui horizontem circulum ambitu ſuæ flexionis imitantur, omnem terram quadrifidam diuidunt: & ſingulas, ut ſuprà diximus, habitationes faciunt inſulas. nam inter nos, & auſtrales homines, means ille per calidam zonam, totamq; cingens, & rurſus utriuſque regionis extrema finibus ſuis ambiens, binas in ſuperiore atque inferiore terræ ſuperficie inſulas facit. unde Tullius hoc intelligi uolens, non dixit: Omnis terra parua quædam eſt inſula: ſed, {Omnis terra, quæ colitur à uobis, parua quædam eſt inſula.} quia & ſingulæ de quatuor habitationibus paruæ quædam efficiuntur inſulæ, Oceano bis eas, ut diximus, ambiente. Omnia hæc ante oculos locare poteſt deſcriptio ſubſtituta, ex qua & noſtri maris originem, quæ totius una eſt, & Rubri atq; Indici ortum uidebis, Caſpiumq; mare, unde oriatur, inuenies. licet non ignorem eſſe nonnullos, qui ei de Oceano ingreſſum negent. Nec dubium eſt, in illam quoque Auſtralis generis temperatam mare de Oceano ſimiliter influere. ſedi

deſcribi

De latitudine terræ à nobis habitatæ.

id eadem

*de ſcribi hoc noſtra atteſtatione non debuit, cuius ſitus nobis incognitus perſeuerat. Quod autem dixit noſtram habitabilem anguſtatam uerticibus, lateribus latiorem, *in eadem deſcriptione poterimus aduertere. nam quantò longior eſt tropicus circus Septentrionali circo: tantò zona uerticibus; quàm lateribus anguſtior eſt: quia ſummitas eius in arctum extremi circuli breuitate contrahitur: deductio autem laterum cum longitudine tropici ab utraque parte diſtenditur. Denique ueteres omnem habitabilem noſtram extentæ chlamydi ſimilem eſſe dixerunt. Item quia omnis terra in*

De exiguitate Oceani.

quæ

qua & Oceanus eſt, ad quemuis cœleſtem circulum quaſi centron puncti obtinet locum, neceſſariò de Oceano adiecit, {Qui tamen tanto nomine quàm ſit paruus uides.} nam licet apud nos Atlanticum mare magnum uocetur; de cœlo tamen deſpicientibus non poteſt magnum uideri, cùm ad cœlum terra ſignum ſit, & punctum, quod diuidi non poſſit in partes. Ideo autem terræ breuitas tam diligenter aſſeritur, ut paruipendendum ambitum famæ uir fortis intelligat, quæ in tam paruo magna eſſe non poterit. Quod doctrinæ propoſitum, non minus in ſequentibus apparebit.

Mundum quidem eſſe ęternum: ceterũ inde non poſſe ſperari perpetuitatem gloriæ ac famæ apud poſteros, quã do mundo ipſo manente, ea, quæ in ipſo ſunt, uiciſſitudine quadam nunc occidant, nunc rurſus oriantur. Cap. X.

QVinetiam ſi cupiat proles illa futurorum hominum deinceps laudes uniuſcuiuſque noſtrum acceptas a patribus, poſteris prodere: tamen propter eluuiones exuſtionesq; terrarum, quas accidere tempore certo neceſſe eſt, non modo non æternam, ſed ne diuturnam quidem gloriam aſſequi poſſumus.} Virtutis fructum ſapiens in conſcientia ponit, minus perfectus in gloria. unde Scipio perfectionem cupiens infundere nepoti, auctor eſt, ut contentus cõſcientiæ præmio gloriã non repuirat. In qua appetenda, quoniam duo ſunt maxima, quæ præoptari poſſint, ut & quàm latiſſimè uagetur, & quàm diutiſſimè perſeuerat, poſtquam ſuperius de habitationis noſtræ anguſtijs diſſerendo, totius terræ, quæ ad cœlum puncti locum obtinet, minimam quandam docuit à noſtri generis hominibus particulam poſſideri, nullius uerò gloriam uel in illam totam partem potuiſſe diffundi. ſiquidem Gangem tranſnare, uel tranſcendere Cau-

*caſum, Romani nominis fama non ualuit: ſpem (quam de pro pagandâ latè gloria, ante oculos ponendo noſtri orbis anguſtias, amputauit) uult etiam diuturnitatis auferre, ut plenè animo nepotis contemptum gloriæ, *corpus diſſuaſor inſtituet.* Et ait, *Nec in hac ipſa parte, in quam ſapientis & fortis uiri nomen ſerpere poteſt, æternitatem nominis poſſe durare: cum modo exuſtione, modo eluuione terrarum diutur nitati rerum intercedat occaſus: quod quale ſit, diſſeramus.*

compos

Quibus argumentis uideri poſſit, mundũ non eſſe æternum.

In hac.n. parte tractatus, illa quæſtio latenter abſoluitur, quæ multorum cogitationes de ambigenda mundi æternitate ſolicitat. nam quis facilè mundum ſemper fuiſſe cõſentiat, cum & ipſa hiſtoriarum fides multarum rerum cultum emẽdationemq́; , uel ipſam inuentionem recentem eſſe fateatur? cumq́; rudes primum homines, & incuria ſylueſtri non multum à ferarum aſperitate diſſimiles, meminerit, uel fabuletur antiquitas, tradatq́; , nec hunc eis, quo nunc utimur uictũ fuiſſe, ſed glande prius & baccis alitos, ſerò ſperaſſe de ſulcis alimoniam? cumq́; ita exordium rerum, & ipſius humanæ nationis opinemur, ut aurea primum ſecula fuiſſe credamus: & inde natura per metalla uiliora degenerans, ferro ſecula poſtrema fœdauerit? Ac ne totum uideamur de fabulis mutuari: quis non hinc exiſtimet, mundum quandoq; cœpiſſe, nec longam retrò eius ætatem, cum abhinc ultra duo retrò annorum millia de excellenti rerum geſtarum memoria, ne Græca quidem extet hiſtoria? nam ſupra Ninum: à quo Semiramis ſecundum quoſdam creditur procreata: nihil præclarum in libris relatum eſt. ſi enim ab initio, imò ante initium fuit mundus, ut philoſophi uolunt: cur per innumerabilium ſeriem ſeculorum non fuerat cultus, quo nunc utimur, inuentus? non literarum uſus, quo ſolo

memo-

memoriæ fulcitur æternitas? cur denique multarum rerum experientia ad aliquas gentes recenti ætate peruenit? Vt ecce, Galli uitem, uel cultum oleæ, Roma iam adoleſcente, di dicerunt: aliæ uerò gentes adhuc multa neſciũt, quæ nobis in uenta placuerunt. Hæc omnia uidentur æternitati rerum repugnare, dum opinari nos faciunt, certo mundi principio paulatim ſingula queq; cœpiſſe. Sed mundum quidem fuiſſe ſemper, philoſophia auctor eſt, conditore quidem Deo, ſed non ex tempore. ſiquidem tempus ante mundum eſſe non potuit, cum nihil aliud tempora, niſi curſus ſolis efficiatur. Res uerò humanæ ex parte maxima ſæpe occidunt manente mũdo, & rurſus oriuntur, uel eluuione uiciſſim, uel exuſtione redeunte. cuius uiciſſitudinis cauſſa uel neceſſitas talis eſt: Ignem æthereum phyſici tradiderunt humore nutriri, aſſerentes ideo ſub zona cœli peruſta, quam uia ſolis, id eſt zodiacus, occupauit, Oceanum (ſicut ſupra deſcripſimus) à natura locatum, ut omnis latitudo, qua ſol cum quinque uagis & luna ultro citroq; diſcurrunt, habeat ſubiecti humoris alimoniã. Et hoc eſſe uolunt, quod Homerus, diuinarum omniũ inuentionum fons & origo, ſub poetici nube figmenti, uerum ſapientibus intelligi dedit, Iouem cum dijs cæteris id eſt cum ſtellis, profectum in Oceanum, Aethiopibus eum ad epulas inuitantibus. Per quam imaginem fabuloſam Homerũ ſignificaſſe uolunt, hauriri de humore nutrimenta ſideribus. qui ob hoc Aethiopas reges epularum participes cœleſtium dixit, quoniam circa Oceani orã nõ niſi Aethiopes habitãt: quos uicinia ſolis uſq; ad ſpeciem nigri coloris exuſſit. Cum ergo calor nutriatur humore, hæc uiciſſitudo contingit, ut modo calor, modo humor exuberat. euenit.n. ut ignis uſque ad maximum enutritus augmentum, hauſtum uincat humo-

rem, & ſic aeris mutata temperies licentiam præſtet incendio, & terra penitus flagrantia immiſsis ignis uratur. Sed mox impetu caloris abſumpto, paulatim uires reuertuntur humori: cum magna pars ignis incendijs erogata, minus iam de renaſcente humore conſumat. Ac rurſus longo temporum tractu ita creſcens humor altius uincit, ut terris infundatur eluuio. Rurſusq; calor poſt hæc uires reſumit. Et ita fit, ut, manente mundo, inter exuperantis caloris humorisq; uices terrarum cultus, cum hominum genere ſæpe intercidat, & reducta temperie, rurſus mouetur. Nunquam tamen ſiue eluuio, ſiue exuſtio omnes terras, aut omne hominū genus uel omnino operit, uel penitus exurit. Aegypto certe, ut Plato in Timæo fatetur, nunquam nimietas humoris nocuit, uel caloris. unde et infinita annorum millia in ſolis Aegyptiorum monumentis, librisq; releguntur. Certæ igitur terrarum partes internecioni ſuperſtites, ſeminarium inſtaurando generi humano fiunt. Atq; ita contingit, ut non rudi mundo rudes homines, & cultus inſcij, cuius memoriam intercipit interitus, in terris oberrent, & aſperitatem paulatim uagæ feritatis exuti conciliabula & cœtus natura inſtruente patiantur: ſitq; primum inter eos mali neſcia, & adhuc aſtutiæ inexperta ſimplicitas, quæ nomen auri primis ſæculis præſtat. Inde quò magis ad cultum rerum atq; artium uſus promouet, tantò facilis in animos ſerpit æmulatio: quæ primum bene incipiens, in inuidiam latenter euadit. & ex hac iam naſcitur quicquid genus hominum pòſt ſequentibus ſæculis experitur. Hæc eſt ergo, quæ rebus humanis pereundi atq; iterum reuertendi incolumi mundo uiciſsitudo uariatur.

De diuerſitate annorum quodq; is, qui uerè annus uertens eſt ac mundanus, quindecim noſtrorum annorum ambiat millia. Cap. XI.

Quid

QVid autem intereſt ab his, qui poſtea naſcentur, ſermonem fore de te, cum ab his nullus fuerit, qui ante te nati ſint? qui nec pauciores, & certè meliores fuerunt uiri; præſertim cùm apud eos ipſos, à quibus audiri nomen noſtrum poteſt, nemo unius anni memoriam conſequi poßit: homines enim populariter annum tantummodo Solis, id eſt, unius aſtri, reditu metiuntur. re autem ipſa, cùm ad idem, unde ſemel profecta ſunt, cuncta aſtra redierint, eandemq; totius cœli deſcriptionem longis interuallis retulerint: tum ille uerè uertens annus appellari poteſt, in quo uix dicere audeo, quàm multa hominum ſæcula teneantur. nanque ut olim deficere ſol hominibus, extinguiq; uiſus eſt, cum Romuli animus hæc ipſa in templa penetrauit: ita quandoque cum ab eadem parte ſol, eodemq; tempore iterum defecerit; tum ſignis omnibus ad idem principium ſtelliſq; reuocatis, expletum annum habeto. cuius quidem anni nondum uigeſimam partem ſcito eſſe conuerſam. } Idem agere perſeuerat, inſtans diſſuaſione gloriæ deſiderandæ. quam cum locis arctam, nec in ipſis anguſtijs æternam ſupra docuiſſet, nunc non ſolum perpetuitatis expertem, ſed nec ad unius anni integri metas poſſe propagari docet: cuius aſſertionis quæ ſit ratio, dicemus. Annus non is ſolus eſt, quem nunc communis omnium uſus appellat: ſed ſingulorum ſeu luminum, ſeu ſtellarum emenſo omni cœli circuitu, à certo loco in eundem locum reditus, annus ſuus eſt. Sic menſis, lunæ annus eſt, intra quem cæli ambitum luſtrat. nam & à luna menſis dicitur, quia græco nomine Luna μήνη uocatur. Vergilius denique ad * deſcriptionem lunaris anni, qui breuis eſt, annum, qui curſu ſolis efficitur, ſignificare

annorum diuerſitas

deſcriptionem

ficare uolens, ait:

Aeneid. 3. *Interea magnum ſol circumuoluitur annum:*

*Magnum uocans, ſolis, comparatione lunaris. nam curſus quidem Veneris atque Mercurij penè par ſoli eſt. Martis uerò annus ferè biennium tenet: tanto enim tempore cœlum circuit. Iouis autem ſtella duodecim, & Saturni triginta annos in eadem circuitione conſumit. Hæc de luminibus ad uagis, ut ſæpe relata, iam nota ſunt. Annus uerò, qui mundanus uocatur, qui uerè uertens eſt, quia conuerſione plenæ uniuerſitatis efficitur, largiſsimis ſeculis explicatur. cuius ratio, eſt talis: Stellæ omnes, & ſydera, quæ infixa cœlo uidentur, quorum proprium motum nunquã uiſus humanus ſentire, uel deprehendere poteſt, mouentur tamen: & præter cœli uolubilitatem, qua ſemper trahuntur, ſuo quoq; ceſſu tam ſerò * promouentur, ut nullius hominum uita tam longa ſit: quæ obſeruatione continua factam de loco permutationem, in quo eas primum uiderat, deprehendat. Mundani ergo anni finis eſt, cum ſtellæ omnes, omniaq́; quæ ſidera aplanes habet, à certo loco ad eundem locum ita remeauerint, ut ne una quidem cœli ſtella in alio loco ſit, quàm in quo fuit: cùm omnes aliæ ex co loco motæ ſunt, ad quem reuerſæ, anno ſuo finem dedere: ita ut lumina quoque cum erraticis quinque in iiſdem locis & partibus ſint, in quibus incipiente mundano anno fuerũt. Hoc autem, ut phyſici uolunt, poſt annorum quindecim millia peracta contingit. Ergo ſicut annus lunæ, menſis eſt; & annus ſolis XII. menſes; & aliarum ſtellarum his ſunt anni, quos ſuprà retulimus: ita mundanum annum quindecim millia annorum, quales nunc computamus, efficiunt. Ille ergo uerè annus uertens uocandus eſt, quem non ſolis*

*promouẽt

lis id eſt unius aſtri, reditu metiuntur: ſed quem ſtellarum omnium in quocunq; cœlo ſunt, ad eundem locum reditus, ſub eadem cœli totius deſcriptione concludit. unde & mundanus dicitur, quia mundus proprie cœlum uocatur. Igitur *ſicut annum ſolis non ſolum à* kalendis Ianuarijs *uſq; ad eaſdem uocamus: ſed & à ſequente poſt* Kalendas *die uſq; ad eũdem diem, & à quocunq; cuiuslibet menſis die uſq; in diẽ eundem reditus, annus uocatur: ita huius mundani anni initium ſibi quiſq; facit quodcunq; decreuerit.* Vt ecce nunc Cicero *à defectu ſolis, qui ſub* Romuli *fine contigit, mundani anni principium ſibi ipſe conſtituit.* Et licet *iam ſæpiſſime poſteà defectus ſolis euenerit, non dicitur tamen mundanum annum repetita defectio ſolis impleſſe: ſed tunc implebitur, cum ſol deficiens in ijſdem locis & partibus, & ipſe erit, & omnes cœli ſtellas, omniaq; ſidera rurſus inueniet, in quibus fuerant, cùm ſub* Romuli *fine deficeret.* Igitur *à diſceſſu* Romuli *poſt annorum quindecim millia (ſicut aſſerunt phyſici) ſol denuò ita deficiet, ut in eodem ſigno, eademq; parte ſit ad idẽ principium, in quo ſub* Romulo *fuerat, ſtellis quoque omnibus, ſignisq; reuocatis. peracti enim fuerant, cum* Scipio *in* Africa *militaret, à deceſſu* Romuli *anni quingenti ſeptuaginta & tres. anno enim ab urbe condita ſexcenteſimo ſeptimo hic* Scipio *deleta* Carthagine *triumphauit. ex quo numero, annis remotis triginta duobus regni* Romuli, *& duobus qui intra ſomnium, & conſummatum bellum fuere, quingenti ſeptuaginta tres à deceſſu* Romuli, *ad ſomnium uſq; remanebunt.* Ergo *rationabiliter uereq; ſignauit, necdum mundani anni uiceſimam partem eſſe conuerſam. nam uiceſimæ parti quot anni ſuperſint à fine* Romuli *ad* Africanam *militiam* Scipionis, *quos diximus annos fuiſſe quingen-*

 tos

tos ſeptuaginta tres, quiſquis in digitos mittit, inueniet.

Hominem non corpus eſſe. ſed mentem: & nunquid in hoc mundo uere intereat, ac corrũpatur. cap. XII.

TV uerò enitere, & ſic habeto, te non eſſe mortalem, ſed corpus hoc. nec enim tu is es, quem forma iſta declarat: ſed mens cuiuſque is eſt quiſque, non ea figura, quæ digito demonſtrari poteſt. Deum te igitur ſcito eſſe: ſiquidem eſt Deus qui uiget, qui ſentit, qui meminit, qui prouidet, qui tam regit, & moderatur, & mouet id corpus, cui præpoſitus eſt, quàm hunc mundum ille princeps Deus: & ut ipſum mundum ex quadam parte mortalem ipſe Deus æternus, ſic fragile corpus animus ſempiternus mouet.} Bene, & *ſapienter* Tullianus *hic Scipio circa inſtitutionem nepotis ordinem rectè docentis impleuit. nam ut breuiter à principio omnem operis continentiam reuoluamus, primum tempus eius mortis, & imminenteis propinquorum prædixerit inſidias: ut totum de hac uita ſperare de diſceret, quam non diuturnam comperiſſet.* Deinde *ne metu prædictæ mortis frangeretur, oſtendit ſapienti, & bono ciui in immortalitatem morte migrandum. Cumq́; eum ultro ſpes iſta traxiſſet ad moriendi deſiderium, ſuccedit* Pauli *patris opportuna diſſuaſio, accenſam filij feſtinationem ab appetitu ſpontaneæ mortis excludens.* Plenè *igitur in animo ſomniantis utrinque plantata ſperandi expectandiq́; temperie, altius iam circa diuina erigendum nepotis animam Africanus ingreditur.* Nec *prius eum terram patitur intueri, quàm cœli ac ſiderum naturam, motum, ac modulamen agnoſcat: & hæc omnia ſciat præmio ceſſura uirtutum.* Ac *poſtquàm mens firmata Scipionis alacritate*

Epilogus eorũ, quę dicta ſunt hactenus

critate tantæ promiſsionis erigitur: tum demum gloria, quæ apud indoctos magnum uirtutis præmium creditur, contemni iubetur: dum oſtenditur, ex terrarum breuitate uel caſibus, arcta locis, anguſta temporibus. Africanus igitur pene exutus hominem, & defæcata mente iam naturæ ſuæ capax, hic apertius admonetur, ut eſſe ſe Deum *nouerit.* Et *hæc ſit præſentis operis conſumatio, ut animam non ſolum immortalem, ſed* Deum *eſſe clareſcat. Ille ergo, qui fuerat iam poſt corpus in diuinitatem receptus, dicturus uiro adhuc in hac uita poſito, { Deum te eſſe ſcito } non prius tantam prærogatiuam committit homini, quam* quid ſit ipſe, diſcernat: ne exiſtimetur hoc quoque dici, quod mortale in nobis & caducum eſt.* Et *quia* Tullio *mos eſt, profundam rerum ſcientiam ſub breuitate tegere uerborum, nunc quoque miro compendio tantum includit arcanum, quod* Plotinus *magis quàm quiſquam uerborum parcus libro integro diſſeruit, cuius deſcriptio eſt:* Q*uid eſt animal, quid homo? in hoc ergo libro* Plotinus *quærit, cuius ſint in nobis uoluptates, mœrores, metusq́;, ac deſideria, & animoſitas, uel dolores: poſtremò cogitationes & intellectus, utrum meræ animæ, an uerò animæ utētis corpore, & poſt multa, quæ ſub copioſa rerum denſitate diſſeruit, quæ nunc nobis ob hoc ſolum prætereūda ſunt, ne uſque ad faſtidij neceſsitatem uolumen extendant, hoc poſtremò pronunciat,* Animal *eſſe corpus animatum.* S*ed nec hoc neglectum, uel non quæſitum relinquit, quo animæ beneficio, quáue uia ſocietatis animetur.* H*as ergo omnes quas prædiximus, paſsiones aſsignat animali: uerum autem hominem ipſam animam eſſe teſtatur.* Ergo* *quod uidetur, non ipſe uerus homo eſt: ſed uerus ille eſt, à quo regitur quod uidetur, ſic cùm morte animalis diſceſſerit*

qui

Hominē non corpus eſſe, ſed mētē.

qui

animatio, cadit corpus regente uiduatum. Et hoc eſt quod uidetur in homine mortale. Anima uerò, qui uerus homo eſt, ab omni conditione mortalitatis aliena eſt, adeò, ut ad imitationem Dei mundum regentis, regat & ipſa corpus, dũ à ſe animatur. ideo phyſici mundum magnum hominem, & hominem breuem mundum eſſe dixerunt. Per ſimilitudines igitur cæterarum prærogatiuarum, quibus Deum anima uidetur imitari, animum Deum, & priſci philoſophorum, & Tullius dixit. Quod autem ait, Mundum quadam parte mortalem, ad communem opinionem reſpicit: qua mori aliqua intra mundum uidentur, ut animal exanimatum, uel ignis extinctus, uel ſiccatus humor. hæc enim omnino interijſſe creduntur. Sed conſtat ſecundum ueræ rationis aſſertionem, quam & ipſe non neſcit, nec Vergilius ignorat, dicẽdo, Nec morti eſſe locum: conſtat, inquam, nihil intra uiuum mundum perire, ſed eorum, quæ interire uidentur, ſolam mutari ſpeciem: & illud in originem ſuam, atq; in ipſa elemẽta remeare, quod tale, quale fuit, eſſe deſierit. Denique & Plotinus alio in loco, cum de corporum aſſumptione diſſereret, & hoc diſſolui poſſe pronunciaret, quicquid effluit, obiecit ſibi Cur ergo elementa, quorum fluxus in aperto eſt, non ſimiliter aliquando ſoluuntur? Et breuiter tantæ obiectioni, ualidæq; reſpondit. Ideo elementa licet fluant, nunquam tamen ſolui: quia non foras effluunt. A' cæteris enim corporibus quod effluit, recedit: elementorum fluxus nunquam ab ipſis recedit elementis. Ergo in hoc mundo pars nulla mortalis eſt ſecundum ueræ rationis aſſerta. Sed quod ait, eum quadam parte mortalem, ad communem, ut diximus, opinionem paululum inclinare ſe uoluit. In fine autem ualidiſſimum inmortalitatis animæ argumentum ponit, quia ipſi

Num aliquid in hoc mundo uerè intereat.

corpori

corpori præſtat agitatum: quod quale ſit, ex ipſis uerbis Ciceronis, quæ ſequuntur, inuenies.

De tribus ratiocinandi modis, quibus animæ immortalitatem aſſeruere Platonici. Cap. XIII.

*NAm quod ſemper mouetur, æternum eſt: quod autem motum affert alicui, quodq́; ipſum agitatur aliunde, quando finem habet motus, uiuendi finem habeat neceſſe eſt. ſolum igitur, quod ſe * ipſum mouet, quia nunquam deſeritur à ſe, nunquam ne moueri quidem deſinit. quinetiam cæteris, quæ mouentur, hic fons, hoc principium eſt mouendi. Principio autem nulla eſt origo. nam ex principio oriuntur omnia: ipſum autem nulla ex re alia naſci poteſt. nec enim id eſſet principium, quod gigneretur aliunde. quòd ſi nunquam oritur, nec occidit quidem unquam. nam principium extinctum, nec ipſum ab alio renaſcetur, nec ex ſe aliud creabit: ſiquidem neceſſe eſt à principio oriri omnia. ita fit, ut motus principium ex eo ſit, quod ipſum à ſe mouetur. id autem nec naſci poteſt, nec mori: uel concidat omne cœlum, omniſq́; natura conſiſtat, neceſſe eſt; nec uim ullam nanciſcatur, qua à * primo impulſa moueatur. Cum pateat igitur æternum id eſſe, quod à ſe ipſo moueatur: quis eſt qui hanc naturam animis eſſe tributam neget? inanimum eſt enim omnem quod pulſu agitatur externo: quod autem eſt * anima, id motu cieatur interiore * & ſuo. nam hæc eſt proprie natura animæ, atque uis: quæ ſi eſt una ex omnibus, quæ ſeipſam moueat, neque nata certè eſt, & æterna eſt:} Omnis hic locus de Phædone Platonis ad uerbum à Cicerone tranſlatus eſt, in quo ualidiſſimis argumentis animæ immortalitas aſſeritur. Et hæc eſt argumentorum ſumma, eſſe animam*

ſeſe | *primo im pulſu* | *animal* | *nam hæc.*

mortis

mortis immunẽ, quoniam ex ſe moueatur. Sciendum eſt autẽ Immortalem duobus dici modis. *quòd duobus modis immortalitas intelligitur. aut enim ideo eſt immortale quid, quia per ſe non eſt capax mortis: aut quia procuratione alterius à morte defenditur.* Ex his prior *modus ad animæ, ſecundus ad mundi immortalitatem refertur. illa enim ſuapte natura à conditione mortis aliena eſt: mundus uerò animæ beneficio in hac uitæ perpetuitate retinetur.* Dupliciter aliqd ſemper moueri. *Rurſus, ſemper moueri dupliciter accipitur. hoc enim dicitur & de eo quod ex quo eſt, ſemper mouetur; & de eo, quod ſemper & eſt, & mouetur. & ſecũdus modus eſt, quo animam dicimus ſemper moueri.* His præmiſſis, iam qui*bus ſyllogiſmis de immortalitate animæ diuerſi ſectatores* Platonicorũ ratocinationes de immortalitate animę. Platonis *ratiocinantur, oportet aperiri ſunt n. qui per gradus ſyllogiſmorum ad unum finem probationis euadunt, certam ſibi propoſitionem ſequentis ex antecedentis cõcluſione facientes: apud quos hic prior eſt.* Anima ex ſe mouetur: *quicquid autem ex ſe mouetur, ſemper mouetur: igitur anima ſemper mouetur. Secundus ita, qui naſcitur ex prioris fine:* Anima ſemper mouetur: *quicquid autem ſemper mouetur, immortale eſt: igitur anima immortalis eſt.* Et ita in *duobus ſyllogiſmis duæ res probantur .i. & ſemper moueri animam, ut in priore: & eſſe immortalem, ut colligitur de ſecundo. Alij uerò uſq; ad tertium gradũ, ita argumẽtãdo procedunt:* Anima ex ſe mouetur: *quod autẽ ex ſe mouetur, principium motus eſt; igitur anima principium motus eſt.* Rurſus *ex hac concluſione naſcitur propoſitio:* Anima principium *motus eſt: quod autem principium motus eſt, natum non eſt: igitur anima nata non eſt.* Tertio loco, Anima na*ta non eſt: quod natum non eſt, immortale eſt: igitur anima immortalis eſt.* Alij *uerò omnem ratiocinationem ſuam in uniu*-

in unius ſyllogiſmi compendium redegere: Anima ex ſe mouetur: quod ex ſe mouetur, principium motus eſt: quod autem principium motus eſt, natum non eſt: quod natum non eſt, immortale eſt: igitur anima immortalis eſt.

Quibus rationibus Ariſtoteles contra Platonem monſtrare uoluerit, animã à ſeipſa moueri non poſſe. C. XIIII.

SEd harum omnium ratiocinationum apud eum poteſt poſtrema concluſio de animæ immortalitate conſtare: qui primam propoſitionem ideſt ex ſe moueri animam, non refellit. hac enim in fide non recepta, debilia fiunt omnia, quæ ſequuntur. Sed huic Stoicorum quidem accidit aſſenſio Ariſtoteles uerò adeo non acquieſcit, ut animam non ſolùm ex ſe non moueri, ſed ne moueri quidem penitus conetur aſſerere. Ita enim callidis argumentationibus aſtruit, nihil ex ſe moueri, ut etiam ſi quid hoc facere concedat, animam tamen hoc non eſſe confirmet. Si enim anima, inquit, principium motus eſt, doceo non poſſe principium motus moueri. Et ita diuiſionem ſuæ artis ingreditur, ut primum doceat in rerum natura eſſe aliquid immobile, deinde hoc eſſe animam tentet oſtendere. Neceſſe eſt, inquit, aut omnia, quæ ſunt, immobilia eſſe, aut omnia moueri, aut aliqua ex his moueri, aliqua non moueri. Item: ſi damus, ait, & motum & quietem: neceſſe eſt aut alia ſemper moueri, & alia nunquam moueri; aut omnia ſimul nunc quieſcere, nunc moueri. De his, inquit, quid magis uerum ſit, requiramus. Non eſſe omnia immobilia, aſpectus ipſe teſtimonio eſt: quia ſunt quorum motum uidemus: rurſus, non moueri omnia uiſus docet, quo immota cognoſcimus. Sed nec omnia dicere poſſumus modò motum pati, modò eſſe ſine motu: quia ſunt quorum perpetuum motum uidemus. ut de

Ariſtoteles aduerſus Platonem.

Aliquid eſſe immobile ſecundum Ariſtotelem.

ut de cœleſtibus nulla dubitatio eſt. Reſtat igitur, ait, *ut ſi cut aliqua ſemper mouẽtur, ita ſit aliquid ſemper immobile.*

Reſpõſio Macrobii

Ex his ut collectum ſit, eſſe aliquid immobile, nullus obuiat uel refellit. nam & uera diuiſio eſt, & ſectæ Platonicæ *nõ repugnat. neq; enim ſi quid eſt immobile, ſequitur ut hoc ſit anima. nec qui dicit animam ex ſe moueri, iam moueri uniuerſa confirmat: ſed motum aſtruit, quo anima mouetur. ſi quid uerò eſt aliud immobile, nihil ad hoc, quod de anima aſtruitur, pertinebit.* Quod & *ipſe* Ariſtoteles *uidens, poſt quàm docuit eſſe aliquid immobile, hoc eſſe animam uult dicere: & incipit aſſerere, nihil eſſe quod ex ſe moueri poſſit; ſed omnia, quæ mouentur, ab alio moueri.* Quod *ſi uerè probaſſet, nihil ad patrocinium* Platonicæ *ſectæ relinqueretur. quemadmodum enim credi poſſet, ex ſe moueri animam, ſi conſtaret nihil eſſe, quod ex ſe poſſit moueri?* In *hac autem* Ariſtotelica *argumentatione huiuſmodi diuiſionis ordo cõtexitur.* Ex *omnibus, quæ mouentur, inquit, alia per ſe mouentur, alia ex accidenti.* Et *ex accidenti, inquit, mouentur quæ cùm ipſa non moueantur, in eo tamen ſunt quod mouetur: ut in naui ſaracina ſeu uector quieſcens: aut etiam cùm pars mouetur, quieſcente integritate: ut ſi quis ſtans pedem manum'ue, uel caput agitet.* Per *ſe autem mouetur, quod neq; ex accidenti, neq; ex parte, ſed & totum ſimul mouetur: ut cùm ad ſuperiora ignis aſcendit.* Et *de his quidem, quæ ex accidenti mouentur, nulla dubitatio eſt, quin ab alio moueantur.* Probabo *autem, inquit, etiam ea, quæ ex ſe mouentur, ab alio moueri.* Ex *omnibus enim, ait, quæ per ſe mouentur, alia cauſam motus intra ſe poſſident: ut animalia, ut arbores, quæ ſine dubio ab alio intelliguntur moueri: à cauſa ſcilicet quæ in ipſis latet. nam cauſam motus ab eo,*

Omne quod mouetur, moueri ab alio ex sẽtentia Ariſt.

Quare anima quoq; à ſe moueri non poſſit.

quod

quod mouetur, ratio ſequeſtrat. Alia uerò apertè ab alio mouentur .i. aut ui, aut natura. Et ui dicimus moueri omne iaculum, quod cum de manu iaculantis receßit, ſuo quidē motu ferri uidetur: ſed origo motus ad uim refertur. ſic.n. nonnunquam & terram ſurſum, & ignem deorſum ferri uidemus, quod alienus ſine dubio cogit impulſus. Natura uerò mouentur uel grauia, cum per ſe deorſum, uel leuia, cum ſurſum feruntur. Sed & hoc dicendum eſt ab alio moueri, licet à quo habeatur incertum. Ratio enim, ait, deprehendit eſſe neſcio quid, quod hæc moueat. nam ſi ſponte mouerentur, ſponte etiam ſtarent. Sed nec unam uiam ſemper agerent, imò per diuerſa mouerentur, ſi ſpontaneo ferrentur agitatu. Cum uerò hoc facere non poßint, ſed leuibus ſemper aſcenſus, & deſcenſus grauibus deputatus ſit, apparet eorum motum ad certam & conſtitutam naturæ neceßitatem referri. Hæc ſunt & his ſimilia, quibus Ariſtoteles omne, quod mouetur, ab alio moueri probaſſe ſe credidit. ſed Platonici (ut paulò pòſt demonſtrabitur) argumenta hæc arguta magis, quàm uera eſſe docuere. Nunc ſequens eiuſdem iungenda diuiſio eſt, qua non poſſe animam ex ſe moueri, etiam ſi hoc alias res facere poſſet, laborat oſtendere. Et huius rei primam propoſitionem ab illis mutuatur, quæ ſibi exiſtimat * conſtituiſſe. ſic enim ait: Cum igitur omne, quod mouetur, conſtet ab alio moueri: ſine dubio id, quod primum mouet, quia non ab alio mouetur, (neque enim haberetur iam primum, ſi ab alio moueretur) neceſſe eſt, inquit, ut aut ſtare dicatur, aut ſe ipſum mouere. nam ſi moueri ab alio dicatur, illud quoq;, quod ipſum mouet, dicetur ab alio moueri, & illud rurſus ab alio & in infinitū inquiſitio iſta caſura eſt: nūquam exordia prima reperiens, ſi ſemper aliud ea, quæ pu-

Cur anima ex ſe moueri nō poſſit, neq; etiā moueatur ab alio, ideo ipsā eſſe immobilem.

* conſtitiſſe

tauerit prima, præcedit. Reſtat igitur, inquit, ut ſi quod primum mouet, non dicatur ſtare, ipſum ſe mouere dicatur: & ſic erit in uno eodemq́; aliud quod mouet, aliud quod mouetur. Siquidem in omni, ait, motu tria hæc ſint neceſſe eſt: id quod mouet, & quo mouet, & quod mouetur. Ex his quod mouetur, tantum mouetur, non etiam mouet, cum illud, quo fit motus, & moueatur et moueat: illud uero, quod mouet, non etiam mouetur: ut ex tribus ſit commune, quod medium: duo uerò ſibi contraria intelligantur. nam ſicut eſt quod mouetur, & non mouet: ita eſt, inquit, quod mouet & non mouetur: propter quod diximus, quia cum omne, quod mouetur, ab alio moueatur, ſi hoc, quod mouet, & ipſum mouetur, quæremus ſemper motus huius, nec unquam inueniemus exordium. Deinde, ſi quid ſe mouere dicatur, neceſſe eſt, inquit, ut aut totum à toto, aut partem à parte, aut partem à toto, aut totum à parte exiſtimemus moueri: & tamen motus ille ſeu à toto, ſeu à parte procedat, alterum ſui poſtulabit auctorem. Ex his omnibus in unum Ariſtotelica raciocinatio tota colligitur, hoc modo: Omne, quod mouetur, ab alio mouetur. Quod igitur primum mouet, aut ſtat, aut ab alio & ipſum mouetur: ſed ſi ab alio, iam non poteſt hoc primum uocari: & ſemper, quod primum moueat, requiremus. reſtat ut ſtare dicatur. Stat igitur quod primum mouet. Contra Platonem ergo qui dicit animam motus eſſe principium, in hunc modum componitur ſyllogiſmus: anima principium motus eſt: principium autem motus non mouetur: igitur anima non mouetur. Et hoc eſt quod primo loco uiolenter obiecit. Nec eo uſq; perſuadere contentus, animam non moueri, alijs quoque rationibus non minus uiolentis perurget. Nullum, inquit, initium idem poteſt eſſe ei, cuius eſt initium

Effigiatur ratio Ariſtotelis prima.

Secunda.

tium

tium. nam apud geometras principium lineæ punctum dicitur eſſe, non linea. apud arithmeticos principium numeri non eſt numerus. Item, cauſa, naſcendi ipſa non naſcitur: & ipſa ergo motus cauſa, uel initium non mouetur. Ergo anima, quæ initium motus eſt, non mouetur. Additur hoc quo- Tertia.
que: Nunquam, inquit, fieri poteſt, ut circa unam eandemq́; rem uno eodemq́; tempore, contrarietates ad unum idemq́; pertinentes eueniant. Scimus autem quia mouere facere eſt, & moueri patri eſt. Et igitur quod ſe mouet, ſimul euenient duo ſibi contraria, & facere & pati: quod impoßibile eſt. Anima igitur non poteſt ſe mouere. Item dicit: *Si animæ eſ*- Quarta.
ſentia motus eſſet, nunquam quieſceret à motu. Nihil enim eſt quod recipiat eſſentiæ ſuæ contrarietatem. nam ignis nunquam frigidus erit, nec nix unquam ſponte caleſcet. Anima autem nonnunquam à motu ceſſat: non enim ſemper corpus uidemus agitari. Non *igitur animæ eſſentia motus eſt, cuius contrarietatem receptat.* Ait etiam: *Anima ſi alijs cauſa* Quinta.
motus eſt, ipſa ſibi cauſa motus eße non poterit. Nihil *eſt enim inquit, quod eiuſdem rei ſibi cauſa ſit, cuius eſt alij: ut medicus, ut exercitator corporum, ſanitatem uel ualentiam, quã ille ægris, hic luctatoribus præſtat, non utique ex hoc etiã ſibi præſtant.* Item dicit: *Omnis motus ad exercitium ſui inſtru*- Sexta.
mento eget, ut ſingularum artium uſus docet: ergo uidendum ne & animæ, ad ſe mouendum inſtrumento opus ſit. Quod ſi impoßibile iudicatur: & illud impoßibile erit, ut anima ipſa ſe moueat. Item dicit: *Si mouetur anima, ſine dubio* Septima.
cum reliquis motibus & de loco & in locum mouetur. Quod ſi eſt. modo corpus ingreditur, modo rurſus egreditur, & hoc frequenter exercet. Sed uidemus fieri non poſſe: non igitur anima mouetur. His *quoque addit:* Octaua.

 Si ani-

Si anima ſe mouet, neceſſe eſt, ut aliquo motus genere ſe moueat. ergo aut in loco ſe mouet, aut ſe ipſam pariendo ſe mouet, aut ſe ipſam conſumendo, aut ſe augendo, aut ſe minuendo. Hæc ſunt enim, inquit motus genera. Horum autem *ſingula, quemadmodum poſſunt fieri, requiramus. Si in loco ſe mouet, aut in rectam lineam ſe mouet, aut ſphærico motu in orbem rotatur. ſed recta linea infinita nulla eſt. nam quæcumque in natura intelligatur linea, quocunque fine ſine dubio terminatur. ſi ergo per lineam terminatam anima ſe mouet, non ſemper mouetur. nam cùm ad finem uenerit, & inde rurſus in exordium reditur: neceſſe eſt interſtitium motus fieri in ipſa permutatione redeundi, ſed nec in orbem rotari poteſt: quia omnis ſphæra circa aliquod immobile, quod centrum uocamus, mouetur. Si ergo & anima ſic mouetur, aut intra ſe habet quod immobile eſt, & ita ſit, ut non tota moueatur; aut ſi non intra ſe habet: ſequitur aliud non minus abſurdum, ut centron foris ſit, quod eſſe non poterit. Conſtat ergo ex his, ait, quod in loco ſe non moueat. ſed ſi ipſa ſe parit, ſequitur, ut eandem & eſſe, & non eſſe dicamus: ſi uero ſe ipſa conſumit, non erit immortalis. quod ſi ſe aut auget, aut minuit: eadem ſimul & maior ſe, & minor repe rietur.* Ex *his talem colligit ſyllogiſmum: Si anima ſe mouet, aliquo motus genere ſe mouet: nullum autem motus genus, quo ſe moueat, inuenitur: non igitur ſe mouet.*

Quibus argumentis Platonici magiſtrũ ſuũ aduerſus Ariſtotelẽ tueantur, oſtendentes utiq; eſſe aliquid, quod à ſe ipſo moueatur, idq; neceſſariò eſſe animã: quibus probatis eneruata eſt prima obiectio Ariſtotelis. C. XV.

Contra has tam ſubtiles, & argutas, & ueriſimiles argumentationes accingendum eſt ſecundum ſectatores

*tores Platonis, qui inceptum, quo Ariſtoteles tam ueram, tamq; ualidam definitionem magiſtri ſauciare tentauerat, ſubruerunt. Neque uerò tam immemor mei, aut ita malè animatus ſum, ut ex ingenio meo uel Ariſtoteli reſiſtam, uel adſim Platoni. ſed ut quiſque magnorum uirorum, qui ſe Platonicos dici gloriabantur, aut ſingula, aut bina defenſa ad oſtentationem ſuorum operum reliquerunt; collecta hæc in unum continuæ defenſionis corpus coaceruaui, adiecto, ſi quid poſt illos aut ſentire fas erat, aut audere in intellectum licebat. Et quia duo ſunt, quæ aſſerere conatus eſt, unum, quod dicit nihil eſſe, quod ex ſe mouetur; alterum, quo animam hoc eſſe non poſſe confirmat; utrique reſiſtendum eſt, ut, & conſtet poſſe aliquid ex ſe moueri, & animam hoc eſſe clareſcat. In primis igitur illius diuiſionis oportet nos cauere præſtigias, in qua enumerans aliqua, quæ ex ſe mouentur, & oſtendens illa quoque ab alio moueri id eſt à cauſa interius latente, uidetur ſibi probaſſe, omnia, quæ mouentur, etiam ſi ex ſe moueri dicantur, ab alio tamen moueri. Huius.n. rei pars uera eſt, ſed eſt falſa concluſio. nam eſſe aliqua, quæ cùm ex ſe moueri uideantur, ab alio tamen conſtet moueri, nec nos diffitemur. non tamen omnia, quæ ex ſe mouentur, hoc ſuſtinent, ut ab alio ea moueri neceſſe ſit. Plato enim cùm dicit animam ex ſe moueri in eſt cum αὐτοκίνητον, uocat, non uult eam inter illa numerari, quæ ex ſe quidam uidentur moueri; ſed à cauſa, quæ intra ſe latet mouentur, ut mouentur animalia, auctore quidem alio, ſed occulto: nam ab anima mouentur, * ait, ut mouentur arbores, quarum etſi non uidetur agitator, à natura tamen eas interius latente conſtat agitari. Sed Plato ita dicit animam ex ſe moueri, ut non aliam cauſam uel*

Refellitur ea argumentatio Ariſt. qua oſtẽdere uult, quicquid moueatur, id moueri ab alio. atq; hæc dilutio eſt obiectionis primæ.

* aut uo.

extrinſecus accidentem, uel interius latentem huius motus dicat auctorem. Hoc *quemadmodum accipiendum ſit,**inſtruemus.* astruemus Ignem *calidum uocamus, ſed & ferrum calidum dicimus: & niuem frigidam, & ſaxum frigidum nuncupamus: mel dulce, ſed & mulſum dulce uocitamus. horum tamen ſingula de diuerſis diuerſè ſignificant. aliter enim de igne: aliter de ferro calidi nomen accipiemus. quia ignis per ſe calet, non ab alio fit calidus: contrà, ferrum non niſi ex alio caleſcit. ut nix frigida, ut mel dulce ſit, non aliúnde contingit: ſaxo tamen frigus, uel mulſo dulcedo, à niue uel melle proueniunt. ſic & ſtare, & moueri tam de his dicitur, quæ ab ſe uel ſtant, uel mouetur, quàm de illis, quæ uel ſiſtuntur, uel agitantur ex alio. ſed quibus moueri ab alio, uel ſtare contingit, hæc & ſtare deſiſtunt, & moueri. quibus autem idē eſt & eſſe, & moueri, nunquam à motu ceſſant; quia ſine eſſentia ſua eſſe non poſſunt. ſicut ferrum amittit calorem. ignis uerò calere non deſinit. Ab ſe ergo mouetur anima, licet & animalia, uel arbores per ſe moueri uideantur. Sed illis quamuis interius latens, alia tamen cauſa id eſt anima uel natura motum miniſtat: ideo & amittunt hoc, quod aliū de ſumpſere. Anima uerò ita per ſe mouetur, ut ignis per ſe calet, nulla aduentitia cauſa uel illum calefaciente, uel hanc mouente. nam cùm ignem calidum dicimus, non duo diuerſa concipimus, unum quod calefacit, alterum quod calefit: ſed totum calidum ſecundum* ſuam naturam uocamus.* tuam *Cum niuem frigidam, cum mel dulce appellamus, non aliud quod hanc qualitatem præſtat, aliud cui præſtatur, accipimus. Ita & cùm animam per ſe moueri dicimus, non gemina conſideratio ſequitur mouentis & moti, ſed in ipſo motu eſſentiam eius agnoſcimus: quia quod eſt in*

igne

igne nomẽ calidi,in niue uocabulum frigidi: appellatio dulcis in melle: hoc neceſſe eſt de anima αὐτοκίνητον nomen intelligi,quod Latina conuerſio ſignificat, per ſe moueri. Nec te confundat,quod moueri paſſiuum uerbum eſſe.nec ſicut ſecari cum dicitur, duo pariter conſiderantur, quod ſecat, & quod ſecatur.item cum teneri dicitur, duo intelliguntur,quod tenet & quod tenetur. ita hic in moueri duarum rerum ſignificationem putes, quæ mouet, & quæ mouetur. nam ſecari quidem & teneri paſſio eſt,ideo conſiderationem & facientis, & patientis amplectitur. moueri autem cum de his quidem dicitur,quæ ab alio mouentur, utranq; conſiderationem ſimiliter repræſentat. De eo autem,quod ita per ſe mouetur, ut ſit αὐτοκίνητον,cum moueri dicitur,quia ex ſe,non ex alio mouetur, nulla poteſt ſuſpicio paſſionis intelligi. nam & ſtare licet paſſiuum uerbum non eſſe uideatur, cùm de eo tamen dicitur,quod ſtat alio ſiſtente, ut, Stant terræ defixæ haſtæ, ſignificat paſſionem. ſic & moueri, licet paſſiuum ſonet,quando tamen nihil ineſt faciens, patiens ineſſe nõ poterit. Et ut abſolutius liqueat, non uerborum,ſed rerũ intellectu paſſionem ſignificari:ecce ignis, cum fertur ad ſuperna, nihil patitur; cùm deorſum fertur, ſine dubio patitur: quia hoc,niſi alio impellente,non ſuſtinet:& cum unum idẽq; uerbum proferatur, paſſionem tamen modo ineſſe, modo abeſſe dicimus. Ergo & moueri idem in ſignificatione eſt quod calere. Et cum calere ferrum dicimus, uel ſtylum moueri, quia utrique aliunde *peruenit, paſſionem eſſe fatemur. cum uerò aut ignis calere, ut moueri anima dicitur, quia illius in calore, & in motu huius eſſentia eſt, nullus hic locus relinquitur paſſioni: ſed ille ſic calere, ſicut moueri iſta dicetur. Hoc loco Ariſtoteles argutam de uerbis ca-

Cauilli amotio.

Aeneid.6.

* prouenit

Alterius cauilli excluſio.

lumniam ſarciens, Platonem quoq; ipſum duo .i. quod mouet, & quod mouetur, ſignificaſſe contendit, dicendo: Solum igitur, quod ſe ipſum mouet, quia nunquam deſeritur à ſe, nunquam ne moueri quidem deſinit: & aperte illum duo expreßiſſe proclamat, his uerbis, quod mouet, & mouetur. Sed uidetur mihi uir tantus nihil ignorare potuiſſe: ſed in exercitio argutiarum talium conniuentem ſibi operam ſponte luſiſſe. Cæterum quis non aduertat, cum quid dicitur ſe ipſum mouere, non duo intelligenda? ſicut & cum dicitur ἑαυτὸν τιμωρούμενος*, id eſt, ſe puniens: non alter qui punit, alter qui punitur. & cum ſe perdere, ſe inuoluere, ſe liberare quis dicitur, non neceſſe eſt unum facientem, alterũ ſubeſſe patientem. Sed hoc ſolum intellectu huius elocutionis exprimitur, ut qui ſe punit, aut qui ſe liberat, non ab alio hoc accepiſſe, ſed ipſe ſibi aut intuliſſe, aut præſtitiſſe dicatur, ſic & de* αὐτοκίνητον *cum dicitur, ſe ipſum mouet, ad hoc dicitur, ut exiſtimationem alterius mouentis excludat. Quam uolens Plato de cogitatione legentis eximere, his, quæ præmiſit, expreßit: { Nam quod ſemper, ait, mouetur, æternum eſt: quod autem motum affert alicui, quodq; ipſum mouetur aliunde, quando finem habet motus, uiuendi finem habeat, neceſſe eſt. } Quid his uerbis inuenitur expreßius, clara ſignificatione teſtantibus, non aliunde moueri quo ſe ipſum mouet: cum animam ob hoc dicat æternam, quia ſe ipſam mouet, & non mouetur aliunde? Ergo ſe mouere hoc ſolum ſignificat, non ab alio moueri. Nec putes, quòd idem moueat, idemq; moueatur, ſed moueri ſine alio mouente, ſe mouere eſt. Aperte ergo conſtitit, quia non omne, quod mouetur, ab alio mouetur. Ergo* αὐτοκίνητον *poteſt non ab alio moueri: ſed ne à ſe quidem*

dem ſic mouetur, ut in ipſo aliud ſit quod mouet, aliud quod mouetur, nec ex toto, nec ex parte, ut ille proponit: ſed ob hoc ſolum ſed ipſum mouere dicitur, ne ab alio moueri exiſtimetur. Sed & illa de motibus Ariſtotelica diuiſio (quam ſuprà retulimus) ſurripienti magis apta eſt, quàm probanti, in qua ait: Sicut eſt quod mouetur, & non mouet: ita eſt quod mouet, & non mouetur. conſtat enim quòd omne quicquid mouetur, mouet alia: uti dicitur, aut gubernaculum nauem, aut nauis circunfuſum ſibi aerem, uel undas mouere. Quid autem eſt, quod non poßit, aliud, dum ipſum mouetur, impellere? Ergo ſi uerum non eſt, ea, quæ mouentur, alia nõ mouere: non conſtat illud, ut aliquid, quod moueat, nec tamen moueatur, inuenias. illa igitur magis probanda eſt in decimo de Legibus à Platone motuum prolata diuiſio: Omnis motus, inquit, aut ſe mouet, & alia: aut ab alio mouetur, & alia mouet. Et prior ad animam, ad omnia uero corpora ſecundus refertur. Hi ergo duo motus differentia ſeparãtur. & ſocietate iunguntur. commune hoc habent, quòd prior, & ſecundus mouent alia. hoc autem differunt, quòd ille à ſe hic ab alio mouetur. Ex his omnibus, quæ eruta de Platonicorum ſenſuum fœcunditate collegimus, conſtitit non eſſe uerum omnia: quæ mouentur, ab alio moueri. Ergo nec principium motus ad deprecandam ulterius mouentis neceßitatẽ ſtare dicetur: quia pòſt poteſt ſe ipſum (ut diximus) mouere, alio nõ mouẽte. Eneruatus eſt igitur ſyllogiſmus, quem præmiſſa uaria & multiplici diuiſione collegerat. Id eſt. Anima principium motus eſt, principium autem motus nõ mouetur, igitur anima non mouetur. Reſtat, ut quia conſtitit, poſſe aliquid per ſe moueri, alio non mouente, animam hoc eſſe doceatur. quod facilè docebitur, ſi de manifeſtis, & indubita-

bilibus argumenta ſumamus. Homini *motum aut anima præſtat, aut corpus, aut de utroque permiſtio.* Et *quia tria ſunt de quibus inquiſitio iſta procedit, cum neque à corpore, neque à permiſtione præſtari hoc poſſe conſtiterit, reſtat ut ab anima moueri hominem nulla dubitatio ſit.* Nunc *de ſingulis, ac primum de corpore loquamur. Nullum inanimum corpus ſuo motu moueri, manifeſtius eſt, quàm ut aſſerendũ ſit: nihil eſt autem, quod dum immobile ſit, aliud poßit mouere. igitur corpus hominem non mouet.* Videndum *ne fortè animæ, & corporis ipſa permiſtio hunc ſibi motum miniſtret. Sed quia conſtat, motum corpori non ineſſe, ſi nec animæ ineſt: ex duabus rebus motu carentibus nullus motus efficitur, ſicut nec ex duabus dulcibus amaritudo, nec ex duabus amaris dulcedo proueniet, nec ex gemino frigore calor, aut frigus ex gemino calore naſcetur. omnis enim qualitas geminata creſcit, nunquam ex duplicatis ſimilibus contrarietas emergit. ergo nec ex duabus immobilibus motus erit.* Hominem *igitur permiſtio non mouebit.* Hinc *inexpugnabilis ſyllogiſmus ex confeſſarum rerum indubitabili luce colligitur.* Animal *mouetur, motum autem animali aut anima præſtat, aut corpus, aut ex utroq; permiſtio: ſed neq; corpus, neq; permiſtio motum præſtat: igitur anima motum præſtat.* Ex *his apparet animam initium motus eſſe: initium aũt motus, tractatus ſuperior docuit per ſe moueri. Animã ergo* αὐτοκίνητον *eſſe, id eſt, per ſe moueri, nulla dubitatio eſt.*

Quem in modum reliquæ Ariſtotelis obiectiones à Platonicis refellantur. Cap. XVI.

Repetitur ſecũda obiectio Ariſt. & diluitur.

HIc *ille rurſus obloquitur, & alia de initijs diſputatione confligit. eadem enim hic ſoluendo repetimus, quæ ſupra in ordinem obiecta digeßimus.* Non *poſſunt, inquit*

inquit, eadem initijs ſuis eſſe, quæ inde naſcuntur: & ideo animam, quæ initium motus eſt, non moueri, ne idem ſit initium, & quod de initio naſcitur, id eſt, ne motus ex motu proceſſiſſe uideatur. Ad hæc facilis, & abſoluta reſponſio eſt. Quia ut principia, & hæc, quæ de principijs prodeunt, in aliquo nonnunquam inter ſe differre fateamur: nũquam tamen ita ſibi poſſunt eſſe contraria, ut aduerſa ſint ſibi, ſtare & moueri. nam ſi albi initium nigrum uocaretur, & ſiccum eſſet humoris exordium, bonum de malo, ex amaro initio dulce procederet. ſed non ita eſt, quia uſque ad contrarietatem initia & ſequentia diſsidere natura non patitur. Inuenitur tamen inter ipſa nonnunquam talis differentia, qualis inter ſe origini progreſsioniq; conueniat, ut eſt hic quoq; inter motum, quo mouetur anima, & quo mouet cætera. non. n. animam Plato ſimpliciter motum dixi, ſed motum ſe mouentem. Inter motum ergo ſe mouentem, & motum, quo mouet cætera, quid interſit, in aperto eſt. ſiquidem ille ſine auctore eſt, hic alijs motus auctor eſt. Conſtitit ergo, neque adeò poſſe initia, ac de initijs procreata differre, ut contraria ſibi ſint, nec tamen hic moderatam differentiam defuiſſe. Non igitur ſtabit principium motus, quod ille artificij concluſione collegit. His tertia, ut meminimus, ſucceſsit obiectio. Vni rei contraria ſimul accidere non poſſe: & quia contraria ſibi ſunt mouere, & moueri, non poſſe animam ſe mouere, ne eadem & moueatur, & moueat. Sed hoc ſuperius aſſerta diſſoluunt. ſiquidem conſtitit in animæ motu duo non intelligenda, quod moueat, & quod moueatur: quia nihil aliud eſt ab ſe moueri, quàm moueri alio non mouente. Nulla eſt contrarietas, ubi quod fit, unum eſt: quia fit non ab alio circa alium: quippe cùm ipſe motus animæ ſit eſſen-

Repetitur tertia.

Quarta & ipſa diſſoluenda repetitur. *tia. Ex hoc ei,ut ſuprà retulimus, nata eſt occaſio quartæ certaminis: Si animæ eſſentia motus eſt, inquit;cur interdum quieſcit,cum nulla alias res contrarietatem, propriæ admittat eſſentiæ? Ignis,cuius* eſſentiæ calor ineſt, calere non deſinit. Et quia frigidum niuius in eſſentia eius eſt, non niſi ſemper eſt frigida. Et anima igitur eadem ratione nunquam à motu ceſſare deberet. Sed dicat uelim,quando à motu ceſſare animam ſuſpicatur? Si mouendo ſe,inquit,moueat & corpus:neceſſe eſt utiq; quando non moueri corpus uideamus,animam quoq; intelligamus non moueri. Contra hoc in prõptu eſt gemina defenſio. Primum,quia non in hoc deprehenditur motus animæ,ſi corpus agitetur.nam & cum nulla pars corporis moueri uidetur in homine;tamen ipſa cogitatio,aut in quocunque animali auditus,uiſus,odoratus,& ſimilia.ſed & in quiete ipſa, ſpirare,ſomniare, omnia hæc motus animæ ſunt. Deinde quis ipſum corpus dicat immobile, etiam dum non uidetur agitari: cum incrementa membrorum, aut ſi iã creſcendi ætas. & tempus*ceſſit:cum ſaltus cordis ceſſationis impatiens:cum ſibi ordinata digeries naturali diſpẽſatione inter uenas, & uiſcera ſuccum miniſtrans: cum ipſa collectio fluentorum perpetuum corporis teſtetur agitatum? Et anima igitur æterno, & ſuo motu, ſed & corpus, quamdiu ab initio & cauſa motus animatur, ſemper mouetur. Hinc eidem fomes quintæ ortus eſt quæſtionis. Si anima, inquit,alijs cauſa eſt motus, ipſa ſibi cauſa motus eſſe non poterit: quia nihil eſt quod eiuſdem rei,& ſibi & alijs cauſa ſit.*

eſſentia calor eſt, [margin note beside "cuius*"]

exceſſit [margin note beside "ceſſit*"]

Obiectio quinta repetitur ut diluatur. *Ergo uerò licet facilè poßim probare,plurima eſſe,quæ eiuſdẽ rei & ſibi,& aliis cauſa ſint:ne tamen ſtudio uidear omnibus, quæ aſſerit,obuiare,hoc uerum eſſe concedam, quod & pro uero habitum, ad aſſerendum motum animæ non nocebit.*

bit. etenim animam initium motus, & cauſam uocamus. De cauſa poſt uidebimus. Interim conſtat omne initium ineſſe rei, cuius eſt initium: & ideo quicquid in quancunque rem ab initio ſuo proficiſcitur, hoc in ipſo initio reperitur. ſic initium caloris non poteſt non calere. Ignẽ ipſum, de quo calor in aliã tranſit, quis neget calidum? Sed ignis, inquit, non ſe ipſe calefacit, quia natura totus eſt calidus. Teneo quod uolebam: nam nec anima ita ſe mouet, ut ſit inter motum mouentemq; diſcretio: ſed tota ita ſuo motu mouetur, ut nihil poſſis ſeparare quod moueat. Hæc de initio dicta ſufficient. De cauſa uerò, quoniam ſpontanea conniuentia conceſſimus, ne quid eiuſdem rei & ſibi, & alijs cauſa ſit, libenter acquieſcimus: ne anima, quæ alijs cauſa motus eſt, ac ſibi cauſa motus eſſe uideatur. his. n. cauſa motus eſt, quæ non mouerentur, niſi ipſa præſtaret: illa uerò ut moueatur, non ſibi ipſa largitur, ſed eſſentiæ ſuæ eſt, quod mouetur. Ex hoc quæſtio, quæ ſequitur, abſoluta eſt. Soluitur ſexta argumentatio Ariſtot. *Tunc enim fortè concedam, ut ad motus exercitium inſtrumenta quærantur, quando aliud eſt quod mouet, aliud quod mouetur. In anima uerò hoc nec ſcurrilis iocus ſine danno uerecundiæ audebit expetere, cuius motus eſt in eſſentia: cum ignis, licet ex cauſa intra ſe latente moueatur, nullis tamen inſtrumentis ad ſuperna conſcendat. multoq; minus hæc in anima quærenda ſunt, cuius motus eſſentia ſua eſt. In his etiam, quæ ſequuntur, uir tantus & alias ultra cæteros ſerius, ſimilis cauillanti eſt. Si mouetur, inquit, anima, inter cæteros motus etiam de loco in locum mouetur. Ergo modo, ait, corpus egreditur, modo rurſus ingreditur: & in hoc exercitio ſæpe uerſatur, quod fieri non uidemus. non igitur anima mouetur:* Refellitur obiectio ſeptima. *Contra hoc nullus eſt, qui non ſine hæſitatione reſpondeat, non omnia, quæ mouen-*

mouentur, etiam de loco in locum moueri. Aptius deniq; in requirēda *cum ſimilis interrogatio* retorquenda eſt. Moueri arbores dicis; quod cùm(ut opinor) annuerit, pari dicacitate ferietur. Si mouentur arbores, ſine dubio (ut tu dicere ſoles) inter alior motus etiam de loco in locum mouentur: hoc autem uidemus per ſe ipſas facere non poſſe: igitur arbores nō mouentur. Sed ut hunc ſyllogiſmum additamento ſerium facere poßimus, poſtquam dixerimus, ergo arbores non mouentur: adijciemus, ſed mouentur arbores: non igitur omnia, quæ mouentur, etiam de loco in locum mouentur: & ita finis in exitium ſanæ concluſionis euadet. Si ergo arbores fatebimur moueri quidem, ſed apto ſibi motu: cur hoc animæ negemus, ut motu eſſentiæ ſuæ conueniente moueatur? Hæc & alia ualidè dicerentur, etiam ſi hoc motus genere moueri anima non poſſet. Cum uerò & corpus animet acceſſu, & à corpore certa conſtituti temporis lege diſcedat: quis eam neget etiam in locum, ut ita dicam, moueri? Quòd autem non ſæpe ſub uno tempore acceſſum uariat, & receſſum, facit hoc diſpoſitio arcana & conſulta naturæ; quæ ad animalis uitam certis uinculis continendam, tantum animæ iniecit corporis amorem, ut amet ultro* quòd iuncta eſt, raroq; contingat, ne finita quoq; lege temporis ſui mœrens, & inuita diſcedat.* cui deuincta

Octauę obiectionis dilutio.

Hac quoq; obiectione, ut arbitror, diſſoluta ad eas interrogationes, quibus nos uidetur urgere, ueniamus. Si mouet, inquit, ſe anima, aliquo motus genere ſe mouet: dicendum'ne eſt igitur, animam ſe in locum mouere? ergo ille locus aut orbis, aut linea eſt? an ſe pariendo, ſeu conſumendo mouetur? ſe'ne auget, aut minuit? Aut proferatur in medium, ait, aliud motus genus, quo eam dicamus moueri. Sed omnis hæc interrogationum moleſta congeries,

ex una

ex una eademq; deſluit malè conceptæ definitionis aſtutia. nam quia ſemel ſibi propoſuit, omne, quod mouetur, ab alio moueri: omnia hæc motuum genera in anima quærit, in quibus aliud eſt quod mouet, aliud quod mouetur: cum nihil horum cadere in animam poſsit, in qua nulla diſcretio eſt mouentis & moti. Quis eſt igitur, dicet aliquis, aut unde intelligitur animæ motus, ſi horum nullus eſt? Sciet hoc quiſquis noſſe deſiderat, uel Platone *dicente, uel* Tullio. *{Quin etiam cæteris, quæ mouentur, hic fons, hoc principium eſt mouendi.} Quanta ſit autem uocabuli huius expreſsio, quo anima fons motus uocatur: facilè reperies, ſi rei inuiſibilis motum ſine auctore, atq; ideo ſine initio, ac ſine fine prodeuntē, & cætera mouentem, mente concipias: cui nihil ſimilius de uiſibilibus quàm fons potuerit reperiri: qui ita principium eſt aquæ, ut cum de ſe fluuios & lacus procreet, à nullo naſci ipſe dicatur. nam ſi ab alio naſceretur, non eſſet ipſe principium. & ſicut fons non facilè ſemper deprehenditur, ab ipſo tamen, qui funduntur, aut* Nilus *eſt, aut* Eridanus*, aut* Iſter*, aut* Tanais. *& ut illorum rapiditatem uidendo admirans, & intra te tantarum aquarum originem requirens, cogitatione recurris ad fontem: & hunc omnem motum intelligis de primo ſcaturiginis manare principio: ita cùm corporum motum, ſeu diuina, ſeu terrena ſint, conſiderando, quære fortè auctorem uelis, mens tua ad animam quaſi ad fontem recurrat: cuius motum, etiam ſine corporis miniſterio, teſtantur cogitationes, gaudia, ſpes, timores. nam motus eius eſt boni maliq; diſcretio, uirtutum amor, cupido uitiorum, ex quibus effluunt omnes inde naſcentium rerum meatus. Motus enim eius eſt, quicquid iraſcimur, & in feruorem mutuæ colliſionis armamur: unde*

Quibus anima motibus agitetur.

paula-

paulatim procedens rabies fluctuat præliorum. Motus *eius eſt: quod in deſideria rapimur, quod cupiditatibus alligamur. Sed hi motus ſi ratione gubernentur, proueniunt ſalutares: ſi deſtituantur, in præceps & rapiuntur, & rapiunt.* Didiciſti *motus animæ, quos modo ſine miniſterio corporis, modo per corpus exercet. Si uero ipſius mundanæ animæ motus requires, cœleſtem uolubilitatem, & ſphærarum ſubiacentium rapidos impetus intuere, ortum occaſum'ue Solis, curſus ſiderum uel recurſus, quæ omnia anima mouente proueniunt.* Immobilem *uerò eam dicere, quæ mouet omnia,* Ariſtoteli *non conuenit; qui quantus in alijs ſit, probatum eſt: ſed illi tantum, quem uis naturæ, quem ratio manifeſta non moueat.*

Scipionem ab auo [...] Africano tam ad otioſas, quam negotioſas uirtutes incitatum fuiſſe: tum de tribus philoſophiæ partibus, quarum nullam Cicero intactam prætererierit. Cap. XVII.

E Docto igitur, atque aſſerto animæ motu, Africanus *qualiter exercitio eius utendum ſit, in hæc uerba mandat, & præcipit:* { Hanc tu exerce optimis in rebus. *ſunt autem optimæ curæ de ſalute patriæ, quibus agitatus & exercitatus animus, uelocius in hanc ſedem & domum ſuam peruolabit. idq; ocyus faciet, ſi iam tum, cum erit incluſus in corpore, eminebit foras, & ea, quæ extra erunt, contemplans, quammaxime ſe à corpore abſtrahet. nam eorum animi, qui ſe corporis uoluptatibus dediderunt, earumq; ſe quaſi miniſtros præbuerunt, impulſuq; libidinum, uoluptatibus obedientium, deorum & hominum iura uiolauerunt; corporibus elapſi, circum terram ipſam uolutantur, nec in hunc locum niſi multis exagitati ſeculis reuertuntur.*

uertuntur. } In *ſuperiore huius operis parte diximus alias otioſas, alias negotioſas eſſe uirtutes, & illas philoſophis, has rerump. rectoribus conuenire. utraſq; tamen exercētē ſacere beatū.* Hæ *uirtutes interdum diuiduntur, nonnunquam uerò miſcentur: cum utrarumq; capax & natura, & inſtitutione animus inuenitur. nam ſi quis ab omni quidem doctrina habeatur alienus in rep. tamen & prudens, & temperatus, & fortis, & iuſtus ſit: hic à feriatis remotus, eminet tamen actualium uigore uirtutum, quibus nihilominus cœlum cedit in præmium. Si quis uerò inſita quiete naturæ, non ſit aptus ad agendum, ſed ſolum optimæ conſcientiæ dotæ* erectus ad ſupera, doctrinæ ſupellectilem ad exercitium diuinæ diſputationis expendat, ſectator cœleſtium, deuius caducorum, is quoq; ad cœli uerticem otioſis uirtutibus ſubuehetur. Sæpe tamen euenit, ut idem pectus & agendi & diſputandi perfectione ſublime ſit: & cœlum utroq; adipiſcatur exercitio uirtutum.* Romulus *nobis in primo genere ponatur: cuius uita uirtutes nunquam deſeruit, ſemper exercuit. In ſecundo* Pythagoras, *qui agendi neſcius, fuit artifex diſſerendi: & ſolas doctrinæ, & conſcientiæ uirtutes ſecutus eſt. Sint in tertio ac miſto genere apud* Græcos Lycurgus, & Solō: *inter* Romanos Numa, Catones *ambo, multiq; alij, qui & philoſophiam hauſerunt altius, & firmamentum reip. præſtiterunt. ſoli enim ſapientiæ otio deditos, ut abunde* Græcia *tulit, ita* Roma *non neſciuit.* Quoniam *igitur* Africanus *noſter, quem modò auus præceptor inſtituit, ex illo genere eſt, quod & de doctrina uiuendi regulam mutuatur, & ſtatum publicum uirtutibus fulcit: ideo ei perfectionis geminæ præcepta mandantur. ſed ut in caſtris locato, & ſudanti ſub armis, primum uirtutes politicæ ſuggeruntur his uerbis:* { *Sunt autem*

De dupli ci genere ui tutum.

* eruptus

autem optimæ curæ de ſalute patriæ, quibus agitatus, & exercitatus animus, uelocius in hanc ſedem & domum ſuam prouolabit. } Deinde, *quaſi non minus docto, quàm forti uiro philoſophis apta ſubduntur, cum dicitur.* { *Idq; ocyus faciet, ſi iam tunc, cum erit incluſus in corpore, eminebit foras: & ea, quæ extra erunt, contemplans, quammaximè ſe à corpore abſtrahet.* } H*æc enim illius ſunt præcepta doctrinæ, quæ illam dicit mortem philoſophantibus appetendam. ex qua fit, ut adhuc in corpore poſiti, corpus ut alienam ſarcinam (inquantum patitur natura) deſpiciant.* Et *facilè nunc atque opportunè uirtutes ſuadet: poſtquam quanta, & quàm diuina præmia uirtutibus debeantur, edixit. Sed quia inter leges quoq; illa imperfecta dicitur, in qua nulla deuiantibus pœna ſancitur: ideo in concluſione operis pœnam ſancit extra hæc præcepta uiuentibus.* Q*uem locum* Herma*goras ille* Platonic*us copioſius executus eſt, ſecula infinita dinumerans, quibus nocentum animæ in eaſdem pœnas ſæpe reuolutæ, ſerò de* T*artaris emergere permittuntur, & ad naturæ ſuæ principia, quod eſt cœlum, tandem impetrata purgatione remeare.* N*eceſſe eſt enim omnem animam ad originis ſuæ ſedem reuerti. Sed quæ corpus tanquam peregrinæ incolunt, cito poſt corpus, uelut ad patriam reuertuntur. quæ uerò corporum illecebris, ut ſuis ſedibus, inhærent, quantò ab illis uiolentius ſeparantur, tantò ad ſupera ſerius reuertuntur. Sed iam finem ſomnio cohibita diſputatione faciamus, hoc adiecto, quod concluſionem decebit: quia cum ſint totius philoſophiæ tres partes, moralis, naturalis, & rationalis: & ſit moralis, quæ docet morum elimatam perfectionem: naturalis, quæ de diuinis corporibus diſputat: rationalis, cùm de incorporeis ſermo eſt,*

quæ

quæ mens ſola complectitur: nullam de tribus Tullius *in hoc* Somnio *prætermiſit, nam illa ad uirtutes, amoremq́; patriæ, & ad contemptum gloriæ adhortatio, quid aliud continet, niſi ethicæ philoſophiæ inſtituta moralia? cùm uerò uel de ſphærarum modo, uel de nouitate, ſiue magnitudine ſiderum, deq́; principatu ſolis, & circis cœleſtibus, cingulisq́; terreſtibus; & Oceani ſitu loquitur, & harmoniæ ſuperum pandit arcanum, phyſicæ ſecreta com memorat. at cùm de motu, & immortalitate animæ diſputat, cui nihil conſtat ineſſe corporeum, cuiuſque eſſentiam; nullius ſenſus: ſed ſola ratio deprehendit: illic ad altitudinem philoſophiæ rationalis aſcendit. Verè igitur pronunciandum eſt, nihil hoc opere perfectius, quo uniuerſa philoſophiæ continetur integritas.*

Expoſitionis in Somnium Scipionis.

FINIS.

MACROBII AVRELII THEODOSII, V.C. ET ILL. conuiuiorum primi diei Saturnaliorum,

LIBER PRIMVS: ad Euſtathium filium.

MVLTAS, *uariasq; res in hac uita nobis,* Euſtathi *fili, natura conciliauit: ſed nulla nos magis, quã eorum, qui è nobis eſſent procreati, charitate deuinxit: eamq; noſtram in his educandis atque erudiendis curam eſſe uoluit, ut parentes, neque ſi id, quod cuperent, ex ſententia cederet, tantum ulla alia ex re uoluptatis, neque, ſi contrà eueniret, tantum mœroris capere poſsint. hinc eſt, quòd mihi quoque inſtitutione ita nihil antiquius æſtimatur. ad cuius perfectionem compendia longis anfractibus anteponenda ducens, moræq; omnis impatiens, non opperior, ut per hæc ſola te promoueas, quibus ediſcendis gnauiter ipſe inuigilas: ſed ago, ut ego* quoque tibi legerim; & qui cquid mihi, uel te iam in lucem edito, uel antequàm naſcereris, in diuerſis ſeu* Græcæ *ſeu* Romanæ *linguæ uoluminibus elaboratũ eſt, id totũ ſit tibi ſcientiæ ſuppellex: & quaſi de quodam literarum penu, ſi quando uſus uenerit, aut hiſtoriæ, quæ in librum ſtrue latens clam uulgo eſt, aut dicti facti'ue memorabilis reminiſcendi, facilè id tibi inueritu atq; de prõptu ſit.* Nec *indigeſte, tanquã in aceruũ, congeſsimus digna memoratu, ſed uariarum rerũ diſparilitas ab au-*

* quicquid legerim

ctoribus* diuerſis confuſa tēporibus, ita in quoddā digeſta corpus eſt: ut quæ indiſtinctè, atq; promiſcuè ad memoriæ ſubſidium annotaueramus, in ordinem inſtar mēbrorū cohærentia conuenirent. Nec mihi uitio uertas, ſi res, quas ex lectione uaria mutuabor, ipſe ſæpe uerbis, quibus ab ipſis au ctoribus enarratæ ſunt, explicabo: quia præſens opus nō eloquentiæ oſtentationem, ſed noſcendorū congeriē pollicetur. Et boni conſulas oportet, ſi notitiā uetuſtatis modo noſtris nō obſcure, modo ipſis antiquorum fideliter uerbis recognoſcas, prout quæq; ſe uel enarranda, uel transferēda ſuggeſſerint. Apes enim quodammodo debemus imitari, quæ uagātur, & flores carpunt: deinde quicquid attulere, diſponunt, ac per fauos diuidunt. & ſuccum uarium in unum ſaporē miſtura quadam & proprietate ſpiritus ſui mutāt. nos quoque quicquid diuerſa lectione quæſiuimus, committemus ſtylo ut in ordinē eodē digerente coaleſcat. nam & in animo melius diſtincta ſeruantur, & ipſa diſtinctio non ſine quodā fermento, quo conditur uniuerſitas: in unius ſaporis uſum uaria libamenta confundit: ut etiam ſi quid apparuerit unde ſumptum ſit, aliud tamē eſſe, quàm unde ſumptum noſcetur, appareat. quod in corpore noſtro uidemus, ſine ulla opera noſtra facere naturam. alimenta, quæ accipimus, quandiu in ſua qualitate perſeuerant, & ſolida innatant, malè ſtomacho oneri ſunt. at cùm ex eo quod erant mutata ſunt, tum demum in uires & ſanguinem tranſeunt. Idem in his, quibus aluntur ingenia, præſtemus: ut quæcunq; hauſimus, non patiamur integra eſſe, nè aliena ſint, ſed in quandam digeriem concoquantur: alioquin in memoriam ire poſſunt, non in ingenium. Ex omnibus colligamus, unde unum fiat ex omnibus: ſicut unus numerus fit ex ſingulis. Hoc faciat no-

diuerſa

ſter animus,omnia,quibus eſt adiutus, abſcondat:ipſum ta
men oſtendat,quod efficit.Vt qui odora pigmenta conficiũt
arte omnia curant, ut nullius ſint odoris propria, quæ con-
diuntur , confuſuri uidelicet omnium ſuccos odoraminum in
ſpiramentum unum. Vides quã multorũ uocibus chorus con
ſtet? una tamen ex omnibus redditur. Aliqua eſt illic acu-
ta,aliqua grauis,aliqua media:accedunt uiris fœminæ, in-
terponitur fiſtula ; ita ſingulorum illic latent uoces , om-
nium apparent,& fit concentus ex diſſonis. Tale hoc præ-
ſens opus uolo. Multæ in illo artes, multa præcepta ſunt ,
multarum ætatum exempla , ſed in unum conſpirata. in qui
bus ſi neque ea, quæ iam tibi cognita ſunt , aſperneris: nec
quæ ignota ſunt,uites:inuenies plurima, quæ ſint aut uolu-
ptati legere , aut cultui legiſſe , aut uſui meminiſſe.nihil.n.
huic operi inſertum puto, aut cognitu inutile , aut difficile
perceptu: ſed omnia,quibus ſit ingenium tuum uegetius,me
moria adminiculatior , oratio ſolertior , ſermo incorru-
ptior : niſi ſicubi nos ſub alio ortos cœlo,latinæ linguæ ue-
na non adiuuet. Quod ab hiſce(ſi tamen quibuſdam fortè
nonnunquam tẽpus uoluntasq; erit iſta cognoſcere) petitũ
impetratumq; uolumus ; ut æqui boniq; conſulunt, ſi in no-
ſtro ſermone natiua Romani oris elegantia deſideretur.Sed
ne ego incautus ſum,qui uenuſtatem reprehenſionis incur-
ram à M. quondam Catone profectæ in A. Albinum, qui
Gell.l.11 cum L.Lucullo conſul fuit.Is Albinus res Romanas oratio
cap. 8. ne græca ſcriptitauit. In eius hiſtoriæ primo ſcriptum eſt
ad hanc ſententiam:Neminem ſuccenſere ſibi conuenire , ſi
quid in illis libris parum compoſitè , aut minus eleganter
ſcriptum foret. Nam ſum, inquit,homo Romanus , natus
in Latio : unde & eloquium græcum à nobis alieniſſimum

eſt

eſt. ideoq; ueniam, gratiamq; malæ exiſtimationis, ſi quid eſſet erratum, poſtulauit. Ea cùm legiſſet M. Cato: Næ tu, inquit, Aule nimium nugator es, cum maluiſti culpam deprecari, quàm culpa uacare. nam petere ueniam ſolemus, aut cùm imprudentes errauimus, aut cùm noxam imperio compellentis admiſimus. Te, inquit, oro, quis perpulit, ut id committeres, quod priuſquàm faceres, peteres uti ignoſceretur? Nunc argumētū, quod huic operi dedimus, uelut ſub quodam prologi habitu dicemus.

Argumentum operis totius. Cap. I.

SAturnalibus apud Vectium Prætextatum nobilitatis Romanæ proceres, doctiq; alij cōgregantur: & tēpus ſolēniter feriatū deputāt colloquio liberali: conuiuia quoq; ſibi mutua comitate præbentes: nec diſcedentes à ſe niſi ad nocturnam quietem, nā per omne ſpatium feriarum, meliorem diei partem ſerijs diſputationibus occupantes, cœnæ tempore conuiuiales ſermones agitant. ita ut nullū diei tempus doctè aliquid, uel lepidè proferendi uacuum relinquatur. ſed erit in menſa ſermo iucūdior, ut habeat uoluptatis amplius ſeueritatis minus. nam cum apud alios. quibus ſunt deſcripta conuiuia; tum in illo Platonis ſympoſio, non auſteriore aliqua de re conuiuarum ſermo, ſed cupidinis uaria & lepida deſcriptio eſt. in quo quidem Socrates non arctioribus, ut aſſolet, nodis urget, atq; implicat aduerſarium: ſed eludēdi magis, quàm decertandi modo, apprehenſis dat elabendi propè atq; effugiendi locum. oportet enim uerſari in conuiuio ſermones, ut caſtitate integros, ita appetibiles uenuſtate. matutina erit robuſtior diſputatio, quæ uiros & doctos, & præclariſsimos deceat. neque enim Cottæ, Lælij, & Scipiones ampliſsimis de rebus, quo ad Romanæ

literæ erunt, in ueterum libris diſputabunt: Prætextatos uero, Flauianos, Albinos, Symmachos, & Euſtathios, quorum ſplendor ſimilis, & non inferior uirtus eſt, eodem modo loqui aliquid licitum non erit. Nec mihi fraudi ſit, ſi uni aut alteri ex his, quos cœtu coegit matura ætas, poſteriori ſeculo prætextati ſint: quod licito fieri Platonis dialogi teſtimonio ſunt. quippe Socrate ita Parmenides antiquior, ut huius pueritia uix illius apprehenderit ſenectutē: & tamē inter illos de rebus arduis diſputatur. Inclytum dialogum Socrates habita cum Timæo diſputatione conſumit, quos conſtat eodem ſeculo non fuiſſe. Paralus uerò & Xantippus, quibus Pericles pater fuit, cum Protagora apud Platonem diſſerunt, ſecundo aduentu Athenis morante, quos multo antè in famis illa peſtilentia Athenis abſumſerit. Annos ergo coeuntium mitti in digitos (exemplo Platonis nobis ſuffragante) non conuenit. Quo autem facilius quæ ab omnibus dicta ſunt, apparere ac ſecerni poſſet: Decium de Poſthumiano, qui nam ille ſermo, aut inter quos fuiſſet, ſciſcitantem fecimus. Et ne diutius lectoris deſideria moremur, iam Decij & Poſthumiani ſermo palam faciet, quæ huius colloquij uel origo fuerit, uel ordo proceſſerit.

Quæ conuiuialis huius ſermonis origo, & quis ordo fuerit. Cap. II.

DECIVS.

Legēdum certè eſt, cō modo. i. oportune.

TEntanti mihi Poſthumiane aditus tuos, & molliſſima conſultandi tempora, cum modo adſunt feriæ, quas indulget magna pars menſis Iano dicati. cæteris enim fermè diebus, qui cauſis opportuni perorandis ſunt, hora omnino reperiri nulla poteſt, quin tuorum clientium negotia uel defendas in foro, uel domi diſcas. Nunc autem (ſcio*

(ſcio te.n. non ludo, ſed ſeriò feriari) ſi eſt cōmodum reſpondere id, quod rogatur uenio, tibi ipſi, quātum arbitror, non iniucundum, mihi uerò gratiſſimum feceris. Requiro *autem abs te id primum, interfueris'ne cōuiuio per pluſculos dies cōtinua comitate renouato, eiq; ſermoni, quē prædicare in primis, quēq; apud omnes maximis ornare laudibus diceris? quem quidem ego ex patre audiſſem, niſi poſt illa conuiuia* Roma *profectus* Neapoli *moraretur. Alijs uerò nuper interfui admirantibus memoriæ tue uires, uniuerſa quæ tunc dicta ſunt per ordinē ſæpe referentis.* POST. Hoc *unum* Deci *nobis) ut & ipſe, quantum tua ſinit adoleſcentia, uidere, & ex patre Albino audire potuiſti) in omni uitæ curſu optimum uiſum eſt, ut quantum ceſſare à cauſarum defenſione licuiſſet, * tantum ad eruditorum hominum tuiq; ſimiliū congreſſum aliquē ſermonemq; conferrem. neque enim rectè inſtitutus animus requieſcere aut utilius, aut honeſtius uſquam poteſt, quàm in aliqua opportunitate docte ac liberaliter colloquendi, interrogandiq; & reſpōdēdi comitate. Sed quodnā iſtud conuiuium? An uero dubitandum eſt, quin id dicas, quod doctiſſimis procerum cæteris q; nuper apud* Vettium Prætextatum *fuit, & diſcurrēs poſt inter reliquos grata uiciſſitudo uariauit?* DEC. De *hoc ipſo quæſitū uenio: & explices uelim, quale illud cōuiuium fuerit, à quo te abfuiſſe, propter ſingularem omnium in te amicitiam, non opinor.* POST. Volu*iſſem equidem, neque id illis, ut exiſtimo, ingratum fuiſſet, ſed cum eſſent amicorum complures mihi cauſe illis diebus pernoſcendæ, ad cœnam tum rogatus, meditandi, non edendi illud mihi tempus eſſe reſpondi: hortatusq; ſum, ut alium potius nullo inuolutum negotio, atque cura liberum quærerent.* Itaque

totum

factum eſt.nam facundũ,& eruditum uirum Euſebiũ, rhetorem inter Græcos præſtantem omnibus .i. noſtra ætate profeßis, doctrinæ Latialis haud inſcium, Prætextatus meũ in locũ inuitari imperauit. DEC. *Vnde igitur illa tibi nota ſunt, quæ tam iucundè & comiter ad inſtituendã uitam exemplis, ut audio, rerũ copioſißimis,& uariæ doctrinæ ubertate prolata,digeſtaq; ſunt?* POST *Cum ſolſtitialis dies, qui Saturnaliorum feſta, quibus illa conuiuia celebrata ſunt,cõſecutus eſt, foreſi cura uacuus,lætiore animo eſſet domi,eò* Euſebius *cum paucis è ſectatoribus ſuis uenit,ſtatimq; uultu renidẽs,*Permagna *me,inquit,abs te* Poſthumiane *cũ ex alijs,tũ hoc maximè gratia fateor obſtrictũ quòd à* Prætextato *ueniam poſtulando, mihi in cœna uacue feciſti locũ.* Itaq; *intelligo, non ſtudiũ tantum tuum,ſed ipſam quoq;, ut aliquid abs te mihi fiat commodi, conſentire atq; aſpirare fortunã.* Vis*ne,inquã, reſtituere id nobis, quod debitũ tam benignè,ac tam libenter fateris,noſtrumq; hoc otiũ,quo perfrui raro admodum licet,eò ducere,ut his, quibus interfueris tũc tu,nũc nos intereſſe uideamur?* Faciã *inquit, ut uis.* Narrabo *autẽ tibi,non cibũ aut potũ tametſi ea quoq; ubertim, caſteq; affuerunt: ſed ea, quæ uel in cõuiuijs,uel maximè extra mensã ab ijſdem per tot dies dicta ſunt,inquantum potero,animo repetã.* Quæ *quidem ego cũ audirẽ,ad eorũ mihi uitã,qui beati à ſapientibus dicerẽtur, accedere uidebar. nam & quæ pridie quàm adeſſem inter eos dicta ſunt,* Aujeno *mihi inſinuante comperta ſunt: & omnia ſcripto mandaui,ne quid ſubtraheret obliuio. quæ ſi ex me audire geſtis: caue exiſtimes diem unam referẽdis,quæ per tot dies ſunt dicta ſufficere.* DEC. Quænã *igitur,& inter quos,aut unde ortũ ſermonẽ* Poſthumiane *fuiſſe*

ne fuiſſe dicebat? Ita præſtò ſum indeſeſſus auditor. Tum *ille,* Declinante, *inquit, in ueſperum die, quem Saturnale feſtũ erat inſecuturum, cum* Vectius Prætexatus *domi conuenire ſe geſtiẽtibus copiam faceret, eò uenerunt* Aurelius Symmachus, *&* Cecinna Albinus, *cùm ætate, tum etiã moribus ac ſtudijs inter ſe coniunctiſsimi.* Hos Seruius, *inter grammaticos doctorem recens, profeſſus, iuxta doctrinam mirabilis & amabilis, uerecundè terram intuens, & uel ut latenti ſimilis, ſequebatur. quos cum proſpexiſſet, obuiãq; preceſſiſſet, ac perblandè ſalutauiſſet, conuerſus ad* Furium Albinum, *qui tum fortè cum* Auieno *aderat,* Vis'ne, *ait, mi* Albine, *cum his, quos aduenisſe peropportunè uides, quosq; iure ciuitatis noſtræ lumina dixerimus, eam rem, de qua inter nos naſci cœperat ſermo, communicemus?* Quid ni? *maximè uelim,* Albinus *inquit. nec .n. ulla alia de re, quàm de doctis quæſtionibus coloqui, aut nobis, aut his poteſt eſſe iucundius.* Cumq; *conſediſſent, tum* Cecinna: Quidnã *id ſit, mi* Prætextate, *tametſi adhuc neſcio, dubitare tamen non debeo eſſe ſcitu optimum: cum & uobis ad colloquendum cauſam attulerit, & nos eius expertes eſſe non ſinatis.* Atqui *ſcias, inquit, oportet, cum inter nos ſermonem fuiſſe: ut cum dies craſtinus feſtis Saturno dicatis initium dabit, quando* Saturnalia *incipere dicamus, id eſt, quando craſtinum diem initium ſumere exiſtimemus.* Et *inter nos quidem parua quædam de hac diſputatione libauimus: uerùm quia te, quicquid in libris latet, inueſtigare notius eſt, quàm ut per uerecundiam negare poſſis, pergas uolo in medium proferre, quicquid de hoc, quod quærimus, edoctum tibi comprehenſumq; eſt.*

De principio ac diuiſione ciuilis diei. Cap. III.

TVm Cecinna: Cum uobis,qui me in hūc ſermonē adducitis, nihil ex omnibus, quæ ueteribus elaborata ſunt,aut ignoratio neget, aut obliuio ſubtrahat, ſuperfluū uideo,inter ſciētes nota proferre. Sed ne quis me exiſtimet dignatione cōſultationis grauari: quicquid de hoc mihi tenuis memoria ſuggeſſerit, paucis reuoluā, Poſt hæc cū omnes paratos ad audiēdū erectosq; uidiſſet, ita exorſus eſt:

Ex Gellio lib.3.cap. 2. de diei initio. M. Varro in rerū humanarū libro,quē de diebus ſcripſit, Homines,inquit,qui ex media nocte ad proximam mediam noctē his horis uiginti quatuor nati ſunt, uno die nati dicūtur. Quibus uerbis ita uidetur dierum obſeruationē diuiſiſſe, ut qui poſt ſolis occaſum ante mediā noctē natus ſit illo quē nox cōſecuta eſt: contra uerò qui in ſex noctis horis poſterioribus naſcitur, eo die uideatur natus, qui poſt eā noctē diluxerit. Atheniēſes autē aliter obſeruare, idē Varro in eodē libro ſcripſit: eosq; à ſolis occaſu,ad ſolē iterū occidentē, omne id mediū tēpus,unū diē eſſe dicere. Babylonios porrò aliter. A ſole .n. exorto,ad exortum eiuſdē incipientē, id ſpatium unius diei nomine uocare. Vmbros uerò unū & eūdē diē eſſe dicere à meridie ad inſequētē meridiē. Quod quidē,inquit Varro, nimis abſurdū eſt.nāq; ui Kalēdis hora ſexta apud Vmbros natus eſt, dies eius natalis uideri debedit: & Kalēdarū dimidiatus, & qui poſt Kalendas erit, uſq; ad horā eius diei ſextā. Populum aūt Romanum, ita uti Varro dixit, dies ſingolos annumerare à media nocte ad mediā proximā, multis argumētis oſtēditur. ſacra ſunt .n. Romana, partim diurna, partim nocturna. Et eis quæ diurna ſunt, ab hora ſexta noctis præcedētis, ſequētis uerò nocturnis ſacris tēpus impēditur. Ad hoc,ritus quoq; & mos auſpicādi eandē eſſe obſeruationem docet. nam magiſtra-

Atheuienſes. Babylonii. Vmbri. Romaui.

giſtratus,quàm uno die eis auſpicandũ eſt,& id agẽdum, ſup quo proceſſit auſpiciũ,poſt mediã noctẽ auſpicãtur,& poſt exortũ ſolẽ agũt:auſpicatiq́;,& egiſſe eadẽ die dicuntur. Præterea tribuni plebis,quos nullũ diẽ integrũ ab eſſe Roma licet,cùm poſt mediã noctẽ proficiſcuntur,& poſt primã facẽ ante mediã noctem ſequentem reuertuntur,non uidentur abfuiſſe diem: quoniam ante horam noctis ſextam regreſſi,partem aliquam illius in urbe cõſumunt. Quintum quoq; Mutium iuriſconſultum dicere ſoltitum legi,non eſſe uſurpatam mulierem,quæ cum Kalendis Ianuarijs apud uirum matrimonij cauſa eſſe cœpiſſet, ad diem quartũ Kalendas Ianuarias ſequentes * uſurpata eſſet. non enim poſſet impleri trinoctiũ, quo abeſſe à uiro uſurpãdi cauſa ex duodecim tabulis deberet: quoniã tertiæ noctis poſteriores ſex horæ,alterius anni eſſent,qui inciperet ex Kalendis. Vergilius quoq; id ipsũ oſtẽdit,ut hominẽ decuit poeticas res agẽtem, recondita, atq; operta ueteris ritus ſignificatione:

* uſurpatum iſſet, antiq.

Torquet, inquit, medios nox humida curſus, — Aeneid. 5
Et me ſæuus equis Oriens afflauit anhelis.

his enim uerbis diem, quem Romani ciuilem appellauere,à ſexta noctis hora oriri admonet. Idem poeta, quando nox quoque incipiat, expreſſit in ſexto. cum enim dixiſſet:

Hac uice ſermonum roſeis Aurora quadrigis — Aeneid. 6
In medium æthereo curſu traiecerat axem.
mox ſuggeſſit uates:
Nox ruit, Aenea: nos flendo ducimus horas.

Sed ita obſeruantiſſimis ciuilium definitionum diei & noctis initia deſcripſit. Qui dies ita diuiditur. Primum tempus diei dicitur mediæ noctis inclinatio, deinde gallicinium, inde conticinum, cum & galli conticeſcunt, & homines

mines etiam tum quieſcunt. deinde diluculum, id eſt, cum incipit dignoſci dies. inde manè, dum dies clarus. Manè *autem dictum, aut quòd ab inferioribus locis, id eſt, à manibus, ex ordinum lucis emergat, aut, quod uerius mihi uidetur, ab omine boni nominis: nam &* Lanuuini *manè pro bono dicunt, ſicut apud nos quoque contrarium eſt immane: ut, immanis belua, uel immane facinus, & hoc genus cætera, pro non bono.* Deinde *à mane ad meridiem, hoc eſt ad medium diem. inde iam ſuprà uocatur tempus occiduum, & mox ſuprema tempeſtas, hoc eſt, diei nouiſſimum tempus: ſicut expreſſum eſt in duodecim tabulis,* Solis *occaſus ſuprema tempeſtas eſto.* Deinde *ueſpera, quod à* Græcis *tractum eſt: illi enim* ἑσπέραν *à ſtella* Heſpero *dicunt, unde &* Heſperia *Italia, quòd* Occaſui *ſubiecta ſit, nominatur. ab hoc tempore prima fax dicitur, deinde concubia, & inde intempeſta, quæ non habet idoneum tempus rebus gerendis.* Hæc *eſt diei ciuilis à* Romanis *obſeruata diuiſio.* Ergo *noctu futura, cùm media eſſe cœperit, auſpicium Saturnaliorum erit, quibus die craſtini mos inchoandi eſt.*

Latinè dici Saturnaliorũ, noctu futura, & diecraſtini. C 4.

Hic cùm omnes, quaſi uetuſtatis promptuarium, Albini *memoriam laudauiſſent:* Prætextatus Auienum *uidens* Furio *inſuſurrantem,* Quid *nam hoc, mi* Auiene, *inquit, quod uni* Albino *indicatum, clam cæteris eſſe uelis?* Tum *ille:* Moueor *quidem auctoritate* Cecinnæ: *nec ignoro, errorem in tantam non cadere doctrinam. aures tamen meas iſta uerborum nouitas perculit, cum* Noctu *futura, &* Diecraſtini *magis, quàm* Futura *nocte, &* Die *craſtino dicere (ut regulis placet) maluit. nam* Noctu *non appel-*

appellatio,ſed aduerbium eſt. porrò Futura,quod nomē eſt, non poteſt cum aduerbio conuenire. nec dubium eſt,hoc inter ſe eſſe Noctu & nocte,quod Diu & Die & rurſus,Die & craſtini, non eodem caſu ſunt, & niſi caſus idem,nomina in eiuſmodi elocutione non iungit.Saturnaliorum deinde cur malimus, quam Saturnalium dicere, opto dignoſcere.

Appellatio pro nomine.

Ad hæc cū Cecinna renidens taceret,& Seruius à Symmacho rogatus eſſet, quid nam de his exiſtimaret, Licet, inquit,in hoc cœtu non minus doctrina, quàm nobilitate reuerendo,magis mihi diſcendum ſit,quàm docendum: fabulabor tamen arbitrio iubentis, & inſinuabo primum de Saturnalibus, poſt de cæteris, unde ſit ſic eloquendi non nouitas, ſed uetuſtas. Qui Saturnalium dicit,regula innititur. Nomina.n.quæ datiuum pluralem in bus mittunt, nunquam genitiuum eiuſdem numeri ſyllaba creuiſſe patiuntur: ſed aut totidem habet, ut Monilibus monilium, Sedilibus ſedilium: aut una ſyllaba minus eſt, ut Carminibus carminum, Luminibus luminum. ſic ergo Saturnalibus rectius Saturnalium,quàm Saturnaliorum. Sed qui Saturnaliorum dicunt, auctoritate magnorum muniuntur uirorum.nam & Salluſt.in III. Bacchanaliorum ait:& Maſurius Faſtorum II. Vinaliorum,inquit dies Ioui ſacer eſt, non,ut quidam putant,Veneri.Et ut ipſos quoque grammaticos in teſtimonium citem, Verrius Flaccus in eo libello, qui Saturnus inſcribitur, Saturnaliorum,inquit, dies apud Græcos quoq;*feſti habentur. & in eodem libro, Dilucide me, inquit, de conſtitutione Saturnaliorum ſcripſiſſe arbitror. item Iulius Modeſtus de Ferijs,Saturnaliorum, inquit, Feriæ. & in eodem libro: Antias,inquit, Agonaliorum repertorem Numam Pompilium refert. Hæc tamen,

Saturnalium.

Saturnaliorum.

*faſti

inquies, auctoritas quæro, an poſſit aliqua ratione defendi. Planè quatenus alienum uon eſt, cõmitti grammaticũ cũ ſua analogia, tentabo ſuſpicionibus eruere, quid ſit quod eos ſolita enunciatione detorſerit, ut mallent Saturnaliorum, quà Saturnalium dicere. Ac *primum eſtiuo quòd hæc nomina, quæ ſunt feſtorum dierum neutralia, carentq; numero ſingulari, diuerſæ conditionis eſſe uoluerunt ab his nominibus, quæ utroq; numero figurantur.* Compitalia *enim, &* Bacchanalia, *&* Agonalia, *et* Vinalia, *& reliqua; his ſimilia, feſtorum dierum nomina ſunt, nec ſingulariter nominantur: aut ſi ſingulari numero dixeris, non idem ſignificabis, niſi adieceris feſtum: ut* Bacchanale *feſtum, &* Agonale *feſtũ, & reliqua, ut iã non poſitiuũ ſit, ſed adiectiuũ, quod* Græci *ἐπίθετον uocant.* Animati *ſunt ergo ad faciendam diſcretionem in genitiuo caſu, ut ex hoc declinatione exprimerẽt nomen ſolennis diei, ſcientes in nonnullis ſæpe nominibus datiuo in bus exeunte, nihilominus genitiuum in rum finiri, ut domibus, domorum, duobus, duorum, ambobus amborum. ita & uiridia cum ἀντὶ ἐπιθέτου accipiuntur, genitiuum in um faciunt, ut uiridia, prata uiridium pratorum. cum uerò ipſam loci uiriditatẽ ſignificare uolumus, uiridiorum dicimus: ut cum dicitur, formoſa facies uiridiorum. tunc n. uiridia, quaſi poſitiuum ponitur, non accidens.* Tanta *autẽ apud ueteres fuit licentia huius genitiui, ut* Aſinius Pollio *uectigaliorum frequenter uſurpet, quod uectigal nõ minus dicatur, quàm uectigalia. Sed & cum legamus,* Læuaq; *ancile gerebat: tamen & anciliorum relatum eſt.* Videndũ *ergo, ne magis uarietas delectauerit, quã ut ad amuſſim uerum ſit, feſtorum dierum nomina ſic uocata.* Ecce *enim & præter ſolennium dierum uocabula, alia quoq; ſic declinata*

Cur auctores Saturnaliorũ dicere maluerũt quàm Saturnaliũ.

repe-

*reperimus, ut præcedens ſermo pateſecit, uiridiorum, & uectigaliorũ,& anciliorũ.Sed et ipſa feſtorũ nomina ſecũdũ regulã declinata apud ueteres reperio. ſiquidem Varro Ferialiũ diẽ ait à ferendis in ſepulchra epulis dici. Nõ dixit,Ferialiorum. Et alibi,Floraliũ, nõ Floraliorũ ait,cum idẽ non ludos Florales illic, ſed ipsũ feſtũ Floralia ſignificaret. Maſurius etiã II.Faſtorũ,Liberaliũ dies,inquit,à põtificibus Agonium Martiale appellatur. Et in eodem libro, Eam noctem deinceps,quæ in ſequentem diem,qui eſt Lucarium,non dixit Lucariorum.Itemq; Liberalium multi dixerunt,nõ Liberaliorum.Vnde pronunciandum eſt,ueteres indulſiſſe copiæ per ueritatem,ut dicebant exanimos & exanimes,inermes & inermos,tũ hilaros,atq; hilares.Et ideo certum eſt, *licitò & Saturnalium & Saturnaliorum dici:* liciti *cum alterum regula cũ auctoritate, alterũ etſi ſola,ſed multorum defendit auctoritas. Reliqua autẽ uerba,quæ Auieno noſtro noua uiſa ſunt,ueterum nobis ſunt teſtimonijs aſſerenda. Ennius.n.niſi cui uidetur inter noſtræ ætatis politiores munditia reſpuendus,noctu cõcubia dixit his uerbis:*

Quæ Galli furtim noctũ ſumma acris adorti Noctu
Mænia concubia,uigileſq; repentè cruentant.

Quo in loco animaduertendum eſt,non ſolũ quod noctu concubia,ſed etiã quod qua noctu dixerit.et hoc poſuit in Annalium ſeptimo, in quorum tertio clarius quidem idem dixit:

Hac noctu filo pendebit Hetruria tota.

Claudius etiam Quadrigarius Annal.3.Senatus autem noctu conuenire, noctu multa domum dimitti. Non eſſe ab re puto hoc in loco id quoque admonere, quod decemuiri in XII.tabulis inuſitatiſſimè nox,pro noctu dixerunt uerba hæc ſunt: Si nox furtam factum ſit, ſi im aliquis occiſit,

iure

Ex Gellio lib. 10. c. 24. de die craſtini.

iure cæſus eſto. In quibus uerbis id etiã notandũ eſt, quod ab eo, quod eſt is, nõ eiũ, caſu accuſatiuo, ſedim, dixerũt. Sed nec diecraſtini à doctiſſimo uiro ſine ueterũ auctoritate prolatũ eſt: quibus mos erat, modò diequinti, modò diequinte pro aduerbio copulatè dicere. Cuius indicium eſt quod ſyllaba ſecunda corripitur, quæ natura producitur, cũ ſolũ dicitur die. Quòd autẽ diximus extremã iſtius uocis ſyllabam tum per e, tum per i, ſcribi conſuetum id ueteribus fuit, ut his literis plerunq; in fine indifferenter uterentur, ſicut priſtinè & priſtini, procliuè procliui. Venit ecce illius uerſus Põponiani in mẽtẽ, qui eſt ex Atellana, quæ *Meuia inſcribitur,

Metui

Dies hic ſextus, cum nihil egi: die
Quarte moriar fame.

Die priſtine eodem modo dicebatur, quod ſignificabat die priſtino, id eſt, priore, quod nunc pridie dicitur, conuerſo compoſitionis ordine, quaſi priſtino die. Nec infitias eo, lectum apud ueteres die quarto. ſed inuenitur hoc de tranſacto, non de futuro poſitum. nam Cn. *Marius, homo impenſè doctus, in mimiambis pro eo dicit, quod nudiuſquartus nos dicimus, in his uerſibus:

Matius

Nuper die quarto ut recordor, & * certè
Aquarium urceum unicum domi fregit.

Antiquus codex habet certò id eſt de induſtria.

Hoc igitur intererit, ut die quarto quidem, de præterito dicamus: die autem quarte, de futuro. Verum ne de diecraſtini nihil retuliſſe uideamur, ſuppetit Cœlianum illud ex libro hiſtoriarum ſecundo: Si uis mihi equitatum dare, & ipſe cum cætero exercitu me ſequi, diequinti Romæ in Capitolio curabo tibi cœnam coctam. Hic Symmachus, Cœlius tuus, inquit, & hiſtoriam, & uerbum ex Originibus M. Catonis accepit,

apud

apud quē ita ſcriptum eſt: Igitur dictatorē Carthaginiēſiū magiſter equitū monuit: Mitte Romā meců equitatum, die quinti in Capitolio tibi cœna cocta erit. Et Prætextatus: *Exiſtimo nonnihil ad demonſtrandā conſuetudinē ueterum, etiā & prætoris uerba conferre, qui more maiorū ferias cō cipere ſolet quæ appellantur.Cōpitalia, Et uerba hæc ſunt: Die no. poſt kalend. Ian. Quiritubus Compitalia erunt.*

De ex auctoratis, obſoletisque uerbis: tum recte ac Latine dici, Mille uerborum eſt, &c. Cap. V.

T*Vm Auienus aſpiciēs Seruiū, Curius, inquit, et Fabricius & Corūcanus, antiquiſſimi uiri, uel etiā his antiquiores Horatij illi Trigemini, planè ac dilucidè cū ſuis fabulati ſunt: neq; Aurūcorū, aut Sicanorum, aut Pelaſgorū, qui primi coluiſſe, in Italia dicuntur, ſed ætatis ſuæ uerbis loquebātur. Tu autē proinde quaſi cū matre Euandri nunc loquere. Vis uobis uerba multis iam ſeculis obliterata reuocare: ad quorum congeriē præſtāteis quoq; uiros, quorum memoriā continuus legendi uſus inſtruit, incitaſti, Sed antiquitatē uobis placere iactatis, quod honeſta, & ſobria, & modeſta ſit. Viuamus ergo moribus præteritis, præſentibus uerbis loquamur. Ego.n.id, quod à C.Cæſare, eccellentis ingenij ac prudentiæ uiro in primo de Analogia libro ſcriptū eſt, habeo ſemper in memoria, atq; in pectore, ut tanquam ſcopulum, ſic fugiam infrequens, atq; inſolens uerbum. Mille deniq; uerborum talium eſt, quæ cùm in ore priſcæ auctoritatis crebro fuerint, exauctoritate tamē à ſequētiætate, repudiataq; ſint. Horū copiā proferre nunc poſſē, ni tempus iā noctis propinquantis neceſſariæ diſceſſionis nos admoneret. Bona uerba quæſo, Prætextatus morali, ut aſſolet, grauitate ſubiecit, ne inſolenter parentis artium antiquitatis re-*

[Margin: Gell. l. 1. cap. 1.]

[Margin: Mille uerborū eſt, ex Gell. l. 1. cap. 16]

uerentiã uerberemus: cuius amorẽ tu quoq; dũ diſsimulas, magis prodis. Cũ.n.dicis, Mille uerborũ eſt, quid aliud ſermo tuus, niſi ipſam redolet uetuſtatẽ? nã licet M.C.*in oratione, quam pro Milone cõcepit, ita ſcriptum reliquerit: Ante fundum Clodij, quo in fundo propter inſanias illas ſubſtructiones, facilè mille hominum uerſabatur ualẽtium: nõ uerſabãtur, quod in libris minus accuratè ſcriptis reperiri ſolet.* Et *in ſexta in* Antoniũ: Q*uis unquã in illo* Iano *inuẽtus eſt. qui* L.*Antonium mille nummũ ferret expenſum?* Licet Varro *quoq; eiuſdẽ ſeculi homo in ſeptimodecimo* Rerũ *humanarum dixerit: Plus mille & centum annorum: eſt tamẽ fiduciã ſic componendi, nõ niſi ex antecedentium auctoritate ſumpſerũt, nã* Quadrigarius *in tertio* Annaliũ *ita ſcripſit: Ibi occiditur mille hominum.* Et *Lucil. in 3. Satyrarum*

Cõcepit dixit, eo quòd Cicero ſcriptam metu percul ſus integram nõ protulerit.

Ad portam mille, à porta eſt ſex inde Salernum.

Alibi uerò etiam declinationem huius nominis executus eſt. nam in XV. *libro ita dicit:*

Nunc milli paſſum qui uicerit atque duobus,
Campanus ſonipes ſucceſſor nullus ſequetur.
Maiori ſpatio ac diuerſus uidebitur.

Idem in libro nono,

Tum milli nummum poteſt uno quærere centum.

Milli paſſum dixit, pro mille paſsibus: & milli nummum dixit pro mille nummis. aperteq; oſtendit, mille & uocabulũ eſſe, & ſingulari numero dici, & caſum etiam capere ablatiuũ, eiusq; pluratiuum eſſe millia. Mille.n.non ex eo ponitur, quòd χίλια Græcè dicuntur, ſed quod χιλιάς. Et *ſicut una chilias & duæ chiliades: ita unũ mille, & duo milia ueteres certa atq; directa ratione dicebant.* Et *heus tu his'ne tam doctis uiris, quorũ* M.Cicero, & Varro *imitatores ſe glorian-*

gloriantur, adimere uis in uerborũ comitijs ius ſuffragandi? & tanquã ſexagenarios maiores de põte deijcies? Plura *de hoc diſſereremus, ni nos inuitos ab inuito diſcedere hora cogeret. Sed uultis'ne diem ſequentẽ, quẽ omnes pleriq; abaco & latrunculis cõterunt, nos iſtis ſobriis fabulis à primo lucis in cœnæ tẽpus, ipſam quoq; cœnam nõ obrutam poculis, nõ laſciuientẽ ferculis, ſed quæſtionibus doctis pudicam & mutuis ex lectione relationibus exigamus? Sic.n. ferias* Gell. lib. 18. c. 2. *pro omni negotio fœtus commodi ſenſerimus, non animum, ut dicitur, remittentes: nam remittere (inquit Muſonius) animum quaſi amittere eſt: ſed demulcentes eũ paulũ, atque laxãtes iucundis honeſtisq; ſermonũ illectationibus. Quod ſi ita decernitis, dijs penatibus meis huc cõueniẽdo gratiſſimũ feceritis. Tum Symmachus, Nullus, qui quidẽ ſe dignũ hoc cõuentu meminerit, ſodalitatẽ hanc, uel ipſum cõuentus regem repudiabit. ſed ne quid ad perfectionẽ cœtus deſideretur, inuitandus ad eundem congreſſum conuictumq; cenſeo* Flauianũ, *qui quantò ſit mirando uiro & uenuſto patre præſtantior, non minus morum ornatu uitæq; grauitate, quàm copia profundæ eruditionis aſſeruit; ſimulq;* Poſthumianum, *qui forum defenſionum dignatione nobilitat; &* Euſtathium, *qui tantus in omni philoſophiæ genere eſt, ut ſolus nobis te præſentet triũ philoſophorum genia, de quibus noſtra antiquitas gloriata eſt.* Illos dico, quos Athenienſes *quondam ad ſenatum legauere impetratum, uti mulctam re*mitteret, *quam ciuitati eorum fecerat, propter* Oropi *ua*ſtationem, Ea *mulcta fuerant talẽtum fere quingentũ.* Erãt iſti philoſophi Carneades ex Academia, Diogenes Stoicus, Critolaus Peripateticus, *quos ferunt ſeorſum quenque oſtentandi gratia, per celeberrima urbis loca, magno homi*- Gell. l. 7. cap. 14.

num conuentu diſſertaſſe. Fuit, ut relatum eſt, facundia Carneades *uiolenta, & rapida; ſcita, & tereti* Critolaus; *modeſta* Diogenes, *& ſobria. ſed in ſenatum introducti, interprete uſi ſunt* Cœlio *ſenatore. At hic noſter cum ſectas omneis aſſecutus, ſed probabiliorē ſecutus ſit, omniaq; hæc inter* Græcos *genera dicendi ſolus impleat: inter nos tamen ita ſui locuples interpres eſt, ut neſcias, qua lingua facilius uel ornatius expleat operam diſſerendi. Probauere omnes* Q. *Aurelij iudicium, quo edecumatos elegit ſodales: atque, his ita conſtitutis, primum à* Prætextato *ſimul, deinde à ſe diſcedentes, domum quiſque ſuam regreßi ſunt.*

De origine, ac uſu ṗtextę: et qūo hęc ĩ uſū trãſierit noīs: inibiq; de aliorū quorūdã nominū ṗpriū origine. C. VI.

P*Oſtero die ad ædes* Vectij *matutini omnes, inter quos pridiæ conuenerat, affuerūt: quibus* Prætextatus *in bibliothecam receptis, in qua eos opperiebatur, Præclarum, inquit, diem mihi fore uideo, cùm & uos adeſtis, & affuturos ſe illi, quos ad conuentus noſtri ſocietatem rogari placuit, ſpoponderunt, ſoli* Poſthumiano *antiquior uiſa eſt inſtruendarum cura defenſionum: in cuius abnuentis locum,* Euſebium, *Graia & doctrina, & facundia clarum rhetorem, ſurrogaui, inſinuauiq; omnibus, ut exorto die, ſe nobis indulgerent: quandoquidem nullis hodie officijs publicis occupari fas eſſet.* Togatus *certe, uel trabeatus, paludatus'ue, ſeu pretextatus, hac die uidetur nullus. Tum* Auienus, *ut ei interpellandi mos erat, Cum ſacrum mihi, ait, ac reipub. nomen* Prætextate *tuum inter uocabula diuerſi habitus refers: *admonetur non ludicræ, ut exiſtimo, quæſtionis. Cum enim ueſtitus togæ, uel trabeæ, ſeu paludamenti, nullum de ſe proprij nominis uſum fecerit, quæro abs*

*admoneor

ro abs te, cur hoc de ſolo prætextæ habitu uſurpauerit ue-tuſtas; aut huic nomini quæ origo cõtigerit? Inter hæc Auie*ni dicta,* Flauianus *&* Euſtathius, *per inſigne amicitiæ, ac minimo poſt* Euſebius *ingreßi, alacriorem fecere cœtũ: ac ceptaq́; ac reddita ſalutatione, conſederunt, percontantes, quidnã offenderint ſermocinationis.* Tum Vectius, *Peropportune affuiſtis mihi, inquit, aſſertorem quærenti. mouet.n. mihi* Auienus *noſter mei nominis quæſtionem, & ita originem eius flagitat, tanquam fides ab eo generis exigenda ſit. nam cum nullus ſit, qui appelletur ſuo nomine uel* Toga*tus, uel* Trabeatus, *uel* Paludatus: *cur prætextatus nomen habeatur, poſtulat in medium proferri. Sed & cùm poſt inſcriptum ſit* Delphici *templi, & unius è numero ſeptem ſapientũ eadem ſit iſta ſententia,* γνῶθι σεαυτὸν, *quid in me ſcire exiſtimandus ſim, ſi nomen ignoro, cuius mihi nũc & origo, & cauſa dicenda eſt?* Tullus Hoſtilius, *rex* Roma*norum tertius, debellatis* Hetruſcis, *ſellam curulem, lictoresq́; & togã pictã, atq; prætextam, quæ inſignia magiſtratuum* Hetruſcorum *erãt, primus, ut* Romæ *haberentur, inſtituit. ſed prætextam illo ſeculo puerilis nõ uſurpabat ætas, erat enim, ut cætera quæ enumeraui, honoris habitus. ſed poſtea* Tarquinius, Demerati *exulis* Corinthij *filius,* Pri*ſcus, quem quidã* Lucumonem *uocitatũ ferunt, rex tertius ab* Hoſtilio, *quintus à* Romulo, *de* Sabinis *egit triumphum. quo bello filium ſuum, annos quatuordecim natum, quòd hoſtem manu percuſſerat, & pro concione laudauit, & bulla aurea prætextaq; donauit, inſigniens puerũ ultra annos fortem, præmijs uirilitatis & honoris. nam ſicut prætexta magiſtratuum, ita bulla geſtamen erat triumphantium: quam in triumpho præ ſe gerebant, incluſis intra eam remedijs,*

Prætextæ quę fuerit origo, & quomodo uſurpari cœperit à pueris.

dijs, quæ crederent aduerſus inuidiam ualentiſſima. Hinc *dũ ductus mos, ut prætexta & bulla in uſum puerorũ nobiliũ uſurparentur: ad omen & uota conciliandæ uirtutis, ei ſimi lis, cui primis in annis munera iſta ceſſerunt.* Alij *putãt eũ dẽ* Priſcum, *cum is ſtatum ciuium ſolertia prouidi principis ordinaret, cultum quoque ingenuorum puerorum inter præcipua duxiſſe; inſtituiſſeq; , ut patricij bulla aure cum toga, cui purpura prætexitur, uterentur, duntaxat illi, quorũ patres curulẽ geſſerant magiſtratum. Cæteris autem, ut prætexta tantũ uterentur indultum: ſed uſq; ad eos, quorũ parẽtes equo ſtipendia iuſta meruiſſent.* Libertinis *uerò nul lo iure uti prætextis licebat, ac multo minus peregrinis, quibus nulla eſſet cum* Romanis *neceſſitudo. Sed poſtea libertinorum quoq; filijs prætexta cõceſſa eſt ex cauſali, quã* M. Lælius *augur refert, qui bello* Punico *ſecundo duumuiros dicit ex ſenatuſconſulto, propter multa prodigia, libros Sibyllinos adiſſe: & inſpectis his nunciaſſe, in* Capitolio *ſup plicandũ, lectiſterniumq; ex collata ſtipe faciendũ: ita ut libertinæ quoq;, quæ longa ueſte uterentur, in eã rẽ pecuniã ſubminiſtrarẽt. Aucta igitur obſecratio, eſt pueris ingenuis, itẽq; libertinis, ſed & uirginibus patrimis, matrimiſq; pro nunciãtibus carmen. ex quo conceſſũ; ut libertinorum quoq; filij, qui ex iuſta duntaxat matrefamilias nati fuiſſent, togã prætextã, & lorũ in collo pro bulle decore geſtarent.* Ver rius Flaccus *ait: Cum populus* Ro. *peſtilentia laboraret, eſſetq; reſponſum, id accidere, quòd dij deſpicerentur, anxiam urbem fuiſſe, quia non intelligeretur oraculum: eueniſſeq; , ut* Circenſium *die, puer de cœnaculo pompam ſuperne deſpiceret, & patri referret, quo ordine ſecreta ſacrorum in arca* pilenti compoſita uidiſſet.* Qui *cum rem geſtã ſenatu*

Antiquus codex, pilento impoſita. erat autẽ pilentum uehiculũ penſile.

ſenatui nunciaſſet placuiſſe, uelari loca ea, quam pompa ueheretur: atq; ita peſte ſedata, puerum, qui ambiguitatem ſortis abſoluerat, togæ & Prætextatæ uſum munus impetrauiſſe. Vetuſtatis peritiſſimi referunt, in raptu Sabinarum, unam mulierum nomine Herſiliam dum adhereret filiæ, ſimul raptam. quam cum Romulus Hoſto cuidã ex agro Latino, qui in aſylum eius confugerat, uirtute cõſpicuo, uxorem dediſſet, natum ex ea puerum, antequam ulla alia Sabinarũ partum æderet: eumq;, quòd primus eſſet in hoſtico procreatus, Hoſtum Goſtilium à matre uocitatum, & eundem à Romulo bulla aurea ac prætexta inſignibus honoratum. Is.n. cum raptas ad conſolandum uocaſſet, ſpopondiſſe fertur, ſe eius infanti, quæ primo ſibi ciuem Romanum eſſet enixa, illuſtre munus daturum. Nonnulli credunt ingenuis pueris attributum, ut cordis figuram in bulla ante pectus annecterent, quam inſpicientes, ita demum ſe homines cogitarent, ſi corde præſtarent. Togam quoq; prætextam his additam ut ex purpuræ rubore ingenuitatis pudore regerentur.

Diximus unde prætexta; adiecimus & cauſas, quibus exiſtimatur conceſſa pueritiæ. Nunc idem habitus quo argumento tranſierit in uſum nominis, paucis explicandum eſt. Mos antea ſenatoribus fuit, in curiam cum prætextatis filiis introire. Cum in ſenatu res maior quæpiam cõſultaretur, eaq; in diem poſterum prolata eſſet, placuit ut hãc rem, ſuper qua tractauiſſent, nequis enunciaret, priuſquam decreta eſſet. mater Papyrij pueri, qui cum parente ſuo in curia fuerat, percontatur filium, quid nam in ſenatu egiſſet patres. puer reſpondit, tacẽdum eſſe, neq; id dici licere. Mulier fit audiendi cupidior, ſecretum rei, & ſilentium pueri, animum eius ad exquirendum euerberat. Quærit igitur*

Prætexta quomodo in uſum nominis tranſierit ex Gellio l. 1. cap. 3

pueri eius animumq;

*compreſſius, uiolentiusq́. Tum puer, urgente matre, lepidi atq; feſtiui mendacij conſilium capit. Actum in ſenatu dicit utrum uideretur utilius, magisq́; ex republica eſſe, unus'ne ut duas uxores haberet, an ut una apud duos nupta eſſet. Hoc ubi illa audiuit, animo cõpaueſcit, domo trepidãs egreditur, ad cæteras matronas affert. poſtridieq́; ad ſenatũ copioſæ matrũ familias cateruæ confluunt: lachrymantes atq; obſecrantes orant, una potius ut duobus nupta fieret. quàm uni duæ Senatores ingredientes curiam, quæ illa mulierum intemperies, & quid ſibi poſtulatio iſthæc uellet, mirabantur: & non ut paruæ rei prodigium, illam uerecundi; ſexus impudicam inſaniam paueſcebant. Puer Papyrius publicũ metum demit. nam in mediũ curiæ progreſſus, quid ipſi mater audire inſtitiſſet, quid matri ipſe ſimulaſſet, ſicuti fuerat, enarrat. Senatus fidẽ atq; ingeniũ pueri exoſculatur: conſultumq́; facit, uti poſthac pueri cum patribus incuriam non introeant præter illum unũ Papyrium, eiq́; puero poſtea cognomẽtum honoris gratia, decreto initum Prætextatus, ob tacendi, loquendiq́; in prætextata ætate prudentiam. Hoc cognomentum poſtea familiæ noſtræ in nomen hæſit. Non aliter dicti Scipiones, niſi quòd Cornelius, qui patrem luminibus carẽtẽ probaculo regebat, Scipio cognominatus, nomen ex cognomine poſteris dedit. Sic Meſſala tuus. Auiene, dictus cognomento Valerij Maximi, qui poſtquam Meſſanam urbem Siciliæ nobiliſſimam cepit, Meſſala cognominatus eſt. Nec mirum, ſi ex cognominibus nata ſunt nomina: cùm contrà & cognomina ex proprijs ſint tracta nominibus: ut ab Aemilio Aemilianus, à Seruilio Seruilianus. Hic ſubiecit Euſebius, Meſſala & Scipio, alter de pietate, de uirtute alter, ut refers, *cognomenta repererũt. Sed ſcropha*

Scipionũ nomẽ unde. Meſſala.

cognomina

pha

pha & aſina, quæ uiris non mediocribus cognomēta, sūt, uolo dicas unde contigerint, cum contumelia, quam honori propiora uideantur. Tum ille: Nec honor, nec iniuria, ſed caſus fecit hæc nomina. nam Aſinæ cognomentū Cornelij datum Aſina. eſt, quoniam princeps Corneliæ gentis empto fundo, ſeu filia data marito, cū ſpōſores ab eo ſolēniter poſcerētur, aſinam cum pecuniæ onere produxit in forū, quaſi pro ſpōſoribus præſens pignus. Tremellius uerò, Scropha cognominatus Scropha. eſt, euentu tali. Is Tremellius cum familia, atq; liberis in uilla erat: ſerui eius, cùm de uicino ſcropha erraret, ſurreptā conficiunt. uicinus, aduocatis cuſtodibus, omnia circūuenit, ne qua hæc efferri poſſit: iſq; ad dominū appellat reſtitui ſibi pecudē. Tremellius, qui ex uillico rē cōperiſſet, ſcrophæ cadauer ſub centonibus collocat, ſuper quos uxor cubabat. queſtionem uicino permittit. cum uentum eſt ad cubiculum, uerba iurationis incipit, nullam eſſe in uilla ſua ſcrophā, niſi illā, inquit, quæ in cētonibus iacet: lectulū mōſtrat. Et facetiſſima iuratio Tremellio Scrophæ cognomē dedit.

De Saturnaliorum originæ uetuſtate: ubi & alia quædam obiter perſtringuntur. Cap. VII.

DVm iſta narrantur, unus è famulitio, cui prouincia erat, admittere uolentes dominum cōuenire, Euangelum adeſſe nuntiat cum Dyſario, qui tunc Romæ præſtare uidebantur cæteris medendi artem profeſſis. Corrugatio indicauere uultu plerique de conſidentibus, Euangeli interuentum otio ſuo inamœnum minuſq; placido conuentui congruentem. erat enim amarulenta dicacitate, & lingua proterue mordaci, procax, ac ſecurus offenſarū, quas ſine delectu chari uel non amici in ſe paſſim uerbis odia ſerentibus prouocabat. ſed Prætextatus, ut erat in omnes

æquè placidus ac mitis, ut admitterentur miſsis obuijs imperauit, quos Horus *ingredientes commodum cõſecutus comitabatur, uir corpore atque animo iuxta ualidus: qui poſt inter pugiles palmas, ad philoſophiæ ſtudia migrauit: ſectãq;* Antiſthenis, & Cratetis, *atq; ipſius* Diogenis *ſecutus, inter* Cynicos *non incelebris habebatur.* Sed Euãgelus *poſtquã coetũ tãtum aſſurgentẽ ſibi ingreſſus offendit:* Caſus *ne, inquit, hos omnes ad te* Prætextate *contraxit, an altius quiddã, cui remotis arbitris opus ſit, cogitaturi ex diſpoſitio côueniſtis?* Quod *ſit ita eſt, ut exiſtimo: abibo potius, quàm me ueſtris miſcebo ſecretis, à quibus me amouebit uoluntas, licet fortuna feciſſet irruere.* Tum Vectius, *quamuis ad omnem patiẽtiã conſtanter animi tranquillitate firmus eſſet, nonnihil tamen conſultatione tam proterua motus,* Si *aut me, inquit,* Euangele, *aut hæc innocentiæ lumina cogitaſſes, nullũ inter nos tale ſecretum opinareris, quod non uel tibi, uel & uulgo fieri dilucidũ poſſet; quia neq; ego ſum immemor, nec horũ quenquã inſcium credo ſancti illius præcepti philoſophiæ:* Sic *loquendum eſſe cum hominibus, tanquam dij audiãt: ſic loquendum cum dijs, tanquam homines audiãt.* Cuius *ſecunda pars ſancit, ne quid à diis petamus, quod uelle nos indecorũ ſit hominibus conſiteri.* Nos *uerò, ut & honorem ſacris ſeriis haberemus, & uitaremus tamen torporem feriãdi, atq; otium in negotium utile uerteremus, conuenimus, diẽ totum doctis fabulis uelut ex ſymbolo cõferendis daturi. nã ſi per ſacra ſolennia riuos deducere religio nulla prohibet: ſi ſalubri fluuios merſare oues fas, & iura permittunt, cur non religionis honor putetur, dicare ſacris diebus ſacrum ſtudiũ literarum?* Sed *quia uos quoq; deorum aliquis nobis additos uoluit: facite, ſi uolentibus uobis erit, diẽ cõmunibus &*

Geor. 1.

fabulis

ſabulis, & epulis exigamus, quibus ut omnes hodie, qui præſentes ſunt, acquieſcant, impetratum teneo. Tunc ille. Superuenire fabulis non euocatos, haud equidem turpe exiſtimatur. uerũ ſponte irruere in cõuiuiũ alijs præparatũ, nec ab Homero ſine nota, uel in fratre memoratum eſt. Et uide ne nimium arroganter tres tibi uelis Menelaos contigiſſe, cũ illi tanto regi unus euenerit. Tum omnes Prætextatũ iuuãtes orare, blandeq; ad cõmune inuitare conſortiũ, Euangelium quidem ſæpius, & maximè, ſed nõnunquã & cũ eo pariter ingreſſos. Inter hæc Euangelus, petitu omnium temperatus, M. Varronis, inquit, librum uobis arbitror non ignotum ex ſatyris Menippeis, qui inſcribitur, Neſcis quid ueſper ſerus uehat, in quo conuiuarum numerum hac lege definit, ut neq; minor quam gratiarum ſit, neq; quàm muſarum numeroſior. Hic uideo, excepto rege conuiuij, tot nos eſſe quot ſunt muſæ. Quid ergo perfecto numero quæritis adijciẽdos? Et Vectius, Hoc, inquit, præſentia ueſtra nobis præſtabit, ut & muſas impleamus, & gratias: quas ad feſtum deorum omnium principis æquum eſt conuenire. Cum igitur conſedijſſent, Horus Auienum intuens, quem familiarius frequentare ſolitus erat, In hoc, inquit, Saturni cultu, quem deorum principem dicitis, ritus uidetur ab Aegyptiorum religioſiſſima gente, in arcana templorum, uſque ad Alexandri Macedonis occaſum defuiſſe: poſt quem tyrannide Ptolemæorum preſſi, hoc quoq; deos in cultum recipere, Alexandrinorum more, apud quos præcipuè colebantur, coacti ſunt. Ita tamen imperio paruerunt, ut non omnino religionis ſuæ obſeruata confunderent. nam quia nunquam fas fuit Aegyptijs, pecudibus aut ſanguine, ſed precibus & ture ſolo placare deos. His autem duobus

Gell. lib. 13. c. 11. de numero conuiuarum.

aduenis

proſpiceret: ſicut Anteuorta,*& Poſtuorta, diuinitatis ſcilicet aptiſſimæ comites,apud* Romanos *coluntur* . Hic *igitur* Ianus, *cùm Saturnum claſſe peruectum excepiſſet hoſpitio,& ab eo edoctus peritiam ruris,ferũ illũ,& rudẽ ante fruges cognitas uictũ in melius redegiſſet,regni cum ſocietate munerauit. Cum primis quoq; æra ſignaret, ſeruauit & in hoc Saturni reuerentiam: ut quoniam ille naui fuerat auectus,ex una quidem parte ſui capitis effigies, ex altera uerò nauis exprimeretur: quo Saturni memoriã etiã in poſteros propagaret.Aes ita fuiſſe ſignatum,hodieq; intelligitur in aleæ luſu: cum pueri denarios in ſublime iactantes, capita aut nauim, luſu teſte uetuſtatis, exclamãt.* Hos *unà cõcordes regnaſſe, uicinaq; oppida opera communi cõdidiſſe,præter* Maronẽ, *qui refert,*Ianiculũ *huic,illi fuerat Saturnia nomẽ,etiam illud in promptu eſt, quod poſteri quoq; duos eis continuos menſes dicarunt, ut* December *ſacrũ Saturni,*Ianuarius *alterius uocabulum poſſideret. Cum inter hæc ſubito Saturnus non comparuiſſet: excogitauit* Ianus *honorum eius augmentum. ac primum terram omnem,ditioni ſuæ parentem, Saturniam nominauit. Aram deinde cum ſacris, tanquam* Deo,*condidit, quæ Saturnalia nominauit.* Tot *ſeculis Saturnalia præcedunt* Romanæ *urbis ætatem. Obſeruari igitur eum iuſſit maieſtate religionis, quaſi uitæ melioris auctorem. Simulachrũ eius indicio eſt, cui falcem inſigne meſſis, adiecit.* Huic Deo* *inſertiones ſurculorum, pomorumq; educationes, & omnium eiuſcemodi fertilium tribuunt diſciplinas. Cyrenenſes etiam cum rem diuinam ei faciũt, ficis recentibus coronantur, placentaſq; mutuo miſſitant, mellis & fructuum repertorem Saturnum æſtimantes. Hunc Romani etiam Sterculium uocant,*

Aeneid. I

inſitiones

cãt, quòd prius ſtercore fœcũditatem agris cõparauerit. Re*gni eius tẽpora feliciſſima feruntur, cum propter rerum co piã, tum etiã quòd nondum quiſquam ſeruitio uel libertate diſcriminabatur. Quæ res intelligi poteſt, quòd Saturnalibus*tota ſeruis licentia permittitur.*

tuta

Alia Saturnaliorum cauſa ſic traditur.

Alia eorũdem cauſa.

Qui erant ab Hercule *in* Italia *relicti (ut quidam fuerũt) irato, quod incuſtoditũ fuiſſet armentũ: ut nõnulli extimãt, cõſulto eos relinquente, ut arã ſuã atque ædẽ ab incurſionibus tuerentur: ij ergo cum à latronibus infeſtarentur, occupato edito colle. Saturnios ſe nominauerũt, quo ante nomine etiã idem collis uocabatur. & quia ſe eius* Dei *ſenſerunt nomine ac religione tutos, instituiſſe Saturnalia feruntur: ut agreſtes uicinorum animos, ad maiorem ſacri reuerentiam, ipſa indicti feſti obſeruatio uocaret.*

Tertia cauſa.

Nec *illam cauſam, quæ Saturnalibus aſſignatur, ignoro: quòd* Pelaſgi *(ſicut* Varro *memorat) cum ſedibus ſuis pulſi, diuerſas terras petiſſent, confluxerunt pleriq;* Dodonam: *& incerti quibus adhærerent locis, eiuſmodi accepere reſponſum:*

Στείχετε μαιόμενοι σικελῶν σατουρνίον αἶαν
Ἠδ᾽ ἀβοριγενέων κοτύλην, οὗ νᾶσος ὀχεῖται
Οἷς ἀναμιχθέντες δεκάτην ἐκπέμψατε φοίβῳ,
Καὶ κεφαλὰς ἅδῃ, καὶ τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα.

Acceptaq; *ſorte, cùm* Latium *poſt errores plurimos appuliſſent, in lacu*cutulienſium natam inſulam deprehenderunt. ampliſſimus enim ceſpes, ſiue ille continens limus, ſeu paludis fuit, coacta compage, uirgultis & arboribus in ſyluæ licentiam comptus, iactantibus per omne mare fluctibus uagabatur, ut fides ex hoc etiam* Delo *facta ſit, quæ celſa montibus, uaſta campis, tamen per maria migrabat.* Hoc *igitur miraculo deprehenſo, has ſibi ſedes prædictas*

Cutiliæ. Cutilienſi enatam, antiq.

eſſe

eſſe didicerunt, uaſtatisq́; Sicilienſibus incolis, occupauere regionem, decima prædæ, ſecundum reſponſum, Apollini conſecrata, erectis Diti *ſacello, & Saturno ara: cuius feſtum Saturnalia nominauerunt. cumq́; diu humanis capitibus* Ditem, *& uirorum uictimis Saturnum placare ſe crederent, propter oraculum, in quo erat,*

Καὶ κεφαλὰς ἅδῃ, καὶ τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα.

Herculẽ *ferunt poſtea cum* Geryonis *pecore per* Italiã *reuertentẽ, ſuaſiſſe illorum poſteris, ut fauſtis ſacrificijs infauſta mutarẽt: inferentes* Diti, *non hominũ capita, ſed oſcilla ad humanã effigiẽ arte ſimulata, & aras Saturnias, nõ mactando uiros, ſed accenſis luminibus excolentes: quia nõ ſolum uirũ, ſed & lumina* φῶτα *ſignificant.* Inde *mos per Saturnalia miſſitandis cereis cœpit. Alij cereos non ob aliud mitti putãt, quàm quòd hoc principe ab incomi, & tenebroſa uita, quaſi ad lucem, & bonarum artium ſcientiã editi ſumus.* Illud *quoq; in literis inuenio, quod cũ multi occaſione Saturnaliorũ per auaritiã à clientibus ambitioſè munera exigerẽt. idq́; onus tenuiores grauaret: Publicius trib. pleb. tulit, ut non niſi cerei ditioribus miſſitarentur.* Hic Albinus Cecinna *ſubiecit : Qualem nunc permutationem ſacrificij* Prætextate *memoraſti, inuenio poſtea* Cõpitalibus *celebratã, cũ ludi per urbẽ in cõpitis agitabãtur, reſtituti ſcilicet à* Tarquinio ſuperbo *laribus ac* Maniæ *ex reſponſo* Apollinis, *quo præceptũ eſt, ut pro*capitibus capitibus ſupplicaretur.* Idq́; *aliquãdiu obſeruatũ, ut pro familiarium ſoſpitate pueri mactarentur* Maniæ *deæ matri Lariũ.* Quod *ſacrificij genus,* Iunius Brutus *conſul* Tarquinio *pulſo aliter conſtituit celebrãdũ. nã capitibus alij, & papaueris ſupplicari iuſſit, ut reſponſo* Apollinis *ſatisfieret de nomine capitũ, remo-*

Quæ origo mittẽdis cereis.

Maniæ deę ſacra.

compitis familiarũ

remoto ſcilicet ſcelere in fauſtæ ſacrificationis. Factūq; eſt ut effigies Maniæ ſuſpenſæ pro ſingulorum foribus, periculū ſi quod immineret familijs, expiarēt: ludosq; ipſos ex uijs compitorum, in quibus agitabātur, Compitalia appellitauerūt. Sed perage cætera. Tūc prætextatus: *Bene & opportunè ſimilis emēdatio ſacrificiorū relata eſt. ſed ex his cauſis, quæ de origine huius feſti relatæ, ſūt apparet Saturnalia uetuſtiora eſſe urbe Romana adeo, ut ante Rō. in Græcia hoc ſolēne cœpiſſe, L. Accius in annalibus ſuis referat his uerbis:*

Saturnaliorum uetuſtas.

Maxima pars Graium Saturno, & maximæ Athenæ
Conficiunt ſacra, quæ Cronia eſſe iterantur ab illis.
Cumq; diem celebrant, per agros, urbesq; fere omnes
Exercent epulis læti, famulosq; procurant
*Quiſq; ſuos:*noſtriq; itidem, & mos traditus illinc*
Iſte, ut cum dominis famuli tum epulentur ibidem.

*noſtriſq;

De templo Saturni. deq; his, quæ in huius æde aut imagine uiſuntur: & quo modo intelligenda ſin ea, quæ de hoc Deo fabuloſe dici conſueuerunt. Cap. VIII.

Saturni tēplum.

Nunc de ipſo Dei templo pauca referenda ſunt. Tullum Hoſtilium cum bis de Albanis, de Sabinis tertio triumphaſſet, inuenio fanum Saturno ex uoto conſecraſſe, & Saturnalia tunc primum Romæ inſtituta. quamuis Varro lib. 6. qui eſt de ſacris ædibus: ſcribat, ædem Saturni ad forum faciendum locaſſe L. Tarquinium regem; Titum uerò Largium dictatorem Saturnalibus eam dedicaſſe. Nec me fugit Gellium ſcribere, ſenatum decreſſe, ut ædes Saturni fieret, eiq; rei L. Furium trib. mil. præfuiſſe. Habet aram, & ante ſe cœnaculum. Illic Græco ritu capite operto res diuina fit: quia primo à Pelaſgis, poſt ab Hercule ita eam à principio factitatam putant. Aedem uerò

Aedes Saturni qua re grariū.

Saturni

Saturni ærarium Romani eſſe uoluerũt: quod tẽpore, quo incoluit Italiã, fertur in eius finibus nullum eſſe furtum cõmiſſum: aut quia ſub illo nihil erat cuiuſquam priuatum.

Nec ſignare ſolum, aut partiri limite campum
Fas erat: in medium quærebant.

*Ideo apud eum locaretur populi pecunia communis, ſub quo fuiſſent cunctis uniuerſa communia. Illud non omiſerim, Tritonas cum buccinis faſtigio Saturni ædis ſuperpoſitos: quoniam ab eius * commemoratione ad noſtram ætatem hiſtoria elata, & quaſi uocalis eſt, ante uero, muta & obſcura & incognita: quod teſtantur caudæ Tritonum, humi merſæ & abſconditæ. Cur autem Saturnus ipſe in cõpedibus uiſitur, Verrius Flaccus cauſam ſe ignorare dicit: uerum mihi Apollodori lectio ſuggerit. Saturnum Apollodorus alligari ait per annum laneo uinculo, & ſolui ad diem ſibi feſtum, id eſt, menſe hoc Decembri. Atq; inde prouerbium ductum, Deos laneos pedes habere. Significari uero decimo menſe ſemen in utero animatum in uitã grandeſcere: quod donec erumpat in lucem, mollibus naturæ uinculis detinetur: Eſt porrò idem κρόνος ϗ κρόνος. Saturnum enim, in quantum mythici fictionibus diſtrahunt, in tantum phyſici ad quandam ueri ſimilitudinem reuocant. Hunc aiunt abſcidiſſe Cœlij patris pudenda: quibus in mare deiectis, Venerem procreatam: quæ à ſpuma, unde coaluit, ἀφροδίτη, nomen accepit. Ex quo intelligi uolunt, cum chaos eſſet, tempora non fuiſſe. ſiquidem tempus eſt certa dimenſio, quæ ex cæli conuerſione colligitur, Tempus cœpit inde Ab ipſo natus putatur κρόνος, qui (ut diximus) κρόνος eſt. Cumq; ſemina rerum omnium poſt cœlum gignendarum de cœlo fluerent, & elementa uni-*

Aedes Saturni quare ærariũ.
Georg. I. ubi tamẽ legitur, Nec ſignare quidẽ.
* commoratione.
Tritones cur i æde Saturni.
Saturnus cur laneos habeat pedes.
Tempus quid.

 uerſa

uerſa, quæ mũdo plenitudinẽ facerẽt, ex illis ſeminibus fun derentur, ubi mundus omnibus ſuis partibus: mẽbriſq; per fectus eſt: certo iam tempore finis factus eſt procedendi de cœlo ſemina ad elementorum conceptionem, quippe quæ iam plena fuerant procreata. Animalium uerò æternam propagationem ad Venerẽ generandi facultas ex humore translata eſt, ut per coitum maris fœminæq; cuncta dein ceps gignerentur. Propter abſciſſorum pudendorum fabulam, etiam noſtri eum Saturnum uocitarunt παρὰ τὴν σάθην: *quod membrum uirile declarat, ueluti Sathurnum. Vnde Satyros etiam ueluti Sathuros (quòd ſint in libidinem proni) appellatos opinãtur. Falcem ei quidam putant attributam, quòd tempus omnia metat, excecet, & incidat. Hunc aiunt filios ſuos ſolitum deuorare, eoſdemq; rurſus euomere. Per quod ſimiliter ſignificatur eum tempus eſſe, a quo uicibus cuncta gignantur abſumanturq; & ex eo denuo renaſcantur. Eundem à filio pulſum, quid aliud eſt, quã tempora ſeneſcentia ab his, quæ poſt ſunt nata, depelli? Vinctũ autem, q̃ certa lege naturæ connexa ſint tempora, uel quòd omnes fruges quibuſdam uinculis, nodiſq; alternentur. nam & falcem uolunt fabulæ in Siciliam decidiſſe, quòd ſi terra iſta uel maximè fertilis.*

Vnde Saturnius, unde etiã Satyri dicantur.

Quis Deus Ianus, deq; uarijs dei nõibus ac poteſtate. C. 9

De Iano.

ET *quia Ianũ cum Saturno regnaſſe memorauimus: de Saturno autem quid mythici, uel phyſici exiſtiment, iam relatum eſt: de Iano quoque quid ab utriſque iactetur, in mediũ proferemus. Mythici referunt, regnante Iano, omniũ domos religione ac ſanctitate fuiſſe munitas; idcircoq; ei diuinos honores eſſe decretos; & ob merita, introitus & exitus ædium eidem conſecratos. Xenon*

quoque

quoq; primo Italicorum *tradit*, Ianum *in* Italia *primum dijs tẽpla feciſſe, et ritus inſtituiſſe ſacrorum: ideo eum in ſacrificijs præfationem meruiſſe* Perpetuam. Quidã *ideo eum dici bifrontem putẽ putant, q̃ et præterita ſciuerit, et futura prouiderit.* Sed Phyſici *eum magis conſecrant argumentis diuinitatis. nam ſunt qui* Ianum *eundem eſſe, atq;* Apollinẽ *&* Dianam *dicant: & in hoc uno utrunq; exprimi numen aſſirment. etenim ſicut* Nigidius *quoq; refert*, *apud* Græcos Apollo *colitur, qui* θυραῖος *uocatur. eiusq; aras ante fores ſuas celebrant, ipsũ exitus: et introitus demonſtrantes potentẽ.* Idẽ Apollo *apud illos &* ἀγυιεὺς *nuncupatur, quaſi uijs præpoſitus urbanis. illi enim uias, quæ intra pomœria ſunt,* ἀγυιὰς *apelãt.* Dianæ *uerò, ut* Triuiæ, *uiarum omnium ijdem tribuunt poteſtatem. Sed apud nos* Ianum *omnibus præeſſe ianuis, nomẽ oſtendit: quod eſt ſimile* θυραῖῳ. *nam et cum claui, ac uirga figuratur, quaſi omnium & portarum cuſtos, et rector uiarum.* Pronunciauit Nigidius. Apollinẽ Ianum *eſſe,* Dianãq; Ianam *appoſita* D *litera, quæ ſæpe* I *literæ cauſa decoris apponitur: ut reditur, redhibetur, redintegratur, et ſimilia.* Ianum *quidã* Solem *demonſtrari uolunt, & ideo geminum, quaſi utriuſque ianuæ cœleſtis potentem: qui exoriens aperiat diem, occidens claudat: inuocariq; primum, cum alicui* Deo *res diuina celebratur, ut per eum pateat ad illum* Deum, *cui immolatur, acceſſus. quaſi preces ſuppliciũ per portas ſuas ad deos ipſe tranſmittat.* Inde *et ſimulachrũ eius plerunq; fingitur manu dextera trecentorũ, et ſiniſtra ſexaginta & quinq; numerum tenens, ad demonſtrandã anni dimenſionẽ. quæ præcipua eſt ſolis poteſtas.* Alii *mundum. i. cœlum eſſe uoluerunt:* Ianumq; *ab eundo dictum, quòd mundus* Ian' quis fuerit De.

 ſemper

ſemper eat, dum in orbem uoluitur, et ex ſe initiũ faciẽs in ſe refertur. unde Cornificius Etymorun lib. 3. Cic. inquit, nõ Ianun, ſed Eanum nominat, ab eundo. Hinc et Phœnices in ſacris imaginẽ eius exprimentes, draconem finxerunt in orbẽ redactum, caudamq; ſuam deuorantẽ: ut appareat mũdum & ex ſe ipſo ali, et in ſe reuolui. Ideo & apud nos in quatuor partes ſpectat, ut demonſtrat ſimulachrum eius *Phaleris aduectũ. C. Baſſus in eo libro, quẽ de dijs cõpoſuit, Ianum bifrontem fingi ait, quaſi ſuperum, atq; inferum ianitorẽ; eundẽ quadriformen quaſi uniuerſa climata maieſtate complexum. Saliorum quoq; antiquiſsimis carminibus deorum Deus canitur. M. etiã Meſſala Cn. Domitij in conſulatu collega, idemq; per annos quinquaginta & quinq; augur de Iano ita infit: Qui cuncta fingit, eademq; regit, aquæ terræq; uim ac naturam grauem atq; pronam in profundum dilabentẽ, ignis atq; animæ leuem, immenſum in ſublime fugientem copulauit circundato cœlo, quæ uis cœli maxima duas uires diſpares colligauit. In ſacris quoq; inuocamus Ianum geminum, Ianum patrem, Ianum Iunonium, Ianum Conſiuium, Ianum Quirinum, Ianum patultium, & clauſinm. Cur geminum inuocemus, ſuprà iam diximus. Patrem, quaſi deorum Deum: Iunonium, quaſi non ſolùm menſis Ianuarij, ſed menſium omnium ingreſſus tenentem. In ditione autem Iunonis ſunt omnes Kalendæ. unde & Varro libro quinto Rerum humanarum ſcribit, Iano duodecim aras pro totidem menſibus dedicatas. conſiuium à conſerendo, id eſt, à propagine generis humani, quæ Iano auctore cõſeritur. Quirinum, quaſi bellorum potentem, ab haſta, quam Sabini curim uocant. Patultium, & Clauſium, quia bello ualuæ eius patent,
pace

Valerijs

Ianuaria cognomina.

pace clauduntur. Huius autem rei hæc cauſa narratur: Cùm bello Sabino, quod uirginum raptarum gratia commiſſum eſt, Romani portam, quæ ſub radicibus collis Viminalis erat, quæ poſtea ex euentu Ianualis uocata eſt, claudere feſtinaret, quia in ipſam hoſtes irruebant: poſtquàm eſt clauſa, mox ſponte patefacta eſt: cumq; iterum ac tertio idem contigiſſet, armati plurimi pro limine, quia claudere nequibant, cuſtodes ſteterunt. cumq; ex altera parte acerrimo prælio certaretur, ſubitò fama pertulit, fuſos à Tatie noſtros. Quam ob cauſam Romani, qui aditum tuebantur, territi profugerunt. cumq; Sabini per portam patentem irrupturi eſſent, fertur ex æde Iani per hanc portam magnam uim torrentium, undis ſcatentibus, erupiſſe, multaſq; perduellium cateruas aut exuſtas feruenti aqua, aut deuoratas rapida*uoragine, deperiſſe. Ea re placitum, ut belli tempore, uelut ad urbis auxilium profecto Deo fores reſerarentur. Hæc de Iano. *uortigine

Quo die Saturnalia celebrari cõſueuerint, & quod primo uno tm̃, deinde pluribus diebus ſunt celebrati. C X.

SEd ut ad Saturnalia reuertamur, bellum Saturnalibus ſumere nefas habitum. Pœnas à nocente iiſdem diebus exigere, piaculare eſt. Apud maiores noſtros Saturnalia die uno finiebantur, qui erat ad quartumdecimum Kalendas Ianuarias. Sed poſtquàm C. Cæſar huic menſi duos addidit dies, ſextodecimo cœpta celebrari. Ea re factum eſt, ut cum uulgus ignoraret certum Saturnaliorum diem, nonnulliq; à C. Cæſare incerto die, & alij uetere more celebrarent, plures dies Saturnalia numerarentur: licet & apud ueteres opinio fuerit, ſeptem diebus peragi Saturnalia: ſi opinio uocanda eſt, quæ idoneis firmatur au-

Nonius Atellanarum ſcriptor.

toribus. Nonius .n. *probatiſſimus Atellanarũ ſcriptos ait Olim expectata ueniunt ſeptem Saturnalia.* Mummius *quoque, qui poſt* Nonium *&* Põponium, *diu iacentẽ artẽ* Atellaniã *ſuſcitauit.* Noſtri *inquit, maiores uelut bene multa inſtituere, hoc optime à frigore fecere ſummo, dies ſeptẽ* Saturnalia. *Sed* Mallus *ait, eos, qui ſe (ut ſupra diximus) Saturni nomine et religione defenderãt, per triduũ feſtos inſtituiſſe dies, et* Saturnalia *uocauiſſe.* Vnde *&* Auguſtus, *huius, inquit, rei opinionẽ ſecutus, in legibus iudiciaris triduo ferias ſeruari iuſsit.* Maſurius *et alii uno die.i.decimo quarto* Kal. Ian. *affuiſſe* Saturnalia *crediderunt.* Quorũ *ſententiã* Feneſtella *cõfirmat, dicẽs,* Aemiliã *uirginẽ* X V. Kalend. Ianuariarũ *eſſe dãnatã, quo die ſi* Saturnalia *gererẽtur, nec causã omnino dixiſſet.* Deinde *adiecit: Sequebantur eũ diẽ.* Saturnalia. Mox *ait Poſtero aũt die, qui fuit decimus tertius* Kalẽd. Ianuariarũ, Liciniã *uirginẽ, ut cauſã diceret, iuſſam. ex quo oſtendit* XIII. Kalend. *profectũ eſſe.* Duodecimo *uerò feræ ſunt diuæ* Angeroniæ, *cui põtifices in ſacello* Volupiæ *ſacrũ faciunt, quã* Verrius Flaccus Angeroniã *diei ait, quòd angores ac animorũ ſolicitudines propitiata depellat.* Maſurius *adicit, ſimulachrũ eius deæ ore obligato atq; ſignato in ara* Volupiæ *propterea collocatum, ꝙ qui ſuos dolores anxietateſq; diſsimulant, perueniãt patientiæ beneficio ad maximã uoluptatem.* Iulius *modeſtus ideo ſacrificari huic deæ dicit, quòd populus* Romanus *morbo, qui angina dicitur, præmiſſo uoto, ſit liberatus.* Vndecimo *autem* Kalendarũ *feriæ ſunt* Laribus *dedicatæ, quibus ædem bello* Antiochi Aemilius Regillus *prætor in cãpo* Martio *curandã uouit.* Decimo Kalend. *feriæ ſunt* Iouis, *quæ appellantur* Larentinalia, *de quibus, quia fabulari libet*

libet, hæc ſunt opiniones: Ferunt.n.regnante Anco *æditũum*
Herculis per ferias otiantẽ, Deum *teſſeris prouocaſſe, ipſo*
utriusq; manum tuentem, adiecta cõditione, ut uictus cœna
ſcortoq; mulctaretur. Victore *itaq;* Hercule, *illum* Accam
Larentiã, *nobiliſsimũ per id tempus ſcortum, intra ædẽ in*
cluſiſſe cum cœna, eamq; poſtero die diſtuliſſe rumorẽ, q̃
poſt cõcubitũ Dei *accepiſſet munus, ne cõmodũ primæ oc*
caſionis, cũ ſe domũ reciperet, offerẽdæ aſpernaretur. eue Gellius l. 6. cap. 7.
niſſe itaq;, ut egreſſa mox tẽplo, à Carutio *capto eius pul-*
chritudine cõpellaretur, cuius uoluntatẽ ſecuta, ſumptaq;
nuptiis, poſt obitum uiri, omnium bonorum eius facta com
pos, cùm decederet, populum Romanũ *nũcupauit hæredẽ.*
Et *ideo ab* Anco *in* Velabro *loco celeberrimo urbis *ſcul-* Qui poſteriora leget, uidebit legendum, ſepulta eſt.
pta eſt, ac ſolẽne ſacrificiũ eidẽ cõſtitutum, quo dijs mani
bus eius per Flaminẽ *ſacrificaretur.* Iouiq; *feriæ cõſecra-*
tæ, quia exiſtimauerunt antiqui animas à Ioue *dari, et rur*
ſus poſt mortem eidẽ reddi. Cato *ait:* Larentiã *meretricio*
quæſtu locupletatam poſt exceſſum ſuum populo R. *agros*
Turacem, *Semurium, *Lincerium, & Solinium reliquiſ-* Litirium
ſe, & ideo ſepulchri magnificentia, & annuæ parenta-
tionis honore dignatum. Macer *hiſtoriarum libro primo,*
Fauſtuli *coniugem* Accam *Larẽtiam.* Romuli *et* Remi *nu*
tricem eſſe confirmat hanc, regnante Romulo. *Carutio*
cuidam Tuſco *diuiti denuptam, auctamq; hæreditate uiri,*
quam poſt Romulo, *quem educaſſet, reliquit, et ab eo parẽ*
talia, diemq; feſtum, pietatis cauſa, ſtatutum. Ex *his ergo*
omnibus colligi poteſt, & uno die Saturnalia fuiſſe, &
non niſi decimoquarto Kalendarũ *Ianuariarum celebrata,*
quo ſolo die apud ædem Saturni conuiuio ſoluto, Satur-
nalia clamitabantur: qui dies nunc Opalibus *inter Satur-*

*nalia deputatur, cum primum Saturno pariter et Opi ſuerit aſcriptus. Hanc autem deam Opem Saturni coniugem crediderunt: & ideo hoc menſe Saturnalia, itēq; Opalia celebrari, quòd Saturnus, eiuſq; uxor, tam frugum, quàm fructuum repertores eſſe credantur. Itaq; omni iam fœtu agrorum coacto, ab hominibus hos deos coli, quaſi uitæ cultioris auctores, quos etiam nonnullos cœlum & terram eſſe perſuaſum eſt: Saturnumq; à ſatu dictum, cuius cauſa de cœlo eſt: & terram Opem, cuius ope humanæ uitæ alimenta quæruntur: uel ab opere, per quod fructus, frugeſq; naſcuntur. Huic deæ ſedentes uota concipiunt. terrăq; de induſtria tangunt, demonſtrantes ipſam matrem terram eſſe mortalibus appetendam. Philochorus Saturno & Opi primum in Attica ſtatuiſſe aram Cecropē dicit, eoſq; deos pro Ioue terraq; coluiſſe, inſtituiſſeq; ut patres familiarum & *frugibus iam coactis paſſim cum ſeruis ueſcerentur, cum quibus patientiam laboris in colendo rure tolerauerant: delectari enim Deum honore ſeruorum contemplatu laboris. Hinc eſt quod ex inſtituto peregrino, huic Deo ſacrum aperto capite facimus. Abunde iam probaſſe nos exiſtimo, Saturnalia uno tantum die, id eſt, XIIII. Kalendarum ſolita celebrari. Sed poſt in triduum propagata, primum ex adiectis à Cæſare huic menſi diebus, deinde ex edicto Auguſti, quo trium dierum ferias Saturnalibus addixit. A decimoſexto igitur cœptam in XIIII. deſinunt, quo ſolo fieri antè conſueuerant. Sed Sigillariorum adiecta celebritas, in ſeptem dies diſcurſum publicum, & lætitiam religionis extendit.*

& fructi ugibus, bus

Non eſſe contemnendam ſortem ſeruorum, cum & dij horum curam gerant, & multos ex his fideles, proui-

dos;

dos, fortes, & philoſophos quoque fuiſſe conſtet: tum Sigillariorum origoque fuerit. Cap. XI.

*TVnc Euangelus, Hoc quidẽ, inquit, iã ferre nõ poſſum, quòd Prætextatus noſter in ingenij ſui põpã, et oſtentationẽ loquẽdi, uel paulò antè honori alicuius Dei aſsignari uoluit, quòd ſerui cũ dominis ueſcerentur. quaſi uero curent diuina de ſeruis: aut ſapiens quiſquã domi ſuæ contumeliũ tam fœdæ ſocietatis admittat: uel nunc Sigillaria, quæ luſum reptanti adhuc infantiæ oſcillis *fictilibus præbent, tentat officio religionis aſcribere. Et quia princeps religioſorũ putatur, nonnulla et ſuperſtitionis admiſcet. quaſi uerò nobis fas nõ ſit, Prætextato aliquando nõ credere. Hic cum omnes exhorruiſſent: Prætextatus renidens, Superſtitioſum me, inquit, Euangele, nec dignũ, cui credatur, exiſtimes uolo, niſi utriusq; tibi rei fidem aſſerta ratio monſtrauerit. Et ut primũ de ſeruis loquamur: ioco ne, an ſeriò putas eſſe hominũ genus, quod dij immortales nec cura ſua, nec prouidentia dignentur? an fortè ſeruos in hominũ numero eſſe non pateris? Audi igitur quanta indignatio de ſerui ſupplicio cœlum penetrauerit. Anno enim poſt Rom. conditam CCCCLXXIIII. Atronius quidam Maximus ſeruum ſuum uerberatum, patibuloq; conſtrictum, ante ſpectaculi commiſsionem per circum egit. Ob hanc cauſam indignatus Iupiter. Annio cuidam per quietem imperauit, ut ſenatui nunciaret, non ſibi placuiſſe plenum crudelitatis admiſſum. quo diſsimulante, filium ipſius mors repentina conſumpſit: ac poſt ſecundam denunciationem, ob eandem negligentiam, ipſe quoque in ſubitam corporis debilitatem ſolutus eſt. ſic demum ex conſilio amicorum lectica delatus ſenatui retulit: & uix*

*ſectilibus

Seruos dij eſſe curæ.

*mandum putat. Nõ eſt, mi Euangele, quòd amicum tantùm in foro, et in curia quæras. ſi diligenter attẽderis, inuenies et domi. tu modo uiue. cũ ſeruo clementer, comiter quoq;, et in ſermonem illũ nõnunquam in neceſſarium admitte cõ ſilium. nam et noſtri maiores omnem dominis inuidiã, om nem ſeruis cõtumeliã detrahentes, dominũ patrẽfamilias, ſeruos, familiares appellauerunt. Colãt ergo te potius ſer ui tui mihi crede, quàm timeant. Dicet aliquis nunc me do minos de faſtigio ſuo deiicere, & quodammodo ad pileum ſeruos uocare, quos debere dixi magis colere, quàm timere Hæc qui ſenſerit, obliuiſcetur id dominis parum non eſſe, quod diis ſatis eſt. Deinde qui colitur, etiam amatur: non poteſt amor cum timore miſceri. Vnde putas arrogantiſſi mum illud manaſſe prouerbium, quod iactatur, Totidem no bis hoſtes eſſe, quot ſeruos? Nõ habemus illos hoſtes, ſed fa cimus, cum in illos ſuperbiſſimi, contumelioſiſſimi, crudeliſ ſimi ſumus: & ad rabiem nos cogunt peruerſæ deliciæ, ut quicquid non ex uoluntate reſpondit, iram furoremq; euo cet. * Domini.n.animos nobis induimus tyrannorũ, et non quãtũ docet, ſed quantũ libet, exercere uolumus in ſeruos. nam(ut cætera crudelitatis genera præteream) ſunt qui, dum ſe menſæ copiis & auiditate diſtendunt, circunſtanti bus ſeruis mouere labra, ne in hoc quidem ut loquantur, li cere permittunt. uirga murmur omne compeſcitur, et ne fortuita quidem ſine uerberibus excepta ſunt. tuſſis. ſter nutamentum, ſingultus, magno malo luitur. ſic fit, ut iſti de domino loquantur, quibus corã domino loqui nõ licet. At illi, quibus non tantum præſentibus dominis, ſed cum ipſis ſermo erat, quorum os non conſuebatur, parati erant pro domino porrigere ceruicem, & periculum imminens*

Ad pileũ .i. ad liber tatem.

Cur ſerui dominis interdum hoſtes.

Domi

Seruorũ in dominos fidelitas.

in caput ſuum uertere. In cõuiuijs loquebãtur, ſed in tormentis tacebant. Vis exercitas in ſeruili pectore uirtutes recenſeamus? Primus tibi Vrbinus occurrat. qui cum iuſſus occidi in Reatino lateret: latebris proditis, unus ex ſeruis, anulo eius & ueſte inſignitus, in cubiculo, ad quod irruebant qui perſequebãtur, pro domino iacuit: mlitibusq́; ingredientibus ceruicẽ præbuit, & ictum tanquã Vrbinus excepit. Vrbinus poſtea reſtitutus, monumentũ ei, fecit, titulo ſcriptionis, qui tantum meritum loqueretur, adito. Aeſopus, libertus Demoſthenis, cõſcius adulterij, quod cum Iulia patronus admiſerat, tortus diutiſſimè perſeuerauit non prodere patronum, donec alijs coarguentibus cõſciis, Demoſthenes ipſe fateretur. Et ne exiſtimes ab uno facilè celari poſſe ſecretum, Labienum, ope libertorum latente, ut indicarent liberti, nullo tormentorum genere compulſi ſunt. Ac ne quis libertos dicat hanc fidẽ beneficio potius libertatis acceptæ, quã ingenio debuiſſe: accipe ſerui in dominum benignitatem, cùm ipſe à domino puniretur. Antium enim Reſtionem proſcriptũ, ſolumq́; nocte fugientem, diripientibus bona eius aliis, ſeruus cõpeditus, inſcripta frõte, cum poſt dãnationem domini aliena eſſet ſolutus cuſtodia, fugiẽtẽ perſecutus eſt: hortatusq́; ne ſe timeret, ſcientẽ cõtumeliã ſuã fortunæ imputandã eſſe, non domino: abditumq́; miniſterio ſuo aluit. cùm de inde perſequentes adeſſe ſenſiſſet: ſenem, quem caſus obtulit, iugulauit, & in conſtructam pyram coniecit. qua accenſa, occurrit eis, qui Reſtionem quærebant, dicens damnatum ſibi pœnas luiſſe, multo acrius à ſe uexatum, quàm ipſe uexarat. Et fide habita, Reſtio liberatus eſt. Cepionem quoq;, qui in Auguſti necem fuerat animatus, poſtquàm detecto ſcelere damnatus eſt, ſeruus ad

*uus ad Tyberim in ciſta detulit: peruectumq́; Hoſtiam in, agrũ Laurentẽ, ad uillã patris nocturno itinere perduxit. Cumis deinde nauigationis naufragio una expulſum domi nũ Neapoli diſsimulanter occuluit: exceptusq́; à Cẽturione nec pretio, nec minis, ut dominum proderet, potuit adduci. Aſinio ẽt Pollione acerbè cogẽte Patauinos, ut pecuniã & arma conferrẽt, dominisq́; ob hoc latẽtibus, præmio ſeruis cum libertate propoſito, qui dominos ſuos proderent: conſtat ſeruorum nullum uictum præmio dominum prodidiſſe. Audi in ſeruis, nõ fidẽ tantũ, ſed & fœcundum bonæ in uentionis ingenium. Cum premeret obſidio Grumẽtũ, ſer ui relicta domina ad hoſtes trãsfugerunt. Capto deinde op pido, impetum in domum habita conſpiratione fecerunt, & extraxerunt dominam, uultu pœnã minãte, ac uoce ob uiis aſſerẽte, quod tandẽ ſibi data eſſet copia crudelẽ domi nam puniendi: raptãq́; quaſi ad ſuppliciũ, obſequiis plenis pietate tutati ſũt. Vide in hac fortuna ẽt magnanimitatẽ, exitũ mortis ludibrio præferentẽ. * Cluentiũ Pelignũ Ita licenſem comprehenſum à cohortibus ſuis, ne Pompeio tra deretur, ſeruus eius occidit: ac ſe, ne domino ſuperſtes fieret, interemit. C. Gracchum ex Auẽtino fugientẽ Euporus ſeruus, uel, ut quidam tradunt, Philocrates, dum aliqua ſpes ſalutis erat, indiuulſus comes, qua potuit ratione tuta tus eſt: ſuper occiſum deinde animam ſciſsis proprio uulnere uiſceribus effudit. Ipſum P. Scipionem Africani patrem, poſtquàm cum Hannibale conflixerat, ſaucium in equum ſeruus impoſuit: &, cæteris deſerentibus, ſolus in caſtra perduxit. Parum fuerit dominis præſtitiſſe uiuentibus: quid quod in his quoq; exigendæ uindictæ reperitur animoſitas? nam Seluci regis ſeruus, cùm ſeruiret amico*

C. Vectiũ

eius

eius à quo dominus fuerat interemptus, cœnantẽ in ultionẽ domini confodit. Quid quòd duas uirtutes, quæ inter nobiles quoq; uincè claræ ſunt, in uno uideo fuiſſe mancipio, ĩn perium regendi peritiam, & imperium contẽnendi magnanimitatẽ? Anaxilaus.n.Meſſenius,*qui* Meſſanam *in Sicilia condidit, fuit* Rhegynorum *tyrãnus. is cùm paruos relinqueret et liberos,* Mycitho *ſeruo ſuo cõmendaſſe cõtẽtus eſt.* Is *tutelã ſanctè geſſit: imperiũq; tam clementer obtinuit, ut* Rhegyni *à ſeruo regi non dedignarentur.* Perductis *deinde in ætatẽ pueris, & bona, et imperiũ tradidit: ipſe paruo uiatico ſumpto profectus eſt, et* Olympiæ *cum ſumma trãquillitate cõſenuit. Quid etiam in cõmune ſeruilis fortuna profuerit, nõ paucis docetur.* Bello Punico,*cum deeſſent qui ſcriberentur, ſerui pro dominis pugnatores ſe polliciti, in ciuitatẽ recepti ſunt: &* Volones*(quia ſpõte hoc uoluerũt) appellati.* Ad Cãnas *quoq; uictis* Romanis*, octo millia ſeruorum empta militauerunt: cumq; minoris capti ui redimi poſſent, maluit ſe reſp. ſeruis in tanta tẽpeſtate cõmittere. Sed et poſt calamitatẽ apud* Thraſumenũ *notæ cladis acceptã,* Libertini *quoq; in ſacramẽtum uocati ſunt,* Bello *ſociali, cohortiũ duodecim ex libertinis conſcriptarũ opera memorabilis uirtutis apparuit.* Cæſarẽ *cum milites in amiſſorum locum ſubſtitueret, ſeruos quoq; ab amicis accepiſſe, et eorũ forti opera uſũ eſſe cõperimus.* Cæſar Auguſtus *in germania, et* Illyrico *cohortes libertinorum cõplures legit: quas uolontarias appellauit.* Ac *ne putes hæc in noſtra tantum contigiſſe repub.* Borbyſthenitæ,*oppugnante* Zopyrione,*ſeruis libertatis, dataq; ciuitate peregrinis, & factis tabulis nouis, hoſtem ſuſtinere potuerunt.* Cleomenes Lacedæmonius, *cum mille & quingenti ſoli*

Seruorum opera fortitudoque in bellis.

Lace-

Lacedæmonij, q arma ferre poſſent, ſuperfuiſſent, ex ſeruis manumiſsis bellatorum nouem millia conſcripſit. Athenieſes quoq; cõſumptis publicis opibus ſeruis libertatẽ dederũt. Ac ne in ſolo uirili ſexu extimes inter ſeruos extitiſſe uirtutes, accipe ancillarũ factũ nõ minus memorabile: ac ne quo utilius reip. in ulla nobilitate reperias, Nonis Iulijs diẽ feſtum eſſe ancillarum, tã uulgo notũ eſt, ut nec origo, nec cauſa celebritatis ignota ſit. Iunoni .n. Caprotinæ die illo liberæ pariter ancillæq; ſacrificãt ſub arbore caprifico, in memoriam benignæ uirtutis, quæ ancillarũ animis pro conſeruatione publicæ dignitatis apparuit. nam poſt urbẽ captam, cum ſedatus eſſet Gallicus motus, res uero publica eſſet ad tenue deducta: finitimi opportunitatem inuadendi Romani nominis aucupati, præfecerunt ſibi poſthumium Liuiũ, Fidenatium dictatorem. qui mandatis ad ſenatum, miſsis, poſtulauit, ut ſi uellent reliquias ſuæ ciuitatis manere, matres familiæ ſibi, & uirgines dederẽtur. cũq; patres eſſẽt in ancipiti deliberatione ſuſpenſi; ancilla, nomine Tutela, ſeu Philotis, pollicita eſt, ſe cum cæteris ancillis ſub nomine dominarum ad hoſtes ituram. habituq; matrũ familias & uirginum ſumpto, hoſtibus cum proſequentium lachrymis ad fidem doloris ingeſtæ ſunt. quæ cùm à Liuio in caſtris diſtributæ fuiſſent, uiros plurimo uino prouocauerunt, diem feſtum apud ſe eſſe ſimulantes. quibus ſoporatis ex arbore caprifico, quæ caſtris erat proxima, ſignũ Romanis dederunt: qui cum repẽtina incurſione ſuperaſſent, memor beneficij ſenatus, omnes ancillas manu iuſſit emitti: dotemq; eis ex publico fecit: & ornatum, quo tunc erant uſæ, geſtare conceſſit: diemq; ipſum nonas Caprotinas nuncupauit, ab illa caprifico, ex qua ſignum uictoriæ

Ancillarũ facinus inſigne.

Habes(ut opinor) aſſertum,nõ eſſe faſtidio deſpiciendũ ſer uile nomen,cùm & Iouem tetigerit cura de ſeruo: & multos ex his fideles,prouidos,fortes,& philoſophos etiã exti tiſſe conſtiterit. Nunc de Sigillaribus, ne ridenda me potius exiſtimes,quàm ſancta dixiſſe,paucis recenſendum eſt. Epicadus refert,Herculẽ,occiſo Geryone,cũ uictor per Italiã armenta duxiſſet,ponte, qui nunc Sublicius dicitur,ad tempus inſtructo, hominum ſimulachra pro numero ſociorum, quos caſu peregrinationis amiſerat in fluuium demiſiſſe: ut aqua ſecunda in mare deuecta, pro corporibus defunctorũ ueluti patrijs ſedibus redderentur: & inde uſum talia ſimulachra fingendi inter ſacra manſiſſe. Sed mihi huius rei illa origo uerior extimatur, quam paulò ante memini retuliſſe: Pelaſgos poſtquam felicior interpretatio, capita,non uiuentium, ſed* fictilia, & φωτὸς æſtimationem, non ſolùm hominem,ſed etiam lumen ſignificare docuiſſet, cœpiſſet Saturno cereos potius accendere & in ſacellum Ditis aræ Saturni cohærens oſcilla quædam pro ſuis capitibus ferre. Ex illo traditum,ut cerei Saturnalibus miſſitarentur, & ſigilla arte fictili fingerentur,ac uenalia pararẽtur: quæ homines pro ſe,atq; ſuis piaculum pro Dite Saturno facerent. Ideo Saturnalibus talium commerciorum celebritas cœpta,ſeptẽ occupat dies,quos tantum feriatos facit eſſe,non feſtos omnes.nam medio,id eſt,decimotertio Kalendas feſtum probauimus: & alijs hoc aſſertionibus ab his probatum eſt, qui rationem anni,menſium, dierumq́;, & ordinationem à Cæſare digeſtatam plenius retulerunt.

Sigillariorum origo quæ fuerit.

fictitia

Quomodo annum ordinauerit Romolus. Cap. XII.

Cumq; hic finem loquendi facere uellet,ſubiecit Aurelius Symmachus, *Perge mi prætextate eloquio

Pergin

tam dulci de anno quoq; ediſſertare, ante quàm experiaris moleſtiã conſulentis, ſi quis forte de præſentibus ignorat, quo ordine uel apud priſcos fuerit, uel certioribus poſtea regulis innouatus ſit. Ad quòd diſcendum, ipſe mihi uideris audientium animos incitaſſe, de diebus menſi additis diſſerendo. Tum ille eodem ductu orandi reliqua contexit, Anni certus modus apud ſolos ſemper Aegyptios fuit, aliarum gentium diſpari numero, pari errore nutabat. Et ut contentus ſim referendo paucarum morem regionũ. Arcades annum ſuũ tribus menſibus explicabant: Acarnanes ſex: Græci reliqui trecentis quinquaginta quatuor diebus annũ proprium computabant. Non igitur mirum in hac uarietate, Romanos quoq; olim auctore Romulo, annum ſuum decem habuiſſe menſibus ordinatum. quia annus à Martio incipiebat, & conficiebatur diebus CCCIIII. Vt ſex quidẽ menſes.i. Aprilis, Iunius, Sextilis, September, Nouember, December tricenum eſſent dierum: quatuor uero, Martius, Maius, Quintilis, October, tricenis & ſingulis expedirentur, qui hodieq; ſeptimanas habent nonas, cæteri quintanas. Septimanas autem habentibus ab Idibus reuertebãtur Kalendæ ad diem ſeptimumdecimum. Verum habentibus quintanas, ad decimumoctauum remeabat initium Calendarum.

Anni incertitudo

Primus menſis, Martius.

Hæc fuit Romuli ordinatio, qui primum anni menſem genitori ſuo Marti dicauit: quem menſem anni primum fuiſſe, uel ex hoc maximè probatur: quod ab ipſo Quintilis quintus eſt, & deinceps pro numero nominabantur. Huius etiam die prima, ignem nouum Veſtæ aris accendebant: ut incipiente anno, cura denuò ſeruandi nouati ignis inciperet. Eodem quoq; ingrediente menſe, iam in regia, curijsq; atq; Flaminum domibus, laureæ ueteres nouis laureis

reis mutabatur. Eodē quoq; menſe & publicè, & priuatim ad Annam perennam ſacrificatum itur: ut annare, perennare q; commodè liceat. Hoc mercedes exoluebant magiſtris, quas cōpletus annus deberi fecit. Comitia auſpicabātur, uectigalia locabant. Et ſeruis cœnas apponebant matronæ: ut domini, Saturnalibus. ille ut principio anni ad prōptum obſequiū honore ſeruos inuitarent: hi, quia gratiam perfecti operis exoluerent. Secundum mēſem nominauit Aprilē, *ut quidā putant, cum aſpiratione: quaſi* Aphrilē *à ſpuma, quam Græci uocant* ἀφρὸν, *unde orta* Venus *credi-tur.* Et *hanc* Romuli *aſſerūt fuiſſe rationē, ut primum quidē menſē à patre ſuo* Marte, *ſecundum ab* Aeneæ *matre* Venere *nominaret: & hi potiſſimum anni principia ſeruarēt, à quibus eſſet* Romani *nominis origo: cùm hodie quoq; in ſacris* Martem *patrē,* Venerem *gentricē uocemus. Alij putant* Romulum *uel altiore prudentia, uel certi numinis prouidētia, ita primos ordinaſſe menſes, ut cùm præcedens* Marti *eſſet dicatus,* Deo *plerunq; hominū necatori, ut* Homerus *ait naturæ cōſcius,* ἄρες ἄρες βροτολοιγὲ μιαιφόνε τειχεσιπλῆτα: *ſecundus* Veneri *dicaretur, quæ uim eius quaſi beneficia leniret. nam & in duodecim zodiaci ſignis, quorum certa certorum numinum domicilia creduntur, cum primum ſignū* Aries Marti *aſſignatus ſit, ſequens mox* Venerem .i. Taurus, *accepit. & rurſus è regione* Scorpius *ita diuiſus eſt, ut* Deo *eſſet utriq; communis.* Nec *exiſtimatur cœleſti ratione carere ipſa diuiſio. ſiquidem aculeo uelut potētiſſimo telo pars armata poſterior, domicilii Martis eſt, priorē uerò partē, cui* ζυγὸς *apud* Græcos *nomen eſt, nos* Libram *uocamus,* Venus *accepit, quæ uelut iugo cōcordi iungit, matrimonia, amicitiasq;. componit.* Se

Secundus Aprilis.

Cincius *Cingius in eo libro, quem de faſtis reliquit, ait imperitè quoſdã opinari Aprilem menſem antiquos à Venere dixiſſe, cùm nullus dies feſtus, nullũq; ſacrificium inſigne Veneri per hunc menſem à maioribus inſtitutũ ſit. Sed ne in carminibus quidem Saliorum Veneris ulla, ut cæterorum cœleſtium laus celebratur.
Cincio * Cingio etiã Tarro conſentit, affirmans nomen Veneris ne ſub regibus quidẽ apud Romanos, uel Latinum uel Græcũ fuiſſe: & ideo non potuiſſe mẽſem à Venere nominari. ſed cùm ferè ante æquinoctium uernũ triſte ſit cœlum. & nubibus obductum, ſed & mare nauigãtibus clauſum, terræ etiã ipſe aut aqua, aut pruina, aut niuibus contegantur, eaq; omnia uerno, id eſt, hoc menſe, aperiãtur; arbores quoq;, nec minus cætera, quæ cõtinet terra, aperire ſe in germẽ incipiant: ab his omnibus menſem Aprilẽ dici meritò credẽdum, quaſi Aperilem: ſicut apud Athenienſes ἀντεσηρίον idẽ menſis uocatur, ab eo, quòd hoc tẽpore cuncta floreſcant. Nõ tamen negat Verrius Flaccus hoc die poſtea conſtitutum, ut matronæ Veneri ſacrum facerẽt Cuius rei cauſam, quia huic loco non conuenit, prætereundum
Tertius Maius. eſt. Maiũ Romulus tertiũ poſuit: de cuius nomine inter auctores lata diſſenſio eſt. nam Fuluius Nobilior in faſtis, quos in æde Herculis muſarũ poſuit, Romulum dicit, poſt
iuniores quã populũ in maiores, * minoreſq; diuiſit, ut altera pars conſilio, altera armis remp. tueretur, in honorem utriuſque partis, hunc Maium, ſequentem Iunium menſem uocaſſe. Sunt qui hunc menſem ad noſtros faſtos à Tuſculanis trãſiſſe commemorent: apud quos nunc quoque uocatur Deus Maius, qui eſt Iupiter, à magnitudine ſcilicet, ac maieſta
Cincius te dictus. *Cingius menſem nominatum putat à Maia, quã Vulcani dixit uxorem: argumentoq; utitur, quòd flamen

Vul-

Vulcanalis.kalē.Maijs huic deæ rē diuinam facit. ſed Piſo uxorē Vulcani Maieſtatem,nō Maiam dicit uocari.Contendunt alij Maiam Mercurij matrem menſi nomē dediſſe, hinc maximè probātes, quòd hoc menſe mercatores omnes Maiæ pariter Mercurioq; ſacrificant. Affirmant quidam, quibus Cornelius Labeo conſentit,hāc Maiā,cui menſe Maiores diuina celebratur, terrā eſſe,hoc adeptam nomē,à magnitudine: ſicut & mater magna in ſacris uocatur: aſſertionemq; extimationis ſuæ etiam hinc colligunt, quòd ſus prægnans ei mactatur,quæ hoſtia eſt propria terræ. & Mercuriū ideo illi in ſacris adiungi dicunt, quia uox naſcēti homini terræ contactu datur.Scimus autē Mercuriū uocis, & ſermonis potētē. Auctor eſt Cornelius Labeo,huic Maiæ.i. terræ, ædem Kalendis Maijs dedicatam, ſub nomine Bonæ deæ:& eandē eſſe Bonam deā et terrā,ex ipſo ritu occultiore ſacrorum doceri poſſe confirmat. Hanc eandem etiam Bonam,Faunamq;, Opemq;, & Fatuam, pontificum libris indigitari. Bonam, quòd omnium nobis ad uictum bonorum cauſa eſt. Faunā,quod omni uſui animantium fauet.Opem, quòd ipſius auxilio uita conſtet.Fatuā à fando,quod(ut ſuprà diximus)infantes partu editi, non prius uocem edunt, quàm attigerint terram. Sunt qui dicant hanc deā potentiā habere Iunonis, ideoq; regale ſceptrum in ſiniſtra manu ei additum.Eandem alij Proſerpinam credunt, porcaq; ei rē diuinam fieri ,quia ſegetem, quā Ceres mortalibus tribuit, porca depacta eſt.Alij χθονίαν ἑκάτην. Bœotij Semelā credunt, nec non eandem Fauni filiam dicunt, obſtitiſſeq; uoluntati patris, in amorem ſuum lapſi, ut & uirga myrtea ab eo uerberaretur, cum deſiderio patris, nec uino ab eodem preſſa,ceßiſſet. Transfiguraſſe ſe tamen in ſerpentem

pater creditur & coiſſe cum filia. Horum omnium hoc pro ferunt indicii, quòd uirgam myrteam in templo haberi nefas ſit, quòd ſuper caput aius extendatur uitis, quā maximè eā pater decipere tentauit, quòd uinum in templū eius non ſuo nomine ſoleat inferri, ſed uas, in quo uinum inditum ſit, mellarium nominetur, & uinū lac nuncupetur, ſerpenteſq; in tēplo eius nec terrentes, nec timentes indifferenter appa reant. Quidam Medeam putant, quòd in æde eius omne genus herbarum ſit, ex quibus antiſtites dant plerunq; medicinas, & quòd templum eius uirum introire non liceat, propter iniuriam, quā ab ingrato uiro Iaſone perpeſſa eſt. Hæc apud Græcos θεὸς γυναικεῖα dicitur, quam Varro filiam Fauni tradidit, adeo pudicam, ut extra γυναικωνῖτιν nunquam ſit egreſſa, nec nomē eius in publico fuerit auditū, nec uirum unquam uiderit, uel à uiro uiſa ſit, propter quod nec uir templum eius ingreditur. unde & mulieres in Italia ſacro Herculis non licet intereſſe, quia Herculi, cùm boues Geryonis per Italiæ agros duceret, ſitienti reſpondit mulier, aquam ſe non poſſe præſtare, quòd fœminarum deæ celebraretur dies, nec ex eo apparatu uiris guſtare fas eſſet, Propter quod Hercules facturus ſacrum, deteſtatus eſt præſentiam fœminarum, & Potitio ac Pinario ſacrorū cuſtodibus iuſsit, ne mulierem intereſſe permitterent. Ecce occaſio nominis, quo Maiam eſſe eandem, & Terram, & Bonā deā diximus, coegit nos de Bona dea quæcūq; cōperimus protuliſſe. Iunius Maium ſequitur, aut ex parte populi (ut ſuprà diximus) nominatus: aut (ut Cingius arbitratur) quòd Iunonius apud Latinos antè uocitatus, diuq; apud Aricinos, Prænestinoſq; hac appellatione in faſtos relatus ſit, adeò ut (ſicut Niſius in commentariis faſtorum dicit) apud

gynæceū ue mulierū concla ue dicitur

Quartus Iunius.

apud maiores quoq; noſtros hæc appellatio menſis diu man ſerit, ſed pòſt detritis quibuſdam literis, ex Iunonio Iunius *dictus ſit. nam & ædes* Iunoni Monetæ Kalend. Iunijs *dedi cata eſt.* Nonnulli *putauerunt* Iunium *menſem à* Iunio Bru *to, qui primus* Romæ *conſul factus eſt, nominatũ, quod hoc menſe. i.* Kalend. Iunijs, *pulſo* Tarquinio, *ſacrum* Carneæ *deæ in* Cælio *monte uoti reus fecerit.* Hanc *deam uitalibus humanis præeſſe credunt.* Ab *ea deniq; petitur, ut iecinora & corda, quæq; ſunt intrinſecus uiſcera, ſalua conſeruet.* Et *quia cordis beneficio, cuius diſsimulatione* Brutus *habebatur idoneus emendationi publici ſtatus extitit, hãc diẽ, quæ uitalibus præeſt, templo ſacrauit. cui pulte fabaria & larido ſacrificatur, quod uires maxime his rebus corporis roborentur. nam &* Calend. Iuniæ *fabariæ uulgo uocantur, quia hoc menſe adultæ fabæ diuinis rebus adhibentur.* Sequitur Iulius, *qui cum ſecundum* Romuli *ordinationem* Martio *anni tenente principium,* Quintilis, *à numero uocaretur, nihilominus tamen etiam poſt præpoſitos à* Numa Ianuarium *ac* Februarium, *retinuit nomen, cum non uideretur iam quintus eſſe, ſed ſeptimus. ſed poſtea in honorem* Iulij Cæſaris *dictatoris, legem ferentem* M. Antonio Marci *filio conſule,* Iulius *appellatus eſt, quòd hoc menſe ad quartum* Idus Quintilis, Iulius *procreatus ſit.*

Quintus Iulius, q ante dict^9^ fuit Quintilis.

Auguſtus *deinde eſt, qui* Sextilis *antea uocabatur, donec honori* Auguſti *daretur ex ſenatuſconſulto, cuius uerba ſubieci.* Cum Imperator Cæſar Auguſtus *menſe* Sextili *& primum conſulatum inierit, & triumphos tres in urbem intulerit, & ex* Ianiculo *legiones deductæ, ſecutæq; ſint eius auſpicia, ac fidem, &* Aegyptus *hoc menſe in poteſtatem populi* Romani *redacta ſit, finiſq; hoc menſe*

Sextus Auguſtus qui antea Sextilis.

bellis ciuilibus impoſitus ſit; atque ob has cauſas hic menſis huic imperio feliciſſimus ſit, ac fuerit, placere ſenatui, ut hic menſis Auguſtus *appelletur.* Idem *plebiſcitum factũ ob eandem rem, Sex.* Pacuuio *tribuno plebem rogante.*

Septimus Septẽber. *Menſis September principalem ſibi retinet appellationem, ex* Germanici *appellatione.*

Octauus, October: cui Nouẽber: Decẽberq́; ſuccedunt. *Octobrem uero ſuo nomine* Domitianus *inuaſerat. ſed ubi infauſtum uocabulum ex omni ære, uel ſaxo placuit eradi: menſes quoque uſurpatione tyrannicæ appellationis exuti ſunt. Cautio poſtea principum cæterorum diri omitis in fauſta uitantium, menſibus à ſeptembri uſque ad* Decembrem *priſca nomina reſeruauit.*

Hæc fuit à Romulo *annua ordinata dimenſio, qui (ſicut ſupra iam diximus) annum decem menſium, dierum uerò quatuor & trecentorum habendum eſſe conſtituit, menſeſq́; ita diſpoſuit, ut quatuor ex his tricenos & ſingulos, ſex uerò tricenos haberent dies. Sed cùm is numeros neq; ſolis curſui, neq; lunæ rationibus conueniret: nonnunquam uſu ueniebat, ut frigus anni æſtiuis menſibus, & contrà calor hyemalibus proueniret. quod ubi contigiſſet, tantum dierum ſine ullo menſis nomine patiebantur aſſumi, quantum ad id anni tempus adduceret: quo cœli habitus inſtanti menſi aptus inueniretur.*

De ordinatione anni per Numam: & quæ eam fuerit intercalãdi:quoq́; tẽpore primũ intercalatũ ſit. C. XIII.

Anni diuiſio per Numam. SEd *ſecutus* Numa, *quantum ſub cœlo rudi, & ſeculo adhuc impolito, ſolo ingenio magiſtro comprehendere potuit: uel quia* Græcorum *obſeruatione forſan inſtructus eſt, quinquaginta dies addidit, ut in trecentos quinquaginta quattuor dies, quibus duodecim lunæ curſus con-*

ſici

ſici credidit, annus extenderetur; atque his quinquaginta à ſe additis, adiecit alios ſex, retractos illis ſex menſibus, qui triginta habebant dies .i. de ſingulis ſingulos: factoſq; quinquaginta & ſex dies, in duos nouos menſes pari ratione diuiſit: ac de duobus priorem Ianuarium *nuncupauit, primumq; anni eſſe uoluit, tanquam bicipitis* Dei *menſem, reſpicientem ac proſpicientem tranſacti anni finem, futuriq; principia. Secundum dicauit* Februo Deo, *qui luſtrationum potens creditur.* Luſtrari *autem eo menſe ciuitatem neceſſe erat, quo ſtatuit, ut iuſta dijs manibus ſoluerentur.*

Numæ *ordinationem finitimi mox ſecuti, totidẽ diebus, totidẽq; menſibus, ut* Pompilio *placuit, annum ſuum cõputare cœperũt, ſed hoc ſolo diſcrepabant, quod mẽſes unde tricenum, tricenumq; in numero alternauerũt.* Paulò *pòſt* Numa *in honorem imparis numeri, ſecretum hoc & ante* Pythagoram *parturiente natura, unũ adiecit diem, quẽ* Ianuario *dedit, ut tam in anno, quàm in menſibus ſingulis; præter unum* Februarium, *impar numerus ſeruaretur. nam quia duodecim menſes ſi ſinguli aut pari, aut impari numero putarentur, conſummationem parem facerent unus pari numero inſtitutus uniuerſam putationem imparem fecit.* Ianuarius *igitur,* Aprilis, Iunius, Sextilis, September, Nouember, December, *undetricenis cenſebantur diebus; & quintanas* Nonas *habebãt. Ac poſt* Idus *in omnibus ſeptendecim ad* Kalendas *computabantur.* Martius *uerò,* Maius, Quintilis *&* October, *dies tricenos ſingulos poſſidebant.* Nonæ *in his ſeptimanæ erant. ſim literq; poſt* Idus, *decem & ſeptẽ dies in ſingulis, uſque ad ſequentes* Kalendas *computabantur. ſed ſolus* Februarius *uiginti & octo dies retinuit: quaſi inferis & diminutio, & par numerus conueniret.*

ad ſeptimum decimum Ka*lendæ*

Intercalationis cauſa.

Cum ergo Romani ex hac diſtributione Põpilij, ad Lunæ curſum, ſicut Græci, *annum propriũ cõputarent, neceſſariò & intercalarem menſem inſtituerunt, more* Græcorum. *nã &* Græci *cum animaduerterent, temerè ſe trecẽtis quinquaginta quatuor diebus ordinaſſe annũ, quoniã appareret de ſolis curſu, qui trecentis ſexaginta quinq; diebus, & quadrante zodiacum conficit, deeſſ anno ſuo undecim dies & quadrantẽ intercalares ſtatuta ratione commenti ſunt. ita ut octauo quoque anno nonaginta dies, ex quibus tres menſes tricenum dierum cõpoſuerunt, intercalarent.* Id Græci *fecerunt, quoniam erat operoſum atq; difficile, omnibus annis undecim dies, & quadrantẽ intercalare.* Itaq; *maluerũt hunc numerũ octies multiplicare, & nonaginta dies, qui naſcũtur, ſi quadrans cum diebus undecim octies componatur, inſerere, in tres menſes (ut diximus) diſtribuẽdos.* Hos dies ὑπερβαίνοντας, *menſes uero* ἐμβολίσμους *appellabant.* Hunc *ergo ordinem* Romanis *quoq; imitari placuit, ſed fruſtra quippe fugit eos, diem unum, ſicut ſuprà admonuimus, additum à ſe ad* Græcum *numerũ, in honorẽ imparis numeri.* Ea *re per octenniũ conuenire numerus, atq ordo nõ poterat.* Sed *nondum hoc errore cõperto, per octo annos, nonaginta quaſi ſuperfundendos* Græcorum *exemplo computabant dies, alterniſq; annis binos & uicenos, alternis ternos uicenoſq; intercalares expenſabant intercalationibus quatuor.* Sed *octauo quoq; anno, intercalatores octo affluebant dies ex ſingulis, quibus uertentis anni numerum apud* Romanos *ſuper* Græcũ *abundaſſe iam diximus.* Hoc *quoq; errore iam cognito, hæc ſpecies emendationes inducta eſt.* Tertio *quoque octennio ita intercalandos diſpenſabant dies, ut non nonaginta, ſed ſexaginta ſex intercalarent.*

com-

compenſatis uiginti quatuor diebus pro illis, qui per toti-dem annos ſupra Græcorum numerum creuerant. Omni autem intercalationi menſis Februarius *deputatus eſt:quoniam is ultimus anni erat. Quod etiam ipſum de Græcorũ imitatione faciebant. nam & illi ultimo anni ſui menſi, ſuperfluos interſerebant dies, ut refert* Glaucippus, *qui de ſacris* Athenienſium *ſcripſit.* V*erùm una re à Græcis differebant: nam illi confecto ultimo menſe,* Romani *non confecto* Februario, *ſe poſt uigeſimum tertiũ diem intercalabant,* T*erminalibus ſcilicet iam peractis.* Deinde *reliquos* Februarij *menſis dies, qui erant quinque, poſt intercalationem ſubiungebant; credo uetere religionis ſuæ more, ut* Februarium *omnino* Martius *ſequeretur.*

Sed cum ſæpe eueniret, ut nundinæ modo in anni principem diẽ, modo in nonas caderent, (utrunq; autẽ pernicioſũ reip. putabatur) remedium, quo hoc auerteretur, excogitatum eſt. De nundinarum die. *Quod aperiemus, ſi prius oſtenderimus, cur nũdinæ uel primis* Kalendis, *uel* Nonis *omnibus cauebantur. nã quoties incipiente anno, dies cœpit, qui adiectus eſt nundinis: omnis ille annus infauſtis caſibus luctuoſus fuit: maximeq;* Lepidiano *tumulu opinio iſta firmata eſt.*

Nonis *autem conuentus uniuerſæ multitudinis uitandus exiſtimabatur: quoniam populus* Romanus, *exactis etiam regibus, diem hunc* Nonarum *maximè celebrabat, quem natalem* Ser. Tullij *exiſtimabant. quia cum incertum eſſet, quo menſe* Ser. Tullius *natus eſſet,* Nonis *tamen natum eſſe conſtaret: omnes nonas celebri*notitia frequentabant.* *lætitia* V*eritos ergo qui diebus præerant, nequid nundinis collecta uniuerſitas ob regis deſiderium nouaret, cauiſſe, ut* Nonæ *à nundinis ſegregarentur. unde dies ille, quo abun-*

abundare annum diximus, eorum eſt permiſſus arbitrio, qui faſtis præerãt: ut, cùm uellent, intercalarent: dummodo eum in medio Terminaliorũ, uel menſis intercalaris ita locarẽt, ut à ſuſpecto die celebritatem auerterent nundinarum. Atq; hoc eſt, quod quidam ueterũ retulerunt, non ſolum menſem apud Romanos, uerumetiam diem intercalarem fuiſſe.

Quo tempore primum intercalatũ ſit.

Quando autem primum intercalatum ſit, uarie refertur: & Macer quidem Licinius eius rei originem Romulo aſſignat. Antias libro 2. Numam Pompilium ſacrorum cauſa id inueniſſe contendit. Iunius Ser. Tullium regem primum intercalaſſe commemorat: à quo & nundinas inſtitutas Varroni placet. Tuditanus refert lib. 3. magiſtratũ decemuiros, qui decem tabulis duas addiderunt, de intercalando populum rogaſſe. Caſſius eoſdem ſcribit auctores. Flauius id egiſſe Martium conſulem dicit, ab urbe condita anno quingenteſimo ſexageſimo ſecundo, inito mox bello Aetolico. Sed hoc arguit Varro, ſcribendo, antiquiſſimam legem fuiſſe inciſam in columna ærea, à L. Pinario & Furio conſulibus, cui mentio intercalaris aſcribitur. Hæc de intercalandi principio ſatis relata ſint.

Quem in modum primum Iulius, deinde Auguſtus Cæſares annum correxerint. Cap. XIIII.

VErum fuit tẽpus, cũ propter ſuperſtitionẽ intercalatio omnis omiſſa eſt: nõnũquã uerò per gratiã ſacerdotũ, q cũ publicanis proferri, uel imminui cõſulto anni dies uolebãt, modo auctio, modo retractio dierũ proueniebat, et ſub ſpecie obſeruatiõis, emergebat maior cõfuſionis occaſio. Sed poſtea C. Cæſar omnem hanc inconſtantiam, temporum, uagam adhuc & incertam, in ordinem ſtatuæ definitionis coegit: adnitente ſibi M. Flauio ſcriba, qui ſcriptos

ptos dies ſingulos ita ad dictatorem retulit, ut & ordo eorum inueniri facillimè poſſet, & inuento certus ſtatus perſeueraret. Ergo C. Cæſare *exordium nouæ ordinationis initurus, dies omnes, qui confuſionem adhuc poterant facere, conſumpſit: eáq; re factũ eſt, ut annus confuſionis ultimus, in* CCCCXLIII. *dies protenderetur. Poſt hoc imitatus Aegyptios, ſolos diuinarum rerum omnium conſcios, ad numerum ſolis, qui diebus* CCCLXV. *& quadrante curſum conficit, annum dirigere contendit. nam, ſicut Lunaris annus menſis eſt, quia Luna paulo minus quàm menſem in zodiaci circuitione conſumit: ita Solis annus hoc dierum numero colligendus eſt, quem peragit, dum ad id ſignum ſe denuo uertit, ex quo digreſſus eſt. unde annus uertens uocatur: & habetur magnus, cùm Lunæ annus breuis putetur.* Horum Vergilius *utrunq; complexus eſt:*

Aegyptij ſoli diuinarum rerũ conſcij

Interea magnus Sol circumuoluitur annum. Aeneid. 3

Hinc Atteius Capito *annum à circuitu temporis putat dictum, quia ueteres, an, pro circum ponere ſolebant, ut Cato in Originibus oratorũ. An terminum, id eſt, circum terminum, & ambire pro circumire.* Iulius *ergo Cæſar decem dies obſeruationi ueteri ſuper adiecit, ut annum* CCC. *&* LXV. *dies, quibus ſol luſtrat zodiacum, efficerent. Et ne quadrans deeſſet, ſtatuit, ut quarto quoque anno ſacerdotes, qui curabant, menſibus ac diebus unum intercalarent diem: eo ſcilicet menſe ac loco, quo etiam apud ueteres menſis intercalabatur, id eſt, ante quinq; ultimos Februarij menſis dies; idq; biſextum cenſuit nominandum. Dies autem decem, quos ab eo addito diximus, hac ordinatione diſtribuit. In Ianuarium, & Sextilem, & Decembrem binos dies inſeruit: in Aprilem autem, Iunium, Septembrem,*

An, pro circum apud ueteres.

Nouem-

Nouember ſingulos. *Sed neque menſi* Februario *addidit diē, ne* Deo *inſero religio immutaretur: & Martio,* Maio *Quintili, Octobri ſeruauit priſtinum ſtatū, quod ſatis pleno erant numero.i. dierum ſingulorum tricenorumq;*. Ideo *& ſeptimanas habent* Nonas, *ſicut* Numa *conſtituit, quia nihil in his* Iulius *mutauit. Sed* Ianuarius, *Sextilis*, Decem*ber, quibus Cæſar binos dies addidit, licet tricenos ſingulos habere poſt Cæſarem cœperint: quintanas tamen habēt* Nonas, *& ab* Idibus *illis ſequentes* Calend.*in undeuiceſimū reuertuntur. quia Cæſar quos addidit dies, neque ante* No*nas, neq; ante* Idus *inſerere uoluit, ne* Nonarum *aut* Iduū *religionem, quæ ſtatuto erat die, nouella cōperendinatione corrumpere. ſed nec poſt* Idus *mox uoluit inſerere, ne feriarū quarūq; uiolaretur indictio. ſed peractis cuiuſq; mēſis ferijs, locū diebus aduenis fecit. &* Ianuario *quidē dies, quos dicimus quartum, & tertium* Calend.Februarias *dedit.* Aprili, *tertium* Calend.Maias: Iunio, *tertium* Calēd.Iulias: Auguſto, *quartum & tertium* Calend.*Septēbris: Septēbri, tertiū* Calend.Octobris: Nouēbri, *tertiū* Calend.Decēbris: Decembri *uerò, quartum & tertiū* Calend.Ianuarias. *Ita factum eſt, ut cùm omnes hi mēſes, quibus dies addidit, ante hanc ordinationem habuiſſent menſis ſequentis Calendas ad ſeptimūdecimum reuertentes, poſteà ex augumento additorum dierum, hi, qui duos acceperunt, ad nonumdecimum; qui uerò unum, ad octauumdecimū haberent reditum Calēdarum.* Feriarū *tamen cuiuſq; mēſis ordo ſeruatus eſt. nam ſi cui feriæ tertius ab* Idibus *dies feſtus aut feriatus fuit; & tūc ad ſextumdecimum dicebatur, etiā poſt augumētum dierum, eadē religio ſeruata eſt, ut tertio ab* Idibus *die celebraretur: licet ab incremento non iā ad decimūſextum*

Calen-

Calendas, ſed ad ſeptimūdecimū, ſi unus, ad decimūoctauum, ſi duo ſunt additi: diceretur. nam ideo nouos dies circa finem cuiusq; menſis inſeruit, ubi finem omnium, quæ in menſe erant, reperit feriarū: adiectosq; omneis à ſe dies faſtos notauit, ut maiorē daret actionibus libertatem: & non ſolum nullum nefaſtum, ſed nec comitialē quenquā de abiectis diebus inſtituit: nec ambitionem magiſtratum augeret adiectio. Sic annum ciuilem Cæſar, habitis ad Lunam dimenſionibus, conſtitutum edicto palam poſito publicauit.

Et hucusq; error ſtare potuiſſet, ni ſacerdotes ſibi errorē nouū ex ipſa emendatione feciſſet. nā cū oporteret diē qui ex quadrantibus confit, quarto quoq; anno confecto, antequā quintus inciperet, intercalare: illi quarto nō peracto ſed incipiente, intercalabāt. Hic error ſex et triginta annis permanſit: quibus annis intercalati ſunt dies duodecim, cum debuerint intercalari nouem. Sed hunc quoq; errorem ſero deprehenſum correxit Auguſtus, qui annos duodecim ſine intercalari die trāſigni iuſſit: ut illi tres dies, qui per annos triginta et ſex uitio ſacerdotalis feſtinationis excreuerāt, ſequentibus annis duodecim, nullo die intercalato deuorarētur. Poſt hoc unū diē ſecundum ordinationē Cæſaris, quinto quoq; incipente anno, intercalari iuſſit: & omnē hūc ordinē æreæ tabulæ, ad æternā cuſtodiam, inciſione mādauit.

Anni correctio per Auguſtū facta.

De Kalendis, Idibus, ac Nonis. Cap. XV.

T*Vnc Horus, Dies quidem hic, inquit, intercalaris, antequam quintus annus incipiat, inſerendus, cum Aegypti matris artium ratione conſentit. Sed in illorum menſibus explicandis uidetur operoſum, quos tricenum dierum omnes habent: eo quòd explicitis duodecim menſibus, id eſt,* CCCLX. *diebus exactis, tunc inter Auguſtum atque*

Proponit Horus ea de quibus deinceps Diſputabitur.

atq; Septembrẽ reliquos quinq; dies anno ſuo reddũt, adne ctẽtes quarto quoq; anno exacto intercalarem, qui ex quadrantibus conſit. At hic, non à primo in ultimum mẽſis diem ad incrementum continuum numerus accedit: ſed poſt Kalẽ. *dirigitur in* Nonas, *inde ad quaſdam* Idus *deflecti audio: poſt rurſus, ni fallor, imò, ut nunc quoq; retuliſti, in ſequentes* Kalen. *Quæ omnia quid ſibi uelint, ſcire equidem uellẽ. nam illud nec conſequi poſſe me ſpero, ut uocabula comprehẽdã, quæ ſingulis apud nos diebus adduntur: dum alios faſtos, uarijsq; alios nominibus nuncupatis.* Nundinas *quoque ueſtras neſcire me fateor, de quibus obſeruatio tam diligens, tam cauta narratur. Hæc nec mihi erubeſcendum eſt ignorare peregrino à te uerò,* Prætextate, *diſcere nec ciuem puderet.* Tunc Prætextatus *non ſolùm tibi, inquit,* Hore, *cùm ſis* Aegypto *oriũdus, ſed ne nobis quidem, quibus origo* Roma*na eſt, erubeſcendum puto quærere, quod quæſitu dignum omnes ueteres putauerunt. nam de* Kalendis, Nonis, *&* Idi*bus, deq; feriarum uarijs obſeruationibus, innumeros auctores cura quæſtionis exercuit: & ideo nos, quæ de his ab omnibus dicta ſunt, in unum breuiter colligemus.* Romulus *cùm ingenio acri quidem, ſed agreſti, ſtatum proprij ordinaret imperij, initium cuiuſque menſis ex illo ſumebat die, quo nouam lunam contigiſſet uideri. quia uerò non continuò euenit, ut eodem die ſemper appareat, ſed modo tardius, modo celerius ex certis cauſis uideri ſolet: contigit, ut dum tardius apparuit, præcedenti menſi plures dies, aut cũ celerius, pauciores darentur: & ſingulis quibusq; menſibus perpetuam numeri legem primus caſus addixit. Sic factum eſt, ut alij triginta & unum, & alij undetriginta ſortirẽtur* **dicbus. Omnibus tamẽ menſibus ex die* Nonarum, Idus *nono die*

Initiũ mẽſis cuiuſq; & quot ſingulorum fuerint dies ex ordinatione Romuli.

*dies

no die repreſentari placuit: & inter Idus ac ſequentes Calend. conſtitutum eſt, ſexdecim dies eſſe numerandos. Ideo menſis uberior duos illos, quibus augebatur, dies inter Calendas ſuas & Nonas habebat. Hinc alijs quintus à Calendis dies, alijs ſeptimus Nonas facit. Cæſar tamen (ut ſuprà diximus) ſtata ſacra cuſtodiens, nec in illis menſibus, quibus binos adiecit dies, ordinem uoluit mutare Nonarum: quia peractis totius menſis ferijs, dies ſuos rei diuinæ cautius inſeruit. Priſcis ergo temporibus, antequã faſti à Cn. Flauio ſcriba inuitis patribus, in omnium notitiam proderentur, pontifici minori hæc prouincia delegebatur, ut nouæ lunæ primum obſeruaret aſpectum; uiſamq́; regi ſacrificulo nunciaret. Itaq; ſacrificio à rege minore pontifice celebrato, idem pontifex, calata, id eſt, uocata in Capitolium plebe, iuxta curiam *Calabrã, quæ caſæ Romuli proxima eſt, quot numero dies à Calendis ad Nonas ſupereſſent, pronunciabat: & quintanas quidem quinquies dicto uerbo καλῶ ſeptimanas repetito ſepties prædicabat. Verbum autem καλῶ Græcum eſt, id eſt uoco: & hunc diem, qui ex his diebus, qui calarẽtur, primus eſſet, placuit Calẽd. uocari. Hinc & ipſi curiæ, ad quam uocabantur, *Calabræ nomen datum eſt; & claſſi, quòd omnis in eam populus uocaretur. Ideo autẽ minor pontifex numerum dierum, qui ad Nonas ſupereſſent, calando prodebat, quòd poſt nouam lunam oportebat Nonarum die populares, qui in agris eſſent, confluere in urbem, accepturos cauſas feriarum à rege ſacrorum, ſciturosq́; quid eſſet eo menſe faciendum. Vnde quidam hinc Nonas extimant dictas, quaſi nouæ initium obſeruationis: uel quòd ab eo die ſemper ad Idus nouem dies putentur. ſicut apud Thuſcos Nonæ plures habebantur, quòd hi nono quoque die re-

*calatam

Calendæ unde dictæ.

*calatæ

Nonæ.

nis tunc fuiſſe licentiam, ſi ipſi inferrent bellum. at cum exciperent, nullū obſtitiſſe diem, quo minus uel ſalutem ſuam, uel publicā defenderent dignitatem. Quis n. obſeruationi locus, cum eligendi facultas non ſuperſit? Dies autē poſtriduanos ad omnia maiores noſtri cauendos putarunt: quos etiam atros, uelut infauſta appellatione damnarunt. Eoſdē tamen nonnulli communes, uelut ad emendationē nominis uocitauerunt. Horum cauſam Gellius *Annalium libro decimoquinto, & Caſſius Hemina hiſtoriarum libro ſecundo referunt: Anno ab urbe condita* CCCLXIII. *à tribunis militum* Vir*gilio* Manlio, *Cœlio* Poſthumio, *collegiiſq; eorum, in ſenatu tractatum quid eſſet, propter quod toties inter paucos annos malè eſſet afflicta reſpublica.* Et *ex præcepto patrum* L. Aquinium *aruſpicem in ſenatum uenire iuſſum, religionum requirendarum gratia, dixiſſe,* Q. S*ulpicium tribunum militum, ad* Alliam *aduerſum Gallos pugnaturum, rem diuinam dimicandi gratia feciſſe poſtridie idus. Quintilis: item apud* Cremeram, *multiſq; alijs temporibus, & locis poſt ſacrificium die poſtero celebratum, malè ceſſiſſe conflictum. tunc patres iuſſiſſe, ut ad collegium pontificum de his religionibus referretur: pontificesq; ſtatuiſſe, poſtridie omnes Calendas,* Nonas, Id*us, atros dies habendos: ut hi dies neq; præliares, neq; puri, neq; comitiales eſſent. Sed &* Fabi*us* Maxim*us* Seruilian*us pontifex in libro duodecimo negat oportere atro die parentare, quia tunc quoque* Ianum, Io*uemq; præfari neceſſe eſt, quos nominari atro die non oportet. Ante diem quoque quartum Calendas uel* Nonas, *uel* Idus, *tanquam nominalem diem plerique uitant. Eius obſeruationis an religio ulla ſit tradita, quæri ſolet. Sed nos nihil ſuper ea re ſcriptum inuenimus; niſi quòd Q. Claudius*

Eadem fe rè Gellius lib. 5 c. 17

Gellius eodē loco

rias proprias quæque familia ex uſu domeſticæ celebritatis obſeruat. Sunt ſingulorum ut natalium, fulgurumq́; ſuſceptiones item funerum, atq; expiationum. Apud ueteres quoq; qui nominaſſent Salutem, Semoniam, Saiam, Segetiam, Tutilianam; ferias obſeruabat. Item Flaminica, quoties tonitrua audiſſet, feriata erat, donec placaſſet deos. Affirmabant autem ſacerdotes pollui ferias, ſi in dictis, conceptisq́; opus aliquod fieret. Præterea regem ſacrorum, flamineſq́; non licebat uidere ferijs opus fieri. & ideo per præconem denunciabant, ne quid tale ageretur: & præcepti negligẽs mulctabatur. Præter mulctam uerò affirmabant, eum, qui talibus diebus imprudens aliquid egiſſet, porco piaculum dare debere, prudentem expiare non poſſe, Scæuola pontifex aſſeuerabat. Sed Vmbro negat, eum pollui, qui opus uel ad deos pertinens, ſacrorum'ue cauſa feciſſet, uel aliquid ad urgentem uitæ utilitatem reſpiciens actitaſſet. Scæuola deniq; conſultus, quid ferijs agi liceret, reſpondit, quod præter miſſum noceret. Quapropter ſi bos in ſpecum decidiſſet, eumq́; paterfamilias adhibitis operis liberaſſet, non eſt uiſus ferias polluiſſe: nec ille, qui trabem tecti fractam faciendo, ab imminenti uindicauit ruina. Vnde & Maro, omnium diſciplinarum peritus, ſciens lauari ouem, aut lanæ purgandæ, aut ſcabiei curandæ gratia, pronunciauit tunc ouem per ferias licere uerſari, ſi hoc remedij cauſa fieret;*

Balantumq́; gregem fluuio merſare ſalubri.

Adijciendo enim ſalubri, oſtendit auertendi morbi gratia tantummodo, non etiam ob lucrum purgandæ lanæ cauſa fieri conceſſum.

Hæc de feſtis, & qui inde naſcuntur, qui etiã nefaſti uocantur. Nunc de profeſtis, & qui ex his procedunt, loquamur

* fulciendo

Georg. I.

Profeſti dies.

gem ſuum ſalutabant, & de proprijs negotijs conſulebant. Idus unde uocatæ Idus Iduum porro nomen à Tuſcis, apud quos is dies* Itis uocatur, ſumptum eſt. Item autem illi interpretabantur Iouis fiduciam. nam cum Iouem accipiamus lucis auctorem, unde & Lucetium Salij in carminibus canunt, & Cretenſes Δία τὴν ἡμέραν uocant: ipſi quoque Romani Dieſpitrem appellant, ut diei patrem: iure hic dies Iouis fiducia uocatur, cuius lux cum ſolis occaſu non finitur, ſed ſplendorem diei & noctis continuat, illuſtrante luna, quod ſemper in plenilunio .i. medio menſe, fieri ſolet. Diem uerò, qui uel nocturnis caret tenebris, Iouis fiduciam Tuſco nomine uocauerunt. Ioui feriatus unde & omnes Idus* Iouis ferias obſeruandas ſanxit antiquitas. Alij putant Idus, quòd ea die plena luna uideatur, à uidendo uidus appellatas, mox literam u detractam: ſicut contrà, quòd Græci ἰδῶν dicunt, nos u litera addita, uidère dicimus. Nonnullis placet, Idus dictas uocabulo Græco ἀπὸ τοῦ εἴδους: quòd eo die plenam ſpeciem luna demonſtret. Sunt qui exiſtiment Idus ab oue iduli dictas, quam hoc nomine uocant Tuſci, & omnibus Idibus ouis immolatur à Flamine. Nobis illa ratio nominis uero propior exiſtimatur, ut Idus uocemus diem, qui diuidit menſem. Iduare enim Hetruſca lingua diuidere eſt: unde uidua quaſi ualde idua, ideſt ualde diuiſa: aut uidua, id eſt, à uiro diuiſa.

Calendæ Iunoni ſacræ. Vt autem Idus omnes Ioui, ita omnes Calendas Iunoni tributas, & Varronis, & pontificalis confirmat auctoritas. Quod etiam Laurentes patrijs religionibus ſeruant: qui & cognomen deæ ex ceremonijs addiderunt, Calendarem Iunonem uocantes, ſed & omnibus Calendis à menſe Martio ad Decembrem huic deæ Calendarum die ſupplicant. Romæ quoque Calendis omnibus præterquam ponti-

fex

ſex minor, in curia Calabria *rem diuinam* Iunoni *facit. etiam regina ſacrorum ideſt regis uxor, porcam uel agnam in regia* Iunoni *immolat: à qua etiam* Ianum Iunonium *cognominatum diximus, quòd illi* Deo *omnis ingreſſus, huic deæ cuncti Calendarum dies uidentur aſcripti. cum enim initium menſium maiores noſtri ab exortu lunæ ſeruauerint, iure* Iunoni *Calendas addixerunt, lunam ac* Iunonem *eandem putantes, uel quia luna per aerem meat, unde &* Græci *lunam* ἀρτεμιν *nuncupauerunt, quaſi* ἀεροτόμιν, *quòd aera ſecat:* Iuno *autem aeris arbitra eſt: merito initia menſium ideſt Calendas huic deæ conſecrauerunt.* Nec hoc prætermiſerim, *quòd nuptijs copulandas Calendas,* Nonas *&* Idus *religioſas, id eſt deuitandas cenſuerunt. hi enim dies præter nonas feriati ſunt. feris autem uim cuiquam fieri, piaculare eſt: ideo tunc uitantur nuptiæ, in quibus fieri uis uirginibus uidetur.* Sed Verrium Flaccum, *iuris pontificij peritiſſimum, dicere ſolitum refert* Varro, *quia ferijs tergere ueteres foſſas liceret, nouas facere ius non eſſet: ideo magis uiduis, quàm uirginibus, idoneas eſſe ferias ad nubendum. ſubijciet aliquis:* Cur ergo Nonis, *ſi feriatus dies non eſt, prohibetur celebritas nuptiarum?* Huius *quoq; rei in aperto cauſa eſt. nam quia nuptiarum dies uerecundiæ datur, poſtridie autem nuptam in domo uiri dominum incipere oportet adipiſci, & rem facere diuinam: omnes autem poſtriduani dies ſeu poſt Calendas, ſeu poſt* Nonas, Idus*ue ex æquo atri ſunt: ideo &* Nonas *inhabiles nuptijs eſſe dixerunt, ne nupta aut poſtera die libertatem auſpicaretur uxoriam, aut atro immolaret: quo nefas eſt ſacra celebrari.*

Calata

Dies religioſi copulandis nuptijs.

Quæ diſcrimina diuerſitatesque fuerint dierum apud Romanos. Cap. XVI.

urbanas ruſticaſq; res ordinaturi. Geminius ait diem nundinarum, exactis iam regibus, cœpiſse celebrari: quia pleriq; de plebe, repetita Ser. Tullij memoria, parentarent ei nundinis. Cui rei etiã Varro *conſentit.* Rutilius *ſcribit,* Romanos *inſtituiſſe nundinas, ut octo quidem diebus in agris ruſtici opus facerent: nono autẽ die, intermiſſo rure, ad mercatum, legeſq; accipiendas* Romam *uenirent: & ut ſcita atq; conſulta frequentiore populo referentur, quæ trinundino die propoſita, à ſingulis atq; uniuerſis facilè noſcebantur. unde etiam mos tractus, ut leges trinundino die promulgarentur.* Ea re *etiam candidatis uſus fuit, in comitium nundinis uenire, & in colle conſiſtere, unde coram poſſent ab uniuerſis uideri. Sed hæc omnia negligentius haberi cœpta, & poſt abolita, poſtquam* in trinundino etiam ob multitudinem plebis frequentes adeſſe cœperunt. Eſt etiam* Nundina Romanorũ Dea, *à nono die naſcentium nuncupata, qui luſtricus dicitur. Eſt autem luſtricus dies, quo infantes luſtrantur, & nomen accipiunt. Sed his maribus nonus, octauus eſt fœminis.*

** internundino ant.*

Nundina Romanorũ Dea.

Plene, ut arbitror, anni ac menſium conſtitutione digeſta, habet Horus *quoque noſter, quod de dierum uocabulis, & obſeruatione conſuluit.*

Et ſcire equidem uelim, nunquid ſit quod argutus Niligena, *& gentis accola numerorum potentis, ex hoc ordine* Romanæ *diſpenſationis irrideat: an* Taſcum *quoque* Tyberim *aliquid ex diſciplinis ſuis hauſiſſe conſentiat. Subiecit* Euſtathius: Non *ſolum* Horus *noſter, grauis uir, & ornatus, ſed nec quiſquam alius, ut exiſtimo, tam futilis poſſet eſſe iudicij, qui* Romani *anni ſic ad unguem, ut aiunt emendatum ordinem non probaret: cui maiorem gratiam, & tenax memoria, & luculenta oratio referentis adiecit:*

carmineq; Sibyllino, repentino hoſtis aduentu plebs ad arma excitata, hoſti occurrit: eoq; tempore nubes ſagittarum in aduerſos uiſa ferri, & hoſtem fugauit; & uictores Romanos ad ſpectacula dei ſoſpitalis reduxit. Hinc intelligitur, prælij cauſa, non peſtilentiæ (ſicut quidam exiſtimant) ludos inſtitutos. Hæc eſt autem huius exiſtimationis ratio, quòd tunc ſol ſuper ipſum noſtræ habitationis uerticem fulget. nam cancer in æſtiuo tropico eſt, in quo meante ſole, radij temperatam noſtram, non eminus, ſed ſuperne demiſſi rectis fulgoribus luſtrant. unde extimatum eſt à nonnullis ad propitiandum tunc maximè Deum caloris, Apollinaribus litari. Sed inuenio in literis: hos ludos uictoriæ, non ualetudinis cauſa (ut quidam annalium ſcriptores memorant) inſtitutos, bello enim Punico hi ludi ex libris Sibyllinis primum ſunt inſtituti, ſuadente Cornelio Ruſo decemuiro, qui propterea Sibylla cognominatus eſt, & poſtea corrupto nomine prius Sylla cœpit uocitari Fertur autem in carminibus Martij uatis, cuius duo uolumina illata ſunt in ſenatum, inuentum eſſe ita ſcriptum: Hoſtem Romani ſi ex agro pellere uultis, Vomicamq;, quæ gentium uenit longe, Apollini cenſeo uouendos ludos, qui quotannis communiter Apollini fiant. his ludis facienis præſit is prætor, qui ius populo plebiq; dabit ſummum. decemuiri Græco ritu hoſtijs ſacra faciant. Hoc ſi rectè facietis: gaudebitis ſemper, fietq; reſpub. melior: nam is diuus extinguit perduellos ueſtros, qui ueſtros campos paſcunt placide. Ex hoc carmine cum procurandi gratia dies unus rebus diuinis impenſus eſſet: poſtea ſenatuſconſultum factum, uti decemuiri (quo magis inſtruentur de ludis Apollini agendis, req; diuina rectè facienda) libros Sibyllinos adirent: in quibus cum

Obiter de ludis Apollinaribus, & eorum origine.

τὰς ἀκτῖνας.i.à iactu radiorũ. Chryſippus Apollinem ὡς οὐχὶ τῶν πολλῶν καὶ φαύλων οὐσιῶν τοῦ πυρὸς ὄντα, primam enim nominis literã retinere ſignificationẽ negandi, ἢ ὅτι μόνος ἐστὶ, καὶ οὐχὶ πολλοί. nã & latinitas eũ, qui tãtã claritatẽ ſolus obtinuit, ſolẽ uocauit. Speuſippus, quod ex multis ignibus conſtet uis eius, ὡς ἀπὸ πολλῶν οὐσιῶν πυρὸς, αὐτοῦ συνεστῶτος. Cleanthes, ὡς ἀπ' ἄλλων καὶ ἄλλων τόπων τὰς ἀνατολὰς ποιούμενον.i.quod ab alijs atq; alijs locorũ declinationibus faciat ortus. Cornificius arbitratur Apollinem nominatum ἀπὸ τοῦ ἀναπολεῖν.i. quia intra circuitum mundi, quẽ Græci πόλον appellãt, impetu latus ad ortus refertur. Alij cognominatum Apollinem putant ὡς ἀπολλύντα τὰ ζῶα. exanimat.n.& perimit animantes, cũ peſtem intemperie caloris immittit, ut Euripides in Phaetonte ὦ χρυσοφεγγὲς ἥλιε, ὥς μ' ἀπώλεσας, ὅθεν σ' Ἀπόλλων ἐμφανῶς κλήζει βροτός. Idem Archilochus ἄναξ Ἄπολλων, καὶ σὺ τοὺς μὲν αἰτίους σήμαινε καὶ σφὰς ὄλλυ' ὥσπερ ὀλλύεις. Denique iniuſtos morbo ἀπολλωνοβλήτους καὶ ἡλιοβλήτους appellant. Et quia ſimiles ſunt ſolis affectibus effectus lunæ, in iuuando nocendoq;: ideo fœminas certis afflictas morbis σεληνοβλήτους καὶ ἀρτεμιδοβλήτους uocant. Hinc eſt quòd arcu, & ſagittis Apollinis ſimulachra decorantur: ut per ſagittas intel-

ἰλιαδ. α. ligatur uis emiſſa radiorum. unde Homerus αὐτὰρ ἔπειτ' αὐτοῖσι βέλος ἐχεπευκὲς ἐφιεὶς, βάλλε. Idem auctor & publicæ ſoſpitatis, quam creditur ſol animantibus præſtare tẽperie. ſed quia perpetuã præſtat ſalubritatẽ, & peſtilens ab ipſo caſus rarior eſt. ideo Apollinis ſimulachra manu dextra Gratias geſtant, arcum cum ſagittis ſiniſtra, quòd ad noxam ſit pigrior, & ſalutem dextera manus promptior largiatur. Hinc eſt quòd eidẽ attribuitur medendi poteſtas: quia tempe-

ratus ſolis calor morborũ omniũ fuga eſt.nã tã ὡς ἀπελαύνοντα τὰς νόσους ἀπόλλωνα, quàm ἀπολλοῦντα, cognominatum putant. Quæ ſententia Latini quoq; nominis enunciationi cõgruens, fecit, ne huius Dei nomẽ uerteremus, ut Apollinem aſpellentẽ mala intelligas, quẽ Athenienſes ἀλεξίκακον appellant. Sed & Lidij colunt Apollinẽ λοίμιον, hoc cognomine, finita peſtilentia nuncupatum. Eadem opinio ſoſpitalis, & medici Dei, in noſtris quoq; ſacris fouetur. Nanq; uirgines Veſtales ita indigitant, Apollo medice, Apollo Pæan. Lamius Apollo.

Cùm ergo ſint huiuſce ſideris ideſt ſolis, duo maximi effectus: alter, quo calore temperato mortaliũ uitã iuuat: alter, quo iactu radiorum nonnunquã peſtiferũ immittit uirus: duo eadẽq; cognomina circa ſingulos effectus proprijs enunciationibus ſignant, appellantes Deum ἰήιον atq; παιᾶνα. quæ cognomina utrique effectui ſunt apta: ut ſit ἰήιος ἀπὸ τοῦ ἰᾶσθαι, i. à ſanando: & παιὰν ἀπὸ τοῦ παύειν τὰς ἀνίας. & rurſus ἰήιος ἀπὸ τοῦ ἱέναι, id eſt, ab immittendo βέλος ἐχεπευκὲς καὶ παιάν ἀπὸ τοῦ παίειν, id eſt, à feriendo. obtinuit tamen, ut quum ſanitatem dari ſibi precantur, ἰὴ παιὰν per η literam enuncient, id eſt, medere Pæan: quum autem ἵε παιὰν per ε literam dicunt cum aſpiratione prioris literæ, ſignificant hoc dici in aliquem aduerſa precatione, βάλλε παιὰν, id eſt, immitte feriendo. qua uoce ferunt Latonam uſam, quum Apollinem hortaretur impetum Pythonis inceſſere ſagittis. Cuius rei naturalem rationem ſuo loco reddam. Hanc uocem, id eſt, ἵε παιὰν, confirmaſſe fertur oraculum Delphicum Athenienſibus, petentibus opem Dei aduerſus Amazonas, Theſeo regnante. nanq; inituros bellum iuſſit his ipſis uerbis ſemetipſum auxiliatorem inuocari, hortariq;. Apollodorus in libro Leius & Pæan.

Nec mirum, ſi hæc digeries morſum reprehenſionis euaſit, cui accerſita eſt ab Aegypto poſtremæ correctionis auctoritas, nã Iulius Cæſar, ut ſiderum motus, de quibus nõn indoctos libros reliquit, ab Aegyptijs diſciplinis hauſit: ita hoc quoque ex eadẽ inſtitutione mutuatus eſt, ut ad ſolis curſum finiendi anni tempus extenderet. Latij uerò ueteres incolæ, quia nihil tã tum diſcere ab Aegypto licebat, ad quã nullus illis commeatus patebat, morem Græciæ in numerandis menſiũ diebus ſequuti ſunt: ut retrouerſum cedente numero ab augumento in diminutionem computatio reſoluta deſineret. ita enim nos decimum idem, deinde nonũ, & poſtea octauum dicimus, ut Athenienſes δεκάτην καὶ ἐνάτην φθίνοντος μηνὸς *ſoliti ſunt dicere.* Homerus *quoq; cùm ait:* Τοῦ μὲν φθίνοντος μηνὸς, τοῦ δ' ἱσταμένοιο, *quid aliud niſi illum* φθίνοντα *dicit, cuius paulatim deficientis ſupputatio in nomen deſinit ſecuturi &* ἱστάμενον *illum, qui præcedit numerum ſucceſſurus priori in defectum meanti? quod &* Homerus *noſter Mantuanus intelligẽs, illud ſtare dici, ad quod acceditur, ait: Stat ſua cuiq; dies extremũ diẽ ſtare, dicẽs quaſi ad quẽ per omnes eatur. Idem poeta doctrina, ac uerecundia iuxta nobilis, ſciẽs* Romanos *ueteres ad lunæ curſum, & ſequentes ad Solis anni tẽpora digeſſiſſe, utriuſque ſeculi opinioni reuerentiam ſeruans,* Vos ò *clariſſima mundi* Lumina, *inquit, labẽtẽ cœlo quæ ducitis annũ,* Liber *& alma* Ceres: *tã lunam, quàm ſolem duces anni hac inuocatione deſignans.*

ὀδυσς. ξ.

Aene. 10.

Geor. 1.

Omnes deos referri ad ſolem: & quòd ex uarijs Apollinis oſtendatur nomibus, ipſum eundem eſſe Deum, quem ſolem dicimus. Cap. XVII.

Hic Auienus: Hoc equidem mecum multum ac frequẽter agitaui: quid ſit quod ſolẽ modo Apollinem, modo Li-

do Liberum, modo ſub aliarum appellationum uarietate ue-
neremur. Et quia ſacrorum omnium præſulem eſſe te Vecti
Prætextate diuina uoluerunt: perge quæſo rationem mihi
tantæ ſub uno nomine in nominibus diuerſitatis aperire.
Tum Vectius: Caue exiſtimes mi Auiene poetarum gre-
gem, cum de dijs fabulantur, non ab adytis plerunq; philoſo-
phiæ ſemina mutuari. nam quòd omnes penè deos duntaxat,
qui ſub cœlo ſunt, ad ſolem referunt, non uana ſuperſtitio,
ſed ratio diuina commendat. ſi enim ſol (ut ueteribus placuit)
dux, & moderator eſt reliquorum luminum, & ſolus ſtel-
lis errantibus præſtat, ipſarum uero ſtellarum curſus, ordi-
nem rerum humanarum (ut quibuſdam uidetur) pro poteſta
te diſponunt, uel (ut Plotino conſtat placuiſſe) ſignificant: ne
ceſſe eſt, ut ſolem, qui moderatur noſtra moderantes, omnium
quæ circa nos geruntur, fateamur auctorem. Et ſicut Maro
cum de una Iunone diceret, Quo numine læſo, oſtendit unius
Dei effectus uarios pro uarijs cenſendos eſſe numinibus: ita
diuerſæ uirtutes ſolis nomina dijs dederunt. unde ἓν τὸ πᾶν
ſapientum principes prodiderunt. Virtutem igitur ſolis,
quæ diuinationi, curationiq; præeſt, Apollinem uocauerunt.
Quæ ſermonis auctor eſt, Mercurij nomen accepit. nam quia
ſermo interpretatur cogitationes latentes, ἑρμῆς ἀπὸ τοῦ
ἑρμηνεύειν propria appellatione uocitatus eſt. Virtus ſo-
lis, quæ fructibus effectus eiuſdem eſt, qui frugibus præeſt, &
hinc natæ ſunt appellationes deorum, ſicut cæterorum, qui
ad ſolem certa & arcana ratione referuntur. Et ne tanto ſe-
creto nuda præſtetur aſſertio: auctoritates ueterum de ſin-
gulis conſulamus. Apollinis nomen multiplici interpretatione
ad ſolem refertur, cuius rei ordinem pergam pandere. Plato
ſolem ἀπόλλωνα cognominatum ſcribit, ἀπὸ τοῦ βάλλειν

Omnes deos qui ſub cœlo ſunt, referri ad ſolē.

Apollinē eūdē deū eſſe, qui ſol eſt.

Plato in Cratylo.

Apollo unde dictus.

τὰς

ζοντος ἡλίȣ. Cleãthes Lycium Apollinẽ appellatum notat, quòd ueluti lupi pecora rapiunt, ita ipſe quoq; humorem eripit radijs. Priſci Græcorum primam lucem, quæ præcedit ſolis exortus, λύκλω appellauerunt, ἀπὸ τȣ̃ λυκȣ̃, *id eſt, temporis: hodieq; lycophos cognominant. de quo tẽpore ita poeta ſcribit: .i. luce tẽporis.

Ἦμος δ᾽ οὔτ᾽ ἄρπω ἠὼς, ἔτι δ᾽ ἀμφιλύκη νύξ. Iliad.7.

Idem Homerus,

Εὔχεο δ᾽ Ἀπόλλωνι λυκηγένεϊ κλυτοτόξῳ.

quod ſignificat, τῷ γεννῶντι τὴν λύκλω .i. qui generat exortu ſuo lucẽ. radiorum.n. ſplendor propinquantẽ ſolem longè lateq; præcedens, atq; caliginẽ paulatim extenuans tenebrarum, parit lucẽ. Neq; minus Romani, ut pleraq; alia ex Græco, ita & lucẽ uidẽtur à lyce figuraſſe. Annũ quoq; uetuſtiſſimi Græcorũ λυκάβαντα appellant, τὸν ἀπὸ τȣ̃ λύκȣ .i. Sole, βαινόμενον καὶ μετρȣ́μενον. Λύκον autẽ ſolẽ uocari, etiã Lycopolitana Thebaidos ciuitas teſtimonio eſt: quæ pari religione Apollinẽ, itẽq; lupũ. hoc eſt, λύκον colit, in troq; ſolẽ uenerãs, q. hoc animal rapit & conſumit omnia, in modũ Solis, ac plurimum oculorũ acie cernens, tenebras noctis euincit. Ipſos quoq; λύκȣς ἀπὸ τῆς λύκης, id eſt, à luce prima appellatos quidã putant. quia hæ feræ maximè id tẽpus aptum rapiendo pecori obſeruãt, quod ante lucanum poſt nocturnã famẽ ad paſtum ſtabulis expellitur. Et Apollinẽ πατρῷον cognominarunt, non propria gẽtis unius ac ciuitatis religione, ſed ut auctorem progenerandarum omnium rerum, quòd ſol humoribus exiccatis, progenerandis omnibus præbuit cauſam, ut ait Orpheus: Πατρὸς ἔχοντα νόον καὶ ἐπίφρονα βουλήν. Vnde nos quoque Ianum patrem uocamus, ſolem ſub hac appellatione ue- Patronos

R neran

Nomius. nerãtes. Νόμιον Ἀπόλλωνα cognominauerunt, non ex officio paſtorali, ut fabula, per quam fingitur Admeti regis pecora pauiſſe: ſed quia ſol paſcit omnia, quæ terra progenerat. unde non unius generis, ſed omnium pecorum paſtor canitur, ut apud Homerum Neptuno dicente,

Iliados 21. Φοῖβε, σὺ δ' εἰλίποδας ἕλικας βοῦς βουκολέεσκες. atque

Iliados 2. idẽ apud eundẽ poetã, equarum paſtor ſignificatur, ut ait:

Τὰς ἐν Πιερίῃ θρέψ' ἀργυρότοξος Ἀπόλλων

Ἄμφω θηλείας, φόβον Ἄρηος φορεούσας.

Præterea ædes ut omniũ paſtorũ sũt apud Camirẽſes ἐπιμηλίου, apud Naxios ποιμνίου. itẽq; Deus ἀρνοκόμης colitur, et apud Lesbios ναπαῖος. & multa sũt cognomina p diuerſas ciuitates ad dei paſtoris officiũ tẽdẽtia. quapropter uniuerſi pecoris antiſtes, et uere paſtor agnoſcitur. Apollo ἐλελεὺς appellatur. ἀπὸ τοῦ ἐλίττεσθαι περὶ τὴν γῆν, q. æter-

Eleleus. no circa terrã meatu ueluti uolui uidetur, ut ait Euripides, ἡλιεῖσθαι ἵπποισιν εἰλίσσων φλόγα. ἢ ὅτι συναλισθέντος πολλοῦ πυρὸς περιπολεῖ: uel, ut ait Empedocles, οὕνεκ' ἀναλισθεὶς μέγαν οὐρανὸν ἀμφιπολεύει: ὑπὸ τ' ἄλλων ἀπὸ τοῦ συναλίσκειν καὶ συναθροίζειν τοὺς ἀνθρώπους ὅταν ἀνα-

Chryſocomas. τείλῃ, q. exoriẽs homines cõducit in cœtũ. Apollo Chryſocomas cognominatur à fulgore radiorũ, quos uocãt comas

Ἀκερσικόμης aureas ſolis. unde et* ἀκερσεκόμης, q. nũquã radij poſſũt à

Argyrotoxus. frõte lucis auelli. Itẽ Argyrotoxus, q. enaſcẽs per ſummum orbis ambitũ, uelut arcus quidã, figuratur alba, & argẽtea

Smyntheus. ſpecie: ex quo arcu radij in modũ emicãt ſagittarum. Smyntheus cognominatur, ὅτι ζέων θεῖ, q. ferues currit. *Καρ-

κάρνειος. Carneus. νεῖος, ὅτι καιόμενος ὁρᾶται νέος, uel q. cum omnia ardentia cõſumãtur, hic ſuo calore cãdẽs, ſemper nouus cõſtat. Itẽ Ἀπόλλων σκιάλλιος, ὅτι τὰς κινήσεις ἀλλοίας ποιεῖ,

ſemper

ſuper nobis ab Auſtro currens. Θυμβραῖος ὅτι τοὺς ὄμ- Thym-
βρους θεὶς, q; eſt deus imbricitor, Ἀπόλλων φιλήσιος, quòd bræus.
lumen eius exoriens amabile, amiciſsima ueneratione oculo Phileſius.
rũ cõſulatamus, Ἀπόλλων πύθιος οὐχὶ ἀπὸ τοῦ πυθέσθαι, id τ πύσοις
eſt, nõ à conſulatione* oraculorum dictus à phyſicis exiſti- Pythius.
matur: ſed ἀπὸ τοῦ πύθειν. i. σήπειν, quod nunquã ſine ui calo occultor ũ
ris efficitur. Hinc ergo πύθων dictum exiſtimãt, licèt hoc
nomen ex nece draconis inditum Deo, Græci fabulentur:
quæ tamen fabula nõ abhorret ab intellectus naturalis ar-
cani. quod apparebit, ſi percurratur ordo, qui de Apolline
naſcẽte narratur, ſicut paulo ſuperius enarraturum me eſſe
promiſi Latonæ Apollinem Dianãq; parituræ Iuno dicitur
obſtitiſſe ſed ubi quandoq; partus effuſus eſt, draconẽ ferũt, Fabulæ
qui πύθων uocitabatur, deorum cunas inuaſiſſe, Apolli- de Pythone ſerpen
nẽq; in prima infantia ſagittis beluã confeciſſe. Quod ita te rationa
intelligendũ naturalis ratio demonſtrat. nanq; poſt chaos, turalis.
ubi primũ cœpit cõfuſa deformitas in rerũ formas, & ele-
mẽta niteſcere; terraq; adhuc humida ſubſtantia in molli atq;
inſtabili ſede nutaret, cõualeſcente paulatim æthereo calore,
atq; inde ſeminibus in eam igneis defluẽtibus; hæc ſidera edi
ta eſſe creduntur, & ſolẽ maxima caloris ui in ſuperna ra-
ptũ; Lunam uero humidiore, & uelut fœmineo ſexu, natu
rali quodam preſſam tepore inferiora tenuiſſe, tanquam ille
magis ſubſtantia patris cõſtet, hæc matris. ſiquidẽ Latonã
phyſici uolunt terram uideri, cui diu interuenit Iuno, ne
numina, quæ diximus, ederentur: hoc eſt, aer, qui tunc humi
dus adhuc grauiſq; obſtabat ætheri: ne fulgor luminum
per humoris aerij denſitatem, tanquam ex cuiuſdam par
tus progreſsione, fulgeret. ſed diuinæ prouidentiæ uicit
inſtantia, quæ creditur iuuiſſe partum. ideo in inſula Delo

ad confirmandam fidem fabulæ, ædes prouidentiæ, quam ναὸν προνοίας ἀθηνᾶς *appellans, apta religione celebratur. propterea ea in inſula dicuntur nati, q́ ex mari nobis oriri uidentur.* Hæc *inſula ideo* Delos *uocatur, quia ortus & quaſi partus luminum omnia facit* δῆλα, *id eſt, aperta, clareſcere.* Hæc *eſt autem de nece draconis ratio naturalis, ut ſcribit* Antipater Stoicus. *nã terræ adhuc humidæ exhalatio, meãdo in ſuperna uolubili impetu, atq; inde ſeſe poſtquã calefacta eſt, inſtar ſerpentis mortiferi, in inferiora reuoluendo, corrũpebat omnia ui putredinis, quæ nõ niſi ex calore, & humore generatur: ipſumq; ſolẽ dẽſitate caliginis obtegendo nebula, uidebatur quodãmodo lumen eius eximere. ſed diuino feruore radiorum tandem, uelut ſagittis incidẽtibus extenuata, exiccata, enecta, interempti draconis ab* Apolline *fabulam fecit,* Eſt *alia ratio draconis perempti. nam ſolis meatus licet ab ecliptica lineũ nunquam recedat: ſurſum tamen, ad deorſum uentorum uices certa deflexione uariando, iter ſuum uelut flexum draconis inuoluit. unde* Euripides: Πυριγγενὴς δὲ δράκων ὅλον ἡγεῖται ταῖς τετραμόρφοις ὥραις ζευγνὺς ἁρμονίᾳ ὄλβου τοῦ πολυκάρπου ὄχημα. *Sub hac ergo appellatione cœleſtis itineris ſol cum confeciſſet ſuum curſum, draconem * confeciſſe dicebatur.* Inde *fabula exorta eſt, de ſerpentis nece. Sagittarũ autẽ nomine non niſi radiorũ iactus oſtẽditur, qui tũc lõgiſſimi intelligũtur, quo tẽpore altiſſimus ſol diebus lõgiſſimis ſolſtitio æſtiuo cõficit annuũ curſum. unde* ἑκηβόλος *dictus, &* ἑκατηβόλος ἑκαθεν τὰς ἀκτῖνας βάλλων, *è longiſſimo altiſſimeq́; radios in terram uſq; demittẽs.* De Pythij *cognomine ſufficere iſta potuiſſet, ni hoc quoq; ratio eiuſdẽ appellationis ingereret. cũ .n. ſol in ſigno* Cãcri *æſtiuũ ſolſtitium*

confixiſſe

facit

*facit, in quo eſt longiſsimi diei terminus & inde retrogreſ-
ſum agit ad diminutionẽ dierum.* Pythius *eo tẽpore appel-
latur,* ὡς πύματον θέοντό ἐστι τὸν τελευταῖον δρόμον τρέ-
χων. *Idẽ ei nomẽ cõuenit, & cũ Capricornũ rurſus ingre-
diẽs, ultimũ breuiſsimi diei curſum intelligitur peregiſſe: &
ideo in alterutro ſignorũ, paracto annuo ſpatio draconem
Apollo. i. flexuoſum iter ſuum confeciſſe memoratur. Hãc
opinionẽ Cornificius in Etymis retulit. Ideo aũt his duobus
ſignis, quæ portæ ſolis uocantur, Cancro & Capricorno
hæc nomina contigerunt, q; Cancer animal retro, atq; obli-
què cedit, eademq; ratione ſol in eo ſigno obliquum (ut ſo-
let) incipit agere retrogreſſum. Capræ uerò conſuetudo
hæc in paſtu uidetur, ut ſemper altum paſcẽdo petat, ſed &
ſol in Capricorno incipit ab imis in alta remeare.* Ἀπόλ-
λωνα διδυμαῖον *uocãt, q; geminã ſpeciẽ ſui nominis præ-
fert ipſe illuminãdo, formãdoq; lunã. etenim ex uno fonte
lucis gemino ſidere ſpatia diei & noctis illuſtrat. unde &*
Romani Solem *ſub nomine, & ſpecie* [*] *anni,* Didymæi Apol- Iani
linis appellatione uenerantur. Ἀπόλλωνα δέλφιον *uocant,
q; quæ obſcura ſunt, claritudine lucis oſtendit,* ἀπὸ τοῦ δη-
λοῦν ἀφανῆ: *aut (ut* Numinio *placet) quaſi unum, & ſolum.* Didymæus. Delphius.
ait. n. priſca Græcorum lingua δέλφον *unum uocitari, un-
de & frater, inquit,* ἀδελφὸς *dicitur quaſi iã nõ unus.* Hie-
*ropolitani præterea, qui ſunt gentes Aſſyriorum, omnes ſo-
lis effectus, atque uirtutes ad unius ſimulachri barbati ſpe-
ciem redigunt, eundemq; Apollinem appellãt. Huius facies
prolixa in acutum barba figurata eſt, eminente ſuper ca-
put calatho: ſimulachrum thorace munitum eſt: dextera
erectam tenet haſtam, ſuperſtante uictoriæ paruulo ſi-
gno: ſiniſtra floris porrigit ſpeciem: ſummiſq; ab humeris*

Simulachri Apollinei apud Hieropolitanos deſcriptio, eiusq; ſignificatio.

Gorgoneum uelamentum redimitum anguibus tegit ſcapulas: aquilæ propter exprimunt inſtar uolatus: ante pedes imago fœminea eſt, cuius dextra.læuaq; ſunt ſigna fœminarum: ea cingit flexuoſo uolumine draco. Radios in terrã *ſuperne iaci, barba demiſſa ſignat: calathus aureus ſurgens in altum, monſtrat ætheris ſummum, unde ſolis reditur eſſe ſubſtantia: haſtæ, atq; loricæ argumento imago adiungitur* Martis, *quem eũdem ac ſolem eſſe procedens ſermo patefaciet: uictoria, teſtatur cuncta ſummitti huius ſideris poteſtati: floris ſpecies florem rerum poteſtatur: quas hic* Deus *inſeminat, progenerat, nutrit, fouet, maturatq; ſpecies fœmineat terræ imago eſt, quã ſol deſuper illuſtrat: ſigna duo æquè fœminea, quibus ambitur, hylem naturamq; ſignificant confamulantes: & draconis effigies flexuoſum iter ſideris monſtrat: aquilæ propter altiſſimam uelocitatem uolatus, altitudinem ſolis oſtendunt.* Addita *eſt* Gorgonea *ueſtis, quod* Minerua, *quam huius præſidem accipimus, ſolis uirtus ſit. ſicut &* Porphyrias *teſtatur,* Mineruam *eſſe uirtutem* Solis, *& quæ humanis mentibus prudentiam ſubminiſtrat. nam ideo hæc dea* Iouis *capite prognata memoratur, i. de ſumma ætheris parte edita, unde origo* Solis *eſt.*

Liberum quoque patrem, eum ipſum eſſe Deum quem Solem. Cap. XVIII.

HAec, *quæ de* Apolline *diximus, poſſunt, etiam de* Libero *dicta exiſtimari. nam* Ariſtoteles, *qui* Theologumena *ſcripſit,* Apollinem *&* Liberum patrem, *unum eundemq;* Deum *eſſe, cùm multis alijs argumentis aſſeuerat, tum etiam apud* Lygireos *ait in* Thracia *eſſe adytum* Libero *conſecratum, ex quo redduntur oracula. Sed in hoc adyto uaticinatur plurimo mero ſumpto, uti apud*

Clarium

Clarium aqua pota, effantur oracula. Apud Lacedæmonios etiam in ſacris, quæ Apollini celebrant, Hyacinthia uocantes, hedera coronantur, Bacchico ritu. Itē Bœotij Parnaſum montem Apollini conſecratum eſſe memorantes, ſimul tamē in eodem & oraculum Delphicum, & ſpeluncas Bacchicas uni Deo cōſecratas colunt. unde & Apollini, et Libero patri in eodē mōte res diuina celebratur. Quod cùm & Varro, & Granius Flaccus affirment, etiā Euripides his docet: Διόνυσος θυρσοῖς καὶ νεβρῶν δοραῖς καθαπτὸς, ἐν πεύκαισι πάρνασον κατὰ πηδᾷ χορεύων. *In hoc monte Parnaſo Bacchanalia alternis annis aguntur, ubi & ſatyrorum, ut affirmant, frequens cernitur cœtus, & plerunq; uoces propriæ exaudiuntur. Itēq; cymbalorū crepitus ad aures hominum ſæpe perueniunt. Et ne quis opinetur diuerſis dijs Parnaſum montem dicatū, idē Euripides in Licinio Apollinē Liberumq; unum eundemq; Deū eſſe ſignificans, ſcribit* δέσποτα φιλόδαφνε, Βάκχε, Παιὰν, Ἄπολλον, εὔλυρε. *Ad eandem ſententiam Aeſchylus:* * ὦ κισσεὺς Ἄπολλον, ὦ βάκχε, ὦ Μάντις. *Sed licet illo prius aſſerto, eundem eſſe Apollinem ac Solem, edoctoq; poſtea ipſum eſſe Liberum patrem, qui Apollo eſt, nulla ex his dubitatio fit Solem ac Liberum patrem eiuſdem numinis habendum, abſolutè tamen hoc argumentis liquidioribus aſtruetur. In ſacris enim hæc religioſi arcani obſeruatio tenetur: ut cùm Sol in ſupero, i. in diurno hemiſphærio eſt, Apollo uocitetur; cum in infero .i. nocturno, Dionyſius, qui eſt Liber pater, habeatur. Item Liberi patris ſimulachra partim puerili ætate, partim iuuenili fingunt: præterea barbata ſpecie, ſenili quoq; ut Græci eius, quem Bacchapæan. item quem Briſſea appellant: & ut in Campania Neapolitani cele-*

ὁ κισσεὺς ἀπόλλων ὁ καβαῖος, ὁ μάντις, antiq.

brant, Ebona cognominantes. Hæ autem ætatum diuerſitates ad ſolē referuntur, ut paruulus uideatur hyemali ſolſtitio, qualem Aegyptij proferunt ex adyto die certa, quòd tunc breuiſsimo die ueluti paruus, & infans uideatur. Exinde autem procedentibus augmentis, æquinoctio uernali ſimiliter, atq; adoleſcentis adipiſcitur uires, figuraq; iuuenis ornatur. Poſteà eius ætas ſtatuitur pleniſsima effigie barbæ ſolſtitio æſtiuo, quo tempore ſummum ſui conſequitur augmentum. Exinde per diminutiones ueluti ſeneſcenti quarta forma Deus figuratur. Item in Thracia eundem haberi ſolem, atque Liberum accipimus: quem Sebadium nūcupantes, magnifica religione celebrāt, ut Alexāder ſcribit: eiq; Deo in colle Zilmiſſo ædes dicata eſt ſpecie rotunda, cuius medium iter patet tectum. Rotunditas ædis monſtrat huiuſce ſideris ſpeciem, ſummoq; tecto lumen admittitur, ut appareat, ſolem cuncta uertice ſummo luſtrare lucis immiſſu, & quia oriente eo uniuerſa patefiunt. Orpheus quoque ſolem uolens intelligi, ait inter cætera:

Τήκων αἰθέρα δῖον, ἀκίνητον πρὶν ἐόντα
Ἐξανέφηνε θεοῖσιν ὁρᾶν κάλλιστον ἰδέσθαι,
Ὅν δὴ νῦν καλέουσι φανητά τε καὶ διόνυσον,
Εὐβουλῆα τ' ἄνακτα, καὶ ἀνταυγὴν ἀρίδηλον.
Ἄλλοι δ' ἄλλο καλοῦσιν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων.
Πρῶτος δ' ἐς φάος ἦλθε, διόνυσος δ' ἐπεκλήθη.
Οὕνεκα δινεῖται κατ' ἀπείρονα μακρὸν ὄλυμπον.
Ἀλλαχθεὶς δ' ὄνομ' ἔσχε προσωνυμίας ἕκαστον
Παντοδαπὰς κατὰ καιρὸν, ἀμειβομένοιο χρόνοιο.

Phaneta dixit ſolem ἀπὸ τοῦ φωτὸς, καὶ φανεροῦ *i. à lumine, atque illuminatione, quia cunctis uiſitur cuncta conſpiciens Dionyſius (ut ipſe uates ait)* ἀπὸ τοῦ δινεῖσθαι καὶ περιφέρεσθαι

φέρεσθαι,i quòd circunſeratur in ambitū. unde Cleāthes ita cognominatū ſcribit, ἀπὸ τοῦ διανύσαι,quia quotidiano im petu ab Oriente ad Occaſum diē noctemq́; faciēdo,cœli cō ficit curſum. Phyſici διόνυσον διὸς νοῦν, quia ſolem mundi mentē eſſe dixerunt. Mundus autē uocatur cœlum,quod ap- pellant Iouem. unde Aratu de cœlo dicturus ait: ἐκ διὸς ἀρχώμεσθα. Liber à Romanis appellatur, quòd liber & uagus eſt, ut ait Næuius: Hác qui ſol uagus igneas habe- nas,Immittit proprius,*iugatq́; terræ. Idem uerſus Orphei iungitq́; εὐβουλῆα uocātes, boni cōſilij hunc Deū præſtitē mōſtrāt. nāſi conceptu mentis cōſilia naſcuntur, mundi autē mentem ſolem opinantur auctores,à quo in homines manat intelligē di principium meritò boni cōſilij ſolē antiſtitē crediderunt. Solem liberū eſſe meniſeſtè pronunciat Orpheus hoc uerſu:

Ἥλιος ὃν διόνυσον ἐπικλησιν καλέουσι. Et is qui- Lactantius Firm. dem uerſus abſolutior, ille uerò eiuſdem uatis operoſior: harū uerſuum meminit.

Εἷς ζεὺς, εἷς ἅδης, εἷς ἥλιος, εἷς διόνυσος.

Huius uerſus auctoritas fundatur oraculo Apollinis Cla- rij: in quo aliud quoque nomen ſoli adijcitur, qui in eiſ- dem ſacris uerſibus inter cætera uocatur ἰάος. nam con- ſultus Apollo Clarius, quis deorum habendus, ſit, qui uo- catur ἰάος, ita effatus eſt:

Ὄργια μὲν δεδαῶτας ἐχρῆν νηπενθέα κεύθειν.
Ἐν δ' ἀπάτῃ παυρυ σύνεσις καὶ νοῦς ἀλαπαδνός,
Φράζεο τὸν πάντων ὕπατον θεὸν ἔμμεν ἰάω.
Χείματι μέν τ' ἀΐδην, διὰ δ' εἴαρος ἀρχομένοιο.
Ἠέλιον δὲ θέρευς, μετοπώρου δ' ἁβρὸν ἰάω.

Huius oraculi uim, numinis nominisq́; intepretationem, qua Liber pater, & Sol, ἰάω ſignificatur, executus eſt Cornelius Labeo in libro, cui titulus eſt, De oraculo

Apollinis Clarij. Item Orpheus Liberum atque Solem unum eſſe Deum eundemq́; demonſtrans, de ornatu ueſtituq́; eius in ſacris Liberalibus ita ſcribit:

Ταῦτάγε πάντα τελεῖν ἱερὰ σκευῇ πυκάσαντα
Σῶμα θεοῦ πλάττειν ἐριαύγους ἠελίοιο.
Πρῶτα μὲν ἀργυφέαις ἐναλίγκιον ἀκτίνεσσιν
Πέπλον φοινίκεον, πυρὶ εἴκελον ἀμφιβαλέσθαι.
Αὐτὰρ ὕπερθε νεβροῖο πανποικίλου εὐρὺ καθάψαι,
Δέρμα πολύστικτον θηρὸς κατὰ δεξιὸν ὦμον
Ἄστρων δαιδαλέων μίμημ' ἱεροῦ τε πόλοιο,
Εἶτα δ' ὕπερθε νεβρῆς χρύσεον ζωστῆρα βαλέσθαι
Παμφανόωντα πέριξ στέρνων φορέειν, μέγα, σῆμα
Εὐθὺς ὅτ' ἐκ περάτων γαίης φαέθων ἀνορούσων
Χρυσείαις ἀκτῖσι βάλῃ ῥόον ὠκεανοῖο,
Αὐγὴ δ' ἄσπετος ᾖ, ἀνὰ δὲ δρόσῳ ἀμφιμιγεῖσα
Μαρμαίρῃ δίνῃσιν ἑλισσομένη κατὰ κύκλον
Πρόσθε θεοῦ ζώνη δ' ἄρ ὑπὸ στέρνον ἀμετρήτων
Φαίνετ' ἄρ ὠκεανοῦ κύκλος, μέγα θαῦμ' ἐσιδέσθαι.

ſcribens Hinc & Vergilius,* *ſciens* Liberum *patrem* Solem *eſſe, & Cererem Lunam, qui pariter fertilitatibus glebæ, & maturandis frugibus uel nocturno temperamento, uel diuturno calore moderantur,* Veſtro, *ait, ſi munere tellus*

Choaniam pingui glandem mutauit ariſta.

Georg. 1. *Solem uerò terrenæ eſſe fœcunditatis auctorem. idem poeta profano mox docuit exemplo, cùm ait:*

Sæpe etiam ſteriles incendere profuit agros,

& reliqua. ſi.n. hominum commento ignis adhibitus multiplex præſtat auxiliũ, qd aſcribẽdũ ẽt æthereo Solis calori?

Ne Martis quidem, aut Mercurij aliud eſſe numen, quàm Solem. Cap. XIX.

QVæ de Libero patre dicta ſunt, hæc Martem eundem ac Solem eſſe demoſtrant. Siquidem plerique Liberum cum Marte coniungunt, unum Deum eſſe monſtrãtes. unde Bacchus ἐνυάλιος cognominatur, quod eſt inter propria Martis nomina. Colitur etiam apud Lacedæmonios ſimulachrum Liberi patris haſta inſigne, non thyrſo. ſed cum thyrſum tenet, quid aliud quàm latens telum geritur, cuius mucro hedera lambente protegitur? quod oſtendit uinculo quodam patientiæ obligandos impetus belli. habet enim hedera uinciendi, obligandiq; naturam, necnon & calor uini, cuius Liber pater auctor eſt, ſæpe homines ad furorem bellicum uſq; propellit. Igitur propter cognatum utriuſque effectus calorem Martem ac Liberum unum eundemq; Deum eſſe uoluerunt. Certè Romani utrunq; patris appellatione uenerantur, alterum Liberum patrem, alterum Marſpitrem.i. Martem patrem cognominãtes. Hinc etiam Liber pater, bellorum potens probatur, quòd eum primum ediderunt auctorem triumphi. Cùm igitur Liber pater idem ac Sol ſit, Mars uerò idem ac Liber pater: Martem Solem eſſe quis dubitet? Acitani etiam, Hiſpanagens, ſimulachrum Martis radijs ornatum maxima religione celebrant, * Necyn uocantes. Et certè ratio naturalis exigit, ut dij caloris cœleſtis parentes magis nominibus, quàm re, ſubſtantiaq; diuerſi ſint. Feruorem autem, quo animus excandeſcit: excitaturq; aliàs ad iram, aliàs ad uirtutes, nonnunquam ad temporalis furoris exceſſum, per quas res etiam bella naſcuntur, Martem cognominauerunt. cuius uim poeta exprimendo, & ſimilitudini ignis applicando, ait:

Μαίνετο δ' ὡς ὅτ' ἄρης ἐγχέσπαλος ἢ ὀλοὸν πῦρ. Iliad. 15.

Liber idẽ qui Sol.

Neton

In

In ſumma pronunciandũ eſt, effectum Solis, de quo feruor animorum, de quo calor sãguinis excitatur, Martẽ uocari.

Mercuriũ eſſe ſolem

Vt uerò Mercurius Sol probetur, ſuperius edocta ſuffragia ſunt, eundem enim eſſe Apollinem atque Mercurium, uel hinc apparet, quòd apud multas gentes ſtella Mercurij ad Apollinis nomẽ refertur: & quòd Apollo muſis præſidet, Mercurius ſermonem, quod eſt muſarum munus, impartit. Præter hoc quoque Mercurium pro ſole cenſeri, multa documenta ſunt. Primum, q; ſimulachra Mercurij pennatis alis adornantur: quæ res monſtrat ſolis uelocitatem. nam quia mentis potentem Mercurium credimus, appellatumq; ita intelligimus, ἀπὸ τοῦ ἑρμηνεύειν, & ſol mundi mens eſt, ſumma autem eſt uelocitas mentis, ut ait Homerus, ὡσεὶ πτερὸν ἠὲ νόημα: ideo pinnis Mercurius quaſi ipſe natura ſolis ornatur. Hoc argumentum lucidius Aegyptij abſoluunt, ipſius ſolis ſimulachra * pinnata fingentes, quibus color apud illos non unus eſt. alterum enim cærulea ſpecie, alterum clara fingunt. Et his clarum ſuperum, & cæruleum inferum uocant. inferi autem nomen Soli datur, cum inferiore hemiſphærio .i. hyemalibus ſignis curſum ſuum peragit: ſuperi, cum partem zodiaci ambit æſtiuam. Eadem circa Mercurium ſub alia fabula fictio eſt, cum inter ſuperos, & inferos deos adminiſter, ac nuncius exiſtimatur. Argiphontes præterea cognominatur, non quòd Argum peremerit, quem ferunt per ambitum capitis multorum oculorum luminibus ornatum, cuſtodiſſe Iunonis imperio Inachi filiam, eius deæ pellicem, conuerſam in bouis formam, ſed ſub huiuſmodi fabula Argus eſt cœlum ſtellarum luce diſtinctum, quibus ineſſe quædam ſpecies cœleſtium uidetur oculorum.*

Odyſſ 7.

pennis

pennata

Fabula de argo multoculo. & eius naturalis ſignificatio.

Cœlum

*Cœlum autē Argum uocitari placuit à candore, & uelocitate, παρὰ τὸ *ἀργὸν καὶ ταχύ. Et uidetur terra deſuper ob-* λευκῶν *ſeruari, quam Aegyptij hiroglyphicis literis cum ſignificare uolunt, ponunt bouis figuram. Is ergo ambitus cœli ſtellarum luminibus ornatus, tunc exiſtimatur enectus à Mercurio, cum ſol diurno tēpore obſeruando ſidera ueluti enecat, ui luminis ſui conſpectum eorum auferendo mortalibus. Pleraq; etiam ſimulachra Mercurij quadrato ſtatu figurantur, ſolo capite inſignita, & uirilibus erectis.*

Quæ figura ſignificat Solem mundi eſſe caput, & rerum ſatorem, omnemq; uim eus non in quodam diuiſorum miniſterio membrorum, ſed in ſola mente conſiſtere, cuius ſedes in capite eſt. Quatuor latera eadem ratione finguntur, qua & tetrachordum Mercurio creditur attributum. quippe ſignificat hic numerus uel totidem plagas mundi, uel quatuor uices temporum, quibus annus includitur: uel quòd duobus æquinoctijs, duobusq; ſolſtitijs, zodiaci ratio diſtincta eſt: ut lyra Apollinis chordarū ſeptem, tot cœleſtium ſphærarum motus præſtat intelligi, quibus ſolem moderatorem natura conſtituit. In Mercurio ſolem coli, etiam ex caduceo claret, quod Aegyptij in ſpecie draconum maris & fœminæ coniunctorum figurauerunt Mercurio conſecrandum. Hi dracones parte media uoluminis ſui inuicem in nodū, quem uocant Herculis, obligantur: primæq; partes eorum reflexæ in circulum, preſſis oculis ambitū circuli iungunt: & poſtmodum caudæ reuocantur ad capulum caducei, ornaturq; alis ex eadem capuli parte naſcentibus. Argumentum caducei ad genitură quoq; hominum, quæ geneſis appellatur, Aegyptij protendunt, deos præſtites homini naſcenti quatuor adeſſe

memor

memorantes. δαίμονα, τύχην, ἔρωτα, ἀνάγκην. Et duos priores ſolem, ac lunam intelligi uolunt, quòd ſol auctor ſpiritus caloris, ac luminis humanæ uitæ genitor & cuſtos eſt: & ideo naſcentis dæmon. Deus creditur. Luna τύχη, quia corporum præſul eſt, quæ fortuitorum uarietate iactantur. Amor oſculo ſignificatur, Neceſſitas nodo.

pennæ *Cur* pinnæ adijciantur: iam ſuperius abſolutum eſt. Ad huiuſcemodi argumenta draconum præcipuè uolumen lectum eſt, propter iter utriuſque ſideris flexuoſum.*

Quin Aeſculapium quoque, & Salutem, & Herculem, & cum Iſide ipſum etiam Serapin, alios, quàm ſolem, deos non eſſe. Cap. XX.

Aeſulapium eſſe Solem.

Hinc eſt q; ſimulachris & Aeſculapij & Salutis, draco ſubiungitur: q; hi ad Solis naturam, Lunæq; referuntur. Et eſt Aeſculapius uis ſalubris de ſubſtantia ſolis, ſubueniens animis, corporibusq; mortaliū. Salus autem naturæ Lunaris effectus eſt: quo animantiū corpora iuuantur ſalutifero firmata tēperamēto. Ideo ergo ſimulachris eorū iunguntur figuræ draconū: quia præſtāt, ut humana corpora, uelut infirmitatis pelle depoſita, ad priſtinum reuireſcāt uigorē, ut reuireſcunt dracones per annos ſingulos pelle ſenectutis exuta. Propterea & ad ipſum ſolem ſpecies draconis refertur: quia Sol ſemper, uelut à quadā imæ depreſſionis ſenecta, in altitudinē ſuam ut in robur reuertitur iuuentutis. Eſſe autē draconem inter præcipua ſolis argumenta, etiam nominis fictione monſtratur, quòd ſit nuncupatus, ἀπὸ τοῦ δέρκειν, id eſt uidere. nam ferunt hunc ſerpentem acie, acutiſſima, & peruigili naturam huius ſideris imitari: atque ideo ædium, adytorum, oraculorum, theſaurorum cuſtodiam draconibus aſſignari. Aeſculapium uerò

eundem

eundem eſſe atq; Apollinem, non ſolum hic probatur, quòd ex ille natus creditur: ſed quòd ei & ius diuinationis adiungitur. nam Apollodorus in libris, quibus titulus eſt, περὶ θεῶν, *ſcribit, quòd Aeſculapius diuinationibus & augurijs præſit, Nec mirum: ſiquidem medicinæ, atque diuinationis conſociatæ ſunt diſciplinæ, nam medicus uel commoda, uel incommoda in corpore futura præn oſcit. Sic, ut ait* Hippocrates, *oportet medicum dicere de ægroto,* τάτε παρεόντα. καὶ τὰ προγεγονότα, καὶ τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι. *i. quæ ſint, quæ fuerint, quæ mox uentura ſequentur. quòd congruit diuinationibus, quæ ſunt* Τὰ τε ὄντα τάτ᾿ ἐσσόμενα καὶ πρότ᾿ ἐόντα.

Locus eſt in prognoſtico.

ἰλιαδ. α.

Sed nec Hercules *à ſubſtantia ſolis alienus eſt. quippe* Hercules *ea eſt ſolis poteſtas, quæ humano generi uirtutẽ ad ſimilitudinem præſtat deorũ.* Nec *exiſtimes* Alcumena *apud* Thebas Bœotias *natũ ſolũ uel primũ* Herculẽ *nuncupatũ, imò pòſt multos* atq; poſtremus ille, hac appellatione dignatus eſt. honoratusq; hoc nomine: quia nimia fortitudine meruit nomẽ dei uirtutẽ regentis*: Cæterum* Deus Hercules *religiosè quidẽ & apud* Tyron *colitur: uerùm ſacratiſſima, et auguſtiſſima* Aegyptij *eum religione uenerãtur; ultraq; memoriam, quæ apud illos retrò longiſſima eſt, ut carentem initio colunt.* Ipſe *creditur &* Gigantes *interemiſſe, cùm pro cœlo pugnaſſet, quaſi uirtus deorum.* Gigantes *autem quid aliud fuiſſe credendum eſt, quàm hominum quandam impiam gentem, deos negantem, & ideo exiſtimatam deos pellere de cœleſti ſede uoluiſſe?* Horum *pedes in draconum uolumina deſinebant: quod ſignificat, nihil eos rectum, nihil ſuperum cogitaſſe, totius uitæ eorum greſſu atque proceſſu in inferna mergente.* Ab *hac gente*

Dictio atq; nõ eſt in antiquis codicibus.

Sol

Sol pœnas debitas ui peſtiferi caloris exegit. Et re uera Herculem ſolem eſſe uel ex nomine claret, Heracles enim *quid aliud eſt, niſi heras .i. aeris, cleos .i. gloria? quæ porrò alia aeris gloria eſt, niſi ſolis illuminatio, cuius receſſu, profunditate ſpiritus occulitur tenebrarum?* Præterea *ſacrorum adminiſtrationes apud* Aegyptios *multiplici acta multiplicem dei aſſerunt poteſtatem, ſignificantes* Herculem *hunc eſſe* τὸν ἐν πᾶσι, καὶ διὰ πάντων ἥλιον. Ex re *quoq; alibi terrarum geſta, argumentum non uile colligitur. nam* Theron rex Hiſpaniæ *citerioris, cum ad expugnãdum* Herculis tẽplum *ageretur furore, inſtructo exercitu nauium, Gaditani ex aduerſo uenerunt, prouecti nauibus longis; commiſſoq; prælio, adhuc æquo marte conſiſtente pugna, ſubito in fugã uerſæ ſunt regiæ naues; ſimulq; improuiſo igne correptæ conflagrauerunt.* Pauciſſimi, *qui ſuperfuerãt hoſtiũ capti, indicauerunt apparuiſſe ſibi leones proris* Gaditanæ *claſſis ſuperſtantes, ac ſubito ſuas naues immiſſis radijs, quales in Solis capite pinguntur, exuſtas.*

Serapin quoque & Iſida non diſtingui à ſole.

Eidem Aegypto *adiacens ciuitas, quæ conditorem* Alexandrum Macedonem *gloriatur,* Scrapin, *atque Iſim cultum penè attonitæ uenerationis obſeruat.* Omnem *tamen illam uenerationem* Soli *ſe ſub illus nomine teſtatur impendere, uel dum calathum capiti eius infigunt: uel dum ſimulachro ſignum tricipitis animantis adiungunt; quod exprimit medio eodemq; maximo capite,* Leonis *effigiem.* Dextera *parte caput canis exoritur manſueta ſpecie blandientis, pars uerò læua ceruicis, rapacis* Lupi *capite finitur, eaſq; formas animalium draco connectit uolumine ſua, capite redeunte ad dei dexteram, qua conſpicitur monſtrum.* Ergo Leonis *capite*

pite monſtratur præſens tēpus, quia condito eius inter præteritum futurumq; actu præſenti ualida ferue nsq; eſt. Sed præteritū tempus Lubi capite ſignatur, quod memoria rerum tranſactarū rapitur, et auſertur. Itē canis blandientis effigies futuri tēporis deſignat euentū, de quo nobis ſpes, licet incerta, blāditur. Tēpora autē cui, niſi proprio famularentur auctori? cuius uertex inſignitus calatho, & altitudinē ſideris monſtrat, & potentiā capacitatis oſtendit: quia in eum omnia terrena redeunt, dum immiſſo calore rapiuntur. Accipe nunc quod de ſole, uel Serapi pronūcietur oraculo. nam Serapis, quē Egyptij Deum maximum prodiderunt, oratus à Ninocreonte *Cypriorum rege, quis deorum haberetur, his uerſibus ſolicitam religionē regis inſtruxit:*

Εἰμὶ θεὸς τοιός δε μαθεῖν, οἷον κ' ἀγὼ εἴπω.
Οὐράνιος κόσμος κεφαλὴ, κ' ἀσὴρ δὲ θάλασσα,
Πᾶσα δ' ἐμοὶ πόδες εἰσὶ, τὰ δ' οὔατ' ἐν αἰθέρι κεῖται.
Ὄμματε τηλαυγὲς, λαμπρὸν φάος ἠελίοιο.

Ex his apparet, Serapis & ſolis unam eſſe, & indiuiduam naturam. Iſis cuncta religione celebratur, quæ eſt uel terra, uel natura rerum ſubiacens Soli. hinc eſt, quòd continuatis uberibus, corpus deæ omne denſetur: quia uel terræ uel rerum naturæ altu nutritur uniuerſitas.

Adonin, Attinem, Oſirim, & Horum, aliud non eſſe, quàm ſolem: præterea & duodecim ſigna zodiaci ad naturam Solis referri. Cap. XXI.

A Donin quoq; ſolem eſſe non dubitatur, inſpecta religione Aſſiriorū: apud quos Veneris Architidis, et Adonis maxima olim ueneratio uiguit: quam nunc Phœnices tenent. nam phyſici terræ ſuperius hemiſphærium, cuius partem incolimus, Veneris appellatione coluerunt:

Ne Adonin quidē alium eſſe quàm ſolē

inferiùs uerò hemiſphæriũ terræ, Proſerpinã uocauerũt. Ergo *apud Aſsirios, ſiue Phœnicas lugẽs inducitur dea, q̃ Sol annuo greſſu per duodecim ſignorum ordinẽ pergens, partẽ quoque hemiſphærij inferioris ingreditur, quia de duodecim ſignis zodiaci, ſex ſuperiora, ſex inferiora cẽſentur.* Et *cũ eſt inferioribus, & ideo dies breuiores facit lugere creditur dea, tanquam ſole raptu mortis temporalis amiſſo, & à* Proſerpina *retento, quam numen terræ inferioris circuli, &* Antipodum *diximus.* Rurſumq; Adonin *redditũ* Veneri *creditũ uolunt, cum Sol euictis ſex ſignis annuis inferioris ordinis, incipit noſtri circuli luſtrare hemiſphæriũ, cũ incremento luminis, & dierum.* Ab *apro autẽ tradunt interẽptũ* Adonim, *hyemis imaginẽ in hoc animali fingentes: quòd aper hiſpidus & aſper gaudet locis humidis & lutoſis, pruinaq; cõtectis: propriæq; hyemali fructũ paſcitur glande.* Ergo *hyems ueluti uulnus eſt Solis, quæ & lucem eius nobis minuit & calorem: quod utrunq; animantibus accidit morte. Simulachrũ huius deæ in monte* Libano *fingitur capite obnupto, ſpecie triſti, faciẽ manu læua intra amictum ſuſtinens, lachymæ uiſione conſpiciẽtium manare creduntur. Quæ imago præterquam quòd lugentis eſt, ut diximus, deæ: terræ quoq; hyemalis eſt, quo tẽpore obnupta nubibus, ſole* uidua ſtupet: fonteſq;, ueluti terræ oculi, uberius manant: agriq; iterum ſuo cultu uidui mœſtam faciẽ ſui monſtrant. Sed cum Sol emerſerit ab inferioribus partibus terræ, uernaliſq; æquinoctii tranſgreditur fines augendo diem: tunc &* Venus *læta, & pulchra uirent arua ſegetibus, prata herbis, arbores foliis. Ideo maiores noſtri* Aprilem *menſem* Veneri *dicauerunt.*

Obnupto i. comperto.

uiduata

Similiter Phryges *fabulis, et ſacrorum adminiſtrationibus*

nibus immutatis, circa matrē Deū, & Attinē eadē intelligi præſtant. quis.n. ambigat matrē Deum terrā haberi? Hæc *dea leonibus uehitur, ualidis impetū atq; feruore animalibus: quæ natura cœli eſt, cuius ambitu aer cōtinetur: qui uehit terrā. Solem uero, ſub nomine* Attinis, *ornat & fiſtula & uirga.* Fiſtula *ordinē ſpiritus inæqualis oſtendit: quia uenti, in quibus nulla æqualitas eſt, propriam ſumunt de ſole ſubſtantiam.* Virga, *Solis poteſtatē aſſerit, qui cūcta moderatur.* Præcipuam *aūt Solis in his ceremonijs uerti rationē, hinc etiam poteſt intelligi, quòd ritu eorum καταβάσει finita, ſimulationeq; luctus peracta celebratur lætitiæ exordium ad octauū* Calend. Aprilis: *quē diē* Hilaria *appellāt quo primum tempore ſol diem longiorem nocte protēdit.*

Idē *ſub diuerſis nominibus religionis effectus eſt apud* Aegyptios, *cum* Iſis Oſirum *luget. nec in occulto eſt, neq; aliud eſſe* Oſirim, *quam ſolem, nec* Iſim *aliud eſſe, quàm terram, ut diximus, naturam'ue rerum.* Eademq; *ratio, quæ circa* Adonin *&* Attinem *uertitur, in* Aegyptia *quoq; religione luctum & lætitiam uicibus annuæ adminiſtrationis alternat.* Hinc Oſirim Aegyptij, *ut ſolem eſſe aſſerāt, quoties hieroglyphicis literis ſuis exprimere uolunt, inſculpunt ſceptrum: inq; eo ſpeciem oculi exprimunt: & hoc ſigno* Oſirim *monſtrant, ſignificantes hunc* Deum *ſolem eſſe, regaliq; poteſtate ſublimem cuncta deſpicere, quia ſolem* Iouis *oculum appellat antiquitas.*

Oſirim etiam ſolē eſſe.

Apud eoſdem Apollo, *qui eſt ſol,* Horus *uocatur. ex quo & horæ uigintiquatuor, quibus dies noxq; conficitur, nomen acceperunt.* Et *quatuor tempora, quibus annuus orbis impletur, horæ uocantur.* Iidem Aegyptij *uolentes ipſius* Solis *nomine dicare ſimulachrum, figurauere raſo capite,*

Horus, idē Deus, qui Sol.

Attinem aliud non eſſe, quam ſolem.

Gorgoneum uelamentum redimitum anguibus tegit ſcapulas: aquilæ propter exprimunt inſtar uolatus: ante pedes imago fœminea eſt, cuius dextra.læuaq; ſunt ſigna fœminarum: ea cingit flexuoſo uolumine draco. Radios in terrã ſuperne iaci, barba demiſſa ſignat: calathus aureus ſurgens in altum, monſtrat ætheris ſummum, unde ſolis reditur eſſe ſubſtantia: haſtæ, atq; loricæ argumento imago adiungitur Martis, quem eũdem ac ſolem eſſe procedens ſermo patefaciet: uictoria, teſtatur cuncta ſummitti huius ſideris poteſtati: floris ſpecies florem rerum poteſtatur: quas hic Deus inſeminat, progenerat, nutrit, fouet, maturatq; ſpecies fœmineat terræ imago eſt, quã ſol deſuper illuſtrat: ſigna duo æquè fœminea, quibus ambitur, hylem naturamq; ſignificant conſamulantes: & draconis effigies flexuoſum iter ſideris monſtrat: aquilæ propter altiſſimam uelocitatem uolatus, altitudinem ſolis oſtendunt. Addita eſt Gorgonea ueſtis, quod Minerua, quam huius præſidem accipimus, ſolis uirtus ſit. ſicut & Porphyrius teſtatur, Mineruam eſſe uirtutem Solis, & quæ humanis mentibus prudentiam ſubminiſtrat. nam ideo hæc dea Iouis capite prognata memoratur, .i. de ſumma ætheris parte edita, unde origo Solis eſt.

Liberum quoque patrem, eum ipſum eſſe Deum quem Solem. Cap. XVIII.

H*Aec, quæ de Apolline diximus, poſſunt, etiam de Libero dicta exiſtimari. nam Ariſtoteles, qui Theologumena ſcripſit, Apollinem & Liberum patrem, unum eundemq; Deum eſſe, cùm multis alijs argumentis aſſeuerat, tum etiam apud Lygireos ait in Thracia eſſe adytum Libero conſecratum, ex quo redduntur oracula. Sed in hoc adyto uaticinatur plurimo mero ſumpto, uti apud*

Clarium aqua pota, eſſantur oracula. Apud Lacedæmonios *etiam in ſacris, quæ* Apollini *celebrant*, Hyacinthia *uocan tes, hedera coronantur,* Bacchico *ritu.* Itẽ Bœotij Parnaſum *montem* Apollini *conſecratum eſſe memorantes, ſimul tamẽ in eodem & oraculum* Delphicum, *& ſpeluncas* Bacchicas *uni* Deo *cõſecratas colunt.* unde & Apollini, et Libero *pa tri in codẽ mõte res diuina celebratur.* Quod cùm & Var*ro, &* Granius Flaccus *affirment, etiã* Euripides *bis docet:* Διόνυσος θυρσοῖς κὴ νεβρῶν δοραῖς κάταπτος, ἐνπεύκαισι πάρνασον κατα πηδᾷ χορεύων. In *hoc monte* Parnaſo Bac*chanalia alternis annis aguntur, ubi & ſatyrorum, ut aſ-firmant, frequens cernitur cœtus, & plerunq; uoces pro-priæ exaudiuntur.* Itẽq; *cymbalorũ crepitus ad aures ho-minum ſæpe perueniunt.* Et *ne quis opinetur diuerſis dijs* Parnaſum *montem dicatũ, idẽ* Euripides *in* Licinio Apol*linẽ* Liberumq; *unum eundemq;* Deũ *eſſe ſignificans, ſcri-bit* δέσποτα φιλόδαφνε, Βάκχε, Παιὰν, Ἄπολλον, εὔλυρε. Ad *eandem ſententiam* Aeſchylus: * ὦ κιοσεὺς Ἄπολλον, ὦ βάκχε, ὦ Μάντις. *Sed licet illo prius aſſerto, eundem eſſe* Apollinem *ac* Solem, *edoctoq; poſtea ipſum eſſe* Libe*rum patrem, qui* Apollo *eſt, nulla ex his dubitatio fit* So*lem ac* Liberum *patrem eiuſdem numinis habendum, abſolu tè tamen hoc argumentis liquidioribus aſtruetur. In ſacris enim hæc religioſi arcani obſeruatio tenetur: ut cùm* Sol *in ſupero, i. in diurno hemiſphærio eſt,* Apollo *uocitetur; cum in infero i. nocturno,* Dionyſius, *qui eſt* Liber *pater, habeatur.* Item Liberi *patris ſimulachra partim puerili ætate, partim iuuenili fingunt: prætereà barbata ſpecie, ſenili quoq; ut Græci eius, quem* Bacchapæan. *item quem* Briſſea *appellant: & ut in* Campania Neapolitani *cele-*

ὁ κισσεὺς ἀπόλλων ὁ καβαῖος, ὁ μάντις, antiq.

brant, Ebona *cognominantes*. *Hæ autem ætatum diuerſitates ad ſolē referuntur, ut paruulus uideatur hyemali ſolſtitio, qualem* Aegyptij *proferunt ex adyto die certa, quòd tunc breuiſſimo die ueluti paruus, & infans uideatur*. Exinde *autem procedentibus augmentis, æquinoctio uernali ſimiliter, atq; adoleſcentis adipiſcitur uires, figuraq; iuuenis ornatur*. Poſteà *eius ætas ſtatuitur pleniſſima effigie barbæ ſolſtitio æſtiuo, quo tempore ſummum ſui conſequitur augmentum*. Exinde *per diminutiones ueluti ſeneſcenti quarta forma* Deus *figuratur*. Item *in* Thracia *eundem haberi ſolem, atque* Liberum *accipimus: quem* Sebadium *nūcupantes, magnifica religione celebrāt, ut* Alexāder *ſcribit: eiq;* Deo *in colle* Zilmiſſo *ædes dicata eſt ſpecie rotunda, cuius medium iter patet tectum*. Rotunditas *ædis monſtrat huiuſce ſideris ſpeciem, ſummoq; tecto lumen admittitur, ut appareat, ſolem cuncta uertice ſummo luſtrare lucis immiſſu, & quia oriente eo uniuerſa patefiunt*. Orpheus *quoque ſolem uolens intelligi, ait inter cætera:*

Τήκων αἰθέρα δῖον, ἀκίνητον πρὶν ἐόντα
Ἐξανέφηνε θεοῖσιν ὁρᾶν κάλλιστον ἰδέσθαι,
Ὃν δὴ νῦν καλέουσι φάνητά τε καὶ διόνυσον,
Εὐβουλῆα τ' ἄνακτα, καὶ ἀνταυγῆν ἀρίδηλον.
Ἄλλοι δ' ἄλλο καλοῦσιν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων.
Πρῶτος δ' ἐς φάος ἦλθε, διόνυσος δ' ἐπεκλήθη.
Οὕνεκα δινεῖται κατ' ἀπείρονα μακρὸν ὄλυμπον.
Ἀλλαχθεὶς δ' ὄνομ' ἔσχε προσωνυμίας ἕκαστον
Παντοδαπὰς κατὰ καιρὸν, ἀμειβομένοιο χρόνοιο.

Phaneta dixit ſolem ἀπὸ τοῦ φωτὸς, καὶ φανεροῦ. *i. à lumine, atque illuminatione, quia cunctis uiſitur cuncta conſpiciens Dionyſius (ut ipſe uates ait)* ἀπὸ τοῦ δινεῖσθαι καὶ περι-

φέρεσθαι

φέρεσθαι, i quòd circumferatur in ambitũ. unde Cleãthes ita cognominatũ ſcribit, ἀπὸ τοῦ διανύσαι, quia quotidiano impetu ab Oriente ad Occaſum diẽ noctemq; faciẽdo, cœli cõficit curſum. Phyſici διόνυσον διὸς νοῦν, quia ſolem mundi mentẽ eſſe dixerunt. Mundus autẽ uocatur cœlum, quod appellant Iouem. unde Aratu de cœlo dicturus ait: ἐκ διὸς ἀρχώμεσθα. Liber à Romanis appellatur, quòd liber & uagus eſt, ut ait Næuius: Hac qui ſol uagus igneas habenas, Immittit proprius, *iugatq; terræ. Idem uerſus Orphei εὐβουλῆα uocãtes, boni cõſilij hunc Leũ præſtitẽ mõſtrãt. nãſi conceptu mentis cõſilia naſcuntur, mundi autẽ mentem ſolem opinantur auctores, à quo in homines manat intelligẽdi principium meritò boni cõſilij ſolẽ antiſtitẽ crediderunt. Solem liberũ eſſe menifeſtè pronunciat Orpheus hoc uerſu: *iungitq;*

Ἥλιος ὃ: διόνυσον ἐπίκλησιν καλέουσι. Et is quidem uerſus abſolutior, ille uerò eiuſdem uatis operoſior: *Lactantius Firm. harũ uerſuum meminit.*

Εἷς ζεὺς, εἷς ἀΐδης, εἷς ἥλιος, εἷς διόνυσος.

Huius uerſus auctoritas fundatur oraculo Apollinis Clarij: in quo aliud quoque nomen ſoli adijcitur, qui in eiſdem ſacris uerſibus inter cætera uocatur ἰάος. nam conſultus Apollo Clarius, quis deorum habendus, ſit, qui uocatur ἰάος, ita effatus eſt:

Ὄργια μὲν δεδαῶτας ἐχρῆν νηπενθέα κεύθειν.
Ἐν δ' ἀπάτῃ παῦρυ σύνεσις καὶ νοῦς ἀλαπαδνός.
Φράζεο τὸν πάντων ὕπατον θεὸν ἔμμεν ἰάω.
Χείματι μέν τ' ἀΐδην, δία δ' εἴαρος ἀρχομένοιο.
Ἠέλιον δὲ θέρους, μετοπώρου δ' ἁβρὸν ἰάω.

Huius oraculi uim, numinis nominiſq; intepretationem, qua Liber pater, & Sol, ἰάω ſignificatur, executus eſt Cornelius Labeo in libro, cui titulus eſt, De oraculo

Apollinis Clarij. Item Orpheus Liberum atque Solem unum eſſe Deum eundemq; demonſtrans, de ornatu ueſtituq; eius in ſacris Liberalibus ita ſcribit:

Ταῦτάγε πάντα τελεῖν ἱερὰ σκευῇ πυκάσαντα
Σῶμα θεῦ πλάττειν ἐριαύγους ἠελίοιο.
Πρῶτα μὲν ἀργυφέαις ἐναλύγκιον ἀκτίνεσσιν
Πέπλον φοινίκεον πυρὶ εἴκελον ἀμφιβαλέσθαι.
Αὐτὰρ ὕπερθε νεβροῖο πανποικίλου εὐρὺ καθάψαι,
Δέρμα πολύστικτον θηρὸς κατὰ δεξιὸν ὦμον
Ἄστρων δαιδαλέων μίμημ' ἱεροῦ τε πόλοιο,
Εἶτα δ' ὕπερθε νεβρῆς χρύσεον ζωστῆρα βαλέσθαι
Παμφανόωντα πέριξ στέρνων φορέειν, μέγα, σῆμα
Εὐθὺς ὅτ' ἐκ περάτων γαίης φαέθων ἀνορούσων
Χρυσείαις ἀκτῖσι βάλῃ ῥόον ὠκεανοῖο,
Αὐγὴ δ' ἄσπετος ᾖ, ἀνὰ δὲ δρόσῳ ἀμφιμιγεῖσα
Μαρμαίρῃ δίνῃσιν ἑλισσομένη κατὰ κύκλον
Πρόσθε θεοῦ ζώνη δ' ἄρ ὑπὸ στέρνον ἀμετρήτων
Φαίνετ' ἄρ ὠκεανοῦ κύκλος, μέγα θαῦμ' ἐσιδέσθαι.

ſcribens Hinc & Vergilius,* *ſciens Liberum patrem Solem eſſe, & Cererem Lunam, qui pariter fertilitatibus glebæ, & maturandis frugibus uel nocturno temperamento, uel diuturno calore moderantur, Veſtro, ait, ſi munere tellus*

Chaoniam pingui glandem mutauit ariſta.

Georg. 1. *Solem uerò terrenæ eſſe fœcunditatis auctorem. idem poeta profano mox docuit exemplo, cùm ait:*

Sæpe etiam ſteriles incendere profuit agros,

& reliqua. ſi.n. hominum commento ignis adhibitus multiplex præſtat auxiliũ, qd aſcribẽdũ ẽt æthereo Solis calori?

Ne Martis quidem, aut Mercurij aliud eſſe numen, quam Solem. Cap. XIX.

QVæ de Libero patre dicta ſunt, hæc Martem eundem ac Solem eſſe demoſtrant. Siquidem plerique Liberum cum Marte coniungunt, unum Deum eſſe monſtrātes. unde Bacchus ἐνυάλιος cognominatur, quod eſt inter propria Martis nomina. Colitur etiam apud Lacedæmonios ſimulachrum Liberi patris haſta inſigne, non thyrſo. ſed cum thyrſum tenet, quid aliud quàm latens telum geritur, cuius mucro hedera lambente protegitur? quod oſtendit uinculo quodam patientiæ obligandos impetus belli. habet enim hedera uinciendi, obligandiq; naturam, necnon & calor uini, cuius Liber pater auctor eſt, ſæpe homines ad furorem bellicum uſq; propellit. Igitur propter cognatum utriuſque effectus calorem Martem ac Liberum unum eundemq; Deum eſſe uoluerunt. Certè Romani utrunq; patris appellatione uenerantur, alterum Liberum patrem, alterum Marſpitrem. i. Martem patrem cognominātes. Hinc etiam Liber pater, bellorum potens probatur, quòd eum primum ediderunt auctorem triumphi. Cùm igitur Liber pater idem ac Sol ſit, Mars uerò idem ac Liber pater: Martem Solem eſſe quis dubitet? Acitani etiam, Hiſpanagens, ſimulachrum Martis radijs ornatum maxima religione celebrant, * Necyn uocantes. Et certè ratio naturalis exigit, ut dij caloris cœleſtis parentes magis nominibus, quàm re, ſubſtantiaq; diuerſi ſint. Feruorem autem, quo animus excandeſcit: excitaturq; aliàs ad iram, aliàs ad uirtutes, nonnunquam ad temporalis furoris exceſſum, per quas res etiam bella naſcuntur, Martem cognominauerunt. cuius uim poeta exprimendo, & ſimilitudini ignis applicando, ait:

Liber idē qui Sol.

Neton

Μαίνετο δ' ὡς ὅτ' Ἄρης ἐγχέσπαλος ἢ ὀλοὸν πῦρ. Iliad. 15.

In

In ſumma pronunciandũ eſt, effectum Solis, de quo feruor animorum, de quo calor sãguinis excitatur, Martẽ uocari.

Mercuriũ eſſe ſolem

Vt uerò Mercurius Sol probetur, ſuperius edocta ſuffragia ſunt, eundem enim eſſe Apollinem atque Mercurium, uel hinc apparet, quòd apud multas gentes ſtella Mercurij ad Apollinis nomẽ refertur: & quòd Apollo muſis præſidet, Mercurius ſermonem, quod eſt muſarum munus, impartit. Præter hoc quoque Mercurium pro ſole cenſeri, multa documenta ſunt. Primum, q; ſimulachra Mercurij pennatis alis adornantur: quæ res monſtrat ſolis uelocitatem. nam quia mentis potentem Mercurium credimus, appellatumq; ita intelligimus, ἀπὸ τοῦ ἑρμηνεύειν, & ſol

Odyſſ 7.

mundi mens eſt, ſumma autem eſt uelocitas mentis, ut ait

pennis

Homerus, ὡσεὶ πτερὸν ἠὲ νόημα: ideo pinnis Mercurius quaſi ipſe natura ſolis ornatur. Hoc argumentum lucidius*

pennata

*Aegyptij abſoluunt, ipſius ſolis ſimulachra * pinnata fingentes, quibus color apud illos non unus eſt. alterum enim cærulea ſpecie, alterum clara fingunt. Et his clarum ſuperum, & cæruleum inferum uocant. inferi autem nomen Soli datur, cum inferiore hemiſphærio .i. hyemalibus ſignis curſum ſuum peragit: ſuperi, cum partem zodiaci ambit æſtiuam. Eadem circa Mercurium ſub alia fabula fictio eſt, cum inter ſuperos, & inferos deos adminiſter, ac nuncius exiſtimatur. Argiphontes præterea*

Fabula de argo multoculo. & eius naturalis ſignificatio.

cognominatur, non quòd Argum peremerit, quem ferunt per ambitum capitis multorum oculorum luminibus ornatum, cuſtodiſſe Iunonis imperio Inachi filiam, eius deæ pellicem, conuerſam in bouis formam, ſed ſub huiuſmodi fabula Argus eſt cœlum ſtellarum luce diſtinctum, quibus ineſſe quædam ſpecies cœleſtium uidetur oculorum.

Cœlum

Cœlum autẽ Argum *uocitari placuit à candore, & uelocitate, παρὰ τὸ *ἀργὸν καὶ ταχύ.* Et *uidetur terra deſuper obſeruari, quam Aegyptij hiroglyphicis literis cum ſignificare uolunt, ponunt bouis figuram.* Is *ergo ambitus cœli ſtellarum luminibus ornatus, tunc exiſtimatur enectus à* Mercurio, *cum ſol diurno tẽpore obſeruando ſidera ueluti enecat, ui luminis ſui conſpectum eorum auferendo mortalibus.* Pleraq; *etiam ſimulachra* Mercurij *quadrato ſtatu figurantur, ſolo capite inſignita, & uirilibus erectis.*

*λευκῶν

Quæ figura ſignificat Solem *mundi eſſe caput, & rerum ſatorem, omnemq; uim eius non in quodam diuiſorum miniſterio membrorum, ſed in ſola mente conſiſtere, cuius ſedes in capite eſt.* Quatuor *latera eadem ratione finguntur, qua & tetrachordum* Mercurio *creditur attributum. quippe ſignificat hic numerus uel totidem plagas mundi, uel quatuor uices temporum, quibus annus includitur: uel quòd duobus æquinoctijs, duobuſq; ſolſtitijs, zodiaci ratio diſtincta eſt: ut lyra* Apollinis *chordarũ ſeptem, tot cœleſtium ſphærarum motus præſtat intelligi, quibus ſolem moderatorem natura conſtituit.* In Mercu*rio ſolem coli, etiam ex caduceo claret, quod* Aegyptij *in ſpecie draconum maris & fœminæ coniunctorum figurauerunt* Mercurio *conſecrandum.* Hi *dracones parte media uoluminis ſui inuicem in nodũ, quem uocant* Herculis, *obligantur: primæq; partes eorum reflexæ in circulum, preſſis oculis ambitũ circuli iungunt: & poſtmodum caudæ reuocantur ad capulum caducei, ornaturq; alis ex eadem capuli parte naſcentibus.* Argumentum *caducei ad genitură quoq; hominum, quæ geneſis appellatur,* Aegyptij *protendunt, deos præſtites homini naſcenti quatuor adeſſe*

memor

memorantes. δαίμονα, τύχην, ἔρωτα, ἀνάγκην. *Et duos priores ſolem, ac lunam intelligi uolunt, quòd ſol auctor ſpiritus caloris, ac luminis humanæ uitæ genitor & cuſtos eſt: & ideo naſcentis dæmon.i.* Deus *creditur. Luna* τύχη, *quia corporum præſul eſt, quæ fortuitorum uarietate iactantur.* Amor *oſculo ſignificatur,* Neceſſitas *nodo.*

pennæ *Cur* pinnæ adijciantur: iam ſuperius abſolutum eſt. Ad huiuſcemodi argumenta draconum præcipuè uolumen lectum eſt, propter iter utriuſque ſideris flexuoſum.*

Quin Aeſculapium quoque, & Salutem, & Herculem, & cum Iſide ipſum etiam Serapin, alios, quàm ſolem, deos non eſſe. Cap. XX.

Aeſulapium eſſe Solem.

Hinc eſt q; ſimulachris & Aeſculapij & Salutis, draco ſubiungitur: q; hi ad Solis naturam, Lunæq; referuntur. Et eſt Aeſculapius uis ſalubris de ſubſtantia ſolis, ſubueniens animis, corporibusq; mortaliũ. Salus autem naturæ Lunaris effectus eſt: quo animantiũ corpora iuuantur ſalutifero firmata tẽperamẽto. Ideo ergo ſimulachris eorũ iunguntur figuræ draconũ: quia præſtãt, ut humana corpora, uelut infirmitatis pelle depoſita, ad priſtinum reuireſcãt uigorẽ, ut reuireſcunt dracones per annos ſingulos pelle ſenectutis exuta. Propterea & ad ipſum ſolem ſpecies draconis refertur: quia Sol ſemper, uelut à quadã imæ depreſſionis ſenecta, in altitudinẽ ſuam ut in robur reuertitur iuuentutis. Eſſe autẽ draconem inter præcipua ſolis argumenta, etiam nominis fictione monſtratur, quòd ſit nuncupatus, ἀπὸ τοῦ δέρκειν, *id eſt uidere. nam ferunt hunc ſerpentem acie, acutiſſima, & peruigili naturam huius ſideris imitari: atque ideo ædium, adytorum, oraculorum, theſaurorum cuſtodiam draconibus aſſignari. Aeſculapium uerò*

eundem

eundem eſſe atq; Apollinem, non ſolum hic probatur, quòd ex ille natus creditur: ſed quòd ei & ius diuinationis adiungitur. nam Apollodorus in libris, quibus titulus eſt, περὶ θεῶν, ſcribit, quòd Aeſculapius diuinationibus & augurijs præſit, Nec mirum: ſiquidem medicinæ, atque diuinationis conſociatæ ſunt diſciplinæ, nam medicus uel commoda, uel incommoda in corpore futura prænoſcit. Sic, ut ait Hippocrates, *oportet medicum dicere de ægroto,* τάτε παρεόντα. καὶ τὰ προγεγονότα, καὶ τά μέλλοντα ἔσεσθαι. *i. quæ ſint, quæ fuerint, quæ mox uentura ſequentur. quòd congruit diuinationibus, quæ ſunt* Τά τε ὄντα τά τ' ἐσσόμενα καὶ πρό τ' ἐόντα. Locus eſt in prognoſtico. ἰλιαδ. α.

Sed nec Hercules *à ſubſtantia ſolis alienus eſt. quippe* Hercules *ea eſt ſolis poteſtas, quæ humano generi uirtutẽ ad ſimilitudinem præſtat deorũ.* Nec *exiſtimes* Alcmena *apud* Thebas Bœotias *natũ ſolũ. uel primũ Herculẽ nuncupatũ, imò pòſt multos * atq; poſtremus ille, hac appellatione dignatus eſt. honoratusq́; hoc nomine: quia nimia fortitudine meruit nomẽ dei uirtutẽ regentis: Cæterum* Deus Hercules *religioſè quidẽ & apud* Tyron *colitur: uerùm ſacratiſſima, et auguſtiſſima* Aegyptij *cum religione uenerãtur; ultraq; memoriam, quæ apud illos retrò longiſſima eſt, ut carentem initio colunt. Ipſe creditur &* Gigantes *intereміſſe, cùm pro cœlo pugnaſſet, quaſi uirtus deorum.* Gigantes *autem quid aliud fuiſſe credendum eſt, quàm hominum quandam impiam gentem, deos negantem, & ideo exiſtimatam deos pellere de cœleſti ſede uoluiſſe? Horum pedes in draconum uolumina deſinebant: quod ſignificat, nihil eos rectum, nihil ſuperum cogitaſſe, totius uitæ eorum greſſu atque proceſſu in inferna mergente. Ab hac gente*

* Dictio atq; nõ eſt in antiquis codicibus.

Sol

Sol pœnas debitas ui peſtiferi caloris exegit. Et re uera Herculem *ſolem eſſe uel ex nomine claret,* Heracles *enim quid aliud eſt, niſi heras .i. aeris, cleos .i. gloria? quæ porrò alia aeris gloria eſt, niſi ſolis illuminatio, cuius receſſu, profunditate ſpiritus occulitur tenebrarum?* Præterea *ſacrorum adminiſtrationes apud* Aegyptios *multiplici acta multiplicem dei aſſerunt poteſtatem, ſignificantes* Herculem *hunc eſſe* τὸν ἐν πᾶσι, καὶ διὰ πάντων ἥλιον. Ex re *quoq; alibi terrarum geſta, argumentum non uile colligitur. nam* Theron *rex* Hiſpaniæ *citerioris, cum ad expugnādum* Herculis *tēplum ageretur furore, inſtructo exercitu nauium,* Gaditani *ex aduerſo uenerunt, prouecti nauibus longis; commiſſoq; prælio, adhuc æquo marte conſiſtente pugna, ſubito in fugā uerſæ ſunt regiæ naues; ſimulq; improuiſo igne correptæ conflagrauerunt.* Pauciſſimi, *qui ſuperfuerāt hoſtiū capti, indicauerunt apparuiſſe ſibi leones proris* Gaditanæ *claſſis ſuperſtantes, ac ſubito ſuas naues immiſſis radijs, quales in* Solis *capite pinguntur, exuſtas.*

Serapin quoque & Iſida non diſtingui à ſole.

Eidem Aegypto *adiacens ciuitas, quæ conditorem* Alexandrum Macedonem *gloriatur,* Serapin, *atque* Iſin *cultum penè attonitæ uenerationis obſeruat.* Omnem *tamen illam uenerationem* Soli *ſe ſub illius nomine teſtatur impendere, uel dum calathum capiti eius inſigunt: uel dum ſimulachro ſignum tricipitis animantis adiungunt; quod exprimit medio eodemq; maximo capite,* Leonis *effigiem.* Dextera *parte caput canis exoritur manſueta ſpecie blandientis, pars uerò læua ceruicis, rapacis* Lupi *capite finitur, eaſq; formas animalium draco connectit uolumine ſua, capite redeunte ad dei dexteram, qua conſpicitur monſtrum.* Ergo Leonis *capite*

pite monſtratur præſens tēpus,quia condito eius inter præteritum futurumq́; actu præſenti ualida feruensq́; eſt. Sed præteritū tempus Lubi capite ſignatur,quod memoria rerum tranſactarū rapitur,et aufertur.Itē canis blandientis effigies futuri tēporis deſignat euentū,de quo nobis ſpes,licet incerta,blāditur.Tēpora autē cui,niſi proprio famularentur auctori? cuius uertex inſignitus calatho,& altitudinē ſideris monſtrat,& potentiā capacitatis oſtendit: quia in eum omnia terrena redeunt,dum immiſſo calore rapiuntur. Accipe nunc quod de ſole,uel Serapi pronūcietur oraculo. nam Serapis,quē Egyptij Deum maximum prodiderunt,oratus à Ninocreonte Cypriorum rege,quis deorum haberetur,his uerſibus ſolicitam religionē regis inſtruxit:

Εἰμὶ θεὸς τοῖος δὲ μαθεῖν,οἷον κ' ἀγὼ εἴπω.
Οὐράνιος κόσμος κεφαλὴ,κ' ἄσὴρ δὲ θάλασσα,
Γαῖα δέ μοι πόδες εἰσὶ,τὰ δ' οὔατ' ἐν αἰθέρι κεῖται.
Ὄμματε τηλαυγὲς,λαμπρὸν φάος ἠελίοιο.

Ex his apparet,Serapis & ſolis unam eſſe,& indiuiduam naturam. Iſis cuncta religione celebratur, quæ eſt uel terra, uel natura rerum ſubiacens Soli. hinc eſt,quòd continuatis uberibus,corpus deæ omne denſetur:quia uel terræ uel rerum naturæ altu nutritur uniuerſitas.

Adonin, Attinem,Oſirim, & Horum,aliud non eſſe, quàm ſolem:præterea & duodecim ſigna zodiaci ad naturam Solis referri. Cap. XXI.

A Donin quoq; ſolem eſſe non dubitatur,inſpecta religione Aſſiriorū:apud quos Veneris Architidis,et Adonis maxima olim ueneratio uiguit: quam nunc Phœnices tenent. nam phyſici terræ ſuperius hemiſphærium, cuius partem incolimus, Veneris appellatione coluerunt: Ne Adonin quidē alium eſſe quàm ſolē

S infe-

nibus innutatis, circa matrē Deū, & Attinē eadē intelligi præſtant. quis.n.ambigat matrē Deum terrā haberi? Hæc dea leonibus uehitur, ualidis impetu atq; feruore animalibus: quæ natura cœli eſt, cuius ambitu aer cōtinetur: qui uehit terrā. Solem uero, ſub nomine Attinis, ornat & fiſtula & uirga. Fiſtula ordinē ſpiritus inæqualis oſtendit: quia uenti, in quibus nulla æqualitas eſt, propriam ſumunt de ſole ſubſtantiam. Virga, Solis poteſtatē aſſerit, qui cūcta moderatur. Præcipuam aūt Solis in his ceremonijs uerti rationē, hinc etiam poteſt intelligi, quòd ritu eorum καταβάσει *finita, ſimulationeq; luctus peracta celebratur lætitiæ exordium ad octauū Calend. Aprilis: quē diē Hilaria appellāt quo primum tempore ſol diem longiorem nocte protēdit.*

Idē ſub diuerſis nominibus religionis effectus eſt apud Aegyptios, cum Iſis Oſirim luget. nec in occulto eſt, neq; aliud eſſe Oſirim, quam ſolem, nec Iſim aliud eſſe, quàm terram, ut diximus, naturamúe rerum. Eademq; ratio, quæ circa Adonin & Attinem uertitur, in Aegyptia quoq; religione luctum & lætitiam uicibus annuæ adminiſtrationis alternat. Hinc Oſirim Aegyptij, ut ſolem eſſe aſſerāt, quoties hieroglyphicis literis ſuis exprimere uolunt, inſculpunt ſceptrum: inq; eo ſpeciem oculi exprimunt: & hoc ſigno Oſirim monſtrant, ſignificantes hunc Deum ſolem eſſe, regaliq; poteſtate ſublimem cuncta deſpicere, quia ſolem Iouis oculum appellat antiquitas. Oſirim etiam ſolē eſſe.

Apud eoſdem Apollo, qui eſt ſol, Horus uocatur. ex quo & horæ uigintiquatuor, quibus dies noxq; conficitur, nomen acceperunt. Et quatuor tempora, quibus annuus orbis impletur, horæ uocantur. Iidem Aegyptij uolentes ipſius Solis nomine dicare ſimulachrum, figurauere raſo capite, Horus, idē Deus, qui Sol. Attinem aliud non eſſe, quam ſolem.

ſed dextra parte crine remante. Seruatus crinis, docet ſolẽ naturæ rerum nunquam eſſe in operto. Dẽpti autẽ capilli reſidente radice monſtrant hoc ſidus etiã tẽpore, quo nõ uiſitur à nobis, rurſum emergendi, uti capillos, habere ſubſtãtiam. Eodem argumento ſignificatur & tẽpus, quo anguſta lux eſt, cum uelut abraſis incrementis, anguſtaq; manẽte extantia, ad minimum dici Sol peruenit ſpatiũ, quod ueteres appellauere brumale ſolſtitiũ, brumam à breuitate dierũ cognominantes .i. βραχὺ ἦμαρ ex quibus latebris uel anguſtis rurſus emergens, ad æſtiuum hemiſphæriũ, tanquam enaſcens, in augumenta porrigitur: & tunc ad regnũ ſuum perueniſſe iã creditur. propterea Aegyptii animal in zodiaco cõſecrauere, ea cœli parte, qua maximè annuo curſu Sol ualido efferuet calore. Leonisq; inibi ſignũ domiciliũ ſolis appellant: quia id animal uidetur ex natura ſolis ſubſtantiã deducere: primumq; impetu & calore præſtat animalia, uti præſtat Sol ſidera: ualidusq; eſt Leo pectore, & priore corporis parte: ac degenerat poſterioribus mẽbris: æquæ ſolis uis prima parte diei ad meridiẽ increſcit, uel prima parte anni à uere in æſtatẽ: mox elangueſcẽs deducitur uel ad occaſum, qui diei, uel ad hyemem, quæ anni pars uidetur eſſe inferior. Idẽq; oculis patiẽtibus atq; igneis cernitur ſemper, ut Sol patenti igneoq; oculo terrã cõſpectu perpetuo atq; infatigabili cernit. Nec ſolus Leo, ſed ſigna quoq; uniuerſa zodiaci ad naturã ſolis iure referuntur. Et ut ab Ariete incipiã, magna illi concordia eſt. nam & is per ſex menſes hybernales ſiniſtro incubat lateri, ab æquinoctio uerno ſuper dextrũ latus ſicut & Sol: ab eodemq; tempore dextrum hemiſphæriũ, reliquo ambit ſiniſtrum. Ideo & Ammonem, quem Deum ſolem occidentem

Signa zodiaci ad naturã ſolis referri.

tem Lybies exiſtimant, Arietinis cornibus fingunt, quibus maxime id animal ualet, ſicut radijs Sol. nã & apud Græcos* ἀπὸ τοῦ κέρως κριὸς appellatur. Taurum uerò ad ſolẽ referri, multiplici ratione Aegyptius cultus oſtendit, uel quia apud Heliopolim taurum Soli conſecratum, quẽ* Netiron cognominant, maximè colũt: uel quia bos Apis inciuitate Memphiſolis inſtar excipitur, uel quia in oppido Hermonthi magnifico Apollinis tẽplo, conſecratum ſoli colunt taurum* Bacchin cognominãtes, inſignẽ miraculis cõueniẽtibus naturæ ſolis. nam & per ſingulas horas mutare colores affirmatur, & hirſutus ſetis dicitur in aduerſum naſcẽtibus, cõtra naturam omniũ animaliũ. unde habetur ueluti imago Solis in aduerſam mũdi partẽ nitẽtis. Gemini autẽ, qui alternis mortibus uiuere creduntur, quid aliud niſi Solẽ unũ eundẽq; ſignificant, modò deſcendentẽ in ima mundi modò in ſummã altitudinem reſurgentem? Cancer obliquo greſſu, quid aliud niſi iter Solis oſtendit? qui uiam nunquã rectã, ſed per illã ſemper meare* ſortitus eſt, Obliquus quã ſe ſignorũ uerteret ordo: maximeq; in illo ſigno, Sol à curſu ſupero incipit obliquus inferiora iam petere. De Leone tã ſupra dictũ eſt. Virgo aũt, quæ manu ariſtam fert, quid aliud, quàm δύναμις ἡλιακὴ, quæ fructibus* curuatur? & ideo iuſtitia creditur, quæ ſola facit naſcẽtes fructus ad hominũ uſus peruenire. Scorpius totus, in quo Libra eſt, naturã Solis imaginatur, qui hyeme torpeſcit, & tranſacta hac aculeum rurſus erigit ui ſua, nullum natura damnum ex hyberno corpore perpeſſa. Sagittariu s, qui omnium zodiaci domiciliorũ imus atq; poſtremus, eſt ideo ex homine in feram per membra poſteriora degenerat, quaſi poſtremis partibus ſuis a ſuperis in inferiora detruſus: ſagittam

* ἀπὸ τοῦ κέρας
* Neuton
* Bacin
* ſolitus Geor. 1.
* curat

Quid fiſtula uel uirga ſignificent, ſuperius in habitu Attinis expreſſimus. Quod in Capræ pedes deſinit, hæc argumẽti ratio eſt: quia materia, quæ in omnẽ ſubſtantiã ſole diſpenſante porrigitur, diuinis de ſe corporibus effectis, in terræ finitur elementum. Ad huius ergo extremitatis ſignũ pedes huius animalis electi ſunt, quod & terrenum eſſet, et tamẽ ſemper peteret alta paſcẽdo, ſicut ſol, uel cùm radios ſuperne demittit in terram, uel cùm ſe recolligit, in mõtibus uiſitur. Huius Inuia mor & deliciæ ἠχὼ creditur, nullius oculis obnoxia: quod ſignificat harmoniam cœli, quæ ſoli amica eſt, quaſi ſphærarũ omniũ, de quibus naſcitur, moderatori; nec tamen poteſt noſtris unquã ſenſibus deprehẽdi. Saturnus ipſe, q auctor eſt tẽporũ, & ideo à Græcis immutata literà κρόνος, quaſi χρόνος uocatur, quid aliud niſi ſol intelligẽdus eſt? cum tradatur ordo elementorum, tẽporũ numeroſitate diſtinctus, luce patefactus, nexus æternitate traductus, uiſione diſcretus, quæ omnia actũ Solis oſtẽdũt. Echo. Saturnus idẽ q̃ ſol. Iliados I.

Iouemquoq; & Aſſiriorum Adad, eundem eſſe, quem Solem, tum & theologorum, & Orphei auctoritate oſtendi poſſe, omnes deos referri ad ſolem. Cap. XXIII.

NEc ipſe Iupiter, rex deorum, ſolis naturam uideur excedere: ſed eundem eſſe Iouem, ac Solem, claris doceur indicijs. nam cùm ait Homerus: Iliad. I.

Ζεὺς γὰρ ἐς ὠκεανὸν μετ' ἀμύμονας αἰθιοπῆας
Χθιζὸς ἔβη μετὰ δαῖτα, θεοὶ δ' ἅμα πάντες ἕποντο.
Δωδεκάτῃ δέ τοι αὖθις ἐλάσεται ὀλυμπόνδε.

Iouis appelatione Solem intelligi Cornificius ſcribit, cui unda Oceani uelut dapes miniſtrat. Ideo enim (ſicut & Poſſidonius, & Cleanthes affirmant) ſolis meatus à plaga, quæ uſta dicitur, non recedit, quia ſub ipſa currit

dum ut ait Euripides *:*

> Καὶ γαῖα μήτηρ, ἑστία δέ σ' οἱ σοφοὶ
> Βροτῶν καλοῦσιν ἡμένην ἐν αἰθέρι.

Hin quoque oſtenditur, quid de ſole & Ioue ſit ſentiendum, cùm alibi dicatur:

> Πάντα ἰδὼν Διὸς ὀφθαλμὸς καὶ πάντα νοήσας. *Et alibi,* Heſiodus]
> Ἠέλιος θ' ὃς πάντ' ἐφορᾷς, καὶ πάντ' ἐπακούεις. Iliados.3.

Vnde utrūq; conſtat una poteſtate cenſendū. Aßirij quoq; ſolē ſub Iouis *nomine, quem* Dia Helipoliten *cognominant, maximis ceremonijs celebrant, in ciuitate, quæ* Heliopolis *nuncupatur.* Eius Dei *ſimulachrum ſumptum eſt de oppido* Aegypti, *quod & ipſum* Heliopolis *appellatur, regnante apud* Aegyptios Senemure, *ſeu idem* Senepos *nomine fuit. perlatūq; eſt primū in eā per* Oppiā, *legatum* Delebois, *regis* Aßyriorum, *ſacerdotesq́;* Agyptios, *quorum princeps fuit* Parmetis: *diuq; habitū apud* Aßirios, *poſtea* Heliopolim *cōmigrauit. Cur ita factū, quaq; ratione* Aegypto *profectū, in hæc loca, ubi nūc eſt, poſtea uenerit, rituq́;* Aßyrio *magis, quàm* Aegyptio *colatur, dicere ſuperſedi, quia ad præſentē non attinet cauſam. nunc uerò eundē* Iouē, *ſolēq́; eſſe cum ex ipſo ſacrorum ritu, tum ex habitu dignoſcitur, ſimulachrum. n. aureum ſpecie imberbi inſtat, dextra eleuata cum flagro, in aurigæ modū, læua tenet fulmē, et ſpicas. quæ cuncta* Iouis, Soliśq; *conſociatā potentiā demonſtrant. Huius templi religio etiam diuinatione præpollet, quæ ad* Apollinis *poteſtatem refertur, qui idem atq;* Sol *eſt, uehitur enim ſimulachrum* Dei Heliopolitan **ferculo, ueluti uehuntur in pompa ludorum Circenſium deorum ſimulacra. & ſubeunt plerunque prouinciæ proceres, raſo capite, longi temporis caſtimonia puri; feruntur q́; diuino ſpiri-*

Ferculum hic, proue hiculo, nō pro dapibus.

tu, non ſuo arbitrio, ſed quò Deus propellit uehentes ut ui dimus apud Antium promoueri ſimulachra Fortunarũ ad danda reſponſa. Conſulunt hunc Deum & abſentes, miſsis diplomatibus conſignatis, reſcribitq; ordine ad ea, quæ cõ ſultatione addita continentur. Sic & imperator Traianus initurus ex ea prouincia Parthiam cum exercitu, conſtan tiſsimæ religionis hortantibus amicis, qui maxima huiuſce numinis ceperant experimenta, ut de euentu cõſuleret rei cœptæ, egit Romano conſilio, prius explorando fidem reli gionis, ne fortè fraus ſubeſſet humana. Et primum miſit ſi gnatos codicillos, ad quos ſibi reſcribi uellet. Deus iuſsit af ferri chartam, eamq; aſsignari puram, & mitti, ſtupẽtibus ſacerdotibus ad eiuſmodi factum. ignorabant quippe condi tionẽ codicillorũ. Hos cũ maxima admiratione Traianus excepit, quod ipſe quoque puris tabellis cum Deo egiſſet. Tunc alijs codicillis conſcriptis ſignatisq;, conſuluit an Ro mã perpetrato bello rediturus eſſet. Vitẽ centurialẽ Deus ex muneribus in æde dicatis, ferri iuſsit, diuiſãq; in partes ſudario condi, ac proinde ferri. Exitus rei obitu Traiani apparuit, oſsibus Romam relatis. nam fragmentis, ſpe- cies reliquiarũ, uitis argumento, caſus futuri tẽpus oſten- ſum eſt. Et ne ſermo per ſingulorum nomina deorum uage tur, accipe, quid Aſsyrij de ſolis potentia opinentur. Deo .n. quem ſummum, maximumq; uenerantur, Adad nomen de- derunt. eius nominis interpretatio ſignificat, unus. hunc er go ut potentiſsimum adorant Deum. ſed ſubiungunt eidem deã nomine Atargatim, omnemq; poteſtatẽ cunctarum re rum his duobus attribuũt, Solem, Terramq; intelligentes, nec multitudine nominum enunciantes* diuiſam eorum per omnes ſpecies poteſtatem, ſed argumentis, quibus ornan-*

** deferri*

Atargatis dea.

** aduerſam.*

tur, ſignificantes multiplicem præſtantiam duplicis numinis. I*pſa autem argumenta, Solis ratione loquuntur. nanq; ſimulachrũ Adad, inſigne cernitur radijs inclinatis, quibus monſtratur, uim cœli in radijs eſſe Solis, qui demittuntur in terram. Atargatis ſimulachrum ſurſum uerſum reclinatis radijs inſigne eſt, monſtrando radiorum ui ſuperne demiſſorum enaſci quæcunq; terra progenerat. Sub eodẽ ſimulachro ſpecies leonum ſunt, eadem ratione terrã eſſe monſtrantes, qua* Phryges *finxere matrem* Deum *.i. terram leonibus uehi.* P*oſtremò, potentiam Solis ad omnium poteſtatem, ſummitatẽq; referri, iudicãt theologi: qui in ſacris hoc breuiſsima precatione demõſtrant, dicentes:* ἥλιε παντοκράτορ, κόσμου πνεῦμα, κόσμου δύναμις, κόσμου φῶς. *Solem eſſe omnia & Orpheus teſtatur his uerſibus,*

Κέκλυθι τηλεπόρου δίνης ἑλικαύγεα κύκλον
Οὐρανίαις στροφάλιγξι περὶ δρόμον αἰὲν ἑλίσσων
Ἀγλαὲ Ζεῦ Διόνυσε πάτερ πόντου πάτερ γῆς.
Ἥλιε παγγενέτορ πανάιολε χρυσεοφεγγές.

De laudibus, uariaq́; eruditione Vergilij: tum de his, quæ ſequentibus libris per ordinem ſunt explicanda. Cap. XXIIII.

H*ic cùm prætextatus feciſſet loquendi finem, omnes in eum affixis uultibus, admirationem ſtupore prodebant. deinde laudare hic memoriam, ille doctrinam, cuncti religionem, affirmantes hunc eſſe unum arcanæ deorum naturæ conſcium, qui ſolus diuina & aſſequi animo, eloqui poſſet ingenio.* Inter hæc Euangelus, Equidem, in*quit, miror potuiſſe tantorum poteſtatẽ numinum comprehendi. uerùm quòd* Mantuanum *noſtrum ad ſingula, cum de diuinis ſermo eſt, teſtem citatis, gratioſius, eſt, quàm*

ut iudicio fieri putetur. An ego credam, quod ille cum dicerct Liber & alma Ceres, pro Sole, & Luna, non hoc in alterius poetæ imitationē poſuerit, ita dici audiens, cur tamē diceretur ignorans? niſi fortè, ut Græci omnia ſua in immenſum tollunt, nos quoq; poetas etiā noſtos uolumus philoſophari: cum ipſe Tullius, qui nō minus profeſſus eſt philoſophandi ſtudium, quàm loquendi, quoties aut de natura deorū, aut de fato, aut de diuinatione diſputat, gloriā, quā oratione conflauit, incōdita rerum relatione minuat. Tum Symmachus: De Cic. Euangele, qui conuicijs impenetrabilis eſt, poſt uidebimus. nunc quia cū Marone nobis negotium eſt, reſpondeas uolo, utrum poetæ huius opera inſtituendis tantum pueris idonea iudices, an alia illis altiora ineſſe fatearis. uideris enim mihi ita adhuc Vergilianos habere uerſus, qualiter eos pueri magiſtris prælegentibus canebamus. Imò uerò pueri cùm eſſemus Symmache, inquit Euāgelus, ſine iudicio mirabamur: inſpicere autem uitia, nec per magiſtros nec per ætatē licebat: quæ tamen non pudenter quiſquam negabit, cū ipſe confeſſus ſit. qui enim moriens poema ſuum legauit igni, quid niſi famæ ſuæ conuicia poſteritati ſubtrahenda curauit? nec immerito. erubuit quippe de ſe futura iudicia; ſi legeretur petitio deprecantis filio arma à marito, cui ſoli nupſerat, nec ex eo prolem ſuſcepiſſe nouerat: uel ſi mille alia multum pudenda, ſeu in uerbis modo Græcis, modo Barbaris, ſeu in ipſa diſpoſitione operis deprehenderentur. Cumq; adhuc dicentē omnes exhorruiſſent, ſubtexuit Symmachus: hæc eſt quidem Euangele Maronis gloria, ut nullius laudibus creſcat, nullius uituperatione minuatur. uerum iſta, quæ proſcindis, defendere quilibet poteſt ex plebeia grammaticorū cohorte: ne Ser-

uio noſtro, qui priſcos, ut mea fert opinio, præceptores do ctrina præſtat, in excuſandis talibus quæratur iniuria. Sed quæro utrum cùm poetica tibi in tanto poeta diſplicuerit: nerui tamẽ oratorij, qui in eodem ſunt ualidiſsimi, placere uideantur. Hæc uerba primùm Euangeli riſus excepit. dein de ſubiecit: Id hercule reſtat deniq;, ut, oratorem Vergilium renuncietis. nec mirum, cùm ad philoſophos ambitus ueſter paulò antè prouexerit. Si in hac opinione es, Symmachus inquit, ut Maro tibi nihil niſi poeticũ ſenſiſſe exiſtimetur: licet hoc quoq; eidẽ nomẽ inuideris, audi quid de operis ſui multiplici doctrina ipſe pronunciet. Ipſius. n. Maronis epi- ſtola, qua compellat Auguſtum, ita incipit? Ego uerò fre- quentes à te literas accipio. & infra: De Aenea quidẽ meo, ſi mehercule iam dignum auribus haberẽ tuis, libenter mit terẽ. ſed tanta inchoata res eſt, ut penè uitio mentis tantũ opus ingreſſus mihi uidear, cùm præſertim, ut ſcis, alia quo que ſtudia ad id opus multoq; potiora impertiar. Nec his Vergilij uerbis copia rerum diſſonat, quã pleriq; pene om nes literatores pedibus illotis prætereunt, tanquã nihil ul- tra uerborum explanationem liceat noſſe grammatico. Ita ſibi belli iſti homines certos ſcientiæ fines, & uelut quædã pomœria & effata poſuerunt: ultra quæ ſi quis egredi au- deat, introſpexiſſe in ædẽ deæ, à qua mares abſterrẽtur, exi ſtimandus ſit. Sed nos, quos craſſa Minerua dedecet, non patiamur abſtruſa eſſe adyta ſacri poematis: ſed arcanorũ ſenſuũ inueſtigato adyto, doctorum cultu celebranda præ- beamus recluſa penetralia. Et ne uidear uelle omnia unus amplecti: ſpondeo uiolentiſsima inuenta: uel ſenſa rhetori- cæ in Vergiliano me opere demonſtraturum. Euſebio au tem, oratorem eloquentiſsimo, non præripio de oratoria

apud

apud Maronem arte tractatum:quē & doctrina, & docē di uſu melius exequetur: Reliquos omnes,qui adeſtis,impē ſè precatus ſim,ut quid ueſtrū quiſq; præcipuū ſibi annotauerit de Maronis ingenio,uelut ex ſymbolo cōferamus. Mirum in modū alacritatē omnibus,qui aderāt,hæc uerba pepererūt. & aſſurgens quiſq; in deſideriū alios audiēdi, nō uidit & ſe in idem munus uocādū. itaq; hortatu mutuo cōcitati,in aſſenſum facilè ac libenter animati ſunt: intuenteſq; omnes Prætextatum orabāt,ut iudiciū ſuum primus aperiret,cæteris per ordinē,quē caſus ſedēdi fecerat, ſecuturis.Et Vectius:Equidē inter omnia, quibus eminet laus Maronis,hoc aſsiduus lector admiror, quia doctiſsime ius pōtificiū,tāquā hoc profeſſus, in multa & uaria operis ſui parte ſeruauit.Et ſi tātæ diſſertationis ſermo non ceſſerit: promitto fore,ut Verg.noſter pōtifex maximus aſſeratur. Poſt hūc Flauianus: Apud poetā noſtrū,inquit, tātā ſciētiā iuris auguralis inuenio, ut ſi aliarū diſciplinarū doctrina deſtitueretur,hæc illū uel ſola profeſsio ſublimaret. Euſtathius deinde: Maximè,inqt,prædicarē quātā deGræcis cautus,& tāquā aliud agēs modo artificij diſsimulatione,modo profeſſa imitatione trāſtulerit: ni me maior admiratio de aſtrologia,totaq; philoſophia teneret,q̄ parcus,& ſobrius operi ſuo nuſquā reprehēdēdus aſperſit. Furius Albinus alterū fouens Prætextati latus,iuxtaq; eū Cecinna Albinus, ambo uetuſtatis* affectationē in Vergilio prædicabāt:alter in uerſibus,alter in uerbis. Auienus, Nō aſſumā mihi,inqt, ut unā aliquā de Vergilianis uirtutibus audeā prædicare: ſed audiendo quæcūq; dicetis, ſi quid uel de his mihi uidebitur,uel iādudū legēti adnotādū uiſum eſt,opportunius proferā,modo memineritis à Seruio noſtro exigendū,ut quic-

*affectionē

quid obſcurũ uidebitur,quaſi literatorũ omniũ longe maxi mus,palã faciat. His *dictis,& uniuerſo cœtui cõplacitis,* Prætextatus *cũ in ſe conuerſa omniũ ora uidiſſet:*Philoſo*phia,inquit,quod unicum eſt munus deorum, & diſciplina diſciplinarum,ornanda eſt anteloquio. unde meminerit* Euſtathius,*primũ ſibi locũ ad diſſerendũ,omni alia profeſſio ne,cedẽte cõceſſum.*Huic *tu mi* Flauiane *ſuccedes:ut & auditu ueſtro recreer,& aliquãto ſilẽtio inſtaurẽ uires loquẽ di.*Inter *hæc ſeruilis moderator obſequij, cui cura uel ado lẽdi penates,uel ſtruẽdi penũ, & domeſticorũ actuũ mini ſtros regẽdi,admonet dominũ,familiã pro ſolẽnitate annui moris epulatã.hoc.n.feſto, religioſæ domus prius famulos inſtructis tanquã ad uſum domini,dapibus honorãt:& ita demũ patris familias menſæ apparatus nouatur.* Inſinuat *ergo præſul famulitij cœnæ tẽpus,& dominos iã uocare.* Tum Prætextatus;Reſeruãdus *ergo eſt* Vergilius *noſter ad meliorem partẽ diei:ut mane nouum inſpiciendo per or dinẽ carmini deſtinemus. nunc hora nos admonet,ut hono re ueſtro hæc menſa dignetur.Sed &* Euſtathius,*& poſt hũc* Nicomachus *meminerint, craſtina diſſertatione ſeruari ſibi anteloquij functionẽ.*Et Flauianus,*Ex placita iã uos lege cõuenio,ut ſequenti die penates mei beari ſe tanti cœ tus hoſpitio gloriẽtur.*His *cum omnes aſſenſi eſſent,ad cœ nã,alio aliud de his,quæ inter ſe contulerant,reminiſcẽte, approbanteq́;, cum magna alacritate animi conceſſerunt.*

FINIS LIBRI PRIMI.

Facile,inquit Veſalienſis,hic primi libri finis oſtẽdit, q̃ multa in ſequẽtibus deſiderenẽ.quota.n pars de rhetori cis obſeruationib. extat?ubi de ſciẽtia iuris auguralis ul la fit mẽtio?ut ne dicã,interim q̃ multa deſint,&reliquorũ,q̃ confuſa omnia ſint,uti ſuis locis ſumus indicaturi.

MACRO-

quis, qui in illo fuerunt ſympoſio, hæc lumina quis non præponenda conſentiat? Sed quorſum tibi Auiene hoc tēdit exēplum? Quia ſub illorum, inquit, ſupercilio non defuit, qui pſaltriam intromitti peteret, ut puella ex induſtria ſupra naturā mollior, canorā dulcedine, et ſaltationis lubrico exerceret illecebris philoſophantes. Illic hoc fieri tentatū eſt, ut Agathonis uictoria celebraretur. Nos honorē Dei, cuius hoc feſtū eſt, nullo admiſſu uoluptatis augemus, neque ego ſum neſcius, nos nec triſtitiam, nec nubilum uultum in bonis ducere, nec Craſſum illum, quē, auctore Lucilio, Cic. ſemel in uita riſiſſe ſcribit, magnopere mirari. Ad hæc cum Prætextatus diceret, ludicras uoluptates nec ſuis Penatibus aſſuetas, nec ante cœtum tam ſerium producendas, excepit Symmachus. Quia Saturnalibus optimo dierum (ut ait Veronēſis poeta) nec uoluptas nobis ut Stoicis tanquam hoſtis repudianda eſt, nec ut Epicureis ſummum bonum in uoluptate ponendum, excogitemus alacritatē laſciuia carentē. Et, ni fallor, inueni, ut iocos ueterum ac nobilium uirorum edecumatos ex multijugis libris relatione mutua proferamus. Hæc nobis ſit literata lætitia, et docta cauillatio, *uicē Planipedis & Sabulonis impudica & prætextata uerba iacientis, at pudorē, ac modeſtiam* uerſus imitata. Hæc res & cura, & ſtudio digna ueteribus uiſa eſt. Et iam primo animaduerto duos, quos eloquentiſſimos antiqua ætas tulit, comicum Plautum, & oratorem Tullium, eos ambos etiam ad iocorum uenuſtatē cæteris præſtitiſſe. Plautus quidē ea re clarus fuit, ut poſt mortem eius comœdiæ, quæ incertæ ferebantur, Plautinæ tamen eſſe, de iocorum copia, noſcerentur. Cicero autem quantum in ea re ualuerit, quis ignorat, qui uel liberti eius libros, quos is de patroni iocis

uitans more Planipedis & Sannionis. riſus

T com-

compoſuit, quos quidam ipſius putant eſſe, legere curauit? Quis itē neſcit conſularem eum ſcurram ab inimicis appel lari ſolitum? Quod in oratione etiam ſua Vatinius poſuit. Atq; ego, ni longum eſſet, referrem, in quibus cauſis cùm nocentiſſimos reos tueretur, uictoriam iocis adeptus ſit. Vt ecce pro L. Flacco, quē repetundarum reum, ioci opportuni tate de manifeſtiſſimis criminibus exemit. Is iocus in oratione non extat, mihi ex libro Fuſij Viuaculi notus eſt, et inter alia eius dicteria celebratur. Sed in hoc uerbo nō caſu incidi, uolens feci. Iocus. n. hoc genus, ueteres noſtri dicteria dicebant. Teſtis idē Cic. qui in libro epiſtolarum ad Corn. Nepotē ſecundo ſic ait: Itaq; noſtri cum omnia, quæ dixiſſe mus, dicta eſſent, quæ facetè & breuiter & acutè locuti eſſemus, ea proprio nomine appellari dicteria uoluerūt. Hæc Cicero. Nonius uerò, Pomponiuſq; iocus non rarò dicteria nominant. Marcus etiam Cato ille Cenſorius argutè iocari ſolitus eſt. Horum nos ab inuidia muniret auctoritas, etiam ſi noſtris cauillaremur. At cū à ueteribus dicta referamus, ipſa utiq; auctorum dignitate defendimur. Si ergo probatis inuentum, agite quod cuiq; de dictis talibus in mētē ueniet, uiciſſim memoriam noſtram excitando, referamus. Placuit uniuerſis lætitiæ excogitata ſobrietas: & ideo ut prætextatus incipiēdo auctoritatē de exēplo præberet, hortati ſunt.*

Furij Bibaculi

De diuerſorum locis, atque dicterijs. Cap. II.

T*Vm ille: Dictum uolo hoſtis referre, ſed uicti, & cuius memoria inſtaurat* Romanorum *triumphos. Hāni bal* Carthaginienſis *apud regem Antiochum profugus, facetiſſimè cauillatus eſt. Ea cauillatio huiuſcemodi fuit. Oſtendebat Antiochus in campo copias ingentes, quas bellum populo* Romano *facturus comparauerat: conuertebatq;*

*atq; exercitum in ſignibus argenteis, & aureis florentem. Inducebat etiam currus cum * faſcibus. & elephantos cum turribus, æquitatumq; frænis et ephippijs, monilibus ac phaleris præfulgentē. atq; ibi rex contemplatione tanti, & tā ornati exercitus gloriabundus, Hannibalem aſpicit.* Et *putas'ne inquit, ſatis eſſe* Romanis *hæc omnia?* Tunc Pœnus *eludens ignauiā, imbelliamq; militum eius, pretioſè armatorum,* Planè, *inquit, ſatis eſſe credo* Romanis *hæc, etſi auariſsimi ſint.* Nihil *prorſus neq; tam lepidè, neq; tam acerbe dici poteſt.* Rex *de numero exercitus ſui, ac de æſtimāda æquiparatione quæſiuerat: reſpondit* Hannibal, *de præda.* — *falcibus* — Hannibalis cauillatio ex Gellio lib. 5. ca. 6.

Flauianus *ſubiecit: ſacrificium apud ueteres fuit, quod uocabatur* Proteruia. *In eo mos erat, ut ſi quid ex epulis ſuperfuiſſet, igne conſumeretur.* Hinc *Catonis iocus eſt. nāq; Albidium quendam, qui ſua bona comediſſet: & nouiſsimè domum, quæ ei reliqua erat, incendio perdidiſset,* Proter*uiam feciſſe dicebat, quod comeſſe nō potuerit, id cōbuſsiſſe.* — Catonis iocus.

Simmachus deinde: Mater *M. Bruti Seruilia, cum pretioſum ære paruo fundum abſtuliſſet à Cæſare, ſubiiciente haſtæ bona ciuium, non effugit dictum tale Ciceronis,* Equi*dem quo melius emptum ſciatis, comparauit Seruilia hunc fundum tertia deducta.* Filia *autem, Seruiliæ erat* Iunia Tertia, *eademq; C. Craſsi uxor laſciuiente dictatore, tam in matrem, quàm in puellam.* Tunc *luxuriam ſenis adulteri ciuitas ſubinde rumoribus iociſq; carpebat, ut mala non tantùm ſeria forent.* — Cic dictū.

Poſt hunc Cæcina Albinus: Plancus *in iudicio fortè amici cum moleſtum teſtem deſtruere uellet, interrogauit (quia ſutorem ſciebat) quo artificio ſe tueretur.* Ille *urbane reſpondit,* Gallam *ſubigo.* Sutorium *hoc habetur inſtrumen-* — Dicterium ſutoris cuiuſpiam.

exprobrationem — tum quod non infacetè in adulterij* explorationem ambiguitate conuertit. nam Plancus in Meuia Galla nupta malè audiebat.

Iocus in Mar. Antonium. — Secutus eſt Furius Albinum: Poſt Mutinenſem fugam quærentibus quid ageret Antonius, reſpondiſſe familiaris eius ferebatur: Quod canis in Aegypto bibit, & fugit. Quoniam in illis regionibus conſtat, canes, raptu crocodilorum exterritos, currere & bibere.

Publii dictum. — Euſtathius deinde: Publius Mutium in primis maleuolum cùm uidiſſet ſolito triſtiorem: Aut Mutio, inquit, neſcio quid incommodi acceſſit: aut neſcio cui aliquid boni.

Fauſti Syllæ iocus. — Inde Auienus: Fauſtus Syllæ filius: cùm ſoror eius eodē tempore duos mœchos haberet, Fuluium Fullonis filium, & Pompeium cognomine Maculam: Miror, inquit, ſororem meam habere maculam, cum fullonem habeat.

dictū Seruilii, ac Mallii reſponſum. — Hic Euāgelus: Apud L. Malliū, qui optimus pictor Romæ habebatur, Seruilius Geminius fortè cœnabat, cūq; filios eius deformes uidiſſet: Nō ſimiliter, inqt, Malli fingis, & pingis. Et Mallius: In tenebris.n fingo, inqt: luce pingo.

Demoſth. uerbum ex Gell. lib. 1. cap. 4. — Euſebius deinde: Demoſthenes, inquit, excitatus ad Laidis famam, cuius formam tunc Græcia mirabatur: acceſſit, ut & ipſe famoſo amore potiretur. qui ubi dimidium talentum unius pretium noctis audiuit, deceſſit hoc dicto, οὐκ ἀγοράζω τοσούτου μετανοῆσαι.

Inter hæc, cum Seruius, ordine ſe uocante, per uerecundiam ſileret: Omnes nos, inquit Euangelus, impudentes grammaticè pronuncias: ſi tacere talia, uis uideri tuitionem pudoris. unde neq; tuum, nec Diſarij, aut Hori ſupercilium liberum erit à ſuperbia nota ni Prætextatum, & nos uelitis imitari.

Tunc

Tunc Seruius poſtquã magis ſilentiũ erubeſcendum ui dit, ad libertatẽ ſe ſimilis relationis animauit: M. inqt, Vo tacilius Pitholaus, cum Caninius Reuilius uno tãtum die cõ ſul fuiſſet, dixit: Ante Flamines, nũc cõſules diales ſunt, Dicterium Votacilij.

Nec Diſarius ultra exprobrationem taciturnitatis ex pectant: ait:

Deſunt uerba Diſarij.

Poſt huuc Horus quoque, Affero ad uos: inquit, δίστιχον *Platonis, quo ille adoleſcens luſerit, cùm tragœdijs quoque eadem ætate præluderet.* Platonis diſtichon ex. Gel. lib. 19. cap. 11.

Τὴν ψυχὴν, ἀγάθωνα, φιλῶν ἐπὶ χείλεσιν ἔσχον.
ἦλθε γὰρ ἡ τλήμων, ὡς διαβησομένη.

Orta ex his lætitia, & omnibus in Cenſorium riſum re miſsis, ac retractantibus, quæ à ſingulis antiquæ feſtiuitatis ſapore prolata ſunt: Symmachus ait: Hos Platonis uerſiculos, quorũ magis uenuſtatẽ an breuitatẽ mireris in certum eſt, legiſſe me memini in Latinum tãto latius uer ſos, quanto ſolet noſtra, quàm Græcorum, lingua breuior & anguſtior exiſtimari, &, ut opinor, hæc uerba ſunt:

Dum ſemiulco ſauio
Meum puellum ſauior,
Dulcemq; florem ſpiritus
Duco ex aperto tramite,
Anima ægra tunc & ſaucia
Occurrit ad labias mihi,
Oriſq; rictum peruium,
Et labra pueri mollia
*Rimata * inter tranſitus* *itineri*
Vt tranſiliret nititur.
Tùm ſi moræ quid pluſculæ

Fuiſſet in coitu oſculi,
Amoris ignè percita
Tranſiſſet, & me linqueret.
Et mira prorſum res foret,
Vt ad me fierem mortuus,
Ad puerum ut intus uiuerem.

De iocis M. Tullij Ciceronis. Cap. III.

Cicer. iocus. *SEd miror oẽs uos ioca tacuiſſe* Cic. *in qbus facũdiſſimus, ut in omnibus, fuit.* Et *ſi uidetur, ut æditu⁹s reſpõſa numinis ſui prædicat, ita ego q̃ memoria ſuggeſſerit, referã dicta* C. T*ũ omnibus ad audiẽdũ erectis, ille ſic incipit.*

In Damaſippum. M. *Cicero, cum apud* Damaſippum *cœnaret, & ille, mediocri uino poſito, diceret,* Bibite Falernum *hoc, annorum quadraginta eſt.* Bene *inquit, ætatem fert.*

In Lentulum. Idem *cùm* Lentulum*, generum ſuum, exiguæ ſtaturæ hominem, longo gladio accinctum uidiſſet,* Quis*, inquit, generum meum ad gladium alligauit?*

In Q. fratrem. Nec Q. Ciceroni *fratri circa ſimilem mordacitatem pepercit. nam cum in ea prouincia, quam ille rexerat, uidiſſet clypeatam imaginem eius, ingentibus linia mentis uſque ad pectus ex more pictam, (erat autẽ* Quintus *ipſe ſtaturæ paruæ) ait:* Frater *meus dimidius maior eſt, quàm totus.*

In Vatinium. *In conſulatu* Vatinij*, quem paucis diebus geſſit, notabilis* Ciceronis *urbanitas circunferebatur.* Magnum *oſtentum, inquit, anno* Vatinij *factum eſt, quod illo conſule nec bruma, nec uer, nec æſtas, nec autumnus fuit.*

Quærenti *deinde* Vatinio*, quòd grauatus eſſet domum ad ſe infirmatum uenire, reſpondit:* Volui *in conſulatu tuo uenire, ſed nox me comprehendit.*

Vlciſci *autem ſe* Cicero *uidebatur, ut qui deſpondiſſe*

ſibi

ſibi Vatinium meminerat, cum humeris ſe reipub. de exilio reportatum gloriaretur, Vnde ergo tibi uarices?

Caninius quoque Reuilius, qui uno die (ut Seruius retulit) conſul fuit, roſtra cùm aſcendiſſet, pariter honorem inijt conſulatus, & eierauit, quod Cicero gaudens, omni occaſione urbanitatis increpuit, λογοθεώρητος *eſt Caninius conſul. Deinde, Hoc conſecutus eſt Reuilius, ut quæreretur, quibus conſulibus conſul fuerit. Dicere præterea non deſtitit, Vigilantem habemus conſulem Caninium, qui in conſulatu ſuo ſomnum non uidit.* In Caninium.

Põpeius Ciceronis facetiarum impatiens fuit. Cuius hæc de eo dicta ferebantur. Ego uerò quem fugiam, habeo; quẽ ſequatur, nõ habeo. Sed & cũ ad Pompeium ueniſſet, dicẽtibus ſerò eũ ueniſſe, reſpõdit: Minime ſerò ueni, nam nihil hic paratum uideo. Deinde interrogãti Põpeio, ubi gener eius Dolabella eſſet, reſpõdit: Cum ſocero tuo, Et cum donaſſet Põpeius trãsfugã ciuitate Romana, O' hominẽ bellũ, inquit, Gallis ciuitatẽ promittit alienam, qui nobis noſtrã non poteſt reddere, Propter quæ meritò uidebatur dixiſſe Põpeius: Cupio ad hoſtes Cic. tranſeat, ut nos timeat. In Pompeium.

In Cæſarem quoque mordacitas Ciceronis dentes ſuos ſtrinxit. nam primum poſt uictoriam Cæſaris interrogatus, cur in electione partis erraſſet, reſpondit: Præcinctura me decepit. Iocatus in Cæſarem, qui ita toga præcingebatur, ut trahendo laciniam, uelut mollis incederet. Adeo ut Sylla tanquam prouidus dixerit Pompeio: Caue tibi illum puerum male præcinctum. In Cæſarem.

Deinde cum Laberius in fine ludorum anulo aureo honoratus à Cæſare, e ueſtigio in quatuordecim gradus ad ſpectandum tranſiſſet, uiolato ordine, & cum detractus

eſſet eques Romanus, & cum Mimus remiſſus, ait, Cicero prætereunti Laberio, & ſedile quærenti, Recepiſſe te niſi anguſtè ſederem: ſimul & illum reſpuens, & in nouum ſenatum iocatus, cuius numerum Cæſar ſupra fas auxerat. Nec impune: reſpõdit.n. Laberius: Mirum ſi anguſtè ſedes, qui ſoles duabus ſellis ſedere: exprobrata leuitate Ciceronis, qua immeritò optimus ciuis male audiebat.

Idẽ Cic. alias facilitatẽ Cæſaris in eligendo ſenatum irritum irriſit palam.nã cum ab hoſpite ſuo P. Mallio rogaretur, ut decurionatũ priuigno eius expediret, aſſiſtẽte frequentia dixit: Romæ ſi ius habebit Põpeius, difficile eſt,

Nec intra hæc mordacitas ſtetit: quippe ab Androne quodam Laodiceno ſalutatus, cùm cauſam aduentus requiſiuiſſet, comperiſſetq́; (nam ille ſe legatum de libertate patriæ ad Cæſarem ueniſſe reſpondit) ita expreſſit publicam ſeruitutem: ἐὰν ἐπιτύχῃς, καὶ περὶ ἡμῶν πρέσβευσον: id eſt, Si obtinueris, & pro nobis intercede.

In M. Antonium. *Vigebat in eo excedens iocus, & ſeria mordacitas, ut hoc eſt ex epiſtola ad C. Caſſium dictatoris uiolatorem: Vellem Idibus Martijs me ad cœnam inuitaſſes: profectò reliquiarum nihil fuiſſet: nunc me reliquiæ ueſtræ exercent. Idem Cicero de Piſone genero, & M. Lepido lepidiſſimè cauillatus eſt.*

Tranſitus ad cap. 4. *Dicente adhuc Symmacho, &, ut uidebatur, plura dicturo, intercedens Auienus, ut fieri in ſermonibus conuiualibus ſolet, Nec Auguſtus, inquit, Cæſar in huiuſmodi dicacitate quoquam minor, & fortaſſe nec Tullio. Et ſi uolentibus uobis erit, aliqua eius, quæ memoria ſuggeſſerit, relaturus ſum. Et horus; Permitte Auiene Symmachus explicet de his, quos iam nominauerat, dicta Ciceronis, &*

opportu-

opportunius quæ de Auguſto uis referre, ſuccedēt. Reticēte Auieno, Symmachus, Cic. inquam, cū Piſo gener eius mollius incederet, filia autē cōcitatius, ait genero: Ambula tā quā fœmina. ait filiæ: Ambula tanquā uir, Et cū M. Lepidus in Senatu dixiſſet patribus cōſcriptis: Ego nō tāti feciſſē ſimilē factū: Tull. ait, Ego nō tāti feciſſē ὁμοιόπτωτον. *Sed perge Auiene, ne ultra te dicturientem retardem.* In Piſonē In Lepidum.

De iocis Auguſti in alios, & aliorum rurſus in ipſum. Cap. IIII.

ET ille: Auguſtus, inquā, Cæſar affectauit iocos, ſaluo tamē maieſtatis, pudoriſq; reſpectu, nec ut caderet in ſcurram. Aiacem tragœdiam ſcripſerat, eandemq;, quòd ſibi diſplicuiſſet, deleuerat. poſtea Lucius, grauis tragœdiarum ſcriptor, interrogabat eum, quid ageret Aiax ſuus. Et ille, In ſpongiam, inquit, incubuit. Auguſti ioca in multos.

Idem Auguſtus, cùm ei quidam libellum trepidus offerret, & modo proferret manum, modo retraheret, Putas, inquit, te aſſem elephanto dare?

Idem cùm ab eo Pacuuius Taurus congiarium peteret, diceretq; iam hoc homines uulgo loqui, non paruam ab illo ſibi pecuniam datam, Sed tu, inquit, noli credere.

Alium præfectura equitum ſummotum, & inſuper ſalarium poſtulantem, dicentēq;, Non lucri cauſa dari hoc mihi rogo, ſed ut iudicio tuo munus uidear impetraſſe, & ita officium depoſuiſſe, hoc dicto repercuſſit: Tu te accepiſſe apud omnes affirma & ego dediſſe me non negabo.

Vrbanitas eiuſdē innotuit circa Herenniū, deditū uitijs iuuenē, quem cum caſtris excedere iuſſiſſet, & ille ſupplex hac deprecatione uteretur. Quomodo ad patrias ſedes reuertar? qd patri meo dicā? reſpōdit: Dic me tibi diſplicuiſſe.

Saxo in expeditione percuſſum, ac notabili cicatrice in fronte deformem, nimium tamen ſua opera iactantem, ſic leuiter caſtigauit: At tu cum fugies, inquit, *nunquam poſt te reſpexeris.*

Galbæ, *cuius informe gibbo erat corpus, agenti apud ſe cauſam & frequenter dicenti:* Corrige in me ſi quid *reprehendis: reſpondit:* Ego te monere *poſſum, corrigere non poſſum.*

Cum multi Seuero Caßio accuſante abſoluerētur: & architectus fori Auguſti expectationē operis diu traheret, ita iocatus eſt: Vellem Caßius *& meum forum accuſaſſet.*

Vectius *cum monumentum patris exaraßet, ait* Auguſtus: Hoc *eſt uere monumentum patris colere.*

Cum audiſſet inter pueros, quos in Syria Herodes rex *Iudæorum intra bimatum iußit interfici, filium quoq; eius occiſum, ait:* Melius *eſt* Herodis *porcum eſſe, quam filium.*

Idem Auguſtus, *quia Mecœnatē ſuū nouerat eſſe ſtylo remiſſo, molli, & diſſoluto, talem ſe in epiſtolis, quas ad eum ſcribebat, ſæpius exhibebat: & contrà caſtigationem loquēdi, quam aliàs ille ſcribendo ſeruabat, in epiſtola ad* Mecœnatē *familiari, plura in iocos effuſa ſubtexuit:* Vale mel gē-

melcule tiū, **metuelle, ebur ex* Hetruria, *laſer* Aretinum, *adamas ſupernas,* Tyberinū *margaritum.* Cilneorum *ſmaragde, iaſpis figulorum, berylle* Porſennæ, *carbunculum*

σωωεέιω *habeas,* * ἵνα συντέμω πάντα μαλάγμα *mœcharum.*

σαώτα Exceptus *eſt à quodam cœna ſatis parca, & quaſi*

μαλάγμα *quotidiana. nam penè nulli ſe inuitanti negabat,* Poſt

τα. *epulum igitur inops, ac ſine ullo apparatu diſcedens, uale dicenti, hoc tantum inſuſurrauit:* Non *putabam me tibi tam familiarem.*

Cum

Cùm de Tyriæ purpuræ, quam emi iuſſerat, obſcuritate quæreretur, dicente uenditore, erige altius, & ſuſpice, his uſus eſt ſalibus: Quid ergo? ut me populus Romanus dicat bene cultum, in ſolario ambulaturus ſum?

Nomen clatori ſuo, de cuius obliuione querebatur, dicenti, Nunquid ad forum mandas? Accipe, inquit, commendatitias, quia illic neminem noſti.

Vatinio in prima ſua ætate eleganter inſultauit, Confuſus ille podagra, uolebat tamen uideri diſcuſſiſſe uitium, & mille paſſus ambulare ſe gloriabatur, Cui Cæſar. Non miror, inquit, dies aliquanto ſunt longiores.

Relata ad ſe magnitudine æris alieni, quam quidam eques Romanus dum uixit excedentem * *ducenties* L L S. *celauerat, culcitram emi cubicularem in eius auctione ſibi iuſſit. Et præceptum mirantibus, hanc rationem reddidit: Habenda eſt ad ſomnum culcitra, in qua ille, cum tantum deberet, dormire potuit.* — *ducenties* HS.

Nõ eſt intermittẽdus ſermo eius, quẽ Catonis honori dedit. Venit fortè in domum, in qua Cato habitauerat. Dein Strabone in adulationẽ Cæſaris male exiſtimãte de Catonis peruicacia, ait: Quiſquis præſentẽ ſtatum ciuitatis cõmutari non uolet, & ciuis, & uir bonus eſt. Satis ſerio & Catonem laudauit, & ſibi, ne quis affectaret res nouas, cõſuluit.

Soleo in Auguſto magis mirari quos pertulit iocos, quàm ipſe quos protulit: quia maior eſt patientiæ, quàm facundiæ laus, maxime cũ æquanimiter aliqua etiam iocis mordaciora pertulerit. Cuiuſdam prouincialis iocus aſper innotuit. Intrauerat Romam ſimillimus Cæſari, & in ſe omnium ora conuerterat. Auguſtus perduci hominẽ ad ſe iuſſit, uiſumq; hoc modo interrogauit: Dic mihi adole- — Ioci aliorũ in Auguſtum.

ſcens, fuit aliquando mater tua Romæ? Negauit ille: nec contentus, adiecit: Sed pater meus ſæpe.

Temporibus triumuiralibus Pollio *cum* Feſcenninos *in eum* Auguſtus *ſcripſiſſet, ait: At ego taceo: non eſt enim facile in eum ſcribere, qui poteſt proſcribere.*

Curtius, eques Romanus*, delicijs diffluens, cùm ma crum turdum ſumpſiſſet in conuiuio Cæſaris, interrogauit an mittere liceret.* Reſponderat *princeps,* Quid *ni liceat? Ille ſtatim per feneſtram miſit.*

Aes alienum Auguſtus *cuiuſdam ſenatoris chari ſibi non rogatus exoluerat, numerato quadragies. at ille pro, gratiarum actione hoc ſolum ei ſcripſit: Mihi nihil.*

Solebat Licinius, libertus eius, inchoanti opera patrono magnas pecunias conferre. quẽ morẽ ſecutus, cẽtum promiſit per libellum, in quo uirgulæ ſuperductæ pars ultra pecuniæ defectionẽ protẽdebatur, uacãte infrà loco, Cæſar oc caſione uſus, priori alterũ cẽties ſua manu iunxit, ſpatio diligẽter expleto, et affectata literæ ſimilitudine, geminatãq; accepit ſummã diſſimulante liberto. qui poſteà cœpto alio opere, leniter factũ ſuum Cæſari obiecit, libello tali dato: Cõfero tibi domine ad noui operis impẽsã, quod uidebitur.

Mira etiam cenſoris Auguſti*, & laudata patientia.* Corripiebatur *eques* Romanus *à principe, tanquam minuiſſet facultates ſuas. at ille ſe multiplicaſſe coram probauit. mox eidem obiecit, q̃, ad contrahendum matrimonium legibus non paruiſſet: ille uxorem ſibi & tres liberos eſſe dixit, tunc adiecit:* Poſthac *Cæſar, cum de honeſtis hominibus inquiris, honeſtis mandato.*

Etiam militis non libertatem, ſed & temeritatẽ tulit. In quadam uilla inquietas noctes agebat, rumpente ſomnum

mnum eius crebro noctuæ cantu prehendendam curauit noctuam. miles aucupij peritus, & ſpe ingentis præmij, pertulit. Laudato imperator mille nummos dari iußit. Ille auſus eſt dicere: Malo uiuat, auemq; dimiſit. Quis non miratus eſt, non offenſo Cæſare, abijſſe militem contumacem?* eam

Veteranus cum die ſibi dicto periclitaretur, acceßit in publico ad Cæſarem, rogauitq; ut ſibi adeſſet. Ille aduocatum, quem ex comitatu ſuo elegerat, ſine mora dedit, commẽdauitq; ei litigatorem. Exclamauit ingenti uoce ueteranus: At non ego Cæſar periclitante te Actiaco bello, uicarium quæſiui, ſed pro te ipſe pugnaui: detexitq; impreſſas cicatrices. Erubuit Cæſar, uenitq; in aduocationem: ut qui uereretur non ſuperbus tantum, ſed etiam ingratus uideri,

Delectatus inter cœnam erat pueris ſymphoniacis Turonij Flacci Mangonis: atq; eos frumento donauerat, cum in alia acroamata fuiſſet liberalis nummis. eoſdemq; poſtea Turonius æquè inter cœnam quærenti Cæſari, ſic excuſauit: Ad molas ſunt.

Acroamata ſunt feſtiuæ audiciões ac iucũdæ narrationes Græcis.

Sublimis Actiaca uictoria reuertebatur, occurrit ei inter gratulantes coruum tenens, quem inſtituerat hoc dicere: Aue Cæſar, uictor, imperator. Miratus Cæſar officioſam auẽ, uiginti millibus nummum emit. Socius opificis, ad quem nihil ex illa liberalitate peruenerat, affirmauit Cæſari, habere illum & alium coruum, quem ut afferre cogeretur, rogauit. Allatus uerba, quæ didicerat, expreßit: Aue uictor imperator Antoni. Nihil exaſperatus, ſatis duxit, iubere illum diuidere donatiuum cum cõtubernali. Salutatus ſimiliter à pſittaco, emi iußit eum. Idem miratus in pica, hanc quoq; redemit. Exemplum ſutorem pauperem ſolici-

ſolicitauit, ut coruũ inſtitueret ad parem ſalutationem: qui impendio exhauſtus, ſæpe ad auem non reſpondentẽ dicere ſolebat: Opera et impenſa perijt. Aliquãdo tamẽ coruus cœpit dicere dictatã ſalutationẽ. Hac audita dũ trãſit Auguſtus, reſpondit: Satis domi ſalutatorum taliũ habeo. Superfuit coruo memoria: ut & illa, quibus dominum quærentem ſolebat audire, ſubtexeret: Opera et impẽſa perit. Ad quod Cæſar riſit: emiq; auẽ iuſsit, quanti nullam adhuc emerat.

Solebat deſcendenti à palatio Cæſari honorificum aliquod epigrama porrigere Græculus. Id cum fruſtra ſæpe feciſſet, rurſusq; eum id facturum uidiſſet Auguſtus, breue manu ſua in charta exarauit Græcum epigramma: pergenti deinde ad ſe obuiam miſit. Ille legendo laudare, mirari tam uoce quàm uultu. Cumq; acceſsiſſet ad ſellam, demiſſa in fundam pauperem manu, paucos denarios protulit, quos principi daret. Adiectus hic ſermo, Μὴ κατὰ τὴν τύχην σοῦ σεβαστὲ, εἰ πλέον εἶχον, πλέον ἐδίδουν: *Non ſecundum fortunam tuam Auguſte: ſi plus haberem, plus darem. Secuto omnium riſu, diſpenſatorem Cæſar uocauit, et ſeſtertia centum millia Græculo numerari iuſsit.*

Super iocis, ac moribus Iuliæ Auguſti filiæ. Cap. V.

Iuliæ Auguſti filiæ mores.

VUltis aliqua et filiæ eius Iuliæ dicta referamus? Sed ſi garrulus nõ putabor, uolo de moribus fœminæ pauca præmittere, ni quiſquam ueſtrũ habeat ſeria, et diſcenda quæ proferat. Hortantibusq; omnibus, ut cœpto inſiſteret, ita de Iulia orſus eſt: Annum agebat triceſimum et octauum, tempus ætatis (ſi mens ſana ſupereſſet) uergentis in ſenium: ſed indulgentia tã fortunæ, quàm patris abutebatur, cum alioqui literarum amor, multaq; eruditio, quod in illa domo facile erat, præterea mitis humanitas, minimeq;

meq́; ſæuus animus ingentem fœminæ gratiam conciliarent, mirantibus qui uitia noſcebant, tantam pariter diuerſitatem. Non *ſemel præceperat ei pater, temperato tamen inter indulgentiam grauitatemq́; ſermone, quatenus moderaretur profuſos cultus, perſpicuosq́;* * *comitatus.* Idem *cum ad nepotum turbam, ſimilitudinemq́; reſpexerat, qua repræſentabatur* Agrippa: *dubitare de pudicitia filiæ erubeſcebat.* Inde *blandiebatur ſibi* Auguſtus, *lætum in filia animũ uſque ad ſpeciem procacitatis, ſed reatu liberum, & talem fuiſſe apud maiores* Claudiam *credere audebat.* Itaque *inter amicos dixit, duas habere ſe filias delicatas, quas neceſſe haberet ferre,* Iuliam, & Rempublicam.

comptus

Iulia *uenerat ad eum licentiore habitu, & oculos offenderat patris tacentis.* Mutauit *cultus ſui poſtera die morẽ; & lætum: patrem, afectata ſeueritate, cõplexa eſt.* At ille, *qui pridie dolorem ſuum continuerat, gaudium continere non potuit.* Et *quantum, ait, in filia* Auguſti *probabilior eſt hic cultus?* Non *defuit patrocinio ſuo* Iulia, *his uerbis:* Hodie *enim me patris oculis ornaui, heri uiri.*

Reſpõſũm Iuliæ.

Notum *& illud: auerterant in ſe populum in ſpectaculo gladiatorum* Liuia, & Iulia, *comitatus diſſimilitudine.* Quippe *cingentibus* Liuiã *grauibus uiris, hæc iuuẽtutis, et quidem luxurioſæ grege circonſidebatur.* Admonuit *pater ſcripto:* Videret, *quantum inter duas principes fœminas intereſſet,* Eleganter *illa reſcripſit:* Et *hi mecum ſenes fient.*

Eadem Iulia *maturè habere cœperat canos, quos legere ſecretò ſolebat. ſubitus interuentus patris aliquando oppreſſit ornatrices. diſſimulauit* Auguſtus, *deprehenſis ſuper ueſtem earum canis; & aliis ſermonibus tempore extracto, induxit ætatis mentionẽ: interogauitq́; filiã, utrum*

poſt

poſt aliquot annos cana eſſe mallet, an calua. Et cum *illa reſpondiſſet*. Ego pater *cana eſſe malo: ſic illi mendacium obiecit: Quid ergo iſtæ te caluam tam cito faciunt?*

Item cum grauem amicorum audiſſet Iulia *ſuadentem, melius facturam, ſi ſe compoſuiſſet ad exemplar paternæ frugalitatis, ait:* Ille *obliuiſcitur, Cæſarem ſe eſſe: ego meminime Cæſaris filiam.*

Cumq́; conſcij flagitiorum mirarentur, quo modo ſimiles Agrippæ *filios procrearet, quæ tam uulgo poteſtatem corporis ſui faceret, ait:* Nunquam *enim niſi naui plena tollo uectorem.*

Populiæ reſponſum.

Simile dictum Populiæ Marci *filiæ: quæ miranti cuidam quid eſſet, quapropter aliæ beſtiæ nunquam marem deſiderarent, niſi cum prægnantes uellent fieri, reſpondit:* Beſtiæ *enim ſunt.*

Rurſus de uirorum iocis, argutisq́; reſponſis. Cap VI.

S*Ed ut à fœminis ad uiros, & à laſciuis iocis ad honeſtos reuertar:* Caſellius *iuriſconſultus urbanitatis miræ libertatisq́; habebatur: præcipuè tamen is iocus eius innotuit.** Lapidatus *à populo* Vatinius, *cum gladiatorium munus ederet, obtinuerat, ut ædiles edicerent, ne quis in arenam niſi pomum miſiſſe uellet.* Forte *ijs diebus* Caſellius *conſultus à quodam, an nux pinea pomum eſſet, reſpondit: Si in* Vatinium *miſſurus es, pomum eſt.*

Laudatus

Caſelij dictum.

Mercatori *deinde, quemadmodum cum ſocio nauem diuideret, interroganti, reſpondiſſe traditur;* Nauem *ſi diuidis, nec tu nec ſocius habebitis.*

In *Galbam eloquentia clarum, ſed* quam habitus (ut ſuprà dixi) corporis deſtruebat,* M. Lollij *uox circunferebatur,* Ingenium *Galbæ malè habitat.*

quam: ut referatur ad eloquētiam.

In

In eundem Galbam Orbilius Grammaticus acerbius irriſit. Prodierat Orbilius in reum teſtis: quem Galba ut cõfunderet, diſſimulata eius profeſſione, interrogauit. Quid artium facis? reſpondit: In ſole gibbos fricare ſoleo.

L. Cæcilius, *cum C. Cæſar alijs, qui ſecum pila luſitabant, centena ſeſtertia, illi uni quinquaginta dari iuſſiſſet: Quid ego, inquit, una manu ludo, & non duabus, ut plus habere poſſim?* Cecilius.

Cum iratus eſſe P. Clodius Decimo Valerio *diceretur, quòd ei* *nummum petenti non dediſſet: Quid amplius, inquit, mihi facturus es, niſi ut Dyrrhachium eam, & redeam? alludens ad Ciceronis exilium.* Valerij cauillum. **mimum*

De ſententijs ac dictis Liberij & Publij mimographorum: deque Pilade, ac Hyla hiſtrionibus. Cap. VII.

SEd quia & paulò antè Aurelius Symmachus, & ego nunc Laberij fecimus mentionem: ſi aliqua huius, atque Publij dicta referemus, uidebimur & adhibendi conuiuio mimos uitaſſe laſciuiam, & tamen celebritatem, quam, cùm adſunt: illi excitare pollicentur, imitari. Laberium aſperæ libertatis equitem Romanum Cæſar quingentis millibus inuitauit, ut prodiret in ſcenam, & ipſe ageret mimos, quos ſcriptitabat. ſed poteſtas non ſolum ſi inuitet, ſed etiam ſi ſupplicet, cogit. unde ſe & Laberius à Cæſare coactum in prologo teſtatur his uerſibus:* Laberij uerſus.

Neceſſitas, cuius* curſus auerſi impetum **curſu auerſo.*
Voluerunt multi effugere, pauci potuerunt.
Quò me detruſit pene extremis ſenſibus?
Quem nulla ambitio, nulla unquam largitio,
Nullus timor, uis nulla, multa auctoritas
Mouere potuit in iuuenta de ſtatu:

Ecce in ſenecta ut facilè labefecit loco
Viri excellentis mente clemente edita
Submiſſa placidè blandiloquens oratio.
Etenim ipſi dij negare cui nil potuerunt.
Hominem me denegare quis poſſet pati?
Ego, bis tricenis annis actis ſine nota,
Eques Romanus lare egreſſus meo,
Domum reuertar Mimus. nimirum hoc die
Vno plus uixi, mihi, quàm uiuendum fuit.
Fortuna immoderata in bono æquè atque in malo,
Si tibi erat libitum, literarum laudibus,
Floris cacumen noſtræ famæ frangere:
Cur cum uigebam membris præuiridantibus,
Satis facere populo & tali cùm poteram uiro,
Non flexibilem me concuruaſti, ut caperes?
Nunc me quò deijcis? quid ad ſcenam affero?
Decorem formæ, an dignitatem corporis?
Animi uirtutem, an uocis iocundæ ſonum?
Vt hedera ſerpens uires arboreas necat:
Ita me uetuſtas amplexu annorum necat.
Sepulchris ſimilis, nil niſi nomen retineo.

*In ipſa quoq; actiones ſubinde ſe, quà poterat, ulciſcebatur, inducto habitu Syri, qui uelut flagris cæſus, præripientiq; ſe ſimilis, exclamabat: Porrò Quirites libertatẽ pdidimus. Et paulò pòſt adiecit: Neceſſe eſt multos timeat, quẽ multi timẽt. Quo dicto uniuerſitas populi ad ſolum Cæſarẽ oculos, & ora cõuertit, notãtes eius*impotẽtiã hac dicacitate lapidatã. Ob hæc in Publiũ uertit fauorẽ. Is Publius natione Syrus, cum puer ad patronum domum eſſet adductus, promeruit eũ nõ minus ſalibus, & ingenio, quàm forma.*

*potentiã

nam

nã forte cũ ille ſeruum ſuum hydropicum iacentẽm in area uidiſſet, increpuiſſetq́;, quid in ſole faceret: reſpondit, Aquã calefacit. Ioculari deinde ſuper cœnam exorta quæſtione; quod nam eſſet moleſtum otium: aliud alio opinantes, ille po dagrici pedes dixit. Ob hæc, & alia manumiſſus, & maiore cura eruditus, cum mimos componeret, ingentiq; aſſenſum Italiæ oppidis agere cœpiſſet: productus Romæ per Cæſaris ludos, omnes, qui tunc ſcripta & operas ſuas in ſcenã locauerant, prouocauit, ut ſinguli ſecũ, poſita inuicem ma teria, pro tẽpore contenderẽt. nec ullo recuſante, ſuperauit omnes: in queis & Laberium. unde Cæſar arridens hoc modo pronunciauit: Fauente tibi, me uictus et Laberi à Syro. ſtatimq; Publi palmam, & Laberio anulum aureum cum quingentis ſeſtertijs dedit. Tunc Publius ad Laberium recedentem, ait: Quicum contendiſti ſcriptor, hunc ſpectator ſubleua. Sed & Laberius ſequenti ſtatim commiſſione, mimo nouo interiecit hos uerſus:

Publij dicta.

Non poſſunt primi eſſe omnes omni in tempore.
Summum ad gradum cum claritatis ueneris:
Conſiſtes ægrè. & citius, quàm aſcendas, decides.*
Cecidi ego, cadet qui ſequitur: laus eſt publica.

Ex Gell. l. 17. c. 14.
* *deſcendas*

Publij autem ſententiæ feruntur lepidæ, & ad communem uſum accommodatiſſimæ. ex quibus has fere memini ſingulis uerſibus circumſcriptas:

Publij ſẽtentiæ lepidæ.

Malum conſilium eſt, quod mutari non poteſt.
Beneficium dando accepit, qui digno dedit.
Feras, non culpes, quod mutari non poteſt.
Cui plus licet quàm per eſt, plus uult quàm licet.
Comes facundus in uia pro uehiculo eſt.
Frugalitas miſeria eſt rumoris boni.

Hæredis fletus ſub perſona riſus eſt.

Furor fit læſa ſæpius patientia.

Improbè Neptunum accuſat, qui iterum naufragium facit.

Nimium alter cando ueritas amittitur.

Pars beneficij eſt, quod petitur, ſi citò neges.

Ita amicum habeas, poſſe ut fieri inimicum putes.

Veterem ferendo iniuriam, inuitas nouam.

Nunquam periculum ſine periculo uincitur.

Pylades & Hylas Hiſtriones.

Sed quia ſemel ingreſſus ſum ſcenā loquēdo, non Pylades *hiſtrio nobis omittendus eſt: qui clarus in opere ſuo fuit temporibus* Auguſti, *&* Hylā *diſcipulū uſq; ad æqualitatis cōtētionē eruditione prouexi.* Popul*us deinde inter utriuſq; ſuffragia diuiſus eſt. &* cū canticū quoddā ſaltaret Hylas, *cuius clauſula erat,* τὸν μέγαν Ἀγαμέμνονα, *ſublimē ingentēq;* Hylas *uelut metiebatur: non tulit* Pylades, *& exclamauit è cauea,* σὺ μακρὸν οὐ* μέγαν ποιεῖς. Tunc cū populus coegit idē ſaltare canticū. cūq; ad locū ueniſſet, quē reprehēderat, *expreſſit cogitantē, nihil magis ratus magno duci conuenire, q̃ pro omnibus cogitare.* Saltabat Hylas Oedipodē, *&* Pylades hac uoce ſecuritatem ſaltantis caſtigauit σὺ βλέπεις. *Cùm in* Hèrculem *furentem prodiſſet, & non nullis inceſſum hiſtrioni conuenientem non ſeruare uideretur: depoſita perſona. ridentes increpuit,* μωροὶ, μαινόμενον ὀρχοῦμαι. *Hac fabula & ſagittas iniecit in populum. Eandē perſonam. cum iuſſu* Auguſti *in triclinio ageret, & intendit arcum, & ſpicula immiſit. Nec indignatus eſt* Cæſar, *eodē ſe loco* Pyladi, *quo populo R. fuiſſe. Hic q̃a ferebatur mutaſſe rudis illius ſaltationis ritum, qui apud maiores uiguit, & uenuſtā induxiſſe nouitatē interrogatus ab* Auguſto, *quæ ſaltationi cōtuliſſet, reſpōdit** αὐλῶν συρίγγων τ' ἐνο-

μετὰποιεῖς

λυδ' ῶν

λι.

τ᾽ ἐνοπὴ, ὁμαδὸν τ᾽ ἀντρώπων. Idem cum propter populi ſeditionẽ pro contẽtione inter ſe Hylamq́; habita, cõcitatam indignationem excepiſſet Auguſti, reſpõdit: καὶ ἀχάριστεῖς βασιλεῦ, ἔασον αὐτοὺς περὶ ἡμᾶς ἀσχολεῖσθαι.

Quomodo Plato uino indulgendum eſſe præceperit: & quam periculoſum turpeq́ue ſit, tactus ac guſtus uoluptatibus eſſe obnoxium. Cap. VIII.

HIs dictis, & excitata lætitia, cum in Auieno memoria florida, & amœnitas laudaretur ingenij, mẽſas ſecũdas miniſter admouit. Et Flauianus: Multi, ut extimo, in hoc à Varrone diſſentiũt, q in illa lepidiſſima ſatyra Menippea, quæ inſcribitur, Neſcis quid ueſper ſeruus uehat: de ſecũda mẽſa placẽtas remouit. Sed quæſo dicas, Cecinna, uerba ipſa Varronis, ſi tibi beneficio memoriæ tenacioris hæſerunt. Et Albinus, Locus, inquit, Varronis, quẽ referri à me imperas, in his ferè uerbis eſt: Bellaria eã maxime ſunt mellita, quæ mellita non ſunt: *Dulcibus enim cũ pepſi ſocietas infida. Significant autẽ bellaria, omne menſæ ſecundæ genus. nam quæ πέμματα Græci, uel τραγήματα dixerunt, ea ueteres noſtri appellauere bellaria. Vina quoq; dulciora eſt inuenire in comœdijs antiquioribus hoc uocabulo, dictaq́; ea Liberi bellaria. Et Euangelus: Agite antequàm ſurgendum nobis ſit, uino indulgeamus. Quod decreti Platonici auctoritate faciemus: qui exiſtimauit ſomitẽ eſſe quendã, & incitabulum ingenij, uirtutisq́; ſi mens, & corpus hominis uino flagret. Tũ Euſtathius, Quid *agis, inquit, Euãgele? an Platonẽ extimas haurienda paſſim uina ſuaſiſſe; & nõ magis inter minuta pocula iucundiorem, liberaliorẽmq́; inuitationem, quæ fieret ſub quibuſdam quaſi arbitris, & magiſtris conuiuiorum ſobrijs, non improbaſſe? Et hoc-

Maſſerius apud Aulũ Gelliũ c. 11 lib. 13. ex Cælio Rhodigino hunc locum ſic reſtituit, πέμμασιν .n. ὃ πίνει ſocietas infida.

ais

eſt, quod in primo, et in ſecundo de legibus non inutile uiris eſſe decernit. nam & modicis, honeſtisq; inter bibendum remiſſionibus refici, integrariq; animos ad inſtauranda ſobrietatis officia extimauit, redditosq; ſenſim lætiores, & ad intentiones rurſus capeſſendas fieri habiliores, & ſimul ſi qui penitus in his affectionum cupiditatumq; errores ineſſent, quos celaret alioqui pudor reuerens, ea omnia ſine graui periculo libertate per uinū data detegi, & ad corrigendum medendumq; fieri opportuniora. Atq; hoc etiā Plato ibidem dicit, non diffugiendas eſſe huiuſcemodi exercitationes * aduerſus propulſandam uini uiolentiam, neq; ullum unquā continentem prorſum: aut tēperantem ſatis fideliter uiſum eſſe, cui uita non inter ipſa errorum pericula, & in medijs uoluptatum illecebris explorata ſit. nā cui Libētiæ Gratiæq; omnes conuiuiorum incognitæ ſint, quiq; illarum omnino expers ſit, ſi cum fortè ad participandas huiuſmodi uoluptates aut uoluntas tulerit, aut caſus induxerit, aut neceſſitas impulerit, mox deliniri, & capi, neq; mentem eius, animumq; conſiſtere. Congrediendum igitur, & tamquam in acie quadam cum uoluptariis rebus, cumq; iſta uini licentia cominus decernendum, ut aduerſus eas non fuga, nec abſentia ſimus tuti, ſed animi uigore, & conſtanti præſentia, moderatoq; uſu temperantiam continentiamq; tueamur, & calefacto ſimul, refotoq; animo, ſi quid in eo uel frigidæ triſtitiæ, uel torpentis uerecundiæ, fuerit, diluamus.

ad

Sed quia uoluptatum fecimus mentionem, docet Ariſtoteles, à quibus uoluptatibus ſit cauendum. Quinque enim ſunt ſenſus hominum, quos Græci αἰσθήσεις appellant, per quos uoluptas animo, aut corpori quæri uidetur: tactus: guſtus, odoratus, uiſus, auditus, ex his omnibus uoluptas,

Ex Gell. l. 19. cap. 2

qua

*quæ immodicè capitur, ea turpis, atq; *improba eſt. ſed n. quæ nimia ex guſtu atq; tactu eſt, ea uoluptas, ſicut ſapientes uiri cenſuerunt, omnium rerum fœdiſſima eſt eosq; maxime, qui ſeſe duabus iſtis uoluptatibus dediderunt, grauiſſimi uitij uocabulis Græci appellauerunt, uel* ἀκρατεῖς *uel* ἀκολάστους*: nos eos uel incontinentes dicimus, uel intemperãtes. Iſtas autem uoluptates duas, guſtus atq; tactus, id eſt, cibi atq; ueneris, ſolas hominibus cõmunes uidemus eſſe cum beluis. & idcirco in pecudũ ferorumq; animalium numero habetur, quiſquis eſt his ferarum uoluptatibus occupatus. Cæteræ ex tribus alijs ſenſibus proficiſcentes, hominũ tantum propriæ ſunt. Verba ſuper hac re Ariſtotelis philoſophi in medium proferã: ut quid de his infamibus uoluptatibus tã clarus, atq; inclytus uir ſentiat, publicetur:* improbata

Διατὶ οἱ κατὰ τὴν τῆς ἁφῆς ἢ γεύσεως ἡδονὴν γιγνομένην ἂν ὑπερβάλλωσιν, ἀκρατεῖς λέγονται. οἵτε γὰρ περὶ τὰ ἀφροδίσια ἀκόλαστοι τοιοῦτοι, οἵτε περὶ τὰς τῆς τροφῆς ἀπολαύσεις, τῆς δὲ κατὰ τὴν τροφὴν, ἀπ' ἐνίων μὲν ἐν τῇ γλώττῃ τὸ ἡδὺ ἀπ' ἐνίων δὲ ἐν τῷ λάρυγγι. διὸ καὶ φιλόξενος γεράνου λάρυγγα εὔχετο ἔχειν. οἱ δὲ κατὰ τὴν ὄψιν καὶ τὴν ἀκοὴν οὐκ ἔτι. ἢ διὰ τὸ τὰς ἀπὸ τούτων γινομένας ἡδονὰς κοινὰς εἶναι ἡμῖν καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις. ἅτε οὖν οὖσαι κοιναὶ ἀτιμόταται εἰσὶ καὶ μάλιστα μόναι ἐπονείδιστοι. ὥστε τὸν ὑπὸ τούτων ἡττώμενον ψέγομεν. καὶ ἀκρατῆ, καὶ ἀκόλαστον λέγομεν. διὰ τὸ ὑπὸ τῶν χειρίστων ἡδονῶν ἡττᾶσθαι. οὐσῶν δὲ τῶν αἰσθήσεων πέντε, τὰ ἄλλα ζῶα ἀπὸ δύο μόνων τῶν προειρημένων ἥδεται. κατὰ δὲ τὰς ἄλλας, ἢ ὅλως οὐχ ἥδεται, ἢ κατὰ συμβεβηκὸς τοῦτο πάσχει. ὁρῶν μὲν γὰρ τὸ ὁρῶν, ἢ ὀσφραινόμενον χαίρει, ὅτι ἀπολαύει, καὶ ὅταν πληρωθῇ οὐδὲ

τὰ τοιαῦτα ἡδέα αὐτά. ὥσπερ οὐδὲ ἡμῖν ἡ τοῦ παρέχουσ ὀδμὴ, ὅταν ἄδην ἔχωμεν τοῦ φαγεῖν, ὅταν δὲ ἐνδεεῖς ὦμεν ἡδεῖα. ἡ δὲ τοῦ ῥόδου ἀεὶ ἡδεῖα.

Quis igitur, habens aliquid humani pudoris, uoluptatibus iſtis duabus, coeundi atque comedendi, quæ homini cum ſue atque aſino communes ſunt, gratuletur? Socrates quidem dicebat, homines multos propterea uelle uiuere, ut ederent & biberent, ſe bibere atque eſſe, ut uiueret. Hippocra*tes autem, diuinam uir ſcientia, de coitu uenereo ita exiſtimabat: Partem eſſe quandam morbi teterrimi, quem noſtri comitiale dixerunt.* Nanque *ipſius uerba hæc traduntur:* τὴν συνουσίαν εἶναι μικρὰν ἐπιληψίαν: *id eſt, coitum eſſe paruum morbum comitialem.*

FINIS LIBRI SECVNDI.

Secundo huic libro ſuum deeſſe finem, & ſequenti item principium, id facilius perſpectu eſt, quàm ut admonendus ſit lector. ſi quid tamen lucis tantis addi tenebris queat, hanc librorum putem fuiſſe cohærentiam. In fine primi libri mentio facta erat de poeta Vergilio ſed cum cœnæ tempus interpellaret, placitum fuit ſermonem eum reſeruari colloquio diei ſequentis. quare cum ſecundus liber ea contineat, quæ dicta erant inter cœnandum, reſtabat, ut tertio ea, quæ de Vergilio dicenda erant, explicarentur: quorum magnam certe partem deſiderari nemo non facile animaduerterit. Sed hæc deplorari à nobis poſſunt, emendari non poſſunt.

MACROBII AVRELII THEODOSII, V.C. ET ILL. Saturnaliorum,

LIBER TERTIVS.

Quàm accuratè Vergilius expreſſerit diuerſos ritus ſacrificandi. Cap. I.

Violatum cum ſe noſſet Aeneas, & multa cæde pollutum, ait:

Tu genitor cape ſacra manu, patrioſq; Penates: Aeneid. 2

Me bello è tanto digreſſum, & cæde recenti,

Attrectare nefas: donec me flumine uiuo Abluero. Poſt Caietæ quoque nutricis ſepulturam, quò potiſsimùm nauigans appellitur, quàm ad eam partem, per quam fluuio Tyberinus amœno in mare prorumpit, ut confeſtim in ipſo Italiæ limine fluuiali unda ablutus, poſſet quàm puriſſime Iouem, Phrygiamq; ex ordine matrem inuocare. Quid, quòd Euandrum aditurus per Tyberim nauigat, quòd eum eſſet reperturus Herculi ſacra celebrantem, ut ſic purificatus ſacris poſsit hoſpitalibus intereſſe? Hinc & Iuno ipſa conqueritur, non magis quòd Aeneam contigiſſet contra ſuum uelle in Italiam peruenire, quàm quòd optato potiretur Tybridis alueo. quia ſciret eum hoc amne purificatum, poſſe ſacra etiam ſibi ritè perficere. nam ne ſupplicari quidem ſibi ab eo uellet. Nunc (quoniam purificationem, ad ſacra ſuperorum pertinentem deorum, in Vergiliana obſeruatione monſtrauimus) uidea-

mus, utrũ etiam circa inferorũ deorum cultum proprietatẽ moris idem poeta ſeruauerit. Conſtat dijs ſuperis ſacra facturum corporis ablutione purgari. cum uero inferis litandum eſt, ſatis actum uidetur, ſi aſperſio ſola cõtingit. De ſacris igitur ſuperorum ait Aeneas: Donec me flumine uiuo Abluero. At Dido cum ſacra dijs inferis inſtituit, ait:

Aeneid. 4 Annam chara mihi nutrix huc ſiſte ſororem.
Dic corpus propet fluuiali ſpargere lympha, & alibi,
Sparſerat & latices ſimulatos fontis Auerni.

Necnon cum Miſenum ſepulturæ mandari refert idem;

circumluit Ter ſocios pura * circuntulit unda,
Spargens rore leui.

Sed & cum facit Aeneam apud inferos ramum Proſerpinæ conſecraturum, ita refert:

Aeneid. 6 Occupat Aeneas aditum, corpusq; recenti
Spargit aqua.

Quam proprie Vergilius uſus ſit uerbis ad ſacra pertinentibus. Cap. II.

VErborũ autẽ proprietas, tam poetæ huic familiaris eſt, ut talis obſeruatio in Vergilio eſſe iam deſinat nullis tamen magis propriè uſus eſt, quàm ſacris, uel ſacrificialibus uerbis. & primum non omiſerim, in quo pleriq; falluntur, Extaq; ſalſos Porriciam in fluctus: non, ut quidam, Proijciam: exiſtimantes dixiſſe Vergilium proijcienda exta, qui adiecit, in fluctus. ſed non ita eſt. nam ex diſciplina aruſpicum, & ex præcepto pontificum, uerbum hoc ſolenne ſacrificantibus eſt, ſicut Veranius ex primo libro Pictoris ita diſſertationem huius uerbi executus eſt: Exta porriciuntor, dijs tanto in altaria, aram'ue, focum'ue, eo'ue quò exta dari debebunt. Porricere ergo, non

Porricere. (margin)

non proijcere, proprium ſacrificii uerbum eſt. Et quia dixit Veranius *in aram, focum'ue, eo'ue quò exta dari debebunt, non pro ara, & pro foco mare accipiendum eſt, cùm ſacrificium dijs maris dicatur. ait enim:*

Dij, quibus imperium eſt pelagi, quorum æquora curro, Aeneid. 5
Vobis lætus ego hoc candentem in littore taurum
Conſtituam ante aras, uoti reus, extaq́; ſalſos
Porriciam in fluctus, & uina liquentia fundam.

Ex *his docetur in mare ritè potuiſſe porrici exta, nō proiici.* Conſtituā *ante aras uoti reus. Hæc uox propria ſacrorū eſt, ut* Reus *uocetur, qui ſuſcepto uoto ſe numinibus obligat:* Damnatus *autem qui promiſſa uota*non ſoluit. Sed de hoc non opus eſt à me plura proferri, cum uir doctiſſimus* Euſtathius *paulo ante hanc partem plenius executus ſit. Eſt profundū ſcientiā huius poetæ in uno ſæpe reperire uerbo, quod fortuito dictum uulgus putaret. multifariam .n. legimus quòd litare ſola non poſſit oratio, niſi & is, qui deos precatur, etiam aram manibus apprehendat.* Inde Varro Rerum *diuin. lib. 5 dicit aras primum anſas dictas, quòd eſſet neceſſarium à ſacrificātibus ea teneri. Anſis autem teneri ſolere uaſa quis dubitet? Commutatione ergo literarum, aras dici cœptas, ut* Valeſios *et* Fuſios *dictos prius, nūc* Valerios *et* Furios *dici. Hæc oīa illo poeta executus eſt uerſu,*

Reus, Dānatus.
iam.
Mos tāgēdi aras.

Talibus orantem dictis, arasq́; tenentem Aeneid. 4
Audijt omnipotens.

Non'ne *ero additum crediderit, nō quia orabat tantum, ſed quia & aras tenebat, auditum?* Necnon *cum ait:*

Talibus orabat dictis, arasq́; tenebat. Item, Aeneid. 1
Tango aras, medios ignes, & numina teſtor Aen. 12.

Eandem *uim nominis ex apprehenſione ſignificat.*

Idem

Idem poeta tam ſcientia profundus, quàm amœnus in genio, nonnulla de ueteribus uerbis, quæ ad proprietatem ſacrorum nouerat pertinere, ita interpretatus eſt, ut muta to uerbi ſono integer intellectus maneret. nam primo põtificij iuris libro apud Pictorem uerbum hoc poſitum eſt, uitulari. de cuius uerbi ſignificatu Titius ita retulit: Vitulari eſt uoce lætari. Varro etiam in libro XV. Rerum diuinarum ita refert, quòd põtifex in ſacris quibuſdam uitulari ſoleat: quod Græci παιανίζειν uocant. Has tot interpretationis ambages, quàm paucis uerbis docta Maronis elegantia expreſſit,

Lætumq́; choro pæana canentes,

Nã ſi uitulari eſt uoce lætari, quod eſt παιανίζειν: non'ne in cantu læti παιᾶνος enarratio uerbi perfecta ſeruata? Et ut huic uocabulo diutius immoremur, Hyllus libro, quẽ de dijs compoſuit, ait * uitulam uocari deam, quæ lætitiæ præeſt. Piſo ait uitulam uictoriam nominari. Cuius rei hoc argumentum profert: quòd poſtridie Non. Iulias re bene geſta, cum pridie populus à Tuſcis in fugam uerſus ſit, unde Populi fugia dicuntur, poſt uictoriam certis ſacrificijs fiat uitulatio. Quidam nomen eius animaduerſum putant, quòd potens ſit uitæ tolerandæ. Ideo huic deæ pro frugibus fieri ſacra dicuntur, quia frugibus uita humana toleratur. unde hoc eſſe animaduertimus, quod ait Vergilius:

* Vitulinam

Eclog. 4.

Cum faciam uitula pro frugibus, ipſe uenito.

Vt uitula dixerit pro uitulatione, quod nomen eſſe ſacrificij ob lætitiam facti, ſuperius expreſſimus. Meminerimus tamen ſic legendum per ablatiuum. Cum faciam uitula pro frugibus, id eſt, cum faciam rem diuinam, non oue, non capra, ſed uitula: tamquam dicat, cum uitulam pro frugi-

bus

bus ſacrificauero: quod eſt, cum uitula rem diuinam fecero. Pontificem Aeneam uel ex nomine referendorum laborũ eius oſtendit. pontificibus enim permiſſa eſt poteſtas memoriam rerum geſtarum in tabulas conferendi, & hos annales appellant equidem maximos, quaſi a pontificibus maximis factos. unde ex perſona Aeneæ ait: Aeneid. 2.

Et uacet annales noſtrorum audire laborum.

De ſacro, profano, ſancto, & religioſo, quid ea ſint, & quam diligenter horum uerborum proprietates expreſſerit Maro. Cap. III.

ET *quia inter decreta pontificum hoc maxime quæritur, quid ſacrũ, quid ſanctũ, quid religioſum: quærẽdum utrum ijs ſecundũ definitionẽ ſuam Vergilius uſus ſit, & ſingulis uocabuli ſui proprietatẽ more ſuo ſeruarit.*

Sacrum eſt, ut Trebatius libro primo de Religionibus refert, quicquid eſt, quod deorum habetur. Huius definitionis poeta memor, ubi ſacrum nominauit, admonitionem deorum penè ſemper adiecit: Sacrum.

Sacra Dioneæ matri, diuiſq; ferebam, Aeneid. 1 *Item,* Aeneid 4

Sacra Ioui Stygio quæ ritè incepta paraui. *Item,* Aeneid. 8

Tibi enim, tibi maxima Iuno Mactat ſacra ferens.

*Profanum omnes pene conſentiunt id eſſe, quod extra fanaticam cauſam ſit, quaſi porrò à fano & religione ſecretum. Cuius ſignificatus exemplum conſecutus eſt, cum de luco & * adyto inferorum ſacro utroque loqueretur.* Profanũ. Porro, hæ Procul. aditu-

Procul ò procul eſte profani.

Conclamat uates, totoq; abſiſtite luco.

Eò accedit, quòd Trebatius profanum id proprie dici ait, quod ex religioſo, uel ſacro in hominũ uſũ, proprietatẽq; cõuerſum eſt. quod uel apertiſſime poeta ſeruauit, cum ait:

Faune

Aeneid. 12. *Faune precor miſerere, inquit, tuq́; optima ferrum*
Terra tene; colui ueſtros ſi ſemper honores,
Quos cõtra Aeneadæ bello fecere profanos. dixerat.n.
Sed ſtirpẽ Teucri nullo diſcrimine ſacrum Suſtulerant.
Vnde oſtendit propriè profanum eſſe, quod ex ſacro promiſcuum humanis actibus accommodatum eſt.

Sanctum eſt, ut idem Trebatius libro decimo Religionum refert: interdum idem quod ſacrum, idemq́; quod religioſum: interdum aliud, hoc eſt, nec ſacrum, nec religioſum eſt. Quod ad ſecundam ſpeciem pertinet.

Aeneid. 12. *Sancta ad uos anima, atq; iſtius neſcia culpæ, Deſcendã.*
Non enim ſacro aut religioſo eius anima tenebatur, quam ſanctã hoc eſt incorruptã, uoluit oſtẽdere, ut in illo quoq;,

Aeneid. 12. *Tuq́; ò ſanctiſſima coniux Felix morte tua.*
In quo caſtitatis honorẽ incorruptæ uxoris amplexus eſt. unde & ſanctæ leges, quæ non debent pœnæ ſanctione corrumpi. Quòd autẽ ad priorẽ ſpeciei definitionem de ſancto attinet .i. ut non aliud ſit quam ſacrum, aut religioſum:

Aeneid. 2. *Ecce leuis ſummo de uertice uiſus Iuli*
Fundere lumen apex. *Et paulo poſt,*
Nos pauidi trepidare metu, crinemq́; flagrantem
Excutere, & ſanctos reſtinguere fontibus ignes.
Hic enim ſanctos ac ſi ſacros accipiemus: quia diuinitus contigerunt. Item,

Aeneid. 6 *Tuq́; ò ſanctiſſima uates Præſcia uenturi.*

Religioſum & religio de quibus & Gel. lib. 4 Cap. 9. *Non aliud niſi ſacram uocat, quam uidebat & uatem, & Deo plenam & ſacerdotem.*
Supereſt, ut quid ſit religioſum cum Vergilio communicemus. Seruius Sulpicius religionem eſſe dictam tradidit, quæ propter ſanctitatem aliquam remota ac ſepoſita à nobis

bis ſit, quaſi à relinquendo dicta, ut à carendo ceremonia.
Hoc Vergilius ſeruans ait:

Eſt ingens gelidum lucus prope Cæritis amnem
Religione patrum latè ſacer.

Et adiecit, quo proprietatem religionis exprimeret: Aeneid. 8

Vndiq; colles
Incluſere caui, & nigra nemus abiete cingit.

Quæ res utique faciebat lucum à communione populi ſecretum. Et ut relictum locum oſtenderet non ſola adeundi difficultate, adiecit & ſanctitatem:

Syluano fama eſt ueteres ſacraſſe Pelaſgos
Agrorum, pecoriſq; Deo.

Secundum Pompeium Feſtum religioſi ſunt, qui facienda & uitanda diſcernunt. hinc Maro ait:

Riuos deducere nulla Relligio uetuit.

Quòd autem ait deducere, nihil aliud eſt, quàm detergere. nam feſtis diebus riuos ueteres ſordidatos detergere licet, nouos fodere non licet. Georgic. 1. Deducere quid ſit apud Vergiliũ.

In trãſcurſu et hoc notãdũ eſt, quod et ipſe uelut prætereũs ſub unius uerbi ſignificatione proiecit. cauetur .n. in iure põtificio, ut quoniã oues duabus ex cauſis lauari ſolẽt, aut ut curetur ſcabies, aut ut purgetur lana: feſtis diebus purgãdæ lanæ gratia oues lauari nõ liceat, liceat aũt, ſi curatione ſcabies abluẽda ſit. Ideo hoc quoq; inter cõceſſa numerauit.

Balantumq; gregem fluuio merſare ſalubri. Ibidem

Quod ſi hucuſq; dixiſſet, licita, & uetita confunderet. ſed adijciendo, ſalubri, cauſam conceſſæ ablutionis expreſſit.

Quid delubrum, qui dij penates: & quòd ne in his quidem Vergilius à ſua receſſerit diligentia. Cap. IIII.

N*Omina etiam ſacrorum locorum ſub congrua proprietate proferre, pontificalis obſeruatio eſt. Ergo*

delubrum quid pontifices proprie uocent, & qualiter hoc nomine Vergilius uſus ſit, requiramus. Varro libro octauo Rerum diuinarũ, Delubrũ, ait, alior eximare, in quo præter ædem ſit area aßumpta, Deũ cauſſa; ut eſt in circo Flaminio Iouis Statoris: alios, in quo loco Dei ſimulachrũ dedicatum ſit, Et adiecit, ſicut locum, quo figerent candelam, candelabrum appellatum: ita in quo deum ponerent, nominatum delubrum. His à Varrone præſcriptis, poſſumus intelligere id potißimum ab eo probatum, quod ex ſua conſuetudine in ultimo poſuit: ut ab Dei dedicato ſimulachro delubrum cœperi nuncupari. Vergilius tamen utranque rationem diligenter eſt executus, ut enim à poſtrema incipiamus, obſeruauit delubrũ nominaturus, aut propriè deorũ nomina, aut ea, quæ dijs accommodarentur, inſerere:

Aeneid. 2 *At gemini lapſu delubra ad ſumma dracones*
Effugiunt.

& ut mox ſimulachrum nominaret, ſubtexuit:

Sæuæq; petunt Tritonidis arcem.
Sub pedibusq; deæ, clypeiq; ſub orbe teguntur. Item,
Nos delubra deum miſeri, quibus ultimus eſſet
Ille dies, feſta uelamus fronde per urbem.

Illam uero opinionem de area, quam Varro prædixerat, non dimiſit:

Principio delubra adeunt, pacemq; per aras
Aeneid. 4 *Exquirnnt.* Et mox,
Aut ante ora deum pingues ſpatiatur ad aras

Quid.n. aliud eſt ſpatiari, quam ſpatio lati itineris obambulare? ob quod adijciẽdo Ante aras, oſtẽdit areã aſſumpta deorũ cauſa. Ita ſuo more uelut aliud agẽdo implet arcana.

De dijs quoque Romanorum proprijs .i. penatibus, aſper-

aſperſa eſt huic operi non incurioſa ſubtilitas. Nigidius *n. de dijs libro decimonono requirit, num dij* Penates *ſint* Troianorum Apollo *&* Neptunus, *qui muros eis feciſſe dicuntur: & num eos in* Italiam Aeneas *aduexerit.* Cornelius *quoque* Labeo *libro de dijs* Penatibus *eadem exiſtimat.* Hanc *opinionem ſequitur* Maro, *cum dicit:*

Sic fatus, meritos aris mactabat honores, Aeneid. 5

Taurum Neptuno, *taurum tibi pulcher* Apollo,

Varro *Rerum humanarum ſecũdo,* Dardanũ *refert deos* Penates *ex* Samothrace *in* Phrygiã, *&* Aeneã *ex* Phrygia *in* Italiam *detuliſſe. Qui ſint autẽ dij* Penates, *in libro qui dẽ memorato* Varro *nõ exprimit: ſed qui diligentius eruũt ueritatem,* Penates *eſſe dixerunt, per quos penitus ſpiramus, per quos habemus corpus, per quos rationẽ animi poſſidemus. Eſſe autẽ medium æthera* Iouem, Iunonẽ *uerò imũ aera cum terra, &* Mineruam *ſummum ætheris cacumen. eo argumento utuntur, quòd* Tarquinius Demarathi Corinthij *filius,* Samothracũs *religionibus myſtice imbutus, uno templo ac ſub eodem tecto, numina memorata coniungit.* Caſsius *uerò* Hemina *dicit* Samothracas *deos, eoſdẽq;* Romanorum Penates, *propriè dici* θεοὺς μεγάλους, θεοὺς χρηστοὺς, θεοὺς δυνατούς. *Noſter hæc ſciens ait:*

Cum ſocijs, natoq;, penatibus, & magnis dijs.

Quod exprimit θεοὺς μεγάλους. *Sed & omnia hæc nomina cũ in uno de ſupradictis nominibus ſeruat, doctrinã procul dubio ſuam de hac omni opinione confirmat. cum enim ait:* Aeneid. 5

Iunonis *magnæ primum prece numen adora,*

Τὴν μεγάλην *nominat;* Aeneid. 3

Adſit lætitiæ Bacchus *dator, & bona* Iuno,

Τὴν χρηστήν: *Dominamq; potentem* τὴν δυνατήν. *Eodem* Aeneid. 1

nomine appellauit & Veſtam, quam de numero Penatum, aut certè comitẽ eorum eſſe manifeſtũ eſt: adeò ut & con-
ſed & *ſules & prætores * ſeu dictatores cum ineunt magiſtratum, Lauinij rem diuinam faciant Penatibus pariter & Veſtæ. Sed & Vergilius ubi ex perſona Hectoris dixit:*

Aeneid. 2 *Sacra ſuosq; tibi cõmẽdat Troia penates: mox adiecit:*

Sic ait: & manibus uittas, Veſtamq; potentem,
Aeternumq; adytis effert penetralibus ignem.

Addidit Higinius in libro, quem de Dijs penatibus ſcripſit:
Aeneid. 2 *uocari eos θεοὺς πατρῴους. Nec hoc Verg. ignoratũ reliquit:*

Dij patrij ſeruate domum, ſeruate nepotem. Et alibi,
Patrijq; penates.

Quãta fuerit Vergilij cura ĩ exprimẽdis diuerſis hoſtiarũ generibus: & cur Mezẽtiũ cõtẽptorẽ dixerit deorũ C. V.

NEc minus de ſacrificiorum uſu, quàm de deorũ ſciẽtia diligentiã ſuam pandit. Cùm enim Trebatius li-
Duo hoſtiarũ genera: animale unum, alterũ conſultatoriũ. *bro primo de Religionibus doceat, hoſtiarum genera eſſe duo: unum, in quo uoluntas dei per exta diſquiritur: alterum, in quo ſola anima deo ſacratur: unde & aruſpices animales has hoſtias uocant: utrunq; hoſtiarum genus Vergilius in carmine oſtendit. & primo quidem illud, quo uoluntas numinum per exta monſtratur:*

Mactat lectas de more bidentes. Et mox,
Pecudumq; recluſis
Aeneid. 4 *Pectoribus inhians ſpirantia conſulit exta.*

Alterum illud, in quo hoſtia animalis dicitur, quòd eius tantùm anima ſacratur, oſtẽdit, cum facit Entellum uictorem Eryci mactare taurum. nam ut expleret animalis hoſtiæ cauſas, ipſo uſus eſt nomine:

Hanc tibi Eryx meliorem animam pro morte Daretis,

Et ut

Et ut nuncupata uota ſignificaret, ait, Perſoluo: quod de uoto propriè dicitur. utq́; oſtenderet perſolutum dijs ſignificauit dicens:

Sternitur, exanimiſq́; tremens procumbit humi bos. Aeneid. 5

Videndum etiam, ne & illam hoſtiam oſtendat animalem:

Sanguine placaſtis uentos, & uirgine cæſa

Cùm primùm Iliacas Danai ueniſtis ad oras. Aeneid. 2

Sanguine quærendi reditus, animaq́; litandũ Argolica.

Nam & animam, id eſt, hoſtiæ nomen, poſuit: & litare, quod ſignificat ſacrificio facto placare numen.

In his ipſis hoſtijs, uel animalibus, uel cõſultatorijs quædã ſunt, quæ hoſtiæ iniuges uocãtur. i. quæ nũquã domitæ, ac iugo ſubditæ ſunt. Harum quoq́; noſter poeta ſic meminit: Iniuges boues.

Nunc grege de intacto ſeptem mactare iuuencos

Præſtiterit, totidem lectas de more bidentes. Aeneid. 6

Et ut iniuges euidentius exprimeret, adiecit:

Et intacta totidem ceruice iuuencas.

Eximij quoq́; in ſacrificiis uocabulum, non poeticum ἐπίθετον, ſed ſacerdotale nomen eſt. Veratius enim in pontificalibus quæſtionibus docet, eximias dictas hoſtias, quæ ad ſacrificium deſtinatæ eximantur è grege: uel quòd eximia ſpecie, quaſi offerendæ numinibus, eligantur. hinc ait: Hoſtiæ eximiæ.

Quattuor eximios præſtanti corpore tauros.

Vbi quòd eximuntur, eximios: quòd eliguntur, præſtanti corpore mõſtrauit. Ambarualis hoſtia eſt, ut ait Põpeius Feſtus, quæ rei diuinæ cauſa circum arua ducitur, ab his, qui pro frugibus faciunt. Huius ſacrificij mentionem in Bucolicis habet, ubi de apotheoſi Daphnidis loquitur: Hoſtiæ ambarua les.

Hæc tibi ſemper erunt, & cùm ſolennia uota

Reddemus nymphis, & cùm luſtrabimus agros.

*nomine appellauit & Veſtam, quam de numero Penatum, aut certè comitē eorum eſſe manifeſtū eſt: adeò ut & conſules & prætores * ſeu dictatores cum ineunt magiſtratum, Lauinij rem diuinam faciant Penatibus pariter & Veſtæ. Sed & Vergilius ubi ex perſona Hectoris dixit:*

ſed &

Aeneid. 2

Sacra ſuosq; tibi cōmēdat Troia penates: mox adiecit:
Sic ait: & manibus uittas, Veſtamq; potentem,
Aeternumq; adytis effert penetralibus ignem.

Addidit Higinius in libro, quem de Dijs penatibus ſcripſit: uocari eos θεοὺς πατρῴους. Nec hoc Verg. ignoratū reliquit:

Aeneid. 2

Dij patrij ſeruate domum, ſeruate nepotem. Et alibi,
Patrijq; penates.

Quāta fuerit Vergilij cura ī exprimēdis diuerſis hoſtiarū generibus: & cur Mezētiū cōtēptorē dixerit deorū C. V.

NEc minus de ſacrificiorum uſu, quàm de deorū ſciētia diligentiā ſuam pandit. Cùm enim Trebatius libro primo de Religionibus doceat, hoſtiarum genera eſſe duo: unum, in quo uoluntas dei per exta diſquiritur: alterum, in quo ſola anima deo ſacratur: unde & aruſpices animales has hoſtias uocant: utrunq; hoſtiarum genus Vergilius in carmine oſtendit. & primo quidem illud, quo uoluntas numinum per exta monſtratur:

Duo hoſtiarū genera: animale unum, alterū conſultatoriū.

Mactat lectas de more bidentes. Et mox,
Pecudumq; recluſis
Pectoribus inhians ſpirantia conſulit exta.

Aeneid. 4

Alterum illud, in quo hoſtia animalis dicitur, quòd eius tantùm anima ſacratur, oſtēdit, cum facit Entellum uictorem Eryci mactare taurum. nam ut expleret animalis hoſtiæ cauſas, ipſo uſus eſt nomine:

Hanc tibi Eryx meliorem animam pro morte Daretis,

Et ut

Et ut nuncupata uota ſignificaret, ait, Perſoluo: quód de uoto propriè dicitur. utq; oſtenderet perſolutum dijs ſignificauit dicens:

Sternitur, exanimisq; tremens procumbit humi bos. Aeneid. 5

Videndum etiam, ne & illam hoſtiam oſtendat animalem:

Sanguine placaſtis uentos, & uirgine cæſa
Cùm primùm Iliacas Danai ueniſtis ad oras. Aeneid. 2
Sanguine quærendi reditus, animaq; litandũ Argolica.

Nam & animam, id eſt, hoſtiæ nomen, poſuit: & litare, quod ſignificat ſacrificio facto placare numen.

In his ipſis hoſtijs, uel animalibus, uel cõſultatorijs quædã ſunt, quæ hoſtiæ iniuges uocãtur. i. quæ nũquã domitæ, ac iugo ſubditæ ſunt. Harum quoq; noſter poeta ſic meminit: Iniuges boues.

Nunc grege de intacto ſeptem mactare iuuencos
Præſtiterit, totidem lectas de more bidentes. Aeneid. 6

Et ut iniuges euidentius exprimeret, adiecit:

Et intacta totidem ceruice iuuencas.

Eximij quoq; in ſacrificiis uocabulum, non poeticum ἐπίθετον, ſed ſacerdotale nomen eſt. Veratius enim in pontificalibus quæſtionibus docet, eximias dictas hoſtias, quæ ad ſacrificium deſtinatæ eximantur è grege: uel quòd eximia ſpecie, quaſi offerendæ numinibus, eligantur. hinc ait: Hoſtiæ eximiæ.

Quattuor eximios præſtanti corpore tauros.

Vbi quòd eximuntur, eximios: quòd eliguntur, præſtanti corpore mõſtrauit. Ambarualis hoſtia eſt, ut ait Põpeius Feſtus, quæ rei diuinæ cauſa circum arua ducitur, ab his, qui pro frugibus faciunt. Huius ſacrificij mentionem in Bucolicis habet, ubi de apotheoſi Daphnidis loquitur: Hoſtiæ ambaruales.

Hæc tibi ſemper erunt, & cùm ſolennia uota
Reddemus nymphis, & cùm luſtrabimus agros.

Vbi luſtrare ſignificat circuire. hinc enim uidelicet & nomen hoſtiæ acquiſitum eſt, ab ambiendis aruis. ſed & in Georg. *lib.* 1.

Terq; *nouas circum felix eat hoſtia fruges.*

Obſeruatum eſt à ſacrificantibus, ut ſi hoſtia, quæ ad aras duceretur, fuiſſet uehementius reluctata; oſtendiſſetq;, ſe inuitam altaribus admoueri, amoueretur: quia inuito Deo *offerri eam putabant, quæ autem ſtetiſſet oblata, hanc uolenti numini dari exiſtimabant.* Hinc *noſter,*

Et ductus cornu ſtabit ſacer hircus ad aras. Et *alibi,*

Et *ſtatuam ante aras aurata fronte iuuencum.*

Mezentius quare contemptor diuum.

Adeo autem omnem pietatẽ in ſacrificijs: quæ dijs exhibenda ſunt, poſuit: ut propter contrariã cauſam Mezentiũ *uocauerit contemptorẽ deorum. neq;.n. (ut* Aſpro *uidetur) ideo contẽptor diuum dictus eſt, quòd ſine reſpectu deorum in homines impius fuerit. alioqui multo magis hoc de* Buſiride *dixiſſet, quẽ longè crudeliorem, illaudatum uocaſſe cõtentus eſt.* Sed *ueram huius contumaciſſimi nominis cauſam in primo li bro* Originum Catonis *diligens lector inueniet. ait enim,* Mezentium Rutulis *imperaſſe, ut ſibi offerrent, quas diis primitias offerebãt: &* Latinos *oẽs ſimilis imperij metu ita uouiſſe:* Iupiter, *ſi tibi magis cordi eſt, nos ea tibi dare potius quàm* Mezẽtio, *uti nos uictores facias.* Ergo *q; diuinos honores ſibi exegerat, merito dictus eſt à* Vergilio *contemptor deorũ.* Hinc *pia illa inſultatio ſacerdotis:*

Aen. 11. Hæc *ſunt ſpolia & de rege ſuperbo* Primitiæ.

ut nomine contumaciæ, cuius pœnas luit. raptas de eo notarent exuuias.

Mirãdã fuiſſe Vergilij circa Romana, tũ circa externa

etiam

etiam ſacra doctrinam: quod ex Apollinis Delij, & Herculis uictoris ſacris oſtenditur. Cap. VI.

Mirāda eſt huius poetæ & circa noſtra, & circa externa ſacra doctrina. neq; n. de nihilo.eſt,quòd cū Delō uenit Aeneas,nulla ab eo cæſa eſt hoſtia,niſi cùm proficiſceretur, Apollini & Neptuno res diuina facta eſt.cōſtat.n. (ſicut Cloatius Verus ordinatorum libro 2. docet) eſſe Deli aram, apud quam hoſtia non cæditur, ſed tantum ſolēni Deum prece uenerantur.Verba Cloatij hæc ſunt:Deli ara eſt Apollinis γεννήτορος, *in qua nullum animal ſacrificatur: quam Pythagoram, uelut inuiolatam, adoraſſe prodūt. Hāc ergo eſſe,quæ adoratur ab Aenea,* γεννήτορος *aram poeta demonſtrat. ſiquidem tēplū ingreſſus Pontifex nullo acto ſacrificio, ſtatim inchoat precē: & ut genitora expreſsius nominaret,* Da pater augurium. *At uerò cùm taurum mox immolat Apollini & Neptuno apud aliā utiq; aram factū intelligimus.Et bene ſuprà tantūmodo patrem, quod ibi proprium eſt; & infrà, quòd commune eſt, Apollinē nominat.Meminit huius aræ & Cato de liberis educandis in hæc uerba:* Nutrix hæc omnia faciebat in uerbenis, ac tubis ſine hoſtijs,ut Deli ad Apollinis genitiui aram. *Eodē uerſu non omittendum puto, cur ſaxo uetuſto dixerit extructū tēplū.* Velius Lōgus, *Immutatio eſt, inquit,epitheti, uult.n. dicere uetuſtatē tēpli. Hunc multi alij commentatores ſecuti ſunt. Sed frigidū eſt:ædificij ætatem notare.Epaphus autē uir plurimæ lectionis lib. 17. ait, Delphis quodā tēpore eueniſſe, ut templū religioſum antea & intactū ſpoliatū, incenſumq; ſit. Et adijcit, multas circa* Corinthum *urbes inſulaſq; proximas terræmotu hauſtas, Delō neque antea neque poſtea hoc incommodo uexatam,*

Hoſtiæ ubi Apollinj non cædatur.

Templū uetuſto ſaxo extructum eſſe cur dixerit.

ſed ſemper, eodem manere ſaxo. Thucydides etiã hiſtoriarũ libro 3. idem docet. Non mirum ergo ſi præſidio religionis tutam inſulam ſemper oſtendens, & reuerentiã ſibi locorũ acceßiſſe dicit, continuã ſaxi eiuſdẽ .i. inſulæ firmitatem. ut ſeruauit Apollinis genitoris proprietatẽ, patrẽ uocãdo.

Aeneid. 8 Idẽ curauit Hercu'ẽ uocando uictorem. Hæc inquit, limina uictor Alcides ſubijt. Varro Rerum diuinarũ lib. 4. uictorẽ Herculem putat dictum, q̃ omne animalium genus uicerit. Romæ aũt uictoris Herculis ædes duæ ſunt: una ad portam trigeminã, altera in foro boario. Huius commẽti cauſam Maſurius* Albinus Memorabilium lib. 1. aliter exponit. Marcus, inquit, Octauius Herennius prima adoleſcentia tibicen, poſtquam arti ſuæ diffiſus eſt, inſtituit mercaturã: & bene re geſta, decimam Herculi profanauit. poſtea cum nauigans hoc idem ageret, à prædonibus circumuentus fortißimè pugnauit, & uictor receßit. hunc in ſomnijs Hercules docuit ſua opera ſeruatum. cui Octauius, impetrato à magiſtratibus loco, ædem ſacrauit, & ſignũ: Victoreq́; inciſis literis appellauit. Dedit ergo epitheton Deo quo & argumentum ueterum uictoriarum Herculis, & commemoratio nouæ hiſtoriæ, quæ recenti Romano ſacro cauſam dedit, contineretur. Nec fruſtra in eodem loco dixit:

Hercules unde uictor dicatur.

Sabinus

Et domus Herculei cuſtos Pinaria ſacri.

Pinarij cuſtodes ædis Herculis.

Quidam enim aram maximam, cum uicino flagraret incendio, liberatam à Pinarijs ferunt: & ideo ſacri cuſtodem domum Pinariam dixiſſe Vergilium, κατὰ διασολὴν, inquit, Potitiorum, qui ab Appio Claudio præmio corrupti, ſacra ſeruis publicis prodiderunt. Sed Veratius pontificalis in eo libro, quem fecit de Supplicationibus, ita ait: Pinarijs, qui nouißimi comeſo prandio ue-

niſſent

niſſent, cùm iam manus pranſores lauarent, præcepiſſe Her*culem, ne quid poſtea ipſi aut progenies ipſorum ex deci-ma guſtarent ſacranda ſibi; ſed miniſtrandi tantummodo cauſa, non ad epulas conuenirent. Quaſi miniſtros ergo ſacri cuſtodes uocari, ut ipſe* Vergilius *alibi:*

At Triuiæ cuſtos iandudum in montibus Opis, Aenei. 11

id eſt, miniſtra. niſi fortè cuſtodem dixit eam, quæ ſe prohibuerit, & continuerit à ſacris: ut ipſe alibi,

Et cuſtos furum atque auium cum falce ſaligna Georg. 4.

Helleſpontiaci ſeruet tutela Priapi.

Hic utique cuſtodē, prohibit orē auium, furumq́; ſignificat. Ritus ſacrorum.

Hæc ubi dicta, dapes iubet & ſublata reponi Aeneid. 1

Pocula, gramineoq́; uiros locat ipſe ſedili.

Non uacat quòd dixit ſedili. nam propria obſeruatio eſt, Herculis *ſacris epulari ſedentes.* Et Cornelius Balbus, *ἐξηγητικῶν lib. 18. ita ait: Apud aram maximam obſeruatū, uel lectiſternium fiat. Cuſtoditur in eodem loco, ut oēs aperto capite ſacra faciant. Hoc fit, ne quis in æde Dei, habitū eius imitetur. nam ibi operto ipſe capite eſt.* Varro *ait* Græ*cum hunc eſſe morem: quia ſiue ipſe, ſiue ab eo relicti, qui aram maximam ſtatuerunt,* Græco *ritu ſacrificauerunt.* Hoc *amplius addidit.* C. Baſſus. *Idcirco enim hoc fieri dicit, quia ara maxima ante aduentum* Aneæ, *in* Italia *conſtituta eſt, qui hunc ritum uelandi capitis inuenit.*

Ea, etiam, quæ negligenter in Vergilio tranſmittuntur à legentium uulgo, nō carere ſenſuum profunditate: & homines ſacros cur occidere licuerit. Cap. VII.

E*A quoq́; quæ incurioſè tranſmittūtur à legentiū plebe, nō carent profunditate nam cū loqueretur de filio* Pollionis, *id quod ad principē ſuum ſpectaret, adiecit*

 ipſe

Ipſe ſed in pratis aries iam ſuaue rubenti
Murice, iam croceo mutabit uellera luto.

Traditur autem in libro Hetruſcorum; *ſi hoc animal inſolito colore fuerit indutũ, portendi imperatori rerũ omniũ felicitatẽ.* Et *ſuper hoc liber* Tarquinij *trãſcriptus ex oſtẽtario* Tuſco *ibi reperitur:* Purpureo, aureo'ue colore ouis, aries'ue ſi aſpergetur, principi ordinis, & generis ſũma cũ felicitate largitatem auget, genus progeniẽq; propagat in claritate, lætiorẽq; efficit. Huiuſmodi igitur ſtatũ imperatori in tranſitu uaticinatur. Verbis ẽt ſingulis de ritu ſacro quàm ex alto petita ſignificet, uel hinc licebit aduertere;

Iniecere manum Parcæ, teliſq; ſacrarunt

Aen.10. *Euandri. nam quicquid deſtinatum eſt dijs, ſacrum uocatur. peruenire autem ad eos non poteſt, niſi libera ab onere corporis fuerit anima: quod niſi morte fieri non poteſt.* Ita'ergo *opportunè ſacrum* Haleſum *facit, quia erat oppetiturus.* Et *hic proprietatem & humani, & diuini iuris executus eſt. nam ex manus iniectione, penè mancipium deſignauit; & ſacrationis uocabulo, obſeruantiam diuini iuris impleuit.* Hoc *loco non alienum uidetur, de conditione eorum hominum referre, quos leges ſacros eſſe certis dijs iubent. quia non ignoro quibuſdã mirũ uideri, q̃ cum cætera ſacra uiolari nefas ſit, hominẽ ſacrum ius fuerit occidi. cuius rei cauſa hæc eſt.* Veteres *nullũ animal ſacrum in finibus ſuis eſſe patiebantur: ſed abigebant ad fines deorum, quibus ſacrum eſſet: animas uerò ſacratorũ hominũ, quos* Græci ζωάνας *uocãt dijs debitas exiſtimabãt.* Quemadmodum *igitur quod ſacrum ad deos ipſos mitti non poterat, à ſe tamen dimittere non dubitant, ſic animas, quas ſacras in cœlum mitti poſſe arbitrati ſunt, uiduatas corpore*

quàm

quàm primum illo ire uoluerunt. Diſputat de hoc more etiam Trebatius religionum lib. 9. cuius exemplum ne ſim prolixus, omiſi. Cui cordi eſt legere, ſatis habeat, & auctorem, & uoluminis ordinem eſſe monſtratum.

Quæ male enunciando apud Vergilium corrumpantur: & quòd nec ea ratione apud hunc poetã careant quæ fortuita eſſe uideãtur, cum alijs quibuſdã. Cap. VIII.

NOnnullorũ, quæ ſcientiſſimè prolata ſunt, malè enũciãdo, corrumpimus dignitatẽ. Vt quidam legunt: Aeneid. I

Diſcendo, ac ducente Dea flammam inter, & hoſtes
Expedior. *cùm ille doctiſſimè dixerit,* Ducente Deo, *nõ Dea. nã & apud Caluum Acterianus affirmat legendũ, Pollentemq; Deum Venerẽ, non Deam. Signum etiam huius eſt Cypri barbatum corpore, ſed ueſte muliebri, cũ ſceptro ac ſtatura uiri. Et putant eandem marem ac fœminam eſſe. Ariſtophanes eam* ἀφρόδιτον *appellat. Leuinus etiam ſic ait: Venerem igitur almum adorans, ſiue fœmina, ſiue mas eſt, ita uti alma noctiluca eſt. Philochorus quoq; in Atthide, eandem affirmat eſſe Lunam: nam & ei ſacrificium facere uiros cum ueſte muliebri mulieres cum uirili, quòd eadem & mas exiſtimatur, & fœmina.* Hoc quoq; de prudentia religionis à Vergilio dictum eſt;

Decidit exanimis, uitamq; reliquit in Aſtris Aereis. Aues ſtellis a d litãdum datæ.
Higinus enim de proprietatibus deorum, cùm de aſtris ac ſtellis loqueretur, ait oportere his uolucres immolari. Doctè ergo Vergilius dixit apud ea numina animan uolucris remanſiſſe, quibus ad litandum data eſt. Nec nomen apud ſe, quod fortuitum eſſe poterat, uacare permittit:

Matriſq; uocauit Aeneid. 5

Camilla cur ſic appellata. Nomine Caſmillæ mutata parte Camillam.
nam Statius Tullianus de Vocabulis rerum lib. 1. ait dixiſſe Callimachum, Tuſcos Camillũ appellare Mercurium: quo uocabulo ſignificant præminiſtrum deorum. unde Vergilius ait Metabum Camillam appellaſſe filiã, Dianæ ſcilicet præminiſtrã. nã & Pacuuius, cùm de Medea loqueretur, Cœlitum Camilla expectata aduenis, ſalue hoſpita. Romani quoq; pueros, puellasue nobiles, & inueſtes, Camillos, et Camillas appellãt, Flaminicarũ & Flaminũ præminiſtros. Hanc quoque obſeruationem eius non conuenit præterire:

Mos. Aeneid. 7. Mos erat, inquit, Heſperio in Latio, quẽ protinus urbes
Albanæ coluere ſacrum, nunc maxima rerum
Roma colit. Varro de moribus, morem eſſe dicit in iudicio animi, quem ſequi debeat conſuetudo. Iulius Feſtus de uerborum ſignificationibus libro decimotertio: Mos eſt, inquit, inſtitutum patrium, pertinens ad religiones, cerimoniasq; maiorum. Ergo Vergilius utrunque auctorem ſecutus, & primo quidem Varronem, quoniam ille dixerat morem præcedere, ſequi conſuetudinem, poſtquàm dixit: Mos erat, ſubiunxit, quem protinus urbes Albanæ coluere, & nunc maxima rerum Roma colit: quo perſeuerantiam, conſuetudinis monſtrat. Et quoniam Feſtus pertinere ad ceremonias ait, hoc idem docuit Maro, adijciendo Sacrum:

Quem protinus urbes
Albanæ coluere ſacrũ. Mos ergo præceſſit, et cultus moris ſecutus eſt, quod eſt conſuetudo. Et hic definitionem Varronis impleuit. Adijciendo deinde Sacrum, oſtendit, morem ceremonijs dicatum, quod Feſtus aſſeruit. Idem ſeruauit & in duodecimo libro, cum ait:

Morem, ritusq; ſacrorum

Adij-

Adijciam. In quo oſtendit apertè, morem eſſe ritus ſacrorum. Sed hiſtoriæ quoque fidem in his uerſibus ſecutus eſt, Mos erat Heſperio in Latio, & reliqua. ſeruauit enim regnorum ſucceßionem: quippe primi regnauerunt Latini, inde Albani, & inde Romani. Ideo mos erat, primum dixit, Heſperio in Latio: & posteà, Quem protinus urbes Albanæ coluere ſacrum: deinde ſubiecit, Nunc maxima rerum Roma colit.

De carmine, quo euocari ſolebant Dij tutelares & aut urbes aut exercitus deuoueri. Cap. IX.

EXceſſere omnes adytis, ariſq; relictis Dij, quibus imperium hoc ſteterat. Et de uetuſtißimo Romanorum more, & de occultißimis ſacris uox iſta prolata eſt. conſtat enim omnes urbes in alicuius Dei eſſe tutela, moremq; Romanorum arcanum, & multis ignotum fuiſſe, ut cùm obſiderent urbem hoſtiũ, eamq; iam capi poſſe confiderent, certo carmine euocarent tutelares deos, quòd aut aliter urbem capi poße non crederent, aut etiam ſi poſſet, nefas exiſtimarent, deos habere captiuos. nam propterea ipſi Romani & Deum, in cuius tutela urbs Roma eſt, & ipſius urbis Latinum nomen ignotum eſſe uoluerunt. Sed Dei quidem nomen nonnullis antiquorum licet inter ſe dißidentium libris inſitum, & ideo uetuſta perſequentibus quicquid de hoc putatur innotuit. Alij enim Iouem crediderunt, alij Lunam. ſunt qui Angeronam, quæ digito ad os admoto ſilentium denunciat. alij autem, quorum mihi fides uidetur firmior, Opem Conſiuiam eſſe dixerunt. Ipſius uerò urbis nomen etiam doctißimis ignoratum eſt, cauentibus Romanis: ne quod ſæpe aduerſus urbes hoſtium feciſſe ſe nouerant, idem ipſi

De euocandis diis tutelaribus.

ipſi quoq; hoſtili euocatione paterentur, ſi tutelæ ſuæ nomẽ diuulgaretur. Sed uidendum. ne quod nonnulli malè exiſtimauerunt, nos quoq; cõfundat, opinantes uno carmine & euocari ex urbe aliqua deos, & ipſam deuotam fieri ciuitatẽ. nam reperi in lib. 5. Rerum reconditarum Sammonici *Sereni utrunq; carmen, quod ille ſe in cuiuſdã* Furij *uetuſtiſsimo libro reperiſſe profeſſus eſt. Eſt autem carmen huiuſmodi, quo dij euocantur. cùm oppugnatione ciuitas cingitur. Si Deus, ſi dea eſt, cui populus, ciuitasq;* Carthaginienſis *eſt in tutela, teq; maximè ille, qui urbis huius, populiq; tutelam recepiſtis, præcor, ueneror q;, ueniamq; à uobis peto, ut uos populum ciuitatemq;* Carthaginienſium *deſeratis; loca, templa, ſacra, urbemq; eorũ relinquatis, abſq; his abeatis; eiq; populo, ciuitatiq; metum, formidinem, obliuionem iniiciatis; proditiq;* Romam *ad me, meoſq; ueniatis; noſtraq; uobis loca, templa, ſacra, urbs acceptior, probatiorq; ſit; mihi quoq; populoq;* Romano, *militibuſq; meis præpoſiti ſitis, ut ſciamus intelligamuſq;. ſi ita feceritis. uoueo uobis templa ludoſq; facturum.*

Euocationis deorũ carmen.

In *eadem uerba hoſtias fieri oportet, auctoritatemq; uideri extorum, ut ea promittant futura.* Vrbes *uerò, exercitusq; ſic deuouentur. iam numinibus euocatis. Sed dictatores imperatoreſq; ſoli poſſunt deuouere his uerbis:* Dis *pater, ſiue* Iouis *manes, ſiue quo alio nomine fas eſt nominare, ut omnes illam urbem* Carthaginem, *exercitumq;, quem ego me ſentio dicere, fuga, formidine, terrore compleatis; quiq; aduerſus legiones, exercitumq; noſtrum arma, telaq; ferent, uti uos eos exercitus, eos hoſtes, eoſq; homines, urbes, agroſq; eorum, & qui in his locis, regionibuſq;, agris, urbibuſq; habitant, abducatis, lumine ſupe-*

Deuotionis urbiũ & exercituum uerba.

ro pri-

ro priuetis; exercitumq́; hoſtium, urbes, agroſq́; eorum, quos me ſentio dicere, uti uos eas urbes, agroſq́; capita, ætateſq́; eorum deuotas, conſecrataſq́; habeatis, illis legibus, quibus quandoq; ſunt maximè hoſtes deuoti, eoſq́; ego uicarios pro me fide, magiſtratuq́; meo, & pro pop. Rom. exercitibus, legionibuſq́; noſtris do, deuoueo: ut me meăq́; fidem, imperiumq́; legiones, exercitumq́; noſtrum, qui in his rebus gerundis ſunt, bene ſaluos ſinatis eſſe. ſi hæc ita faxitis, ut ego ſciam, ſentiam, intelligamq́; tunc quiſquis uotum hoc faxit, ubi faxit, rectè factum eſto, ouibus atris tribus, Tellus mater, teq́; Iupiter obteſtor. Cum Tellurem dicit, manibus terram tangit: cùm Iouem dicit, manus ad cœlum tollit: cum uotum recipere dicit, manibus pectus tangit. In antiquitatibus autē hæc oppida inueni deuota, Stonios, Fregellas, Gabios, Veios, Fidenas. Hæc intra Italiam; præterea Cartaginem, & Corinthum; ſed & multos exercitus, oppidaq́; hoſtium Gallorum, Hiſpanorum, Afrorum, Maurorum, aliarumq́; gentium, quas priſci loquuntur annales. Hinc ergo eſt, quòd propter eiuſmodi euocationem numinum diſceſſionemq́;, ait Vergilius:

Exceſſere omnes adytis, ariſq́; relictis
Dij. Et ut tutelares aſsignaret, adiecit. *Aeneid. 1*
Quibus imperium hoc ſteterat.

Vtq́; præter euocationem etiam uim deuotionis oſtendere, in qua præcipuè Iupiter, ut diximus, inuocatur, ait:

Ferus omnia Iupiter Argos Tranſtulit.

Videtur'ne nobis probatum, ſine diuini & humani iuris ſcientia non poſſe profunditatem Maronis intelligi?

Cur Vergilius tertio Aeneidos fecerit Ioui immolari taurũ, & quibus dijs tauri immolari ſoleant. Cap. X.

*nomine appellauit & Veſtam, quam de numero Penatum, aut certè comitē eorum eſſe manifeſtū eſt: adeò ut & conſules & prætores * ſeu dictatores cum ineunt magiſtratum, Lauinij rem diuinam faciant Penatibus pariter & Veſtæ. Sed & Vergilius ubi ex perſona Hectoris dixit:*

ſed &

Aeneid. 2

Sacra ſuosq; tibi cōmēdat Troia penates: mox adiecit:
Sic ait: & manibus uittas, veſtamq; potentem,
Aeternumq; adytis effert penetralibus ignem.

Addidit Higinius in libro, quem de Dijs penatibus ſcripſit: uocari eos θεοὺς πατρῴους. *Nec hoc Verg. ignoratū reliquit:*

Aeneid. 2

Dij patrij ſeruate domum, ſeruate nepotem. Et alibi,
Patrijq; penates.

Quāta fuerit Vergilij cura ī exprimēdis diuerſis hoſtiarū generibus: & cur Mezētiū cōtēptorē dixerit deorū C. V.

NEc minus de ſacrificiorum uſu, quàm de deorū ſciētia diligentiā ſuam pandit. Cùm enim Trebatius libro primo de Religionibus doceat, hoſtiarum genera eſſe duo: unum, in quo uoluntas dei per exta diſquiritur: alterum, in quo ſola anima deo ſacratur: unde & aruſpices animales has hoſtias uocant: utrunq; hoſtiarum genus Vergilius in carmine oſtendit. & primo quidem illud, quo uoluntas numinum per exta monſtratur:

Duo hoſtiarū genera: animale unum, alterū conſultatoriū.

Mactat lectas de more bidentes. Et mox,
Pecudumq; recluſis
Pectoribus inhians ſpirantia conſulit exta.

Aeneid. 4

Alterum illud, in quo hoſtia animalis dicitur, quòd eius tantùm anima ſacratur, oſtēdit, cum facit Entellum uictorem Eryci mactare taurum. nam ut expleret animalis hoſtiæ cauſas, ipſo uſus eſt nomine:

Hanc tibi Eryx meliorem animam pro morte Daretis,

Et ut

Et ut nuncupata uota ſignificaret, ait, Perſoluo: quód de uoto propriè dicitur. utq́; oſtenderet perſolutum dijs ſignificauit dicens:

Sternitur, exanimisq́; tremens procumbit humi bos. Aeneid. 5

Videndum etiam, ne & illam hoſtiam oſtendat animalem:

Sanguine placaſtis uentos, & uirgine cæſa

Cùm primùm Iliacas Danai ueniſtis ad oras. Aeneid. 2

Sanguine quærendi reditus, animaq́; litandũ Argolica.

Nam & animam, id eſt, hoſtiæ nomen, poſuit: & litare, quod ſignificat ſacrificio facto placare numen.

In his ipſis hoſtijs, uel animalibus, uel cõſultatorijs quædã ſunt, quæ hoſtiæ iniuges uocãtur. i. quæ nũquã domitæ, ac iugo ſubditæ ſunt. Harum quoq; noſter poeta ſic meminit: Iniuges boues.

Nunc grege de intacto ſeptem mactare iuuencos

Præſtiterit, totidem lectas de more bidentes. Aeneid. 6

Et ut iniuges euidentius exprimeret, adiecit:

Et intacta totidem ceruice iuuencas.

Eximij quoq; in ſacrificiis uocabulum, non poeticum ἐπίθετον, ſed ſacerdotale nomen eſt. Veratius enim in pontificalibus quæſtionibus docet, eximias dictas hoſtias, quæ ad ſacrificium deſtinatæ eximantur è grege: uel quòd eximia ſpecie, quaſi offerendæ numinibus, eligantur. hinc ait: Hoſtiæ eximiæ.

Quattuor eximios præſtanti corpore tauros.

Vbi quòd eximuntur, eximios: quòd eliguntur, præſtanti corpore mõſtrauit. Ambarualis hoſtia eſt, ut ait Põpeius Feſtus, quæ rei diuinæ cauſa circum arua ducitur, ab his, qui pro frugibus faciunt. Huius ſacrificij mentionem in Bucolicis habet, ubi de apotheoſi Daphnidis loquitur: Hoſtiæ ambaruales.

Hæc tibi ſemper erunt, & cùm ſolennia uota

Reddemus nymphis, & cùm luſtrabimus agros.

Vbi luſtrare ſignificat circuire. hinc enim uidelicet & nomen hoſtiæ acquiſitum eſt, ab ambiendis aruis. ſed & in Georg. lib. 1.

Terq; nouas circum felix eat hoſtia fruges.

Obſeruatum eſt à ſacrificantibus, ut ſi hoſtia, quæ ad aras duceretur, fuiſſet uehementius reluctata; oſtendiſſetq;, ſe inuitam altaribus admoueri, amoueretur: quia inuito Deo offerri eam putabant, quæ autem ſtetiſſet oblata, hanc uolenti numini dari exiſtimabant. Hinc noſter,

Et ductus cornu ſtabit ſacer hircus ad aras. Et alibi,

Et ſtatuam ante aras aurata fronte iuuencum.

Mezentius quare contemptor diuum.

Adeo autem omnem pietatẽ in ſacrificijs: quæ dijs exhibenda ſunt, poſuit: ut propter contrariã cauſam Mezentiũ uocauerit contemptorẽ deorum. neq;.n. (ut Aſpro uidetur) ideo contẽptor diuum dictus eſt, quòd ſine reſpectu deorum in homines impius fuerit. alioqui multo magis hoc de Buſiride dixiſſet, quẽ longè crudeliorem, illaudatum uocaſſe cõtentus eſt. Sed ueram huius contumaciſsimi nominis cauſam in primo libro Originum Catonis diligens lector inueniet. ait enim, Mezentium Rutulis imperaſſe, ut ſibi offerrent, quas diis primitias offerebãt: & Latinos oẽs ſimilis imperij metu ita uouiſſe: Iupiter, ſi tibi magis cordi eſt, nos ea tibi dare potius quàm Mezẽtio, uti nos uictores facias. Ergo q̃ diuinos honores ſibi exegerat, merito dictus eſt à Vergilio contemptor deorũ. Hinc pia illa inſultatio ſacerdotis:

Aen. 11. Hæc ſunt ſpolia & de rege ſuperbo Primitiæ.

ut nomine contumaciæ, cuius pœnas luit. raptas de eo notarent exuuias.

Mirãdã fuiſſe Vergilij circa Romana, tũ circa externa

etiam

etiam ſacra doctrinam: quod ex Apollinis Delij, & Herculis uictoris ſacris oſtenditur. Cap. VI.

Mirãda eſt huius poetæ & circa noſtra, & circa externa ſacra doctrina. neq; n. de nihilo.eſt, quòd cũ Delõ uenit Aeneas, nulla ab eo cæſa eſt hoſtia, niſi cùm proficiſceretur, Apollini & Neptuno res diuina facta eſt. cõſtat.n. (ſicut Cloatius *Verus ordinatorum libro 2. docet) eſſe* Deli *aram, apud quam hoſtia non cæditur, ſed tantum ſolẽni* Deum *prece uenerantur.* Verba Cloatij *hæc ſunt:* Deli *ara eſt* Apollinis γεννήτορος, *in qua nullum animal ſacrificatur: quam* Pythagoram, *uelut inuiolatam, adoraſſe prodũt.* Hãc ergo *eſſe, quæ adoratur ab* Aenea, γενήτορος *aram poeta demonſtrat. ſiquidem tẽplũ ingreſſus* Pontifex *nullo acto ſacrificio, ſtatim inchoat precẽ: & ut genitora expreſſius nominaret,* Da pater augurium. *At uerò cùm taurum mox immolat* Apollini & Neptuno *apud aliã utiq; aram factũ intelligimus.* Et *bene ſuprà tantũmodo patrem, quod ibi proprium eſt; & infrà, quod commune eſt,* Apollinẽ *nominat.* Meminit *huius aræ &* Cato *de liberis educandis in hæc uerba:* Nutrix *hæc omnia faciebat in uerbenis, ac tubis ſine hoſtijs, ut* Deli *ad* Apollinis *genitiui aram.* Eo *dẽ uerſu non omittendum puto, cur ſaxo uetuſto dixerit extructũ tẽplũ.* Velius Lõgus, *Immutatio eſt, inquit, epitheti, uult.n. dicere uetuſtatẽ tẽpli.* Hunc *multi alij commentatores ſecuti ſunt. Sed frigidũ eſt: ædificij ætatem notare.* Epaphus *autẽ uir plurimæ lectionis lib. 17. ait,* Delphis *quodã tẽpore eueniſſe, ut templũ religioſum anteà & intactũ ſpoliatũ, incenſumq; ſit.* Et *adijcit, multas circa* Corinthum *urbes inſulasq; proximas terræmotu hauſtas,* Delõ *neque antea neque poſtea hoc incommodo uexatam,*

Hoſtiæ ubi Apollinj non cædatur.

Templũ uetuſto ſaxo extructum eſſe cur dixerit.

ſed ſemper, eodem manere ſaxo. Thucydides *etiã hiſtoriarũ libro 3 idem docet.* Non *mirum ergo ſi præſidio religionis tutam inſulam ſemper oſtendens, & reuerentiã ſibi locorũ acceſſiſſe dicit, continuã ſaxi eiuſdẽ .i. inſulæ firmitatem. ut ſeruauit* Apollinis *genitoris proprietatẽ, patrẽ uocãdo.*

Aeneid. 8

Hercules unde uictor dicatur.

Idẽ curauit Herculẽ uocando uictorem. Hæc inquit, limina uictor Alcides *ſubijt.* Varro Rerum *diuinarũ lib. 4. uictorẽ* Herculem *putat dictum, q; omne aniamalium genus uicerit.* Romæ *aũt uictoris* Herculis *ædes duæ ſunt: una ad portam trigeminã, altera in foro boario.* Huius *commẽti cauſam* Maſurius* Albinus Memorabilium *lib. 1. aliter exponit.* Marcus, *inquit,* Octauius Herennius *prima adoleſcentia tibicen, poſtquam arti ſuæ diffiſus eſt, inſtituit mercaturã: & bene re geſta, decimam* Herculi *profanauit. poſtea cùm nauigans hoc idem ageret, à prædonibus circumuentus fortiſſimè pugnauit, & uictor receſſit. hunc in ſomnijs* Hercules *docuit ſua opera ſeruatum. cui* Octauius, *impetrato à magiſtratibus loco, ædem ſacrauit, & ſignũ:* Victorẽq; *inciſis literis appellauit.* Dedit *ergo epitheton* Deo *quo & argumentum ueterum uictoriarum* Herculis, *& cõmemoratio nouæ hiſtoriæ, quæ recenti* Romano *ſacro cauſam dedit, contineretur.* Nec *fruſtra in eodem loco dixit:*

Sabinus

Pinarij cuſtodes ædis Herculis.

Et domus Herculei *cuſtos* Pinaria *ſacri.*

Quidam *enim aram maximam, cùm uicino flagraret incendio, liberatam à* Pinarijs *ferunt: & ideo ſacri cuſtodem domum* Pinariam *dixiſſe* Vergilium, κατὰ διασολὴν, *inquit,* Potitiorum, *qui ab* Appio Claudio *præmio corrupti, ſacra ſeruis publicis prodiderunt.* Sed Veratius *pontificalis in eo libro, quem fecit de* Supplicationibus, *ita ait:* Pinarijs, *qui nouiſſimi comeſo prandio ueniſſent*

niſſent, cùm iam manus pranſores lauarent, præcepiſſe Her*culem, ne quid poſtea ipſi aut progenies ipſorum ex deci-ma guſtarent ſacranda ſibi; ſed miniſtrandi tantummodo cauſa, non ad epulas conuenirent. Quaſi miniſtros ergo ſacri cuſtodes uocari, ut ipſe* Vergilius *alibi:*

At Triuiæ cuſtos iandudum in montibus Opis, Aenei.11

id eſt, miniſtra. niſi fortè cuſtodem dixit eam, quæ ſe prohibuerit, & continuerit à ſacris: ut ipſe alibi,

Et cuſtos furum atque auium cum falce ſaligna Georg.4.
Helleſpontiaci *ſeruet tutela* Priapi.

Hic utique cuſtodē, prohibit orē auium, furumq́; ſignificat. Ritus ſacrorum.

Hæc ubi dicta, dapes iubet & ſublata reponi Aeneid.1
Pocula, gramineoq́; uiros locat ipſe ſedili.

Non uacat quòd dixit ſedili. nam propria obſeruatio eſt, Herculis *ſacris epulari ſedentes.*Et Cornelius Balbus, ἐξηγητικῶν *lib.18. ita ait: Apud aram maximam obſeruatū, uel lectiſternium fiat. Cuſtoditur in eodem loco, ut oēs aperto capite ſacra faciant. Hoc fit, ne quis in æde* Dei, *habitū eius imitetur. nam ibi operto ipſe capite eſt.* Varro *ait* Græ*cum hunc eſſe morem: quia ſiue ipſe, ſiue ab eo relicti, qui aram maximam ſtatuerunt,* Græco *ritu ſacrificauerunt.* Hoc *amplius addidit.* C. Baſſus. Idcirco *enim hoc fieri dicit, qui a ara maxima ante aduentum* Aeneæ, *in* Italia *conſtituta eſt, qui hunc ritum uelandi capitis inuenit.*

Ea, etiam, quæ negligenter in Vergilio tranſmittuntur à legentium uulgo, nō carere ſenſuum profunditate: & homines ſacros cur occidere licuerit. Cap. VII.

E*A quoq́; quæ incurioſè tranſmittūtur à legentiū plebe, nō carent profunditate nam cū loqueretur de filio* Pollionis, *id quod ad principē ſuum ſpectaret, adiecit:*

Ipſe ſed in pratis aries iam ſuaue rubenti
Murice, iam croceo mutabit uellera luto.

Traditur autem in libro Hetruſcorum; *ſi hoc animal inſolito colore fuerit indutũ, portendi imperatori rerũ omniũ felicitatẽ.* Et *ſuper hoc liber* Tarquinij *trãſcriptus ex oſtẽtario* Tuſco *ibi reperitur:* Purpureo, *aureo'ue colore ouis, aries'ue ſi aſpergetur, principi ordinis, & generis sũma cũ felicitate largitatem auget, genus progeniẽq; propagat in claritate, lætioreq; efficit. Huiuſmodi igitur ſtatũ imperatori in tranſitu uaticinatur.* Verbis *ẽt ſingulis de ritu ſacro quàm ex alto petita ſignificet, uel hinc licebit aduertere;*

Iniecere manum Parcæ, *teliſq; ſacrarunt*

Aen.10. Euandri. *nam quicquid deſtinatum eſt dijs, ſacrum uocatur. peruenire autem ad eos non poteſt, niſi libera ab onere corporis fuerit anima: quod niſi morte fieri non poteſt. Itaq; ergo opportunè ſacrum* Haleſum *facit, quia erat oppetiturus.* Et *hic proprietatem & humani, & diuini iuris executus eſt. nam ex manus iniectione, penè mancipium deſignauit; & ſacrationis uocabulo, obſeruantiam diuini iuris impleuit.* Hoc *loco non alienum uidetur, de conditione eorum hominum referre, quos leges ſacros eſſe certis dijs iubent: quia non ignoro quibuſdã mirũ uideri, q, cum cætera ſacra uiolari nefas ſit: hominẽ ſacrum ius fuerit occidi. cuius rei cauſa hæc eſt.* Veteres *nullũ animal ſacrum in finibus ſuis eſſe patiebantur: ſed abigebant ad fines deorum, quibus ſacrum eſſet: animas uerò ſacratorũ hominũ, quos* Græci ζωάνας *uocãt dijs debitas exiſtimabãt.* Quemadmodum *igitur quod ſacrum ad deos ipſos mitti non poterat, à ſe tamen dimittere non dubitant, ſic animas, quas ſacras in cœlum mitti poſſe arbitrati ſunt, uiduatas corpore*

quàm

quàm primum illo ire uoluerunt. Diſputat de hoc more etiam Trebatius religionum lib. 9. cuius exemplum ne ſim prolixus, omiſi. Cui cordieſt legere, ſatis habeat, & auctorem, & uoluminis ordinem eſſe monſtratum.

Quæ male enunciando apud Vergilium corrumpantur: & quòd nec ea ratione apud hunc poetã careant quæ fortuita eſſe uidẽtur, cum alijs quibuſdã. Cap. VIII.

NOnnullorũ, quæ ſcientiſſimè prolata ſunt, malè enũciãdo, corrumpimus dignitatẽ. Vt quidam legunt: Aeneid. 1
Diſcendo, ac ducente Dea flammam inter, & hoſtes
Expedior. cùm ille doctiſſimè dixerit, Ducente Deo, nõ Dea. nã & apud Caluum Acterianus affirmat legendũ, Pollentemq; Deum Venerẽ, non Deam. Signum etiam huius eſt Cypri barbatum corpore, ſed ueſte muliebri, cũ ſceptro ac ſtatura uiri. Et putant eandem marem ac fœminam eſſe. Ariſtophanes eam ἀφρόδιτον appellat. Leuinus etiam ſic ait: Venerem igitur almum adorans, ſiue fœmina, ſiue mas eſt, ita uti alma noctiluca eſt. Philochorus quoq; in Atthide, eandem affirmat eſſe Lunam: nam & ei ſacrificium facere uiros cum ueſte muliebri mulieres cum uirili, quòd eadem & mas exiſtimatur, & fœmina. Hoc quoq; de prudentia religionis à Vergilio dictum eſt;
Decidit exanimis, uitamq; reliquit in Aſtris Aereis. Higinus enim de proprietatibus deorũ, cùm de aſtris ac ſtellis loqueretur, ait oportere his uolucres immolari. Doctè ergo Vergilius dixit apud ea numina animam uolucris remanſiſſe, quibus ad litandum data eſt. Nec nomen apud ſe, quod fortuitum eſſe poterat, uacare permittit: Aues ſtellis ad litãdum datæ.
Matriſq; uocauit Aeneid. 5

Camilla cur ſic appellata.

Nomine Caſmillæ mutata parte Camillam. *nam Statius* Tullianus *de Vocabulis rerum lib.* 1. *ait dixiſſe Callimachum, Tuſcos Camillū appellare Mercurium: quo uocabulo ſignificant præminiſtrum deorum. unde Vergilius ait Metabum Camillam appellaſſe filiā, Dianæ ſcilicet præminiſtrā. nā & Pacuuius, cùm de Medea loqueretur,*

Cœlitum Camilla expectata aduenis, ſalue hoſpita. Romani *quoq; pueros, puellasúe nobiles, & inueſtes, Camillos, et Camillas appellāt, Flaminicarū & Flaminū præminiſtros. Hanc quoque obſeruationem eius non conuenit præterire:*

Mos. Aeneid. 7

Mos erat, inquit, Heſperio in Latio, quē protinus urbes
Albanæ coluere ſacrum, nunc maxima rerum
Roma colit. Varro *de moribus, morem eſſe dicit in iudicio animi, quem ſequi debeat conſuetudo.* Iulius Feſtus *de uerborum ſignificationibus libro decimotertio:* Mos *eſt, inquit, inſtitutum patrium, pertinens ad religiones, ceremoniasq; maiorum.* Ergo *Vergilius utrunque auctorem ſecutus, & primo quidem Varronem, quoniam ille dixerat morem præcedere, ſequi conſuetudinem, poſtquàm dixit:* Mos *erat, ſubiunxit, quem protinus urbes* Albanæ *coluere, & nunc maxima rerum* Roma *colit: quo perſeuerantiam, conſuetudinis monſtrat.* Et *quoniam* Feſtus *pertinere ad ceremonias ait, hoc idem docuit* Maro*, adijciendo* Sacrum*:*

Quem protinus urbes
Albanæ coluere ſacrū. Mos *ergo præceſſit, et cultus moris ſecutus eſt, quod eſt conſuetudo. Et hic definitionem* Varronis *impleuit. Adijciendo deinde* Sacrum*, oſtendit, morem ceremonijs dicatum, quod* Feſtus *aſſeruit.* Idem *ſeruauit & in duodecimo libro, cum ait:*

Morem, ritusq; ſacrorum

Adij-

Adijciam. In quo oſtendit apertè, morem eſſe ritus ſacrorum. Sed hiſtoriæ quoque fidem in his uerſibus ſecutus eſt, Mos erat Heſperio in Latio, & reliqua. ſeruauit enim regnorum ſucceſſionem. quippe primi regnauerunt Latini, inde Albani, & inde Romani. Ideo mos erat, primum dixit, Heſperio in Latio: & poſteà, Quem protinus urbes Albanæ coluere ſacrum: deinde ſubiecit, Nunc maxima rerum Roma colit.

De carmine, quo euocari ſolebant Dij tutelares & aut urbes aut exercitus deuoueri. Cap. IX.

EXceſſere omnes adytis, ariſq; relictis
Dij, quibus imperium hoc ſteterat.

De euocandis dis tutelaribus.

Et de uetuſtiſſimo Romanorum more, & de occultiſſimis ſacris uox iſta prolata eſt. conſtat enim omnes urbes in alicuius Dei eſſe tutela, moremq; Romanorum arcanum, & multis ignotum fuiſſe, ut cùm obſiderent urbem hoſtiū, eamq; iam capi poſſe confiderent, certo carmine euocarent tutelares deos, quòd aut aliter urbem capi poſſe non crederent, aut etiam ſi poſſet, nefas exiſtimarent, deos habere captiuos. nam propterea ipſi Romani & Deum, in cuius tutela urbs Roma eſt, & ipſius urbis Latinum nomen ignotum eſſe uoluerunt. Sed Dei quidem nomen nonnullis antiquorum licet inter ſe diſſidentium libris inſitum, & ideo uetuſta perſequentibus quicquid de hoc putatur. innotuit. Alij enim Iouem crediderunt, alij Lunam. ſunt qui Angeronam, quæ digito ad os admoto ſilentium denunciat. alij autem, quorum mihi fides uidetur firmior, Opem Conſiuam eſſe dixerunt. Ipſius uerò urbis nomen etiam doctiſſimis ignoratum eſt, cauentibus Romanis: ne quod ſæpe aduerſus urbes hoſtium feciſſe ſe nouerant, idem

ipſi quoq; hoſtili euocatione paterentur, ſi tutelæ ſuæ nomẽ diuulgaretur. Sed uidendum, ne quod nonnulli malè exiſtimauerunt, nos quoq; cõfundat, opinantes uno carmine & euocari ex urbe aliqua deos, & ipſam deuotam fieri ciuitatẽ. Nam reperi in lib. 5. Rerum reconditarum *Sammonici Sereni utrunq; carmen, quod ille ſe in cuiuſdã* Furij *uetuſtiſſimo libro reperiſſe profeſſus eſt.*

Euocationis deorũ carmen.

Eſt autem carmen huiuſmodi, quo dij euocantur, cùm oppugnatione ciuitas cingitur. Si Deus, ſi dea eſt, cui populus, ciuitaſq; Carthaginienſis *eſt in tutela, teq; maximè ille, qui urbis huius, populiq; tutelam recepiſtis, præcor, ueneror, ueniamq; à uobis peto, ut uos populum ciuitatemq;* Carthaginienſium *deſeratis; loca, templa, ſacra, urbemq; eorũ relinquatis, abſq; his abeatis; eiq; populo, ciuitatiq; metum, formidinem, obliuionem iniiciatis; proditiq;* Romam *ad me, meoſq; ueniatis; noſtraq; uobis loca, templa, ſacra, urbs acceptior, probatiorq; ſit; mihi quoq; populoq;* Romano, *militibuſq; meis præpoſiti ſitis, ut ſciamus intelligamuſq;. Si ita feceritis, uoueo uobis templa ludoſq; facturum.*

Deuotionis urbiũ & exercituum uerba.

In eadem uerba hoſtias fieri oportet, auctoritatemq; uideri extorum, ut ea promittant futura. Vrbes *uerò, exercituſq; ſic deuouentur, iam numinibus euocatis. Sed dictatores imperatoreſq; ſoli poſſunt deuouere his uerbis:* Dis pater, *ſiue* Iouis *manes, ſiue quo alio nomine fas eſt nominare, ut omnes illam urbem* Carthaginem, *exercitumq; quem ego me ſentio dicere, fuga, formidine, terrore compleatis; quiq; aduerſus legiones, exercitumq; noſtrum arma, telaq; ferent, uti uos eos exercitus, eos hoſtes, eoſq; homines, urbes, agroſq; eorum, & qui in his locis, regionibuſq;, agris, urbibuſq; habitant, abducatis, lumine ſupero pri-*

*ro priuetis; exercitumq́; hoſtium, urbes, agroſq́; eorum, quos me ſentio dicere, uti uos eas urbes, agroſq́; capita, ætateſq́; eorum deuotas, conſecrataſq́; habeatis, illis legibus, quibus quandoq; ſunt maximè hoſtes deuoti, eoſq́; ego uicarios pro me fide, magiſtratuq́; meo, & pro pop.*Rom. *exercitibus, legionibuſq́; noſtris do, deuoueo: ut me meáq́; fidem, imperiumq́; legiones, exercitumq́; noſtrum, qui in his rebus gerundis ſunt, bene ſaluos ſinatis eſſe. ſi hæc ita faxitis, ut ego ſciam, ſentiam, intelligamq́; tunc quiſquis uotum hoc faxit, ubi faxit, rectè factum eſto, ouibus atris tribus, Tellus mater, teq́; Iupiter obteſtor. Cum Tellurem dicit, manibus terram tangit: cùm Iouem dicit, manus ad cœlum tollit: cum uotum recipere dicit, manibus pectus tangit. In antiquitatibus autē hæc oppida inueni deuota, Stonios, Fregellas, Gabios, Veios, Fidenas. Hæc intra Italiam; præterea Cartaginem, & Corinthum; ſed & multos exercitus, oppidaq́; hoſtium Gallorum, Hiſpanorum, Afrorum, Maurorum, aliarumq́; gentium, quas priſci loquuntur annales. Hinc ergo eſt, quòd propter eiuſmodi euocationem numinum diſceſſionemq́;, ait Vergilius:*

Exceſſere omnes adytis, ariſq́; relictis
Dij. *Et ut tutelares aſsignaret, adiecit.* Aeneid. 1
Quibus imperium hoc ſteterat.

Vtq́; præter euocationem etiam uim deuotionis oſtendere, in qua præcipuè Iupiter, ut diximus, inuocatur, ait:

Ferus omnia Iupiter Argos Tranſtulit.

Videtur ne nobis probatum, ſine diuini & humani iuris ſcientia non poſſe profunditatem Maronis intelligi?

Cur Vergilius tertio Aeneidos fecerit Ioui immolari taurū, & quibus dijs tauri immolari ſoleant. Cap. X.

His

Hic cùm omnes cõcordi teſtimonio doctrinam et poetæ, & narrantis æquarent: exclamauit Euangelus; diu ſe ſuccubuiſſe patientiæ, nec ultra diſſimulandum, quin in medium detegat inſcientiæ Vergilianæ uulnera. Et nos, inquit, manum ferulæ aliquando ſubduximus, & nos cœpimus pontificij iuris auditum. & ex his, quæ nota ſunt nobis, Maronem huius diſciplinam iuris neſciſſe conſtabit. quando enim diceret,

Aeneid. 1

Cœlicolum regi mactabam in litore taurum.

Taurus quibus dijs immoletur.

ſi ſciret taurum immolari huic deo uetitum? aut ſi didiciſſet, quod Atteius Capito comprehendit? cuius uerba ex libro primo de iure ſacrificiorum hæc ſunt: Itaq; Ioui tauro uerre, ariete immolari non licet. Labeo uerò ſexageſimo et octauo libro* intulit, niſi Neptuno, Apollini, & Marti taurũ non immolari. Ecce Pontifex tuus, quid apud quas aras mactetur, ignorat: cum uel æditiuis hæc nota ſint, & ueterũ non tacuerit induſtria. Ad hæc Prætextatus renidens, quibus deorum immoletur tauro, ſi uis cum Vergilio communicare, ipſe te docebit:

inuit.

Cur Ioui taurũ immolari fecerit Vergilius, cũ tamen id non liceret.

Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo.

Vides in opere poetæ uerba Labeonis? Igitur ut hoc doctè, ita illud argutè. nam oſtendit Deo nõ litatum, ideo ſecutũ,

Horrendum dictu, & uiſu mirabile monſtrum.

Ergo reſpiciens ad futura, hoſtiam contrariam fecit. Sed & nouerat hunc errorem non eſſe inexpiabilem. Atteius enim Capito, quem in acie contra Maronem locaſti, adiecit hæc urba: Si quis forte Ioui tauro fecerit, piaculum* dato. Committitur ergo res non quidem impianda, inſolita tamen. Et committitur non ignorantia, ſed ut monſtro locum faceret ſecuturo.

eſto

Quòd Vergilius illo uerſu primi Georgicon. Cui tu la
&e fauos & miti dilue Baccho, ſignificarit Cereri mulſũ
litandum eſſe tũ quomodo & in primo, & in octauo libro
Aeneidos in menſam libari faciat, cum in aram tantum
eſſet libandum. Cap. XI.

Subiecit Euangelus: Si euentu excuſantur illicita, dic quæſo, quod erat monſtrum ſecuturum, & cum Cereri libari uino iuberet, quod omnibus ſacris uetatur,

Cui tu lacte fauos, & miti dilue Baccho. Georg. 1

Vinum autẽ Cereri non libari, debuit illum uel Plautus docere: qui in Aulularia ait: Cererin mi Strobile hi ſunt facturi nuptias? Qui? quia temeti nihil allatum intelligo. At hic ueſter Flamen, & Pontifex, & omnia, tam quid immoletur, quàm quid libetur, ignorat. Et ne non ubiq; in libando pari errore ſit deuius, in octauo ait:

In menſam læti libant, diuosq; precantur.

cum nõ in menſam, ſed in arã ſecundum morẽ libare debuerint. Vt prius tibi, Prætextatus inquit, de poſteriore quæſtione reſpondeã, fateor te nõ immeritò de uſurpata in menſam libatione quæſiſſe, ampliusq; ſpeciem difficultatis auxeras, ſi magis Didonem in menſa ſimiliter libantem notaſſes:

Dixit, & in menſa laticum libauit honorem.

nam et P. Tertius cum de ritu ſacrorum multa diſſereret, ait ſibi hunc locum in quæſtione uenire: nec tamen hæſitationem ſuam requiſita ratione diſſoluit. Ego autem, quid mihi magiſtra lectione compertum eſt, publicabo. In Papyriano enim iure euidenter relatum eſt, aræ uicem præſtare poſſe menſam dicatam: ut in templo, inquit, Iunonis Populoniæ auguſta menſa eſt. nanque in fanis alia uaſorum ſunt, & ſacræ ſupellectilis, alia ornamentorum. Quæ uaſorum ſunt, inſtrumenti inſtar habent, quibus ſemper ſacrifi-

In mẽſã quando libare licueric.

ſacrificia conficiuntur. Quarum rerum principē locum ob tinet mēſa, in qua epulæ, libationesq́;, & ſtipes reponuntur. Ornamenta uerò ſunt clypei, coronæ: et huiuſcemodi donaria. neq; .n. donaria dedicantur eo tēpore, quo delubra ſacrantur. at uerò menſa, arulæq́; eodem die, quo ædes ipſæ, dedicari ſolent. unde menſa hoc ritu dedicata in templo, aræ uſum, & religionē obtinet puluinaris. Ergo apud Euandrum quidem fit iuſta libatio: quippe apud eam menſam, quæ cum ara maxima, more utiq; religionis, fuerat dedicata, & in loco ſacrato, & inter ipſa ſacra, in quibus epulabantur. In conuiuio uerò Didonis, quod tantum regium cōſtat, non etiam ſacrum fuiſſe, apud humanam menſam, in triclinio, non in templo, quia non erat religioſa, ſed uſurpata libatio, ſolam fecit libaſſe reginam: in cuius perſona nulla obſeruationis neceſſitas, & multa ad uſurpandum in poteſtate permiſſio. At uero hic, Omnes

Dido quo modo in mēſam libat.

Aeneid. 8

In menſa læti libant, diuosq́; precantur.

quia quod rectè fieri nouerat, ab omnibus ſimul in templo epulantibus, & uni ſacratæ aſſidentibus menſæ factum eſſe memorauit. De illo autem uerſu,

Cui tu lacte fauos & miti dilue Baccho,

paucis quòd Maro accuſatur abſoluam. Poeta enim æquè in rebus doctrinæ, & in uerbis ſectator elegantiæ, ſciens Cereri mulſo libari, adiecit, miti Baccho fauos dilue, ſcilicet miteſcere uinum dicens, mulſum cùm cœperit fieri. nam mite hic uinum, ita dixit, ut alibi ait domitum.

Georg 4.

Et durum Bacchi domitura ſaporem.

ad diem duodecimam

Notum autem eſſe non diffitebere, quòd* diem duodecimum Calend. Ianuarias Herculi, & Cereri faciunt, ſue prægnante, panibus, mulſo.

Hercu

Herculi cur Salios aſſignarit Vergilius: curque hos po Puleis ramis coronatus induxerit. Cap. XII.

OPportunè mehercule Prætextate feciſti Herculis mẽtiõẽ, in cuius ſacra hic ueſter gemino errore cõmiſit: *Aeneid. 1*

Tum Salij ad cantus incenſa altaria circum
Populeis adſunt euincti tempore ramis.

nam & Salios Herculi dedit, quos tantum. Marti dicauit Antiqtas: & populeas coronas nominat, cùm ad aram maximã, ſola lauro capita, et alia frõde non uinciãt. Videmus & in capite prætoris urbani laureã coronã, cùm rem diuinam Herculi facit. Teſtatur ẽt Terentius Varro in ea ſatyra, quæ inſcribitur περὶ κεραυνοῦ, maiores ſolitos decimam Herculi uouere, nec decẽ dies intermittere, quin pollucerẽt populum ad ἀσύμβολον, cùm corona laurea dimitterent cubitẽ. Hiccine eſt, ait Vectius, error geminus? At ego in neutro dico erraſſe Vergiliũ. nam ut primùm de frõdis genere dicamus, conſtat quidẽ nunc lauro ſacrificãtes apud aram maximã coronari. ſed multò poſt Rom. conditã hæc cõſuetudo ſumpſit exordiũ, poſtquàm in Auentino lauretum cœpit uirere: quã rem docet Varro rerum Humanarũ lib. 2. E mõte ergo proximo decerpta laurus ſumebatur operãtibus, quã uicina offerebat occaſio. unde rectè Maro noſter ad tẽpora reſpexit, quibus Euander ante urbem conditam, aram maximã ſacra celebrabat, & utebatur populo utiq; Alcidæ gratiſſima. Salios autem Herculi propter ubertatem doctrinæ altioris aſſignat: quia is Deum, & apud pontifices idem, qui & Mars habetur. Et ſanè ita Menippea Varronis affirmat, quæ inſcrib.tur, ἄλλος οὗτος ἡρακλῆς, qua cum de Hercule multa loqueretur, eundem eſſe ac Martem probauit. Chaldæi quoque ſtellam Herculis uocant,

Populeæ corone in ſacris Herculis.

Salij Herculi cur aſſignentur.

ſed ſemper, eodem manere ſaxo. Thucydides etiã hiſtoriarũ libro 3 idem docet. Non mirum ergo ſi præſidio religionis tutam inſulam ſemper oſtendens, & reuerentiã ſibi locorũ acceßiſſe dicit, continuã ſaxi eiuſdẽ .i. inſulæ firmitatem. ut ſeruauit Apollinis genitoris proprietatẽ, patrẽ uocãdo.

Aeneid. 8 Idẽ curauit Hercu'ẽ uocando uictorem. Hæc inquit, *limina uictor Alcides ſubijt.* Varro Rerum diuinarũ lib. 4.

Hercules unde uictor dicatur. uictorẽ Herculem putat dictum, q; omne aniamalium genus uicerit. Romæ aũt uictoris Herculis ædes duæ ſunt: una ad portam trigeminã, altera in foro boario. Huius commẽti cauſam Maſurius* Albinus Memorabilium lib. 1. aliter

Sabinus exponit. Marcus, inquit, Octauius Herennius prima adoleſcentia tibicen, poſtquam arti ſuæ diffiſus eſt, inſtituit mercaturã: & bene re geſta, decimam Herculi profanauit. poſtea cum nauigans hoc idem ageret, à prædonibus circumuentus fortißimè pugnauit, & uictor receßit. hunc in ſomnijs Hercules docuit ſua opera ſeruatum. cui Octauius, impetrato à magiſtratibus loco, ædem ſacrauit, & ſignũ: Victorẽq; inciſis literis appellauit. Dedit ergo epitheton Deo quo & argumentum ueterum uictoriarum Herculis, & cõmemoratio nouæ hiſtoriæ, quæ recenti Romano ſacro cauſam dedit, contineretur. Nec fruſtra in eodem loco dixit:

Pinarij cuſtodes ædis Herculis. *Et domus Herculei cuſtos Pinaria ſacri.*

Quidam enim aram maximam, cum uicino flagraret incendio, liberatam à Pinarijs ferunt: & ideo ſacri cuſtodem domum Pinariam dixiſſe Vergilium, κατὰ διασοϰὴν, inquit, Potitiorum, qui ab Appio Claudio præmio corrupti, ſacra ſeruis publicis prodiderunt. Sed Veratius pontificalis in eo libro, quem fecit de Supplicationibus, ita ait: Pinarijs, qui nouißimi comeſo prandio ueniſſent

niſſent, cùm iam manus pranſores lauarent, præcepiſſe Her*culem, ne quid poſtea ipſi aut progenies ipſorum ex decima guſtarent ſacranda ſibi; ſed miniſtrandi tantummodo cauſa, non ad epulas conuenirent. Quaſi miniſtros ergo ſacri cuſtodes uocari, ut ipſe* Vergilius *alibi:*

At Triuiæ cuſtos iandudum in montibus Opis, Aenei.11

id eſt, miniſtra. niſi fortè cuſtodem dixit eam, quæ ſe prohibuerit, & continuerit à ſacris: ut ipſe alibi,

Et cuſtos furum atque auium cum falce ſaligna Georg.4.
Helleſpontiaci ſeruet tutela Priapi.

Hic utique cuſtodē, prohibit orē auium, furumq; ſignificat. Ritus ſacrorum.

Hæc ubi dicta, dapes iubet & ſublata reponi Aeneid.I
Pocula, gramineoq; uiros locat ipſe ſedili.

Non uacat quòd dixit ſedili. nam propria obſeruatio eſt, Herculis ſacris epulari ſedentes. Et Cornelius Balbus, ἐξηγητικῶν *lib. 18. ita ait: Apud aram maximam obſeruatū, uel lectiſternium fiat. Cuſtoditur in eodem loco, ut oēs aperto capite ſacra faciant.* Hoc *fit, ne quis in æde Dei, habitū eius imitetur. nam ibi operto ipſe capite eſt.* Varro *ait Græcum hunc eſſe morem: quia ſiue ipſe, ſiue ab eo relicti, qui aram maximam ſtatuerunt, Græco ritu ſacrificauerunt.* Hoc *amplius addidit* C. *Baſſus. Idcirco enim hoc fieri dicit, qui a ara maxima ante aduentum* Aeneæ, *in Italia conſtituta eſt, qui hunc ritum uelandi capitis inuenit.*

Ea, etiam, quæ negligenter in Vergilio tranſmittuntur à legentium uulgo, nō carere ſenſuum profunditate: & homines ſacros cur occidere licuerit. Cap. VII.

EA *quoq;, quæ incurioſè tranſmittūtur à legentiū plebe, nō carent profunditate nam cū loqueretur de filio* Pollionis, *id quod ad principē ſuum ſpectaret, adiecit*

Ipſe ſed in pratis aries iam ſuaue rubenti
Murice, iam croceo mutabit uellera luto.

Traditur *autem in libro* Hetruſcorum; *ſi hoc animal inſolito colore fuerit indutũ, portendi imperatori rerũ omniũ felicitatẽ.* Et *ſuper hoc liber* Tarquinij *trãſcriptus ex oſtẽtario* Tuſco *ibi reperitur:* Purpureo, *aureo'ue colore ouis, aries'ue ſi aſpergetur, principi ordinis, & generis sũma cũ felicitate largitatem auget, genus progeniẽq; propagat in claritate, lætioreq; efficit.* Huiuſmodi *igitur ſtatũ imperatori in tranſitu uaticinatur.* Verbis *ẽt ſingulis de ritu ſacro quàm ex alto petita ſignificet, uel hinc licebit aduertere;*

Iniecere manum Parcæ, *teliſq; ſacrarunt*

Aen.10. Euandri. *nam quicquid deſtinatum eſt dijs, ſacrum uocatur. peruenire autem ad eos non poteſt, niſi libera ab onere corporis fuerit anima: quod niſi morte fieri non poteſt.* Itaq; *ergo opportunè ſacrum* Haleſum *facit, quia erat oppetiturus.* Et *hic proprietatem & humani, & diuini iuris executus eſt. nam ex manus iniectione, penè mancipium deſignauit; & ſacrationis uocabulo, obſeruantiam diuini iuris impleuit.* Hoc *loco non alienum uidetur, de conditione eorum hominum referre, quos leges ſacros eſſe certis dijs iubent. quia non ignoro quibuſdã mirũ uideri, q̃ cum cætera ſacra uiolari nefas ſit: hominẽ ſacrum ius fuerit occidi. cuius rei cauſa hæc eſt.* Veteres *nullũ animal ſacrum in finibus ſuis eſſe patiebantur: ſed abigebant ad fines deorum, quibus ſacrum eſſet: animas uerò ſacratorũ hominũ, quos* Græci ζωάνας *uocãt dijs debitas exiſtimabãt.* Quemadmodum *igitur quod ſacrum ad deos ipſos mitti non poterat, à ſe tamen dimittere non dubitant, ſic animas, quas ſacras in cœlum mitti poſſe arbitrati ſunt, uiduatas corpore*

quàm

quàm primum illo ire uoluerunt. Diſputat de hoc more etiam Trebatius religionum lib. 9. cuius exemplum ne ſim prolixus, omiſi. Cui cordi eſt legere, ſatis habeat, & auctorem, & uoluminis ordinem eſſe monſtratum.

Quæ male enunciando apud Vergilium corrumpantur: & quòd nec ea ratione apud hunc poetã careant quæ fortuita eſſe uidẽtur, cum alijs quibuſdã. Cap. VIII.

N*Onnullorũ, quæ ſcientiſſimè prolata ſunt, malè enũciãdo, corrumpimus dignitatẽ. Vt quidam legunt:* Aeneid. I

Diſcendo, ac ducente Dea flammam inter, & hoſtes

Expedior. *cùm ille doctiſſimè dixerit, Ducente Deo, nõ Dea. nã & apud Caluum Acterianus affirmat legendũ, Pollentemq; Deum Venerẽ, non Deam. Signum etiam huius eſt Cypri barbatum corpore, ſed ueſte muliebri, cũ ſceptro ac ſtatura uiri. Et putant eandem marem ac fœminam eſſe. Ariſtophanes eam* ἀφρόδιτον *appellat. Leuinus etiam ſic ait: Venerem igitur almum adorans, ſiue fœmina, ſiue mas eſt, ita uti alma noctiluca eſt. Philochorus quoq; in Atthide, eandem affirmat eſſe Lunam: nam & ei ſacrificium facere uiros cum ueſte muliebri mulieres cum uirili, quòd eadem & mas exiſtimatur, & fœmina. Hoc quoq; de prudentia religionis à Vergilio dictum eſt,*

Decidit exanimis, uitamq; reliquit in Aſtris Aereis. Higinus enim de proprietatibus deorum, cùm de aſtris ac ſtellis loqueretur, ait oportere his uolucres immolari. Doctè ergo Vergilius dixit apud ea numina animam uolucris remanſiſſe, quibus ad litandum data eſt. Nec nomen apud ſe, quod fortuitum eſſe poterat, uacare permittit: Aues ſtellis ad litãdum datæ.

Matriſq; uocauit Aeneid. 5

Camilla cur ſic appellata.

Nomine Caſmillæ mutata parte Camillam.
nam Statius Tullianus de Vocabulis rerum lib. 1. ait dixiſſe Callimachum, Tuſcos Camillũ appellare Mercurium: quo uocabulo ſignificant præminiſtrum deorum. unde Vergilius ait Metabum Camillam appellaſſe filiã, Dianæ ſcilicet præminiſtrã. nã & Pacuuius, cùm de Medea loqueretur,
Cœlitum Camilla expectata aduenis, ſalue hoſpita. Romani quoq; pueros, puellasúe nobiles, & inueſtes, Camillos, et Camillas appellãt, Flaminicarũ & Flaminũ præminiſtros. Hanc quoque obſeruationem eius non conuenit præterire:

Mos. Aeneid. 7

Mos erat, inquit, Heſperio in Latio, quẽ protinus urbes
Albanæ coluere ſacrum, nunc maxima rerum
Roma colit. Varro de moribus, morem eſſe dicit in iudicio animi, quem ſequi debeat conſuetudo. Iulius Feſtus de uerborum ſignificationibus libro decimotertio: Mos eſt, inquit, inſtitutum patrium, pertinens ad religiones, ceremoniasq; maiorum. Ergo Vergilius utrunque auctorem ſecutus, & primo quidem Varronem, quoniam ille dixerat morem præcedere, ſequi conſuetudinem, poſtquàm dixit: Mos erat, ſubiunxit, quem protinus urbes Albanæ coluere, & nunc maxima rerum Roma colit: quo perſeuerantiam, conſuetudinis monſtrat. Et quoniam Feſtus pertinere ad ceremonias ait, hoc idem docuit Maro, adijciendo Sacrum:
Quem protinus urbes
Albanæ coluere ſacrũ. Mos ergo præceſſit, et cultus moris ſecutus eſt, quod eſt conſuetudo. Et hic definitionem Varronis impleuit. Adjciendo deinde Sacrum, oſtendit, morem ceremonijs dicatum, quod Feſtus aſſeruit. Idem ſeruauit & in duodecimo libro, cum ait:
Morem, rituſq; ſacrorum

Adj-

Adijciam. In quo oſtendit apertè, morem eſſe ritus ſacrorum. Sed hiſtoriæ quoque fidem in his uerſibus ſecutus eſt, Mos erat Heſperio in Latio, & reliqua. ſeruauit enim regnorum ſucceſſionem: quippe primi regnauerunt Latini, inde Albani, & inde Romani. Ideo mos erat, primum dixit, Heſperio in Latio: & poſteà, Quem protinus urbes Albanæ coluere ſacrum: deinde ſubiecit, Nunc maxima rerum Roma colit.

De carmine, quo euocari ſolebant Dij tutelares & aut urbes aut exercitus deuoueri. Cap. IX.

EXceſſere omnes adytis, ariſq; relictis Dij, quibus imperium hoc ſteterat. Et de uetuſtiſſimo Romanorum more, & de occultiſſimis ſacris uox iſta prolata eſt. conſtat enim omnes urbes in alicuius Dei eſſe tutela, moremq; Romanorum arcanum, & multis ignotum fuiſſe, ut cùm obſiderent urbem hoſtiũ, eamq; iam capi poſſe conſiderent, certo carmine euocarent tutelares deos, quòd aut aliter urbem capi poſſe non crederent, aut etiam ſi poſſet, nefas exiſtimarent, deos habere captiuos. nam propterea ipſi Romani & Deum, in cuius tutela urbs Roma eſt, & ipſius urbis Latinum nomen ignotum eſſe uoluerunt. Sed Dei quidem nomen nonnullis antiquorum licet inter ſe diſſidentium libris inſitum, & ideo uetuſta perſequentibus quicquid de hoc putatur, innotuit. Alij enim Iouem crediderunt, alij Lunam. ſunt qui Angeronam, quæ digito ad os admoto ſilentium denunciat. alij autem, quorum mihi fides uidetur firmior, Opem Conſiuam eſſe dixerunt. Ipſius uerò urbis nomen etiam doctiſſimis ignoratum eſt, cauentibus Romanis: ne quod ſæpe aduerſus urbes hoſtium feciſſe ſe nouerant, idem ipſi

De euocandis dijs tutelaribus.

ro priuetis; exercitumq́; hoſtium, urbes, agrosq́; eorum, quos me ſentio dicere, uti uos eas urbes, agrosq́; capita, ætatesq́; eorum deuotas, conſecratasq́; habeatis, illis legibus, quibus quandoq; ſunt maximè hoſtes deuoti, cosq́; ego uicarios pro me fide, magiſtratuq́; meo, & pro pop. Rom. exercitibus, legionibusq́; noſtris do, deuoueo: ut me meáq́; fidem, imperiumq́; legiones, exercitumq́; noſtrum, qui in his rebus gerundis ſunt, bene ſaluos ſinatis eſſe. ſi hæc ita faxitis, ut ego ſciam, ſentiam, intelligamq́; tunc quiſquis uotum hoc faxit, ubi faxit, rectè factum eſto, ouibus atris tribus, Tellus mater, teq́; Iupiter obteſtor. Cum Tellurem dicit, manibus terram tangit: cùm Iouem dicit, manus ad cœlum tollit: cum uotum recipere dicit, manibus pectus tangit. In antiquitatibus autē hæc oppida inueni deuota, Stonios, Fregellas, Gabios, Veios, Fidenas. Hæc intra Italiam; præterea Cartaginem, & Corinthum; ſed & multos exercitus, oppidaq́; hoſtium Gallorum, Hiſpanorum, Afrorum, Maurorum, aliarumq́; gentium, quas priſci loquuntur annales. Hinc ergo eſt, quòd propter eiuſmodi euocationem numinum diſceſſionemq́;, ait Vergilius:

Exceſſere omnes adytis, arisq́; relictis
Dij.   *Et ut tutelares aſsignaret, adiecit.* — Aeneid. I
Quibus imperium hoc ſteterat.

Vtq́; præter euocationem etiam uim deuotionis oſtendere, in qua præcipuè Iupiter, ut diximus, inuocatur, ait:

Ferus omnia Iupiter Argos   *Tranſtulit.*

Videtur'ne nobis probatum, ſine diuini & humani iuris ſcientia non poſſe profunditatem Maronis intelligi?

Cur Vergilius tertio Aeneidos fecerit Ioui immolari taurū, & quibus dijs tauri immolari ſoleant. Cap. X.

HIc cùm omnes cõcordi teſtimonio doctrinam et poetæ, & narrantis æquarent: exclamauit Euangelus; diu ſe ſuccubuiſſe patientiæ, nec ultra diſsimulandum, quin in medium detegat inſcientiæ Vergilianæ uulnera. Et nos, inquit, manum ferulæ aliquando ſubduximus, & nos cepimus pontificij iuris auditum. & ex his, quæ nota ſunt nobis, Maronem huius diſciplinam iuris neſciſſe conſtabit.

Aeneid. 1 quando enim diceret,

Taurus quibus dijs immoletur.

Cœlicolum regi mactabam in litore taurum.

ſi ſciret taurum immolari huic deo uetitum? aut ſi didiciſſet, quod Atteius Capito comprehendit? cuius uerba ex libro primo de iure ſacrificiorum hæc ſunt: Itaq; Ioui tauro uerre, ariete immolari non licet. Labeo uerò ſexageſimo et octauo libro* intulit, niſi Neptuno, Apollini, & Marti taurũ non immolari. Ecce Pontifex tuus, quid apud quas aras mactetur, ignorat: cum uel æditiuis hæc nota ſint, & ueterũ non tacuerit induſtria. Ad hæc Prætextatus renidens, quibus deorum immoletur tauro, ſi uis cum Vergilio communicare, ipſe te docebit:

innuit.

Cur Ioui taurũ immolari ſecerit Vergilius, cũ tamen id non liceret.

Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo.

Vides in opere poetæ uerba Labeonis? Igitur ut hoc doctè, ita illud argutè. nam oſtendit Deo nõ litatum, ideo ſecutũ,

Horrendum dictu, & uiſu mirabile monſtrum.

Ergo reſpiciens ad futura, hoſtiam contrariam fecit. Sed & nouerat hunc errorem non eſſe inexpiabilem. Atteius enim Capito, quem in acie contra Maronem locaſti, adiecit hæc urba: Si quis forte Ioui tauro fecerit, piaculum* dato. Committitur ergo res non quidem impianda, inſolita tamen. Et committitur non ignorantia, ſed ut monſtro locum faceret ſecuturo.

eſto

Quòd

Quòd Vergilius illo uerſu primi Georgicon. Cui tu la ⟨c⟩te fauos & miti dilue Baccho, ſignificarit Cereri mulſo litandum eſſe tũ quomodo & in primo, & in octauo libro Aeneidos in menſam libari faciat, cum in aram tantum eſſet libandum. Cap. XI.

SVbiecit Euangelus: *Si euentu excuſantur illicita, dic quæſo, quod erat monſtrum ſecuturum, & cum Cereri libari uino iuberet, quod omnibus ſacris uetatur,*

Cui tu lacte fauos, & miti dilue Baccho. Georg. 1

Vinum autẽ Cereri non libari, debuit illum uel Plautus docere: qui in Aulularia ait: Cererin mi Strobile hi ſunt facturi nuptias? Qui? quia temeti nihil allatum intelligo. At hic ueſter Flamen, & Pontifex, & omnia, tam quid immoletur, quàm quid libetur, ignorat. Et ne non ubiq; in libando pari errore ſit deuius, in octauo ait:

In menſam læti libant, diuosq; precantur.

cum nõ in menſam, ſed in arã ſecundum morẽ libare debuerint. Vt prius tibi, Prætextatus inquit, de poſteriore quæſtione reſpondeã, fateor te nõ immeritò de uſurpata in menſam libatione quæſiſſe, ampliusq; ſpeciem difficultatis auxeras, ſi magis Didonem in menſa ſimiliter libantem notaſſes:

Dixit, & in menſa laticum libauit honorem.

nam et P. Tertius cum de ritu ſacrorum multa diſſereret, ait ſibi hunc locum in quæſtione uenire: nec tamen hæſitationem ſuam requiſita ratione diſſoluit. Ego autem, quid mihi magiſtra lectione compertum eſt, publicabo. In Papyriano enim iure euidenter relatum eſt, aræ uicem præſtare poſſe menſam dicatam: ut in templo, inquit, Iunonis Populoniæ auguſta menſa eſt. nanque in fanis alia uaſorum ſunt, & ſacræ ſupellectilis, alia ornamentorum. Quæ uaſorum ſunt, inſtrumenti inſtar habent, quibus ſemper In mẽſã quando libare licuerit.

ſacrifi-

ſacrificia conficiuntur. Quarum rerum principē locum ob tinet mēſa, in qua epulæ, libationesq́;, & ſtipes reponuntur. Ornamenta uerò ſunt clypei, coronæ: et huiuſcemodi donaria. neq; .n. donaria dedicantur eo tēpore, quo delubra ſacrantur. at uerò menſa, arulæq́; eodem die, quo ædes ipſæ, dedicari ſolent. unde mēſa hoc ritu dedicata in templo, aræ uſum, & religionē obtinet puluinaris. Ergo apud Euan*drum quidem fit iuſta libatio: quippe apud eam menſam, quæ cum ara maxima, more utiq; religionis, fuerat dedicata, & in loco ſacrato, & inter ipſa ſacra, in quibus epulabantur.* In conuiuio uerò Didonis, *quod tantum regium cō*

Dido quomodo in mēſam libat.

ſtat, non etiam ſacrum fuiſſe, apud humanam menſam, in triclinio, non in templo, quia non erat religioſa, ſed uſurpata libatio, ſolam fecit libaſſe reginam: in cuius perſona nulla obſeruationis neceßitas, & multa ad uſurpandum in poteſtate permißio. At uero hic, Omnes

Aeneid. 8

In menſa læti libant, diuosq́; precantur.

quia quod rectè fieri nouerat, ab omnibus ſimul in templo epulantibus, & uni ſacratæ aßidentibus menſæ factum eſſe memorauit. De illo autem uerſu,

Cui tu lacte fauos & miti dilue Baccho,

paucis quòd Maro *accuſatur abſoluam.* Poeta *enim æquè in rebus doctrinæ, & in uerbis ſectator elegantie, ſciens* Cereri *mulſo libari, adiecit, miti* Baccho *fauos dilue, ſcilicet miteſcere uinum dicens, mulſum cùm cœperit fieri. nam mite hic uinum, ita dixit, ut alibi ait domitum.*

Georg 4.

Et durum Bacchi *domitura ſaporem.*

ad diem duodecimam

*Notum autem eſſe non diffitebere, quòd*diem duodecimum* Calend. Ianuarias Herculi, & Cereri *faciunt, ſue prægnante, panibus, mulſo.*

Hercu

Herculi cur Salios aſſignarit Vergilius: curque hos po Puleis ramis coronatus induxerit. Cap. XII.

OPportunè mehercule Prætextate feciſti Herculis mẽtiõẽ, in cuius ſacra hic ueſter gemino errore cõmiſit: Aeneid. 1

Tum Salij ad cantus incenſa altaria circum
Populeis adſunt euincti tempore ramis.

nam & Salios Herculi dedit, quos tantum Marti dicauit Antiqtas: & populeas coronas nominat, cùm ad aram maximã, ſola lauro capita, et alia frõde non uinciãt. Videmus & in capite prætoris urbani laureã coronã, cùm rem diuinam Herculi facit. Teſtatur ẽt Terentius Varro in ea ſatyra, quæ inſcribitur περὶ κεραυνῶ, *maiores ſolitos decimam Herculi uouere, nec decẽ dies intermittere, quin pollucerẽt populum ad* ἀσύμβολον, *cùm coronã laurea dimitterent cubitẽ. Hiccine eſt, ait Vectius, error geminus? At ego in neutro dico erraſſe Vergiliũ. nam ut primùm de frõdis genere dicamus, conſtat quidẽ nunc lauro ſacrificãtes apud aram maximã coronari. ſed multò poſt Rom. conditã hæc cõſuetudo ſumpſit exordiũ, poſtquàm in Auentino lauretum cœpit uirere: quã rem docet Varro rerum Humanarũ lib. 2. E mõte ergo proximo decerpta laurus ſumebatur operãtibus, quã uicina offerebat occaſio. unde rectè Maro noſter ad tẽpora reſpexit, quibus Euander ante urbem conditam, aram maximã ſacra celebrabat, & utebatur populo utiq; Alcidæ gratiſſima. Salios autem Herculi propter ubertatem doctrinæ altioris aſſignat: quia is Deum, & apud pontifices idem, qui & Mars habetur. Et ſanè ita Menippea Varronis affirmat, quæ inſcribitur,* ἄλλος οὗτος ἡρακλῆς, *qua cum de Hercule multa loqueretur, eundem eſſe ac Martem probauit. Chaldæi quoque ſtellam Herculis uocant,*

Populeæ corone in ſacris Herculis.

Salij Herculi cur aſſignentur.

quam reliqui omnes Martis appellant. Eſt præterea Octa uij Herſenij *liber, qui inſcribitur de Sacris ſaliaribus* Ty*burtium: in quo Salios*, Herculi *inſtitutos, operari diebus certis,& auſpicato docet.* Item Antonius Enipho*, uir doctus,cuius ſcholam* Cicero *poſt laborem fori frequentabat,* Salios Herculi *datos probat in eo uolumine, quo diſputat, quid ſit feneſtra,quod eſt oſtium minuſculum in ſacrario. quo uerbo* Ennius *etiam uſus eſt.* Idoneis*, ut credo, auctoribus,certisq; rationibus error q putabatur uterque defenſus eſt.Si qua ſunt alia quæ nos cõmouet,in mediũ proferamus, ut ipſa collatio noſtrum, non* Maronis*,abſoluat errorem.*

Tunc Euangelus: Nunquam'ne *tibi* Prætextate *uenit in mentem, toto,ut aiunt,cœlo erraſſe* Vergilium*,cum* Di*do ſuam rem diuinam pro nuptijs faceret?*

Aenei.4. *Mactat enim, inquit, lectas de more bidentes*
Legiferæ Cereri, Phœboq;, patriq; Lyæo.

Et quaſi expergefactus adiecit:

Iunoni ante omnes, cui uincla iugalia curæ.

Et,hic multa deeſſe uerba, qs tã ſtupidus, ut nõ uel ſine admonitione omni animaduertat? nam neque reſpõdetur ad quæſtionẽ ab Euãgelo propoſitam, neque ſequẽtia ulla ratione cũ his,quæ præcedunt, cohærẽt.Nobis apparet loci continentiã habuiſſe hoc modo: In bibliotheca,ut ex fine primi libri intelligere licet,oſtẽſum iã erat,quã peritus iuris põtificij eſſet Verg.quare cũ cœnæ tẽpus ſermonẽ de Vergilio interrũperet, dilatus,eſt ſermo hic in diem ſequẽtẽ,atq; inter.cœnãdum hilariora quædã tractata, quẽadmodũ & in ſecũdo libro factũ uidemus.Quãtũ itaq; ſuſpicari licet,ortus inter cœnandũ ſermo fuit đ luxu.ubi cũ Horus ſui ſeculi luxuriã nimiã rephẽderet:Cecinna ita ei reſpõdet,ut oſtẽdat antiquitati maiorẽ deliciarũ curã fuiſſe, q̃ ſeculo ſuo Hori uerba oĩa deſiderãtur,nec Cecinæ reſpõſio plenè adeſt.

De

De luxu, ſeu luxuria Q. Hortenſii, Fabij Gurgitis, Metelli Pij, ac Metelli pōtificis maximi: tū de Porco Troiano, de leporū ac cochlearum ſaginatione. Cap. XIII.

Accipite & M. Varronis uerba de agricultura libro tertio: qui cum de pauonibus in uilla nutriendis loqueretur, ſic ait: Primus *hos* Q. Hortenſius *augurali adijciali cœna dicitur poſuiſſe. quod potius factum tam luxurioſè, quàm ſeuere boni uiri laudabant. quem cito ſecuti multi, extulerunt eorum pretia: ita ut oua eorū denarijs ueneant quinis, ipſi facilè quinquagenis. Ecce res non admiranda ſolum, ſed & pudenda: ut oua pauonum quinis denarijs ueneant, quæ hodie non dicam uilius, ſed omnino nec ueneunt. Is* Hortenſius *platanos ſuas uino irrigare conſueuit: adeò, ut in quadam actione, quam habuit cum* Cicerone *ſuſceptam, precario à* Tullio *poſtulaſſet, ut locum dicendi permutaret ſecum. abire enim in uillam neceſſario ſe uelle, ut uinum platano, quam in* Tu*ſculano poſuerat, ipſe ſuffundere. Sed fortè ad notam ſeculi ſui non ſufficit* Hortenſius, *uir alioquì ex profeſſo mollis, & in præcinctu ponens omnem decorem. fuit n. ueſtitu ad munditiem curioſo. & ut bene amictus iret, faciem in ſpeculo quærebat: ubi ſe intuens, togam corpori ſic applicabat, ut rugas, non forte, ſed induſtria locatas artifex nodus aſtringeret: & ſinus ex compoſito defluens, modum lateris ambierit. Is quondam cum incederet elaboratus ad ſpeciem, collegæ de iniurijs diem dixit, quòd ſibi in anguſtijs obuius, offenſu fortuito ſtructuram togæ deſtruxerat: & capitale putauit, quòd in humero ſuo locum ruga mutaſſet. Ergo hoc prætermiſſo, ad uiros uenio triumphales, quos uictores gentium luxuria uicit. Et ut taceam Gurgitem: à deuorato patrimonio cognominatum, quia inſignibus*

Luxus ac mollities Q. Hortenſii.

Luxuria Fabij Gurgitis, & Metelli Pij.

bus uirtutis ſecutæ uitia prioris cõpenſauit ætatis: in quam foueam luxus, & ſuperbiæ Metellus Pius *ſucceſſiuum continuatione peruenit*. Et *ne multis morer, ipſa de eo* Salluſtij *uerba ſubieci*: At Metellus *in ulteriorem* Hiſpaniam *poſt annum regreſſus, magna gloria, concurrentibus undique uirili, & muliebri ſexu, per uias & tecta omnium uiſebatur. & cùm quæſtor* C. Vrbinus, *aliíq; cognita uoluntate eum ad cœnam inuitauerant, ultra* Romanorũ *ac mortalium etiã morem, curabant, exornatis ædibus per aulæa, & inſignia, ſceniſq; ad oſtentationem hiſtrionũ fabricatis. ſimul croco ſparſa humus, et alia in modum templi celeberrimi. præterea cùm ſedenti in tranſenna demiſſum uictoriæ ſimulachrum cum machinato ſtrepitu tonitruum, coronam ei imponebat: tum uenienti, ture quaſi* Deo *ſupplicabatur.* Toga *picta plerunque amiculo erat ei accumbenti*. Epulæ *quæſitiſſime, neque per omnem modò prouinciam, ſed trans maria ex* Mauritania *uolucrum, & ferarum incognita antea plura genera*. Quibus *rebus aliquantam partem gloriæ dẽpſerat, maximè apud ueteres, et ſanctos uiros ſuperba illa, grauia, indigna* Romano *imperio exiſtimantes*. Hæc Salluſtius, *grauiſſimus alienæ luxuriæ obiurgator, & cenſor*.

Luxurioſa cœna pontificis.

Accipite *inter grauiſſimas perſonas non defuiſſe luxuriam, refero enim pontificis uetuſtiſſimam cœnam, quæ ſcripta eſt in indice quarto,* Metelli *illius* Pontificis *maximi in hæc uerba*: Ante *diem nonum* Calend. Septembris. *quo die* Lentulus Flamen Martialis *inauguratus eſt, domus ornata fuit. triclinia lectis eburneis ſtrata fuerunt. duobus triclinijs pontifices cubuerunt,* Q. Catulus, M. Aemilius Lepidus, D: Syllanus, C. Cæſar *rex ſacrorum,* P. Scæuola *ſextus,* Q. Cornelius. P. Volumnius, P. Albinouanus,

uanus, & L. Iulius Cæſar augur, qui eum inaugurauit. in tertio triclinio Popilia, Perpenia, Licinia, Aruncia, uirgines Veſtales; & ipſius uxor Publicia Flaminica, & Sempronia ſocrus eius. Cœna hæc fuit: Ante cœnam echinos, oſtreas crudas, quantum uellent, peloridas, ſphondylos, turdum, aſparagos, ſubtus gallinam altilē, patinam oſtrearum peloridū, balanos nigros, balanos albos iterū ſphondylos, glycomaridas, urticas, ficedulas, lumbos, capragines, aprignos, altilia ex farina inuoluta, ficedulas, murices, & purpuras. In cœna ſumina, ſinciput aprugnum, patinā piſcium, patinā ſuminis, anates, querquedulas elixas, lepores, altilia aſſa, amylum, panes Picentes. Vbi iam luxuria tunc accuſaretur, quando tot rebus farta fuit cœna pontificum? Ipſa uerò edulium genera, quam dictu turpia? nam Cincius in ſuaſione legis Fanniæ obijcit ſeculo ſuo, quòd porcum Troianum menſis inferat. Quem illi idem ſic uocabant, quaſi alijs incluſis animalibus grauidum, ut ille Troianus equus grauidus armatis fuit. Exigebat hoc quoque illa gulæ intēperantia, ut & lepores ſaginarentur, teſte Varrone: qui de Agricultura libro tertio, cum de leporibus loqueretur, ſic ait: Hoc quoque nuper inſtitutum, ut lepores ſaginarentur, cum exceptos è leporario quidā in caueis, & loco clauſo faciāt pingues. Si cui hoc mirum uidetur, quod ait Varro, lepores ætate illa ſolitos ſaginari: accipiat aliud, quod maiore admiratione ſit dignum, cochleas ſaginatas, quod idem Varro in eodem libro refert. Verba ipſa qui uolet legere, ubi debeat quærere, indicaui. neq; ego nunc antiquitati nos proferendos uel comparandos dico: ſed reſpondi obiurganti Horo, aſſerens, uti res habet, maiorem illis ſeculis deliciarum curam fuiſſe, quàm noſtro.*

Lumbos caprigenos, forte legendū.

Saltandi cantandiq; ſtudium atque adeo ue hiſtrionicam quidem apud uetuſtiores Romanos inter turpia nominatum fuiſſe. Cap. XIIII.

SVbiecit Furius Albinus, antiquitatis non minus, quàm Cecinna peritus: Miror te, inquit, non retuliſſe, quãta illis affluẽtia marinarũ procurari ſolita fuerit copiarum, cuius relatu maximã conuiuiorum noſtrorum ſobrietatẽ doceres. Et Ceccina: *Profer, inquit, in medium, quæ de hac quoq; parte*lectu cõperiſti. ultra omnes .n. polles memoria uetuſtatis.* Et Furius ſic ingreſſus eſt: *Vetuſtas quidem nobis ſemper (ſi ſapimus) adoranda eſt. illa quippe ſecula ſunt, quæ hoc imperiũ uel ſanguine, uel ſudore pepererunt: quod non niſi uirtutum faceret ubertas. Sed quod fatendum eſt, in illa uirtutum abundantia, uitijs quoq; ætas illa non caruit: è quibus nonnulla noſtro ſeculo morum ſobrietate correcta ſunt.* Et de *luxu quidẽ illius tẽporis circa marinas copias dicere inſtitueram: ſed quia in aſſertionem noſtræ emendationis, alia ex alijs proferenda ſe ſuggerũt, de piſcibus nõ omitto: ſed differo, dũ de alia laſciuia, qua nunc caremus, admoneo.* Dic.n. Hore, *qui antiquitatẽ nobis obijcis, an te cuius tricliniũ modo ſaltatricem uel ſaltatorem te uidiſſe meminiſti?* At *inter illos ſaltatio certatim uel ab honeſtis appetebatur.* Ecce.n. *ut ab illo ordiar tempore, quod fuit optimis moribus, inter duo bella Punica, ingenui, quid dicã ingenui? filij ſenatorum in ludum ſaltatorium commeabant, & illic crotala geſtantes ſaltare diſcebant:* Taceo, *quòd matronæ etiam ſaltationem non inhoneſtam putabant, ſed inter probas quoque earum erat ſaltandi cura, dummodo non curioſa, uſque ad artis perfectionem. quid enim ait Saluſtius:* P*ſallere, ſaltare elegantius, quàm neceſſe eſt probæ?*

& tu (margin, beside "parte*lectu")

Saltandi mos ante tricliniæ & alibi. (margin note)

probæ? Adeò & ipſe Semproniam reprehendit, non quòd ſaltare, ſed quòd optimè ſcierit. Nobilium uerò filios, & *(quod dictu nefas eſt) filias quoque uirgines inter ſtudioſa numeraſſe ſaltandi meditationem, teſtis eſt Scipio Africanus* Aemilianus: *qui in oratione contra legẽ iudiciariã* Tiberij Gracchi *ſic ait*: Docentur *præſtigias inhoneſtas: cum cinædulis, & ſambuca, pſalterioq; eunt in ludum hiſtrionum, diſcunt cantare: quæ maiores noſtri ingenuis probro ducier uoluerunt.* Eunt, *inquam, in ludum ſaltatorium inter cinædos, uirgines, puerią; ingenui.* Hæc *cùm mihi quiſquam narrabat, non poteram animum inducere, ea liberos ſuos nobiles homines docere: ſed cum ductus ſum in ludũ ſaltatoriũ, plus medius fidius in eo ludo uidi pueris uirginibusq; quingentis.* In *his unum (quo me reip. maximè miſertum eſt) puerum bullatum, petitoris filium, non minorem annis duodecim, cum crotalis ſaltare: quam ſaltationem impudicus ſeruulus honeſtè ſaltare non poſſet.* Vides *quemadmodũ ingemuit Africanus, q̃ uidiſſet cum crotalis ſaltantem filium petitoris i. candidati, quem ne tum quidem ſpes & ratio adipiſcendi magiſtratus, quo tempore ſe ſuosq; ab omni probro debuit uindicare, potuit coercere, quo minus faceret, quod ſcilicet turpe non habebatur: cæterum ſuperius pleranque nobilitatem hæc propudia celebrare conqueſtus eſt. Sic nimirum* M. Cato *ſenatorem non ignobilem* Cæcilium *ſpaciatorem, &* Feſcenium *uocat: eumq; ſtaticulos dare his uerbis ait*: Deſcendit *de cantherio, inde ſtaticulos dare, ridicularia fundere.* Et *alibi in eundem,* Prætereà *cantat, ubi collibuit. interdum græcos uerſus agit iocos dicit, uoces demutat, ſtaticulos dat.* Hæc Cato: *Cui, ut uidetis, etiam cantare non ſerij hominis uidetur, quod apud alios* Cantandi ſtudium.

ado non inter turpia numeratũ eſt, ut L. *Scylla, uir tantĩ*
Hiſtriones. *nominis, optimè cantaſſe dicatur. Cæterùm hiſtriones non inter turpes habitos, Cic. teſtimonio eſt: quẽ nullus ignorat Roſcio et Aeſopo hiſtrionibus tã familiariter uſum, ut res rationesq; eorũ ſua ſolertia tueretur. Quod cũ alijs multis, tum ex epiſtolis quoq; eius declaratur. nam illam orationem quis eſt, qui non legerit, in qua populum Romanum abiurgauit, quòd Roſcio geſtum agente, tumultuauerit? Et certè ſatis conſtat, contendere eum cum ipſo hiſtrione ſolitum, utrum ille ſæpius eandem ſententiam uarijs geſtibus efficeret, an ipſe per eloquentiæ copiam ſermone diuerſo pronunciaret. Quæ res ad hanc artis ſuæ fiduciam Roſciũ abſtraxit, ut librum conſcriberet, quò eloquentiam cũ hiſtrionia compararet. Is eſt Roſcius, qui etiã L. Sylle chariſſimus fuit, & annulo aureo ab eodem dictatore donatus eſt. Tanta autẽ fuit gratia, & gloria, ut mercedem diurnã de publico mille denarios, ſine gregalibus, ſolus acceperit. Aeſopum uerò ex pari arte ducenties ſeſtertium reliquiſſe filio conſtat. Sed quid loquor de hiſtrionibus, cum Appius Claudius, uir triumphalis, qui Salius ad uſque ſenectutem fuit, pro gloria obtinuerit, quòd inter collegas optimè ſaltitabat? Ac priuſquam à ſaltatione diſcedo, illud adijciam: uno eodemq; tempore, tribus nobiliſſimis ciuibus, non modo ſtudium ſaltandi, ſed etiã (ſi dijs placet) peritiam, qua gloriarentur fuiſſe, Gabinio cõſulari, Ciceronis inimico, quod ei & Cicero non diſſimulanter obiecit, & M. Cælio noto inter turbas uiro, quem idem Cicero defendit: & Licinio Craſſo Craſsi eius, qui apud Parthos extinctus eſt, filio,*

Quanto in pretio fuerint apud paulo uetuſtiores Romanos piſces, & præſertim Muræna. Cap. XV.

Sed

SEd de ſaltatione ueterum, ad prædæ marinæ tranſire luxum Liciniorum me nomen admonuit: quos Murænas cognominatos, quòd hoc piſce effuſiſſimè delectati ſunt, ſatis conſtat. Huic opinioni M. Varro conſentit, aſſerens eodem modo Licinios appellatos Murænas, quo Sergius, Orata cognominatus eſt: quòd ei piſces, qui auratæ uocantur, chariſſimi fuerint. Hic eſt Sergius Orata, qui primus balneas penſiles habuit, primus oſtrearia in Baiano locauit, primus optimum ſaporem oſtreis Lucrinis adiudicauit. Fuit autem ætate L. Craſſi illius diſerti: quiquàm grauis, & ſerius habitus ſit, etiam Cicero docet. Is tamen Craſſus uir cenſorius: nam cum Cn. Domitio cenſor fuit, cum ſupra cæteros diſertus haberetur, eſſetq; inter clariſſimos ciues princeps: tamen murænam in piſcina domus ſuæ mortuam, atratus, tanquam filiam, luxit. Neque id obſcurũ fuit, quippe collega Domitius in ſenatu hoc ei, quaſi deforme crimen, obiecit. neque id confiteri Craſſus erubuit, ſed ultro etiam (ſi dijs placet) gloriatus eſt cenſor, piam, affectuoſamq; rem feciſſe ſe iactans. Piſcinas autem quàm refertas habuerint pretioſiſſimis piſcibus Romani illi nobiliſſimi principes, L. Philippus, & Hortenſius, quos Cicero piſcinarios appellat, etiam illud indicium eſt, quod M. Varro in libro de Agricultura refert, M. Catonem, q poſt Vticæ perijt, cum hæres teſtamento * Lucilij eſſet relictus, piſces de piſcina eius X L. millibus uendidiſſe. Ac- L. Philippi
cerſebantur autem murænæ ad piſcinas noſtræ urbis ab uſque freto Siculo, quod Rhegium à Meſſana deſpicit. Illic enim optimæ à prodigis eſſe creduntur, tam Herculis, quàm anguillæ. Et utræq; ex illo loco, Græcè πλῶται uocantur, Latinè flutæ, quòd in ſummo ſupernantes, ſole

torrefactæ curuare ſe poſſe, & in aquam mergere deſinunt: atque ita faciles captu ſunt. Et ſi enumerare *uelim, quàm multi magniq; auctores murænas è freto Siculo nobilitarint: longum fiet. ſed dicam, quid* M. Varro *in libro, qui inſcribitur* Gallus, *de murænis dixerit his uerbis.* In Sicilia *quoque, inquit, manu capi murænas flutas, quòd hæ in ſumma aqua præ pinguitudine fluitent.* Hæc Varro. *Sed quis neget indomitam aqud illos, & (ut ait* Cæcilius*) uallatam gulam fuiſſe, qui ex tam longinquo mari inſtrumenta luxuriæ compararent?* Nec *rarus hic* Romæ *piſcis, ut peregrè accitus erat.* Auctor *eſt* Plinius, C. *Cæſarem dictatorem cum triumphales cœnas populo daret, ſex millia murænarum à* C. Virrio *ad pondus accepiſſe.* Huius Virrij *uillam, quamuis non amplam, aut latam, conſtat propter uiuaria, quæ habuit, quadragies ſeſtertium uenundatam.*

Plin. lib. .cap. 17 & Varro de Re ruſti. lib. 3. cap. 17.

De accipenſere, mullo, ſcaro, lupo. Cap. XVI.

NEc *acipenſer, quem maria prodigis nutriunt, illius ſeculi delicias euaſit. Et ut loquar, ſecundo* Punico *bello celebre nomen huius piſcis fuiſſe: accipite, ut meminerit eius* Plautus *in fabula, quæ inſcribitur* Baccharia *ex perſona paraſiti:*

Quis eſt mortalis tanta fortuna affectus unquam,
Quàm ego nunc ſum, cuius hæc uentri portatur pōpa?
Vel nunc, qui mihi in mari acipenſer latuit antehac,
Cuius ego latus in latebras reddam meis dentibus,
& manibus?

Et ne uilior ſit teſtis poeta: accipite, aſſertore Cicerone, *in quo honore fuerit hic piſcis apud* P. Scipionem Africanum *illum &* Numantinum. Hæc *ſunt in dialogo de* Fato *uerba*

Cice-

Cic. Nam cùm eſſet apud ſe ad Lauernium Scipio, unaq; Pontius: allatus eſt fortè Scipioni acipenſer, qui admodum raro capitur. ſed eſt piſcis, ut ferunt, in primis nobilis. Cũ autem Scipio unum, & alterum ex his, qui eum ſalutatum uenerant, inuitaſſet, pluresq; etiam inuitaturus uideretur in aurem Pontius: Scipio, inquit, uide quid agas, acipenſer iſte paucorum hominum eſt. Nec inficias eo, tẽporibus Traiani hunc piſcẽ in magno pretio non fuiſſe, teſte Plinio Secundo, qui in Naturali hiſtoria, cum de hoc piſce loqueretur, ſic ait: Nullo nunc in honore eſt, quod quidẽ miror, cum ſit rarus inuentu. Sed nec diu ſtetit hæc parſimonia. nam tẽporibus Seueri principis: qui oſtentabat duritiam morũ, Sãmonicus Serenus, uir, ut eo ſeculo, doctus, cũ ad principẽ ſuum ſcriberet, faceretq; de hoc piſce ſermonem, uerba Plinij, quæ ſuperius poſui, præmiſit, & ita ſubiecit: Plinius, ut ſcitis, adusq; Traiani imperatoris uenit ætatem. nec dubium eſt, quod ait nullo honore hũc piſcẽ tẽporibus ſuis fuiſſe, uerum ab eo dici. Apud antiquos autem in pretio fuiſſe, ego teſtimonijs palam faciam: uel eò magis, ꝙ gratiam eius uideo ad epulas, quaſi poſtliminio, rediſſe. quippe qui dignatione ueſtra cum interſum cõuiuio ſacro, animaduerto huic piſcem à coronatis miniſtris cum tibicine introferri. Sed quod ait Plinius de acipenſeris ſquamis, id uerum eſſe maximus rerum naturalium indagator Nigidius Figulus oſtẽdit, in cuius libro de Animalibus quarto ita poſitũ eſt: Cur alij piſces ſquama ſecunda, acipenſer aduerſa ſit. Hæc Sammonicus, qui turpitudinem conuiuij principis ſui laudando notat, prodens uenerationem, qua piſcis habebatur, ut à coronatis inferretur cum tibicinis cantu, quaſi quadam non deliciarum, ſed numinis põpa. Sed ut minus miremur,

Plin. li. 9. cap. 17.

acipen-

Mullus. lib.9.c.17. *acipenſerem graui pretio taxari ſolitū*, Aſinius Celer *uir conſularis (ut idē* Sāmonicus *refert) mullum unum ſeptem millibus nummum mercatus eſt*. In *qua re luxuriā illius ſeculi eò magis licet æſtimare*, q Plinius Secūdus *temporibus ſuis negat facilè mullum repertum, qui duas pondo libras excederet*. At *nunc & maioris ponderis paſsim uidemus*: *& pretia hæc inſana neſcimus*. Nec *contenta illa ingluuies fuit maris ſui copijs. nā* Octauius, *præfectus claßis, ſciens* Scarus. *ſcarum adeo* Italicis *litoribus ignotum, ut nec nomen* Lati*num eius piſcis habeamus, incredibilem ſcarorum multitudinem in uarijs nauibus huc aduectam inter* Hoſtiā *et* Cam*paniæ litus in mare ſparſit: miroq;, ac nouo exemplo piſces in mari tāquā in terra fruges aliquas ſeminauit*. Idēq;, *tanquam ſumma in hoc utilitatis publicæ uerteretur, quinquennio dedit operā, ut ſi quis inter alios piſces ſcarū forte cepiſſet, incolumen confeſtim & inuiolatū mari redderet*. Quid *ſtupemus captiuā illius, ſeculi gulā ſeruiſſe mari, cum in magno, uel dicā maximo, apud prodigos honore fuerit etiam* Tiberinus *lupus, & omnino omnes ex hoc amne piſces? quod equidem cur illis ita uiſum ſit, ignoro*. Fuiſſe *autē etiā* M. Varro *oſtendit, qui enumerās, quæ in quibus* Italiæ *partibus optima ad uictum gignantur, piſci* Tiberino *palmā tribuit, his uerbis in libro* Rerum *humanarū undecimo*: Ad *uictum optima fert ager* Cāpanus *frumētū*, Falernus *uinū*; Caßinas *oleum*, Tuſculanus *ficum, mel* Tarentinus, *piſcē* Tiberis. Hæc Varro *de omnibus ſcilicet huius fluminis piſcibus*. Sed *inter eos, ut ſuprà dixi, præcipuum locum lupus tenuit, & quidem is, qui inter duos pon-* Lupus. *tes captus eßet*. Id *oſtendunt cum multi alij, tum etiam* C. Titius, *uir ætatis* Lucilianæ, *in oratione, qua legem* Fan*niam*

*niam ſuaſit, cuius uerba ideo pono, quia non ſolum de lupo inter duos pontes capto erunt teſtimonio; ſed etiam mores, quibus plerique tunc uiuebant, facilè publicabunt. deſcribens enim homines prodigos in forum ad indicandũ ebrios commeantes, quæq; ſoleant inter ſe ſermocinari, ſic ait: Ludunt alea, ſtudioſè unguentis delibuti, ſcortis ſtipati. ubi horæ decem ſunt, iubent puerum uocari, ut Comitium eat percontatum, quid in foro geſtum ſit, qui ſuaſerint, qui diſſuaſerint, quot tribus iuſſerint, quot uetuerint. inde ad Comitium uadunt, ne litẽ ſuam faciant, dum eunt, nulla eſt in angiporto amphora, quam non impleant, quippe qui ueſicam plenam uini habeant. Veniunt in Comitium triſtes, iubent dicere. quorum negotium eſt, narrant. Iudex teſtes poſcit. Ipſus it mictum. ubi redit, ait ſe omnia audiuiſſe: tabulas poſcit: literas inſpicit. uix præ uino ſuſtinet palpebras. Eunti in conſilium, ibi hæc oratio, Quid mihi negotij eſt cum iſtis nugatoribus*potius, quàm potamus mulſum miſtum uino Græco? edimus turdum pinguem, bonumq; piſcem, lupum germanum, qui inter duos pontes captus fuit?* Hæc Titius. *Sed et* Lucilius, *acer, et uiolẽtus poeta, oſtendit ſcire ſe hunc piſcem egregij ſaporis, qui inter duos põtes captus eſſet eumq;, quaſi liguritorem, catillonem appellat. ſ. qui proximè ripas ſtercus inſectaretur. Proprie autem Catillones dicebantur, qui ad polluctum Herculis ultimi cùm uenirent, catillos liguribant. Lucilij uerſus hi ſunt:* *quin potius. Catillones, qui dicerentur.

Fingere præterea afferri quod quiſq; uolebat,
Illum ſumina ducebant: atque altilium lanx:
Hunc pontes Tiberinos duo inter captus catillo.

De legibus latis contra luxuriam ueterum Romanorum. Cap. XVII.

LOngũ fiat, ſi enumerare uelim, quot inſtrumẽta gulæ inter illos uel ingenio excogitata ſit, uel ſtudio cõfecta. et hæ nimirũ cauſæ fuerũt, propter quas tot nume ro leges de cœnis & ſumptibus ad populũ ferebãtur: & im perari cœpit, ut patẽtibus ianuis pranſitaretur & cœnitaretur. * Sic oculis ciuium teſtibus factis, luxuriæ modus fie ret. Prima autem omnium de cœnis lex ad populũ Orchia peruenit, quam tulit C. Orchius tribunus plebis de ſenatus ſentẽtia, tertio anno, quàm Cato cenſor fuerat. cuius uerba, quia prolixa ſunt, prætereo. ſumma autẽ eius præſcribebat numerũ conuiuarum. Et hæc eſt lex Orchia, de qua Cato mox orationibus ſuis uociferebatur: quòd plures, quã præſcripto eius cauebatur, tum ad cœnam uocarentur.

Sic, ut

Orchia lex.

Fannia lex.

Cumq; auctorem nouæ legis aucta neceſſitas imploraret, poſt annum XXII. legis Orchiæ, Fannia lex lata eſt, anno poſt Ro. cõditã, ſecũdũ Gellij opinionẽ DLXXXVIII. De hac lege Sãmonicus Serenus ita refert: Lex Fãnia ſanctiſſimi Auguſti ingenti omniũ ordinũ cõſenſu peruenit ad populum. neq; eã prætores, aut tribuni, ut pleraſq; alias, ſed ex omniũ bonorũ cõſilio et ſentẽtia ipſi cõſules pertulere: cũ reſp. ex luxuria cõuiuiorũ maiora, quàm credi poteſt, detrimẽta pateretur. ſiquidẽ eò res redierat, ut gula illecti pleriq; ingenui pueri, pudicitiã & libertatem ſuam uenditarent: plerique ex plebe Romana uino madidi in comitium uenirent, & ebrij de reip. ſalute cõſulerent. Hæc Sãmonicus. Fanniæ autem legis ſeueritas in eo ſuperabat Orchiam legem, quòd in ſuperiore numerus tantummodo cœnantium cohibebatur, licebatq; ſecundum eam unicuique bona ſua inter paucos conſumere. Fannia autem & ſumptibus modum fecit aſſibus centum. unde à Lucilio poeta feſtiuitatis

nitatis ſuæ moræ centuſſis uocatur.

Fanniam legẽ poſt annos decem & octo lex Didia conſecuta eſt. Eius ferũdæ duplex fuit cauſa: prima & potiſſima, ut uniuerſa Italia, nõ ſola urbs, lege sũptuaria teneretur, Italis æſtimantibus Fanniam legẽ, non in ſe, ſed in ſolos urbanos ciues eſſe conſcriptã. deinde, ut non ſoli, qui prandia cœnasúe maiore ſumptu feciſſent, ſed etiam, qui ad eas uocati eſſẽt, atq; omnino interfuiſſent, pœnis legis tenerentur. Didia lex

Poſt Didiam Licinia lata eſt à P. Licinio Craſſo diuite, cuius ferundæ probandæq; tantum ſtudium ab optimatibus impenſum eſt, ut conſulto ſenatus iuberetur, ut ea tantummodo promulgata, prius quàm trinundino confirmaretur, ita ab omnibus obſeruaretur, quaſi iam populi ſententia cõprobata. Lex uero hæc paucis mutatis in pleriſq; cum Fannia congruit. In ea.n. ferenda quæſita eſt nouæ legis auctoritas, exoleſcente metu legis antiquioris: ita Hercules, ut de ipſis duodecim tabulis factum eſt. quarum ubi contemni antiquitas cœpit, eadem illa, quæ illis legibus cauebantur, in alia latorum nomina tranſierunt. Sed legis Liciniæ ſumma, ut Calendis, Nonis, nundinis Ro. cuique in dies ſingulos triginta duntaxat aſſes edundi cauſa conſumere liceret: cæteris uero diebus, qui excepti non eſſent, ne amplius apponeretur, quàm carnis aridæ pondo tria, et ſalſamentorum pondo libra, quod ex terra, uite, arbore'ue natum ſit. Video quid remordeat. Ergo indicium ſobrij ſeculi eſt, ubi tali præſcripto legum coercetur expenſa cœnarum. Non ita eſt. nam leges ſumptuariæ a ſingulis ferebantur, qui totius ciuitatis uitia corrigerent. At niſi peſſimis, effuſiſſimisq; moribus uiueretur; profecto opus ferũdis legibus non fuiſſet. Vetus uerbũ eſt: Leges bonæ ex malis moribus procreãtur. Licinia lex

Lex Cornelia.

Has ſequitur lex Cornelia. & ipſa ſumptuaria, quam tulit Cornelius Sylla dictator: in qua non conuiuiorum magnificentia probibita eſt, nec gulæ modus factus, uerum minora pretia rebus impoſita, & quibus rebus (dij boni) quã que exquiſitis, & penè incognitis generibus deliciarum? quos illic piſces, quaſq; offulas nominat? & tamen pretia illis minora conſtituit: auſim dicere, ut uilitas edulium animos hominum ad parandas opſoniorum copias incitaret; & gulæ ſeruire, etiam qui paruis eſſent facultatibus, poſſent. Dicã planè, quod ſentio. Apprime *luxurioſus mihi uidetur & prodigus, cui hæc tanta in epulis uel gratuita ponantur. Itaq; tanto hoc ſeculum ad omnẽ incontinentiam prõptius, ut pleraq; earum rerum, quæ Syllana lege, ut uulgò nota, cõprehenduntur, nemo noſtrum uel fando compererit. Sylla mortuo, Lepidus conſul legem tulit & ipſe cibariam. Cato enim ſumptuarias leges, cibarias appellat.* Dehinc *paucis interiectis annis, alia lex peruenit ad populum ferẽte Antio Reſtione: quã legem, quamuis eſſet optima, obſtinatio tamẽ luxuriæ, & uitiorum firma concordia, nullo abrogãte irritã fecit.* Illud *tamẽ memorabile de Reſtione latore ipſius legis fertur: eũ, quo ad uixit, foris poſtea non recœnaſſe, ne teſtis fieret contẽptæ legis, quã ipſe bono publico pertuliſſet.*

Lex à Lepido data.

Lex Antij Reſtionis.

Antonij edictum.

His legibus annumerarem edictum de ſumptibus ab Antonio propoſitum, qui poſt triumuir fuit; ni indignum crederem, inter cohibentes ſumptus Antonio locum facere: cuius expenſæ in cœnam ſolitæ conferri, ſola Vnionis à Cleopatra uxore conſumpti, æſtimatione ſuperatæ ſunt: nam cùm Antonius quicquid mari, aut terra, aut etiã cœlo gigneretur, ad ſatiandam ingluuiem ſuam natum exiſtimans, faucibus ac dentibus ſuis ſubderet: eaq; re captus: de

Roma

Romano imperio facere uellet Aegyptum regnum: Cleopatra uxor, quæ uinci à Romanis nec luxuria dignaretur, ſponſione prouocauit, inſumere ſe poſſe in unam cœnam ſeſtertium centies. id Antonio mirum uiſum: nec moratus ſpõſione contendit, * dignus culina Numatio Planco, qui tam honeſti certaminis arbiter electus eſt. Altera die Cleopatra pertentans Antonium, pollucibilem ſanè cœnam parauit, ſed quam non miraretur Antonius: quippe qui omnia, quæ apponebantur, ex quotidianis opibus agnoſceret. Tunc regina arridens, phialam popoſcit, cui aceti nonnihil acris infudit, atque illuc unionem demptum ex aure altera feſtinabunda demiſit: eumq; mature diſſolutum, uti natura eſt eius lapidis, abſorbuit. Et quamuis eo facto ſponſione uiciſſet, quippe cùm ipſa margarita centies ſeſtertium ſine contentione eualuiſſet; manum tamen & ad alterius unionis aurem ſimiliter admouit, niſi Numatius Plancus, iudex ſeueriſſimus, ſuperatum Antonium maturè pronunciaſſet. Ipſe autem unio cuius magnitudinis fuerit, inde colligi poterit, q̃ qui ſuperfuit, poſtea uicta regina, & capta Aegypto, Romam delatus, diſſectusq; eſt, & factæ ex una margarita duæ, impoſitæq; ſimulacbro Veneris, ut monſtroſæ magnitudinis, in templo, quod Pantheum dicitur.

dignus ſculna. ſunt qui legant, pignus cuſtodiente Munatio Plāco.

De nucum generibus. Cap. XVIII.

ADhuc dicente Furio, ſecundæ menſæ illata bellaria nouo ſermoni principium dederũt. Symmachus enim duas attrectans manu nuces, Vellem, inquit, ex te audire Serui, tanta nucibus nomina, quæ cauſa uel origo uariauerit: aut unde tot mala, cùm hac una appellatione uocitentur, ſint tamen ſeorſum diuerſa tam uocabulo, quàm ſapore. ac prius de nucibus abſoluas uolo, quæ tibi memo-

iuglandes, germina atque flores agunt ſimiliter iiſdem temporibus, quibus Græcæ nuces.

Nunc dicendum eſt quæ ſit Græca. Ac ſimul hoc dicens, amygdalam de lance tulit, & oſtendit, nux Græca eſt, quæ & amygdala dicitur: Sed & Thaſia eadem nux uocatur. Teſtis eſt Cloatius in ordinatorum Græcorum lib. 4. cùm ſic ait: Nux Græca amygdala. Acca uerò in ſupplicatione, Nucem Græcam, ait, fauumq; adde quamtumlibet.*

Nux Græca. * & oſtendens, Nux Græca hæc eſt, inquit, &

Nucē molluſcam licet hyemis nobis tēpus inuideat, tamē quia de nucibus loquimur, indictā nō relinquimus. Plautus in Calceolo ſic eius meminit: Molluſcā nucem ſuper eius dixit impēdere tegulas. Ecce Plautus nominat quidē, ſed quæ ſit molluſca nux, non exprimit. Eſt aūt Perſicum, quod uulgo uocatur, & molluſca nux dicitur, ſcilicet ꝗ cæteris omnibus nucibus mollior ſit. Huius rei idoneus aſſertor eſt Sueuius uir lōge doctiſſimus, in edulio, qđ inſcribitur Moretum. nam cum loquitur de hortulano faciēt Moretum, inter cætera, quæ eò mittit, & hoc pomū mitti ait his uerbis,

Molluſca nux.

*Admiſce tu Acca baſilicis * hæc nunc partim,*
Partim perſica: quod nomen ſic denique fertur,
Propterea quòd qui quondam cum rege potenti,
Nomine Alexandro Magno fera prælia bello
In Perſas retulere, ſuo, poſt inde reuentum
Hoc genus arboris in prælatis finibus Graijs
Diſſeruere, nouos fructus mortalibus dantes.
Molluſca hæc nux eſt, ne quis fortè inſcius erret,

* hæc, nux

Nux Tarentina dicitur, quæ ita mollis eſt, ut uix attrectata frangatur. de qua in libro Faborini ſic reperitur Itemq; quidam Tarentinas oues, uel nuces dicunt, quæ ſunt Terentinæ à Tereno, quod eſt Sabinorum lingua

Nux Tarentina.

molle. unde Terentius quoque dictos putat Varro ad Libonem primo. quam in culpam etiam Horatius poteſt uideri incidere, qui ait: Et molle Tarentum.

Nox pinea. *Nux pinea hos nobis, qui appoſiti ſunt, nucleos dedit. Plautus in Ciſtellaria:*

Qui è nuce nucleos eſſe uult, frangat nucem.

De generibus malorum & pirorum. Cap. XIX.

Nuces & mala quo diſtent. *ET quia mala uidemus admiſte bellarijs, poſt nuces de malorum generibus diſſerendum eſt. Sunt de agri cultura ſcriptores, qui nuces & mala ſic diuidunt, ut nuces dicant omne pomum, quod foris duro tegatur, & intus habeat quod eſui eſt: malum uerò, quod foris habeat quod eſt eſui, & durum intus includat. Secundum hanc definitionem perſicum, quod Sueuius poeta ſuperius inter nuces numerat, magis erit inter mala numerandum.*

Malorum genera. *His præmiſſis, malorum enumeranda ſunt genera, quæ Cloacius* Ordinatorum *Græcorum lib. 4. ita diligenter enumerat: Sunt autem genera malorum, armenium, cotonium, citreum, coccymelium, conditiuum, ἐπιμηλὶς, muſteum, mattianum, orbiculatum, ogranum, præcox, pannuceum, punicum, perſicum, quirianum, proſiuum, rubrum, ſcandianum, ſylueſtre, ſtruthium, ſcantianum, tibur, ueriadum.* Vides *Perſicum à* Cloatio *inter mala numeratum: quod nomen originis ſuæ tenuit, licet iandudum noſtri ſoli germen ſit.* Quod *autem ait idem* Cloatius, *citreum, & ipſum perſicum malum eſt, ſecundum* Vergilium*;*

Geor. 2. *Felicis mali, quo non præſtantius ullum,*

& reliqua. Et ut nemo dubitet hæc de citreo dixiſſe Vergilium: accipite quæ Oppius *in libro de ſylueſtribus arboribus dicat:* Citrea *item malus & perſica altera generatur.*

ratur in Italia, & in Media altera. Et paulò pòſt de citreo loquens, ait: Eſt autem odoratiſſimum, ex quo interiectum ueſti tineas necat. Fertur autem uenenis contrarium, quod tritum cũ uino purgatione uirium ſuarum bibentes ſeruat. Generãtur autem in Perſide omni tẽpore mala citrea. alia enim præcarpuntur, alia interim matureſcunt. Vides hic & Citreum nominari, & omnia ſigna poni, quæ de eo Vergilius dixit, licet nomen citrei ille non dixerit. nam & Homerus, qui citreum θύον *appellat, oſtendit eſſe odoratum pomum* θύον δ' ἀπὸ καλὸν ὀδώδει. *Et quod ait Oppius inter ueſtem poni citreũ, idẽ ſignificat & Homerus, cum dicit:* Notandũ in odiſſ.ε. θύον δ' ἀ κατὰ ὅσσον ὀδώδει, ſicut aliã etiã clauſulã ſequentis uerſus lege ibidẽ

Εἵματα δ' ἀμφιέσασα θυώδεα σιγαλόεντα.

hinc & Næuius poeta in bello Punico ait citroſam ueſtem. καὶ λύσασα

Pyra hæc, quæ uidemus, uarietas nominũ numeroſa diſcernit. nam idẽ Cloatius ſic eorũ uocabula deſcribit: Antianum cucurbitinũ, ciritũ, ceruiſca, calculoſum, cruſtuminum, deci, manũ, græculum, lollianũ, lanuuinum, laureũ, lateraſianum, marapium, mileſium, myrteum, næuianum, orbiculatum, præcianum, rubile, ſigninum, tullianum, titianum, turrinianum, timeſum, præcox, uolemium, meſpilium, ſerum, ſemẽtinum, ſerum, ſextilianum ſerum, tarẽtinum ſerum, ualerianũ ſerum.* Pyrorum genera.

De ficuum, oleatũ, uuarumque generibus Cap. XX.

*ADmonent nos & fici aridæ, ut enumeremus genera ficorum, eodem Cloatio nos de his, ut de alijs, inſtruente. ſic enim diuerſas ficus diligentiæ ſuæ more dinumerat Africa, albula, arundinea, aſinaſtra, atra, paluſca, anguſta, bifera, carica, caldica alba, nigra, calphurniana, chia, cucurbitina, duricoria, herculanea, *lauiana, ludia, leptoludia, marſica, numidica, pulla, pompeiana, precox, tellana, atra. Sciendum quòd ficus alba ex felicibus ſit arboribus:* Ficorum genera. *liuiana*

contrà nigra ex infelicibus. Docent nos utrunque pontifices, ait enim Veranius de uerbis pontificalibus: Felices, arbores putantur eſſe, quercus, æſculus, ilex, * *ſuperus, fagus, corylus, ſorbus, ficus alba, pyrus, malus, uitis, prunus, cornus, lotus. Tarquinius autem Priſcus in oſtentario arborario ſic ait: Arbores, quæ inferum deorum, auertentiumq́; in tutela ſunt, eas infelices nominant.* * *Alternum ſanguinem felicem, ficum atram, quæq́; baccam nigrā, nigrosq́; fructus ferunt, itemq́; acrifolium, pyrum ſyluaticum,* * *pruſcum, rubum, ſentesq́;, quibus portenta prodigiaq́; mala comburi iubere oportet. Quid quòd ficum tanquam non pomum ſecerni à pomis apud idoneos reperimus? Afranius in Selia, Pomum, holus, ficum, uuam. Sed & Cicero œconomicon lib 3. Neque ſerit uitem, neque quæ ſata eſt diligenter colit: oleum, ficus, poma non habet. Nec hoc ignorādum eſt, ficum ſolam ex omnibus arboribus non florere.* * *Lacte proprie ficorum dicitur. Groſſi appellantur fici, quæ non maturescunt, hos Græci dicunt* ὀλύνθ. *Marcus Attilius, In* * *mollibus tot ficorum non uidebitis groſſum. Et paulò pòſt ait: Summas ab alio lacte diffluos groſſos. Et poſthumius Albinus annali primo de Bruto: Ea cauſa ſeſe ſtultum brutumq́; faciebat, groſſulos ex melle edebat.*

ſapinus

Alnum: uel, ad myrtum ſanguine inſelicem. prunum.

Lactis.

milibus

Olearum genera.

Olearum genera hæc enumerantur, Africana, Albigerus, Aquilia, Alexandrina, Aegyptia, culminea, conditiua, liciniana, orchas, oleaſter, pauſia, paulia, radius, ſalentina, ſergiana, tarmutia. Sicut uuarum iſta ſunt genera,

Vuarum genera.

Aminea, ſcilicet à regione, nam Aminei fuerunt, ubi nunc Falernum eſt: aſinuſca, atruſca, albuierus, albena, apiana, apicia, bumammia, aut, ut Græci dicunt, βούμασοι, *duracina, labruſca melāp ſithia, maronia, mareotis, numenta*

na

na, precia, prænnia; pſithia, pilliolata, rhodia, ſtephanitis, uenuncola, uariola, lagea. Inter hæc Prætextatus, Vellem Seruium noſtrum diutius audire: ſed hora nos quietis admonet, ut, exorto iubare, eloquio Symmachi domi ſuæ fruamur. Atque ita facta diſceſsio eſt.

FINIS LIBRI TERTII.

VESALIENSIS
in librum quartum.

Quemadmodũ libro præcedenti pontificij iuris experitiſſimum fuiſſe Vergiliũ Prætextatus oſtendit, ita hoc libro, quantus in rhetorica idem poeta fuerit, demõſtrat Euſebius. Verum quota pars horũ ſeruata ab interitu eſt? quando & principium & finis cum alijs tam multis deſiderantur, ut uix ſextã libri partẽ ſupereſſe ſit ueri ſimile. Vtinam uerò aut caſu, aut ſtudioſorum induſtria aliquãdo contingat, ut hæc, ſi nõ omnibus modis, at aliqua certè ex parte integritati ſuæ reſtituantur. Id quod tum demum fieri licu erit, ſicubi forte emẽdatius aliquod ex puluerulentis bibliothecis eruatur exẽplar, alioqui aut ego plane deſipio, aut fieri iſtuc nõ poteſt,

MACROBII AVRELII THEODOSII, V.C. ET ILL. Saturnaliorum,

LIBER QVARTVS.

De affectu mouendo ex habitu perſonæ Cap. I.

Pathos ex habitu.

NEC magis incœpto uultum ſermone mouetur,
Quàm ſi dura ſilex, aut ſtet Marpeſia cautes
Tandem corripuit ſeſe, atque inimica refugit.

Item pathos eſt & in hoc uerſu:

Obſtupui, ſteteruntq; comæ, & uox faucibus hæſit.

Sed & tota Daretis fatigatio habitu depingitur:

Aſt illum fidi æquales genua ægra trahentem,
Quaſſantemq; utroque caput, craſſumq; cruorem
Ore eiectantem.

Sociorum quoque eius trepidationem breuiter oſtendit:

Galeamq;, enſemq; uocati Accipiunt.

quaſi nō ſpōte accepturi munus, qđ erat damnū uerecūdiæ. Ex eodem genere eſt illud, Totoq; loquentis ab ore

Scintillæ abſiſtunt, oculis micat acribus ignis.

Eſt & in deſcriptione languoris habitus: ut eſt tota deſcriptio peſtilentiæ, apud Thucydidem. Et,

Labitur infelix, ſtudiorum, atque immemor herbæ
Victor equus. Et,
Demiſſæ aures, incertus ibidem
Sudor, & ille quidem morituris frigidus.

Eſt inter pathe & pudor: ut,

Circa Deiphobum pauitantem, & dira tegentem
Supplicia.

Et luctus habitu proditur, ut in Euryali matre,

Excuſſi

Excuſſi manibus radij, reuolutaq; penſa
Euolat infelix.

Et *Latinus quia miratur,*
Defixa obtutu tenet ora.

Et *Venus quia rogatura eſt,*
Triſtior, & lachrymis oculos ſuffuſa nitentes.

Et *Sibylla quia inſanit,*
Subitò non uultus, non color unus,
Non comptæ manſere comæ.

Pathos tenore ipſo orationis quomodo exprimatur C.II.

N*Vnc uideamus* Pathos *quo tenore orationis exprimi tur. ac primũ quæramus, quid de tali oratione rhetorica arte præcipitur. oportet .n. ut oratio pathetica aut ad indignationem, aut ad miſericordiam dirigatur: quæ à* Græcis οἶκτος, ϗ δείνωσις appellatur. *horum alterum accuſatori neceſſarium eſt, alterum reo. & neceſſe eſt initium abruptum habeat, quoniam ſatis indignantibus leniter incipere non conuenit. ideo apud* Vergilium Iuno *ſic incipit:*

De oratione pathetica.

Quid me alta ſilentia cogis Rumpere? Et alibi,
Me'ne incœpto deſiſtere uictam? Et alibi,
Heu ſtirpem inuiſam, & fatis contraria noſtris*
Fata Phrygum. Et Dido,

* legitur, factis, id eſt conatibus.

Moriemur inultæ? Sed moriamur, ait, Et eadem,
Prò Iuppiter ibit Hic ait. Et Priamus,
At tibi pro ſcelere exclamat, pro talibus auſis.

Nec initium ſolùm tale eſſe debet, ſed omnis, ſi fieri poteſt, oratio pathetica: & breuibus ſententijs, & crebris figurarum mutationibus debet, uelut inter æſtus iracundiæ, fluctuare. Vna ergo nobis Vergiliana oratio pro exẽplo ſit:
Heu ſtirpem inuiſam.

Exemplũ orationis pathetic æ ex. 7. Aeneid.

Initium ab ecphoneſi. Deinde ſequuntur breues interrogatiunculæ:

Num Sigeis occumbere campis?
Num capti potuere capi? num incenſa cremauit
Troia uiros? Deinde ſequitur hyperbole:
Medias acies, medioſq; per ignes
Inuenere uiam. Deinde ironia:
At credo mea numina tandem
Feſſa iacent: odijs haud exaturata quieui.

Deinde auſus ſuos in efficaces queritur,
Per undas
Auſa ſequi, & profugis toto me opponere ponto.

Secunda poſt hæc hyperbole,
Abſumptæ in Teucros uires cœliq;, mariſq;.

Inde diſperſæ querelæ,
Quid Syrtes aut Scylla mihi, quid uaſta Carybdis
Profuit?

Iungitur inde argumentum à minore, ut pathos augeatur:
Mars perdere gentem Immanem Lapithum ualuit.

Minor ſcilicet perſona, ideo illud ſequitur:
Aſt ego magna Iouis coniux.

Deinde cum cauſas quoq; cõtuliſſet, quãto impetu dea dixit:
Infelix quæ memet in omnia uerti?

Nec dixit, Non *poſſum perdere* Aeneam: *ſed,* Vincor *ab* Aenea. *Deinde confirmat ſe ad nocendum: & quod proprium eſt iraſcentis, et ſi deſperet perfici poſſe, tamen impedire contenta eſt:*

Flectere ſi nequeo ſuperos, Acheronta mouebo:
Non dabitur regnis, eſto, prohibere Latinis:
At trahere, atque moras tantis licet addere rebus;

At licet

At licet amborum populos excindere regum.

Poſt hæc in nouiſsimo, quod irati libẽter faciũt, maledicit:

Sanguine Troiano, & Rutulo dotabere uirgo.

Et protinus argumẽtũ à ſimili cõueniens ex præcedentibus:

Nec face tantum

Cyſſeis prægnans ignes enixa iugales.

Vides quàm ſæpe orationem mutauerit, ac frequentibus figuris uariauerit: quia ira, quæ breuis furor eſt, non poteſt unum continuare ſenſum in loquendo. Nec deſunt apud eundem orationes miſericordiam commouentes. Turnus ad Iuturnam,

An miſeri fratris letum ut crudele uideres?

Et idem cum auget inuidiam occiſorum pro ſe amicorum:

Vidi oculos ante ipſe meos me uoce uocantẽ Muranum.

Et idem, cum miſerabilem fortunam ſuam ſeceret ut uicto ſibi parceretur:

Viciſti, & uictum tendere palmas

Auſonij uidere. id eſt,

Quos minime uellem.

Et aliorum preces orantium uitam,

Per te, per qui te talem genuere parentes, & ſimilia.

Pathos ab ætate, à fortuna, debilitate, loco tẽpore. C. III

NVnc dicamus de habitu pathus, quòd eſt uel in ætate, uel in debilitate, & cæteris, quæ ſequuntur. Eleganter hoc ſeruauit, ut ex omni ætate pathos miſericordiæ moueret. Ab infantia, Pathos ab ætate.

Infantumq; animæ flentes in limine primo.

A pueritia,

Infelix puer, atq; impar congreſſus Achilli. &

Par-

Paruumq́; patri tendebat Iulum.

Vt non minus miſerabile ſit periculũ in paruo,q̃ in filio. &

Supereſt coniux ne Creuſa?

Aſcaniusq́; puer? *& alibi,*

Et parui caſus Iuli.

A iuuenta uero,

Impoſitiq́; rogis iuuenes, ante ora parentum,

Pubentesq́; genæ, iuuenili in corpore pallor,

A ſenecta,

Dauni miſerere ſenectæ. *&,*

Ducitur infelix æuo confectus Aletes. *&,*

Caniciem multo deformat puluere.

A fortuna *Mouit & à fortuna modò miſericordiam, modo indignationem. Miſericordiam,*

Tot quondam populis, terriſq́; ſuperbum

Regnatorem Aſiæ. *& Sinon,*

Et nos aliquod nomenq́;, decusq́; Geſſimus. *&,*

Auſonijs olim ditiſſimus aruis.

Indignationem uerò ex uerbis Didonis:

Et noſtris illuſerit aduena regnis.

eleganter enim ex contemptu Aeneæ auget iniuriam ſuam. *& Amata,*

Exulibus'ne datur ducenda Lauinia Teucris?

& Numanus, Bis capti Phryges.

A debilitate. *Mouit pathos miſericordiæ & ex debilitate:*

Ex quo me diuum pater atque hominum rex

Fulminis afflauit uentis, & contigit igni. *& alibi,*

Et truncas inhoneſto uulnere nares. *& de Mezẽtio,*

Attollit in ægrum Se femur *&,*

Huc caput, atq́; illuc humero ex utroq́; pependit. *&,*

Te

Te deciſa ſuum Laridæ dextera quærit. & ,
Acerq; cruento
Puluere, perq; pedes traiectus lora tumentes.

Mouit pathos miſericordiæ frequenter & á loco: A loco.

Cum uitam in ſyluis inter deſerta ferarum
Luſtra, domosq; traho. & ,
Libyæ deſerta peragro. & ,
An nos hinc alij ſitientes ibimus Afros,
Pars Sythiam, & rapidum Cretæ ueniemus Oaxem,

Et illud egregiè & breuiter:

Ter circum Iliacos raptauerat Hectora muros.

Iliacos.i. patriæ muros, quos ipſe defenderat, pro quibus efficaciter per decẽ annorũ ſpatia pugnauerat. & illud,

Nos patriam fugimus. & ,
Littora * cũ patriæ lachrymãs portusq; relinquo. & , tum
Dulces moriens reminiſcitur Argos. & ,
Ignarum Laurens habet ora Mimanta,
Lyrneſi domus alta ſolo Laurente ſepulchrum,

Et ut Agamemnonem indigne oſtenderet occiſum, aſſumpſit locum:

Prima inter limina dextra Oppetijt. & illud,
Mœnibus in patrijs, atque inter tuta domorum.

Sacer uero locus præcipuè pathos mouet. Occiſum inducit Orphea: & miſerabiliorem interitum eius, á loco facit:

Inter ſacra deum, nocturniq; Orgia Bacchi.

& in euerſione Troiæ,

Perq; domos, & religioſa deorum Limina.

Caſſandræ quoque raptum, uel diminutionem quám miſerabilem facit ſacer locus?

Ecce trahebatur paſſis Priameia uirgo

Crinibus

Crinibus à tẽplo Caſſandra, adytisq́; Mineruæ. & *alibi,*
Diuæ armipotentis ad aram Procubuit.

Et Andromache, cum de Pyrrhi nece diceret, ut inuidiam occidentis exprimeret:
Excipit incautum, patriasq́; obtruncat ad aras.

Et Venus, quòd Aeneas in mari uexaretur ira Iunonis, quàm inuidiosè queritur Neptuno de loco:
In regnis hoc cauſa tuis?

Fecit ſibi pathos ſæpe & *ex tempore:* *Priuſquàm*
Pabula guſtaſſent Troiæ, Xanthumq́; bibiſſent.

Et Orpheus miſerabilis ex longo dolore,
Septem illum totos perhibent ex ordine menſes
Rupe ſub aeria deſerti ad Strimonis undam Fleuiſſe,

Et Palinurus, *Vix lumine quarto*
Proſpexit Italiam. & *Achimenides,*
Tertia iam Lunæ ſe cornua lumine complent. & ,
Septima poſt Troiæ excidium iam uertitur ætas.*

eſtas

Pathos à cauſa, modo, & materia Cap. IIII.

conficit

*Frequens apud illum pathos à cauſa. re uera.n. plerunq; * efficit cauſa, ut res aut attrox, aut miſerabilis uideatur. ut Cicero in Verrem: Qui ob ſepulturam in carcere necatorum à parentibus rogabatur. Hoc enim non tã obrogari, aut pecuniam exigere, quàm ob hanc cauſam indignum erat. Et Demoſthenes cùm queritur quendam* inuidia circumuentum, ex cauſa auget inuidiam: Circumuenit, inquit, arbitrũ, qui inter me, atq; ſe integrè iudicauerat. Ergo* & *Vergilius egregiè ſæpe ex hoc loco traxit affectũ. Occiditur, inquit, in acie Galeſus. Hoc per ſe nõ eſt dignum miſericordia belli tempore, ſed admouit cauſam:*

à Midia

Dum paci medium ſe offert. *Idem alio loco,*

Sternitur

Sternitur infelix.

deinde ſubijcit cauſam miſerabilem,

Alieno uulnere: id eſt, cùm in alium telum eſſet emiſſum. Et cùm Palamedem indignè occiſum uellet:

Quem falſa ſub proditione Pelaſgi
Inſontem infando indicio, quia bella uatabat,
Demiſere neci.

Et Aeneas ut oſtenderet magnitudinem timoris ſui, bene cauſam poſuit:

Et pariter comitiq́; oneriq́; timentem.

Quid Iapix ut contẽptis cæteris artificijs inglorius (quemadmodum poeta ait) uiueret, qualis cauſa proponitur?

Ille ut depoſiti proferret fata parentis.

Et eodem genere eſt, Fallit te incautum pietas tua.

Hæc enim cauſa illum hoſtibus etiam ſic miſerabilem fecit. Sed Aeneas cum hortatur, ut ſepeliantur occiſi, quam cauſam proponit?

Qui ſanguine nobis Hanc patriam peperere ſuo.

Necnon & indignatio demonſtratur à cauſa, ut illic:

Multa gemens, ignominiam, plagasq́; ſuperbi
Victoris, tum quos amiſit inultus amores.

Et illud à cauſa eſt ex affectu indignantis,

An ſolos tangit Atridas
Iſte dolor? ſolisq́; licet capere arma Mycenis? & illud.
At tu dictis Albane maneres. & illa omnia.
Vendidit hic auro patriam,
Quiq́; ob adulterium cæſi.
Nec partem poſuere ſuis.

Ad pathos mouendũ nec duos illos prætermiſit locos, quos rhetores appellãt à modo, & à materia. Modos eſt cũ di- A modo.

co, oc-

co, occidit maniſeſtè, uel occultè. Materia eſt, cùm dico, ferro uel ueneno. Demoſthenes de modo inuidiam Midiæ facit ſe pulſatū cothurno. Cicero Verri, cū nudū quendam dicit ab eo ſtatuæ impoſitum. Vergilius non minus euidenter,

Altaria ad ipſa trementem
Traxit, & in multo lapſantem ſanguine nati. &,
Capulo tenus abdidit enſem.

Et illa omnia à modo ſunt:

Roſtroq; immanis uultur adunco
Immortale iecur tondens, & reliqua. &,
Quos ſuper atra ſilex iam iam lapſura cadenti
Imminet aſsimilis.

Sed & miſericordiã à modo ſæpe cõmouet, ut de Orpheo:

Latos iuuenem ſparſere per agros. & illud,
Obruit Auſter aqua inuolens nauemq; uiroſq;. &,
Saxum ingens uoluunt alij. &,
Mortua quinetiã iungebat corpora uiuis, & in Georg.
Nec uia mortis erat ſimplex,

A materia & cætera in deſcriptione morbi. Sed & materia apud rhetores pathos mouet, ut dum queritu Cicero flammam ex lignis uiridibus factã, atq; ibi incluſum fumo* necatum necat, hoc.n. à materia eſt, quoniam hic uſus eſt fummo materia ad occidendum, ut alius gladio, alius ueneno & ideo acerrimum pathos ex hoc motũ eſt. Idẽ facit & cùm flagelis cæſum queritur ciuẽ Romanũ. Inuenies idẽ apud Vergilium:

At pater omnipotens denſa inter nubila telum
Contorſit, non ille faces, nec fumea tædis.

& reliqua. Eleganter autem illius quidem materiã eluſit, ex huius autem uera & uehementi materia expreſsit iracundiam. Et ſingula quidem enumerauimus, ex quibus apud

apud rhetores pathos naſcitur, q̃bus oſtendimus uſũ Marone. ſed nonnunquã Verg. in una re ad augẽdũ pathos duobus aut plurib.locis cõiunctis utitur,ut in Turno ab ætate,

Miſerere parentis Longæui. A'loco,

Quem nunc mœſtum patria Ardea longe diuidit,

Et circa Caſſandram ex modo, Ecce trahebatur.

Ex habitu corporis, Paßis Priameia uirgo Crinibus.

Ex loco, A'templo, adytisq; Mineruæ.

Et circa Agamemnonem à patria, Ipſe Mycenæus.

A'fortuna, Magnorum ductor Achiuum.

A'neceßitudine, Coniugis infandum.

A'loco, Prima inter limina dextra.

Tacitè quoque, & quaſi per definitionem pathos mouere ſolet, cùm res, quæ miſerationem mouet, non dilucidè dicitur, ſed datur intelligi, ut cum Mezentius dicit,

Nunc altè uulnus adactum.

Quid enim aliud ex hoc intelligendum eſt, quàm hoc altum uulnus eſſe, amittere filium? Et rurſus idem,

Hæc uia ſola fuit, qua perdere poſſes.

Sed & hic ſcilicet accipiẽdũ eſt perire,eſſe amittere filium.

Et Iuturna cum queritur, q̃ adiuuare fratrẽ prohibeatur,

Immortalis ego.

Quid enim ſequitur? non eſt immortalitas in luctu uiuere. Hæc, ut dixi, uim definitionis habent, & à poeta eleganter introducta ſunt.

Pathos à ſimili. Cap. V.

SVnt & in arte rhetorica ad pathos mouendum etiam hi loci,qui dicuntur circa rem,& mouendis affectibus peropportuni ſunt, ex quibus primus eſt à ſimili. Huius ſpecies ſunt tres, exemplum, parabola, imago: Græci,

Pathos ab exemplo. παράδειγμα, παραβολὴ, εἰκών.

Ab exemplo, Vergilius,

Si potuit manes accerſere coniugis Orpheus,
Threicia fretus cithara, fidibusq; canoris;
Si fratrem Pollux alterna morte redemit:
Quid Theſea? magnum Quid memorem Alciden?
Antenor potuit medijs elapſus Achiuis &c.

hæc.n.omnia miſericordiā mouēt, quoniā indignū uidetur negari ſibi, qđ alij indultū eſt. Deinde uide unde auget inuidiā:

Si potuit manes accerſere coniugis Orpheus,

Habes cauſam diſparem: manes illic coniugis, hic patris: illic accerſere, hic uidere.

Threicia fretus cithara,

materiam *Hic*miſericordiam eius irriſit.*

Si fratrem Pollux alterna morte redemit,
Itq;, reditq; uiam toties.

Hoc iam à modo. plus eſt enim ſæpe ire, quàm ſemel.

Quid Theſea? magnum
Quid memorem Alcidem?

Hic propter egregias perſonas non habuit, quod minueret, uel quod augeret: uerùm quod in illis elucebat, hoc ſibi iactat cum ijs eſſe commune:

Et mi genus ab Ioue ſummo,

Simile eſt & illud ab indignatione:

Quid enim (ait Iuno)
Pallaſne exurere claßem Argiuum?

Iam hoc plus eſt, claſſem uictricum, quàm reliquias fugientium. Deinde cauſam minuit:

Vnius ob noxam, & furias Aiacis Oilei.

Quam minuit, ut noxam diceret, quod leuis culpæ nomen

eſt: &

eſt: & unius, quod facilè poßit ignoſci; & furentis, ut nec culpa ſit. & alibi,

Mars perdere gentem
Immanem Lapitum ualuit,

Vides eaſdem obſeruationes gentem & immanem. Deinde *aliud exemplum,* *Conceßit in aras*

Ipſe Deum *antiquam genitor* Calydona Dianæ.

Antiquam, ut plus honoris accederet ex uetuſtate. Deinde *in utroque cauſam minuit:*

Quod ſcelus aut Lapithis *tantum, aut* Calydone *merente?* Parabola *uerò quoniam magis hoc poetæ conuenit, ſæpißimè pathos mouit, cùm aut miſerabilem, aut iracundum uellet inducere.* Miſerabilem *ſic,* A parabola.

Qualis populea mœrens Philomela ſub umbra.
Qualis commotis excita ſacris Thyas.
Qualem uirgineo demiſſum pollice florem.

& aliæ plurimæ patheticæ parabolæ, in quibus miſeratio eſt. *Quid de ira?*

Ac ueluti pleno lupus inſidiatus Ouili,
Dum fremit ad caulas. *&,*
**Mugitus ueluti fugit cum ſaucius aram* Taurus. Apud ipſum Vergilium, Mugitus, qualis fugit.

& alia plura ſimilia qui quærit, inueniet. Et imago, *q̃ eſt à ſimili pars tertia, idonea eſt mouẽdis affectibus. ea ſit, cũ aut forma corpis abſẽtis deſcribitur, aut omnino q̃ nulla eſt, fingitur. utrũq;* Ver. *eleganter fecit. illud prius circa Aſcaniũ:* Ab imagine.

O mihi ſola mei ſuper Aſtyanactis imago,
Sic oculos, ſic ille manus, ſic ora ferebat.

fingit uerò cum dicit: *Quam fama ſecuta eſt*

Candida ſuccinctam latrantibus inguina monſtris.

Sed prior forma οἶκτον *præſtat, hæc* δείνωσιν, *id eſt prior,*

 miſeri-

miſericordiam commouet, horrorem ſecunda. ſicut alib

Et ſciſſa gaudens uadit Diſcordia palla,

Quam conſanguineo ſequitur Bellona flagello.

fama *& omnia illa, quæ de* forma dixit. Sed illud nimiũ patheticè,*

Furor impius intus

Sæua ſedens ſuper arma, & centum uinctus ahenis

Poſt tergum nobis fremit horridus ore cruento.

Pathos à maiori & minori. Cap. VI.

Diximus à ſimili, nũc dicamus à minore pathos à poeta poſitũ. Nẽpe cũ aliquid proponitur, qđ per ſe magnũ ſit, deinde minus eſſe oſtẽditur, quã illud, quòd uolumus augeri, ſine dubio infinita miſeratio mouetur. ut eſt illud,

O felix una ante alias Priameia uirgo,

Hoſtilem ad tumulum, Troiæ ſub mœnibus altis

Iuſſa mori.

Primũ quod ait, felix, comparationẽ ſui fecit: deinde poſuit à loco, Hoſtilem ad tumulum. & à modo, quod nõ minus acerbum eſt, Iuſſa mori. Sic ergo hæc accipienda ſunt, quamuis hoſtilem ad tumulum, quamuis iuſſa mori, felicior tamen, quàm ego, quia ſortitus non pertulit ullos. Simile eſt & illud,

O terq; quaterq; beati.

Et quod de Paſiphae dicit:

Prœtides implerunt falſis mugitibus agros.

Deinde, ut minus hoc eſſe monſtraret:

At non tam turpes pecudum tamen ulla ſecuta eſt

Concubitus.

Quid illud? non'ne uehementer patheticum eſt, à minore?

Nec uates Helenus, cum multa horrenda moneret,

Nos mihi prædixit luctus: non dira Celæno.

Quid

Quid hinc intelligimus, niſi omnia, quæ paßus erat, minora illis uiſa, quàm patris mortem?

A maiore negauerunt quidam rem augeri poſſe: ſed eleganter hoc circa Didonem Vergilius *induxit:*

Non aliter, quàm ſi immißis ruat hoſtibus omnis
Carthago, aut antiqua Tyrus.

Dixit *enim non minorem luctum fuiſſe ex unius morte, quàm ſi tota urbs, quod ſine dubio eſſet maius, ruiſſet.* Et Homerus *idem fecit:* ὡς εἰ ἅπασα ἴλιος ὀφρυόεσα πυρὶ σμύχοιτο κατ᾽ ἄκρης. Et *apud oratores* & *ille locus idoneus ad pathos mouendum, qui dicitur, præter ſpem. hunc* Vergilius *frequenter exercuit:*

Nos tua progenies, cœli quibus annuis arcem.
& *cætera.* & Dido,
Hunc ego ſi potui tantum ſperare dolorem,
Et perferre ſoror potero. Aeneas *de* Euandro,
Et nunc ille quidem ſpe multum captus inani
Fors & uota facit. & *illud,* Aduena *noſtri*
(Quod nunquam ueriti ſumus) ut poſſeſſor agelli
Diceret, Hæc *mea ſunt, ueteres migrate coloni.*

Inuenio tamen poſſe aliquam ex eo, quod iam ſperauerit, mouere pathos, ut Euander:

Haud ignarus eram, quantum noua gloria in armis,
Et prædulce decus.

Oratores ὁμοιοπάθειαν *uocant, quoties de ſimilitudine paßionis pathos naſcitur, ut apud* Vergilium, A ſimilitudine paſſionis.

Fuit & *tibi talis* Anchiſes *genitor.* &,
Patriæ ſtrinxit pietatis imago. &,
Subijt chari genitoris imago. & Dido,
Me quoque per multos ſimilis fortuna labores

Iactatam, hac demum uoluit conſiſtere terra.

Ex ſermone conuerſo ad inanimata. Eſt & ille locus ad permouendum pathos, in quo ſermo dirigitur uel ad inanimalia, uel ad muta, quo loco oratores frequenter utuntur. utrunque Vergilius benè patheticè tractauit, uel cùm ait Dido:

Dulces exuuiæ, dum fata, Deusq; ſinebant.

uel cùm Turnus,

Tuq; optima ferrum Terra tene.

& idem alibi,

Nunc ò nunquàm fruſtrata uocatus Haſta meos. &,

Rhebe diu, res ſi qua diu mortalibus ulla eſt,

Viximus.

Ab addubitatione. Facit apud oratores pathos etiam addubitatio, quā Græci ἀπόρησιν uocant. eſt enim uel dolentis, uel iraſcentis dubitare, quid agas:

En quid ago? rurſuſne procos irriſa priores

Experiar? & illud de Orpheo,

Quid faceret? quò ſe rapta bis coniuge ferret?

& de Niſo,

Quid faciat? qua ui iuuenum, quibus audeat armis

Eripere? & Anna permouetur,

Quid primū deſerta querar? comitemne ſororē, &c.

Ab atteſtatione. Et atteſtatio rei uiſæ apud rhetores pathos mouet. Hoc Vergilius ſic exequitur:

Ipſe caput niuei fultum Pallantis & ora

Vt uidi, leuiq; patens in pectore uulnus. & illud,

Impleuitq; ſinum ſanguis. &,

Morienſq; ſuo ſe in ſanguine uerſat. &,

Crudelis nati monſtrantem uulnera cernit. &,

Ora uirum triſti pendebant pallida tabo. &,

Voluitur

Voluitur Euryalus leto, pulchrosq́; per artus
It cruor. & ,
Vidi egomet duo de numero cùm corpora noſtro.

Facit hyperbole,id eſt,nimietas, pathos.per quam exprimitur uel ira,uel miſericordia. Ira,ut cùm fortè dicimus, Millies ille perire debuerat, quod eſt apud Vergilium, — Per hyperbolem.

Omnes per mortes animam ſontem ipſe dediſſem.

Miſeratio, cùm dicit:

Daphni tuum Pœnos etiam ingemuiſſe leones
Interitum.

Naſcitur præter hæc de nimietate uel amatorum,uel alterius generis pathos:

Si mihi non hæc lux toto iam longior anno eſt.

& illud ſeorſum.

Maria antè exurere Turno,
Quàm ſacras dabitur pinus. &,
Non ſi tellurem effundat in undas.

Exclamatio: *quæ apud Græcos* ἐκφώνησις *dicitur, mouet pathos. hæc fit interdum ex perſona poetæ, nonnunquam ex ipſius quem inducit loquentem.* Ex *perſona quidem poetæ eſt:* — Per exclamationē.

Mantuæ uæ miſeræ nimiùm uicina Cremonæ.
Infelix utcunque ferent ea fata nepotes.
Crimen amor ueſtrum. & *alia ſimilia.*

Ex *perſona uerò alterius,*

Dij capiti ipſius,generiq́; reſeruent. &,
Dij talia Graijs
Inſtaurate, pio ſi penas ore repoſco. &,
Dij talem terris auertite peſtem.

Cõtraria huic figuræ ἀποσιώπησις, *quod eſt taciturnitas.* — Per apoſiopeſim.

nam ut illic aliqua exclamando dicimus, ita hic aliqua tacendo ſubducimus, quæ tamen intelligere poſsit auditor. Hoc *autem præcipuè iraſcentibus conuenit, ut* Neptunus,

Quos ego: ſed motos præſtat componere fluctus.
& Mneſtheus, Nec *uincere certo.*
Quanquam o ſed ſuperent, quibus hoc Neptune *dediſti.*
& Turnus,
Quanquam ò ſi ſolitæ quicquam uirtutis adeſſet.
& in Buccolicis,
Nouimus, *qui te tranſuerſa tuentibus hircis,*
Et *quo (ſed faciles* Nymphæ *riſere) ſacello.*

Sed & miſeratio ex hac figura mota eſt à Sinone,
Donec *Calchante miniſtro.*
Sed quid ego hæc autem nequicquam ingrata reuoluo?

N*aſcitur pathos & de repetione, quam Græci* ἐπαναφορὰν *uocant, cum ſententiæ ab iiſdem nominibus incipiunt. hinc* Vergilius,

Eurydicen uox ipſa & frigida lingua,
Ah miſeram Eurydicen *anima fugiente uocabat,*
Eurydicen toto referebant flumine ripæ. *& illud,*
Te dulcis coniux, te ſolo in littore ſecum,
Te ueniente die, te decedente canebat. *& illud,*
Te nemus Angitiæ, *uitrea te* Fucinus *unda,*
Te liquidi fleuere lacus.

Ἐπιτίμησις, *quæ eſt obiurgatio, habet & ipſa pathos: id eſt, cum obiecta iiſdem uerbis refutamus:*

Aeneas ignarus adeſt, ignarus & abſit.

Deeſſe huic libro finem iam antè monuimus.

MACRO-

MACROBII AVRELII THEODOSII V.C. ET ILL.

Saturnaliorum,

LIBER QVINTVS.

Si non alijs, hoc certe præferēdū eſſe Ciceroni Vergiliū quòd ille in uno tātū, hic in omnibus dicēdi generibus excelluerit: da quatuor generibus dicendi, deq; duplici ſtylo Cap. I.

POST *hæc cùm pauliſper* Euſebius *quie uiſſet, omnes inter ſe cōſono murmure,* Vergiliū *non minus oratorē, quàm poe tam habendum pronunciabant, in quo et tanta ornandi diſciplina, & tā diligens obſeruatio rhetoricæ artis oſtenderetur.* Et Auienus, *Dicas mihi, inquit, uolo, doctorū optime, ſi cōcedimus (ſicuti neceſſe eſt) oratorē fuiſſe* Vergiliū: *ſi quis nunc uelit orandi artē conſequi, utrū magis ex* Vergilio, *an ex* Cicerone *proficiat?* Video *quid agas, inquit* Euſebius, *quid intēdas, quò me trahere coneris: eò ſcilicet, quò minimè uolo, ad cōparationem* Maronis *&* Tulij. *uerecundè enim interrogaſti, uter eorū præſtantior: quandoquidem neceſſa riò is plurimum collaturus ſit, qui ipſe plurimum præſtat.* Sed *iſtam mihi neceſſitatem, altam, & profundam remittas uolo: quia non noſtrum, inter illos tantas componere lites: nec auſim in utramuis partē talis ſentētiæ auctor uideri. hoc ſolùm audebo dixiſſe, quia facundia* Mantuani *multiplex & multiformis eſt, & dicendi genus omne cōplectitur.* Ecce *enim in* Cicerone *ueſtro unus eloquentiæ tenor eſt, ille abundans, & torrens, & copioſus.* Oratorum *autem non ſimplex, nec una natura eſt: ſed hic fluit, & redundat: con*

*trá ille breuiter, & circunciſe dicere affectat: tenuis quidã & ſiccus & ſobrius amat quandam dicendi frugalitatem, alius pingui, & luculenta, & florida oratione laſciuit. in qua tanta omnium * diſſimulatione unus omnino inuenitur* Vergilius,*qui eloquentiam ex omni genere conflauerit.* Reſpondit Auienus: *Apertius uellem, me has diuerſitates ſub perſonarum exemplis doceres,* Quatuor *ſunt, inquit* Euſebius,*genera dicendi:*Copioſum,*in quo* Cicero *dominatur: breue, in quo* Salluſtius *regnat: ſiccum, quod* Frontoni *adſcribitur: pingue & floridum,in quod* Plinius Secundus *quõdam, & nunc nullo ueterum minor noſter* Symmachus *luxuriatur. Sed apud unum* Maronem *hæc quatuor genera reperies. His audire illum tanta breuitate dicentem, ut arctari magis, & contrahi breuitas ipſa non poſſit?*

diſſimilitudine

Dicendi genera quatuor.

Et campos ubi Troia *fuit.*

Ecce pauciſſimis uerbis maximam ciuitatẽ hauſit & abſorpſit:nõ reliqt ille nec ruinã. His hoc ipsũ copioſiſſimè dicat?

Apud Vergilium, & ineluctibile tempus.

Venit *ſumma dies, & * ineluctabile fatum*
Dardaniæq́;, *fuimus* Troes: *fuit* Ilium, *& ingens*
Gloria Teucrorũ: *ferus omnia* Iuppiter Argos
Tranſtulit: *incenſa* Danai *dominantur in urbe.*
O *patria, ò diuum domus* Ilium, *& inclyta bello*
Mœnia Dardanidum.
Quis cladem illius noctis, quis funera fando
Explicet? aut poſſit lacrymis æquare labores?
Vrbs antiqua ruit multos dominata per annos.

Quis fons, qui torrens, quod mare tot fluctibus, quot hic uerbis inundauit? Cedò *nunc ſiccum illud genus elocutionis:*

Turnus ut antè uolans tardum præceſſerat agmen,
Viginti lectis equitum comitatus, & urbi

Improui-

Improuiſus adeſt: maculis quem Thracius albis
Portat equus, criſtaq́; tegit galea aurea rubra.

Hoc idem quo cultu, quàm florida oratione, cum libuerit, proferetur?

Fortè ſacer Cybele Choreus, olimq́; ſacerdos
Inſignis; longè Phrygijs fulgebat in armis,
Spumantemq́; agitabat equum, quem pellis ahenis
In plumam ſquamis auro conſerta tegebat.
Ipſe peregrina ferrugine clarus, & oſtro
Spicula torquebat Lycio Cortinia cornu,
Pictus acu tunicas, & barbara tegmina crurum.

Sed hæc quidem inter ſe ſeparata ſunt. His autem uidere, quemadmodum hæc quatuor genera dicendi Vergilius ipſe permiſceat, & faciat unum quoddam ex omni diuerſitate pulcherrimum temperamentum?

Sæpe etiam ſteriles incendere profuit agros, Georg. 1.
Atq; leuem ſtipulam crepitantibus urere flammis:
Siue inde occultas uires, & pabula terræ
Pinguia concipiunt; ſiue illis omne per ignem
Excoquitur uitium, atque exudat inutilis humor:
Seu plures calor ille uias, & cæca relaxat
Spiramenta, nouus ueniat quà ſuccus in herbas:
Seu durat magis, & uenas aſtringit hiantes:
Ne tenues pluuiæ, rapidi'ue potentia ſolis
Acrior, aut Boreæ penetrabile frigus adurat.

Ecce dicendi genus, quod nuſquam alibi deprehendes, in quo nec præceps breuitas, nec infinita copia, nec ieiuna ſiccitas, uel lætitia pinguis.

Sunt præterea ſtyli dicendi duo, diſpari moralitate diuerſi. Vnus eſt maturus & grauis, qualis Craſſo aſſignatur, Styli dicendi duo.

hoc

Hoc Vergilius utitur, cum Latinus, præcipit Turno:

O præſtans animi iuuenis, quantum ipſe feroci
Virtute exuperas, tanto me impenſius æquum eſt
Conſulere. & reliqua.

Alter huic contrarius, ardēs, & erectus, & infenſus: quali eſt uſus Antonius. Nec hunc apud Vergilium fruſtra deſideraueris:

Haud talia dudum
Dicta dabas, morere, & fratrem ne deſere frater.

Videſne eloquentiā omni uarietate diſtinctam? quā quidem mihi uidetur Vergilius non ſine quodā præſagio, quo ſe omnium profectibus, præparabat, de induſtria præmiſcuiſſe: idq; non mortali, ſed diuino ingenio præuidiſſe atq; adeò nō alium ducē ſecutus, q̄ ipſam rerū omnium matrē naturam, hanc pertexuit uelut in muſica concordiā: diſſonorum.quippe ſi mundum ipſum diligenter inſpicias, magnam ſimilitudinem diuini illius, & huius poetici operis inuenies. nam qualiter eloquentia Maronis ad omnium mores integra eſt, nunc breuis, nunc copioſa, nunc ſicca, nunc florida, nunc ſimul omnia, interdum lenis aut torrens: ſic terra ipſa, hic læta ſegetibus & pratis, ibi ſyluis & rupibus hiſpida, hic ſicca arenis, hic irrigua fontibus, pars uaſto aperitur mari, Ignoſcite, nec nimium me uocetis, qui naturæ rerum Vergilium comparaui. intra ipſum enim mihi uiſum eſt. ſi dicerem decem rhetorum, qui apud Athenas Atticas floruerunt, ſtylos inter ſe diuerſos hunc unum permiſcuiſſe.

Quæ Vergilius traxerit à Græcis; quodq; tota Aeneis effigiata ſit ad exemplar Iliados, atque Odiſſeæ Homericæ. Cap. II.

TVnc Euāgelus irridēti ſimilis, Bene, inquit, opifici

Deo

Deo à rure Mantuano poetam comparas quē Græcos rhetores, quorum feciſti mentionem, nec omnino legiſſe aſſeuerauerim: unde .n. Veneto, ruſticis parētibus nato, inter ſyluas & frutices educato, uel leuis Græcarum notitia literarum?

Et Euſtathius, Caue, inquit, Euangele, Græcorum quenquam uel de ſummis auctoribus tantam Græce doctrinæ hauſiſſe copiam credas, quantam ſolertia Maronis uel aſſecuta eſt, uel in ſuo opere digeſſit. nam præter philoſophiæ & Aſtromoniæ amplam illam copiam, de qua ſuprà diſſeruimus, non parua ſunt alia, quæ traxit à Græcis; & carmini, ſuo, tanquam illic nata, conſeruit.

Et Prætextatus, Oratus ſis, inquit, Euſtathi, ut hæc quoque communicata nobiſcum uelis quantum memoria repentè incitata ſuffecerit. Omnes Prætextatum ſecuti addiſſerendum Euſtathium prouocauerunt. Ille ſic incipit: Quæ Vergilius traxit à Græcis, dicturum'ne me putatis ea, quæ uulgo nota ſunt? q Theocritum ſibi fecerit paſtoralis operis auctorem, ruralis Heſiodum, & quòd in ipſis Georgicis tempeſtatis ſerenitatiſq; ſigna de Arati Phænomenis traxerit? uel quòd euerſionem Troiæ cum Sinone ſuo, & equo ligneo, cæteriſq; omnibus, quæ librum ſecundum faciunt, à Piſandro penè ad uerbum tranſcripſerit? qui inter Græcos poetas eminet opere, quòd à nuptijs Iouis & Iunonis incipiens uniuerſas hiſtorias, quæ medijs omnibus ſeculis uſque ad ætatem ipſius Piſandri contigerunt, in unam ſeriem coactas redegerit, & unum ex diuerſis hiatibus temporum corpus effecerit? in quo opere inter hiſtorias cæteras interitus quoq; Troiæ in hunc modum relatus eſt. Quæ fideliter Maro interpretando, fabricatus eſt ſibi Iliacæ urbis ruinam. Sed & hæc, & talia ut pueris

decan-

decantata prætereo. Iam uerò Aeneis ipſa, non'ne ab Homero ſibi mutuata eſt errorem primum ex Odyſſea, deinde ex Iliade pugnas? quia operis ordinē neceſſario rerū ordo mutauit, cū apud Homerum prius Iliacū bellū geſtū ſit, deinde reuertenti de Troia error contigerit Vlyſsi: apud Maronē uerò Aeneæ nauigatio bella, quæ poſtea in Italia, ſunt geſta, præceſſerit. Rurſus Homerus in primo cum uellet iniquum Græcis Apollinem facere, cauſam ſtruxit de ſacerdotis iniuria: *hic ut Troianis Iunonē faceret infeſtam, cauſarum ſibi cōgeriē cōparauit. Nec illud cū cura magna relaturus ſum, licet, ut exiſtimo, non omnibus obſeruatū, quod cū primo uerſu promiſiſſet producturū ſeſe de Troiæ litoribus Aeneam.

Hinc

Troiæ qui primus ab oris
Italiam fato profugus Lauinaq; uenit Littora,

ubi ad ianuam narrandi uenit, Aeneæ claſſem non de Troia, ſed de Sicilia producit:

Vix è conſpectu Siculæ telluris in altum
Vela dabant læti.

Quod totum Homericis filis texuit. ipſe enim uitans in poemate hiſtoricorum ſimilitudinem, quibus lex eſt, incipere ab initio rerum, & continuam narrationem ad finem uſque perducere, ipſe poetica diſciplina à rerum medio cœpit, & ad initium poſt reuerſus eſt. Ergo Vlyſsis errorem non incipit à Troiano litore deſcribere, ſed facit eum primò nauigantem de inſula Calypſonis, & ex perſona ſua perducit ad Phæacas. Illic in conuiuio Alcinoi regis narrat ipſe quemadmodum de Troia ad Calypſonem uſque peruenerit: poſt Phæacas rurſus Vlyſsis nauigationem uſque ad Ithacam ex perſona propria poeta deſcribit. Quem ſecutus Maro, Aeneam de Sicilia producit, cuius nauigatio-

nem

ſtem deſcribendo perducit ad Libyam. Hic in conuiuio Didonis narrat ipſe Aeneas uſque ad Siciliam de Troia nauigationem ſuam: & addidit uno uerſu, quod iam copioſè poeta deſcripſerat:

Hinc me digreſſum ueſtris Deus appulit oris.

Poſt Africam quoque rurſus poeta ex perſona ſua iter claßis uſque ad ipſam deſcribit Italiam:

Interea medium Aeneas iam claſſe tenebat
Certus iter.

Quid quòd & omne opus Vergilianum, uelut de quodã Homerici operis ſpeculo, formatum eſt? nam & tempeſtas mira imitatione deſcripta eſt. Verſus utriuſq; qui uolet, conferat. Vt Venus in Nauſicaæ locum Alcinoi filiæ ſucceßit. Ipſa autem Dido refert ſpeciem regis Alcinoi, conuiuium celebrantis. Scylla quoq; & Carybdis, & Circe decẽter attingitur: & pro Solis armẽtis, Strophades inſulæ fingũtur. At pro cõſultatione inferorum, deſcenſus ad eos cum comitatu ſacerdotis inducitur. Ibi Palinurus Elpenori: ſed & infeſto Aiaci, infeſta Dido: & Tireſiæ conſiliis, Anchiſæ monita reſpondent. Iã prælia Iliadis, & uulnerum nõ ſine diſciplinæ perfectione deſcriptio, & enumeratio auxiliorum duplex, & fabricatio armorũ & ludicri certaminis uarietas, ictũq; inter reges, & ruptum fœdus, & ſpeculatio nocturna, & legatio reportans à Diomede repulſam, Achillis exemplo: & ſuper Pallante, ut Patroclo lamentatio, & altercatio: ut Achillis & Agamẽnonis, ita Drancis & Turni: (utrobiq; enim alter ſuũ alter publicum commodum cogitabat) pugna ſingularis Aeneæ, atque Turni, ut Achillis & Hectoris, & captiui inferis deſtinatĩ, ut: illic Patrocli, hic Pallantis:

Sulmone creatos

Qua-

Quattuor hic iuuenes, totidem, quos educat Vfens,
Viuentes rapit, inferias quos immolet umbris.

Quid quòd pro Lycaone Homerico, *qui inter fugientes deprehenſus, non mirum, ſi ad præces confugerat, nec tamen Achilles propter occiſi Patrocli dolorem pepercit, ſimili conditione Magus in medio tumultu ſubornatus eſt?*

Inde Mago procul infeſtam cum tenderet haſtam.*

contenderet

Et cũ ille, genua amplectẽs, uita ſupplex petiſſet, reſpõdit:

Belli commercia Turnus
Suſtulit iſta prior, iam tum Pallante perempto.

Sed & inſultatio Achillis in ipſum Lycaonem, iam peremptum, in Tarquitium à Marone tranſfertur. Ille ait,

Ἐνταυθοῖ νῦν κεῖσο μετ' ἰχθύσιν, οἵ σ' ὠτειλῆς
Αἷμ' ἀπολιχμήσονται ἀκηδέες· οὐδέ σε μήτηρ
Ἐνθεμένη λεχέεσσι γοήσεται, ἀλλὰ Σκάμανδρος
Οἴσει δινήεις, εἴσω ἁλὸς εὐρέα κόλπον. &c.

nester

ait hic noſter: Iſtic nunc metuende iace, & reliqua.*

De diuerſis Vergilij locis ex Homero traductis. C.I I I.

ET *ſi uultis me & ipſos profere uerſus, ad uerbum penè trãslatos, licet omnes præſens memoria non ſuggerat, tamen, qui ſe dederint obuios, annotabo.*

Iliad. 4.

Νευρὴν μὲν μαζῷ πέλασεν, τόξῳ δὲ σίδηρον.

totam rem quanto compendio lingua ditior explicauit? Veſter, licet periodo uſus, idem tamen dixit,

Adduxit longè, donec curuata coirent
Inter ſe capita, & manibus iam tangeret æquis,
Læua aciem ferri, dextra neruoq; papillam.

Odyſ. 12

Ἀλλ' ὅτε δὴ τὴν νῆσον ἐλείπομεν, οὐδέ τις ἄλλη
Φαίνετο γαιάων ἀλλ' οὐρανὸς ἠδὲ θάλασσα,
Δὴ τότε κυανέην νεφέλην ἔστησε Κρονίων

Naïs

Νηὸς ὑπὲρ γλαφυρῆς, ἤχλυσε δὲ πόντος ὑπ' αὐτῆς.

Nec iam amplius ullæ

Apparent terræ, cœlum undique, & undique pontus.

Πορφύρεον δ' ἄρα κῦμα περιστάθη οὔρει ἶσον Odyſſ. 11

Κυρτωθέν.

Curuata in montis faciem circunſtetit unda.

Et de Tartaro ille ait:

Τόσσον ἔνερθ' ἀΐδεω, ὅσον οὐρανός ἐσ' ἀπὸ γαίης. Iliad. 8.

Bis patet in præceps tantum, tenditq; ſub umbras,

Quantus ad æthereum cœli ſuſpectus Olympum.

Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο.

Poſtquàm exempta fames, & amor compreſſus edendi.

Ὣς ἔφατ' εὐχόμενος, τοῦ δ' ἔκλυε μητίετα Ζεύς, Iliad. 1. & alibi.

Τῷ δ' ἕτερον μὲν ἔδωκε πατήρ, ἕτερον δ' ἀνένευσεν.

Νηῶν μὲν οἱ ἀπώσασθαι πόλεμόν τε μάχην τε. Iliad. 16.

Δῶκε, σόον δ' ἀνένευσε μάχης ἐξαπονέεσθαι.

Audijt, & uoti Phœbus ſuccedere partem

Mente dedit, partem uolucres diſperſit in auras.

Νῦν δὲ δὴ Αἰνείαο, βίη τρώεσσιν ἀνάξει, Iliad. 20.

Καὶ παῖδες παίδων τοί κεν μετόπισθε γένωνται.

Hic domus Aeneæ cunctis dominabitur oris,

Et nati natorum, & qui naſcentur ab illis.

Et alibi ille ait:

Καὶ τότ' Ὀδυσσῆος λύτο γούνατα καὶ φίλον ἦτορ Odyſſ. 5.

Ὀχθήσας δ' ἄρα εἶπε πρὸς ὃν μεγαλήτορα θυμόν.

Hic de duobus unum fabricatus eſt.

Extemplò Aeneæ ſoluuntur frigore membra.

Πότνι' Ἀθηναίη ἐρυσίπτολι δῖα θεάων Iliad. 6.

Ἆξον δὴ ἔγχος Διομήδεος, ἠδὲ καὶ αὐτὸν

Πρηνέα δὸς πεσέειν Σκαιῶν προπάροιθε πυλάων.

Armipotnes præſes belli Tritonia uirgo,
Frange manu telum Phrygij prædonis: & ipſum
Pronum ſterne ſolo, partiſq; effunde ſub ipſis.

Iliad. 4. Ἤτ᾽ ὀλίγη μὲν πρῶτα κορύσσεται, αὐτὰρ ἔπειτα
Οὐρανῷ ἐστήριξε κάρη, καὶ ἐπὶ χθονὶ βαίνει.
Ingrediturq; ſolo, & caput inter nubila condit.

Ille de ſomno ait:

Odyſſ. 13 Καὶ τῷ νήδυμος ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἔπιπτε
Νήγρετος ἥδιστος θανάτῳ ἄγχιστα ἐοικώς.
Dulcis, & alta quies, placidæq; ſibillima morti.

ἰλιάδ. α. Ἀλλ᾽ ἔκ τοι ἐρέω, καὶ ἐπὶ μέγαν ὅρκον ὀμοῦμαι,
Ναὶ μὰ τόδε σκῆπτρον, τὸ μὲν οὔποτε φύλλα καὶ ὄζους
Φύσει, ἐπειδὴ πρῶτα τομὴν ἐν ὄρεσσι λέλοιπεν
Οὐδ᾽ ἀναθηλήσει, περὶ γάρ ῥά ἑ χαλκὸς ἔλεψε
Φύλλα τε καὶ φλοιόν. νῦν αὖτέ μιν υἷες Ἀχαιῶν
Ἐν παλάμῃς φορέουσι δικασπόλοι, οἵ τε θέμιστας
Πρὸς Διὸς εἰρύαται. ὁ δέ τοι μέγας ἔσσεται ὅρκος.
Vt ſceptrum hoc (dextra ſceptrum nam forte gerebat)
Nunquam fronde leui fundet uirgulta, neq; umbram,
Cum ſemel in ſyluis imo de ſtirpe reciſum
Matre caret, poſuitq; comas, & brachia ferro:
Olim arbos, nunc artificis manus ære decoro
Incluſit, patribuſq; dedit geſtare Latinis.

Sed iam, ſi uidetur, à collatione uerſuum translatorum faceſſo, ut nec uniformis narratio pariat ex ſatietate faſtidium, & ſermo ad alia non minus præſenti cauſæ apta uertatur. Perge quæſo, inquit Auienus, omnia quæ de Homero ſub traxit, inueſtigare. quid enim ſuauius, quàm duos præcipuos uates audire idem loquentes? quia cùm tria hæc ex æquo impoſſibilia putentur, uel Ioui fulmen, uel Herculi

clauam

clauam uel uerſum Homero ſubtrahere, quod etſi fieri poſſet, alium tamen nullum deceret uel fulmen præter Iouem iacere, uel certare præter Herculem robore, uel canere quod cecinit Homerus: hic opportunè in opus ſuum, quæ prior uates dixerat transferendo, fecit ut ſua eſſe credantur. Ergo pro uoto omnium feceris, ſi cum hoc cœtu communicata uelis quæcunque à ueſtro noſter poeta mutuatus eſt. Cedo igitur, Euſtathius ait, Vergilianum uolumen, quia locus eius ſingulos inſpiciens, Homericorum uerſuum promptius admonebor. Cumq; Symmachi iuſſu famulus de bibliotheca petitum librũ detuliſſet: temere uoluit Euſtathius. Et dum uerſus, quos fors obtuliſſe, inſpiceret, Videte, inquit, portum ad ciuitatem Didonis ex Ithaca migrantem:

Eſt in ſeceſſu longo locus, inſula portum
Efficit obiectu laterum, quibus omnis ab alto
Frangitur, inq; ſinus ſcindit ſeſe unda reductos.
Hinc atque hinc uaſtæ rupes, geminiq; minantur
In cœlum ſcopuli, quorum ſub uertice late
Aequora tuta ſilent. tum ſyluis ſcena coruſcis
Deſuper, horrentiq; atrum nemus imminet umbra,
Fronte ſub aduerſa ſcopulis pendentibus antrum:
Intus aquæ dulces, uiuoq; ſedilia ſaxo,
Nympharum domus. hic feſſas non uincula naues
Vlla tenent, unco non alligat anchora morſu.

Φόρκυνος δέ τις ἐςὶ λιμὴν ἁλίοιο γέροντος Odyſſ. 13
Ἐν δήμῳ Ἰθάκης, δύο δὲ προβλῆτες ἐν αὐτῷ
Ἀκταὶ ἀποῤῥῶγες λιμένος ποτιπεπτηυῖαι.
Αἵτ᾽ ἀνέμων σκεπόωσι δυσαήων μέγα κῦμα
Ἔκτοθεν, ἔντοσεν δὲ ἄνευ δεσμοῖο μένουσι
Νῆες ἐΰσελμοι, ὅταν ὅρμου μέτρον ἵκωνται.

Αὐτὰρ ἐπὶ κρατὸς λιμένος τανύφυλλος ἐλαίη:
Ἀγχόθι δ' αὐτῆς ἄντρον ἐπήρατον ἠεροειδὲς
Ἱρὸν νυμφάων, αἳ νηιάδες καλέονται.
Ἐν δὲ κρητῆρές τε καὶ ἀμφιφορῆες ἔασιν
Λαΐνοι· ἔνθα δ' ἔπειτα τιθαιβώσσουσι μέλισσαι.

De his, quæ in primo Aeneidos ſunt ex Homero traducta. Cap. IIII.

ET cùm rogaſſet Auienus, ut non ſparſim, ſed ab initio per ordinem annotaret: ille manu retractis in calcem folijs, ſic exorſus eſt.

Aeole (namq; tibi diuûm pater, atq; hominum rex
odυσ. κ. *Et mulcere dedit fluctus, & tollere uento)*
Κεῖνον γὰρ ταμίην ἀνέμων ποίησε κρονίων
Ἠμὲν παυέμεναι ἠδ' ὀρνύμεν ὅν κ' ἐθέλῃσι.
Sunt mihi bis ſeptem præſtanti corpore nymphæ:
Quarum quæ forma pulcherrima, Deiopeiam
Connubio iungam ſtabili, propriamq; dicabo.
Ιλιαδ. ξ. Ἀλλ' ἴθ' ἐγὼ δέ κέ τοι χαρίτων μίαν ὁπλοτεράων
Δώσω ὀπυιέμεναι, καὶ σὴν κεκλῆσθαι ἄκοιτιν
Πασιθέην, ἧς αἰὲν ἱμείρεαι ἤματα πάντα

Tempeſtas Aeneæ Aeolo concitante cum allocutione ducis res ſuas conclamantis de Vlyſsis tempeſtate, & allocutione deſcripta eſt: in qua Aeoli locum Neptunus obtinuit. Verſus quoniam utrobique multi ſunt, non inſerui: qui uolet legere, ex hoc uerſu habebit exordium:

Hæc ubi dicta, cauum conuerſa cuſpide montem.

Et apud Homerum de quinto Odyſſeæ:

Odyſſ. 5. Ὣς εἰπὼν σύναγεν νεφέλας, ἐτάραξε δὲ πόντον.
Χερσὶ τρίαιναν ἑλών, πάσας δ' ὀρόθυνεν ἀέλλας
Παντοίων ἀνέμων.

Vt primum lux alma data eſt, exire, locosq́;
Explorare nouos, quas uento acceſſerit oras,
Qui teneant (nam inculta uidet) hominesńe, feræńe,
Quærere conſtituit, ſocijsq́; exacta referre.
Ἐξόμενος δ᾽ ὥρμαινε κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμὸν,
Ὤμοι ἐγώ, τέων αὖτε βροτῶν ἐς γαῖαν ἱκάνω
Ἦ ῥ᾽ οἵγ᾽ ὑβρισταί τε καὶ ἄγριοι. οὐδὲ δίκαιοι.
Ἠὲ φιλόξενοι. καὶ σφιν νόος ἐστὶ θεουδής.
Ἀλλ᾽ ἄγ᾽ ἐγὼν αὐτὸς πειρήσομαι, ἠδὲ ἴδωμαι.
Nulla tuarum audita mihi, neque uiſa ſororum:
O quàm te memorem uirgo? nanque haud tibi uultus
Mortalis, nec uox hominem ſonat: ò dea, certè,
An Phœbi ſoror, an Nympharum ſanguinis una.
Γουνοῦμαί σε ἄνασσα, θεός νύ τις, ἦ βροτός ἐσσι,
Εἰ μέν τις θεός ἐσσι, τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν,
Ἀρτέμιδί σε ἔγωγε Διὸς κούρῃ μεγάλοιο
Εἶδός τε, μέγεθός τε, φυήν τ᾽ ἄγχιστα ἐΐσκω.
O dea, ſi prima repetens ab origine pergam,
Et uacet annales noſtrorum audire laborum:
Antè diem clauſo componet Veſper Olympo.
Πάσας δ᾽ οὐκ ἂν ἐγὼ μυθήσομαι, οὐδ᾽ ὀνομήνω
Ὅσσας ἡρώων ἀλόχους ἴδον, ἠδὲ θύγατρας
Πρὶν γάρ κεν καὶ νὺξ φθῖτ᾽ ἄμβροτος.
At Venus obſcuro gradienteis aere ſepſit,
Et multum nebulæ circum dea fudit amictu:
Cernere ne quis eos, neu quis contingere poſſet,
Moliriúe moram, aut ueniendi poſcere cauſas.
Καὶ τότ᾽ Ὀδυσσεὺς ὦρτο πόλιν δ᾽ ἴμεν ἀμφὶ δ᾽ Ἀθήνη
Πολλὴν ἠέρα χεῦε φίλα φρονέουσ᾽ Ὀδυσῆϊ,
Μή τις Φαιήκων μεγαθύμων ἀντιβολήσας

Odyſſ. 6. In antiquo codice citantur uerſus ὀδυσσ. κ. ἀλλ᾽ ὅτε δὴ τρίτον ἦμαρ, ἐϋπλόκαμος τέλεσ᾽ ἠώς, δὴ τότ᾽ ἐγὼν ἐμὸν ἔγχος ἑλὼν καὶ φάσγανον ὀξὺ, καρπαλίμως παρὰ νηὸς ἀνήϊον ἐς περιωπὴν εἴπως ἔργα ἴδοιμι βροτῶν ἐνοπήν τε πυθοίμην.

Odyſſ. 6.

Odyſſ. 11

Hoc quoque loco citátur in antiquo codice uerſus ex ὀδυσ. γ. τίς κεν ἐκεῖ

να πάντα γε μυθήσασθαι τὸ κατ᾽ ἔθνη τῶν ἀνθρώπων. οὐδ᾽ εἰ πεντάετές γε καὶ ἑξάετες παραμίμνων ἐξερέοις ὅσα κεῖθι πάθον κακὰ δῖοι ἀχαιοί.
Odyſſ. 7.
Odyſſ. 6.

Κερτομέοι τ᾽ ἐπέεσσι, καὶ ἐξερέοιθ᾽ ὅτις εἴη.
Qualis in Eurotæ ripis, aut per iuga Cynthi
Exercet Diana choros, quam mille ſecutæ
Hinc atq; hinc glomerantur Oreades: illa pharetram
Fert humero, gradensq; deas ſupereminet omneis.
Latonæ tacitum pertentat gaudia pectus.
Talis erat dido, talem ſe læta ferebat.
Οἵη δ᾽ Ἄρτεμις εἶσι κατ᾽ οὔρεος ἰοχέαιρα
Ἢ κατὰ Τηΰγετον περιμήκετον, ἢ Ἐρύμανθον
Τερπομένη κάπροισι, καὶ ὠκείῃς ἐλάφοισι,
Τῇ δέ θ᾽ ἅμα νύμφαι κοῦραι Διὸς αἰγιόχοιο
Ἀγρονόμοι παίζουσι, γέγηθε δέ τε φρένα Λητώ.
Πασάων δ᾽ ὑπὲρ ἥγε κάρη ἔχει ἠδὲ μέτωπα,
Ῥεῖα δ᾽ ἀριγνώτη πέλεται, καλαὶ δέ τε πᾶσαι,
Ὣς ἥγ᾽ ἀμφιπόλοισι μετέπρεπε παρθένος ἀδμής.
Reſtitit Aeneas, claraq; in luce refulſit,
Os humerosq; Deo ſimilis: nanque ipſa decoram
Cæſariem nato genitrix, lumenq; iuuentæ
Purpureum, & lætos oculis afflarat honores
Quale manus addunt ebori decus: aut ubi flauo
Argentum, Pariusue lapis circundatur auro.

ὀδυσ. ζ.
Et hoc loco citatur in antiquo uerſus his quidem ſimiles, ſed ex ὀδυσ. ψ.

Τὸν μὲν Ἀθηναίη θῆκεν Διὸς ἐκγεγαυῖα
Μείζονά τ᾽ εἰσιδέειν, καὶ πάσσονα. κὰδ δὲ κάρητος
Οὔλας ἧκε κόμας ὑακινθίνῳ ἄνθει ὁμοίας.
Ὡς δ᾽ ὅτε τις χρυσὸν περιχεύεται ἀργύρῳ ἀνὴρ
Ἴδρις, ὃν Ἥφαιστος δέδαεν καὶ Παλλὰς Ἀθήνη
Τέχνην παντοίην, χαρίεντα δὲ ἔργα τελείει.
Ὣς ἄρα τῷ κατέχευε χάριν κεφαλῇ τε καὶ ὤμοις.
—Coram, quem quæritis, adſum,
Troius Aeneas, Libycis ereptus ab undis.

Κεῖνος μὲν τοι ὅδ᾽ αὐτὸς ἐγὼ, πάτερ, ὃν σὺ μεταλλᾷς ὀδυσ. ϑ.
Ἤλυθον εἰκοστῷ ἔτει ἐς πατρίδα γαῖαν.

Quę ĩn ſecũdo Aeneidos traducta ſint ab Homero. Ca.V.

Conticuere omnes, intentiq; ora tenebant. †
Ὣς ἔφατ᾽, οἱ δ᾽ ἄρα πάντες ἀκὴν ἐγένοντο σιωπῇ. ἰλιαδ. η.
Infandum regina iubes renouare dolorem;
Troianas ut opes, & lamentabile regnum
Eruerint Danai.
Σοὶ δ᾽ ἐμὰ κήδεα θυμὸς ἐπετράπετο στονόεντα ὀδυσ. ι.
Εἴρεσ᾽ ὄφρ᾽ ἔτι μᾶλλον ὀδυρόμενος στοναχίζω.
Pars ſtupet innuptæ donum exitiale Mineruæ, In ant. hoc
Et molem mirantur equi: primusq; Thymœtes loco ſunt
Duci intra muros hortatur, & arce locari: poſiti uer-
Siue dolo, ſeu iam Troiæ ſic fata ferebant. ſus ex
At Capys, & quorum melior ſententia menti, ὀδυσ. κ.
Aut pelago Danaum inſidias, ſuſpectaq; dona ἀργαλέον
Præcipitare iubent, ſubiectiſq; urere flammis: βασίλεια
Aut terebrare cauas uteri, & tentare latebras. διηνεκέως
Scinditur incertum ſtudia in contraria uulgus, ἀγορεῦσαι,
Ὣς ὁ μὲν εἱστήκει. τοὶ δ᾽ ἄκριτα πόλλ᾽ ἀγόρευον κήδε᾽ ἐπεὶ
Ἥμενοι ἀμφ᾽ αὐτόν. τρίχα δέ σφισιν ἥνδανε βουλή. μοι πολλὰ
Ἠὲ διατμῆξαι κοῖλον δόρυ νηλέϊ χαλκῷ, ✱ δόσαν θεοὶ
Ἢ κατὰ πετράων βαλέειν ἐρύσαντας ἐπ᾽ ἄκρης; οὐρανίωνες.
Ἠὲ ἐάαν μέγ᾽ ἄγαλμα θεῶν θελκτήριον εἶναι. ὀδυσ. θ.
Vertitur interea cœlum, & ruit Oceano nox, †
Inuoluens umbra magna terramq;, polumq;.
Ἐμ δ᾽ ἔπεσ᾽ ὠκεανῷ λαμπρὸμ φάος ἠελίοιο ἰλιαδ. θ.
Ἕλκων νύκτα μέλαιναν ἐπὶ ζείδωρον ἄρουραν.
Hei mihi, qualis erat, quantum mutatus ab illo

Hectore, qui redit exuuias indutus Achillis,
Vel Danaum Phrygios iaculatus puppibus ignes.
ἰλιαδ. χ. Ὢ πόποι ἦ μάλα δὴ μαλακώτερος ἀμφαφάασθαι
Ἕκτωρ, ἢ ὅτε νῆας ἐνέπρησεν πυρὶ κηλεῷ.
Iuueniſq; Chorebus
Mygdonides, illis qui ad Troiam fortè diebus
Venerat inſano Caſſandræ incenſus amore:
Et gener auxilium Priamo, Phrygibuſq; ferebat.
ἰλιαδ. ν. Πέφνε γὰρ ὀθρυονῆα Καβησόθεν ἔνδον ἐόντα,
Ὅς ῥα νέον πολέμοιο μετὰ κλέος εἰληλούθει
ᾔτεε δὲ Πριάμοιο θυγατρῶν εἶδος ἀρίστην
Κασσάνδρην ἀνάεδνον, ὑπέσχετο δὲ μέγα ἔργον.
Ἐκ Τροίης ἀέκοντας ἀπωσέμεν υἷας ἀχαιῶν.
Sic animis iuuenum furor additus. inde, lupi ceu
Raptores atra in nebula, quos improba uentris
Exegit cæcos rabies, catuliq; relicti
Faucibus expectant ſiccis: per tela, per hoſtes
ἰλιαδ. κ. *Vadimus haud dubiam in mortem: mediæq; tenemus*
Inuenio *Vrbis iter: nox atra caua circumuolat umbra.*
& hoc lo Βὰν ῥ' ἴμεν, ὥστε λέοντε δύω διὰ νύκτα μέλαιναν
co citari Ἀμφόνον, ἂν νέκυας, διά τ' ἔντεα καὶ μέλαν αἷμα.
uerſus 8. *Improuiſum aſpris ueluti qui ſentibus anguem*
ex ἰλιαδ. μ *Preßit humi nitens, trepiduſq; repentè refugit*
quorum *Attollentem iras, & cærula colla tumentem:*
primus ē, *Haud ſecus Androgeus, uiſu tremefactus, abibat.*
ἐπῆρ ἵμιν Ὡς δ' ὅτε τίς τε δράκοντα ἰδὼν παλίνορσος ἀπέστη
ὥς τελίων Οὔρεος ἐν βήσσης, ὑπό τε τρόμος ἔλλαβε γυῖα
ὄρεσι προ- Ἂψ τ' ἀνεχώρησεν, ὦχρός τέ μιν εἷλε παρειάς.
φανεὶς ἐπὶ Ὣς αὖθις καθ' ὅμιλον ἔδυ τρώων ἀγερώχων
δ' ὄνις λη-
ρὸν ἐγκρε-
ων.
ἰλιαδ. γ. Δείσας ἀτρέος υἱὸν ἀλέξανδρος θεοειδής.

Qua-

Qualis ubi in lucem coluber mala gramina paſtus,
Frigida ſub terra tumidum quem bruma tegebat,
Nunc poſitis nouus exuuijs, nitidusq́; iuuenta,
Lubrica conuoluit ſublato pectore terga
Arduus ad ſolem, & linguis micat ore triſulcis.
Ὡς δὲ δράκων ἐπὶ χειῇ ὀρέστερος ἄνδρα μένῃσι — ἰλιαδ. χ.
Βεβρωκὼς κακὰ φάρμακ' ἔδυ δέ τε μιν χόλος αἰνὸς
Σμερδαλέον δὲ δέδορκεν ἑλισσόμενος περὶ χειῇ
Ὡς Ἕκτωρ ἄσβεστον ἔχων μένος οὐχ ὑπεχώρει.
Non ſic aggeribus ruptis, cum ſpumeus amnis
Exijt, oppoſitasq́; euicit gurgite moles,
Fertur in arua furens cumulo: camposq́; per omnes
Cum ſtabulis armenta trahit.
Ὡς δ' ὁπότε πλήθων ποταμὸς πεδίονδε κάτεισι — Iliad.
Χειμάῤῥους κατ' ὄρεσφιν ὀπαζόμενος Διὸς ὄμβρῳ,
Πολλὰς δὲ δρῦς ἀζαλέας, πολλὰς δέ τε πεύκας
Εἰσφέρεται, πολλὸν δὲ τ' ἀφύσγετον εἰς ἅλα βάλλει.
Ter conatus ibi collo dare brachia circum,
Ter fruſtra comprenſa manus effugit imago,
Par leuibus uentis, uolucriq́; ſimillima ſomno.
Τρὶς μὲν ἐφωρμήθην, ἑλέειν τέ με θυμὸς ἀνώγε.
Τρὶς δέ μοι ἐκ χειρῶν σκιῇ εἴκελον ἢ καὶ ὀνείρῳ — ὀδυσ. λ.
Ἔπτατο.

Tertius & quartus Aeneidos, quæ habeant ab Homero ſumpta. Cap. VI.

A *Lia tempeſtas Aeneæ hic, & illic Vlyſsis, numeroſis ambæ uerſibus. Sed hæc incipiunt ita:*
Poſtquam altum tenuere rates, nec iam amplius ullæ
Apparent terræ. Ille ait:
Ἀλλ' ὅτε δὴ κρήτην μὲν ἐλείπομεν, οὐδέ τις ἄλλη — ὀδυσ. μ.

Φαίνετο γαιάων. ἀλλ᾽ οὐρανὸς ἠδὲ θάλασσα,
Δὴ τότε κυανέην νεφέλην ἔστησε Κρονίων
Νηὸς ὑπὲρ γλαφυρῆς, ἤχλυσε δὲ πόντος ὑπ᾽ αὐτῆς.
Accipe & hæc manuum tibi, quæ monumenta mearum
Sint puer.
Odyſſ. 13 Δῶρόν τοι καὶ ἐγὼ τέκνον φίλε τοῦτο δίδωμι
Μνῆμ᾽ Ἑλένης χειρῶν.
Tendunt uela Noti fugimus ſpumantibus undis,
Quà curſum uentusq; gubernatorq; uocabant.
Ἡμεῖς δ᾽ ὅπλα ἕκαστα πονησάμενοι κατὰ νῆα
Odyſſ. 11 Ἥμεθα· τὴν δ᾽ ἄνεμός τε κυβερνήτης τ᾽ ἴθυνεν.
Dextrum Scylla latus, læuum implacata Charybdis
Obſidet, atque imo barathri ter gurgite uaſtos
Sorbet in abruptum fluctus, rurſusq; ſub auras
Erigit alternos, & ſidera uerberat unda.
At Scyllam cæcis cohibet ſpelunca latebris
Ora exertantem, & naues in ſaxa trahentem.
Prima hominis facies, & pulchro pectore uirgo
Pube tenus; poſtrema immani corpore piſtrix,
Delphinum caudas utero commiſſa luporum.
Præſtat Trinacrij metas luſtrare Pachyni
Ceſſantem, longos & circunflectere curſus,
Quàm ſemel informem uaſto uidiſſe ſub antro
Scyllam, & cæruleis canibus reſonantia ſaxa.

Homerus de Charybdi & de Scylla,

Odyſſ. 22 Ἔνθεν μὲν γὰρ Σκύλλ᾽, ἑτέρωθι δὲ δῖα Χάρυβδις
Δεινὸν ἀνερροίβδησε θαλάσσης ἁλμυρὸν ὕδωρ.
Ἤτοι ὅτ᾽ ἐξεμέσειε λέβης ὣς ἐν πυρὶ πολλῷ,
Πᾶσ᾽ ἀναμορμύρεσκε κυκωμένη, ὑψόσε δ᾽ ἄχνη
Ἄκροισι σκοπέλοισιν ἐπ᾽ ἀμφοτέροισιν ἔπιπτεν

Ἀλλ᾽

Ἀλλ' ὅτ' ἀναβρόξειε θαλάσσης ἁλμυρὸν ὕδωρ
Πᾶσ' ἔντοσε φάνεσκε κυκχμένη, ἀμφὶ δὲ πέτρη
Δεινὸν ἐβεβρύχει, ὑπένερθε δὲ γαῖα φάνεσκε
Ψάμμῳ κυανέη. Homerus de Scylla,
Ἔνθα δ' ἐνὶ Σκύλλη ναίει δεινὸν λελακυῖα
Τῆς ἦτοι φωνὴ μὲν ὅση σκύλακος νεογιλλῆς ὀδυσ. μ.
Γίνεται, αὐτὴ δ' αὖτε πέλωρ κακόν, οὐδέ κέ τίς μιν
Γηθήσειεν ἰδὸν, οὐδ' εἰ θεὸς ἀντιάσειεν.
Τῆς ἦτοι πόδες εἰσὶ δυώδεκα πάντες ἄωροι.
Ἓξ δέ τε οἱ δειραὶ περιμήκεες, ἐν δὲ ἑκάστῃ
Σμερδαλέη κεφαλή. ἐν δὲ τρίστοιχοι ὀδόντες
Πυκνοὶ καὶ θαμέες πλεῖοι μέλανος θανάτοιο.
Μέσση μέν τε κατὰ σπείους κοίλοιο δέδυκεν
Ἔξω δ' ἐξίσχει κεφαλὰς δεινοῖο βερέθρου.
Αὐτοῦ δ' ἰχθυάᾳ σκόπελον περιμαιμώωσα
Δελφῖνας τε κύνας τε, καὶ εἴποθι μεῖζον ἕλῃσι
Κῆτος, ἃ μυρία βόσκει ἀγάστονος Ἀμφιτρίτη.
O' mihi ſola mei ſuper Aſtyanactis imago.
Sic oculos, ſic ille manus, ſic ora ferebat.
Κείνου γὰρ τοιοίδε πόδες, τοιαίδε τε χεῖρες
Ὀφθαλμῶν τε βολαὶ, κεφαλή τ' ἐφύπερθέ τε χαῖται.
Ter ſcopuli clamorem inter caua ſaxa dedere:
Ter ſpumam eliſam, & rorantia uidimus aſtra.
Τῷ δ' ὑπὸ δῖα Χάρυβδις ἀναρροιβδεῖ μέλαν ὕδωρ Odyſſ. 4.
Τρὶς μὲν τ' γὰρ ἀνίησιν ἐπ' ἤματι, τρὶς δ' ἀναρροιβδεῖ
Δεινόν. —*Qualis coniecta cerua ſagitta,*
Quam procul incautam nemora inter Creſſia fixit
Paſtor agens telis, liquitq; uolatile ferrum
Neſcius: illa fuga ſyluas, ſaltusq; peragrat
Dictæos: hæret lateri letalis arundo.

ἰλιαδ. λ. Ἀμφ' ἔλαφον κεραὸν βεβλημένον ὅν τ' ἔβαλ' ἀνὴρ
Ἰῷ ἀπὸ νευρῆς, τὸν μέν τ' ἤλυξε πόδεσσι
Φεύγων ὄφρ' αἷμα λιαρὸν καὶ γούνατ' ὀρώρῃ.
Dixerat: ille patris magni parere parabat
Imperio: & primum pedibus talaria nectit
Aurea, quæ ſublimen alis, ſiue æquora ſupra,
Seu terram rapido pariter cum flamme portant.
Tum uirgam capit: hac animas ille euocat Orco
Pallentes, alias ſub triſtia Tartara mittit:
Dat ſomnos, adimitq;, & lumina morte reſignat.
ἰλιαδ. ω. Illa fretus agit uentos, & turbida tranat Nubila.
& alibi. Ὣς ἔφατ', οὐδ' ἀπίθησε διάκτορος ἀργειφόντης
Iliad. 12. Αὐτίκ' ἔπειθ' ὑπὸ ποσσὶν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα,
In anti- Ἀμβρόσια, χρύσεια, τά μιν φέρον, ἠμὲν ἐφ' ὑγρὴν
quo codi- Ἠδ' ἐπ' ἀπείρονα γαῖαν, ἅμα πνοιῇς ἀνέμοιο,
ce citan- Εἵλετο δὲ ῥάβδον, τῇ τ' ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει
tur uerſus ὧν ἐθέλει, τοὺς δ' αὖτε καὶ ὑπνώοντας ἐγείρει.
ἰλιαδ. ρ. Τὴν μετὰ χερσὶν ἔχων, πέτετο κρατὺς ἀργειφόντης.
οἷον δὲ τρέ- Ac ueluti annoſam ualido cum robore quercum
φει ἔρνος Alpini Boreæ nunc hinc, nunc flatibus illinc
ἀνὴρ ἐριθη- Eruere inter ſe certant: it ſtridor, & altè
λὶς ἐλαίης Conſternunt terram concuſſo ſtipite frondes.
χώρῳ ἐν Ipſa hæret ſcopulis, & quantum uertice ad auras
οἰοπόλῳ Aethereas, tantum radice in tartara tendit.
ὅθ' ἅλις Ἐσσαν, ὡς ὅτε τε δρύες οὔρεσιν ὑψικάρηνοι
ἀναβέβρυ- Αἴτ' ἄνεμον μίμνουσιν καὶ ὑετὸν ἤματα πάντα
χεν ὕδωρ Ῥίζῃσιν μεγάλῃσι διηνεκέεσς ἀραρυῖαι.
καλὸν τη- Et iam prima nouo ſpargebat lumine terras
λεθάον, Tithoni croceum linquens Aurora cubile,
τὸ δέ τε Ἠὼς δ' ἐκ λεχέων παρ' ἀγαυοῦ Τιθωνοῖο
πνοιαὶ δο-
νέουσι παν-
τοίων ἀνέ-
μων, καί τε

Ὤρνυθ'

Ὄρνυθ', ἵν' ἀθανάτοισι φόως φέροι ἠδὲ βροτοῖσι βρύεα κρὶ
Ἠὼς μὲν κροκόπεπλος ἐκίδνατο πᾶσαν ἐπ' αἶαν. θεῖ λευκῇ, ἐλθὼν δ'

Quæ in quinto & ſexto libris Vergilius ab Homero ſic mutuatus. Cap. VII. ἐξ απίνης ἄνεμος

VT Pelagus tenuere rates, nec iam amplius ulla καὶ λαίλα-
Occurrit tellus, maria undiq;, & undique cœlum, πι πολλῇ
Olli cœruleus ſupra caput aſtitit imber. βόθρου τ'
Noctem hyememq; ferens: & inhorruit unda tenebris. ἐξέστρεψε
Ἀλλ' ὅτε δὴ *τὴν νῆσον ἐλείπομεν, οὐδέ τις ἄλλη καὶ ἐξετά-
Φαίνετο γαιάων, ἀλλ' οὐρανὸς ἠδὲ θάλασσα. νυσ' ἐπὶ
Δὴ τότε κυανέην νεφέλην ἔστησε Κρονίων, γαίῃ. κρήτην μεθ
Vinaq; fundebat pateris, animamq; uocabat
Anchiſæ magni, maneſq; Acheronte remiſſos.
Οἶνον ἀφυσσόμενος χαμάδις χέε, δεῦε δὲ γαῖαν Iliad. 23.
Ψυχὴν κικλήσκων Πατροκλῆος δειλοῖο.
Leuibus huic hamis conſertam, auroq; trilicem
Loricam: quam Demoleo detraxerat ipſe
Victor, apud rapidum Simoenta ſub Ilio alto.
Δώσω οἱ θώρηκα τὸν ἀστεροπαῖον ἀπηύρων Iliad. 23.
Χάλκεον, ᾧ πέρι χεῦμα φαεινοῦ κασσιτέροιο
Ἀμφιδεδίνηται.

Et curſorum certamen utrobique ſimile. Et quia uerſibus eſt apud utrunque numeroſis, locum loco ſimilem lector inueniet. Initia *hæc ſunt:*

Hæc ubi dicta, locum capiunt, ſignoq; repente:
Στὰν δὲ μεταστοιχεί. σήμηνε δὲ τέρματ' Ἀχιλλεύς. Ἰλιάδ. ψ.

Pugilum certamen apud hunc incipit:

Conſtitit in digitos extemplo arrectus uterque
Apud illum,
Ἄντα δ' ἀνασχομένω χερσὶ στιβαρῇσιν ἄμ' ἄμφω

Σὺν

Iliad. 23. Σύμ ῥ᾽, ἔπεσον. σὺν δέ σφι βαρεῖαι χεῖρες ἔμιχθεν.

Si uelis comparare certantes ſagittis, inuenies hæc utriuſque principia:

Protinus Aeneas celeri certare ſagitta.

Iliad. 13. Αὐτὰρ ὁ τοξευτῆσι τίθει ἰόεντα σίδηρον
Κὰδ δ᾽ ἐτίθει, δέκα μὲν πελέκεας, δέκα δ᾽ ἡμιπέλεκκα.

Capita locorum ubi longa narratio eſt dixiſſe ſufficiet, ut quid unde natum ſit, lector inueniat.

Dixerat: & tenues fugit, ceu fumus, in auras.

Iliad. 23. Ψυχὴ δὲ κατὰ χθονὸς ἠΰτε καπνὸς
Ὤχετο τετριγυῖα.

Aeneas, quò deinde ruis, quò proripis? inquit:
Quem fugis? aut quis te à noſtris complexibus arcet?
Ter conatus erat collo dare brachia circum,
Ter fruſtra comprenſa manus effugit imago.

Odyſſ. 11. Τρὶς μὲν ἐφορμήθην, ἑλέειν τέ με θυμὸς ἄνωγε.
Τρὶς δέ μοι ἐκ χειρῶν σκιῇ ἴκελον ἢ καὶ ὀνείρῳ
Ἔπτατο.

Sepultura Palinuri formata eſt de Patrocli ſepultura.

Μῆτερ ἐμή. τί νύ μ᾽ οὐ μίμνεις. ἐλέειν μεμαῶτα,

Hæc incipit: Principio pinguem tædis & robore ſecto,
Ille ſic ait:

Iliad. 23. Οἱ δ᾽ ἴσαν ὑλοτόμους πελέκυς μετὰ χερσὶν ἔχοντες.
Et alibi,
Κηδεμόνες δὲ παρ᾽ αὖθι μένον καὶ νήεον ὕλην.

Iliad. 11. Ποίησαν δὲ πυρὴν ἑκατόμπεδον ἔνθα καὶ ἔνθα.

& alibi. *Ipſa uerò utriuſq; tumuli inſignia quàm paria?*

At prius Aeneas ingenti mole ſepulchrum
Impoſuit, ſuaq; arma uiro, remumq;, tubamq;
Monte ſub aerio, qui nunc Miſcenus ab illo

Dicitur,

Dicitur, æternumq́; tenet per ſecula nomen.
Αὐτὰρ ἐπεὶ νεκρός τ' ἐκάη καὶ τεύχεα νεκροῦ, Odyſſ.12.
Τύμβον χεύαντες καὶ ἐπὶ στήλην ἐρύσαντες
Πήξαμεν ἀκροτάτῳ τύμβῳ εὐῆρες ἐρετμόν.
Tum conſanguineus Leti ſopor.
Ἔνθ' ὕπνῳ ξύμβλητο κασιγνήτῳ θανάτοιο. Iliad.14.
Quod te per cœli iucundum lumen & auras,
Per genitorem oro, per ſpes ſurgentis Iuli,
Eripe me his inuicte malis: aut tu mihi terram
Inijce, (nanque potes) portusq́; require uelinos.
Νῦν δέ σε τῶν ὄπιθεν γουνάζομαι οὐ παρεόντων Odyſſ.11.
Πρός τ' ἀλόχου καὶ πατρὸς, ὅς ἔτρεφε τυτθὸν ἐόντα, In ant. totus locus
Τηλεμάχου θ', ὃν μοῦνον ἐνὶ μεγάροισιν ἔλειπες. expoſitus
Μή μ' ἄκλαυστον, ἄθαπτον, ἰὼν ὄπιθεν καταλείπειν erat.
Νοσφισθεὶς, μή τι τοι θεῶν μήνιμα γένωμαι.
Ἀλλά με κακκῆαι σὺν τεύχεσιν ἅσσα μοί ἐστιν
Σῆμά τέ μοι χεῦαι πολιῆς ἐπὶ θινὶ θαλάσσης.
*Necnon & Tityon, terræ*omnipotentis alumnum,* *omniparẽtis
Cernere erat: per tota nouem cui iugera corpus
Porrigitur; roſtroq́; immanis uultur obunco
Immortale iecur tundens, fœcundaq́; pœnis
Viſcera, rimaturq́; epulis, habitatq́; ſub alto
Pectore: nec febris requies datur ulla renatis.
Καὶ Τιτυὸν εἶδον γαίης ἐρικυδέος υἱὸν Odyſſ.11.
Κείμενον ἐν δαπέδῳ, ὃ δ' ἐπ' ἐννέα κεῖτο πέλεθρα.
Γῦπε δέ μιν ἑκάτερθε παρημένω ἧπαρ ἔκειρον
Δέρτρον ἔσω δύνοντες, ὃ δ' οὐκ ἀπαμύνετο χερσί,
Λητὼ γὰρ εἵλκυσε Διὸς κυδρὴν παράκοιτιν.
Πυθῶδ' ἐρχομένην διὰ καλλιχόρου Πανοπῆος.
Non mihi ſi linguæ centum ſint, oraq́; centum,

Αὐτὰρ ἐπὶ κρατὸς λιμένος τανύφυλλος ἐλαίη·
Ἀγχόθι δ' αὐτῆς ἄντρον ἐπήρατον ἠεροειδὲς
Ἱρῶν νυμφάων, αἳ νηϊάδες καλέονται.
Ἐν δὲ κρητῆρές τε καὶ ἀμφιφορῆες ἔασιν
Λάϊνοι, ἔνθα δ' ἔπειτα τιθαιβώσσουσι μέλισσαι.

De his, quæ in primo Aeneidos ſunt ex Homero tra-
ducta. Cap. IIII.

E*T cùm rogaſſet Auienus, ut non ſparſim, ſed ab initio per ordinem annotaret: ille manu retractis in calcem folijs, ſic exorſus eſt.*

Aeole (namq; tibi diuûm pater, atq; hominum rex
Et mulcere dedit fluctus, & tollere uento)

οδυσ. κ. Κεῖνον γὰρ ταμίην ἀνέμων ποίησε Κρονίων
Ἠμὲν παυέμεναι ἠδ' ὀρνύμεν ὅν κ' ἐθέλῃσι.

Sunt mihi bis ſeptem præſtanti corpore nymphæ:
Quarum quæ forma pulcherrima, Deiopeiam
Connubio iungam ſtabili, propriamq; dicabo.

Ιλιαδ. ξ. Ἀλλ' ἴθ' ἐγὼ δέ κέ τοι χαρίτων μίαν ὁπλοτεράων
Δώσω ὀπυιέμεναι, καὶ σὴν κεκλῆσθαι ἄκοιτιν
Πασιθέην, ἧς αἰὲν ἱμείρεαι ἤματα πάντα.

Tempeſtas Aeneæ Aeolo concitante cum allocutione ducis res ſuas conclamantis de Vlyſsis tempeſtate, & allocutione deſcripta eſt: in qua Aeoli locum Neptunus obtinuit. Verſus quoniam utrobique multi ſunt, non inſerui: qui uolet legere, ex hoc uerſu habebit exordium:

Hæc ubi dicta, cauum conuerſa cuſpide montem.

Et apud Homerum de quinto Odyſſeæ:

Odyſſ. 5. Ὣς εἰπὼν σύναγεν νεφέλας, ἐτάραξε δὲ πόντον,
Χερσὶ τρίαιναν ἑλών, πάσας δ' ὀρόθυνεν ἀέλλας
Παντοίων ἀνέμων.

Vt

Vt primum lux alma data eſt, exire, locosq́;
Explorare nouos, quas uento acceſſerit oras,
Qui teneant (nam inculta uidet) homines'ne, feræ'ne,
Quærere conſtituit, ſocijsq́; exacta referre.
Ἐζόμενος δ' ὥρμαινε κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμὸν,
Ὤμοι ἐγώ, τέων αὖτε βροτῶν ἐς γαῖαν ἱκάνω
Ἦ ῥ' οἵγ' ὑβρισταί τε καὶ ἄγριοι. οὐδὲ δίκαιοι.
Ἠὲ φιλόξεινοι. καὶ σφιν νόος ἐστὶ θεουδής.
Ἀλλὰ γ' ἐγὼν αὐτὸς πειρήσομαι, ἠδὲ ἴδαμαι.
Nulla tuarum audita mihi, neque uiſa ſororum:
O` quàm te memorem uirgo? nanque haud tibi uultus
Mortalis, nec uox hominem ſonat: ò dea, certè,
An Phœbi ſoror, an Nympharum ſanguinis una.
Γουνοῦμαί σε ἄνασσα, θεός νύ τις, ἦ βροτός ἐσσι,
Εἰ μέν τις θεός ἐσσι, τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν,
Ἀρτέμιδί σε ἔγωγε Διὸς κούρη μεγάλοιο
Εἶδός τε, μέγεθός τε, φυὴν τ' ἄγχιστα ἐΐσκω.
O` dea, ſi prima repetens ab origine pergam,
Et uacet annales noſtrorum audire laborum:
Antè diem clauſo componet Veſper Olympo.
Πάσας δ' οὐκ ἂν ἐγὼ μυθήσομαι, οὐδ' ὀνομήνω
Ὅσσας ἡρώων ἀλόχους ἴδον, ἠδὲ θύγατρας
Πρὶν γάρ κεν καὶ νὺξ φθῖτ' ἄμβροτος.
At Venus obſcuro gradienteis aere ſepſit,
Et multum nebulæ circum dea fudit amictu:
Cernere ne quis eos, neu quis contingere poſſet,
Moliri'ue moram, aut ueniendi poſcere cauſas.
Καὶ τότ' Ὀδυσσεὺς ὦρτο πόλιν δ' ἴμεν· ἀμφὶ δ' Ἀθήνη
Πολλὴν ἠέρα χεῦε φίλα φρονέουσ' Ὀδυσῆϊ.
Μή τις Φαιήκων μεγαθύμων ἀντιβολήσας

Odyſſ. 6. In antiquo codice citantur uerſus ὀδυσσ. κ. ἀλλ' ὅτε δὴ τρίτον ἦμαρ ἐϋπλόκαμος τέλεσ' ἠώς, δὴ τότ' ἐγὼν ἐμὸν ἔγχος ἑλὼν καὶ φάσγανον ὀξὺ, καρπαλίμως παρὰ νηὸς ἀνήϊον ἐς περιωπὴν εἴπως ἔργα ἴδοιμι βροτῶν ἐνοπήν τε πυθοίμην.

Odyſſ. 6.

Odyſſ. 11. Hoc quoque loco citatur in antiquo codice uerſus ex ὀδυσ. γ. τίς κεν ἐκεῖ

να πάντα γε μυθήσαι τὸ κατ᾽ ἔθνη τῶν ἀνθρώπων. οὐδ᾽ εἰ πεντάετές γε καὶ ἑξάετες παραμίμνων. ἐξερέοις ὅσα κεῖθι πάθον κακὰ δῖοι ἀχαιοί. Odyſſ. 7. Odyſſ. 6.

Κερτομέοι τ᾽ ἐπέεσι, καὶ ἐξερέοιθ᾽ ὅτις εἴη.
Qualis in Eurotæ ripis, aut per iuga Cynthi
Exercet Diana choros, quam mille ſecutæ
Hinc atq; hinc glomerantur Oreades: illa pharetram
Fert humero, gradensq; deas ſupereminet omneis.
Latonæ tacitum pertentat gaudia pectus.
Talis erat dido, talem ſe læta ferebat.
Οἵε δ᾽ Ἄρτεμις εἶσι κατ᾽ οὔρεος ἰοχέαιρα
Ἢ κατὰ Τηΰγετον περιμήκετον, ἢ Ἐρύμανθον
Τερπομένη κάπροισι, καὶ ὠκείης ἐλάφοισι,
Τῇ δὲ θ᾽ ἅμα νύμφαι κοῦραι Διὸς αἰγιόχοιο
Ἀγρονόμοι παίζουσι, γέγηθε δέ τε φρένα Λητώ.
Πασάων δ᾽ ὕπερ ἥγε κάρη ἔχει ἠδὲ μέτωπα,
Ῥεῖα δ᾽ ἀριγνώτη πέλεται, καλαὶ δέ τε πᾶσαι,
Ὣς ἥγ᾽ ἀμφιπόλοισι μετέπρεπε παρθένος ἀδμής.
Reſtitit Aeneas, claraq; in luce refulſit,
Os humerosq; Deo ſimilis: nanque ipſa decoram
Cæſariem nato genitrix, lumenq; iuuentæ
Purpureum, & lætos oculis afflarat honores
Quale manus addunt ebori decus: aut ubi flauo
Argentum, Parius'ue lapis circundatur auro.

ἐδύσ. ζ. Et hoc loco citatur in antiquo uerſus his quidem ſimiles, ſed ex ἐδύσ. ψ.

Τὸν μὲν Ἀθηναίη θῆκεν Διὸς ἐκγεγαῦια
Μείζονά τ᾽ εἰσιδέειν, καὶ πάσσονα. κὰδ δὲ κάρητος
Οὔλας ἧκε κόμας ὑακινθίνῳ ἄνθει ὁμοίας.
Ὡς δ᾽ ὅτε τις χρυσὸν περιχεύεται ἀργύρῳ ἀνὴρ
Ἴδρις, ὃν Ἥφαιστος δέδαεν καὶ Παλλὰς Ἀθήνη
Τέχνην παντοίην, χαρίεντα δὲ ἔργα τελείει.
Ὣς ἄρα τῷ κατέχευε χάριν κεφαλῇ τε καὶ ὤμοις.
—Corim, quem quæritis, adſum,
Troius Aeneas, Libycis ereptus ab undis.

Κεῖνος

Κεῖνος μέν τοι ὅδ᾽ αὐτὸς ἐγώ, πάτερ, ὃν σὺ μεταλλᾷς ὀδυσ. θ.
Ἤλυθον εἰκοστῷ ἔτει ἐς πατρίδα γαῖαν.

Quę in ſecũdo Aeneidos traducta ſint ab Homero. Ca. V.

Conticuere omnes, intentiq́; ora tenebant.
Ὣς ἔφαθ᾽, οἱ δ᾽ ἄρα πάντες ἀκὴν ἐγένοντο σιωπῇ. ἰλιαδ. η.
Infandum regina iubes renouare dolorem;
Troianas ut opes, & lamentabile regnum
Eruerint Danai.
Σοὶ δ᾽ ἐμὰ κήδεα θυμὸς ἐπετράπετο στονόεντα ὀδυσ. ι.
Εἴρεσθ᾽ ὄφρ᾽ ἔτι μᾶλλον ὀδυρόμενος στοναχίζω.
Pars ſtupet innuptæ donum exitiale Mineruæ, Inant. hoc
Et molem mirantur equi: primusq́; Thymœtes loco ſunt poſiti uerſus ex
Duci intra muros hortatur, & arce locari:
Siue dolo, ſeu iam Troiæ ſic fata ferebant. ὀδυσ. η.
At Capys, & quorum melior ſententia menti, ἀργαλέον
Aut pelago Danaum inſidias, ſuſpectaq́; dona βασίλεια διηνεκέως
Præcipitare iubent, ſubiectisq́; urere flammis: ἀγορεῦσαι,
Aut terebrare cauas uteri, & tentare latebras. κήδε᾽ ἐπεί
Scinditur incertum ſtudia in contraria uulgus, μοι πολλὰ
Ὣς ὁ μὲν ἑστήκει. τοὶ δ᾽ ἄκριτα πόλλ᾽ ἀγόρευον δόσαν θεοὶ
Ἥμενοι ἀμφ᾽ αὐτόν. τρίχα δέ σφισιν ἥνδανε βουλή. οὐρανίωνες.
Ἠὲ διατμῆξαι κοῖλον δόρυ νηλέϊ χαλκῷ, ὀδυσ. θ.
Ἢ κατὰ πετράων βαλέειν ἐρύσαντας ἐπ᾽ ἄκρης;
Ἢ ἐάαν μέγ᾽ ἄγαλμα θεῶν θελκτήριον εἶναι.
Vertitur interea cœlum, & ruit Oceano nox,
Inuoluens umbra magna terramq́;, polumq́;.
Ἐν δ᾽ ἔπεσ᾽ ὠκεανῷ λαμπρὸμ φάος ἠελίοιο ἰλιαδ. θ.
Ἕλκων νύκτα μέλαιναν ἐπὶ ζείδωρον ἄρουραν.
Hei mihi, qualis erat, quantum mutatus ab illo

 Hectore,

Hectore, qui redit exuuias indutus Achillis,
Vel Danaum Phrygios iaculatus puppibus ignes.
ἰλιαδ. κ. Ὢ πόποι ἦ μάλα δὴ μαλακώτερος ἀμφαφάασθαι
Ἕκτωρ, ἢ ὅτε νῆας ἐνέπρησεν πυρὶ κηλέῳ.
Iuuenisq; Chorebus
Mygdonides, illis qui ad Troiam fortè diebus
Venerat inſano Caſſandræ incenſus amore:
Et gener auxilium Priamo, Phrygibusq; ferebat.
ἰλιαδ. ν. Πέφνε γὰρ ὀθρυονῆα Καβησόθεν ἔνδον ἐόντα,
Ὅς ῥα νέον πολέμοιο μετὰ κλέος εἰληλούθει
ᾔτεε δὲ Πριάμοιο θυγατρῶν εἶδος ἀρίστην
Κασσάνδρην ἀνάεδνον, ὑπέσχετο δὲ μέγα ἔργον.
Ἐκ Τροίης ἀέκοντας ἀπωσέμεν υἷας ἀχαιῶν.
Sic animis iuuenum furor additus. inde, lupi ceu
Raptores atra in nebula, quos improba uentris
Exegit cæcos rabies, catuliq; relicti
Faucibus expectant ſiccis: per tela, per hoſtes
ἰλιαδ. κ. Vadimus haud dubiam in mortem: mediæq; tenemus
Inuenio Vrbis iter: nox atra caua circumuolat umbra.
& hoc lo Βὰν ῥ' ἴμεν, ὥστε λέοντε δύω διὰ νύκτα μέλαιναν
co citari Ἂμ φόνον, ἂν νέκυας, διά τ' ἔντεα καὶ μέλαν αἷμα.
uerſus 8. Improuiſum aſpris ueluti qui ſentibus anguem
ex ἰλιαδ. μ Preſſit humi nitens, trepidusq; repentè refugit
quorum Attollentem iras, & cœrula colla tumentem:
primus ē, Haud ſecus Androgeus, uiſu tremefactus, abibat.
ἔνθ' ἴμεν Ὡς δ' ὅτε τίς τε δράκοντα ἰδὼν παλίνορσος ἀπέστη
ὡς τελίων Οὔρεος ἐν βήσσῃς, ὑπό τε τρόμος ἔλλαβε γυῖα
ὄρεσι τρο- Ἂψ τ' ἀνεχώρησεν, ὦχρός τέ μιν εἷλε παρειάς.
φεσὼς ἐπὶ Ὥς αὖθις καθ' ὅμιλον ἔδυ τρώων ἀγερώχων
δ' ἔινις λη-
ρὸν ἐηκρει
ων.
ἰλιαδ. γ. Δείσας ἀτρέος υἱὸν ἀλέξανδρος θεοειδής.

Qua-

Qualis ubi in lucem coluber mala gramina paſtus,
Frigida ſub terra tumidum quem bruma tegebat,
Nunc poſitis nouus exuuijs, nitiduſq; iuuenta,
Lubrica conuoluit ſublato pectore terga
Arduus ad ſolem, & linguis micat ore triſulcis.
Ὡς δὲ δράκων ἐπὶ χειῇ ὀρέστερος ἄνδρα μένῃσι ἰλιαδ. χ.
Βεβρωκὼς κακὰ φάρμακ᾽ ἔδυ δέ τε μῖν χόλος αἰνὸς
Σμερδαλέον δὲ δέδορκεν ἑλισσόμενος περὶ χειῇ
Ὡς Ἕκτωρ ἄσβεστον ἔχων μένος οὐχ᾽ ὑπεχώρει.
Non ſic aggeribus ruptis, cum ſpumeus amnis
Exijt, oppoſitaſq; euicit gurgite moles,
Fertur in arua furens cumulo: campoſq; per omnes
Cum ſtabulis armenta trahit.
Ὡς δ᾽ ὁπότε πλήθων ποταμὸς πεδίονδε κάτεισι Iliad.
Χειμάῤῥους κατ᾽ ὄρεσφιν ὀπαζόμενος Διὸς ὄμβρῳ,
Πολλὰς δὲ δρῦς ἀζαλέας, πολλὰς δέ τε πεύκας
Εἰσφέρεται, πολλὸν δέ τ᾽ ἀφύσγετον εἰς ἅλα βάλλει.
Ter conatus ibi collo dare brachia circum,
Ter fruſtra comprenſa manus effugit imago,
Par leuibus uentis, uolucriq; ſimillima ſomno.
Τρὶς μὲν ἐφωρμήθην, ἑλέειν τέ με θυμὸς ἄνωγε.
Τρὶς δέ μοι ἐκ χειρῶν σκιῇ εἴκελον ἢ καὶ ὀνείρῳ ὀδυσ. λ.
Ἔπτατο.

Tertius & quartus Aeneidos, quæ habeant ab Homero ſumpta. Cap. VI.

A Lia tempeſtas Aeneæ hic, & illic Vlyßis, numeroſis ambæ uerſibus. Sed hæc incipiunt ita:
Poſtquàm altum tenuere rates, nec iam amplius ullæ
Apparent terræ. Ille ait:
Ἀλλ᾽ ὅτε δὴ κρήτην μὲν ἐλείπομεν, οὐδέ τις ἄλλη ὀδυσ. μ.

Φαίνετο γαιάων. ἀλλ' οὐρανὸς ἠδὲ θάλασσα,
Δὴ τότε κυανέην νεφέλην ἔστησε Κρονίων
Νηὸς ὑπὲρ γλαφυρῆς, ἤχλυσε δὲ πόντος ὑπ' αὐτῆς.
Accipe & hæc manuum tibi, quæ monumenta mearum
Sint puer.

Odyſſ. 15 Δῶρόν τοι καὶ ἐγὼ τέκνον φίλε τοῦτο δίδωμι
Μνῆμ' ἑλένης χειρῶν.
Tendunt uela Noti fugimus ſpumantibus undis,
Quà curſum uentusq; gubernatorq; uocabant.
Ἡμεῖς δ' ὅπλα ἕκαστα πονησάμενοι κατὰ νῆα

Odyſſ. 11 Ἥμεθα τὴν δ' ἄνεμός τε κυβερνήτης τ' ἴθυνεν.
Dextrum Scylla latus, læuum implacata Charybdis
Obſidet, atque imo barathri ter gurgite uaſtos
Sorbet in abruptum fluctus, rurſusq; ſub auras
Erigit alternos, & ſidera uerberat unda.
At Scyllam cæcis cohibet ſpelunca latebris
Ora exertantem, & naues in ſaxa trahentem.
Prima hominis facies, & pulchro pectore uirgo
Pube tenus; poſtrema immani corpore piſtrix,
Delphinum caudas utero commiſſa luporum.
Præſtat Trinacrij metas luſtrare Pachyni
Ceſſantem, longos & circunflectere curſus,
Quàm ſemel informem uaſto uidiſſe ſub antro
Scyllam, & cœruleis canibus reſonantia ſaxa.

Homerus de Charybdi & de Scylla,

Odyſſ. 12 Ἔνθεν μὲν γὰρ Σκύλλ', ἑτέρωθι δὲ δῖα Χάρυβδις
Δεινὸν ἀνεῤῥοίβδησε θαλάσσης ἁλμυρὸν ὕδωρ.
Ἤτοι ὅτ' ἐξεμέσειε λέβης ὣς ἐν πυρὶ πολλῷ,
Πᾶσ' ἀναμορμύρεσκε κυκωμένη, ὑψόσε δ' ἄχνη
Ἄκροισι σκοπέλοισιν ἐπ' ἀμφοτέροισιν ἔπιπτεν

Ἀλλ'

Ἀλλ' ὅτ' ἀναβρόξειε θαλάσσης ἁλμυρὸν ὕδωρ
Πᾶσ' ἔντοσε φάνεσκε κυκωμένη, ἀμφὶ δὲ πέτρη
Δεινὸν ἐβεβρύχει, ὑπένερθε δὲ γαῖα φάνεσκε
Ψάμμῳ κυανέη. Homerus de Scylla,
Ἔνθα δ' ἐνὶ Σκύλλη ναίει δεινὸν λελακυῖα
Τῆς ἤτοι φωνὴ μὲν ὅση σκύλακος νεογιλλῆς ὀδυσ. μ.
Γίνεται, αὐτὴ δ' αὖτε πέλωρ κακὸν, οὐδέ κε τίς μιν
Γηθήσειεν ἰδὼν, οὐδ' εἰ θεὸς ἀντιάσειεν.
Τῆς ἤτοι πόδες εἰσὶ δυώδεκα πάντες ἄωροι.
Ἓξ δέ τε οἱ δειραὶ περιμήκεες, ἐν δὲ ἑκάστῃ
Σμερδαλέη κεφαλή. ἐν δὲ τρίστοιχοι ὀδόντες
Πυκνοὶ καὶ θαμέες πλεῖοι μέλανος θανάτοιο.
Μέσση μέν τε κατὰ σπείους κοίλοιο δέδυκεν
Ἔξω δ' ἐξίσχει κεφαλὰς δεινοῖο βερέθρου.
Αὐτοῦ δ' ἰχθυάα σκόπελον περιμαιμώωσα
Δελφῖνάς τε κύνας τε, καὶ ἔποθι μεῖζον ἕλῃσι
Κῆτος, ἃ μυρία βόσκει ἀγάστονος ἀμφιτρίτη.
O' mihi ſola mei ſuper Aſtyanactis imago.
Sic oculos, ſic ille manus, ſic ora ferebat.
Κείνου γὰρ τοιοίδε πόδες, τοιαίδε τε χεῖρες
Ὀφθαλμῶν τε βολαὶ, κεφαλή τ', ἐφύπερθέ τε χαῖται.
Ter ſcopuli clamorem inter caua ſaxa dedere:
Ter ſpumam eliſam, & rorantia uidimus aſtra.
Τῇ δ' ὑπὸ δῖα Χάρυβδις ἀναρροιβδεῖ μέλαν ὕδωρ Odyſſ. 4.
Τρὶς μὲν τ' γὰρ ἀνίησιν ἐπ' ἤματι, τρὶς δ' ἀναρροιβδεῖ
Δεινόν. *—Qualis coniecta cerua ſagitta,*
Quam procul incautam nemora inter Creſsia fixit
Paſtor agens telis, liquitq; uolatile ferrum
Neſcius: illa fuga ſyluas, ſaltusq; peragrat
Dictæos: hæret lateri letalis arundo.

ἰλιαδ. λ. Ἀμφ' ἔλαφον κεραὸν βεβλημένον, ὅν τ' ἔβαλ' ἀνὴρ
Ἰῷ ἀπὸ νευρῆς, τὸν μέν τ' ἤλυξε πόδεσσι
Φεύγων ὄφρ' αἷμα λιαρὸν καὶ γούνατ' ὀρώρῃ.
Dixerat: ille patris magni parere parabat
Imperio: & primum pedibus talaria nectit
Aurea, quæ ſublimen alis, ſiue æquora ſupra,
Seu terram rapido pariter cum flamme portant.
Tum uirgam capit: hac animas ille euocat Orco
Pallentes, alias ſub triſtia Tartara mittit:
Dat ſomnos, adimitq́; & lumina morte reſignat.
ἰλιαδ. ω. *Illa fretus agit uentos, & turbida tranat Nubila.*
& alibi. Ὣς ἔφατ', οὐδ' ἀπίθησε διάκτορος ἀργειφόντης.
Iliad. 12. Αὐτίκ' ἔπειθ' ὑπὸ ποσσὶν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα,
In antiquo codice citantur uerſus Ἀμβρόσια, χρύσεια, τά μιν φέρον, ἠμὲν ἐφ' ὑγρὴν.
Ἠδ' ἐπ' ἀπείρονα γαῖαν ἅμα πνοιῇς ἀνέμοιο,
Εἵλετο δὲ ῥάβδον, τῇ τ' ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει
ἰλιαδ. ρ. Ὧν ἐθέλει, τοὺς δ' αὖτε καὶ ὑπνώοντας ἐγείρει.
οἷον δὲ τρέφει ἔρνος ἀνὴρ ἐριθηλὲς ἐλαίης χώρῳ ἐν οἰοπόλῳ, ὅθ' ἅλις ἀναβέβρυχεν ὕδωρ καλὸν τηλεθάον, τὸ δέ τε πνοιαὶ δονέουσι παντοίων ἀνέμων, καὶ τε Τὴν μετὰ χερσὶν ἔχων, πέτετο κρατὺς ἀργειφόντης.
Ac ueluti annoſam ualido cum robore quercum
Alpini Boreæ nunc hinc, nunc flatibus illinc
Eruere inter ſe certant: it ſtridor, & altè
Conſternunt terram concuſſo ſtipite frondes.
Ipſa hæret ſcopulis, & quantum uertice ad auras
Aethereas, tantum radice in tartara tendit.
Ἕστασαν, ὡς ὅτε τε δρύες οὔρεσιν ὑψικάρηνοι
Αἵτ' ἄνεμον μίμνουσιν καὶ ὑετὸν ἤματα πάντα
Ῥίζῃσιν μεγάλῃσι διηνεκέεσσ' ἀραρυῖαι.
Et iam prima nouo ſpargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens Aurora cubile,
Ἠὼς δ' ἐκ λεχέων παρ' ἀγαυοῦ Τιθωνοῖο

Ὄρνυθ' ἵν' ἀθανάτοισι φόως φέροι ἠδὲ βροτοῖσι
Ἠὼς μὲν κροκόπεπλος ἐκίδνατο πᾶσαν ἐπ' αἶαν.

βρύει ἀν-
θεϊ λευκῇ,
ἐλθὼν δ'
ἐξ ἀπίνης
ἄνεμος
καὶ λαίλα-
πι πολλῇ
βόθρυ τ'
ἐξέστρεψε
καὶ ἐξετά-
νυσσ' ἐπὶ
γαίῃ.
κρήτηρ μὲν

Quæ in quinto & ſexto libris Vergilius ab Homero ſic mutuatus. Cap. VII.

VT Pelagus tenuere rates, nec iam amplius ulla
Occurrit tellus, maria undiq;, & undique cœlum,
Olli cœruleus ſupra caput aſtitit imber.
Noctem hyememq; ferens: & inhorruit unda tenebris.
Ἀλλ' ὅτε δὴ τὴν νῆσον ἐλείπομεν, οὐδέ τις ἄλλη
φαίνετο γαιάων, ἀλλ' οὐρανὸς ἠδὲ θάλασσα.
Δὴ τότε κυανέην νεφέλην ἔστησε Κρονίων.
Vinaq; fundebat pateris, animamq; uocabat
Anchiſæ magni, maneſq; Acheronte remiſſos.
Οἶνον ἀφυσσόμενος χαμάδις χέε, δεῦε δὲ γαῖαν
Ψυχὴν κικλήσκων Πατροκλῆος δειλοῖο. Iliad. 23.
Leuibus huic hamis conſertam, auroq; trilicem
Loricam: quam Demoleo detraxerat ipſe
Victor, apud rapidum Simoenta ſub Ilio alto.
Δώσω οἱ θώρηκα, τὸν Ἀστεροπαῖον ἀπηύρων
Χάλκεον, ᾧ περὶ χεῦμα φαεινοῦ κασσιτέροιο
Ἀμφιδεδίνηται. Iliad. 23.
Et curſorum certamen utrobique ſimile. Et quia uerſibus eſt apud utrunque numeroſis, locum loco ſimilem lector inueniet. Initia *hæc ſunt:*
Hæc ubi dicta, locum capiunt, ſignoq; repente:
Στὰν δὲ μεταστοιχεί. σήμηνε δὲ τέρματ' Ἀχιλλεύς. ἰλιάδ. ψ.
Pugilum certamen apud hunc incipit:
Conſtitit in digitos extemplo arrectus uterque
Apud illum,
Ἄντα δ' ἀνασχομένω χερσὶ στιβαρῇσιν ἅμ' ἄμφω

Dicitur, æternumq; tenet per ſecula nomen.
Αὐτὰρ ἐπεὶ νεκρός τ' ἐκάη καὶ τεύχεα νεκροῦ, Odyſſ.12.
Τύμβον χεύαντες καὶ ἐπὶ στήλην ἐρύσαντες
Πήξαμεν ἀκροτάτῳ τύμβῳ εὐῆρες ἐρετμόν.
Tum conſanguineus Leti ſopor.
Ἔνθ' ὕπνῳ ξύμβλητο κασιγνήτῳ θανάτοιο Iliad.14.
Quod te per cœli iucundum lumen & auras,
Per genitorem oro, per ſpes ſurgentis Iuli,
Eripe me his inuicte malis: aut tu mihi terram
Inijce, (nanque potes) portusq; require uelinos.
Νῦν δέ σε τῶν ὄπιθεν γουνάζομαι οὐ παρεόντων Odyſſ.11. In ant. totus locus expoſitus erat.
Πρός τ' ἀλόχου καὶ πατρός, ὅς ἔτρεφε τυτθὸν ἐόντα,
Τηλεμάχου θ', ὃν μοῦνον ἐνὶ μεγάροισιν ἔλειπες.
Μή μ' ἄκλαυστον, ἄθαπτον, ἰὼν ὄπιθεν καταλείπειν
Νοσφισθείς, μή τοι τι θεῶν μήνιμα γένωμαι.
Ἀλλά με κακκῆαι σὺν τεύχεσιν ἅσσα μοί ἐστιν
Σῆμά τέ μοι χεῦαι πολιῆς ἐπὶ θινὶ θαλάσσης.
Necnon & Tityon, terræ* omnipotentis alumnum, omnipare̅tis
Cernere erat: per tota nouem cui iugera corpus
Porrigitur; roſtroq; immanis uultur obunco
Immortale iecur tundens, fœcundaq; pœnis
Viſcera, rimaturq; epulis, habitatq; ſub alto
Pectore: nec febris requies datur ulla renatis.
Καὶ Τιτυὸν εἶδον γαίης ἐρικυδέος υἱὸν Odyſſ.11.
Κείμενον ἐν δαπέδῳ, ὁ δ' ἐπ' ἐννέα κεῖτο πέλεθρα.
Γῦπε δέ μιν ἑκάτερθε παρημένω ἧπαρ ἔκειρον
Δέρτρον ἔσω δύνοντες, ὁ δ' οὐκ ἀπαμύνετο χερσί,
Λητὼ γὰρ ἥλκυσε Διὸς κυδρὴν παράκοιτιν.
Πυθῶ δ' ἐρχομένην διὰ καλλιχόρου Πανοπῆος.
Non mihi ſi linguæ centum ſint, oraq; centum,

Ferrea uox: omnes ſcelerum comprehendere formas,
pßim Omnia pœnarum percurrere nomina* poſſem.
Iliad. 2. Πληθὺν δ' οὐκ ἂν ἐγὼ μυθήσομαι, οὐδ' ὀνομήνω·
Οὐδ' εἴ μοι δέκα μὲν γλῶσσαι, δέκα δὲ στόματ' εἶεν
Φωνὴ δ' ἄῤῥηκτος, χάλκεον δέ μοι ἦτορ ἐνείη.

In ſeptimo & octauo, qui uerſus ſunt ab Homero ſumpti. Cap. VIII.

Hinc exaudiri gemitus, iræq; leonum
Vincula recuſantum, & ſera ſub nocte rudentum,
Setigeriq; ſues, atque in præſepibus urſi
Sæuire, ac formæ magnorum ululare luporum:
Quos hominum ex facie dea ſæua potentibus herbis
Induerat Circe in uultus, ac terga ferarum.
Odyſſ. 20 Εὗρον δ' ἐν βήσσησι τετυγμένα δώματα Κίρκης,
Ξεστοῖσιν λάεσσι περισκέπτῳ ἐνὶ χώρῳ,
Ἀμφὶ δέ μιν λύκοι ἦσαν ὀρέστεροι ἠδὲ λέοντες,
Τοὺς αὐτὴ κατέθελξεν, ἐπεὶ κακὰ φάρμακ' ἔδωκεν,
Quid petitis? quæ cauſa rates, aut cuius egenteis
Littus ad Auſonium tot per uada cœrula uexit?
Siue errore uiæ, ſeu tempeſtatibus acti,
Qualia multa mari nautæ patiuntur in alto.
Odyſſ. 3. & alibi. ὦ ξεῖνοι, τίνες ἐστέ; πόθεν πλεῖθ' ὑγρὰ κέλευθα,
ἤ τι κατὰ πρῆξιν, ἦ μαψιδίως ἀλάλησθε,
Οἷά τε ληιστῆρες ὑπεὶρ ἅλα τοί τ' ἀλόωνται
Ψυχὰς παρθέμενοι κακὸν ἀλλοδαποῖσι φέροντες.
Cum ſeſe è paſtu referunt, & longa canoros
Dant per colla modos: ſonat amnis, & Aſia longè
Iliad. 2. Pulſa palus.
Τῶν δ' ὥς τ' ὀρνίθων πετεηνῶν ἔθνεα πολλά,
Χηνῶν, ἢ γεράνων, ἢ κύκνων δουλιχοδείρων

Ἀσίῳ ἐν λειμῶνι, καϋστρίου ἀμφὶ ῥέεθρα,
Ἔνθα καὶ ἔνθα ποτῶνται ἀγαλλόμενα πτερύγεσσι,
Κλαγγηδὸν προκαθιζόντων, σμαραγεῖ δέ τε λειμών.
Illa uel intactæ ſegetis per ſumma uolaret
Gramina, nec teneras curſu læſiſſet ariſtas:
Vel mare per medium fluctu ſuſpenſa tumenti
Ferret iter, celereis nec tingeret æquore plantas.
Αἱ δ' ὅτε μὲν σκιρτῷεν ἐπὶ ζείδωρον ἄρουραν, Iliad. 20.
Ἄκρον ἐπ' ἀνθερίκων καρπὸν θέον οὐδὲ κατέκλων.
Ἀλλ' ὅτε δὴ σκιρτῷεν ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης
Ἄκρον ἐπὶ ῥηγμῖνος ἁλὸς πολιοῖο θέεσκον.
Veſcitur Aeneas ſimul, & Troiana iuuentus
Perpetui tergo bouis, & luſtralibus extis.
Τοῖσι δὲ βοῦν ἱέρευσεν ἄναξ ἀνδρῶν Ἀγαμέμνων Iliad. 7.
Ἄρσενα πενταέτηρον ὑπερμενεῖ Κρονίωνι,
Νώτοισι δ' Αἴαντα διηνεκέεσσι γέραιρεν.
Poſtquam exempta fames, & amor compreſſus edendi,
Rex Euandrus ait.
Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο Iliad. 9.
Τοῖς ὁ γέρων πάμπρωτος ὑφαίνειν ἤρχετο μῆτιν.
Euandrum ex humili tecto lux ſuſcitat alma,
Et matutini uolucrum ſub culmine cantus.
Conſurgit ſenior, tunicaq; inducitur artus,
Et Tyrrhena pedum circundat uincula plantis.
Tum lateri atq; humeris Tegeæum ſubligat enſem,
Demiſſa ab læua pantheræ terga retorquens.
Necnon & gemini cuſtodes limine ab alto
Procedunt, greſſumq; canes comitantur herilem.
Ἕζετο δ' ὀρθωθεὶς, μαλακὸν δ' ἔνδυνε χιτῶνα Iliad. 2.
Καλὸν, νηγάτεον. περὶ δ' αὖ μέγα βάλλετο φᾶρος

Pro his tunc in ant. condice uerſus ex ἐδυσ.β.ὄρνυτ' ἄρ' ἐξ εὐνῆφιν ὀδυσῆος φίλος υἱὸς &c.

Ποσσὶ δ' ὑπαὶ λιπαροῖσιν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα
Ἀμφὶ δ' ἄρ' ὤμοισιν βάλετο ξίφος ἀργυρόηλον.
Βῆ δ' ἴμεν εἰς ἀγορὴν, παλάμῃ δ' ἔχε χάλκεον ἔγχος
Οὐκ οἶος, ἅμα τῷ γε δύω κύνες ἀργοὶ ἕποντο.
O mihi præteritos referat ſi Iuppiter annos,
Qualis eram, cum primam aciem Præneſte ſub ipſa
Straui, ſcutorumq; incendi uictor aceruos:
Et regem hac Herilum dextra ſub Tartara miſi,
Naſcenti cui treis animas Feronia mater,
Horrendum dictu, dederat: terna arma mouenda:
Ter letto ſternendus erat, cui tum tamen omneis
Abſtulit hæc animas dextra, & totidem exuit armis.

Iliad. 11. Pro his uerſibus eſt in aut expoſitus, locus ex ἰλιαδ. κ. Cuius initium: αἲ γὰρ ζεῦ τε πάτερ καὶ ἀθηναίη, καὶ ἄπολλον ἡβῷμεν ὥς ὅτε, &c.

Εἴθ' ὡς ἡβώοιμι, βίη δέ μοι ἔμπεδος εἴη,
Ὡς ὁπότ' ἠλείοισι καὶ ἡμῖν νεῖκος ἐτύχθη,
Ἀμφὶ βοηλασίῃ, ὅτ' ἐγὼ κτάνον Ἰτυμονῆα,
Ἐσθλὸν Ὑπειροχίδην. ὃς ἐν ἤλιδι ναιετάασκεν,
Ῥύσι' ἐλαυνόμενος, ὁ δ' ἀμύνων ἧσι βόεσσι,
Ἔβλητ' ἐν πρώτοισιν ἐμῆς ἀπὸ χειρὸς ἄκοντι,
Κὰδ δ' ἔπεσεν.
Qualis ubi Oceani perfuſus Lucifer unda,
Quem Venus ante alios aſtrorum diligit ignes,
Extulit os ſacrum cœlo, tenebrasq; reſoluit.
Οἷος δ' ἀστὴρ εἶσι μετ' ἀστάσι νυκτὸς ἀμολγῷ

Iliad. 22. Ἕσπερος, ὃς κάλλιστος ἐν οὐρανῷ ἵσταται ἀστήρ.
En perfecta mei promiſſa coniugis arte
Munera: ne mox aut Laurentes nate ſuperbos,
Aut acrem dubites in prælia poſcere Turnum.
Dixit, & amplexus nati Cytherea petiuit:
Arma ſub aduerſa poſuit radiantia quercu,

Iliad. 18. Αὐτὰρ ἐπεὶ δὴ τεῦξε σάκος μέγα τε στιβαρόν τε

Τεῦξ'

Τεῦξ' ἄρα οἱ θώρηκα φαεινότερον πυρὸς αὐγῆς,
Τεῦξε δὲ οἱ κυνέην βριαρὴν κροτάφοις ἀραρυῖαν
Καλὴν, δαιδαλέην, ἐπὶ δὲ χρύσεον λόφον ἧκε,
Τεῦξε δέ οἱ κνημῖδας ἑανοῦ κασσιτέροιο,
Αὐτὰρ ἐπεὶ πάνθ' ὅπλα κάμε κλυτὸς ἀμφιγυήεις
Μητρὸς Ἀχιλλῆος θῆκε προπάροιθεν ἀείρας.
Ille deæ donis, & tanto lætus honore
*Expleri nequit: * atque oculos per ſingula uoluit:* atqui
Miraturq́; interq́; manus & brachia uerſat.
Τέρπετο δ' ἐν χείρεσιν ἔχων θεοῦ ἀγλαὰ δῶρα, Iliad. 19.
Αὐτὰρ ἐπεὶ φρεσὶν ἦσιν ἐτάρπετο δαίδαλα λεύσων.

Nono libro quæ inſint, ſumpta ab Homero. Cap. IX.

IRi decus, cœli, quis te mihi nubibus actam
Detulit in terras?
Ἶρι θεὰ, τίς τ' ἄρσε θεῶν ἐμοὶ ἄγγελον ἧκε;
Nec ſolos tangit Atridas Iſte dolor.
Τί δὲ λαὸν ἀνήγαγεν ἐνθάδ' ἀγείρας Iliad. 9.
Ἀτρείδης, ἦ οὐχ Ἑλένης ἕνεκ' ἠϋκόμοιο.
ἦ μοῦνοι φιλέουσι ἀλόχους μερόπων ἀνθρώπων
Ἀτρεῖδαι;
Sed uos ô lecti ferro quis ſcindere uallum
Apparat, & mecum inuadit trepidantia caſtra?
Ὄρνυσθ' ἱππόδαμοι Τρῶες ῥήγνυσθε δὲ τεῖχος
Ἀργείων καὶ νηυσὶν ἐνίετε θεσπιδαὲς πῦρ. Iliad. 10.
Quod ſupereſt, læti bene geſtis corpora rebus
Procurate uiri, & pugnam ſperate parati.
Νῦν δ' ἔρχεσθ' ἐπὶ δεῖπνον, ἵνα συνάγωμεν ἄρηα. Iliad. 19. & alibi.
Sic ait illachrymans humero ſimul exuit enſem
Auratum, mira quem fecerat arte Lycaon

uaginæ Gnoſius, atque habilem* uagina aptaret eburna.
aptarat Dat Niſo Mneſtheus pellem, horrentiſq; leonis
eburnæ Exuuias: galeam fidus permutat Alethes.
Iliad. 10. Τυδείδῃ μὲν δῶκε Μενεπτόλεμος θρασυμήδης.
Φάσγανον ἀμφῆκες, τὸ δ᾽ ἑὸν παρὰ νηυσὶ λέλειπτο,
Καὶ σάκος, ἀμφὶ δὲ οἱ κυνέην κεφαλῆφιν ἔθηκε
Ταυρείην, ἄφαλόν τε, καὶ ἄλοφον, ἥτε καταῖτυξ
Κέκληται, ῥύεται δὲ κάρη θαλερῶν αἰζηῶν.
Μηριόνης δ᾽ Ὀδυσῆϊ δίδου βιὸν, ἠδὲ φαρέτρην
Καὶ ξίφος.
Protinus armati incedunt, quos omnis euntes
Primorum manus ad portas, iuuenumq; ſenumq;
Proſequitur: uotis necnon & pulcher Iulus.
Iliad. 10. Τὼ δ᾽ ἐπεὶ οὖν ὅπλοισιν ἔνι δεινοῖσιν ἐδύτην,
Βάν ῥ᾽ ἰέναι, λιπέτην δὲ κατ᾽ αὐτόθι πάντας ἀρίστους.
Egreſſi ſuperant foſſas, noctiſq; per umbram
Caſtra inimica petunt, multis tamen antè futuri
Exitio. paſſim ſomno uinoq; per herbam
Corpora fuſa uident, arrectos littore currus,
Inter lora, rotaſq; uiros ſimul arma iacere,
Vina ſimul. prior Hyrtacides ſic ore locutus:
Euryale audendum dextra, nunc ipſa uocat res:
Hac iter eſt. tu, ne qua manus ſe attollere nobis
A tergo poſſit, cuſtodi, & conſule longè.
lato Hæc ego uaſta dabo, & * recto te limite ducam.
Iliad. 10. Τὼ δὲ βάτην προτέρω διά τ᾽ ἔντεα καὶ μέλαν αἷμα
Αἶψα δ᾽ ἐπὶ θρηκῶν ἀνδρῶν τέλος ἷξον ἰόντες.
Οἱ δ᾽ εὗδον καμάτῳ ἀδδηκότες, ἔντεα δέ σφιν
Καλὰ παρ᾽ αὐτοῖσιν χθονὶ κέκλιτο, εὖ κατὰ κόσμον
Τρίστοιχεὶ, παρὰ δέ σφιν ἑκάστῳ δίζυγες ἵπποι.

Et pau-

Et paulò pòſt,

Ἐξ ἐπὶ διφριάδος πυμάτης· ἱμάσι δέδεντο.
Τὸν δ᾽ Ὀδυσσεὺς προπάροιθεν ἰδὼν Διομήδεϊ δεῖξεν.
Οὗτός τοι Διόμηδες ἀνήρ· οὗτοι δέ τοι ἵπποι.
Οὓς νῶιν πίφαυσκε δόλων, ὃν ἐπέφνομεν ἡμεῖς.
Ἀλλ᾽ ἄγε δὴ πρόφερε κρατερὸν μένος, οὐδέ, τι σε χρὴ Iliad. 2.
Ἑστάμεναι μέλεων σὺν τεύχεσιν, ἀλλὰ λῦ᾽ ἵππους,
Ἠὲ σύ γ᾽ ἄνδρας ἔναιρε, μελήσουσι δέ μοι ἵπποι.

Sed non augurio potuit depellere peſtem.

Ἀλλ᾽ οὐκ οἰωνοῖσιν ἐρύσατο κῆρα μέλαιναν:

Et iam prima nouo ſpargebat lumine terras
Titoni croceum linquens Aurora cubile.

Ἠὼς δ᾽ ἐκ λεχέων παρ᾽ ἀγαυοῦ Τιθωνοῖο
Ὄρνυθ᾽, ἵν᾽ ἀθανάτοσι φόας φέροι ἠδὲ βροτοῖσι. Iliad. 11.

Mater Euryali ad dirum nuncium, ut excuſſos de manibus radios, & penſa demitteret, ut per muros & uirorum agmina ululans, & coma ſciſſa decurreret, ut effunderet dolorem in lamentationum querelas, totum de Andromacha ſumpſit lamentante mortem mariti.

Interea pauidam uolitans pennata per urbem
Tuncia fama ruit, matriſq; allabitur aures
Euryali. at ſubitus miſeræ calor oſſa reliquit,
Excuſsi manibus radij, reuolutaq; penſa.
Euolat infelix, & fœmineo ululatu
Sciſſa comam, muros amens, atque agmina curſu
Prima petit: non illa uirum, non illa pericli
Telorumq; memor: cœlum dehinc queſtubus implet.
Hunccine te Euryale aſpicio? tu'ne illa ſenectæ
Sera meæ requies, potuiſti linquere ſolam
Crudelis? nec te ſub tanta pericula miſſum

Affari extremum miſeræ data copia matri?

iad. 22. Ὣς φαμένη, μεγάροιο διέσσυτο μαινάδι ἴση

Παλλομένη κραδίην. ἅμα δ' ἀμφίπολοι κίον αὐτῇ.

Αὐτὰρ ἐπεὶ πύργον τε καὶ ἀνδρῶν ἷξεν ὅμιλον,

Ἔστη παπτήνασ' ἐπὶ τείχει. τὸν δ' ἐνόησεν.

Ἑλκόμενον πρόσθεν πόλιος.

ro hoc il O'uerè Phrygiæ, neque enim Phryges.

cita- Ὢ μοι ἀπειλητῆρες ἀχαιΐδες, οὐκ ἔτι ἀχαιοί.

r in ant. *Quos alios muros, quæ iam ultrà mœnia habetis?*

erſus *Vnus homo, & ueſtrus, ò ciues, undique ſeptus*

πέπονες *Aggeribus tantas ſtrages impune per urbem*

κκ' ἐλε/ *Ediderit? iuuenum primos tot miſerit Orco?*

κ' ἀχαί- *Non infelix patriæ: ueterumq; deorum,*

ες οὐκέτ' *Et magni Aeneæ ſegnes miſeretq; pudetq;?*

χαιοί. Ἠέ τινας φαμὲν εἶναι ἀοσσητῆρας ὀπίσσω,

λιαδ. β. Ἠέ τι τεῖχος ἄρειον ὅ κ' ἀνδράσι λοιγὸν ἀμύναι.

eneid. 9 Οὐ μέν τις σχεδόν ἐστι πόλις πύργοις ἀραρυῖα

liad. 9. Ἧι κ' ἀπαμυναίμεσθ' ἑτεραλκέα δῆμον ἔχοντες.

Ἀλλ' ἐν γὰρ Τρώων πεδίῳ

Quæ in reliquis libris mutuatus ſit ab Homero Vergilius. Cap. X.

TEla manu iaciunt: quales ſub nubibus atris

Strymoniæ dant ſigna grues, atque æthera tranāt

Cum ſonitu, fugiuntq; Notos clamore ſecundo.

Iliad. 3. Τρῶες μὲν κλαγγῇ τ' ἐνοπῇ τ' ἴσαν ὄρνιθες ὥς

Ἠΰτε περ κλαγγὴ γεράνων πέλει οὐρανόθι πρό,

Αἵτ' ἐπεὶ οὖν χειμῶνα φύγον, καὶ ἀθέσφατον ὄμβρον

Κλαγγῇ ταί γε πέτονται ἐπ' ὠκεανοῖο ῥοάων.

Ardet apex capiti, criſtisq; à uertice flamma

Funditur.

Funditur, & uaſtos umbo uomit aureus ignes.
Non ſecus, ac liquida ſi quando nocte cometæ
Sanguinei lugubre rubent, aut Syrius ardor:
Ille ſitim morboſq; ferens mortalibus ægris,
Naſcitur, & læuo contriſtat lumine cœlum.
Δαῖέ οἱ ἐκ κορυθός τε καὶ ἀσπίδος ἀκάματον πῦρ Iliad. 5.
Ἀστέρ᾽ ὀπωρινῷ ἐναλίγκιον, ὅς τε μάλιστα
Λαμπρὸν παμφαίνῃσι λελυμένος ὠκεανοῖο.
Τοῖόν οἱ πῦρ δαῖεν ἀπὸ κρατός τε καὶ ὤμων.
Παμφαίνονθ᾽ ὥς τ᾽ ἀστέρ᾽ ἐπεσσύμενον πεδίοιο.
Ὅς ῥά τ᾽ ὀπώρης εἶσιν, ἀρίζηλοι δέ οἱ αὐγαὶ
Φαίνονται, πολλοῖσι μετ᾽ ἄστρασι νυκτὸς ἀμολγῷ. Iliad. 22.
Ὅντε κύν᾽ ὠρίωνος ἐπίκλησιν καλέουσιν.
Λαμπρότατος μὲν ὅ γ᾽ ἐστὶ, κακὸν δέ τε σῆμα τέτυκται,
Καί τε φέρει πολλὸν πυρετὸν δειλοῖσι βροτοῖσιν.
Stat ſua cuique dies: breue, & irreparabile tempus
Omnibus eſt uitæ,
Μοῖραν δ᾽ οὔ τινά φημι πεφυγμένον ἔμμενεν ἀνδρῶν Iliad. 6.
Οὐ κακὸν, οὐδὲ μὲν ἐσθλὸν, ἐπὴν τὰ πρῶτα γένηται.
Αἰνότατε κρονίδη τοῖον τὸν μῦθον ἔειπες
Ἄνδρα θνητὸν ἐόντα πάλαι πεπρωμένον αἴσῃ, Iliad. π.
Ἂψ ἐθέλεις θανάτοιο δυσηχέος ἐξαναλῦσαι;
Fata uocant, metaſq; dati Peruenit ad æui,
Ἤϊ᾽ ἐκτὸς δ᾽ ἄγε μοῖρα κακὴ, θανάτοιο τέλος δέ. Iliad. 13.
Per patrios manes, & ſpes ſurgentis Iuli
Te precor, hanc animam ſerues natoq; patriq;.
Eſt domus alta, iacent penitus defoſſa talenta
Cælati argenti, ſunt auri pondera facti
Infectiq; mihi: non hic uictoria Teucrum
Vertitur, aut anima una dabit diſcrimina tanta.

Dixerat. Aeneas contrà cui talia reddit:
Argenti atque auri memoras quæ multa talenta
Gatis parce tuis, belli commercia Turnus
Suſtulit iſta prior, iam tum Pallante perempto.
Hoc patris Anchiſæ manes, hoc ſentit Iulus.

Iliad. 6. Pro his ſunt in antiq. multò plures uerſus ex ἰλιάδ. λ. de filiis Antimachi.

Sic fatus galeam læua tenet, atque reflexa
Ceruice orantis capulo tenus abdidit enſem.
Ζώγρει ἀτρέος υἱὲ, σὺ δ' ἄξια δέξαι ἄποινα.
Πολλὰ δ' ἐν ἀφνειοῦ πατρὸς κειμήλια κεῖται.
Χαλκός τε, χρυσός τε, πολύκμητός τε σίδηρος.
Τῶν κέν τοι χαρίσαιτο πατὴρ ἀπερείσι' ἄποινα.
Εἴκεν ἐμὲ ζωὸν πεπύθοιτ' ἐπὶ νηυσὶν ἀχαιῶν.

arrecta

Iliad. 3. In antiq. totus locus ex poſitus eſt additis & aliis ex ἰλιάδ. μ. Βῆρ ἴμεν ὥς τε λέων ὀρεσίτροφος.

Impaſtus ſtabula alta leo ceu ſæpe peragrans,
(Suadet enim ueſana fames) ſi fortè fugacem
Conſpexit capream, aut ſurgentem in cornua ceruum:
*Gaudet hians immane, comasq; * arrexit, & hæret*
Viſceribus ſuper incumbens, lauit improba teter
Ora cruor.
Sic ruit in denſos alacer Mezentius hoſtes.
Ὥστε λέων ἐχάρη μεγάλῳ ἐπὶ σώματι κύρσας
Εὑρὼν ἢ ἔλαφον κεραὸν, ἢ ἄγριον αἶγα,
Πεινάων.
Spargitur & tellus lachrymis, ſparguntur & arma.
Δεύοντο ψάμαθοι, δεύοντο δὲ τεύχεα φωτῶν
Δάκρυσι.

quos & paulò ante citari indicauimus.

Iliad. 23.

Cingitur ipſe furens certatim in prælia Turnus:
Iamq; adeo Rutilum thoraca indutus, ahenis
Horrebat ſquamis, ſurasq; incluſerat auro,
Tempora nudus adhuc, lateriq; accinxerat enſem,
Fulgebatq; alta decurrens aureus arce.

Κνη-

Κνημῖδας μὲν πρῶτα περὶ κνήμῃσιν ἔθηκε Iliad. 19.
Καλὰς, ἀργυρέοισιν ἐπισφυρίοις ἀραρυίας, & alibi.
Δεύτερον αὖ θώρηκα περὶ στήθεσσιν ἔδυνεν
Ἀμφὶ δ' ἄρ' ὤμοισιν βάλετο ξίφος ἀργυρόηλον.
Χάλκεον, αὐτὰρ ἔπειτα σάκος μέγα τε στιβαρόν τε Citantur
Εἵλετο, τοῦ δ' ἀπάνευθε σέλας γένετ' ἠΰτε μήνας. in antiq.
Purpureus ueluti cùm flos ſuccisſus aratro, uerſus ex
Langueſcit moriens: laſſoq; papauera collo Ἰλιάδ. π.
Demiſere caput, pluuia cum forte grauantur. de Patro-
Μήκων δ' ὡς, ἑτέρωσε κάρη βάλεν, ἥτ' ἐνὶ κήπῳ. clo.
Καρπῷ βριθομένη, νοτίῃσί τε εἰαρινῇσιν. Iliad. 5.
Ὣς ἑτέρωσ' ἤμυσε κάρη πήληκι βαρυνθέν.

Quos locos ita tranſtulerit Vergilius, ut Homero uideatur ſuperior. Cap. XI.

ET *hæc quidem iudicio legentium relinquenda ſūt, ut ipſi æſtiment, quid debent de utriuſq; collatione ſentire. ſi tamen me conſulas, non negabo, nonnunquam Vergilium in transferendo denſius excoluiſſe, ut in hoc loco:*

Qualis apes æſtate noua per florea rura
Exercet ſub ſole labor, cùm gentis adultos
Educunt fœtus, aut cùm liquentia mella
Stipant, & dulci diſtendunt nectare cellas:
Aut onera accipiunt uenientum, aut agmine facto
Ignauum fucos pecus à præſepibus arcent.
Feruet opus, redolentq; thymo fragrantia mella.

Ἠΰτε ἔθνεα εἶσι μελισσάων ἁδινάων Iliad. 2.
Πέτρης ἐκ γλαφυρῆς αἰεὶ νέον ἐρχομενάων
Βοτρυδὸν δὲ πέτονται ἐπ' ἄνθεσιν εἰαρινοῖσιν.
Αἱ μέν, τε ἔνθα ἅλις πεποτήαται, αἱ δέ, τε ἔνθα.

Vides deſcriptas apes à Vergilio opifices, ab Homero ua-

gas? Alter diſcurſum, & ſolam uolatus uarietatem alter
natiuæ exprimit * naturæ artis officium. In his quoque uerſibus
Maro extitit locupletior interpres,

O ſocij (neque enim ignari ſumus antè malorum)
O paſſi grauiora: dabit Deus his quoque finem:
Vos & Scyllæam rabiem, penituſq; ſonantes
Acceſtis ſcopulos: uos & Cyclopea ſaxa
Experti, reuocate animos, mæſtumq; timorem
Mittite, forſan & hæc olim meminiſſe iuuabit.
Per uarios caſus, & reliqua.

Odyſſ. 10 Ὦ φίλοι, οὐ γάρ πω τι κακῶν ἀδαήμονες εἰ μὲν,
Οὐ μὲν δὴ τόδε μεῖζον ἔπει κακὸν, ἢ ὅτε
Κύκλωψ
Εἴλει ἐνὶ σπῆι γλαφυρῷ κρατερῆφι βίηφι,
Ἀλλὰ, καὶ ἔνθεν ἐμῇ ἀρετῇ βουλῇ τε νόῳ τε
Ἐκφύγομεν, καὶ που τῶν δὲ μνήσεσθαι ὀΐω,

Vlyſſes ad ſocios unam commemorauit ærumnam: hic ad ſperandam præſentis mali abſolutionem gemini caſus hortatur euentu. Deinde ille obſcurius dixit, καί που τῶν δε μνήσεσθαι ὀΐω: hic apertius, Forſan & hæc olim meminiſſe iuuabat. Sed & hoc, quod noſter ædiecit, ſolatij fortioris eſt. ſuos enim non tantum exemplo euadendi, ſed & ſpe futuræ felicitatis animauit, per hos labores non ſolum ſedes quietas, ſed & regna promittens. Hos quoque uerſus inſpicere libet:

Ac ueluti ſummis antiquam in montibus ornum
Cùm ferro acciſam, crebriſq; bipennibus inſtant
Eruere agricolæ certatim: illa uſque minatur,
mutat Et tremefacta comam concuſſo uertice * nutat;
Vulneribus donec paulatim euicta ſupremum

Conge-

Congemuit, traxitq; iugis auulſa ruinam,

Ο῾ δ᾽ ἐν κονίῃσι χαμαὶ πέσεν αἴγειρος ὣς ἰλιάδ. δ.
Ἥ ῥά τ᾽ ἐν εἱαμενῇ ἕλεος μεγάλοιο πεφύκει,
Λείη, ἀτάρ τέ οἱ ὄζοι ἐπ᾽ ἀκροτάτῃ πεφύασιν,
Τὴν, μέν θ᾽ ἁρματοπηγὸς ἀνὴρ αἴθωνι σιδήρῳ
Ἐξέταμ᾽, ὄφρα ἴτυν κάμψῃ περικαλλέϊ δίφρῳ,
Ἡ μέν τ᾽ ἀζομένη κεῖται ποταμοῖο παρ᾽ ὄχθας.

Citantur in anti. hoc loco uerſus ex ἰλιάδ. ν. de Aſio: qui ſunt & in π, de Sarpedone.

Magno cultu ueſter difficultatem abſcindendæ arboreæ molis expreſſit, uerum nullo negotio Homerica *arbor abſcinditur.*

Haud ſegnis ſtrato ſurgit Palinurus: *&* omnes
Explorat *uentos, atque auribus aera captat:*
Sidera cuncta notat, tacito labentia cœlo,
Arcturum, Pleiadaſq; Hyadas, *geminosq;* Triones,
Armatumq; auro circunſpicit Oriona.

Αὐτὰρ ὁ, πηδαλίῳ ἰθύνετο τεχνηέντως
Ἥμενος, οὐδέ οἱ ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἔπιπτε,
Πληϊάδες τ᾽ ἐσορῶντι, καὶ ὀψὲ δύοντα βοώτην, Odyſſ. 5.
Ἄρκτον θ᾽ ἣν καὶ ἄμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν,
Ἥ τ᾽ αὐτοῦ στρέφεται καί τ᾽ ὠρίωνα δοκεύει.
Οἴη δ᾽ ἄμμορός ἐστι λοετρῶν ὠκεανοῖο.

Gubernator, qui explorat cœlum, crebro reflectere ceruicem debet captando de' diuerſis cœli regionibus ſecuritatem ſereni. Hoc mire, & uelit coloribus Maro *pinxit: nam quia arcturus iuxta Septentrionem eſt,* Taurus *uerò in quo ſunt* Hyades *&* Orion, *in regione Auſtri ſunt, crebrum ceruicis reflexionem in* Palinuro *ſidera conſulente deſcripſit.* Arcturum, *inquit, ecce intuetur partem Septentrionis. Deinde* Pliadaſq; Hyadas: *ecce ad auſtrum flectitur.* Geminoſq; Triones: *rurſus ad Septentriones uertit aſpectum.*

aſpectum. Armatumq́; auro circumſpicit Oriona. iterum ſe ad Auſtrum reflectit. Sed & uerbo, circumſpicit, uarietatem ſæpe ſe uiciſſim conuertentis oſtendit. Homerus gubernatorem ſuum ſemel inducit intuentem Pleidas, quæ in Auſtrali regione ſunt, ſemel Booten, & Arcton, quæ ſunt in Septentrionali Polo.

Iliad. 16. *Nec tibi diua parens, generis nec Dardanus auctor*
Perfide, ſed duris genuit te cautibus horrens
Caucaſus, Hyrcanæq́; admorunt ubera tigres.
Νηλεὲς, οὐκ ἄρα σοί γε πατὴρ ἦν ἱππότα Πηλεύς.
Οὐδὲ Θέτις μήτηρ, γλαυκὴ δέ σε τίκτε θάλασσα,
Πέτραι τ᾽ ἠλίβατοι ὅτι τοι νόος ἐστὶν ἀπηνής.

Planè Vergilius non partionem ſolam, ſicut ille quem ſequebatur, ſed educationem quoque nutricationis tanquam belualem & aſperam criminatur. addit enim de ſuo, Hyrcanæq́; admorunt ubera tigres: quoniam uidelicet in moribus inoleſcendis magnam ferè partem nutricis ingenium & natura lactis tenet: quæ infuſa tenero, & miſta parentum ſemini adhuc recenti, ex hac gemina concretione unam indolem configurat. Hinc eſt quòd prouidentia naturæ, ſimilitudinem natorum atque gignentium ex ipſo quoque nutricatu præparans, fecit cum ipſo paratu alimoniæ copiam naſci. nam poſtquam ſanguis ille opifex in penetralibus ſuis omne corpus effinxit atque aluit aduentante iam partus tempore, idem ad corporis materni ſuperna conſcendens, in naturam lactis albeſcit: ut recens natis idem ſit altor, qui fuerat fabricator. Quamobrem non fruſtra creditum eſt, ſicut ualeat ad fingendas corporis, atque animi ſimilitudines uis & natura ſeminis, non ſecus ad eandem rem lactis quoque ingenia & proprietatis ualere.

Eiuſmodi fere Gell. l. 12. cap. 2.

Neque

Neque in hominibus id ſolum, ſed in pecudibus quoque animaduerſum. nam ſi ouium lacte hœdi, aut caprarum agni forſitan alantur: conſtat ferme in his lanam duriorem, in illis*capillum gigni teneriorem. In arboribus etiam & frugibus ad indolem uel detrectandam, uel augendam, maior plerunq; uis & poteſtas eſt aquarum & terrarum, quæ alunt, quam ipſius, quod iacitur, ſeminis. Ac ſæpe uideas lætam, nitentemq; arborem, ſi in locum alterum transferatur, ſucco terræ deterioris elanguiſſe. Ad criminandos igitur mores defuit Homero, quod Vergilius adiecit:

pilum

Non tam præcipites biiugo certamine campum
Corripuere, ruuntq; effuſi carcere currus:
Nec ſic immiſsis aurigæ undantia lora
Concuſſere iugis, proniq; in uerbera pendent.
Μάστιγι δ' αἰὲν ἔλαυνε κατωμαδὸν, οἱ δὲ οἱ ἵπποι
Ὑψόσ' ἀειρέσθην ῥίμφα πρήσσοντε κέλευθον.

Iliad. 23.
In antiq. hi ſunt: ὁ δ' ἄρ' ἐν πεδίῳ τε τεάορσι ἀρόσεντες ἵπποι. παρ τὸς ἀφορμηθέντες ὑπὸ πληγῇσιν ἱμάσθλης. ὑψόσ' ἀειρόμενοι ῥίμφα πρήσσουσι κέλευθα.

Graius poeta quorum tantum meminit flagro animante currentium licet dici non poſsit elegantius, quàm quod adiecit* ὑψὸς ἀειρέσθην, quo expreſsit, quantum natura dare poterat impetum curſus: Verùm Maro & currus de carcere ruentes, & campos corripiendo præcipites mira celeritate deſcripſit: & accepto breui ſemine de Homerico flagro, pinxit aurigas concutientes lora undantia, & pronos in uerbera pendentes: nec ullam quadrigarum partem intactam reliquit, ut eſſet illius certaminis plena deſcriptio.

ὕψος ἀειρόμενοι

Magno ueluti cum flamma ſonore
Virgea ſuggeritur coſtis undantis aheni,
Exultantq; æſtu latices: furit intus*aquæ uis,
*Fumidus atque alte ſpumis exuberat amnis,
Nec iam ſe capit unda, uolat uapor ater ad auras.

aqua
Humidus

Iliad. 21. Ὡς δὲ λέβης ζεῖ ἔνδον ἐπειγόμενος πυρὶ πολλῷ.
Κνίσην μελδόμενος ἁπαλοτρεφέος σιάλοιο
Παντόθεν ἀμβολάδην, ὑπὸ δὲ ξύλα κάγκανα κεῖται.

Græci uerſus aheni cōtinent mentionē multo igne ebullientis, et totū ipſum locum hæc uerba ornāt, παντόθεν ἀμβολάδην. nā ſcaturigines ex omni parte emergētes, ſic eleganter expreſſit. In latinis uerſibus tota rei pompa deſcripta eſt, ſonus flammæ. Et pro hoc, quod ille dixerat, πάντοθεν ἀμβολάδην, exultantes æſtu latices: et amnem humidum *fumidū exuperantē ſpumis, atq; intus furētē, (unius enim uerbi non reperiens ſimilē dignitatē, compenſauit, quod deerat copiæ, uarietate deſcriptionis) adiecit poſt omnia, Nec iam ſe capit unda: quo expreſſit, quod ſemper uſu euenit ſuppoſiti nimietate caloris. Bene ergo ſe habet poeticæ tubæ cultus, omnia, quæ in hac re eueniunt, comprehendens.

Portam quæ imperio ducis eſt commiſſa recludunt
Freti armis, ultroq; inuitant mœnibus hoſtem.
Ipſi intus dextra ac læua pro turribus aſtant,
Armati ferro, & criſtis capita alta coruſcis.
Quales aeriæ liquentia flumina circum,
Siue Padi ripis, Atheſim ſeu propter amœnum,
Conſurgunt geminæ quercus: intonſaq; cœlo
Attollunt capita, & ſublimi uertice nutant.

Iliad. 12. Νήπιοι, ἐν δὲ πύλῃσι δύ᾽ ἀνέρας εὗρον ἀρίστους
Υἷας ὑπερθύμους Λαπιθάων αἰχμητάων,
Τὸν μὲν Πειριθόου υἷα κρατερὸν Πολυποίτην,
Τὸν δὲ Λεοντῆα βροτολοιγῷ ἶσον Ἄρηϊ,
Τὼ μὲν ἄρα προπάροιθε πυλάων ὑψηλάων
Ἕστασαν, ὡς ὅτε τε δρύες οὔρεσιν ὑψικάρηνοι
Αἵτ᾽ ἄνεμον μίμνουσι καὶ ὑετὸν ἤματα πάντα

Ῥίζῃσιν μεγάλῃσι διίωνεκέ ας ἀραρυῖαι
Ὣς ἄρα τώ. χείρεσσι πεποιθότες ἠδὲ βίηφι,
Μίμνον ἐπερχόμενον μέγαν Ἄσιον οὐδ᾽ ἐφέβοντο.

Græci milites Polypoetes & Leonteus ſtant pro portis, & immobiles Aſium aduenientem hoſtem uelut fixæ arbores opperiuntur. Hactenus eſt Græca deſcriptio. Verum Vergiliana Bitiam & Pandarum portam ultro recludere facit, oblaturos hoſti, quod per uota quærebat, ut compos caſtrorum fieret, per hoc futurus in hoſtium poteſtate. Et geminos heroas modo turres uocat, modò deſcribit luce criſtarum coruſcos. Nec arborum, ut ille, ſimilitudinem prætermiſit, ſed uberius eam, pulchriusq; deſcripſit. Nec hoc negauerim cultius à Marone prolatum:

Olli dura quies oculos & ferreus urget
Somnus: in æternum clauduntur lumina noctem.
Ὣς ὁ μὲν αὖθι πεσὼν κοιμήσατο χάλκεον ὕπνον, Iliad. I.

In quibus par utriuſq; poetæ ſit ſplendor. Cap. XII.

IN aliquibus par penè ſplendor amborum eſt, uti,
Spargit rapida ungula rores
Sanguineo, miſtaq; cruor calcatur arena.
Αἵματι δ᾽ ἄξων,
Νέρθει πᾶς πεπάλακτο καὶ ἄντυγες αἳ περὶ δίφρον. Iliad. λ.
Ἃς ἄρ᾽ ἀφ᾽ ἱππείων ὁπλέων ῥαθάμιγγες ἔβαλλον.
Et luce coruſcus ahena.
Αὐγὴ χαλκείη κορύθων ἀπὸ λαμπομενάων.
Quærit pars ſemina flammæ.
Σπέρματα πυρὸς σώζων.
Indũ ſanguineo ueluti uiolauerit oſtro, Siquis ebur.
Ὡς δ᾽ ὅτε τίς τ᾽ ἐλέφαντα γυνὴ φοίνικι μιήνῃ Iliad. 4.
Si tangere portus

Infandum caput, ac terris adnare neceſſe eſt.
Et ſic fata Iouis poſcunt. hic terminus hæret.
At bello audacis populi uexatus, & armis,
Finibus extorris, complexu auulſus Iuli,
Auxilium imploret: uideatq; indigna ſuorum
Funera: nec cum ſe ſub leges pacis iniquæ
Tradiderit, regno, aut optata luce fruatur,
Sed cadat ante diem, mediaq; inhumatus arena.

Odyſſ. 9. Δὸς μὴ Ὀδυσσῆα πτολίπορθον οἴκαδ' ἱκέσθαι
Υἱὸν Λαέρτεω Ἰθάκῃ ἔνι οἰκί' ἔχοντα.
Ἀλλ' εἴ οἱ μοῖρ' ἐστὶ φίλους τ' ἰδέειν, καὶ ἱκέσθαι
Οἶκον ἐϋκτίμενον, καὶ ἑὴν ἐς πατρίδα γαῖαν.
Ὀψὲ κακῶς ἔλθοι ὀλέσας ἀπὸ πάντας ἑταίρους
Νηὸς ἐπ' ἀλλοτρίης, εὕροι δ' ἐν πήματα οἴκῳ.

Proxima Circeæ raduntur littora terræ;
Diues inacceſſos ubi Solis filia lucos
Aſſiduo reſonat cantu: tectisq; ſuperbis
Vrit odoratam, nocturna in lumina, cedrum,
Arguto tenues percurrens pectine telas.

Odyſſ. 5. Ἤϊεν ὄφρα μέγα σπέος ἵκετο, ᾧ ἔνι νύμφη
Ναῖεν ἐϋπλόκαμος, τὴν δ' ἔνδοθι τέτμεν ἐοῦσαν.
Πῦρ μὲν ἐπ' ἐσχαρόφιν μέγα καίετο, τηλόσε δ' ὀδμὴ
Κέδρου τ' εὐκεάτοιο θείου τ' ἀνὰ νῆσον ὀδώδει
Δαιομένων, ἡ δ' ἔνδον ἀοιδιάουσ' ὀπὶ καλῇ
Ἰστὸν ἐποιχομένη χρυσείῃ κερκίδ' ὕφαινεν.

Mæonio regi, quem ſerua Licinia furtim
Suſtulerat, uetitisq; ad Troiam miſerat armis.

Iliad. 6. Βουκολίων δ' ἦν υἱὸς ἀγαυοῦ Λαομέδοντος
Πρεσβύτατος γενεῇ, σκότιον δέ ἑ γείνατο μήτηρ.

Ille autem expirans, Non me, quicunque es, inulto

Victor,

Victor, nec longum lætabere: te quoque fata
Proſpectant paria, atque in eadem mox arua tenebis.
Οὔθην οὐδ' αὐτὸς δηρὸν βέῃ, ἀλλά τοι ἤδη Iliad. 16.
Ἔγχι παρέστηκε θάνατος καὶ μοῖρα κραταιὴ,
Χερσίδα μέντ' ἀχιλῆος ἀμύμονος αἰακίδαο
Ad quem ſubridens miſta Mezentius ira,
Nunc morere: aſt de me diuum pater atque hominum rex
Viderit.
Τὸν καὶ τεθνειότα προσηύδα δῖος ἀχιλλεύς Iliad. 2.
Τέθναθι. κῆρα δ' ἐγὼ τότε δέξομαι, ὁππότε κεν δὴ
Ζεὺς ἐθέλῃ τελέσαι, ἠδ' ἀθάνατοι θεοὶ ἄλλοι.
Qualis ubi aut leporem, aut candenti corpore cygnum
Suſtulit, alta petens pedibus Iouis armiger uncis:
Quæſitum aut matri multis balatibus agnum
Martius à ſtabulis rapuit lupus.
Ὥρμησεν δὲ ἀλεὶς ὥστ' αἰετὸς ὑψιπετήεις Iliad. 2.
Ὅστ' εἶσιν πεδίονδε διὰ νεφέων ἐρεβεννῶν
Ἁρπάξων ἢ ἄρν' ἀμαλὴν, ἢ πτῶκα λαγωόν.
Vndique clamor
Tollitur: inuadunt, & foſſas aggere complent.
Αὐτοὶ δὲ πρυλέες σὺν τεύχεσι θωρηχθέντες Iliad. 11.
Ῥώοντ', ἄσβεστος δὲ βοὴ γένετ' ἠῶθι πρό.
Φθάνδε μεθ' ἱππήων ἐπὶ τάφρον κοσμηθέντες.

In quibus Vergilius Homerici carminis maieſtatem non æquet. Cap. XIIII.

ET quia non eſt erubeſcendum Vergilio, ſi minorem ſe Homero uel ipſe fateatur, dicam in quibus mihi uiſus ſit gracilior auctor.

Tum caput orantis nequicquam, & multa parantis
Dicere, deturbat terræ, truncumq; reliquit.

Hi duo uerſus de illo tranſlati ſunt.

Iliad. 10. Ἦ. καὶ ὁ μέμμιν ἔμελλε, γενείου χειρὶ παχείῃ

Ἁψάμενος. λίσσεσθαι. ὁ δ' αὐχένα μέσσον ἔλασσε

Φασγάνῳ ἀΐξας. ἀπὸ δ' ἄμφω κέρσε τένοντε.

Φθεγγομένε δ' ἄρα τοῦγε. κάρη κονίῃσιν ἐμίχθη.

Vide nimiam celeritatem ſaluo pondere, ad quàm non potuit conatus Maronis *recedere.* In *curuli certamine* Homerus *alterum currum paululum antecedentem, & alterum penè coniunctum ſequendo qua luce ſignauit?*

Iliad. 23. Πνοιῇ δ' Εὐμήλοιο μετάφρενον, εὐρέε τ' ὤμω

Θέρμετ', ἐπ' αὐτῷ γὰρ κεφαλὰς καταθέντε πετέσθην,

Humeſcunt ſpumis flatuq́; ſequentem.

Mirabilior eſt celeritas conſequentis priorem curſu pedum apud eundem uatem.

Iliad. 23. Ἴχνια τύπτε πόδεσσι πάρος κόνιν ἀμφιχυθῆναι.

Eſt autem huius uerſus hic ſenſus: Si per ſolum puluerem fortè curratur, ubi pes fuerit de terra à currente ſublatus, ueſtigium ſine dubio ſignatum uidetur, & tamen celerius cogitatione puluis, qui ictu pedis fuerat excuſſus, ueſtigio ſuper funditur. Ait ergo diuinus poeta: ita proximum fuiſſe, qui ſequebatur, ut occuparet antecedentis ueſtigium antequam puluis ei ſuperfunderetur. At hic uidetur idem ſignificare cupiens quod ait, Calcemq́; terit iam calce Diores. *Vide & in hoc* Homeri *cultum:*

Κεῖτ' ἀπὸ δ' ὀχμῶντας πλατὺν αὐχένα.

*Ἦ καὶ ἀνακλινθεὶς πέσεν ὕπτιος.

Iſte ait, Ceruicem inflexam poſuit.

Hos quoque uerſus, ſi uidetur, comparemus:

Ἅρματα δ' ἄλλοτε μὲν χθονὶ πίλνατο πουλυβοτείρῃ

Ἄλλοτε δ' ἀΐξασκε μετήορα.

Iamq́; humilis, iamq́; elati ſublime uidentur

Aera

Aera per tenerum ferri.

Πασάων δ᾽ ὕπερ ἥτε κάρη ἔχει ἠδὲ μέτωπα — Odyſſ. 6.

Gradiensq; deas ſupereminet omnes.

Ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι ὀλύμπια δώματ᾽ ἔχουσαι, — Iliad. 2.

Ὑμεῖς γὰρ θεαί ἐστε, πάρεστέ τε, ἴστε τε πάντα

Et meminiſtis enim diuæ, & memorare poteſtis.

Αὐτὰρ ὁ θυμὸν ἄϊσθε καὶ ἤρυγεν, ὡς ὅτε ταῦρος — Iliad. 19.

Ἤρυγεν ἑλκόμενος ἑλικώνιον ἀμφὶ ἄνακτα

Κούρων ἑλκόντων, γάνυται δέ τε τοῖς ἐνοσίχθων.

Clamores ſimul horrendos ad ſidera tollit.

Qualis mugitus fugit cum ſaucius aram

Taurus, & incertam excuſsit ceruice ſecurim, — Iliad. 2.

Inſpecto hic utriuſque filo, quantam diſtantiam deprehendes? Sed nec hoc minus eleganter, quod de tauro ad ſacrificium tracto loquens, meminit & Apollinis ἑλικώνιον ἀμφὶ ἄνακτα, *ſed & Neptuni meminit.* γάνυται δέ τε τοῖς ἐνοσίχθων. *His autem duobus, præcipuè rem diuinam fieri tauro, teſtis eſt ipſo Vergilius:* — Iliad. 4. Pro his citantur in antiq. alii duo loci, unus ex Ἰλιάδ. λ. de Agamenone, ὡς δ᾽ ὅτε πῦρ ἀΐδηλον, &c. alter de Diomede θῦνε γὰρ ἀμπεδίον ποταμῷ πλήθοντι ἐοικὼς χειμάρρῳ, etc.

Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo.

Ἠΰτε πῦρ ἀΐδηλον ἐπιφλέγει ἄσπετον ὕλην

Οὔρεος ἐν κορυφῇς, ἕκαθεν δέ τε φαίνεται αὐγή.

Ὡς δ᾽ ὅτε χείμαρροι ποταμοὶ κατ᾽ ὄρεσφι ῥέοντες

Ἐς μισγάγκειαν συμβάλλετον ὄβριμον ὕδωρ

Κρουνῶν ἐκ μεγάλων κοίλης ἔντοσθε χαράδρης

Τῶν δέ τε τηλόσε δοῦπον ἐν οὔρεσιν ἔκλυε ποιμήν.

In ſegetem ueluti cum flamma furentibus Auſtris

Incidit, aut rapidus montano flumine torrens

Sternit agros, ſternit ſata læta boumq; labores:

Præcipitesq; trahit ſyluas. ſtupet inſcius alto

Accipiens ſonitum ſaxi de uertice paſtor. — Iliad. 6.

Et duas parabolas temerauit, ut unam fecerer; trahens hinc ignem, inde torrentem, & dignitatem neutrius impleuit.

Iliad. 9.
Ὡς δ' ἄνεμοι δύο πόντον ὀρίνετον ἰχθυόεντα,
Βορέης καὶ ζέφυρος, τώτε θρήκηθεν ἄητον
Ἐλθόντ' ἐξαπίνης, ἄμυδις δέ τε κῦμα κελαινὸν
Κορθύεται, πολλὸν δὲ παρὲξ ἅλα φῦκος ἔχευαν.
Aduerſi rupto ceu quondam turbine uenti
Confligunt, Zephyrusq́; Notusq́; & lætus Eois
Eurus equis: ſtridunt ſyluæ, ſæuitq́; tridenti
Spumeus, atque imo Nereus ciet æquora fundo.

Demet huic uitium, quod ſuperius incurrit, de duabus Græcis parabolis unam dilucidius conſtruendo.

Odyſſ. 11
Ἡμῖν δ' αὖ μετόπισθε νεὼς κυανοπρώροιο
Ἴκμενον οὖρον ἵει πλησίστιον ἐσθλὸν ἑταῖρον.
Proſequitur ſurgens à puppi uentus euntes.

Quod noſter dixit ἴκμενον, *ueſter ait, Surgens à puppi, ſatis decore. Sed extollunt epitheta, quæ tot & ſic apta uento noſter impoſuit.*

Odyſſ. 9.
Σὺν δὲ δύω μάρψας ὥστε σκύλακας ποτὶ γαίῃ
Κόπτ', ἐκ δ' ἐγκέφαλος χαμάδις ῥέε δεῦε δὲ γαῖαν,
Τοὺς δὲ διαμελεϊστὶ ταμὼν ὡπλίσσατο δόρπον.
Ἤσθιε δ' ὥστε λέων ὀρεσίτροφος, οὐδ' ἀπέλειπεν
Ἔγκατά τε, σάρκας τε, καὶ ὀστέα μυελόεντα.
Viſceribus miſerorum, & ſanguine ueſcitur atro.
Vidi egomet duo de numero cum corpora noſtro,
Prenſa manu magna medio reſupinis in antro
Frangeret ad ſaxum.

Narrationem facti nudam & breuem Maro poſuit, contrà Homerus πάθος *miſcuit, & dolore narrandi inuidiam crudelitatis æquauit.*

Τὴν

Τὴν δὲ μετ' ἰφιμέδειαν ἀλωῆος παράκοιτιν. Iliad. 11.
Εἴσιδον, ἣ δὴ φάσκε ποσιδάωνι μιγῆναι.
Καί ῥ' ἔτεκεν δύο παῖδε, μινυνθαδίω δὲ γενέσθην.
Ὠ τόν τ' ἀντίθεον, τηλεκλειτόν τ' ἐφιάλτην,
Οὓς δὴ μηκίστους θρέψε ζείδωρος ἄρουρα,
Καὶ πολὺ καλλίστους μετά γε κλυτὸν ὠρίωνα,
Ἐννέωροι γάρ τοί γε καὶ ἐννεαπήχεες ἦσαν
Εὖρος, ἀτὰρ μῆκός γε γενέσθην ἐννεόργυιοι.
Οἵ ῥα καὶ ἀθανάτοισιν ἀπειλείτην ἐν ὀλύμπῳ
Φυλόπιδα στήσειν πολυάικος πολέμοιο.
Ὄσσαν ἐπ' ὀλύμπῳ μέμασαν θέμεν, αὐτὰρ ἐπ' ὄσσῃ
Πήλιον εἰνοσίφυλλον, ἵν' οὐρανὸς ἄμβατος εἴη.
Hinc & Aloidas geminos immania uidi
Corpora, qui manibus magnum reſcindere cœlum
Aggreßi, ſuperisq́; Iouem detrudere regnis.

Homerus magnitudinem corporum altè, lateq́; dimenſus eſt, & uerborum ambitu membra depinxit: ueſter ait, immania corpora: nihilq́; ulterius adiecit, menſurarum nomina non auſus attingere. Ille de conſtruendis montibus conatum inſanæ molitionis expreßit: hic aggreſſos reſcindere cœlum dixiſſe contentus eſt. Poſtremò, locum loco ſi compares, pudendam inuenies differentiam.

Ὡς δ' ὅτ' ἐν αἰγιαλῷ πολυηχέϊ κῦμα θαλάσσης Iliad. 4.
Ὄρνυτ' ἐπασσύτερον ζεφύρου ὑποκινήσαντος.
Πόντῳ μέν τὰ πρῶτα κορύσσεται, αὐτὰρ ἔπειτα
Χέρσῳ ῥηγνύμενον, μεγάλα βρέμει, ἀμφὶ δέ τ' ἄκρας
Κυρτὸν ἐὸν, κορυφοῦται, ἀποπτύει δ' ἁλὸς ἄχνην.
Fluctus uti primo cœpit cum albeſcere ponto,
Paulatim ſeſe tollit mare, & altius undas
Erigit, inde imo conſurgit ad æthera fundo.

Ille cum marino motu & litoreos ſluctus ab initio deſcribit, hoc iſte prӕteruolat. Deinde quod ait ille,

Πόντῳ μέν τα πρῶτα κορύσσεται.

Marco ad hoc uertit, Paulatim ſeſe tollit mare.

Ille ſluctus incremento ſuo ait ſublimè curuatos litoribus illidi & aſperginem collectӕ ſordis expuere: quod nulla expreſſius pictura ſignaret. Veſter mare à fundo ad ӕthera uſque perducit.

Dixerat, idq; ratum Stygij per flumina fratris,
Per pice torrenteis atraq; uoragine ripas
Annuit: & totum nutu tremeſecit Olympum.

Iliad. 1. Ἦ, καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε κρονίων.
Ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπερρώσαντο ἄνακτος
Κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο, μέγαν δ' ἐλέλιξεν ὄλυμπον.
Et alibi,

Odyſſ. 5. Καὶ τὸ κατειβόμενον στυγὸς ὕδωρ ὅστε μέγιστος
Ὅρκος δεινότατός τε πέλει μακάρεσσι θεοῖσι.

Phidias cum Iouem Olypium fingeret, interrogatus de quo

mutuaretur exemplo diuinam* imitaretur effigiem: reſpondit archetypum Iouis in his ſe tribus Homeri uerſus inueniſſe:

ἦ καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε κρονίων,
Iliad. 1. Ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπερρώσαντο ἄνακτος.
Κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο μέγαν δ' ἐλέλιξεν ὄλυμπον.

Nō de ſupercilijs, & crinibus totū ſe Iouis uultum collegiſſe. quod utrūq; uidetis à Vergilio prӕtermiſſum. Sanè concuſſum Olympū nutus maieſtate nō tacuit. Iuſiurandū uero ex alio Homeri loco ſumpſit, ut translationis ſterilitas hac adie-

ὀδυσσ. 10. Pro his citatur ele- ctione compenſaretur: πρῶτον ὑπηνήτῃ τοῦ περ χαριεστάτη ἥβη. Ora puer prima ſignans intonſa iuuenta.

Prӕtermiſſa gratia incipientis pubertatis, τὸ περ χαριεστάτη ἥβη,

τις ἥβη, minus gratam fecit Latinam deſcriptionem.

Ὡς δ' ὅταν ἔν τε κύνεσσι καὶ ἀνδράσι θηρητῆρσι,
Κάπριος ἠὲ λέων στρέφεται σθένεϊ βλεμεαίνων,
Οἱ δέ τε πυργηδὸν σφέας αὐτοὺς ἀρτύναντες,
Ἀντίοι ἵστανται καὶ ἀκοντίζουσι θαμειὰς
Αἰχμὰς ἐκ χειρῶν, τοῦ δ' οὔποτε κυδάλιμον κῆρ
Ταρβεῖ, οὐδὲ φοβεῖται, ἀγηνορίη δέ μιν ἔκτα
Ταρφέα τε στρέφεται στίχας ἀνδρῶν πειρητίζων
Ὅππῃ τ' ἰθύσῃ, τῇ τ' εἴκουσι στίχες ἀνδρῶν.
Vt fera, quæ denſa uenatum ſepta corona
Contra tela furit, ſeſeq; haud neſcia morti
Inijcit, & ſaltu ſupra uenabula fertur.

gantiſ. locus in ant. ex Ἰλια. υ Πηλείδης. δ' ἑτέρωθεν ὦρτο λέων ὣς &c.

Videtis in anguſtum Latinam parabolam ſic eſſe contractam, ut nihil poſſit eſſe ieiunius? Græcam contrà, & uerborum, & rerum copia pompam ueræ uenationis impleſſe? in tanta ergo differentia penè erubeſcendum eſt comparare.

Φράξαντες δόρυ δουρί, σάκος σάκει προθελύμνῳ. Iliad. 13.
Ἀσπὶς δ' ἄρ' ἀσπίδ' ἔρειδε, κόρυς κόρυν, ἀνέρα δ' ἀνήρ.
Haud aliter Troianæ acieſq; Latinæ
Concurrunt: hæret pede pes, denſuſq; uiro uir.

Quanta ſit differentia utriuſque loci, lectori æſtimandum relinquo.

Ὄρνις γάρ σφιν ἐπῆλθε περησέμεναι μεμαῶσιν, Iliad. 12.
Αἰετὸς ὑψιπέτης ἐπ' ἀριστερὰ λαὸν ἐέργων,
Φοινήεντα δράκοντα φέρων ὀνύχεσσι πέλωρον
Ζωὸν ἔτ' ἀσπαίροντα, καὶ οὔπω λήθετο χάρμης.
Κόψε γὰρ αὐτὸν ἔχοντα κατὰ στῆθος παρὰ δειρὴν,
Ἰδνωθεὶς ὀπίσω, ὁ δ' ἀπὸ ἕθεν ἧκε χαμᾶζε
Ἀλγήσας ὀδύνῃσι. μέσσῳ δ' ἐνὶ κάμβαλ' ὁμίλῳ
Αὐτὸς δὲ κλάγξας πέτετο πνοιῇς ἀνέμοιο,

Vtq; uolans alte raptum cum fulua draconem
Fert aquila, implicuitq; pedes, atque unguibus hæſit.
Saucius at ſerpens ſinuoſa uolumina uerſat,
Arrectisq; horret ſquamis, & ſibilat ore,
Arduus inſurgens: illa haud minus urget adunco
Luctatem roſtro, ſimul æthera uerberat alis.

Vergilius ſolam aquilæ prædam refert, nec Homericæ aquilæ omen aduertit, quæ & ſiniſtra ueniens uincentium prohibebat acceſſum: & accepto à captiuo ſerpente morſu, prædam dolore deiecit: factoq; tripudio ſoliſtimo, cum clamore dolorem teſtante præteruolat. Quibus omnibus uictoriæ præuaricatio ſignificabatur. His prætermiſſis, quæ animam parabolæ dabant, uelut exanime in Latinis uerſibus corpus remanſit.

Parua metu primo, & mox ſeſe attollit in auras,
Ingrediturq; ſolo, & caput inter nubila condit.

Iliad. 4. Ἥτ᾽ ὀλίγη μὲν πρῶτα κορύσσεται, αὐτὰρ ἔπειτα
Οὐρανῷ ἐστήριξε κάρη, καὶ ἐπὶ χθονὶ βαίνει,

Homerus ἔριν, hoc eſt, contentionem à paruo dixit incipére, & poſtea in incremẽtum cœlum uſque ſubcreſcere. Hoc idem Maro de fama dixit, ſed incongrue. neque enim æqua ſunt argumenta contentionis & famæ. quia contentio, etſi uſq; ad mutuas uaſtationes ac bella proceſſerit, adhuc contentio eſt, & manet ipſa quæ creuit: fama uerò cum in immenſum prodit, fama eſſe iam deſinit, & fit notio rei iam cognitæ. Quis enim iam famam uocet, cum res aliqua à terra in cœlum nota ſit? Deinde nec ipſam hyperbolen potuit æquare. Ille cœlum dixit, hic auras & nubila. Hæc autem ratio fuit non æquandi omnia, quæ ab auctore tranſſcripſit, quòd in omni operis ſui parte alicuius Homerici

loci imitationem uolebat inſerere, nec tamen humanis uiribus illam diuinitatem ubique poterat æquare, ut in illo loco, quem uolo omnium noſtrum iudicio in commune penſari. Minerua Diomedi ſuo pugnanti duntaxat flammarum addidit ardorem, & inter hoſtium cædes fulgor capitis uel armorum pro milite minitatur.

Δαῖέ οἱ ἐκ κόρυθός τε καὶ ἀσπίδος ἀκάματον πῦρ, Iliad. ε.
Ἀστέρ' ὀπωρινῷ ἐναλίγκιον, ὅς τε μάλιστα
Λαμπρὸν παμφαίνῃσι λελουμένος ὠκεανοῖο.
Τοῖόν οἱ πῦρ δαῖεν ἀπὸ κρατός τε καὶ ὤμων.

Hoc miratus ſupra modum Vergilius, immodice eſt uſus. modo enim ita de Turno ait:

Tremunt ſub uertice criſtæ:
Sanguineæ, clypeoq; micantia fulmina mittunt.

modò idem ponit de Aenea:

Ardet apex capiti, criſtisq; ac uertice flamma
Funditur, & uaſtos umbo uomit æreus ignes.

Quod quàm importune poſitum ſit, hinc apparet, quod nec dum pugnabat Aeneas, ſed tantum * in naui ueniens, apparebat. Alio loco, è naui

Cui triplici crinita iuba galea alta Chimæram
Suſtinet, Aetneos efflantem faucibus ignes.

Quid quòd Aeneas recens allatis armis à Vulcano, & in terra poſitis, miratur terribilem criſtis galeā flammasq; * uomentem? Vultis aliam fruendi auiditatem uidere? Loci huius, cuius ſuprà meminimus, fulgore correptus, mouentē

Ἦ, καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε κρονίων, ſero uoluit loquenti Ioui aſſignare parem reuerentiam. nam cùm & in primo uolumine, & quarto, & in nono loquatur quædam Iupiter ſine tumultu, demique poſt Iunonis & Veneris Iliad. α.

 iurgium,

iurgium, inſit, eo dicente:

Deum domus alta ſileſcit,
Et tremefacta ſolo tellus, ſilet arduus æther:
Tum Zephyrici poſuere, premit placida æquora pontus.

*Tanquam non idem ſit, qui locutus ſit paulò antè ſine ullo mundi totius obſequio. Similis*opportunitas eſt in eiuſdem Iouis lance, quam ex illo loco ſumpſit.*

importu-nitas

Iliad. 22. Καὶ τότε δὴ χρύσεια πατὴρ ἐτίταινε τάλαντα.
Ἐν δ' ἐτίθει δύο κῆρε τανηλεγέος θανάτοιο,
Τὴν μὲν ἀχιλλῆος, τὴν δ' ἕκτορος ἱπποδάμοιο.
Ἕλκε δὲ μέσσα λαβών· ῥέπε δ' ἕκτορος αἴσιμον ἦμαρ.
Ὤχετο δ' εἰς ἀΐδαο. λίπεν δὲ ἑ φοῖβος ἀπόλλων.

Nam cum iam de Turno prædixiſſet Iuno,

Nunc iuuenem imparibus uideo concurrere fatis:
Parcarumq; dies, & lux inimica propinquat.

manifeſtumq; eſſet, Turnum utique periturum, ſero tamen

Iuppiter ipſe duas æquato examine lances
Suſtinet, & fata imponit aduerſa duorum.

Sed hæc & alia ignoſcenda Vergilio: qui ſtudii circa Homerum nimietate excedit modum. Et re uera non poterat non in aliquibus minor uideri, qui per omnem poeſim ſuam hoc uno eſt præcipue uſus archetypo. acriter enim in Homerum oculos intendit, ut æmularetur eius non modò magnitudinem, ſed & ſimplicitatem & præſentiam orationis, & tacitam maieſtatem. Hinc diuerſarum inter heroas ſuos perſonarum uaria magnificatio, hinc deorum interpoſitio, hinc auctoritas fabuloſorum, hic affectuum naturalium expreſſio, hinc monumentorum perſecutio, hinc parabolarum exaggeratio, hinc torrentis orationis ſonitus, hinc re-

rum

rum ſingularium cum ſplendore faſtigium.

In tantum Vergilio dulcem fuiſſe imitationem Homeri ut uitia quoque nonnulla æmulari uoluerit. tum quantopere illius ſit imitatus epitheta, cæteráq;, quæ gratiorem reddunt orationem. Cap. XIII.

A*Deò autem Vergilio Homeri dulcis imitatio eſt, ut & in uerſibus uitia: quæ à nonnullis imperite reprehenditur, imitatus ſit, eos dico, quos Græci uocant* ἀκεφάλους, λαγαροὺς, ὑπερκαταληκτικούς. *quos hic quoque Homericum ſtylum approbans non refugit, ut ſunt apud ipſum,* ἀκέφαλοι, *Arietat in portas Parietibus textum cæcis iter, & ſimilia.* Λάγαροι *autem, qui in medio uerſu breues ſyllabas pro longis habent: Et duros obijce poſtes, Conſilium ipſe pater & magna incœpta Latinus.* ὑπερκαταληκτικοὶ, *ſyllaba longiores ſunt:*

Quin protinus omnia, Vulcano decoquit humorem. Et,

Spumas miſcent argenti uiuaq; ſulphura. Et,

Arbutus horrida. Sunt apud Homerum uerſus uulſis ac raſis ſimiles, & nibil differentes ab uſu loquendi. bos quoque tanquam heroice incomptos adamauit ἵππους δὲ ξανθὰς Iliad. λ.
ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα θηλείας πῶλους.

Omnia uincit amor, & nos cedamus amori.

Nudus in ignota Palinure iacebis arena.

Sunt amœnæ repetitiones, quas non fugit, ut,

Pan etiam Arcadia mecum ſi iudice certet,

Pan etiam Arcadia dicat ſe iudice uictum.

Homerica quoq; epitheta quantum ſit admiratus, imitando confeſſus eſt: Μοιρηγενὲς ὀλβιοδαίμων. Χαλκεοθωρήκων. Ἀσπίδες ὀμφαλόεσσαι. Θωρήκων. Νεσμήκτων. Κυανοχαίταν. Ἐνοσίχθων. Ἐνοσίγαιος. Νεφεληγερέτα. Οὔρεα

τε σκιόεντα θάλασσά τε ἠχήεσσα. Κυανύχροες. & mille talium uocabulorum, quibus uelut ſideribus micat diuini carminis uariata maieſtas. Ad hæc à ueſtro reſpondetur, Maleſuada fames, Auricomos ramos, Centumgeminis Briareus. adde & Fumigeram noctem, & quicquid in ſingulis penè uerſibus diligens lector agnoſcit. Sæpe Homerus inter narrandum uelut ad aliquem dirigit orationem,

Iliad. γ. Φαίης κεν ζάκοτόν τινα ἔμμεναι ἄφρονά θ' αὔτως. Et,
Iliad. ε. Τυδείδην δ' οὐκ ἂν γνοίης ποτέροισι μετείη. Et,
Iliad. δ. Ἔνθ' οὐκ ἂν βρίζοντα ἴδοις Ἀγαμέμνονα δῖον.

Nec hoc Vergilius omiſit,

Migrantes cernas, totaq́; ex urbe ruentes.
Totumq́; inſtructo Marte uideres
Feruere Leucatem.
Pelago credas innare reuulſas Cycladas. &.
Studio incaſſum uideas geſtire lauandi.

Item diuinus ille uates, res, uel paulò uel multò antè tranſactas, opportune ad narrationis ſuæ ſeriem reuocat, ut & hiſtoricum ſtylum uitet, non per ordinem dirigendo quæ geſta ſunt, nec tamen præteritorum nobis notionem ſubtrahat. Theben Aſiæ ciuitatem, aliasq́; plurimas Achilles antequam iraſceretur, euerterat. Sed Homeri opus ab Achillis ira ſumpſit exordium. Ne igitur ignoraremus quæ prius geſta ſunt, fit eorum tempeſtiua narratio.

Iliad. α. Ὠχόμεθ' ἐς Θήβην ἱερὴν πόλιν Ἠετίωνος. &,
Iliad. β. Λυρνησσὸν διαπορθήσας καὶ τείχεα Θήβης.

Item, ne ignoraremus, quo duce claſsis Græcorum ignotum ſibi Troiæ litus inuenerit, cùm de Calchante loqueretur, ait:

Iliad. α. Καὶ νήεσσ' ἡγήσατ' Ἀχαιῶν Ἴλιον εἴσω

Ἣν διὰ μαντοσύνην, τήν οἱ πόρε φοῖβος ἀπόλλων.

Et ipſe Calchas narrat omen, quod Græcis nauigantibus de ſerpente paſſerum populatore contigerit. Ex quo *denunciatum eſt exercitum annos decem in hoſtico futurum. Alio item loco ſenex, ut referendis fabulis amica & loquax ætas, res refert uetuſtas.*

Ἤδη γάρ ποτ' ἐγὼ καὶ ἀρείοσιν ἠέπερ ὑμῖν — Iliad. 1.
Ἀνδράσιν ὡμίλησα *& reliqua. & alibi:*
Εἴθ' ὣς ἡβώοιμι βίη δέ μοι ἔμπεδος εἴη. — Iliad. λ.
Et *ſequentia.*

Vergilius omne hoc genus pulcherrime æmulatus eſt.

Nam memini Heſione uiſentem regna ſororis
Laomedontiadem Priamum. *&,*
Atq; equidem Teucrum *memini Sidona uenire. &,*
Qualis eram cum primam aciem Præneſte ſub ipſa
Straui. Et de furto uel pœna Caci tota narratio. Nec *uetuſtiſſima tacuit, quin & ipſa notitiæ noſtræ auctoris ſui imitator ingereret.*

Nanque ferunt luctu Cygnum Phaethontis amati, & ſimilia.

Quæ diuerſitas catalogorum ſit apud Vergilium & Homerum. Cap. XV.

VBi *uerò enumerātur auxilia, quem Græci catalogū uocant, eundem auctorem ſuum conatus imitari, in nonnullis paululum à grauitate* Homerica *deuiauit. Primū quòd* Homerus *pretermiſſis* Athenis, *ac* Lacedæmonijs, *uel ipſis* Mycenis, *unde erat rector exercitus,* Bœotiam *in catalogi ſui capite locauit, non ob loci aliquam dignitatem, ſed notiſſimum promontorium ad exordium ſibi enumerationis eligit. unde progrediens modo mediterranea, modo ma-*

do maritima iuncta deſcribit. Inde rurſus ad utrunque ſitum cohærentium locorum diſciplina deſcribentis, uelut iter agentis accedit. Nec ullo ſaltu cohærentiam regionum in libro ſuo hiare permittit: ſed hoc * hiandi more procedens, redit unde digreſſus eſt: & ita finitur quicquid enumeratio eius amplectitur. Contrà, Vergilius nullum in commemorandis regionibus ordinem ſeruat, ſed locorum ſeriem ſaltibus lacerat. Adducit primùm Cluſio & Coſis Maſſicum, Abbas hunc ſequitur, manu Populoniæ Iulæq; comitatus. pòſt hos Aſilam miſere Piſæ. quæ in quam * longinqua ſint Hetruriæ parte, notius eſt, quàm ut annotandum ſit. Inde mox redit Cærete, & Pyrgos, & Grauiſcas, loca urbi proxima, quibus ducem Aſturem dedit, hinc rapit, illum Cygnus ad Liguriam, Ocnus Mantuam. Sed nec in catalogo auxiliorum Turni, ſi uelis ſitum locorum mēte percurrere, inuenies illum continentiam regionum ſecutum. Deinde Homerus omnes, quos in catalogo enumerat, etiam pugnantes uel proſpera, uel ſiniſtra ſorte commemorat. Et cùm uult dicere occiſos quos catalogo non inſeruit, non hominis ſed multitudinis nomen inducit. Et quoties multam necem ſignificare uult, meſſem hominum factam dicit: nulli certum nomen facile extra catalogum uel addens in acie, uel detrahens. Sed Maro noſter anxietatem huius obſeruationis omiſit. nam & in catalogo nominatos præterit in bello, & alios nominat ante non dictos: Sub Maſſico duce mille manus iuuenum ueniſſe dixit, qui mœnia Cluſi, quiq; Coſas liquere. Deinde Turnus naui fugit, qua rex Cluſinis aduectus Oſinius oris: quem Oſinium nunquam ante nominauit. Et nunc ineptum eſt, regem ſub Maſſico militare. Præterea nec Maſſicus, nec Oſi-

uiandi

longinquiora

nius

nius in bello penitus apparent. Sed & illi, quos dicit, fortemq; Gyam, fortemq; Sereſte, pulcher quoq; Equicolus, & Mauortius Hæmon, & fortiſſimus Vmbro, & Virbius Hippolyti proles pulcherrima bello, nullũ locum inter pugnantium agmina, uel glorioſa, uel turpi commemoratione meruerunt. Aſtur, itemq; Cupauo, & Cygnus inſignis Cigni Phaethontiſq; fabulis, nullam pugnæ operã præſtant, cùm Aleſus & Sacrator ignotiſſimi pugnent, & Atinas antè non dictus. Deinde in his, quos nominat, fit ſæpe apud ipſum incauta confuſio. in nono Corinæum ſternit Aſilas: deinde in duodecimo Ebuſum Corinæus interficit.

Obuius ambuſtum torrem Corinæus ab ara.
Corripit, & uenienti Ebuſo, plagamq; ferenti
Occupat os.

ſic & Numam, quem Niſus occidit, poſtea Aeneas perſequitur, Fortemq; Numum. Camertem in decimo Aeneas ſternit, at in duodecimo Iuturna formam aſſimulata Camerti. Clorea in undecimo occidit Camilla, in duodecimo Turnus. Palinurus Iaſides, & Iapyx Iaſides, quæro an fratres ſint. Hirtacides eſt, Hippocoon, et rurſus Hyrtacides Corynæum ſternit Aſilas. Sed potuerunt duo unum nomẽ habuiſſe. Vbi eſt illa in his caſibus Homeri cautio? apud quem cum duo Aiaces ſint, modo dicit, οἰλῆος ταχὺς Αἴας: modo, Τελαμώνιος Αἴας. Item alibi, Iliad. 2.

Ἶσον θυμὸν ἔχοντε ὁμώνυμοι.

Nec deſinit, quos iungit nomine, inſignibus ſeparare, ne cogatur lector ſuſpiciones de uarietate appellationis agitare. Deinde in catalogo ſuo curauit Vergilius uitare faſtidium, quod Homerus alia ratione non cauit eadem figura ſæpe repetita οἱ δ' ἀσπληδόν' ἔναιον. οἱ δ' ἄβοιαν

ἔχον

ἔχον. οἳ δ' ἄργος τ' εἶχον. οἳ δ' εἶχον κοίλην λακεδαίμονα κητώεσσαν. Hic autem uariat, uelut dedecus, aut crimen uitans repetitionem:

Primus init bellum Tyrrhenis aſper ab oris.
Filius huic iuxta Lauſus.
Poſt hos inſignem fama per gramina currum.
Tum gemini fratres:
Nec Prænestinæ fundator.
At Meſapus equum domitor.
Ecce Sabinorum priſco de ſanguine,
Hinc Agamemnonius.
Et te montoſæ.
Quin & Marrubia uenit de gente ſacerdos.
Ibat & Hippolyti proles.

Has copias fortaſſe putat aliquis diuinæ illi ſimplicitati præferendas: ſed neſcio quo modo Homerum repetitio illa unice decet, & eſt genio antiqui poetæ digna, enumerationiq; conueniens: quòd in loca mera nomina relaturus non incurauit ſe, neque minutè torſit, deducendo ſtylum per ſingulorum uarietates: ſed ſtat in conſuetudine percenſentium, tanquam per aciem diſpoſitos enumerans. Quod non alijs quàm numerorum fit uocabulis. Et tamen egregio ubi oportet, de nominibus* ducem uariat.

ducum

Iliad. β.

Αὐτὰρ φωκήων σχέδιος καὶ ἐπίστροφος ἦρχον.
Λοκρῶν δ' ἡγεμόνευεν ὀϊλῆος ταχὺς Αἴας.
Νιρεὺς δ' αὖ σύμηθεν ἄγεν τρεῖς νῆας ἐΐσας.

Illam uerò enumerationis congeſtionem apud Homerum Maro admiratus, ita expreſſit, ut penè cum dixerim elegantius tranſtuliſſe.

Οἳ κνωσσόν τ' εἶχον, γόρτυνά τε τειχιόεσσαν

Δύκτα

Λύκτον Μίλητόν τε καὶ ἀργινόεντα Λύκαστον
Φαιστόν τε, *& ſimilia.*

Ad quod exemplum illa Vergiliana ſunt:

Agmina denſantur campis, Argiuaq; pubes,
Auruncæq; manus, Rutuli, ueteresq; Sicani, Aeneid. 7
Et Sacranæ acies, & picti ſcuta Labici:
Qui ſaltus Tiberine tuos, ſacrumq; Numici
Littus arant, Rutulosq; exercent uomere colles,
Circæumq; iugum, queis Iuppiter Anxuris aruis
Præſidet, &c.

Quæ in utriuſq; catalogis ſimilitudo, quã crebræ apud utrunq; ſententiæ; tum in quibus ſiue caſu, ſiue ſponte ab Homero Vergilius deſciſcat, & in quibus imitationem ipſam diſſimulet. Cap. XVI.

VTerque in catalogo ſuo poſt difficillimam rerum uel nominum narrationem, infert fabulam ueſtibus amœnioribus, ut lectoris animus recreetur, Homerus inter enumeranda regionum & urbium nomina, facit locum fabulis, quæ horrorem ſatietatis excludant.

Οἳ δὲ Πύλον τ' ἐνέμοντο, καὶ Ἀρήνην ἐρατεινὴν, Iliad. 2.
Καὶ Θρύον Ἀλφειοῖο πόρον, καὶ ἐΰκτιτον Αἰπὺ,
Καὶ Κυπαρισσήεντα, καὶ Ἀμφιγένειαν ἔναιον,
Καὶ Πτελεὸν, καὶ Ἕλος, καὶ Δώριον, ἔνθα τε Μοῦσαι
Ἀντόμεναι, Θάμυριν τὸν Θρήϊκα παῦσαν ἀοιδῆς
Οἰχαλίηθεν ἰόντα παρ' Εὐρύτου Οἰχαλιῆος,
Στεῦτο γὰρ εὐχόμενος νικησέμεν εἴπερ ἂν αὐταὶ
Μοῦσαι ἀείδοιεν κοῦραι Διὸς αἰγιόχοιο,
Αἱ δὲ χολωσάμεναι, πηρὸν θέσαν, αὐτὰρ ἀοιδὴν
Θεσπεσίην ἀφέλοντο, καὶ ἐκλέλαθον κιθαριστύν. *& alibi*
Τῶν μὲν Τληπόλεμος δουρικλυτὸς ἡγεμόνευε

Οὓς τέκεν ἀςυόχεια βίη ἡρακληείη.
Τὴν ἄγετ' ἐξ ἐφύρης ποταμοῦ ἀπὸ σελλήεντος.

& reliqua, quibus protraxit iucunditatem. Vergilius in hoc ſecutus auctorē in priore catalogo, modò de Auentino, modò de Hippolyto fabulatur: in ſecundo, Cygnus ei fabula eſt. & ſic amœnitas intertexta, faſtidio narrationum medetur. In omnibus uerò Georgicorū libris hoc idem ſumma cū elegantia fecit. nam poſt præcepta, quæ natura res dura eſt, ut legentis animum uel auditū nouaret, ſingulos libros acciti extrinſecus argumenti interpoſitione concluſit; primum de ſignis tempeſtatum, de laudatione ruſticæ uitæ ſecundum; & tertius deſinit in peſtilentiam pecorum; quarti finis eſt de Orpheo & Ariſteo non otioſa narratio. Ita in omni opere Maronis Homerica* lucet imitatio. Homerus omnē poëſin ſuam ita ſentētiis farſit, ut ſingula eius ἀποφθέγματα uice prouerbiorum omnium ore fungantur: ut,

Οὐ γάρ πώ τις ἑὸν γόνον αὐτὸς ἀνέγνω
Παῦροι γάρ τοι παῖδες ὁμοῖοι πατρὶ πέλονται.
Οὐ γάρ τ' αἶψα θεῶν τρέπεται νόος αἰὲν ἐόντων.

& alia innumerabilia; quæ ſententialiter proferuntur. Nec hæc apud Vergilium fruſtra deſideraueris:

Non omnia poſſumus omnes
Omnia uincit amor:
Labor omnia uincit Improbus.
Vſque adeone mori miſerum eſt?
Stat ſua cuique dies.
Dolus an uirtus quis in hoſte requirat?
Et quid quæque ferat regio; & quid quæque recuſet.
Auri ſacra fames?

Et ne obtundā nota referēdo, mille ſententiarū taliū aut in

*elucet

Odyſ. 21 & 3

Pro his in ant. hæ ſē tētiæ ſūt, ἀλλ' οὔπως ἅμα πάντα θεοὶ δόσαν ἀνθρώποισι. χρὴ ξεῖνον παρεόντα φιλεῖν, ἐθέλοντα δὲ πέμπειν. μέτρον δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄριστον.

ore

ore ſunt ſingulorũ, aut obuiæ intentioni legentis occurrunt. In nonnullis ab Homerica ſecta, haud ſcio caſu'ne an ſponte* deſciſcit. Fortunam Homerus neſcire maluit, & ſoli decreto, quam μοῖραν uocant, omnia regenda committit: adeò ut hoc uocabulum τύχη in nulla parte Homerici uoluminis nominetur. Contrà Vergilius non ſolùm nouit & meminit, ſed omnipotentiam quoque eidem tribuit: quam & philoſophi, qui eam nominant, nihil ſua ui poſſe, ſed decreti ſiue prouidentiæ miniſtram eſſe uoluerunt.

ſον, οἱ πλεῖονες κακίους. δείλαι τοι δειλῶν τε καὶ ἐγγύαι ἐγγυάασθαι. ἄφρων δ᾽ ὅσκ᾽ ἐθέλοι πρὸς κρείσσονας ἀντιφερίζειν.

Et ita in fabulis ſeu in hiſtoriis nonnunquam idem facit. Aegeon apud Homerum auxilio eſt Ioui. Hunc contra Iouem armant uerſus Maronis. Eumedes Dolonis proles bello præclara, animo manibusq; parentem refert, cum apud Homerum Dolo imbellis ſit. Nullam commemorationem de iudicio Paridis Homerus amittit. Idem uates Ganymedem, non ut Iunonis pellicem à Ioue reptum, ſed Iouialium poculorum miniſtrum, in cœlum à dijs aſcitum refert, uelut θεοπρεπῶς decorũ. Vergilius tantam deam, quod ciuis de honeſtis fœminæ deforme eſt, uelut ſpecie uictam, Paride iudicante doluiſſe, & propter catamiti pellicatum totam gentem eius uexaſſe commemorat.

Interdum ſic auctorem ſuum diſſimulanter imitatur, ut loci inde deſcripti ſolam diſpoſitionem mutet, & faciat uelut aliud uideri. Homerus ingenti ſpiritu ex perturbatione terræ ipſum Ditem patrem territum proſilire, & exclamare quodammodo facit,

Δεινὸν δ᾽ ἐβρόντησε πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε — Iliad. 20
Ὑψόθεν, αὐτὰρ ἔνερθε Ποσειδάων ἐτίναξε
Γαῖαν ἀπειρεσίην, ὀρέων τ᾽ αἰπεινὰ κάρηνα.
Πάντες δ᾽ ἐσσείοντο πόδες πολυπιδάκου ἴδης,

Καὶ κορυφαί, Τρώοντε πόλις, καὶ νῆες Ἀχαιῶν
Ἔδδεισεν δ' ὑπένερθεν, ἄναξ ἐνέρων Ἀϊδωνεύς.
Δείσας δ', ἐκ θρόνου ἆλτο, καὶ ἴαχε μὴ οἱ ὕπερθε
Γαῖαν ἀναῤῥήξειε Ποσειδάων ἐνοσίχθων.
Οἰκία δὲ θνητοῖσι καὶ ἀθανάτοισι φανείη,
Σμερδαλέ' εὐρώοντα, τά τε συγέουσι θεοί περ,
Τόσος ἄρα κτύπος ὦρτο θεῶν ἔριδι ξυνιόντων.

Hoc Maro non narrationis, ſed parabolæ loco poſuit, ut aliud eſſe uideretur:

Non ſecus ac ſi qua penitus ui terra dehiſcens,
Infernas reſeret ſedes & regna recludat
Pallida, dijs inuiſa, ſuperq́; immane barathrum
Cernatur, trepidentq́; immiſſo lumine Manes.

Hoc quoque diſsimulando ſurripuit. nam cùm ille dixiſſet, Deos ſine labore uiuere, θεοὶ ῥεῖα ζώντες, *hoc idem dixit occultiſsimè:*

Dij Iouis in tectis caſum miſerantur inanem
Amborum, & tantos mortalibus eſſe labores.

Quibus ipſi ſcilicet carent.

Non ſatis apte Vergilium feciſſe initium belli inter Troianos & Latinos: inde, quæ ex Apollonio & Pindaro traduxerit: quamq́; Græcorum cum uocabulis, tum infle xione etiam ſit delectatus. Cap. XVII.

QVid Vergilio contulerit Homerus, hinc maximè liquet, quòd ubi rerum neceſsitas exegit a Marone diſpoſitionem inchoandi belli, quam non habuit Homerus, quippe qui Achillis iram exordium ſibi fecerit, quæ decimo demum belli anno contigerit, laborauit ad rei nouum partum, ceruum furtuito ſaucium fecit cauſam tumultus. ſed ubi uidit hoc leue, nimisq́; puerile, dolorem auxit agreſtiũ,

ut

ut impetus eorum ſufficeret ad bellum. Sed nec ſeruos Latini, & maxime ſtabulo regio curantes, atque ideo quid fœderis cum Troianis Latinis *icerit, ex muneribus equorũ & currus iugalis non ignorantes, bellum generi deum oportebat inſerre.* Quid *igitur? deorum maxima deducitur è cœlo, & maxima furiarum de* Tartaris *aſciſcitur. Sparguntur angues uelut in ſcena parturientes furorem.* Regina *non ſolum de penetralibus reuerentiæ matronalis educitur, ſed & per urbem mediam cogitur facere diſcurſus. nec hoc contenta, ſyluas petit, accitis reliquis matribus in ſocietatem furoris. bacchatur chorus quondam pudicus, &* Orgia *inſana celebrantur. quid plura? maluiſſem* Maronem *& in hac parte apud auctorem ſuum, uel apud quemlibet* Græcorum *alium, quod ſequeretur, habuiſſe.*

Alium *non fruſtra dixi, quia non de unius racemis uindemiam ſibi fecit, ſed bene in rem ſuam uertit, quicquid ubicunque inuenit imitandum: adeò, ut de* Argonauticorum *quarto, quorum ſcriptor eſt* Apollonius, *librum* Aeneidos *ſuæ quartum totum penè formauerit: ad* Didonem *uel* Aeneam, *amatoriam continentiam* Medeæ *circa* Iaſonem *tranſferendo. quod ita elegantius auctore digeſſit, ut fabula laſciuientis* Didonis: *quam falſam nouit uniuerſitas, per tot tamen ſecula ſpeciem ueritatis obtineat, & pro* * *uero per ora omnium uolitet: ut pictores fictoresq́; qui figmentis liciorum contextas imitantur effigies, hac materia uel maximè in efficiendis ſimulachris tanquam unico argumento decoris utantur.* Nec *minus hiſtrionum perpetuis & geſtibus & cantibus celebratur.* Tantũ *ualuit pulchritudo narrandi, ut omnes* Phœniſſæ, *caſtitatis conſcii, nec ignari manum ſibi inieciſſe reginam, ne pateretur damnum pudoris,* *uera*

conniueant tamen fabulæ: & intra conſcientiā ueri fidē pręmētes, malint pro uero celebrari, quod pectoribus humanis dulcedo fingentis infudit. Videamus utrum attigerit et Pindarum, quē Flaccus imitationi inacceſſum fatetur. *Et minuta quidē atq; rorantia, quæ inde ſubtraxit, relinquo: unum uerò locū, quē tētauit ex integro penè trāſcribere, uolo cōmunicare uobiſcū, quia dignus eſt, ut eū uelimus altius intueri.*

Gell.l.17 cap. 10. *Cum Pindari carmen, quod de natura atque flagrantia montis Aetnæ cōpoſitum eſt, æmulari uellet: eiuſmodi ſententias & uerba molitus eſt, ut Pindaro quoque ipſo, qui nimis opima & pingui facundia exiſtimatus eſt, inſolentior hoc quidem in loco tumidiorq; ſit atq; uti uoſmetipſos eius quod dico, arbitros faciam carmen Pindari, quod eſt ſuper monte Aetna, quantulum mihi eſt memoriæ, dicam.*

Pindarus inPythiis

Κίωμ Δ᾽ οὐρανία συνέχει
Χίονες ὀξείας τιθήνα·
Νιφόεσ᾽ Αἴτνα πάνετες
Τᾶς, ἐρεύγονται μὲμ ἀπλά-
του πυρὸς ἁγνώταται
Ἐκ μυχῶμ παγαὶ, ποταμοὶ
Δ᾽ ἀμέραισι μὲμ προχέοντι, ῥόον καπνοῦ
Αἴθων᾽ ἀλλ᾽ ἐμ ὄρφναισι πέτρας
Φοίνισσα κυλινδομένα φλὸξ, ἐς βαθεῖ-
αμ φέρει πόντου πλάκα σὺμ πατάγῳ.
Κεῖνο δ᾽ Ἁφαίστοιο κρουνοὺς ἑρπετὸμ
Δεινοτάτους ἀναπέμπει.

Audite nunc Vergilij uerſus, ut inchoaſſe eum uerius, quàm perfeciſſe, dicatis.

Portus ab acceſſu uentorum immotus, & ingens
Ipſe, ſed horrificis iuxta tonat Aetna ruinis.

Inter-

Interdúmq; atram prorumpit ad æthera nubem,
Turbine fumantem piceo, & candente fauilla:
Attollitq; globos flammarum, & ſidera lambit.
Interdum ſcopulos, auulſaq; uiſcera montis
Erigit eructans: liqueſactaq; ſaxa ſub auras
Cum gemitu glomerat, fundóq; exæſtuat imo.

Iã principio Pindarus, ueritati obſecutus, dixit, quod res erat, quodq; illic oculis deprehenditur, interdiu fumare Aetnã, noctu flammigare: Vergilius autem dum in ſtrepitu ſonituq; uerborũ conquirendo laborat, utrunq; tempus, nulla diſcretione facta, confundit. atq; ille, Græcos quidẽ fontes imitatus, ignes eructare, & fluere, amnes fumi, & flãmarũ fulua & tortuoſa uolumina in plagas maris ferre, quaſi quoſdã igneos angues luculente dixit: At hic ueſter atram nubẽ turbine piceo, & fauilla fumante, ῥόον καπνοῦ αἴθωνα, interpretari uolẽs, craſſe & immodice cõgeſſit: globos quoq; flammarum, quod ille κρουνοὺς dixerat, duriter poſuit, & ἀκύρως. Hoc uerò inenarrabile eſt, quod nubem atrã fumare dixit turbine piceo, & fauilla candente. non .n. fumare ſolent, neq; atra eſſe, quæ ſunt candentia: niſi fortè candente dixit peruulgatè & impropriè pro feruenti, non pro relucenti: nã candens eſt à candore, non à calore dictum. Quòd autẽ ſcopulos eructari & erigi, eoſdẽq; ipſos ſtatim liquefieri, & gemere, atque glomerari ſub auras dixit, hoc nec à Pindaro ſcriptum, nec unquã fando auditũ, & omniũ, quæ monſtra dicuntur, monſtroſiſſimum eſt. Poſtermò Graiæ linguæ quàm ſe libenter addixerit, de crebris, quæ uſurpat uocabulis, æſtimate: Dirus Vlyſſes, Spelæa ferarum, Dædala tecta, Rhodopeiæ arces, Altaq; Panchæa, atque Getæ, atque Hebrus, atque Actias Orithyla, &,* * erectari

 Thyas

Thyas ubi audito ſtimulant trieterica Baccho
Orgia,nocturnusq; uocat clamore Cytheron. &,
Non tibi Tyndaris facies inuiſa Lacænæ, &,
Ferte ſimul Fauniq; pedem, Dryadesq; puellæ, &,
Hinc atque hinc glomerantur Oreades. &,
Pars pedibus plaudunt choreas. &,
Mileſia uellera nymphæ
Carpebant,hyali ſaturo fucata colore. &,
Drymoq;,Xantoq;,Lygeaq;,Phyllodoceq;. &,
Melite, Panopæaq; uirgo,
Neſea,Spioq;,Thaliaq;,Cymodoceq;,. &,
Alcandrumq;,Haliumq;,Noemonaq;,Prytaninq;. &,
Amphion Dyrcæus in Actæo Aracintho. &,
Senior Glauci chorus,Inousq; Palæmon.

Verſus eſt Parthenij, quo grammatico in Græcis Vergilius uſus eſt,

Γλαυκῳ, καὶ νηρῶ, καὶ ἰνόῳ μελικέρτῃ. *Hic ait,*
Glauco,& Panopee, & Inoo Melicertæ, &,
Tritonesq; citi. Immania cete.

Adeò autem & declinationibus Græcis delectatur, ut Mneſthea dixerit pro Mneſtheum. ſicut ipſe alibi, Nec fratre Mneſtheo. Et pro Orpheo dicere maluerit Orphi Græcè declinando: ut,

Orphi Calliopea, Lino formoſus Apollo. &,
Vidimus ò ciues Diomede. *& talium nominum accuſatiuus Græcus eſt in e,deſinens. nam ſi quis eum putat Latine dixiſſe Diomedem, ſanitas metri in uerſu deſiderabitur.Denique omnia carmina ſua Græcè maluit inſcribere,Bucolica,Georgica, Aeneis: cuius nominis figuratio à regula Latinitatis aliena eſt.*

Quæ

Quæ Vergilius tã occulte à Græcis traduxerit, ut,uix unde ducta ſint,poſſit agnoſci. Cap. XVIII.

SEd de his hactenus,quorũ plura omnibus,aliqua nõnullis Romanorũ nota ſunt. Ad alia uenio,quæ de Græcarũ literarũ penetralibus eruta, nullis cognita ſunt: niſi qui Græcam doctrinam diligenter hauſerunt. ſuit .n. hic poeta ut ſcrupuloſè & anxiè, ita diſsimulanter, & quaſi clanculò doctus:ut multa trãſtulerit, quæ unde translata ſint, difficile ſit cognitu.* In exordio Georgicorum poſuit hos uerſus:

Liber & alma Ceres,ueſtro ſi munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutauit ariſta.
Poculaq; inuentis Acheloia miſcuit uuis.

Nihil in his uerſibus grammaticorum cohors diſcipulis ſuis amplius tradit, niſi illud, opera Cereris effectum, ut homines ab antiquo uictu deſiſterent, & frumento pro glandibus uterentur. Liberum uerò uitis repertorem, præſtitiſſe humano potui uinum, cui aqua admiſceretur. Cur autem Acheloum amnem potiſsimum Verg. cum aquam uellet intelligi, nominarit: nemo uel quærit, uel omnino ſubeſſe aliquid eruditius ſuſpicatur. Nos id altius ſcrutati, animaduertimus doctum poetã, antiquiſsimorum Græcorũ more,ſicut docebit auctoritas,elocutũ: apud quos proprie in aquæ ſignificatione ponebatur Achelous.neq; id fruſtra, nam cauſa quoq; eius rei cũ cura relata eſt. Sed priuſquàm cauſam propono,illud antiquo poeta teſte monſtrabo, hũc morem loquendi peruagatũ fuiſſe, ut Acheloum pro quauis aqua dicerent. Ariſtophanes uetus comicus in comœdia Cotalo ſic ait:

Ἤμουν ἄγριον βάρος.
Ἤτειρε γὰρ τοί μ' οἶνος οὐμιγεὶς πόμα Ἀχελώου.

Grauabar, inquit, uino, cui aqua non fuiſſet admiſta, id eſt,

mero. Cur autem ſic loqui ſoliti ſint, Ephorus, notiſſimus ſcriptor, hiſtoriarum libro ſecundo oſtendit his uerbis: Τοῖς μὲν οὖν ἄλλοις ποταμοῖς οἱ πλησιόχωροι μόνον θύουσι, τὸν δὲ Ἀχελῷον μόνον ἅπαντας ἀνθρώπους συμβέβηκε τιμᾶν, οὐ τοῖς κοινοῖς ὀνόμασιν ἀντὶ τῶν ἰδίων, τοῦ Ἀχελῴου τὴν ἰδίαν ἐπωνυμίαν ἐπὶ τὸ κοινὸν μεταφέροντας. τὸ μὲν γὰρ ὕδωρ ὅλως, ὅπερ ἐστὶ κοινὸν ὄνομα, ἀπὸ τῆς ἰδίας ἐκείνου προσηγορίας Ἀχελῷον καλοῦμεν. τῶν δὲ ἄλλων ὀνομάτων τὰ κοινὰ πολλάκις ἀντὶ τῶν ἰδίων ὀνομάζομεν, τοὺς μὲν Ἀθηναίους Ἕλληνας, τοὺς δὲ Λακεδαιμονίους Πελοποννησίους ἀποκαλοῦντες. τούτου δὲ τοῦ ἀπορήματος οὐδὲν ἔχομεν αἰτιώτατον εἰπεῖν, ἢ τοὺς ἐκ Δωδώνης χρησμούς, σχεδὸν γὰρ ἐφ' ἅπασιν αὐτοῖς προστάττειν ὁ θεὸς εἴωθεν Ἀχελῴῳ θύειν, ὥστε πολλοὶ νομίζοντες οὐ τὸν ποταμὸν τὸν διὰ τῆς Ἀκαρνανίας ῥέοντα, ἀλλὰ τὸ σύνολον ὕδωρ Ἀχελῷον ὑπὸ τοῦ χρησμοῦ καλεῖσθαι, ἰδιοῦνται τὰς τοῦ θεοῦ προσηγορίας. σημεῖον δὲ, ὅτι πρὸς τὸ θεῖον ἀναφέροντες οὕτω λέγειν εἰώθαμεν, μάλιστα γὰρ, τὸ ὕδωρ Ἀχελῷον προσαγορεύομεν ἐν τοῖς ὅρκοις, καὶ ἐν ταῖς εὐχαῖς, καὶ ἐν ταῖς θυσίαις, ἅπερ πάντα περὶ τοὺς θεούς. Poteſt'ne lucidius oſtendi, Acheloūm à Græcis ueteribus pro quacunq; aqua dici ſolitum? unde doctiſſimè Verg. ait: uinum Acheloo Liberū patrē miſcuiſſe. Ad quam rem etſi ſatis teſtium eſt, cum Ariſtophanis comici, & Ephori hiſtorici uerba prodiderimus: tamen ultrà progrediemur. Didymus enim, grammaticorum facilè crudeliſſimus, poſita cauſa, quām ſuperius Ephorus dixit, alteram quoq; adiecit his uerbis: Ἄμεινον δὲ ἐκεῖνο λέγειν, ὅτι διὰ τὸ πάντων ποταμῶν πρεσβύτατον εἶναι Ἀχελῷον, τιμὴν ἀπονέμοντας αὐτῷ τοὺς ἀνθρώπους πάντα ἁπλῶς τὰ νάματα

τῷ

τῷ ἐκείνου ὀνόματι προσαγορεύειν, ὁ γοῦν Αγησίλαος διὰ τῆς πρώτης ἱστορίας δεδήλωκεν, ὅτι Αχελῶος πάντων τῶν ποταμῶν πρεσβύτατος, ἔφη γὰρ, Ωκεανὸς δὲ γαμεῖ Τηθὺν ἑαυτοῦ ἀδελφήν, τῶν δὲ γίνονται τρισχίλιοι ποταμοί, Αχελῷος δὲ αὐτῶν πρεσβύτατος, καὶ τετίμηται μάλιστα.

Licet abunde iſta ſufficiant ad probationem moris antiqui,quo ita loquendi uſus fuit, ut Achelous cõmune omnis aquæ nomẽ haberetur:tamen his quoq; et Euripidis, nobiliſſimi tragœdiarum ſcriptoris, addetur auctoritas, quam idem Didymus grammaticus in his libris, quos τραγῳδουμένης λέξεως ſcripſit, poſuit his uerbis: Αχελῶον πᾶν ὕδωρ Εὐριπίδης φησὶν ἐν ὑψιπύλῃ, λέγων γὰρ περὶ ὕδατος ὄντος σφόδρα πόῤῥω τῆς Ακαρνανίας, ἐν ᾗ ἐστὶ ποταμὸς Αχελῷος φησι δείξω μὲν ἀργεινοῖσιν ἀχελώου ῥόον.

Sunt in lib.7 .illi uerſus, quibus Hernici populi, & eorum nobiliſſima, ut tunc erat,ciuitas Anagnia enumeratur:

Quos diues Anagnia paſcit, — Aeneid. 7

Quos Amaſene pater. non illis omnibus arma,
Nec clypei, curruſue ſonant. pars maxima glandes
Liuentis plumbi ſpargit: pars ſpicula geſtat
Bina manu, fuluosq; lupi de pelle galeros
Tegmen habent capiti: ueſtigia nuda ſiniſtri
Inſtituere pedis: crudus tegit altera pero.

Hunc morem in Italia fuiſſe, ut uno pede calceato, altero nudo iretur ad bellum, nuſquam adhuc, quod ſciam, reperi: ſed eam Græcorum nonnullis conſuetudinem fuiſſe, locupleti auctore iam palàm faciam. in qua quidem re mirari eſt poetæ huius occultiſſimam diligentiam. qui cùm legiſſet Hernicos, quorum eſt Anagina, à Pelaſgis oriundos,appellatosq; ita à Pelaſgo quodam duce ſuo, qui Hernicus

nicus nominabatur: morem, quem de Aetolia legerat, Hernicis aßignauit, qui ſunt uetus colonia Pelaſgorum. Et Hernicũ quidem hominem Pelaſgum ducem Hernicis fuiſſe Iulius Higinus in libro 2. urbium, non paucis uerbis probat. Morem uerò Aetolis fuiſſe uno tantummodo pede calceato in bellum ire, oſtendit clarißimus Euripides, ſcriptor tragicus in cuius tragœdia, quæ Meleager inſcribitur, nuncius inducitur deſcribens, quo quiſq; habitu fuerit ex ducibus, qui ad purum capiendum conuenerant. in eo hi uerſus ſunt.

Τελαμὼν δὲ χρυσοῦν αἰετὸν πέλτης ἔπι
Πρόβλημα θηρός. βότρυσι δ' ἔστεψεν κάρα,
Σαλαμῖνα κοσμῶν πατρίδα τὴν ἀδαίμονα.
Καὶ πρὸς δὲ μίσημ' ἀρκὰς ἀταλάντη κύνας.
Καὶ τόξ' ἔχουσα, πελέκεως δὲ δίστομον
Γένυ, πέπλ' ἀλλακάτιμος. οἱ δὲ θεσίου
Παῖδες τὸ λαιὸν ἴχνος ἀνάρβυλοι ποδὸς
Τὸν δ' ἐν πεδίλοις, ὡς ἐλαφρίζον γόνυ
Ἔχοιεν, ὃς δὴ πᾶσιν αἰτωλοῖς νόμος.

Animaduertis diligentißimè uerba Euripidis à Marone ſeruata? ait enim ille:

Τὸ λαιὸν ἴχνος ἀνάρβυλοι ποδός.

Eundem pedem nudum Vergilius quoq; dixit, Veſtigia nuda ſiniſtri inſtituere pedis. In qua quidem re, quò uobis ſtudiũ noſtrũ magis comprobetur, non reticebimus rem paucis notam, reprehenſum Euripidem ab Ariſtotele, qui ignorantiam iſtud Euripidis fuiſſe contendit. Aetolo enim nõ læuum pedem habere nudũ, ſed dextrũ. Quod ne affirmem potius quàm probem, Ariſtotelis uerba ponam ex lib. quem de poetis ſecundo ſuprà ſcripſit, in quo de Euripide loquẽs ait:
Τοὺς δὲ θεσίου κούρους τὸν μὲν ἀριστερὸν πόδα, φησὶν Εὐριπί

δης

- οὺς ἐλθεῖν ἔχοντας ἀνυπόδετον, λέγει γοῦν ὅτι τὸν λαιὸν ἴχνος ἦσαν ἀνάρβυλοι ποδός. τὸν δ' ἐν πεδίλοις ὡς ἐλαφρίζον γόνυ ἔχοιεν, ὡς δὴ πᾶν τοὐναντίον ἔθος τοῖς αἰτωλοῖς, τὸν μὲν γὰρ ἀριςερὸν ὑποδέδενται τὸν δὲ δέξιον ἀνυποδετοῦσι, δεῖ γὰρ οἶμαι τὸν ἡγούμενον ἔχειν ἐλαφρὸν ἀλλ' οὐ τὸν ἐμμένοντα.

Cum hæc ita ſint, uidetis tamen Vergilium, Euripido auctore, quàm Ariſtotele uti maluiſſe. nam ut hæc ignoraueit uir tam anxiè doctus, minimè crediderim, Iure* *autem* Ariſtoteli *prætulit.*Euripidem.*eſt enim ingens ei cum Græcarum tragœdiarum ſcriptoribus familiaritas: quod uel ex præcedentibus licet, uel ex his, quæ mox dicentur, opinari.*

De aliis locis, quos Vergilius à Græcis ſumpſerit, quarto & nono Aeneidos. Cap. XIX.

IN *libro quarto in deſcribenda* Eliſſæ *morte, ait, quòd ei crinis abſciſſus eſſet, his uerſibus.*

Nondum illi flauum Proſerpina uertice crinem
Abſtulerat, Stygioq; caput damnauerat Orco.

Deinde Iris *à* Iunone *miſſa abſcidit ei crinem, & ad Orcum reſert.* Hanc Vergilius *non de nihilo fabulam fingit, ſicut* Aurelius, *uir aliàs doctiſſimus,* Cornutus *extimat, qui adnotationem eiuſmodi appoſuit, his uerſibus:* Vnde *hæc hiſtoria, ut crinis auferendus ſit morientibus, ignoratur. ſed aſſueuit poetico more aliqua fingere, ut de aureo ramo.* Hæc *cornutus. Sed me pudet, quod tantus uir, Græcarum etiam doctiſſimus literarum, ignorauit* Euripidis *nobiliſſimam fabulam* Alceſtim. *in hac enim fabula, in ſcenam* * Orcus *inducitur gladium geſtans, quo crinem abſcidit* Alceſtidi, *& ſic loquitur:* Charon

Πόλλ' ἂν σὺ λέξας, οὐδὲν ἂν πλέον λάβοις.

Ἡδ᾽ οὖν γυνὴ κάτεισιν εἰς ἅδου δόμους.
Στείχω δ᾽ ἐπ᾽ αὐτὴν, ὡς κατάρξομαι ξίφει.
Ἱερὸς γὰρ οὗτος τῶν κατὰ χθονὸς θεῶν,
Ὅτου τόδ᾽ ἔγχος κρατὸς ἁγνίσει τρίχα.

Proditum eſt, ut opinor, quem ſecutus Vergilius, fabulam abſcindendi crinis induxerit: ἁγνίσαι *autem Græcè dicunt dijs conſecrare, unde poeta ueſter ait, ex Iridis perſona:*

Hunc ego Diti
Sacrum iuſſa fero, teq́; iſto corpore ſoluo.

Nunc quia pleraq; omnia, quæ ſupra dixi, inſtructa auctoritate tragicorũ probaui: id quoq;, quod à Sophocle tractũ eſt, annotabo. In libro.n.4. Vergilius Eliſſam facit, poſtquã ab Aenea relinquitur, uelut ad ſacricolarum ſagarumq́; carmina, & deuotiones fugientẽ, & inter cætera ait, ſedandi amoris gratia herbas quæſitas, quæ aheneis falcibus ſecarẽtur. Hæc res nõ'ne quæſtione digna eſt, unde Verg. Aheneæ falces in mentem uenerit? ponam itaque Vergilianos uerſus, mox & inde Sophoclis, quo Maro æmulatus eſt:

Falcibus & meſſæ ad lunam quæruntur ahenis,
Pubentes herbæ, nigri cum lacte ueneni.

Sophoclis autem tragœdia id, de quo quærimus, etiam titulo præfert. inſcribitur enim ῥιζοτόμοι: *in qua Medeam deſcribit, maleficas herbas ſecantem, ſed auerſam, ne ui noxij odoris ipſa interficeretur, & ſuccum quidem herbarum in cados æneos refundentem, ipſas autem herbas ahenis falcibus execantem. Sophoclis uerſus hi ſunt:*

Ἡδ᾽ ἐξοπίσω χερὸς ὄμμα τρέπουσα
Ὀπὸν ἀργινεφῆ στάζοντα τομῆς
Χαλκέοισι κάδοις δέχεται. *& paulo poſt,*
Αἱ δὲ καλυπταὶ κίσται ῥιζῶν κρύπτουσι τομάς,

Ἁς ἡ δὲ βοῶσα ἀλαλαζομένη γυμνὴ
Χαλκέοισιν ἤμα δρεπάνοις,

Hæc ſophoclis: quo auctore ſine dubio Vergilius protulit Ahenea facile. Omnino autẽ ad rem diuinã pleraq; ahenea adhiberi ſolita, multa indicio ſunt, & in his maximè ſacris; quibus delinire aliquos aut deuouere, aut denique exigere morbos uolebant: Taceo illud Plautinum, cùm ait: Mecum habet pagus, morbus, æs, & quos alibi Vergilius,

Curetum ſonitus, crepitantiaq; æra.

Sed Carminij curioſißimi, & docti uerba ponam, qui in libro de Italia ſecundo ſic ait: Prius itaque & Tuſcos æneo uomere uti, cum conderentur urbes, ſolitos in traiectitijs eorum ſacris inuenio, & in Sabinis ex ære cultros, quibus ſacerdotes tonderentur. Pòſt hæc Carminij uerba, longum fiat, ſi uelim percenſere, quàm multis in locis Græcorum uetuſtißimi æris ſonos, tanquàm rem ualidißimam, adhibere ſoliti ſunt. Sed præſenti opere docuiſſe nos ſufficit, falces aheneas Maronis, exemplo Græci auctoris inductas.* Maroni

In libro nono Vergilius poſuit hos uerſus:

Stabat in egregijs Arcentis filius armis,
Pictus acu chlamydem, & ferrugine clarus Ibera,
Inſignis facie: genitor quem miſerat Arcens,
Eductum matris luco Symethia circum
*Flumina; pinguis ubi*implacabilis ara Palici.* & placabilis

Quis hic Palicus Deus, uel potius qui dij Palici, nam duo ſunt, apud nullum penitus arctorem Latinum, quod ſciam, reperi, ſed de Græcorum penitißimis literis hanc hiſtoriam eruit Maro. nam primum ut Symethus fluuius, cuius in his uerſibus meminit, in Sicilia eſt: ita & dij Palici in Sicilia coluntur, quos primum omnium Aeſchylus tragicus, uir

utique

utiq; Siculus,in literas dedit. Interpretationem quoque nominis eorum, quàm Græci ἐτυμολογίαν uocant, expreßit uerſibus ſuis.Sed priuſquàm uerſus Aeſchyli ponam: paucis explananda eſt hiſtoria Palicorum. In Sicilia Symetus fluuius eſt. iuxta hunc nympha Thalia compreſſa Iouis grauida, metu Iunonis optauit, ut ſibi terra dehiſceret: quod & factum eſt. Sed ubi uenit tempus maturitatis infantum,quos aluo illa geſtauerat, recluſa terra eſt, & duo infantes de aluo Thaliæ progreßi,emerſerũt:appellatiq; ſũt Palici,ἀπὸ τοῦ πάλιν ἱκέσθαι,quoniã prius in terrã merſi, denuo inde reuerſi ſunt. Nec lõgè inde lacus breues ſunt, ſed immenſũ profundi, aquarum ſcaturigine ſemper ebullien-

Cratera tes,quos incolæ crateras uocant,& nomine Dellos appellãt, fratreſq; eos Palicorũ extimant, & habentur in cultu maximo. præcipueq; circa exigendum iuxta eos iuſiurandum, præſens et efficax numen oſtenditur.nam cùm furti negati, uel eiuſcemodi rei fides quæritur, & iuſiurandum à ſuſpecto petitur: uterque ab omni contagione mundi ad crateras accedunt,accepto prius fideiuſſore à perſona, quæ iuratura eſt,de ſoluẽdo eo,quod peteretur, ſi addixiſſet euentus. Illic inuocato loci numine,teſtatum faciebat eſſe iurator, de quo iuraret. quod ſi fideliter faceret, diſcedebat illæſus: ſi uerò ſubeſſet iureiurando mala cõſcientia, mox in lacu amittebat uitã falſus iurator. Hæc res ita religionẽ fratrum commendabat,ut crateres quidẽ implacabiles uocarentur. Nec ſine diuinatione eſt Palicorũ tẽplum. nam cùm Siciliam ſterilis annus arefeciſſet,diuino Palicorum reſponſo admoniti Siculi,heroi cuidã certum ſacrificiũ celebrauerunt, & reuertit ubertas. qua gratia Siculi omne genus frugum congeſſerunt in aram Palicorum. ex qua ubertate ara ipſa pinguis

uocata eſt. Hæc eſt omnis hiſtoria, quæ de Palicis eorumq; fratribus in Græcis tantummodo literis inuenitur: quas Maro non minus, quàm Latinas, hauſit. Sed hæc, quæ diximus, auctoritatibus approbanda ſunt. Aeſchyli tragœdia eſt, quæ inſcribitur Aetna. in hac cum de Palicis loqueretur, ſic ait:

Τί δῆτ' ἐν αὐτοῖς ὄνομα τίθενται βροτοί;
Σεμνοὺς Παλικοὺς Ζεὺς ἐφίεται καλεῖν.
Ἦ καὶ Παλικῶν εὐλόγως μένει φάτις.

Πάλιν γὰρ ἵκουσ' ἐκ σκότους τοῦδ' ἐς φάος. Hæc Aeſchylus, Callias autem in ſeptima hiſtoria de rebus Siculis ita ſcribit: Ἡ δὲ Ἐρύκη τῆς μὲν Γελώας ὅσον ἐνενήκοντα ſτάδια διέστηκεν. ἐπιεικῶς δὲ χεῤῥός ἐστιν τότ' ὄρος καὶ τὸ παλαιὸν σικελῶν γεγενημένη πόλις, ὑφ' ᾗ καὶ τοὺς δέλλους καλουμένους εἶναι συμβέβηκεν. οὗτοι δὲ κρατῆρες δύο εἰσίν, οὓς ἀδελφοὺς τῶν Παλικῶν οἱ Σικελιῶται νομίζουσι. τὰς δὲ ἀναφορὰς τῶν πομφολύγων παραπλησίας βραζούσαις ἔχουσι. Hactenus Callias. Polemon uero in lib. qui inſcrib. περὶ τῶν ἐν Σικελίᾳ θαυμαζομένων ποταμῶν, ſic ait: Οἱ δὲ Παλικοὶ προσαγορευόμενοι παρὰ τοῖς ἐγχωρίοις, αὐτόχθονες θεοὶ νομίζονται. ὑπάρχουσι δὲ τούτων ἀδελφοὶ κρατῆρες χαμαίζηλοι, προσιέναι δὲ ἁγιστεύοντας χρὴ πρὸς αὐτοὺς ἀπό τε παντὸς ἄγους καὶ συνουσίας, ἔτι τε καινῶν ἐνδυμάτων. Φέρεται δὲ ἀπ' αὐτῶν ὀσμὴ βαρεῖα θείου, καὶ τοῖς πλησίον ἱσταμένοις καρηβάρησιν ἐμποιοῦσα δεινήν. τὸ δὲ ὕδωρ ἐστὶ θολερὸν, καὶ τὴν χρόαν ὁμοιότατον χαμαιρύπῳ λευκῷ. Φέρεται δὲ κοχλούμενόν τε καὶ παφλάζον, οἷαί εἰσιν αἱ δῖναι τῶν ζεόντων ἀναβολάδην ὑδάτων. Φασὶ δ' εἶναι καὶ τὸ βάθος ἀπέραντον τῶν κρατήρων τούτων, ὥστε καὶ βοῦς εἰσπεσόντας ἠφανίσθαι, καὶ ζεῦγος ὀρικὸν ἐλαυνόμενον, ἔτι δὲ φορβάδας. ἐναλ

λομένας ὅρκος δὲ ἐστὶ τοῖς σικελιώταις μέγιστος καθηραμένων τῶν προκληθέντων, οἱ δὺ ῥκωταὶ γραμμάτιον ἔχοντες, ἀγορεύουσι τοῖς ὁρκουμένοις περὶ ὧν ἀπαιτήσουσι τὸν ὅρκον, ὁ δὲ ὁρκούμενος θαλλὸν κραδαίνων, ἐστεμμένος, ἄζωστος καὶ μονοχίτων, ἐφαπτόμενος τοῦ κρατῆρος ἐξ ὑποβολῆς δίεισι τὸν ὅρκον, καὶ ἂν μὲν ἐμπεδῶσι τοὺς ῥηθέντας ὅρκους, ἀσινὴς ἄπεισιν οἴκαδε. παραβάτης δὲ γενόμενος τῶν θεῶν, ἐμποδὼν τελευτᾷ. τουτῶν δὲ γινομένων ἐγγυητὰς ὑπισχνοῦνται καταστήσειν τοῖς ἱερεῦσιν. ἐὰν τι νεαρὸν γένηται κάθαρσιν ὀφλισκάνουσι τοὺς περιγινομένους, περὶ δὲ τὸν τόπον τούτων ὤκησαν παλικηνοὶ πόλιν ἐνώνυμον τούτων τῶν δαιμόνων παλικηνήν. Hæc Polemon. Sed & Xenagoras in tertia hiſtoria ſua de loci diuinatione ita ſcribit: Καὶ σικελῶν τῆς γῆς ἀφορούσης, ἐθυσάν τινι ἥρωϊ, προστάξαντος αὐτοῖς τοῦ ἐν παλικῶν χρηστηρίου, καὶ μετὰ τὴν ἐπάνοδον τῆς εὐφορίας, πολλοῖς δώροις τὸν βωμὸν τῶν παλικῶν ἐνέπλησαν.

Abſoluta eſt, exiſtimo, et auctoribus idoneis aſſerta explanatio Vergiliani loci: quem literatores noſtri nec obſcurũ putant, contenti uel ipſi ſcire, uel inſinuare diſcipulis, Palicũ Dei eſſe cuiuſdam nomen. quis ſit autem deus iſte uel unde ſit dictus, tam neſciunt, quàm ſcire nolũt: quia nec ubi quærant ſuſpicantur, quaſi Græcæ lectionis expertes.

De Gargaris, & Myſia ex primo Georgicon. Cap. XX.

NEc illos uerſus relinquemus intactos, qui ſunt in primo γεοργικῶν:

Humida ſolſtitia, atque hyemes orate ſerenas
Agricolæ, hyberno lætiſſima puluere farra,
Lætus ager, nullo tantum ſe Myſia cultu
Iactat, & ipſa ſuas mirantur Gargara meſſes.

Senſus

. Senſus hic cũ uideatur obſcurior, pauloq́; perplexius, quàm poetæ huius mos eſt, pronunciatus, tamẽ habet in ſe animaduertendã queſtionem ex Græca antiquitate uenientem, quæ ſint iſta Gargara, quæ Vergilius eſſe uoluit fertilitatis exemplar. Gargara hæc igitur ſunt in Myſia, quæ eſt Helleſponti prouincia. Sed ſignificatio nominis, & loci duplex eſt. nam & cacumen montis Idæ, & oppidum ſub eodẽ mõte hoc noĩe uocãtur. Homerus ſignificationem cacuminis ita poſuit:

Ἴδην δ' ἵκανεν πολυπίδακα μητέρα θηρῶν Iliad. I.

Γάργαρον:

Hic Gargarum pro excellentiſſimo montis loco accipi conuenire, & ipſe ſenſus indicium facit, nam de Ioue loquitur. ſed et alibi, eodem Homero teſte, manifeſtius exprimitur:

Ὣς ὁ μὲν ἀτρέμας εὗδε πατὴρ ἀνὰ γαργάρῳ ἄκρῳ·

Et Epicharmus, uetuſtiſſimus poeta, in fabula, quæ inſcribitur, Troes, ita poſuit:

Ζεὺς ἄνα ναίων γάργαρ' ἀγάννιφα.

Ex his liquido claret, Gargara cacumen Idæ montis appellitari. Pro oppido autem Gargara qui dixerint, enumerabo. Ephorus notiſſimus hiſtoriarũ ſcriptor, in libro 5 ſic ait:

Μετὰ δὲ τὴν ἄσσον ἐστὶ γάργαρα πλησίον πόλις.

Nec Ephorus ſolus, ſed etiam Phileas, uetus ſcriptor, in eo libro, qui inſcribitur Aſia, ita meminit:

Μετὰ ἄσσον πόλις ἐστὶν ὄνομα γάργαρα,

Ταύτης ἔχεται Ἄντανδρος.

Arati etiam liber Elegion fertur, in quo de Diotimo quodam poeta ſic ait:

Αἰάζω Διότιμον ὃς ἐν πετρῇσι κάθηται,

Γαργαρέων παισὶ βῆτα καὶ ἄλφα λέγων.

Ex his uerſibus etiam ciuium nomen innotuit quia Gar-

*gares uocantur. Cum igitur conſtet Gargara nunc pro mon-tis cacumine, nunc pro oppido ſub eodem monte poſito accipienda: Vergilius non de ſummo monte, ſed de oppido loquitur. Cur tamen Gargara poſuerit, ut locum frugum feracẽ, requiramus. Et omnen quidem illam Myſiam opimis ſegetibus habitam ſatis conſtat, ſcilicet ob humorem ſoli. unde Vergilius in ſupradictis uerſibus cum dixiſſet, Humida ſolſtitia, intulit, Nullo tantum ſe Myſia cultu iactat: * atque diceret, Omnis regio, quæ opportunos habuerit humores, æquiparabit fœcunditates aruorum Myſiæ. Sed Homerus cum ait,* Ἴδην δ᾽ ἵκανε πολυπίδακα: *humidum deſignat ſubiacentem monti agrum. nam polypidaca ſignificat fontibus abundantem. unde hæc Gargara tanta frugum copia erant, ut qui magnum cuiuſque rei numerum uellet exprimere, pro multitudine immenſa, Gargara nominaret. teſtis* Alceus, *qui in* Cœlo *tragœdia ſic ait:*

atque ſi diceret

Ἐτύγχανον μὲν ἀγρόθεν πλείσους φέρον
Εἰς τὴν ἑορτὴν ὅσον οἷον εἴκοσι
Ὁρῶ δ᾽ ἄνωθεν γάργαρ᾽ ἀντρώπων κυκλῶ.

Gargara, ut uidetis, manifeſtè poſuit, pro multitudine. Nec *aliter* Ariſtoteles ἐν μύθοις. ἔνδον γὰρ ἡμῖν ἐστὶν ἀνδρῶν γάργαρα. Ariſtophanes *autem comicus compoſito nomine ex arena & Gargaris, innumerabilem (ut eius lepos eſt) numerum conatur exprimere: in fabula enim* Acharnenſium *ait:*

Ὅσα δὴ δέδηγμαι τὴν ἐμαυτοῦ καρδίαν.
Ἥσθην δὲ βαιά. πάνυ δὲ βαιὰ τέτταρα.
Ἀδ᾽ ὠδυνήθην, ψαμμοκοσιογάργαρα.
Φέρ᾽ ἴδω τί δ᾽ ἥσθην ἄξιον χαιρηδόνος,

ψαμμακόσια

**Arenam autem ſeorſum pro multis* Varro *ſæpe in* Me-

nippeis

nippeis ſuis poſuit. ſed Ariſtophanes adiecit Gargara, ad ſignificationem numeroſitatis innumeræ. Eſt *ergo ſecundum hæc ſenſus horum uerſuum talis: Cum ea ſit anni temperies, ut hyemis ſerena ſit, ſolſtitium uero imbricū, fructus optime proueniunt. Hæc autem adeò agris neceſſaria ſunt, ut ſine ijs, nec illi natura fœcundiſſimi Myſiæ agri reſponſuri ſunt opinioni fertilitatis, quæ de his habetur.* Addit Myſiæ *nominatim Gargara, quod ea urbs poſita in imis radicibus* Idæ *montis, defluentibus inde humoribus irrigetur, poſſitq; uideri, ſolſtitiales imbres non magnopere deſiderare.* Hoc *in loco ad fidem ſenſui faciendam, quod uliginoſa ſint non ſola Gargara prouinciæ montis: ſed & uniuerſæ Myſiæ arua, adhiberi poteſt teſtis* Aeſchylus *Μύσι ἐπίῤῥοαί.* Quid *de Græcis in hoc loco traxerit, diximus.* Addemus *præterea hoc cum iucunditatis gratia, & ut liqueat* Vergilium *noſtrum undique ueterum ſibi ornamenta traxiſſe, unde hoc dixerit:*

Hyberno lætiſſima puluere farra.

In *libro enim uetuſtiſſimorum carminum, qui ante omnia, quæ à* Latinis *ſcripta ſunt, compoſitus ferebatur, inuenitur hoc ruſticum uetus canticum:* Hyberno *puluere, uerno luto, grandia farra* Camille *metes.*

De poculorum generibus. Cap. XXI.

NOmina poculorum Vergilius plerunq; Græca ponit, ut carcheſia, ut cymbia, ut cantharos, ſcyphos. De charcheſiis ita: *Ex diuerſis Vergilii locis.*

Cape Mæonij carcheſia Bacchi,

Oceano libemus, ait. & *alibi,*

Hic duo rite mero libans carcheſia Baccho.

De cymbijs,

Inferimus tepido ſpumantia cymbia lacte.

 De

De canthаro,

Et grauis attrita pendebat cantharus anſa. De *ſcyphis,*

Et ſacer impleuit dextram ſcyphus.

Poculorũ uaria genera.

E*a autem cuius figuræ ſint, quis'ue eorum fecerit mentionẽ nemo quærit, contenti ſcire, huiuſcemodi eſſe pocula. Et ſcyphos quidem, cantharosq; conſueta uulgi nomina ferẽdũ ſi tranſeant. Sed de carcheſiis, cymbiisq;, quæ apud Latinos haud ſcio an unquam reperies, apud Græcos autem ſunt rariſſima, non uideo cur non cogantur inquirere, quid ſibi noua, & peregrina Græca nomina uelint. Eſt autẽ Carcheſiũ poculum, Græcis tantummodo notum. Meminit eius Pherecydes in libris hiſtoriarum, aitq; Iouem Alcumenæ pretium concubitus carcheſiũ aureũ dono dediſſe. Sed Plautus inſuetum nomẽ reliquit, aitq; in fabula Amphytrione, pateram datam, cum longe utriuſq; poculi figura diuerſa ſit. Patera.n. ut & ipſum nomen indicio eſt, planum ac patens eſt: Carcheſium uerò procerum, & circa mediam partem compreſſum, anſatum mediocriter, anſis à ſummo ad infimum pertingentibus. Aſclepiades autẽ uir inter Græcos apprimè doctus ac diligens, carcheſia à nauali re exiſtimat dicta. ait enim naualis ueli partẽ inferiorem Pateram uocari, at circa mediam ferme partẽ* τράχηλον *dici, ſummam uero partẽ Carcheſium nominari, & inde diffundi in utrumq; ueli latus, eaq; cornua uocãtur, Nec ſolus Aſclepiades meminit huius poculi, ſed et alij illuſtres poetæ, ut Sappho, quæ ait:*

Carcheſium.

Patera.

Κοινῆ δ' ἄρα πάντες καρχήσι' ἔχον,
Καὶ ἔλειβον, ὤράσαντο δὲ πάμπαν
Εσλὰ τῷ γαμβρῷ. *Cratinus,*
Θύρσον, προπο-φῶν ποικίλον καρχήσι.

Sophocles in fabula, quæ inſcibitur Tyro:

Πρὸς

Πρὸς τὴν τράπεζαν φάσκων
Προσεληλυθέναι τοὺς ἄρχοντας καὶ
Γένεσθαι περὶ τὰ σιτία καὶ τὰ. Καρχήσια.

Hæc de carcheſtis ignoratis Latinitati, & à ſola Græcia celebratis. Sed nec cymbia in noſtro ſermone reperies, eſt enim à Græcorum paucis relatum. Philemon notiſſimus comicus in Phaſmate ait:

Επὴ δὲ ἡ ῥοδὴ κυμβίον ἀκράτου
Κατασέσεικεν ὑμῖν ἄνω,

Anaxandrides etiam comicus in fabula: ἐν ἀγροίκοις:

Μεγάλ᾽ ἴσως ποτ᾽ ἤρια, προπινόμενα.
Καὶ μετ᾽ ἀκράτου
Κυμβί* ἐκέρωσεν ὑμᾶς. ἐκκέχυκεν

Meminit eius & Demoſthenes in oratione, quæ eſt in Midiā ἐπ᾽ ἀστράβης δὲ ὀχούμενος ἐξ ἀργύρας ἀβυδίας χλανίδας δὲ καὶ κύμβια ἔχων, ὧν ἐπελαμβάνοντο οἱ πεντηκοσολόγοι. Cymbia autem hæc (ut ipſius nominis figura indicat) diminutiue à cymba dicta quod & apud Græcos, & apud nos ab illis trahentes, nauigij genus eſt. Ac ſanè animaduertit ego apud Græcos multa poculorum genera à re nauali cognominata, ut carcheſia ſupra docui, ut hæc cymbia, pocula procera, ac nauibus ſimilia. Meminit huius poculi Eratoſthenes, uir longe doctiſſimus, in epiſtola ad Agetorem Lacædemonium, his uerbis: In antiquo ſequētia citantur in hūc modum: aer motus

Θαυμάζουσι δὲ οἱ αὐτοὶ, καὶ πῶς κύαθον μὴ κεκτημένος, ἀλλὰ κυμβίον μόνον φιάλην προσεκέκτητο, δοκεῖ δή μοι, τὸ μὲν τῆς τῶν ἀνθρώπων χρείας ἕνεκα, τὸ δὲ τῆς τῶν θεῶν τιμῆς εἰς τὴν κτῆσιν παρειληφέναι. Fuerunt qui cymbium à ciſſymbio per ſyncopam dictum extimauerunt. Ciſſymbij autem (ut de Homero taceam, qui hoc poculum Cyclopi ab Vlyſſe da- κρατῆρα παρέστηκεν, οὐκ ἄργυρον, οὐδὲ λαθοκόλλητον,

ἀλλὰ τῆς καλικάδος γῆς τοῦτον δὲ ὁ σακις ἐπιπληρώσκων ἅπος σεισάντες τοῖς θεοῖς ὠνοχόουν ἐφεξῆς βάπτοντες τοῦ κυμβίου.

tum memorat) multi faciunt mentionē: uoluntq́; nōnulli propriè ciſſymbium ligneum eſſe poculum ex hedera .i. κισσοῦ. Et Nicander quidam Colophonius in 1 * Aetolicon ſic ait: Ἐν τῇ ἱεροποιίῃ τῷ διδυμαίῳ Διὸς κισσοῦ σπονδοποιέονται πετάλοισιν: Ὅταν τὰ ἀρχαῖα ἐκπώματα κισσύβια φωνέαται. Sed & Callimachus meminit huius poculi:

Καὶ γὰρ ὁ θρηικίην μὲν ἀπήνατο χανδὸν ἄμυσιν
Ζωροποτεῖν. ὀλίγῳ δ' ἥδετο κισσυβίῳ
Τῷ μὲν ἐγὼ τὸ δ' ἔλεξα περιστείχοντος ἀλείσου
Τὸ τρίτον:

Qui autem ciſſymbium ex hedera factum poculum οἷον κισσίνον dici arbitrantur, Euripidis auctoritate niti uidentur, qui in * Andromeda ſic ait:

Est autē totus locus expoſitus ab Æthenæo in 11.

Πᾶς δὲ ποιμένων ἔρρει λεὼς
Ὁ μὲν γάλακτος κίσσινον φέρων σκύφος,
Πόνων ἀναψυκτῆρ', ὁ δ' ἀμπέλων γάνος.

Hyalicon Andromacha Cātharus

Hæc de cymbio. Sequitur ut quando cantharum & poculi, & nauigij genus eſſe ſuprà diximus, probetur exemplis. Et pro poculo quidem nota res eſt, uel ex ipſo Vergilio, qui aptiſſime proprium Liberi patris poculum aſſignat Sileno. Sed id, ut ſupra polliciti ſumus, etiam pro nauigio poni ſolitum, debemus oſtendere. Menander in Nauclero,

Ἥκει λιπὼν αἰγαίων ἁλμυρὸν βάθος
Θεόφιλος, ἡμῖν ὦ στράτων, ὡς ἐγκαλὸν,
Τὸν υἱὸν εὐτυχοῦντα καὶ σεσωσμένον
Πρῶτα δ' ἐγώ σοι τὸν δ' ἐχρύσουν κάνθαρον,
Ποῖον; τὸ πλοῖον; οὐδὲ μ' οἶσθα σ' ἄθλιε.

Scyphus. Et ſacer impleuit dextrā ſcyphus. Scyphus Herculis poculum eſt, ita ut Liberi patris cantharus. Herculem uerò fictores ueteres non ſine cauſa cum poculo fecerunt: & nonnun-

nonnunquam quaſſabundum, & ebrium, non ſolum quòd is heros bibax fuiſſe perhibetur, ſed etiam quòd antiqua hiſtoria eſt, Herculem *poculo tanquam nauigio utentis immenſa maria tranſiſſe. Sed de utraque re pauca ex* Græcis *antiquitatibus dicam.* Et *multibibum heroa iſtum fuiſſe, ut taceam quæ uulgo nota ſunt, illud non obſcurum argumentum eſt, quòd* Ephippus *in* Buſiride *inducit* Herculem *ſic loquentem* οὐκ ἤθα μ' ὄντα πρὸς θεῶν, τιρύνθιον; ἀργεῖον, οἱ μεθύοντες αἰὲν τὰς μάχας πάσας μάχονται.

Eſt *etiam hiſtoria non adeò notiſſima, nationem quandam hominum fuiſſe prope* Heracleam *ab* Hercule *conſtitutam Cylicranorum, compoſito nomine* ἀπὸ τῆς κύλικος, *quod poculi genus nos unà litera immutata calicē dicimus.* Calix.
Poculo *autem* Herculem *uectum, ad** Ερύθειαν Hiſpaniæ *inſulam nauigaſſe, & ** Panyaſis *egregius ſcriptor* Græcorum *dicit, &* Pherecydes *auctor eſt, quorum uerba ſubdere ſuperſedi, quia propiora ſunt fabulæ, quàm hiſtoriæ.* Ego *tamen arbitror non poculo* Herculem *maria tranſuectum, ſed nauigio, cui ſcypho nomen fuit, ita ut ſupra cantharum, & carcheſium, & à cymbis deriuata* Cymbia *omnia hæc aſſeruimus eſſe nauigiorum uocabula.*

(margin: ἐρύθειαν · Pimaſtis)

De aliis quibuſdam locis Vergilij. Cap. XXII.

N*Omina quoque* Vergilius *nonnunquam & ex antiquiſſimis* Græcorum *hiſtorijs mutuatur. Scitis apud illum unam ex comitibus* Dianæ Opin *uocari.* Quod *nomen uulgo fortaſſe temere impoſitum, uel etiam fictum putatur ab ignorantibus, ingenioſum poetam, cognomen, quod à ueteribus* Græcis *ſcriptoribus ipſi* Dianæ *fuerat impoſitum, comiti eius aſſignare uoluiſſe. ſed* Vergilius *ſic ait:*

Velocem *interea ſuperis in ſedibus opin*

Vnam ex uirginibus ſociis, ſacraq́; caterua,
Compellabat, & has triſtis Latonia *uoces*
Ore dabat. *& infrà,*
At triuiæ cuſtos iandudum in montibus Opis.

Opin,*inquit, comitem, & ſociam* Dianæ. *Sed audite unde* Vergilius *hoc nomen acceperit:qui, ut dixi, quod epithethon ipſiuſce legerat,ſociæ eius impoſuit.* Alexander Aetolus,*poeta egregius, in libro, qui inſcribitur* Muſæ, *refert quanto ſtudio populus* Epheſius *dedicato templo* Dianæ *curauerit,præmiis propoſitis, ut qui tunc erant poetæ ingenioſiſſimi, in deam carmina diuerſa componerent. In his uerſibus* Opis *non comes* Dianæ, *ſed* Diana *ipſa uocata eſt. Loquitur autem, ut dixi de populo* Epheſio:

Ἀλλ᾽ ὅγε πευθόμενος πάγχυ γραικοῖσι μελέσθαι
Τιμόθεον κιθάρης ἴδμονα καὶ μελέων
Υἱὸν θερσάνδροιο τὸν ἤνεσεν ἀνέρα σίγλων
Χρυσείων ἱερὴν πάντοτε χιλιάδα
Ὑμνῆσαι ταχέων ὗσιν βρητῆραν ὀϊστῶν,

Apparuit, ni fallor, opin Dianam *dictam, &* Vergilium *de nimia doctrina hoc nomen in eius comitem tranſtuliſſe:*

Exceſſere omnes adytis ariſq́; relictis Dij.

Hoc unde Vergilius *dixerit, nullus inquirit: ſed conſtat illum de* Euripide *traxiſſe, qui in fabula* Troadibus *inducit*
Neptunū *Apollinem, cum Troia capienda eſſet, iſta dicentem:

Ἐγὼ δὲ νικῶμαι γὰρ ἀργείας θεοῦ
Ἥρας, ἀθάνας θ᾽ αἳ συνεξεῖλον φρύγας
Λείπω τὸ κλεινὸν ἴλιον, βωμούς τ᾽ ἐμούς.
Ἐρημία γὰρ πόλιν ὅταν λάβῃ κακή,
Νοσεῖ τὰ τῶν θεῶν οὐδὲ τιμᾶσθαι θέλει.

In antiq. citatur initium modo tertij uerſus.

Qui uerſus docent, unde Vergilius *uſurpauerit diſceſſiſſe deos*

deos à ciuitate iam capta. Nec hoc ſine auctoritate Græcæ uetuſtatis eſt, quod ait:

Ipſa Iouis rapidum iaculata è nubibus ignem.

Euripides enim inducit Mineruam uentos contra Græcorũ claſſem à Neptuno petentem, dicentemq́; debere illum facere, quod Iupiter fecerit, à quo in Græcos fulmen acceperit. Apud Vergilium Pan niueo lanæ munere Lunam illexiſſe perhibetur, in nemora alta uocans: Munere ſic niueo lanæ, ſi credere dignũ eſt, & reliqua. In hoc loco Valer. Probus, uir perfectiſsimus, notat neſcire ſe hanc hiſtoriam, ſiue fabulã, quo referat auctore: quod tantum uirum fugiſſe miror. nã. Nicãder huius eſt auctor hiſtoriæ, poeta: quem Dydimus grãmaticorũ omnium quiq; ſint, quiq; fuerint, inſtructiſsimus, fabuloſum uocat. quod ſciens Verg. adiecit, Si credere dignum eſt: adeò ſe fabuloſo uſum auctore fatetur. In 3. lib. curſim legitur: neque unde translatum ſit, quæritur:

Quæ Phœbo pater omnipotens, mihi Phœbus Apollo
Prædixit, &c.

λείπω τι κλεινὸν ἴλιον. quæ ſunt Neptuni uerba apud poetam.

In talibus locis grammatici, excuſantes imperitiã ſuã, inuentiones has ingenio magis, quàm doctrinæ Maronis aſsignat: nec dicunt eum ab aliis mutuatum, ne nominare auctores cogantur. ſed affirmo doctiſsimũ uatẽ etiam in hoc Aeſchylum, eminentiſsimum tragœdiarum ſcriptorem, ſecutum, qui in fabula, quæ Latina lingua Sacerdotis inſcribitur: ſic ait:

Στέλλομ᾽ ὅπως τάχιστα ταῦτα γὰρ
Ζεὺς ἐγκαθίει λοξίᾳ θεσπίσματα. & alibi,
Πατρὸς προφήτης ἐστὶ λοξίας Διός.

Ecquid clarum factum, inde ſumpſiſſe Vergilium, quod Apollo ea uaticinetur, quæ ſibi Iupiter fatur? probatum'ne uobis eſt, Vergilium, ut ab eo intelligi nõ poteſt, qui ſonũ La-

tinæ uocis ignorat, ita nec ab ea poſſe, qui Græcam *non hauſerit, extrema ſatietate, doctrinam ſ. nam ſi faſtidium facere non timerem, ingentia poteram uolumina his: quæ à penitiſſima* Græcorum *doctrina tranſtuliſſet, implere. Sed ad fidem rei propoſitæ relata ſufficient.*

MACROBII AVRELII THEODOSII V.C. ET ILL.

Saturnaliorum,

LIBER SEXTVS.

Quos uel ex diuino ſui uel ſolidos etiam uerſus ab antiquis Latinis poetis ſit mutuatus Vergilius. Cap. I.

HIC Prætextatus, *Mirum, inquit, in modum digeſſit Euſtathius, quæ de Græca antiquitate carmini ſuo* Vergilius *inſeruit. ſed meminimus uiros inter omnes noſtra ætate lõge doctiſſimos,* Furium, *Cecinnamq́; Albinum, promiſiſſe ſe prodituros, quid idẽ* Maro *de antiquis* Romanis *ſcriptoribus traxerit. quod nunc ut fiat, tempus admonet. Cũq́; omnibus idẽ placeret, tum* Furius Albinus: *Etſi uereor, ne dũ oſtendere cupio, quãtum* Vergilius *noſter ex antiquorum lectione profecerit, & quos ex omnibus flores: uel quæ in carminis ſui decorẽ ex diuerſis ornamẽta liberauerit, occaſionẽ reprehendendi uel imperitis, uel malignis miniſtrem, exprobrantibus tanto uiro alieni uſurpationẽ, nec conſiderantibus, hunc eſſe fructum legendi, æmulari ea, quæ in aliis probes, & quæ maxime inter aliorum dicta mireris, in aliquem uſum tuum opportuna deriuatione conuertere: quod & noſtri*

tam

tam inter ſe, quàm à Græcis, & Græcorũ excellentes inter ſe ſæpe fecerunt. Et ut de aliegenis taceã, poſſem pluribus edocere, quantum ſe mutuò compilarint bibliothecæ ueteris auctores, quod tamen opportune aliàs (ſi uolentibus uobis erit) probabo. Vnum nunc exemplum proferã, quod ad probanda, quæ aſſero, penè ſufficiet. Afranius.n. togatarum ſcriptor, in ea togata, quæ compitalia inſcribitur, non inuerecundæ reſpondens arguentibus, quòd plura ſumpſiſſet à Menandro: Fateor, inquit, ſumpſi, non ab illo modo, ſed ut quiſque habuit, quod conueniret mihi, quodq; me nõ poſſe melius facere credidit, etiam à Latino. Quòd ſi hæc ſocietas, & rerum cõmunio poetis, ſcriptoribusq; omnibus inter ſe exercẽda conceſſa eſt; quis fraudi Verg. uortat, ſi ad excolendum ſe quædam ab antiquioribus mutuatus ſit? cui etiam gratia hoc nomine eſt habenda, quod nonnulla ab illis in opus ſuum, quod æterno manſurum eſt, transferendo, fecit ne omnino memoria ueterum deleretur; quos (ſicut præſens* tempus oſtendit) non ſolum neglectui, uerùm etiam riſui habere iam cœpimus. Deniq; & iudicio transferendi, & modo imitãdi cõſecutus eſt, ut quod apud illum legerimus alienũ, aut* illius eſſe malimus, aut melius hic, quàm ubi natum eſt, ſonare miremur. Dicam itaq; primum, quos ab aliis traxit uel ex dimidio ſui uerſus, uel penè ſolidos: poſt hoc locos integros cum parua quadam mutatione translatos, ſenſuſ'ue ita tranſcriptos, ut unde eſſent, eluceret: immutatos alios, ut tamen origo eorum non ignoraretur. Poſt hæc, quædam de his, quæ ab Homero ſumpta ſunt, oſtendam non ipſum ab Homero tuliſſe, ſed prius alios inde ſumpſiſſe, & hunc ab illis, quos ſine dubio legerat: tranſtuliſſe, Vergilius,

Vertitur intereà cœlum, & ruit Oceano nox.

Ennius

ſenſus

aliud

Ennius in ſexto,

Vertitur intereà cœlum cum ingentibu' ſignis.

Vergilius,

Axem humero torquet ſtellis ardentibus aptum.

Ennius in primo,

Qui cœlum uerſat ſtellis fulgentibus aptum. & in 3.

decimus Cœlum proſpexit ſtellis fulgentibus aptum, & in * 9.

Hic nox præceſſit ſtellis ardentibus apta. Verg.

Conciliumq́; uocant diuum pater atque hominum rex.

Ennius in ſexto.

Tum cum corde ſuo diuum pater atque hominum rex.

Effatur. Verg.

Eſt locus, Heſperiam Graij cognomine dicunt.

Ennius in primo,

Eſt locus, Heſperiam quam mortales perhibebant.

Vergilius,

Tuq́; ò Tybri tuo genitor cum flumine ſancto.

Ennius in primo,

Teq́; pater Tyberine tuo cum flumine ſancto. Verg.

Accipe, daq́; fidem: ſunt nobis fortia bello Pectora.

Ennius in primo,

Accipe daq́; fidem, fœduſq́; feri bene firmum.

Vergilius,

Et lunam in nimbo nox intempeſta tenebat.

Ennius in primo,

Cum Superum lumen nox intempeſta teneret. Verg

Tu tamen intereà calido mihi ſanguine pœnas

Perſolues. Ennius in primo.

Nec pol homo quiſquam faciet iam impunè animatus

Hoc niſi tu:nam mi calido das ſanguine pœnas.

Vergi

Vergilius,

Concurrunt undique telis Indomiti agricolæ.

Ennius in tertio,

Poſtquàm defeſſi ſunt, ſtant, & ſpargere ſeſe
Haſtis, anſatis concurrunt undique telis. Verg.

Summa nituntur opum ui. Ennius in 4.

Romani ſcalis ſumma nituntur opum, ui. & in 16.

Reges per regnum, ſtatuasq́; ſepulchraq́; quærunt.
Aedificant nomen, ſumma nituntur opum ui. Verg.

Et mecum ingentis oras euoluite belli, Ennius in 6.

Quis potis ingentis oras euoluere belli? Verg.

Nequa meis dictis eſto mora, Iuppiter hac ſtat.

Ennius in ſeptimo,

Non ſemper ueſtra euertit, nunc Iuppiter hac ſtat.

Vergilius,

Inuadunt urbem ſomno, uinoq́; ſepultam.

Ennius in octauo,

Nunc hoſtes uino domiti, ſomnoq́; ſepulti: Verg.

Tollitur in cœlum clamor, cunctiq́; Latini.

Ennius in decimo ſeptimo,

Tollitur in cœlum clamor tum exortus utriſq;. Verg.

Quadrupedante putrem ſonitu quatit ungula campum:

Ennius in ſexto,

Explorant Numidæ, totam quatit ungula terram.

& in octauo,

Cùm ſequitur, ſummo ſonitu quatit ungula terram.

& in decimo ſeptimo.

It eques, & plauſu caua concutit ungula terram.

Vergilius,

Vnus, qui nobis cunctando reſtituit rem.

Ennius in duodecimo.

Vnus homo nobis cunctando reſtituit rem. Verg.

Corruit in uulnus, ſonitum ſuper arma dederunt.

Ennius in decimoſexto,

Concidit, & ſonitum ſimul inſuper arma dederunt.

Vergilius.

Et iam prima nouo ſpargebat lumine terras.

Lucretius in ſecundo,

Cum primum aurora reſpergit lumine terras. Verg.

albeſcere *Flammarum longos à tergo* * *inuoluere tractus.*

Lucretius in ſecundo,

Non'ne uides longos flammarum ducere tractus?

Vergilius,

Ingeminant abruptis nubibus ignes.

Lucretius in ſecundo,

Nunc hinc, nunc illinc abruptis nubibus ignes.

Vergilius,

Belli ſimulachra ciebat. *Lucretius in 2,*

Componunt, complent, belli ſimulachra cientur.

Vergilius,

Simulachraq; luce carentum. *Lucretius in quarto,*

Cum ſæpe figuras

Contuimur miras, ſimulachraq; luce carentum.

Vergilius.

Aſper acerba tuens retro redit.

Lucretius in quinto,

Aſper acerba tuens immani corpore ſerpens. Verg.

Tithoni croceum linquens Aurora cubile.

Furius in primo Annalium,

Interea Oceani liquens Aurora cubile

Vergilius,

Quod genus hoc hominũ? quæ'ue hunc tam barbara morem
Permittit patria? Furius in ſexto,
Quod genus hoc hominum Saturno ſancte create?

Vergilius,

Rumoresq́; ſerit uarios, ac talia fatur.

Furius in decimo,

Rumoresq́; ſerunt uarios, ac multa requirunt. Verg.
Nomine quenque uocans, reficitq́; in prælia pulſos,

Furius in decimo,

*Nomine*quoque ciet, dictorum tempus adeſſe* quenque
Commemorat. Deinde infrà,
Confirmat dictis, ſimul atque exuſcitat acreis
Ad bellandum animos, reficitq; ad prælia mentes.

Vergilius,

Dicite Pierides, non omnia poſſumus omnes.

*Lucretius in quinto, Lucilius

Maior erat natu, non omnia poßumus omnes.

Vergilius,

Diuerſi circunſpiciunt, hoc acrior idem.

Pacuuius in Medea,

Diuerſi circunſpicimus, horror percipit. Verg.
Ergo iter incœptum peragunt rumore ſecundo.

Sueuius in libro quinto,

Redeunt, referuntq́; petita rumore ſecundo. Verg.
Nunquam hodie effugies, ueniam quocunque uocaris.

Næuius in equo Troiano,

Nunquam hodie effugies, quin mea manũ moriare.

Vergilius,

Vendidit hic auro patriam, dominumq́; potentem

Impoſuit, fixit leges precio, atque refixit.

Varius de Morte,

Vendidit hic Latium populis, agrosq; Quiritum

Eripuit: fixit leges precio, atque refixit. Verg.

Vt gemma bibat, & Sarrano dormiat oſtro.

Varius de Morte,

Incubet & Tyrijs, atque ex ſolido bibat auro. Verg.

Talia ſecla ſuis dixerunt currite fuſis Catullus,

Currite ducentes ſubtegmina, currite fuſis. verg.

ſi *Felix heu, nimium felix*ni littora tantum*

Nunquam Dardaniæ tetigiſſent noſtra carinæ.

Catullus,

Iuppiter omnipotens, utinam non tempore primo

Gnoſia Cecropiæ tetigiſſent littora puppes. verg.

Magna oſſa, lacertosq; Extulit.

Lucilius *Ennius in decimoſeptimo,

Magna oſſa, lacertiq; Apparent homini.

Vergilius,

Placidam per membra quietem Irrigat.

Furius in primo,

Mitemq; rigat per pectora ſomnum. &,

Lucretius in quarto,

Nũc quibus ille modis ſomnus per mẽbra quietem irrigat.

Vergilius,

Camposq; liquentes.

Lucretius in ſexto de mari ſimile.

Et liquidam molem, camposq; natantes. Verg.

Et geminos, duo fulmina belli, Scipiadas.

Lucretius in tertio,

Scipiades, belli fulmen, Carthaginis horror. Verg.

Et ora

Et ora *Triſtia tentantum ſenſu torquebit amaror.*

Lucretius in ſecundo,

Fœdo pertorquent ora ſapore. Verg.

Morte obita qualeis fama eſt uolitare figuras.

Lucretius in primo,

Cernere uti uideamur eas, audireq; coram,

Morte obita, quorum tellus amplectitur oſſa.

Hinc eſt & illud vergilianum,

Et patris Anchiſæ gremio complectitur oſſa.

Ora modis attollens pallida miris.

Lucretius in primo,

Sed quædam ſimulachra modis pallentia miris. Verg.

Tum gelidus toto manabat corpore ſudor.

Ennius in decimoſexto,

Tunc timido manat ex omni corpore ſudor. Verg.

Labitur uncta uadis abies.

Ennius in decimoquarto.

Labitur uncta carina, uolat ſuper impetus undas.

vergilius,

Ac ferrus ingruit imber. *Ennius in octauo,*

Haſtati ſpargunt haſtas, fit ferreus imber. verg.

Apicem tamen incita ſummum

Haſta tulit. *Ennius in decimoſexto,*

Tamen inde uolans ſecum abſtulit haſta Inſigne.

Vergilius,

Puluerulentus eques furit, omnes arma requirunt.

Ennius in ſexto,

Balatum pecudes quatit, omnes arma requirunt.

Vergilius,

Nec uiſu facilis, nec dictu affabilis ulli.

Pleriſque placet Accius.

*Accius in Philoctete,

Quem neq; tueri contra, neq; affari queas. Verg.

Aut ſpolijs ego iam raptis laudabor opimis,

Aut leto inſigni.

Accius in armorum iudicio,

Nam trophæum ferere me à forti uiro, pulchrum eſt.

Si autem & uincar: unici à tali, nullum eſt probrum.

Vergilius,

Nec ſi miſerum fortuna Sinonem

Finxit: uanum etiam mendacemq; improba finget.

Accius in Telepho,

Nam ſi à me regnum fortuna, atque opes

Eripere quiuit, & uirtutem nequiuit. Verg.

Diſce puer uirtutem ex me, uerumq; laborem,

Fortunam ex aliis. Accius in armorum iudicio,

Virtuti is par, diſpar fortunis patris. Verg.

Iam iam nec maxima Iuno,

Nec Saturnius hæc oculis pater aſpicit æquis.

Accius in Antigona.

Iam iam neque dij regunt,

Neque profecto deum ſummus rex omnibus curat.

Vergilius,

Num capiti potuere capi? nũ incenſa cremauit Troia uiros?

Ennius in Io cum de Pergamis loqueretur:

Quæ neque Dardaniis campis potuere perire:

Nec cum capta, capi: nec cum combuſta, cremari. Verg.

Multi præterea, quos fama obſcura recondit.

Ennius in Alexandro,

Multi alij aduentant, paupertas quorum obſcurat nomina.

Vergilius,

Auden-

Audentes fortuna iuuat.

Ennius in ſeptimo,

Fortibus eſt fortuna uiris data. Verg.

Recoquunt patrios fornacibus enſes:
Et curuæ rigidum falces conflantur in enſem.

Lucretius in 5.

Inde minutatim proceßit ferreus enſis,
*Verſaq; in *obſcurum ſpecies eſt falcis ahenæ.* obſcœnū

Vergilius,

Pocula ſunt fontes liquidi, atq; exercita curſu Flumina.

Lucretius in 5.

Ad ſedare ſitim (fluuij fontesq; uocabant. Verg.
Quos rami fructus, quos ipſa uolentia rura
Sponte tulere ſua, carpſit,

Lucretius in 5.

Quod ſol, atque imbres dederant, quod terra crearat
Sponte ſua: ſatis id placarat pectora donum.

Quos locos aut integros, aut paucis admodum immutatis, ex antiquis latinis ſcriptoribus Vergilius tranſtulerit: quosq; ita mutauerit, ut origo tamen eorum facile deprehendatur. Cap. II.

Poſt uerſus ab aliis uel ex integro, uel ex parte trãſlatos, uel quædam immutando uerba, tanquã ſucco alio tinctas, nunc locus locos componere ſedet animo: ut unde formati ſint, quaſi de ſpeculo cognoſcas, Verg.

Nec ſum animi dubius, uerbis ea uincere magnum
Quàm ſit, & anguſtis hunc addere rebus honorem.
Sed me Parnaßi deſerta per ardua dulcis
Raptat amor: iuuat ire iugis, quà nulla priorum
Caſtaliam molli diuertitur orbita cliuo.

Lucretius in 1.

Nec me animi fallit, quàm ſint obſcura, ſed acri
Percußit thyrſos laudis ſpes magna meum cor:
Et ſimul incußit ſuauem mi in pectus amorem
Muſarum, quo nunc inſtinctus mente uigenti,
Auia Pieridum peragro loca, nullius antè Trita ſolo.

Accipe & alterum locum Maronis, illi unde traxerat comparandum, ut eundem colorem, ac penè ſimilem ſonum loci utriuſque reperias. Vergilius,

Si non ingentem foribus domus alta ſuperbis
Manè ſalutantum totis uomit ædibus undam:
Nec uarios inhiant pulchra teſtudine poſtes. & mox,
At ſecura quies, & neſcia fallere uita,
Diues opum uariarum, at latis otia fundis,
Speluncæ, uiuiq́; lacus, at frigida Tempe,
Mugitusq́; boum, molleſq́; ſub arbore ſomni.
Non abſunt illic ſaltus, ac luſtra ferarum,
Et patiens operum, paruoq́; aſſueta iuuentus.

Lucretius in 2.

Si non aurea ſint iuuenum ſimulachra per ædes,
Lampadas igniferas manibus retinentia dextris,
Lumina nocturnis epulis ut ſuppeditentur,
Nec domus argento fulgens, auroq́; renidens,
Nec citharam reboant laqueata, aurataq́; * templa:
tecta Cùm tamen inter ſe proſtrati in gramine molli,
Propter aquæ riuum, ſub ramis arboris altæ,
Non magnis opibus iucundè, corpora curant,
Præſertim cùm tempeſtas arridet, & anni
Tempora conſpergunt uiridantis floribus herbas.

Vergilius in Georg.

Non

Non umbræ altorum nemorum, non mollia poſſunt
Prata mouere animum; non qui per ſaxa uolutus
Purior electro campum petit amnis.

Lucretius in 2.

Nec teneræ ſalices, atque herbæ rore uigentes,
Fluminaq; ulla queunt ſummis labentia ripis
Oblectare animum, ſubitamq; auertere curam.

Ipſius uerò peſtilentiæ, quæ eſt in tertio Georgicon, color totus, & liniamenta pene omnia tracta ſunt de deſcriptione peſtilentiæ, quæ eſt in ſexto Lucretij. nam Vergiliana incipit:

Hic quondam morbo cœli miſeranda coorta eſt
Tempeſtas, totoq; autumni incanduit æſtu:
Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum.

Lucret. ue ro ſic incipit:

Hæc ratio quondam morborum, & mortifer æſtus
Finibus in Cecropis funeſtos reddidit agros,
Vaſtauitq; uias, exhauſit ciuibus urbem:

Sed quatenus totum locum utriuſque ponere, ſatis longum eſt, excerpam aliqua, ex quibus ſimilitudo geminæ deſcriptionis apparet. Vergilius,

Tum uero ardentes oculi, atque attractus ab alto
Spiritus interdum gemitu grauis, imaq; longo
Ilia ſingultu tendunt, it naribus ater
Sanguis, & oppreſſas fauces premit aſpera lingua.

Lucretius,

Principio caput incenſum feruore gerebant,
Et duplices oculos ſuffuſa luce rubentes.
Sudabant etiam fauces intrinſecus atro
Sanguine, & ulceribus uocis uia ſepta coibat.

Atque animi interpres manabat lingua cruore,
Debilitata malis, motu grauis, aſpera tactu.

Vergilius ſic ait:

Hæc ante exitium primis dant ſigna diebus.
& quæ darent ſigna, ſupra retulit idem.
Demiſſæ aures, inſertus ibidem
Sudor, & ille quidem morituris frigidus, aret
Pellis, & attactu tractanti dura reſiſtit. **Lucretius,**
Multaq; prætereà mortis tunc ſigna dabantur.
Perturbata animi mens in mœrore metuq;,
Triſte ſupercilium, furioſus uultus, & acer,
Sollicitæ porrò, plenæq; ſonoribus aures,
Creber ſpiritus, ac ingens, raroq; coortus,
Sudoriſq; madens per collum ſplendidus humor.
contacta *Tenuia ſputa minuta croci* contracta colore,*
Salſaq; per fauces rauca uix edita tuſsis.

Vergilius in Georg.

Profuit inſerto latices infundere cornu
Lenæos, ea uita ſaltus morientibus una.
Mox erat hoc ipſum exitio. **Lucretius,**
Nec ratio remedi communis certa dabatur.
Quod nam aliis dederat uitalis aeris auras
Voluere in ore licere, & cœli templa tueri.
Hoc aliis erat exitio, letumq; parabat.

Vergilius,

Prætereà nec iam mutari pabula refert,
Quæſitæq; nocent artes, ceſſere magiſtri.

Lucretius,

Nec requies erat ulla mali, defeſſa iacebant
Corpora, muſſabat tacito medicina timore.

Vergi-

Vergilius,

Ipſi eſt aer auibus non æquus, & illæ
Præcipites alta uitam ſub nube relinquunt.

Lucretius,

Nec tamen omnino temere illis ſedibus ulla
Comparebat auis, nec triſtia ſecla ferarum
Exibant ſyluis, languebant pleraque morbo,
Et moriebantur.

Non'ne uidentur nobis membra huius deſcriptionis ex uno fonte manaſſe? ſed rurſus locos alios comparemus.* *uobis hæc membra*

Vergilius,

Gaudent perfuſi ſanguine fratrum,
Exilioq́; domos, & dulcia limina mutant.

Lucretius in tertio,

Sanguine ciuili rem conflant, diuitiasq́;
Conduplicant auidi, cædem cæde accumulantes,
Crudeles gaudent in triſti funere fratris.

Vergilius,

Multa dies; uariusq́; labor mutabilis æui
Rettulit in medius, multos alterna reuiſens
Luſit, & in ſolido rurſus fortuna locauit.* *folio*

Ennius octauo,

Multa dies in bello conficit unus.
Et rurſus multæ fortunæ fortè recumbunt.
Haudquanquam quenquam ſemper fortuna ſecuta eſt.

Vergilius Aeneidos 12.

O præſtans animi iuuenis, quantum ipſe feroci
Virtute exuperas, tanto me impenſius æquum eſt
Conſulere, atque omneis metuentem expendere caſus.

Accius in Antigona,

Quantò magis te iſtiuſmodi eſſe intelligo,
Tantò Antigona magis me par eſt tibi
Conſulere, & parcere.

Vergilius,

O lux Dardaniæ, ſpes ò fidiſſima Teucrum, & reliqua.

Ennius in Alexandro,

O lux Troiæ germane Hector,
Quò *Quid ita cum tuo lacerato corpore miſer?*
Aut qui te ſic reſpectantibus tractauere nobis?

Vergilius Georg. 3.

Fræna Pelethronij Lapythæ, gyroſq; dedere
Impoſiti dorſo, atque equitem docuere ſub aruis
Inſultare ſolo, & greſſus glomerare ſuperbos.

Varius de Morte,

Quem non ille ſinit lentæ moderator habenæ,
Quà uelit ire, ſed anguſto prius ore coercens,
Inſultare docet campis, fingitq; morando.

Vergilius in Bucol.

Talis amor Delphnin, qualis cum feſſa iuuencum
Per nemora, atque altos quærendo bucula lucos,
Propter aquæ riuum uiridi procumbit in ulua
Perdita, nec ſeræ meminit eccedere nocti.

Varius de Morte,

Ceu canis umbroſam haſtrans Cortynia uallem,
Si ueteres potuit ceruæ comprendere luſtrat,
Sæuit in abſentem, & cir:um ueſtigia luſtrans,
Aethera per nitidum tenues ſectatur odores.
Non amnes illam medij, non ardua tardant,
Perdita nec ſeræ meminit decedere nocti.

Vergilius,

Nec

.Nec te tua funera mater
Produxit, preßi'ue oculos, aut uulnera laui.

Ennius in Cteſiphonte,

Neque terram inijcere, neque cruenta
Conueſtire mihi corpora licuit,
Neque miſeræ lauere lachrymæ ſalſum ſanguinem.

Vergilius in Bucol.

Nanque canebat uti magnum per inane coacta
Semina terrarumq́;, animæq́;, marisq́; fuiſſent,
Et liquidi ſimul ignis, ut is exordia primis
Omnia, & ipſe tener mundi concreuerit orbis.
Tum durare ſolum, & diſcludere Nerea ponto
Cœperit, & rerum paulatim ſumere formas.
Imq́; nouum terræ ſtupeant luceſcere ſolem.

Lucretius in quinto, ubi de confuſione orbis ante hunc ſtatum loquitur:

His neque tam Solis rota cerni lumine claro
Altiuolans poterat, neque magni ſidera mundi,
Nec mare, nec cœlum, nec denique terra, nec aer,
Nec ſimilis noſtris rebus res ulla uideri,
Sed noua tempeſtas quædam, molesq́; coorta
Diffugere inde loci partes cœpere, paresq́;
Cum paribus iungi res, & diſcludere mundum,
Membraq́; diuidere, & magnas diſponere partes.

& infrà.

Hoc eſt à terris magnum ſecernere cœlum,
Et ſeorſum mare uti ſecreto humore pateret,
Seorſum item puri ſecretiq́; ætheris ignis.

& infrà,

Omnia enim magis hæc ex leuibus, atque rotundis.

Vergilius Aeneidos 2.

Cum fatalis equus ſaltu ſuper ardua uenit
Pergama, & armatum peditem grauis attulit aluo.

Ennius in Alexandro,

Nam maximo ſaltu ſuperauit:
Grauidus **Grauibus armatis equus,*
Qui ſuo partu ardua perdat Pergama. Verg.
Tum pater omnipotens, rerum cui ſumma poteſtas,
Infit, eo dicente, deum domus alta ſileſcit,
Et tremefacta ſolo tellus, ſilet arduus æther.
Tum uenti poſuere, premit placida æquora pontus.

Enniuus in Scipione,

Mundus cœli uaſtus conſtitit ſilentio,
Et Neptunus ſæuus undis aſperis pauſam dedit,
Sol equis iter repreſſit ungulis uolantibus.
Conſtitere amnes perennes, arbores uento uacant.

Vergilius,

Itur in antiquam ſyluam ſtabula alta ferarum:
Procumbunt piceæ, ſonat icta ſecuribus ilex,
Fraxineæq; trabes, cuneis & fiſſile robur
Scinditur, aduoluunt ingentes montibus ornos.

Ennius in ſexto,

Incedunt arbuſta per alta ſecuribus cædunt,
Percellunt magnas quercus, exciditur ilex.
Fraxinus frangitur, atque abies conſternitur alta.
Pinus proceras peruertunt. omne ſonabat
Arbuſtum in fremitu ſyluai frondoſai. Verg.
Diuerſi magno ceu quondam turbine uenti
Confligunt, Zephyruſq;, Notuſq;, & lætus Eois
Eurus equis.

Ennius

Ennius in 17.

Concurrunt ueluti uenti cum ſpiritus Auſtri.
Imbricitor, Aquiloq; ſuo cum flamine contrà,
Inde mari magno fluctus extollere certant.

Vergilius,

Nec tamen, hæc cum ſit hominumq; boumq; labores,
Verſando terram experti, nihil improbus anſer.

Lucretius in quinto,

Sed tamen interdum magno quæſita labore,
Cum iam per terras frondent, atque omnia florent,
Aut nimis torrens feruoribus æthereus Sol,
Aut ſubiti perimunt imbres, gelidæq; pruinæ,
Flabraq; uentorum uiolento turbine uexant.

Sunt alij loci plurimorũ uerſuum, quos Maro in opus ſuum cũ paucorũ immutatione uerborũ à ueteribus tranſtulit. & quia longum eſt uniuerſos ex utroque tranſcribere, libros ueteres notabo, ut qui uolet illic legendo, æqualitatem locorum conferendo miretur, In primo Aeneidos tẽpeſtas deſcribitur & Venus apud Iouẽ queritur de periculis filij, & Iupiter eã de futurorum proſperitate ſolatur. Hic locus totus ſumptus à Næuio eſt, ex primo libro belli Punici. illic .n. æquè Venus Troianis tẽpeſtate laborantibus cum Ioue queritur: & ſequuntur uerba Iouis filiam conſolantis ſpe futurorum. Item de Pandaro & Bitia aperiẽtibus portas, locus acceptus eſt ex libro quintodecimo Ennij, qui induxit Hiſtros duos in obſidione erupiſſe portã, & ſtragem de obſidente hoſte feciſſe. Nec Tullio compilando, dummodo undique ornamenta ſibi conferret, abſtinuit. O' fama ingens, ingentior armis Vir Troiane. Nempe hoc ait, Aeneam famã ſuã factis fortibus ſupergreſſum, cum plerunq fama ſit maior

rebus. Senſus hic in Catone Ciceronis his uerbis: Contingebat in eo, quod pleriſque contra ſolet, ut maiora omnia re, quàm fama, uiderentur, id quod non ſæpe euenit, ut expectatio cognitione, aures ab oculis uincerentur. Item, *Proximus huic longo, ſed proximus interuallo.* Cicero in Bruto, *Duobus igitur ſummis Craſſo & Antonio L. Phllippus proximus accedebat, ſed longo interuallo, tamen proximus.*

Quos locos primum alii ex Homero tranſtulerit, inde Vergilius operi ſuo aſciuerit. Cap. III.

S*Vnt quædam apud Vergilium, quæ ab* Homero *creditur tranſtuliſſe: ſed ea docebo à noſtris auctoribus ſumpta, qui priores hæc ab Homero in carmina ſua traxerant: quod quidem ſummus* Homericæ *laudis cumulus eſt: quod cum ita à plurimis aduerſus eum uigilatum ſit, coactæq; omnium uires manum contrà fecerint: ille uelut pelagi rupes immota reſiſtit.* Homerus de Aiacis *forti pugna ait:*

Iliad. 16. Αἴας δ' οὐκέτ' ἔμιμνε, βιάζετο γὰρ βελέεσσι,
Δάμνα μὶν ζηνός τε νόος, καὶ Τρῶες ἀγαυοὶ
Βάλλοντες. δεινὴν δὲ περὶ κροτάφοισι φαεινὴ
Πήληξ βαλλομένη καναχὴν ἔχε βάλλετο δ' αἰεὶ
Καμφάλα ρ' εὐποίηθ'. ὁ δ' ἀριϛερὸν ὦμον ἔκαμνεν,
Ἔμπεδον αἰὲν ἔχων σάκος αἰόλον. οὐδὲ δύναντο
Ἀμφ' αὐτῷ πελεμίξαι, ἐρείδοντες βελέεσσιν.
Αἰεὶ δ' ἀργαλέῳ ἔχετ' ἄσθματι. καδδὲ οἱ ἱδρὼς
Πάντοθεν ἐκ μελέων πολὺς ἔρρεεν. οὐδέ πῃ εἶχεν
Ἀμπνεῦσαι, πάντῃ δὲ κακὸν κακῷ ἐϛήρικτο.

Hunc locum Ennius *in decimoquinto ad pugnam Cælij Tribuni his uerſibus transfert:*

Vndique conueniunt, uelut imber, tela tribuno
Configunt parmam, tinnit haſtilibus umbo,

Aerato ſonitu galeæ, ſed nec pote quiſquam
Vndique nitendo corpus diſcerpere ferro.
Semper abundantes haſtas frangitq; quatitq;
Totum ſudor habet corpus, multumq; laborat.
Nec reſpirandi fit copia præpete ferro.
Hiſtri tela manu iacientes ſollicitabant.

Hinc Vergilius eundem locum de incluſo Turno gratia ele gantiore compoſuit:

Ergo nec clypeo iuuenis ſubſiſtere tantum,
Nec dextra ualet, obiectis ſic undiq; telis
Obruitur: ſtrepit aſſiduo caua tempora circum
Tinnitu galea, & ſaxis ſolida æra fatiſcunt.
Diſcuſſæq; iubæ capiti, nec ſufficit umbo
Ictibus: ingeminant haſtis & Troes, & ipſe
Fulmineus Mneſtheus: tum toto corpore ſudor
Liquitur, & piceum (nec reſpirare poteſtas.)
Fulmen agit feſſos, quatit æger anhelitus artus.

Homerus ait:

Φράξαντες δόρυ δουρὶ, σάκος σάκεϊ προθελύμνῳ Iliad. 13.
Ἀσπὶς δ᾽ ἀσπίδ᾽ ἔρειδε, κόρυς κόρυν, ἀνέρα δ᾽ ἀνήρ.

Furius in quarto Annali,

Preſſatur pede pes, mucro mucrone, uiro uir.

Hinc Vergilius ait,

Hæret pede pes, denſusq; uiro uir. Homeri eſt:

Πληθὺν δ᾽ οὐκ ἂν ἐγὼ μυθήσομαι, οὐδ᾽ ὀνομήνω Iliad. 2.
Οὐδ᾽ εἴ μοι δέκα μὲν γλῶσσαι, δέκα δὲ ςόματ᾽ εἶεν
Φωνὴ δ᾽ ἄρρηκτος, χάλκεον δέ μοι ἦτορ ἐνείη.

Hunc ſecutus Hoſtius poeta in lib. 2. belli Hiſtrici ait:

Non ſi mihi linguæ
Centum, atque ora ſient totidem, uocesq; liquatæ.

Hinc

Hinc Vergilius ait:

Non mihi ſi linguæ centum ſint, oraq; centum.

Homerica deſcriptio eſt equi fugientis, in hæc uerba:

Iliad.6. Ὡς δ' ὅτέ τις στατὸς ἵππος ἀκοστήσας ἐπὶ φάτνῃ,
Δεσμὸν ἀπορρήξας, θείει πεδίοιο κροαίνων,
Εἰωθὼς λούεσθαι ἐϋρρεῖος ποταμοῖο
Κυδιόων, ὑψοῦ δὲ κάρη ἔχει, ἀμφὶ δὲ χαῖται
Ὤμοις ἀΐσσονται, ὁ δ' ἀγλαΐηφι πεποιθώς.

Ennius hinc traxit:

fatus *Et tum ſicut equus, qui de præſepibus* actus,*
Vincla ſuis magnis animis abrupit, & inde
Fert ſeſe campi per cærula lætaq; prata
Celſo pectore, ſæpe iubam quaſſat ſimul altam,
Spiritus ex anima calida ſpumas agit albas. Verg.
Qualis ubi abruptis fugit præſepia uinclis, &c.

Nemo ex hoc uiles putet ueteres poetas, quod uerſus eorum ſcabri nobis uidentur. Ille enim ſtylus Enniani *ſeculi auribus ſolus placebat: & diu laborauit ætas ſecuta, ut magis huic molliori ſtylo acquieſceretur. Sed ulterius non moror Cecinnam, quin & ipſe probat, quæ meminit Maronem ex antiquitate tranſtuliſſe.*

De uocabulis latinis, Græcis, Barbariſq;, quibus Vergilius primus uſus eſſe uideri poſſit, cum tamen antè & ueteres iiſdem uſus ſint. Cap. IIII.

T*Vm Cecinna: In uerſibus uel in locis, quantum ſibi Maro ex antiquitate quæſiuerit,* Furius *ut memor & ueteris, & nouæ auctorum copiæ diſſeruit.* Ego *conabor oſtendere hunc ſtudioſiſſimum uatem, & de ſingulis uerbis ueterum aptiſſimè iudicaſſe, & inſeruiſſe lecta operi ſuo uerba, quæ nobis noua uideri facit incuria uetuſtatis. ut*

ecce Addita, pro inimica & infeſta, quis non extimet poetam arbitrio ſuo nouum uerbum ſibi uoluiſſe fabricari? ſed non ita eſt: nam quod ait: Nec Teucris addita Iuno uſquam aberit, id eſt affixa, & per hoc infeſta, hoc iam dixerat Lucilius in libro 14. his uerſibus: Additus.

Si mihi non prætor ſiet additus, atque agitet me,
Non malè ſic ille, ut dico, me extenderat unus Verg.
Manè ſalutantum totis uomit ædibus undam. Vomere undam.

Pulchrè Vomit undam, & antiquè: nam ait Ennius:

Et Tyberis flumen uomit in mare ſalſum

Vnde & nunc Vomitaria in ſpectaculis dicimus, unde homines glomeratum ingredientes, in ſedilia ſe fundũt. Agmẽ pro actu, & ductu quodam ponere non inelegans eſt: ut, Vomitaria. Agmen.

Leni fluit agmine Tybris. imò & antiquum eſt.

Ennius enim in quinto ait:

Quod per amœnam urbem leni fluit agmine flumen.

Quod ait crepitantibus urere flammis, non nouum uſurpauit uerbum, ſed prior Lucretius in ſexto poſuit: Crepitantibus flammis.

Nec res ulla magis quàm Phœbi Delphica laurus
Terribili ſonitu flamma crepitante crematur.
Tum ferreus haſtis Horret ager. Horret mire ſe habet. Horret ager.

Sed & Ennius in decimoquarto:

Horreſcit telis exercitus, aſper utriq;,
& in Erechtheo,
Arma rigent, horreſcunt tela. & in Scipione,
Sparſis haſtis longis campus ſplendet & horret.
Sed & ante omnes Homerus, Iliad. 13.

Ἔφριξεν δὲ μάχη φθισίμβροτος ἐγχείῃσι
Μακρῇς, ἃς εἶχον ταμεσίχροας.

Splendet tremulo ſub lumine pontus. Tremulũ lumen.

Tremulum lumen de imagine rei ipſius expreſſum eſt. ſed prior Ennius in Menalippe,

Lumine ſic tremulo terra, & caua cærula cadent.

& Lucretius in ſexto,

Prætereà Solis radijs iactatur aquai.

Humor, & in lucem tremulo rareſcit ab æſtu.

Vmbracula, Hic candida populus antro Imminet, & lentæ texũt umbracula uites. Sunt qui extiment hoc uerbũ umbracula, Vergilio auctore compoſitum, cum Varro rerum diuinarũ lib. 10. dixerit, nonnullis magiſtratibus in oppido id genus umbraculi conceſſum. Et Cicero in quinto de Legibus, Vis'ne igitur (quoniam Sol Paululum à meridie iam deuexus uidetur, neque dum ſatis ab his nouellis arboribus omnis hic locus opacatur) deſcendatur ad Lirim: eaq́; quæ reſtant, in illis alnorum umbraculis perſequamur? Similiter in Bruto, Sed ut & Theophraſti doctiſsimi hominis umbraculis, &c.

Tranſmittere. Tranſmittunt curſu campos; atque agmina cerui

Puluerulenta fuga glomerant.

Quod ait ſpecioſe, tranſmittunt, pro tranſeunt,

ſic & Lucretius in ſecundo:

Et circumuolitant equites, medioſq́; repente

Tranſmittunt ualido quatientes impete campos.

Sed & Peſtanus, Vibanenſis ſic ait: Pedibus equos tranſmiſimus: quod eſt, tranſiliuimus. Quam tota chors imitata, relictis Ad terram defluxit equis. Sic Furius in primo,

Defluere. Ille graui ſubitò deuinctus uulnere habenas

Miſit equi, lapſuſq́; in humum defluxit, & armis,

Reddidit æratis ſonitum.

Diſcludere. Tum durare ſum, & diſcludere Nerea ponto

Cæperit. Ferit aures noſtras hoc uerbum diſcludere,

ut

ut nouum. ſed prior Lucretius in quinto,

Dffugere inde loci partes cœpere, pareſq́;

Cum paribus iungi res, & diſcludere mundum.

Paſtorem Tityre *pingues*

Paſcere oportet oues, deductum dicere carmen. Deductū carmen.

Deductum *pro tenui & ſubtili eleganter poſitū eſt. Sic autem & Afranius in* Virgine: Verbis pauculis reſpondit, triſtis uoce deducta: malleq; ſe non quieuiſſe, dixit. *Item apud* Cornificium, Deducta mihi uoce garrienti. *Sed hæc ab illo fluxerunt, quod* Pomponius *in* Atellana, *quæ* Calende Martiæ *inſcribitur, ait:* Vocem deducas oportet, ut mulieris uideantur uerba. Iube modo afferatur unus, ego uocem reddā tenuem & tinnulam, & infra, Etiam nunc uocem deducam.

Proiectaq́; ſaxa Pachini Radimus. *Proiecta, ſi ſecundum conſuetudinem dicatur, intelligitur abiecta: ſi ſecundum ueteres, proiecta porrò iactata. Alibi ait,* Proiectus

Proiecto *dum pede læuo Aptat ſe pugnæ. Sed &* Siſenna *in ſecundo dixit:* Et Marſi propius ſuccedunt. atque ita ſcutis proiectis, tectis ſaxa certatim lenta manibus cōijciunt in hoſtes. *Et in eodē,* Vetus atq; ingens erat arbor ilex, quæ circum proiectis ramis maiorem partem loci ſummi tegebat. *Et* Lucretius *in tertio.*

Quamlibet immani proiectu corporis extet.

Et tempeſtiuam in ſyuiis euertere pinum. Tempeſtiua pinus.

Hoc *uerbū de pino tēpeſtiua à* Catone *ſumpſit, qui ait:* Pineā nucē cū effodies, luna decreſcente eximito poſt meridiē, ſine uento auſtro. Tū uerò erit tēpeſtiua, cū ſemē ſuū maturum erit. *Inſeruit operi ſuo & Græca uerba, ſed nō primus hoc auſus. Auctorum.n. ueterum audaciā ſecutus eſt.* Dependent lychni laquearibus aureis. *Sic ut* Ennius *in 9.* Lychno

rum lumina bis ſex. & *Lucretius in quinto*

Quin etiam nocturna tibi terreſtria quæ ſunt
Lumina, pendentes lychni. *Lucilius*

in 1. *Porrò chænopodas, clinopodas, lychnosq́; & diximus cennos ante pedes lecti atq; lucernas.* Et *quod dixit,*

Aethra. *Nec lucidus æthra Siderea polus: Ennius prior dixerat in* 16. *Interea fax Occidit, Oceanumq́; rubra tracti obruit æthra.* Et *Ilius in Theutrante Flamincā per æthrā altè feruidā ferri facē. Dædala Circe, quia Lucretius dixerat Dædala tellus.*

Reboare. Dædalus. *Reboāt ſyluæq́; & magnus Olympus, q̄a ē apud Lucretiū: Nec cithara reboāt laqueata aurataq́; tecta.* Sed *hac licētia largius ſunt uſi ueteres parcius Maro. quippe*

açaciam *illi dixerunt & pauſam, & machærā, & *acotiā, & malacē, & alia ſimilia.* Necnon & *Punicis Oſcisq́; uerbis uſi sūt ueteres, quorū imitatione Vergilius peregrina uerba non reſpuit, ut in illo, Sylueſtres uri aſsiduè.*

Vri. Camurus *Vri .n. Gallica uox eſt, qua feri boues ſignificantur.* Et, *Camuris hirtæ ſub cornibus aures. Camuris peregrinū uerbū, eſt.i. in ſe redeuntibus.*

Camera. *Et fortè nos quoque hac ratione cameram figuramus.*

Epitheta, quæ apud Vergilium noua uidentur, uetuſtioribus quoque in uſu fuiſſe. Cap V.

M*Vlta quoq; epitheta apud Vergilium ſunt, quæ ab ipſo facta creduntur: ſed & hæc à ueteribus tracta monſtrabo. Sunt autem ex his alia ſimplicia, ut Gradiuus,*

Mulciber *Mulciber: alia compoſita, ut arcitenens, uitiſator. Sed prius de ſimplicibus dicam:* Et *diſcinctos Mulciber Afros. Mulciber eſt Vulcanus, quòd ignis ſit, & omnia mulceat ac domet. Actius in Philoctete:* Heu *Mulciber arma ignauo inuicta es fabricatus & manu.* Et *Egnatius de Rer.nat.lib.*1. *Deniq; Mulciber & ipſe ferens altiſsima cœli contingunt,*

Hœdiq;

Hœdiq; petulci Floribus inſultet. Lucret.in 2. Petulchus.

Præterea teneri tremulis in uocibus hœdi

Corniferas norunt matres, agniq; petulci.

Illud audaciæ maximæ uideri poßit, quod ait in Bucolicis: Et *liquidi ſimul ignis, pro puro uel lucido, ſeu pro effuſo & abundanti: niſi prior hoc epitheto* Lucr. *uſus fuiſſe in* 6. Liquidus ignis.

Hac etiam fit uti de cauſa mobilis ille

Deuolet in terram liquidi calor aureus ignis.

Triſtis *pro amaro translatio decens eſt. ut*, Triſtesq; *lupini.* Et ita Ennius *in lib.* Sabinarum 4. *Neq; triſte quæritat ſinapi, neq; cepe mœſtũ.* Auritos *lepores nõ Maro primus uſurpat, ſed Afranium ſequitur: qui in prologo ex perſona* Priapi *ait: Nã* ꝙ *uulgo prædicant aurito me parẽte natũ, non ita eſt.* Et ut cõpoſita ſubiungã, quod ait Verg. Triſtis pro amaro. Auritus lepus.

Vidi turicremis cum dona imponeret aris,

iam Lucretius *in ſecundo dixerat*:

Nam ſæpe ante deum uitulus delubra decora,

Turicremas propter mactatus concidit aras Turicremus.

Quã pius arcitenens. Hoc *epitheto uſus eſt* Næuius *belli* P. *lib.* 2. *Deinde pollens ſagittis inclytus arcitenens, ſanctusq; Delphis prognatus* Pythius *Apollo.* Idem *alibi*,

Cum tu arcitenens ſagittis pollens dea. Arcitenens.

Sed & Hoſtius *libro ſecundo belli Hiſtrici:* Dia *Minerua, ſimul autem inuictus* Apollo, *Arcitenens*, Latonius. *Etiã*, *Siluicolæ* Fanni. Neuius *lib.* 1. *belli Punici*,

Syluicolæ homines belliq; inertes. Accius *in* Bacchis, Syluicolæ.

Syluicolæ ignota inuiſentes loca.

Deſpiciens marc ueliuolum. Liuius *in* Helena, Veliuolũ.

Tu qui permẽſus ponti maria alta ueliuola. Enn.in 14.

Cum procul aſpitiunt hoſtes accedere uentis

Nauibus ueliuolis. Idem in Andromache,
Rapit & ex alto naues ueliuolas.

Vitiſator *Vitiſator ſeruans curuam ſub imagine falcem.*
Accius in Bacchis,

euhyia *O'Dionyſe pater optime uitiſator Semela genitus * euchia.*

Noctiuagus. *Almaq; curru noctiuago Phœbe.*
Egnatius de rerum natura libro primo:
Roſida noctiuagis aſtris labentibus Phœbe,
Pulſa loco ceſſit concedens lucibus altis,
Tu nubigenas inuicte bimembreis, Cornific. in Glauco,

Bimembres. *Centauros fodere bimembres.*

Caprigenum. *Caprigenumq; pecus nullo cuſtode per herbas.*
Pacuuius in Paulo,
Quamuis caprigeno pecori grandior greſsio eſt.
Accius in Philoctete,
Caprigenum trita ungulis. Idem in Minotauro,
Taurigeno ſemine ortum fuiſſe an humano.

Decenter & his epithetis Vergilius uſus eſt, pro ſagitta, uolatile ferrum, & pro Romanis gentem togatam quorũ altero Sueuius, altero Laberius uſus eſt. nam Sueuius in lib. 5. ait, Volucrumq; uolatile telũ. Ac Laberius in Ephebo: Licentiam ac libidinẽ ut tollam petis togatæ ſtirpis. Idẽ infra, Idcirco ope noſtra dilatatum eſt dominium togatæ gentis.

De figuris illis, quæ ita ſint peculiares Vergilio, ut apud alios aut raro, aut nunquam reperiantur. Cap. VI.

Figuras uero, quas traxit de uetuſtate, ſi uolentibus uobis erit, cum repentina memoria ſuggeſſerit, enumerabo. ſed nunc dicat uolo Seruius, quæ in Vergilio notauerit, ab ipſo figurata, nòn à ueteribus accepta; uel auſu poetico noue quidem, ſed decenter uſurpata. quotidie enim

Romanæ indoli enarrando eundem uatem, neceſſe eſt habeat huius annotationis ſcientiam promptiorem. Placuit uniuerſis electio: in reliqua ſuffecti etiam adhortati ſunt Seruium, ut quæ in ſe refuſa ſunt, annotaret. Ille ſic incipit: Vates iſte uenerabilis, uarie modo uerba, modo ſenſus figurando multum latinitati leporis adiecit: qualia ſunt hæc,

Suppoſita de matre nothos furata creauit:

Vt ipſa creauit, quos creari fecerit. Tepidaq; recentē Cæde locum: cum locus recens cæde, nouè dictus ſit. &,

Hæc ait, & ſocij ceſſerunt æquore iuſſo.

pro eo quod iuſſit ceſſerunt. &,

Ceſo ſparſurus ſanguine flammas.

qui ex cæſis uidelicet profunditur.

Vota Deum primo uictor ſoluebat Eoo.

pro, quæ dijs uota ſunt.

Et me conſortem nati concede ſepulchro.

Alius dixiſſet,

Et me conſortem nato concede ſepulchri. &,

Illa uiam celerans per mille coloribus arcum.

id eſt, per arcum mille colorum. &,

Hic alij ſpolia occiſis direpta Latinis

Conijciunt igni. Pro in ignem. &,

Corpore tela modo, atque oculis uigilantibus exit.

Tela exit, pro uitat. &,

Senior leto canentia lumina ſoluit. Pro uetuſtate ſenilia.

Exſeq; arboris antro. pro cauerna. &,

Frontem obſcœnam rugis arat.

arat non nimie, ſepulchrè dictum.

Terſeciū ærato circūfert tegmine ſyluā. pro iaculis. &, Vir gregis. Pro capro. Et illa quam pulchra ſunt,

Aquæ mons,teloru͂ ſeges,ferreus imber, ut apud Homeru͂,

Δαῖνὸν ἕσσο χιτῶνα κακῶν ἕνεχ' ὅσα ἔοργας.

Dona laboratæ Cereris. &,

Oculiſq́; aut pectore noctem, Accipit. &,

Vociſq́; offenſa reſultat Imago. &,

Pacemq́; per aras. Exquirunt. &,

Paulatim abolere Sychæum Incipit.

Sæpe etiam uerba pro uerbis pulchrè ponit,

Oraq́; corticibus ſumunt horrenda cauatis,

Ora pro perſonis, &,

Diſcolor unde auri per ramos aura refulſit. *Quid eſt enim aura auri? aut quemadmodum aura refulget? ſed tamen pulchrè uſurpauit.* &,

Simili frondeſcit uirga metallo.

Quàm bene uſus eſt, frondeſcit metallo? &

Nigri cum lacte ueneni.

Nigro imponere nomen lactis. &,

Haud aliter iuſtæ quibus eſt Mezentius iræ.

Odio eſſe aliquem, uſitatu͂: iræ eſſe,inuentum Maronis *eſt.*

Item de duobus incipit dicere, & in unum deſinit:

Interea reges,ingenti mole Latinus

Quadriiugo inuehitur curru. ut eſt apud Hom.

Οἱ δὲ δύω σκόπελοι, ὁ μὲν οὐρανὸν εὐρὺν ἱκάνει. &

ὀδυσ. μ. *Ὀξείῃ κορυφῇ νεφέλη δέ μιν ἀμφιβέβηκε.*

Protinus Orſilochum & Buten, duo maxima Teucrum

Corpora, ſed Buten aduerſum cuſpide fixit. &c.

Iuturnam miſero, fateor, ſuccurrere fratri

Suaſi. *cum ſolitum ſit dici, Iuturnæ ſuaſi.*

Vrbem quam ſtatuo ueſtra eſt. &

Tu modo quos in ſpem ſtatues ſubmittere genti

Præci-

Præcipuum iam inde à teneris impende laborem, pro in eos impende.

Facit pulcherrimas repetitiones:

Nam neque Parnaſſi uobis iuga, nam neque Pindi
Vllam moram fecere.
Quæ uobis quæ digna uiri pro talibus auſis?
Vidiſtis quo Turnus equo, quibus ibat in armis?

Nec interpoſitiones eius otioſæ ſunt.

Si te nulla mouet tantarum gloria rerum:
At ramũ hũc (aperit ramũ qui ueſte latebat) Agnoſcas.
Vt ſceptrum hoc (dextra ſceptrum nam fortè gerebat)
Nunquam fronde leui.

Et illa mutatio elegantiſſima eſt, ut de quo loquebatur, ſubitò ad ipſum uerba conuertens:

Vt bello egregias idem disiecerit urbes,
Troiamq; Oechaliamq;, & duros mille labores
Reges ſub Euryſtheo fatis Iunonis iniquæ
Pertulerit, tu nubigenas inuicte bimembreis, & reliqua.

Illa uero intermiſſio,

Quos ego: ſed motus præſtat componere fluctus.

tracta eſt à Demoſthene: ἀλλ' ἐμοὶ μὲν οὐ βούλομαι δὲ δυσχερὲς εἰπεῖν οὐδὲν ἀρχόμενος τοῦ λόγου.

Hæc uero quàm poetica indignatio,

Prò Iuppiter ibit, Hic ait, Hæc miſeratio,
O patriæ, ò rapti nequicquam ex hoſte penates. & illa trepidatio,
Ferte citi ferrum, date tela, & ſcandite muros:
Hoſtis adeſt. & conqueſtio,

Méne igitur ſocium tantis adiungere rebus Niſe fugis?

Quid illa excogitatio nouorum intellectuum? ut,

Mentitaq́; tela. & *, Ferrum armare ueneno,* & *,*
Cultusq́; feros mollire colendo, & *,*
Exuerint ſylueſtrem animum. & *,*
virgineumq́; alte bibit acta cruorem.
ut apud Homerum de Haſta,
Λιλαιομένη χροὸς ἆσαι. & *,*
Pomaq́; degenerant, ſuccos obita priores. & *,*
Glacie curſus frenaret aquarum. & *,*
Miſtaq́; ridenti colocaſia fundata acantho. & *,*
Eſt mollis flamma medullas.
Interea & tacitum uiuit ſub pectore uulnus, & *,*
Duro ſub robore uiuit
Stuppa uomens tardum fumum. & *,*
Sæuitq́; canum latratus in auras. & *,*
Cælataq́; amnem fundens pater Inachus urna. & *,*
Affixæ uenis, animasq́; in uulnere ponunt.
& quicquid de apibus dixit in uirorum fortium ſimilitudinem, ut adderet quoque mores, & ſtudia, populos & prælia, quid plura? ut & quirites uocaret. Dies me deficiet, ſi omnia perſequi à Vergilio figurata uelim. ſed ex his, quæ dicta ſunt, omnia ſimilia lector diligens annotabit.

Vexare, illaudatus, & ſquallere apud Virg. ꝙ ſignificẽt. c. 2

CVm Seruius iſta diſſereret, Prætextatus Auienũ Euſtathio inſuſurrantẽ uidens, Quin age, inquit, Euſtathi uerecundiam Anieni probi adoleſcentis iuua, & ipſe publicato nobis quod immurmurat. Euſtathius, Iandudum, inquit, multa de Vergilio Seruium geſtit interrogare, quorũ enarratio reſpicit officium literatoris, & tẽpus indulgeri optat, quo de obſcuris ac dubijs ſibi à doctiore fiat certior, Et pretextatus, Probo, inquit, mi Auiene, ꝙ ea, de quibus

quibus ambigis, clam te eſſe non pateris. unde exortus ſit à nobis doctiſſimus doctor, ut te ſecum negotiũ habere patiatur, quia in commune proficient, quæ deſideras audire. ne tu modo ultra ceſſes æperire Seruio uiam de Vergilio diſſerendi. Tum *Auienus totus conuerſus in Seruiũ:* Dicas uolo, *inquit, doctorũ maxime, quid ſit, quod cũ* Verg. *anxiè ſemper diligẽs fuerit in uerbis pro cauſæ merito uel atrocitate ponẽdis, incurioſè & abiectè in his uerſibus: uerbum poſuit:*

Candida ſuccinctam latrantibus inguina monſtris,
Dulichias uexaſſe rates.

V*exaſſe.n. uerbum eſt leuis ac parui incommodi, nec tam atroci caſui congruens, cũ repẽte homines à bella immaniſſima rapti laniatiq; ſint. Sed & aliud huiuſcemodi deprehẽdi.* Gell. lib. 2. cap. 6.

Quis aut Euryſthea *durum,*
Aut illaudati neſcit Buſiridis *aras?*

hoc enim uerbum, illaudati, non eſt idoneum ad exprimendam ſceleratiſſimi hominis deteſtationem, qui, quòd homines omnium gentium immolare ſolitus fuit, nun laude indignus eſt, ſed deteſtatione, execrationeq; totius generis humani dignus eſt. Sed nec hoc uerbum ex diligentia V*ergiliana uenire mihi uidetur.* Per *tunicam ſquallentem auro. non enim conuenit dicere, auro ſquallentem, quoniam nitori ſplendoriq; auri contraria ſit ſqualloris illuuies.*

Et *Seruius,* De *uerbo uexaſſe, ita reſponderi poſſe arbitror,* Vexaſſe *graue uerbum eſt, tractumq; ab eo uidetur quod eſt uehere, in quo ineſt iam uis quædam alieni arbitrij: non.n. ſui potens eſt qui uehitur.* Vexaſſe *autem quod ex eo inclinatum eſt, ui atq; motu proculdubio uaſtiore eſt. nã qui fertur & raptatur, atq; huc atq; illuc diſtrahitur, is uexari proprie dicitur. ſicuti taxare preſſius, crebriusq; eſt,* Vexare.

eſt,quàm tangere, unde id proculdubio inclinatum eſt. Et iactare multo fuſius largiusq; eſt,quàm iacere:unde id uerbum traductum eſt. Quaſſare etiã,quã quatere grauius uiolentiusq; eſt.Non igitur quia uulgo dici ſolet,uexatum eſſe, quem fumo,aut uento,aut puluere laborare uidemus:propterea debet uis uera,atq;*natura uerbi deperire, quæ à ueteribus, qui propriè, & ſignatè locuti ſunt,ita ut decuit, obſeruata eſt.Marci Catonis uerba ſunt ex oratione, quam de Achæis ſcripſit:Cũq; Annibal terram Italiã laceraret,atq; uexaret. Vexatã Italiã dixit Cato ab Annibale,quando nullum calamitatis,aut ſæuitiæ,aut immanitatis genus reperiri queat,quod eo tempore Italia non perpeſſa ſit. M. Tullius quarto in Verrẽ:Quæ ab iſto ſic ſpoliata atq; direpta eſt, ut nõ ab hoſte aliquo,qui tamen in bello religionẽ et cõſuetudinis iura retineret; ſed ut à barbaris prædonibus uexata eſſe uideatur.De illaudato autẽ duo uidẽtur reſpõderi poſſe: Vnum eſt eiuſmodi, Nemo quiſquã tã afflictis eſt moribus, quin faciat,aut dicat nonnũquã aliquid, qđ laudari queat. Vnde hic antiquiſſimus uerſus uice prouerbij celebratus eſt,

natiua

Illaudatus.

Πολλάκι * κὴ κηπωρὸς ἀνὴρ μάλα καίρον εἶπεν.

Sæpe etiam eſt holitor ualde opportuna locutus.

γὰρ καὶ μωρὸς

Sed.n.qui in omni re, atq; in omni tẽpore omni laude uacat, is illaudatus eſt, iſq; omniũ peſſimus deterrimusq; eſt. *ſicuti omnis culpæ priuatio,inculpatũ facit.Inculpatus autem inſtar eſt abſolutæ uirtutis. Illaudatus quoque igitur finis eſt extremæ malitiæ.Itaq; Homerus non uirtutibus appellãdis, ſed uitijs detrahendis,laudare ampliter ſolet. hoc enim eſt:

Sic utique

Ηυ'δα μάντις ἀμύμων &

Τό δ' ὀυκ ἀέκοντε πετέσθην.

Illi haud initi uolarunt.

Ευ'

Ενθ' ἐκ αἶ βρίζοντα ἴδοις Ἀγαμέμνονα δῖον. Iliad. Δ.

Tunc neq; cernere erat torpentem Agamemnona dium.

Οὐδὲ καταπτώσσοντ' ὐδ' ἐκ ἐθελόντα μάχεσαι.

Nec pauidum, nec uolentem decernere ferro.

Epicurus quoq; ſimili modo maximam uoluptatem priuationem, detractionemq; omnis doloris definiuit his uerbis: Ex Gell. ὅρος τῦ μεγέθυς τ̃ ἡδονῶν παντὸς τῦ ἀλγῦντος ὑπεξαίρεσις. *Eadem ratione idem Verg. inamabilem dixit Stygiam paludem. nã ſicut illaudatũ* κατὰ στέρησιν *laudis, ita inamabilem per amoris* στέρησιν *deteſtatus eſt. Altero modo illaudatus ita defenditur. Laudare ſignificat priſca lingua nominare, appellareq;, ſic in actionibus ciuilibus auctor laudari dicitur, quod eſt nominari. Illaudatus ergo eſt, quaſi illaudabilis. i. nunquam nominãdus. Sicuti quondã à cõmuni concilio Aſiæ decretũ eſt, uti nomẽ eius, qui tẽplũ Dianæ Epheſiæ incenderat, ne quis ullo in tẽpore nominaret. Tertiũ reſtat ex his, quæ reprehenſa sũt, ꝙ tunicam ſquallentem auro dixit.* Squallere *Id autem ſignificat copiam, denſitatẽq; auri in ſquamarum ſpeciem intexti. Squallere enim dictum ab ſquamarũ crebritate, aſperitateq;: quæ in ſerpentum piſciumue corijs uiſuntur. quam rẽ & alij, et hic idẽ poeta locis aliquot demõſtrat:*

Quem pellis, inquit, ahenis

In plumam ſquamis auro conſerta tegebat. & alio loco,

Iamq; adeo rutilum thoraca indutus ahenis

Horrebat ſquamis,

Accius in Pelopidibus ita ſcribit: Eius ſerpentis ſquamæ ſquallido auro, & purpura prætextæ. Quicquid igitur nimis inculcatum obſitumq; aliqua re erat, ut incuteret uiſentibus facie noua horrorem, id ſquallere dicebatur: ſicut in corporibus incultis ſquamoſiſq; alta congeries

ſordidum

ſordium, ſquallor appellatur. Cuius ſignificationis multo aſſiduoq; uſu totũ id uerbũ ita contaminatũ eſt, ut iam ſquallor de re alia nulla, q̃ de ſolis inquinamentis, dici cœperit.

Alii tres loci apud vergilium explicati. Cap. VIII.

Gell. l. 5. cap. 8. *GRatum mihi eſt, Auienus inquit, correctum, quod de optimis dictis male opinabar. ſed in hoc uerſu mihi uidetur deeſſe aliquid:*

Ipſe Quirinali lituo, paruaq; ſedebat
Succinctus trabea.

Lituus. *Si enim nihil deeſſe concedimus, reſtat ut fiat lituo & trabea ſuccinctus, quod eſt abſurdiſſimum. quippe cum lituus ſit uirga breuis, in parte, qua robuſtior eſt incurua, qua augures utuntur, non uideo, qualiter poſſit lituo ſuccinctus uiderit. Reſpõdit Seruius: Sic hoc dictum eſſe, ut pleraq; dici per defectionem ſolent. ueluti cum dicitur: M. Cicero homo magna eloquentia, & Roſcius hiſtrio ſumma uenuſtate. Non plenum hoc utrunque, neque perfectum eſt: ſed enim pro pleno, ac perfecto auditur. ut Vergilius alio in loco,*

Victorem Buten immani corpore, id eſt corpus immane habentem. & item alibi,

In medium geminos immani pondere cæſtus,
Proijcit. ac ſimiliter,
Domus ſanie, dapibusq; cruentis.

Sic igitur id quoque dictum uideri debet, Ipſe Quirinali lituo. i. lituum Quirinalem tenens. Quod minime mirandum foret, ſi ita dictum fuiſſet, Picus Quirinali lituo erat: ſicuti dicimus, ſtatua grandi capite erat. Eſt autem, & Erat, & Fuit, plerunq; abſunt cum elegantia ſine detrimento ſententiæ. Sed quoniam litui facta mentio eſt, prætermittendũ non eſt, quod poſſe quæri animaduertimus, utrum à turba lituus

augu-

auguralis appelletur, an tuba à lituo augurum, lituus dicta ſit. utrunque enim pari forma, & pariter in capite incuruum eſt. ſed ſi (ut quidam putant) tuba à ſonitu lituus appellata eſt ex illo Homeri uerſus λίγξε βιός: neceſſe eſt ut uirga auguralis à tubæ ſimilitudine, lituus uocetur. Vtitur autem uocabulo iſto Vergilius pro tuba, ut ibi:

Et lituo pugnas inſignis obibat, & haſta.

Subiecit Auienus: Maturate fugam, quid ſit, parum mihi liquet contraria enim mihi uidetur fuga maturitati. unde quid de hoc uerbo ſentiĕdum, ſit quæſo me doceas. Et Seruius, Nigidius homo omnium bonarum artium diſciplinis egregius, Maturare, inquit, eſt quod neque uitius, neque ſerius, ſed medium quiddam, & temperatum eſt. Bene, atque proprie Nigidius. nam & in frugibus, & in pomis matura dicuntur, quæ neque cruda, & immitia ſunt, neque caduca & nimium cocta, ſed tempore ſuo temperate adulta. Hanc, interpretationem Nigidianam diuus Auguſtus duobus uerbis Græcis eleganter exprimebat. nam & dicere in ſermonibus, & ſcribere in epiſtolis ſolitum fuerunt σπεῦδε βραδέως. per quod monebat, ut ad rem agendam ſimul adhiberetur & induſtriæ celeritas, & tarditas diligentiæ. ex quibus duobus contrarijs fit maturitas. Sic ergo Vergilius inducit Neptunum, diceſſum uentis imperantem, ut & tam citò diſcedant, tanquam fugiant & tamen ſtandi mediocritatē in regreſſu teneant, tanquā mature, id eſt, temperate, abeuntes. ueretur enim, ne in ipſo diceſſu claſſi noceant, dum raptu nimio, tanquam per fugam, redeunt. Idem Vergilius duo iſta uerba, maturare & properare, tanquam plenè contraria, ſcitiſſime ſeparauit his uerſibus,

Gell. l. 10 cap. 11.

Maturare

Frigidus agricolam ſi quando continet imber,

Multa forent, quæ mox cælo properanda ſereno,

Maturare datur. Bene & eleganter duo iſta uerba diuiſit. nanque in præparatu rei ruſticæ, per tēpeſtates et pluuias, quoniam & neceſſitate otium eſt, maturari poteſt: per ſerenas uerò, quoniam tempus inſtat, properari neceſſe eſt. Sane cum ſignificandum eſt coactius quid, & feſtinantius factū, rectius hoc dicitur Præmaturè factum, quā Maturè. ſicuti Afranius dixit in Togata, cui Titulus nomen eſt:

Appetis dominatum demens præmature præcocem.

In quo uerſu animaduertendum eſt, quod præcocem, inquit, non præcoquem. eſt enim caſus eius rectus nōn præcoquis, ſed præcox. Hic Auienus rurſus interrogat: Cum Vergilius, inquit, Aeneam ſuum tanquam hominem pium à contagione atrocis uiſus apud inferos uindicauerit, & magis eum fecerit audire reorum gemitus, quàm ipſa uidere tormenta, in ipſos uero campos piorum licenter induxerit: cur hoc tamen uerſu oſtendit illi partem locorum, quibus impij cohibebantur,

Veſtibulum ante ipſum, primiſq; in faucibus Orci?

qui enim ueſtibulum & fauces uidit, intra ipſam ædem iam ſine dubitatione ſucceſſit: aut ſi quid aliud de ueſtibuli uocabulo intelligendum eſt, ſcire deſidero. Ad hæc Seruius: Pleraque ſunt uocabula, quibus uulgo utimur: non tamen liquido animaduertimus, quid ea ex uera proprietate ſignificent. ſicuti eſt Veſtibulum in ſermonibus celebre atque obuium uerbum, non in omnibus tamen, qui illo facile utuntur, liquido ſpectatum. putant enim Veſtibulum eſſe partem domus priorem, quam atrium uocant. ſed Cæcilius Gallus, uir doctiſſimus in libro de ſignificatione uerborum, quæ ad ius ciuile pertinent, ſecundo Veſtibulum

Gell. l. 16 cap. 5.

dicit

dicit eſſe non in ipſis ædibus,neq; ædium partẽ, ſed locum ante ianuam domus uacuum,per quem de uia aditus acceſſusq́; ad fores ædium ſit. ipſa enim ianua procul à uia fiebat,area interſita,quæ uacaret. Quæ *porrò huic uocabulo ratio ſit,quæri multum ſolet. ſed quæ ſcripta apud idoneos auctores legi,proferre in medium non pigebit,* Ve *particula,ſicuti quædam alia,tum intenſionem ſignificat,tum minutionẽ.nam* Vetus, *&* Vehemens, *alterum ab ætatis magnitudine compoſitum,eliſumq́; eſt: alterum à nimio impetu,& ui mentis inſtructum.* Vecors *autem &* Veſanus *priuationẽ ſignificant ſanitatis & cordis.* Diximus *autem ſuperius, eos,qui amplas domus antiquitus faciebant, locum ante ianuam uacuum relinquere ſolitos,qui inter fores domus & uiam medius eſſet.*In *eo loco,qui dominum eiuſdẽ domus ſalutatum uenerant, priuſquàm admitterentur, conſiſtebant. & neq; in uia ſtabant,neq; intra ædes erant.* Ab *illa ergo grandis loci*conſiſtione,& quaſi quadã ſtabulatione,* Veſtibula *appellata ſunt ſpatia, in quibus multum ſtaretur ab aduenientibus priuſquàm intromitterentur in domum.* Alij *conſentientes ueſtibula eadem eſſe quæ diximus, in ſenſu tamen uocabuli diſſentiunt.referunt enim non ad eos, qui adueniunt, ſed ad illos,qui in domo commanent, quoniam illic nunquam conſiſtunt,ſed ſolius tranſitus cauſa ad hunc locũ ueniunt,exeundo ſiue redeundo.* Siue *igitur ſecundum priores per augmentum,ſiue per ſecundos per diminutionem intelligendum eſt: tamen ueſtibula conſtant aream dici, quæ à uia domũ diuidit.* Fauces *autẽ iter anguſtum eſt,per quod ad ueſtibulum de uia flectitur.* Ergo Aeneas, *cum uidet fauces atq; ueſtibulum domus impiorum, non eſt intra domum;nec contactu ædium execrabili, ſæuoq́; polluitur: ſed*

* *conſtitione*

de uia uidet loca inter uiam, & ædes locata.

Bidentes, q d ſignificet, & unde dictæ: deinde equitē id ipſū ſignificare nōnūquā, q ſignificatur nomine equi. C. 9.

Gell. lib. 16. cap. 6. *BIdentes hoſtiæ, quid eſſent, inquit Auienus, interrogaui quendam de grāmaticorū cohorte. & ille bidētes, oues eſſe reſpondit, idcircoq; lanigeras adiectū, ut oues planius demonſtrarentur. Eſto, inquam, oues bidentes dicātur: ſed quæ ratio huius in ouibus epitheti ſcire, inquam, uolo, atq; ille nihil cunctatus, Oues, inquit, bidentes dictæ ſunt, q duos tantum dentes habeant. Tunc ego, Vbi terrarū quæſo te, inquam, duos ſolos per naturam dentes habere oues aliquando uidiſti? oſtentum enim hoc eſt, & factis piaculis procurandū. Tū ille permotus mihi, & iritatus, Quære, inquit, ea potius, quæ à grammatico quærenda ſunt. nā de ouium dentibus opiliones percontator. Facetias, ego nebulonis hominis riſi, & reliqui. Sed te percontor quaſi ipſius uerborum naturæ conſcium. Tum Seruius: De numero dentium quē ille opinatus eſt, reprehendendus à me nō eſt, cū ipſe iā riſeris. Verum procurandum mihi eſt, ne illud obrepat, q bidentes epiteton ſit ouium, cùm Pomponius egregius Atellanarum poeta in Gallis Tranſalpinis hoc ſcripſerit: Mars tibi uoueo facturum, ſi unquam rediero, bidente uerre. Publius autem Nigidius in libro, quē de extis compoſuit, Bidentes appellari ait, non oues ſolas, ſed omnes beſtias bimas. Neq; tamen dixit, cur ita appellentur. Sed in commentariis ad ius pontificium pertinentibus, legi bidentes primò dictas, ad litera ex ſuperfluo (ut ſæpe aſſolet) interiecta ſicut pro reire, redire dicitur, & pro reamare, redamare, & redarguere, pro rearguere. ad biatum*

Bidentes.

enim

enim duarum uocalium procurandum, interponi ſolet d, litera. ergo bidennes primum dictæ ſunt, quaſi biennes, & longo uſu loquendi corrupta eſt uox, & ex bidennibus, bidentes dictæ. Higinus tamē, qui ius pontificium non ignorauit, in quinto librorum, quos de Vergilio fecit, Bidētes appellari ſcripſit hoſtias, quæ per ætatem duos dentes altiores haberent, per quos ex minore in maiorem tranſcēdiſſe conſtaret ætatem. Iterum quærit Auienus in his uerſibus:

Fræna Peletroni Lapithæ, gyroſq; dedere — Gel.l.18. cap. 5.
Impoſiti dorſo: atque equitem docuere ſub armis
Inſultare ſolo, & greſſus glomerare ſuperbos.

Cur Vergilius equi officium equiti dederit. nam inſultare ſolo, & glomerare greſſus, equi conſtat eſſe, non equitis. Bene, inquit Seruius, hæc tibi quæſtio nata ex incuria ueteris lectionis. nam quia ſeculum noſtrum ab Ennio, & omni bibliotheca uetere deſciuit: multa ignoramus, quæ non laterent, ſi ueterum lectio nobis eſſet familiaris. omnes enim antiqui ſcriptores, ut hominem equo inſidentem, ita & equum, cum portaret hominem, equitem uocauerunt: & Eques. equitare non hominem tantum, ſed equum quoque dixerunt. Ennius libro Annalium ſeptimo ait:

Denique ui magna quadrupes eques, atque elephanti
Proiiciunt ſeſe.

Nunquid dubium eſt, quin equitem in hoc, ipſum equum dixerit, cum addidiſſet illi epitheton quadrupes? ſic & equitare, quod uerbum è uocabulo equitis inclinatum eſt, & homo utens equo, & equus ſub homine gradiens, dicebatur. Lucilius nanque, uir apprime linguæ Latinæ ſcius, equum & currere, & equitare dicit hoc uerſu:

Nempe nunc currere equū nos atq; equitare uidemus,

Ergo & apud Maronem, qui antiquæ Latinitatis diligens fuit, ita intelligendum eſt, Atque equitem docuere ſub armis, id eſt, docuerunt & equum portantē hominem inſultare ſolo, et greſſus glomerare ſuperbos. Subiecit Auienus. Cùm iam trabibus contextus acernis Staret equus. Scire uellem, in equi fabrica caſu'ne an ex induſtria hoc genus ligni nominauerit. nam licet unum pro quolibet ligno ponere poeticæ licentiæ ſit, ſolet tamen Vergilius temeritatem licentiæ non amare, ſed rationis certæ uim in rerum uel nominum electione ſeruare.

SALIENSIS.

Dolendum erat profecto, ne hunc quidem librum haberi integrum, ſi, quæ in prioribus libris deſiderantur, non ita magni eſſent momenti. nunc quemadmodū grauiores nonnunquam morbi eſſe ſolent in cauſa, ut qui deinde morbi accedunt, non facile ſentiantur: ita præcedentium librorum hiatus tanto nimirum ſtudioſos omnes dolore afficiunt, hic uix ullus eſſe poſſit doloris locus.

MACROBII AVRELII THEODOSII V. C. ET ILL. Saturnaliorum,

LIBER SEPTIMVS.

Quãdo, & qbus de rebus philoſophãdũ in cõuiuio. C. I.

PRIMIS *menſis poſt epulas iam remotis & diſcurſim uariantibus poculis minutioribus,* Prætextatus, *Solet cibus, inquit, cũ ſumitur, tacitos efficere, potus loquaces. at nos & inter pocula ſilemus, tanquam debeat ſeriis uel etiã philoſophicis carere tractatibus tale conuiuiũ.* Et Symmachus, *Vtrum'ne ita ſentis* Vecti, *uti philoſophia cõuiuiis interſit; & non tanquam cenſoria quædã, & plus nimio* uerecunda* reuerenda *mater familias penetralibus ſuis contineatur, nec miſceat ſe Libero, cui etiam tumultus familiares ſunt, cùm ipſa huius ſit uerecundiæ, ut ſtrepitum non modo uerborum, ſed ne cogitationum quidem, in ſacrarium ſuæ quietis admittat? doceat nos uel peregrina inſtitutio, & diſciplina à Parthis petita: qui ſolent cum concubinis, non cum coniugibus inire cõuiuia: tanquam has & in uulgus produci, & laſciuire quoq;; illas non niſi domi abditas. tueri deceat tectum pudorem, An ego cenſeam producendam philoſophiã, quò rhetorica uenire ars, & profeſſio popularis erubuit? Iſocrates enim Græcus orator, qui uerba prius libera, ſub numeros ire primus coegit, cum in conuiuio à ſodalibus oraretur, ut aliquid in medium de eloquentiæ ſuæ fonte proferret, hanc ueniam deprecatus, Quæ præſens, inquit,* Parthorũ mos.

Ergo & apud Maronem, qui antiquæ Latinitatis diligens fuit, ita intelligendum eſt, Atque equitem docuere ſub armis, id eſt, docuerunt & equum portantē hominem inſultare ſolo, et greſſus glomerare ſuperbos. Subiecit Auienus. Cùm iam trabibus contextus acernis Staret equus. Scire uellem, in equi fabrica caſu'ne an ex induſtria hoc genus ligni nominauerit. nam licet unum pro quolibet ligno ponere poeticæ licentia ſit, ſolet tamen Vergilius temeritatem licentiæ non amare, ſed rationis certæ uim in rerum uel nominum electione ſeruare.

SALIENSIS.

Dolendum erat profectò, ne hunc quidem librum haberi integrum, ſi, quæ in prioribus libris deſiderantur, non ita magni eſſent momenti. nunc quemadmodũ grauiores nonnunquam morbi eſſe ſolent in cauſa, ut qui deinde morbi accedunt, non facile ſentiantur: ita præcedentium librorum hiatus tanto nimirum ſtudioſos omnes dolore afficiunt, hic uix ullus eſſe poſſit doloris locus.

MACROBII AVRELII THEODOSII V.C. ET ILL.

Saturnaliorum,

LIBER SEPTIMVS.

Quãdo,& qbus de rebus philoſophãdũ in cõuiuio. C. I.

PRIMIS menſis poſt epulas iam remotis & diſcurſim uariantibus poculis minutioribus, Prætextatus, Solet cibus, inquit, cũ ſumitur, tacitos efficere, potus loquaces. at nos & inter pocula ſilemus, tanquam debeat ſeriis uel etiã philoſophicis carere tractatibus tale conuiuiũ. Et Symmachus, Vtrum'ne ita ſentis Vecti, uti philoſophia cõuiuiis interſit; & non tanquam cenſoria quædã, & plus nimio*uerecunda mater familias penetralibus ſuis contineatur, nec miſceat ſe Libero, cui etiam tumultus familiares ſunt, cùm ipſa huius ſit uerecundiæ, ut ſtrepitum non modo uerborum, ſed ne cogitationum quidem, in ſacrarium ſuæ quietis admittat? doceat nos uel peregrina inſtitutio, & diſciplina à Parthis petita: qui ſolent cum concubinis, non cum coniugibus inire cõuiuia: tanquam has & in uulgus produci, & laſciuire quoq;; illas non niſi domi abditas. tueri deceat tectum pudorem, An ego cenſeam producendam philoſophiã, quò rhetorica uenire ars, & profeßio popularis erubuit? Iſocrates enim Græcus orator, qui uerba prius libera, ſub numeros ire primus coegit, cum in conuiuio à ſodalibus oraretur, ut aliquid in medium de eloquentiæ ſuæ fonte proferret, hanc ueniam deprecatus, Quæ præſens, inquit,

*reuerenda

Parthorũ mos.

Græca ſic habēt: ἐν οἷς μὲν ἐγὼ δεινὸς οὐχ ὁ νῦν καιρὸς, ἐν οἷς δ' ὁ νῦν καιρὸς οὐκ ἐγὼ δεινός.

locus & tempus exigit, egò non calleo: quæ ego calleo, nec loco præſenti ſunt apta, nec tēpori. Ad hæc Euſtathius, Probo Symmache propoſitum tuum, quòd philoſophiam ea, quam maximam putas, obſeruatione ueneraris, ut tantum intra ſuum penetral exiſtimes adorandam. ſed ſi propter hoc à conuiuijs exulabit: procul hinc faceſſant & alumnæ eius: Honeſtatem dico, & Modeſtiam, nec minus cum Sobrietate Pietatem. quam enim harum dixerim minus eſſe uenerabilem? ita fit, ut ab eiuſmodi cœtibus relegatus matronarum talium chorus, libertatem conuiuiorum ſolis concubinis, id eſt, uitijs & criminibus addicat. ſed abſit, ut philoſophia, quæ in ſcholis ſuis ſolicite tractat de officiis conuiuialibus, ipſa conuiuia reformidet, tanquam non poſſit rebus aſſerere, quæ ſolet uerbis docere: aut neſciat ſeruare modum, cuius in omnibus humanæ uitæ actibus terminos ipſa conſtituit. neq; enim ita ad menſas inuito philoſophiam, ut non ſe ipſa moderetur; cuius diſciplina eſt, rerũ omnium moderatione docere. Vt ergo inter te, & Vectium uelut arbitrali iudicatione componam: aperiam quidem philoſophiæ tricliniorum fores. ſed ſpondeo ſic interfuturam, ne menſuram notæ ſibi, ac ſectatoribus ſuis diſpenſationis excedat.

Philoſopho cõuiuarũm in primis eſſe ſpectanda ingenia; & pro horũ qualitate nũc tacendum eſſe, nunc loquēdũ.

Tunc Furius, Quia te unicum Euſtathi, inquit, ſectatorē philoſophiæ noſtra ætas tulit: oratus ſis, ut modum diſpenſationis, quã das & conuiuanti, nobis ipſa patefacias. Et Euſtathius, Primum hoc eam ſcio ſeruaturam, ut ſecum æſtimet præſentium ingenia conuiuarum. & ſi plures peritos, uel ſaltē amatores ſui in conuiuij ſocietate repererit, ſermonem de ſe patietur agitari. quia uelut paucæ literæ mutæ, diſperſæ inter multas uocales, in ſocietatem uocis facilè manſueſcunt: ita rariores imperiti, gaudentes conſortio peritorũ,

aut

aut conſonant, ſi quaſi poſſunt; aut rerum talium capiuntur auditu. Si uero plures ab inſtitutione huius diſciplinæ alieni ſint, prudētibus qui pauciores intererunt, ſanciet diſſimulationē ſui, & patietur loquacitatem maiori parti amiciorem ſociare, ne rara nobilitas à plebe tumultuoſiore turbetur. Et hæc eſt una de uirtutibus philoſophiæ: quia cū orator non aliter niſi orando probetur; philoſophus non minus tacendo pro tēpore, quàm loquendo philoſophatur. Sic ergo pauci, qui aderūt doctiores, in conſenſum rudis cōſortii, ſalua & intra ſe quieſcente ueri notione migrabunt, ut omnis diſcordiæ ſuſpicio faceſſat. Nec mirum ſi doctus faciet, *quod fecit quōdā Piſiſtratus, Athenarū tyrannus: qui cū filiis ſuis rectum dādo conſiliū non obtinuiſſet aſſenſum, atq; ideo eſſet in ſimultate cum liberis; ubi hoc æmulis cauſam uiſſe gaudii cōperit, ex illa diſcordia ſperantibus in domo regnātis naſci poſſe nouitatem, uniuerſitate ciuium conuocata, ait ſuccenſuiſſe: quidē ſe filiis non acquieſcentibus patriæ uoluntati, ſed hoc ſibi poſtea uiſum paternæ aptius eſſe pietati, ut in ſententiā liberorum ipſe concederet. ſciret igitur ciuitas, ſobolem regis cum patre eſſe concordē.* Hoc cōmento *ſpē detraxit in inſidiātibus regnātis quieti. Ita in omni uitæ genere, præcipueq; in lætitia conuiuali, omne, quod uidetur abſonum, in unam concordiam ſoni ſalua innocentia regendum eſt. Sic Agathonis conuiuiū, quia Socrates, Phædros, Pauſanias, & Eriſymachos habuit, ſic ea cœna: quam Callias doctiſſimus dedit, Carneadē dico, Antiſthenem, & Hermognē, cæteroſq; his ſimiles, uerbum nullū niſi philoſophicū ſenſit. At uerò Alcinoi uel Didonis menſa, quaſi ſolis apta deliciis habuit hæc Ioppam, illa*Demodocum cithara canentes. nec deerant apud Alcinoum uiri ſaltatores*

Piſiſtrati factum notatu dignum.

*Polyphemum.

res, & apud Didonem Bitias, *ſic hauriens merum, ut ſe totũ ſuperflua eius effuſione prolueret.* Non'ne *ſi quis aut inter* Phæacas, *aut apud* Pœnos, *ſermones de ſapientia erutos cõuiuialibus fabulis miſcuiſſet, & gratiam illis cœtibus aptã perderet, & in ſe riſum planè* iuſtè moueret?* Ergo *prima eius obſeruatio erit æſtimare conuiuas. deinde ubi ſibi locum patere uiderit, non de ipſis profunditatis ſuæ inter pocula ſecretis loquetur: nec nodoſas, & anxias, ſed utiles quidem, faciles q; queſtiones mouebit. nam ſicut inter illos, qui exercitij genus habent in mediis ſaltare conuiuiis, ſi quis ut ſe amplius exerceat uel ad curſum, uel* ad pugillatũ, ſodales laceſſiuerit, quaſi ineptus relegabitur ab alacritate conſortii, ſic apud menſam, quando licet, aptis philoſophandum eſt: ut crateri liquoris ad lætitiam nati, adhibeatur nõ modò nympharum, ſed muſarum quoque admiſtione temperies. nam ſi (ut fateri neceſſe eſt) in omni conuẽtu aut tacendum eſt, aut loquendum: quæramus, ſilentium'ne conuiuiis, an & opportunus ſermo conueniat. nam ſi, ſicut apud* Athenas Atticas Areopagitæ *tacẽtes iudicant, ita inter epulas oportet ſemper ſileri: non eſt ultra quærendum inter mẽſas philoſophandum nec'ne ſit. ſi uerò non erunt muta conuiuia. cur ubi ſermo permittitur inhoneſtus, honeſtus prohibetur? maximè cùm non minus, quàm dulcedo uini, hilarent uerba conuiuium. nam ſi* Homeri *latentem prudentiam inſcruteris altius, delinimentum illud, qđ* Helena *uino miſcuit,*

* iuſtum

de quibus rebus philoſophandũ in conuiuio, ſi modo philoſophãdi detur occaſio.

Νηπενθές τ' ἄχολόν τε κακῶν τ' ἐπίληθες ἁπάντων,

non herba fuit ex India, *non ſuccus, ſed narrandi opportunitas, quæ hoſpitem mœroris oblitum flexit ad gaudium.* Vlyſſis *enim præclara facinora filio præſente narrabat:*

Odyſſ. 4. Πάντα μὲν ἐκ ἂν ἐγὼ μυθήσομαι ἐδ' ὀνομήνω

Ὅσσοι

Ὅσσοι Ὀδυσσῆος ταλασίφρονος εἰσὶν ἄεθλοι.
Ἀλλ' οἷον τόδ' ἔρεξε καὶ ἔτλη καρτερὸς ἀνὴρ
Δήμῳ ἐνὶ τρώων, ὅθι πάσχετε πήματ' ἀχαιοί.

Ergo paternā gloriam, & ſingula eius fortia facta dicendo, animum filii fecit alacriorem: & ita credita eſt, contra mœrorem uino remedium miſcuiſſe. Quid hoc, inquit, ad philoſophiam? Imò *nihil tam cognatum ſapientiæ, quàm locis & temporibus aptare ſermones, perſonarum, quæ aderunt, æſtimatione in medium uocata. alios enim relata incitarunt exempla uirtutum, alios beneficiorum, nonnullos modeſtiæ: ut & qui aliter agebant ſæpe auditis talibus ad emendationem uenirent ſic autem uitiis irretitos, & ſi hoc in conuiuiis exegerit loquendi ordo, feriet philoſophia non ſentientes: ut* Liber *pater thyrſos feriet per* *obligationē circūfuſæ hederæ latente mucrone: quia non ita profitebitur in conuiuio cenſorem, ut palam uitia caſti get. Cæterum his obnoxii repugnabunt: & talis erit conuiuii tumultus, ut ſub huiuſmodi inuitati uideantur edicto,*

obliquatione.

Quod ſupereſt, læti bene geſtis corpora rebus
Procurate uiri, & pugnam ſperate parati.

Aut ut Homerus *breuius & expreſſius dixit:*

Νῦν δ' ἔρχεσθε ἐπὶ δεῖπνον, ἵνα ξυνάγωμεν ἄρηα. Iliad. 19.

Ergo ſi opportunitas neceſſariæ reprehenſionis emerſerit: ſic à philoſopho proficiſcetur, ut & tecta, & efficax ſit. Quid mirū, ſi feriet ſapiens, ut dixi, non ſentiētes? cùm interdū ſic reprehēdat, ut reprehēſus hilaretur. nec tamen fabulis ſuis, ſed interrogationibus quoq; uim philoſophiæ nihil ineptū loquētis oſtēdit. Hāc ergo nullus honeſtus actus, locus'ue, cœtus nullus excludat: quæ ita ſe aptat, ut ubiq; ſic appareat neceſſaria, tanquam abeſſe illam nefas fuerit.

De quibus libenter quiſque interrogetur. Cap II.

ET Auienus, Nouas mihi duas diſciplinas uideris inducere, interrogandi: uel etiam reprehendēdi, ut alacritas utrinq; iis, ad quos ſermo eſt, excitetur: cum dolor ſemper reprehenſionē uel iuſtam ſequatur. unde hæc, quæ leuiter attigiſti, fac quæſo enarrando pleniora. Primū, inquit Euſtathius, hoc teneas uolo, non de ea me reprehēſione dixiſſe, quæ ſpeciē accuſationis habet, ſed quæ uituperationis inſtar eſt. hoc Græci σκῶμμα uocant, non minus quidē amarum, quàm accuſatio, ſi importunè proferatur. Sed à ſapiente ſic proferetur, ut dulcedine quoq; non careat. Et ut prius tibi de interrogando reſpondeā, qui uult amœnus eſſe conſultor, ea interrogat, quæ ſunt interrogato facilia reſpōſu, & quæ ſcit illum ſedula exercitatione didiciſſe. gaudet .n. quiſquis prouocatur ad doctrinam ſuam in medium proferendam: quia nemo uult latere, quod didicit: maximè ſi ſcientia, quam labore quæſiuit, cum paucis illi familiaris, & plurimis ſit incognita, ut de aſtronomia, uel dialectica, cæteriſq; ſimilibus. tunc enim uidentur conſequi fructum laboris, cum adipiſcuntur occaſionē publicandi quæ didicerant, ſine oſtentationis nota: qua caret, qui non ingerit, ſed inuitatur ut proferat. Contrà magnæ amaritudinis eſt, ſi coram multis interroges aliquem, quod non optima ſcientia quæſiuit. cogitur enim aut negare ſe ſcire, quod extremum uerecundiæ damnū putant; aut reſpondere temere, & fortuito ſe euentui ueri falſiue committere. unde ſæpe naſcitur inſcitiæ proditio: & omne hoc infortunum pudoris ſui imputat conſulenti. Necnon & qui obierunt maria, & terras, gaudent, cum de ignoto multis, uel terrarum ſitu, uel ſinu maris interrogantur: libenterq; reſpondent, & deſcri

Quibus de rebus interrogari quis cupiat.

bunt

bunt modo uerbis, modò radio loca glorioſiſſimum putantes, quæ ipſi uiderint aliorum oculis obiicere. Quid duces & milites, qui fortiter à ſe facta ſemper dicturiunt: & tamen tacent, arrogantiæ metu? non'ne ſi ut hæc referant inuitentur, mercedē ſibi laboris extimant per ſalutē, remunerationem putātes, inter uolentes narrare, quæ fecerint? Adeò autē id genus narrationum habet quendam gloriæ ſaporē, ut ſi inuidi, uel æmuli forte præſentes ſint, tales interrogationes obſtrependo diſcutiant, & alias inſerendo fabulas prohibeant illa narrari, quæ ſolent narranti laudē creare. Pericula quoq; præterita, uel ærumnas penitus abſolutas qui euaſit, ut referat, gratiſſime prouocatur. nam qui adhuc in ipſis uel paululū detinetur, horret admonitionē, & formidat relatum. Id adeò Euripides expreſſit ὡς ἡδύ τοι σωθέντα μεμνῆσθαι πόνον. adiecit enim σωθέντα, ut oſtenderet, poſt finem malorum gratiam relationis incipere. Et poeta ueſter adiiciendo olim, quid niſi poſt emenſa infortunia futuro tempore iuuare dicit memoriam ſedati laboris?

Forſan & hæc olim meminiſſe iuuabit.

*Nec negauerim eſſe malorum genera, quæ non uult qui pertulit uel tranſacta meminiſſe: nec minus interrogatus offenditur, quàm cum in ipſis malis fuit, ut qui carnifices expertus eſt, & tormenta membrorū: ut qui infauſtas pertulit orbitates: uel cui nota quondam *afflicta cenſoria eſt. caue interroges, ne uidearis obiicere. Illum ſæpe ſi potes ad narrandum prouoca, qui recitando fauorabiliter exceptus eſt: uel qui liberè & feliciter legationem peregit: uel qui ab imperatore comiter, affabiliterq; ſuſceptus eſt: uel ſi quis tota penè claſſe à piratis occupata, ſeu ingenio, ſeu uiribus ſolus euaſit: quia uix implet deſiderium loquentis,* *adficta, uel adfixa

rerum

rerum talium uel longa narratio iuuat, ſi quem dicere iuſſeris amici ſui repentinam felicitatem, quam ſponte non audebat uel tacere, uel dicere modò iactantiæ, modò malitiæ metu. Qui uenatibus gaudet, interrogetur de ſyluæ ambitu, de ambage luſtrorum, de uenationis euentu. Religioſus ſi adeſt, da illi referendi copiam, quibus obſeruationibus meruerit auxilia deorum, quantus illi ceremoniarum fructus: quia & hoc genus religionis exiſtimant, numinum beneficia non tacere. Adde, quia uolunt & amicos ſe numinibus extimari. Si uero & ſenex præſens eſt, habes occaſionē qua plurimum illi contuliſſe uidearis, ſi eum interroges, uel quæ ad illum omnino non pertinent. eſt enim huic ætati loquacitas familiaris. Hæc ſciens Homerus, quandam congeriem ſimul interrogationum Neſtori fecit offerri:

ὀδυσ. γ. Νῦν δ' ἐθέλω ἔπος ἄλλο μεταλλῆσαι καὶ ἐρέσθαι
Νέστορ' ἐπεὶ περίοιδε δίκας ἠδὲ φρόνιν ἄλλων.
Τρὶς γάρ δή μίν φασιν ἀνάξασθαι γένε' ἀνδρῶν.
Ὥς τέ μοι ἀθανάτοις ἰνδάλλεται εἰσοράασθαι.
Ὦ Νέστορ νηλιάδη, σὺ δ' ἀληθὲς ἐνίσπε,
Πῶς ἔθαν' Ἀτρείδης εὐρυκρείων Ἀγαμέμνων,
Ποῦ Μενέλαος ἔην, τίνα δ' αὐτῷ μήσατ' ὄλεθρον
Αἴγισθος δολόμητις, ἐπεὶ κτάνε πολλὸν ἀρείω,
Ἢ οὐκ ἄργεος ἦεν ἀχαιικοῦ, ἀλλά πῃ ἄλλῃ
Πλάζετ' ἐπ' ἀνθρώπους ὁ δὲ θαρσήσας κατέπεφνε.

Tot loquēdi ſemina interrogando congeſſit, ut pruritū ſenectutis expleret. Et Vergilianus Aeneas gratū ſe ad omnia præbēs Euādro, uarias illi narrandi occaſiones miniſtrat. neque. n. de una re aut altera requirit, ſed ſingula lætus, Exquiritq́; auditq́; uirū monumenta priorū. Et Euander conſultationibus captus, ſcitis quàm multa narrauerit.

De ua-

De uario ſcommatum genere, & quàm caute his utendum inter conuiuas. Cap. III.

HAec dicentem fauor excepit omniũ, ſed mox ſubiecit Auienus: Vos omnes, qui doctorũ doctiſſimi adeſtis, orauerim, ut hortatu ueſtro Euſtathius, quæ de ſcommate paulo antè dixerit, animetur aperire. Omnibus ad hoc prouocantibus, ille contexuit: Præter catergoriam, quæ eſt ψόγος, & præter διαβολὴν, quæ delatio eſt, ſunt alia duo apud Græcos nomina, λοιδορία καὶ σκῶμμα: quibus nec uocabula Latine reperio, niſi forte dicas lœdoriam exprobationẽ eſſe ad directam contumeliam, ſcomma .n. pene dixerim morſum figuratum: quia ſæpe fraude, uel urbanitate tegitur, ut aliud ſonet, aliud intelligas. nec tamẽ ſemper ad amaritudinẽ pergit, ſed nonnunquam iis: in quos iacitur, et dulce eſt. Quod genus maximè uel ſapiens, uel alias urbanus exercet, præcipue inter mẽſas, & pocula, ubi facilis eſt ad iracundiã prouocatio. nã ſicut in præcipiti ſtantẽ uel leuis flatus impellit, ita uino infuſum, uel aſperſum, paruus quoq; dolor incitat in furorẽ. Ergo cautius in conuiuio abſtinendum ſcõmate, quod tectam intra ſe habet iniuriã. tanto enim preſſius hærent talia dicta, quàm directæ lœdoriæ, ut hami angulоſi, quàm directi mucrones tenacius infiguntur: maximeq; dicta huiuſmodi riſum præſentibus mouent, quo uelut aſſenſus genere confirmatur iniuria. Eſt autem lœdoria huiuſmodi: Oblitus'ne es, quia ſalſamẽta uendebas? Scomma autem, quod diximus, ſæpe contumeliam eſſe celatam, tale eſt: Meminimus quando brachio te emungebas. nam cum res eadem utrobique dicta ſit, illud tamen lœdoria eſt, quod aperte obiectum exprobratumq; eſt: hoc ſcomma, quod figurate: Octauius, qui natu* Libyus uidebatur,*

* tactus

Alterum genus ſcõmatum.

* nobilis

Cicero

Ciceroni recitanti ait: Non *audio quæ dicis. Ille reſpondit, Certe ſolebas bene foratas habere aures.* Hoc eo dictũ eſt, *quia Octauius Libys oriundus dicebatur, quibus mos eſt aurem forare. In eundem Ciceronem Laberius, cum ab eo ad conſeſſum non reciperetur, dicentem, Reciperem te, niſi anguſte ſederemus, ait ille nimis mordaciter: Atqui ſolebas duabus ſellis ſedere, obiiciens tanto uiro lubricum fidei. Sed id, quod Cicero dixit, niſi anguſtè ſederemus, ſcomma eſt in C. Cæſarem, qui in ſenatum paſsim tam multos admittebat, ut eos quatuordecim gradus capere non poſſent. Tali ergo genere, quod fœtum contumeliæ eſt, abſtinendum ſapienti ſemper, cæteris in conuiuio eſt.*

Ex cap. 2. lib. 2. hũc locum ſic reſtituimus: ut M. Votacilius in cõſulem, qui uno tãtũ die conſulatũ peregit. Solebant, &c.

*Sunt alia ſcommata minus aſpera quaſi edentatæ beluæ morſus: *ut Tullius in conſulem, qui uno tantum die conſulatum peregit. Solent, inquit, eſſe flamines diales, modo conſules diales habemus. Et in eundem, Vigilantiſsimus eſt conſul noſter, qui in conſulatu ſuo ſomnum non uidit. Eidẽq; exprobranti ſibi, quod ad eundẽ conſulem non ueniſſet, Veniebã, inquit, ſed nox me comprehendit. Hæc & talia ſunt, quæ plus urbanitatis, minus amaritudinis habent. ut ſunt & illa de nõnullis corporeis uitiis aut parum, aut nihil gignẽtia doloris: ut ſi in caluitiũ cuiuſquã dicas, uel in naſum, ſeu curuã erectionẽ, ſeu Socraticam depreſsionem. hæc .n. quanto minoris infortunii ſunt, tanto lenioris doloris. Contrà oculorũ orbitas nõ ſine excitatione commotionis obiicitur. quippe Antigonus rex Theocritum Chiũ, de quo iurauerat quod ei parſurus eſſet, occidit propter ſcõma ab eodem de ſe dictum. Cùm enim quaſi puniendus ad Antigonum raperetur, ſolantibus eum amicis, ac ſpem pollicentibus, quòd omnino clementiã regis experiturus eſſet, cum ad eius ocu los ue-*

los ueniſſet,reſpondit: Ergo *impoſsibilem mihi dicitis ſpẽſa lutis.*Erat *autem* Ant*igonus uno orbatus oculo.* Et *importuna urbanitas, maledicacẽ luce priuauit.* Nec *negauerim philoſophos quoq; incurriſſe nonnunquã per indignationem hoc genus ſcommatis.nam cum regis libertus, ad nouas diuitias nuper erectus, philoſophos ad conuiuium con gregaſſet; & irridendo eorum minutulas quæſtiones,ſcire ſe uelle dixiſset,cur ex nigra & alba faba ſulmentum unius coloris edatur:* Aridices *philoſophus indigne ferens,* Tu *nobis,inquit,abſolue,cur de albis & nigris loris ſimiles macu læ gignantur.Sunt ſcommata,quæ in ſuperficie habent ſpe ciem contumeliæ, ſed interdum nõ tangunt audiẽtes, cũ ea dẽ ſi obnoxio dicantur, exagitent:ut contrà ſunt, quæ ſpe ciẽ laudis habent,& perſonã audientis efficiunt cõtumeliæ plenam.* De *priore prius dicam:* Lucius Quintus *prætor de prouincia nuper reuerterat, obſeruata, quod mireris,* Domitiani *temporis præturæ maxima caſtitate.is cũ æger aſsidẽti amico diceret,frigidas ſe habere manus: renidẽs ille ait:*Atqui *eas de prouincia calidas paulo ante reuocaſti.* Riſit Quintus,*delectatusq; eſt,quippe alieniſsimus à ſuſpicione furtorum.* Contrà *ſi hoc diceretur male ſibi conſcio, & ſua furta recolenti,exacerbaſſet auditum.*Critobolũ,*famoſæ pulchritudinis adoleſcentem,*Socrates *cum ad cõpara tionẽ formæ prouocaret, iocabatur, non irridebat.* Certè *ſi dicas conſumatarum diuitiarũ uiro, tibi excito creditores tuos:aut ſi nimis caſto,gratæ ſunt tibi meretrices, quia cõ tinua eas largitate ditaſti:utiq; delectabũtur,ſcientes his di ctis ſuã conſcientiã non grauari.Sicut contrà ſunt, quæ ſub ſpecie laudis exagitant.ſicut paulo antè diuiſi. nam ſi timidiſsimo dixero,*Achilli *uel* Herculi *comparandus es: aut*

Rurſum duo ſcom matũ genera.

Prius.

famo-

famoſæ iniquitatis uiro, ego te Ariſtidi in æquitate præpono: ſine dubio uerba laudē ſonātia ad notam uituperationis ſuæ uterq; tracturus eſt. Eadē ſcommata eoſdē modo iuuare, modo mordere poſſunt, pro diuerſitate præſentiū perſonarum. ſunt.n. quæ ſi corā amicis obiiciantur nobis, libēter audire poßimus. Vxore uero, ſeu parentibus, magiſtriſue præſentibus, dici in nos aliquod ſcomma nolimus, niſi forte tale ſit, quod illorū cenſura libēter accipiat. Vt ſi quis adoleſcentē corā parentibus uel magiſtris irrideat, quòd inſanire poßit continuis uigiliis, lectionibusq; nocturnis: aut uxore præſente, quòd ſtulte faciat uxoriū ſe præbendo, nec ullā elegantiā eligēdo formarū. Hæc.n. & in quos dicūtur, & præſentes hilaritate profundunt. Commēdat ſcomma & conditio dicentis, ſi in eadem cauſa ſit, ut ſi alium de paupertate pauper irrideat, ſi obſcure natum natus obſcure. nam Tharſius Amphias, cùm ex ortulano potens eſſet, & in amicum quaſi degenerem nonnulla dixiſſet, mox ſubiecit: Sed & nos de eiſdem ſeminibus ſumus, & omnes pariter lætos fecit. Illa uerò ſcommata directa, letitia eū, in quem dicuntur, infundunt; ſi uirum fortem uituperes, quaſi ſalutis ſuæ prodigum, & pro aliis mori uolentem aut ſi obieceris liberali, quòd res ſuas profundat, minus ſibi quàm aliis conſulendo. Sic & Diogenes Antiſthenē Cynicum, magiſtrum ſuum, ſolebat ueluti uituperando laudare. ipſe enim aiebat, Mendicum me fecit è diuite; & pro ampla domo, in dolio fecit habitare. Melius autē iſta dicebat quàm ſi diceret, gratus illi ſum, quia ipſe me philoſophum, & conſummatæ uirtutis uirum fecit. Ergo cum unum nomen ſcommatis ſit, diuerſi continentur in eo effectus. Ideo apud Lacedæmonios inter cætera exactæ uitæ inſtituta, hoc quoque exerci-

exercitij genus à Lycurgo eſt inſtitutum, ut adoleſcentes et ſcommata ſine morſu dicere, & ab alijs in ſe dicta perpeti diſcerent. Ac ſi quis eorum in indignationem ob tale dictum prolapſus fuiſſet, ulterius ei in alterum dicere non licebat. Cum ergo uideas mi Auiene, inſtituenda eſt enim adoleſcentia tua: quæ ita docilis eſt, ut diſcenda præcipiat) cùm uideas, inquam, anceps omne eſſe ſcommatum genus, ſuadeo in conuiuijs, in quibus lætitiæ inſidiatur ira, ab eiuſmodi dictis faceſſas, & magis quæſtiones conuiuales uel proponas, uel ipſe diſſoluas. Quod genus ueteres ita ludicrum non putarunt, ut & Ariſtoteles de ipſis aliqua conſcripſerit, et Plutarchus, & ueſter Apuleius, nec contemnendum ſit, quod tot philoſophantium curam meruit.

Cibum ſimplicem præferendum eſſe multiplici, ut qui ſit digeſtu facilior. Cap. IIII.

ET *Prætextatus*, Hoc *quæſtionũ genus, cũ & ſenitẽ deceat ætatem, cur ſoli iuueni ſuadetur? quin agite oẽs qui adeſtis hic, apta cõuiuio fabulemur, ne de cibatu tantum, ſed et ſiqua de natura corporũ, uel alia, præſente maximè Diſario noſtro, cuius plurimum ad hoc genus quæſtionum poterit ars et doctrina conferre: ſortiamurq́; (ſi uidetur) ut per ordinẽ unuſquiſq; proponat quam ſoluendam exiſtimet quæſtionem.* Hic *aſſenſi omnes, Prætextato anteloquium detulerunt, orantes, ut cum ipſe cœpiſſet, cæteris ex filo conſultationis eius, interrogandi conſtituerunt exemplum. Tum ille, Quæro, inquit, utrum ſimplex an multiplex cibus digeſtu facilior ſit: quia multos hunc, nõnullos illũ ſectantes uidemus, & eſt quidem ſuperba ac cõtumax, & ueluti ſui oſtentatrix cõtinentia: cõtra: amœnam ſe, & comem appetentia uult uideri. Cùm ergo una cenſoria ſit, delicata altera: ſcire*

Hinc

Simplex an multiplex cibus ſit digeſtu facilior.

*re quidem uelim, quæ ſeruãdæ aptior ſit ſanitati. Nec longe petendus aſſertor eſt, cum Diſarius adſit qui, quid cõueniat corporibus humanis, non minus callet, quam ipſa natura huius fabricæ auctor et nutrix. Dicas ergo uelim, quid de hoc, quod quæritur, medicinæ ratio perſuadet. Si me, Diſarius inquit, aliquis ex plebe imperitorũ de hac quæſtione conſuluiſſet, quia plebeia ingenia magis exẽplis quàm ratione capiuntur: admonuiſſe illum contentus forem inſtitutionis pecudum, quibus ſimplex & uniformis cibus ſit, multo ſaniores ſunt corporibus humanis: & inter ipſas illæ morbis implicantur, quibus (ut altiles fiant) offæ compoſitæ, et quibuſdam condimentis uariæ farciuntur. Nec dubitaret poſthac, cùm aduertiſſet animalibus ſimplici cibo utentibus familiarem ſanitatem, *ægreſcere autem inter illa, quæ ſaginã cõpoſita uarietate, patiuntur: quia conſtat id genus alimoniæ non magis copia quàm uarietate crudeſcere. Fortaſſe illum attentiorẽ exemplo altero feciſſem, ut cõſideraret, nullum unquam fuiſſe medicorũ circa curas ægreſcentium tam audacis negligentiæ, ut febrienti uarium & non ſimplicem cibum daret. Adeo conſtat, quàm facilis digeſtu ſit uniformis alimonia, ut ei uel cũ infirma ſit natura, ſufficiat. Nec tertium *fuiſſet exemplum, ita eſſe uitandam ciborum uarietatem, ut uaria ſolent uina uitari. Quis.n. ambigat, eum, qui diuerſo uino utitur, in repentinam ruere ebrietatem, nec dum hoc potus copia poſtulante? Tecum autẽ Vecti, cui ſoli perfectionem diſciplinarum omniũ contigit obtinere, non tam exemplis, quàm ratione tractandum eſt: quæ, & me tacente, clam te eſſe non poterat. Cruditates eueniunt aut qualitate ſucci, in quem cibus uertitur, ſi non ſit aptus humori, qui corpus obtinuit: aut ipſius cibi multitudine, non ſufficiente*

agreſcere auté quæ ſaginãtur & compoſita uarietate crudeſcere.

de fuiſſet

natura

natura ad omnia, quæ congeſta ſunt, concoquenda. Ac primũ de ſucci qualitate uideamus. Qui ſimplicem cibũ ſumit, facilè quo ſucco eius corpus uel iuuetur uel grauetur, uſu docente cognoſcit. nec.n. ambigit, cuius cibi qualitate poſſeſſus ſit, cum unũ ſumpſerit, & ita fit, ut noxa, cuius cauſa deprehenſa eſt, facile uitetur. Qui autem multiplici cibo alitur, diuerſas patitur qualitates ex diuerſitate ſuccorum: nec concordant humores ex materiæ uarietate naſcentes, nec efficiunt liquidum purumue ſanguinem, in quem iecoris miniſterio uertuntur, & in uenas cum tumultu ſuo tranſeunt. Hinc morborum ſcaturigo, qui ex repugnantiũ ſibi humorũ diſcordia naſcũtur. Deinde quia non omniũ, quæ eſui ſunt, una natura eſt: nõ omnia ſimul coquũtur; ſed alia celerius, tardius alia. & ita fit, ut digeſtionum ſequentium ordo turbetur. neque.n. cibi, quem ſumimus, una digeſtio eſt: ſed ut corpus nutriat, quatuor patitur digeſtiones: quarũ unam omnes, uel ipſi quoq; hebetes ſentiunt, alias occultior ratio deprehendit. Quod ut omnibus liqueat, paulò altius mihi cauſa repetenda eſt. Quatuor ſunt in nobis uirtutes, quæ adminiſtrandam alimonijã receperũt, quarum una dicitur καθεκτικὴ, quæ deorſum trahit cibaria confecta mãdibulis. quid enim tam craſſam materiam per faucium anguſta fulciret, niſi eam uis naturæ occultior hauriret? hauſta uerò non continuo lapſu per omne corpus ſuccedentibus ſibi foraminibus peruiũ ad imum uſque deſcendunt, & talia, qualia accepta ſunt, egeruntur, ſed ſalutare officium digeſtionis expectant. Secundæ hæc cura uirtutis eſt, quam Græci, quia retentatrix eſt, uocant καταδεκτικὴν. Tertia, quia cibum in aliud ex alio mutat, uocatur ἀλλοιωτικὴ. huic obſequuntur omnes, quia ipſa digeſtionibus curat. uentris enim duo

Digeſtiones quatuor.

ſunt orificia: quorum ſuperius erectum recipit deuorata, & in follem uentris recondit: hic eſt ſtomachus, qui paterfamilias dici meruit, quaſi omne animal ſolus gubernans: nam ſi ægreſcat, uita in ancipiti eſt, titubante alimoniæ meatu, cui natura tanquam rationis capaci uelle ac nolle cõtribuit. Inferius uerò demiſſũ inteſtinis adiacentibus inſeritur, & inde uia eſt egerendis. Ergo *in uentre fit prima digeſtio, uirtute alloeotica in ſuccum uertente, quicqnid acceptum eſt, cuius fæx retrimenta ſunt, quæ per inteſtina inferiore orificio tradente labuntur, & officio quartæ uirtutis, cui ἀποκριτικὴ nomen eſt, procuratur egeſtio.* Ergo *poſtquã in ſuccũ cibus reformatur, hic iã iecoris cura ſuccedit.* Eſt *autẽ iecur concretus ſanguis, & ideo habet natiuũ calorẽ, qui cõfectũ ſuccum uertit in ſanguinẽ. & ſicut cibũ in ſuccum uerti, prima eſt: ita ſuccum tranſire in ſanguinẽ, ſecunda digeſtio eſt.* Hunc *calor iecoris adminiſtratum per uenarum fiſtulas in ſua quæq; membra diſpergit, parte, quæ ex digeſtis frigidiſſima eſt, in lienẽ refuſa, qui ut iecur caloris, ita ipſe frigoris domicilium eſt. nam ideo omnes dexteræ partes ualidiores ſunt, & debiliores ſiniſtræ, quia has regit calor uiſceris ſui: illæ contagione frigoris ſiniſtra obtinentis hebetantur.* In *uenis aũt & arterijs, quæ ſunt receptacula ſanguinis & ſpiritus. tertia fit digeſtio. nam acceptum ſanguinẽ quodã modo defæcant, & quod in eo aquoſum eſt, uenæ in ueſicã refundunt: liquidum uero, purumq; & altilẽ ſanguinẽ ſingulis totius corporis membris miniſtrant.* Et *ita fit, ut cum cibum ſolus uẽter accipiat, eius alimonia diſperſa per uniuerſos membrorum meatus, oſſa quoque, & medullas, & ungues nutriat, & capillos.* Et *hæc eſt quarta digeſtio, quæ in ſingulis membris fit, dum quod unicuique membro datum eſt,*

ipſi membro ſit nutrimentum. Nec tamen huic toties defæcato retrimenta ſua deſunt, quæ cum membra omnia in ſua ſunt ſanitate, per occultos euaneſcunt meatus. Siquã uero pars corporis ægreſcat, in ipſam quaſi infirmiorẽ ultima illa quæ diximus retrimenta labuntur, et hinc naſcuntur cauſæ morborum, quæ ῥεύματα *medicis uocare mos eſt ſi .n. fuerit ultimi ſucci iuſto uberior multitudo, hãc à ſe repellit pars corporis illa, quæ ſanior eſt; & ſine dubio labitur in infirmã, quæ uires non habet repellendi. unde & alieni receptio diſtendit locum, in quẽ occiderit, & hic creantur dolores. Hæc eſt ergo triplex cauſa uel podragæ, uel cuius libet ex confluẽtia morbi .i. multitudo humoris, fortitudo mẽbri à ſe repellentis: & recipientis infirmitas. Cum igitur aſſeruerimus, quatuor in corpore fieri digeſtiones, quarum altera pẽdet ex altera, et ſi precedens fuerit impedita, nullus fit ſequens effectus, recurramus animo ad illam primã digeſtionẽ, quæ in uentre conficitur, & inuenietur quid impedimenti ex multi formi naſcatur alimonia. diuerſorum enim ciborum diuerſa natura eſt: & ſunt qui celerius, ſunt qui tardius digeruntur. Cum ẽgo prima digeſtio uertitur in ſuccum, quia non ſimul accepta omnia uertuntur, quod prius uerſum eſt, dum alia tardius uertuntur acceſcit, & hoc ſepæ etiam eructando ſentimus. Alia quoq; quibus tarda digeſtio eſt, uelut ligna humida, quæ urgente igne fumũ de ſe creant, ſic illa imminente igne naturæ, fumant, dum tardius coquuntur, ſi quidem nec hoc ſenſum eructantis euadat. Cibus autem ſimplex non habet controuerſam moram dum in ſimplicem ſimul ſuccum uertitur: nec digeſtio ulla turbatur, dum omnes ſibi ſtata momentorum dimenſione ſuccedunt. Siquis autem (quia nihil impatientius*

imperitia) rationes has dedignetur audire, exiſtimans non impediri digeſtionem, niſi ſola ciborum multitudine, nec uelit de qualitate tractare: hic quoq; multi formis alimonia deprehenditur cauſa morborū. nam pulmentorum uarietas recipit uaria condimenta, quibus gula ultra quàm naturæ neceſſe eſt, laceſſitur: et fit inde congeries, dum pruritu deſiderij amplius uel certè de ſingulis parua libantur. hinc Socrates ſuadere ſolitus erat, illos cibos, potuſ'ue uitandos, qui ultra ſitim, famem'ue ſedandi producunt appetentiam. Denique uel propter hoc edendi uarietas repudietur, quia plena eſt uoluptatis, à qua ſerijs, & ſtudioſis cauendum eſt. Quid enim tam contrarium, quàm Virtus, & Voluptas? Sed modum diſputationi facio, ne uidear hoc ipſum, in quo ſumus, licet ſobrium ſit, tamen quia uarium eſt, accuſare conuiuium.

Contrà, cibum multiplicem aptiorem eſſe, quàm ſit ſimplex. Cap. V.

HAec cum Prætextato, & cæteris prona aſſenſione placuiſſent, Euangelus exclamauit, Nihil tam indignum toleratu, quàm quod aures noſtras Græca lingua captiuas tenet, & uerborum rotunditati aſſentire cogimur, circumuenti uolubilitate ſermonis, qui ad extorquendam fidem agit in audientes tyrannum. & quia his loquendi labyrinthis impares non fatemur, age uecti hortemur Euſtathium, ut recepta contrari diſputatione, quicquid pro uario cibo dici poteſt, uelit communicare nobiſcum, ut ſuis telis lingua uiolenta ſuccumbat: & Græcus Græco eripiat hunc plauſum, tanquam cornix cornici oculos effodiat. Et Symmachus, rem iucundam Euangele amarius poſtulaſti. audere enim contra tam copioſè & eleganter inuenta, res eſt quæ habeat utilem uoluptatem, ſed non tanquam ingenijs inſidian-

inſidiantes, et glorioſis tractatibus inuidentes, hoc debemus expetere: nec abnego, potuiſſe me quoq; tanquam palinodiam canere: eſt enim rhetorica præluſio, communes locos in utran uis partem inuentorum alternatione tractare. Sed quia facilius Græcorum inuentionibus à Græcis fortè alijs relata reſpondent, te Euſtathi oramus omnes, ut ſenſa & inuenta Diſarij contrarijs repellẽdo, in integrum reſtituas exauctoratum conuiuiorum leporem. Ille diu hoc à ſe officiũ deprecatus ubi tot impellentium proceram, quibus obuiandum non erat, hortatui ſuccubuit: Bellum, inquit, duobus mihi amiciſsimis cogor indicere, Diſario, & continentiæ: ſed auctoritate ueſtra, tanquam ab edicto pretoris, impetrata uenia, Gulæ patronum (quia neceſſe eſt) profitebor. In primo ſpecioſis magis quàm ueris penes nos Diſarius excẽplis, ut docebitur noſtri cepit ingenium: ait enim pecudes uti ſimplici cibo, & ideo expugnari difficilius earum, quàm hominum ſanitatem. ſed utrunq; falſum probabo. nam neq; ſimplex eſt animalibus mutis alimonia, nec ab illis, quàm à nobis morbi remotiores. Teſtatur unum, uarietas pratorum quæ depaſcuntur: quibus herbæ ſunt amaræ pariter et dulces: aliæ ſuccum calidum, aliæ frigidum nutrientes, ut nulla culina poſsit tam diuerſa condire, quàm in herbis natura uariauit. Notus eſt omnibus Eupolis, inter elegantes habendus ueteris comœdiæ poetas. his in fabula, quæ inſcribitur Aeges, inducit capras de cibi ſui copia in hæc ſe uerba iactantes:

Βοσκόμεθα ὕλης ἀπὸ παντοδαπῆς, ἐλάτης
Πρίνου, κομάρου τε πτόρθους ἁπαλοὺς ἀποτρώγουσαι,
Καὶ πρὸς τούτοισιν ἔτ' ἄλλοιον κύτισόν τε, ἠδὲ
φάσκον εὐώδη, καὶ σμίλακα τὴν πολύφυλλον·
Κότινον, σχῖνον, μελίαν, συκῆν, δρῦν, κιττὸν, *μυρίκην ἐρείκην

Πρόμαλον, ῥάμνον, φλῶμον, ἀνθερικὸν, κύτισον,
φηγὸν, θύμα, θύμβραν:

Videtur'ne uobis ciborum iſta ſimplicitas, ubi tot enumerantur uel arbuſta, uel frutices, non minus ſucco diuerſa, quam nomine? Quòd autem non facilius morbis homines, quàm pecudes, occupentur: Homero teſte contentus ſum, qui peſtilentiam refert à pecudibus eſſe inchoatam: quando morbus antequàm in homines poſſet irrepere, facilius capitis pecoribus incubuit. Sed & quanta ſit mutis animalibus infirmitas, uitæ breuitas indicio eſt. quod .n. eorum, quibus notitia nobis in uſu eſt, poteſt annos hominis æquare? niſi recurras fortè ad ea, quæ de coruis, atq; cornicibus fabuloſa dicuntur: quos tamen uidemus omnibus inhiare cadaueribus, uniuerſisq; ſeminibus inſidiari, fructus arborum perſequi. nam non minus edacitatis habent, quàm de longæ uitate eorum opinio fabulatur. Secundũ (ſi bene recordor) exemplum eſt, ſolere medicos ægris ſimplicem cibum offerre, non uarium: cum hunc offeratis (ut opinor) nõ quaſi digeſtu faciliorem, ſed quaſi minus appetendum: ut horrore uniformis alimoniæ, edendi deſiderium langueſceret: quaſi multis concoquendis per infirmitatem non ſufficiente natura. Ideo ſi quis ægreſcentium uel de ipſo ſimplici amplius appetat, ſubducitis adhuc deſideranti. Ideo uobis commẽto tali, non qualitas, ſed modus quæritur: Quod autem in edendo, ſicut in potando ſuades uaria uitari, habet latentis captionis inſidias, quia nomine ſimilitudinis coloratur. Cæterùm longe alia ciborum ratio eſt quis enim unquam edendo plurimum, mente ſauciatus eſt, quod in bibendo contigit? Fartus cibo, ſtomacho uel uentre grauatur: infuſus uino, fit ſimilis inſano, opinor, quia craſſitudo cibi uno in loco permanens, expectat admi-

niſtra-

niſtrationem digeſtionis, & tunc demum membris ſenſim confectus illabitur: potus ut natura leuior mox altum petit; & cerebrum, quod in uertice locatum eſt, ferit ſumi calentis aſpergine, & ideo uaria uina uitantur, ne res, quæ ad poßidendum caput repentina eſt, calore tam diuerſo quàm ſubitò conſilij ſedem ſauciet, Quod æquè in cibi uarietate metuendum nulla ſimilitudo, ratio nulla perſuadet. In illa uero diſputatione, qua digeſtionum ordinem & ſermone luculento & uario digeßiſti, illa omnia, quæ de natura humani corporis dicta ſunt, & nihil nocent propoſitæ quæſtioni, & eloquenter dicta non abnego. Illi ſoli non aſſentior, quod ſuccos uarios de ciborum uarietate confectos, dicis contrarios eſſe corporibus, cum corpora ipſa de contrarijs qualitatibus fabricata ſint. ex calido enim & frigido, de ſicco, & humido cõſtamus. Cibus uero ſimplex cui adeſt, ſuccum de ſe unius qualitatis emittit. ſcimus autem ſimilibus ſimilia nutriri. dic quæſo unde aliæ tres qualitates corporis nutrirentur? ſingula autem ad ſe ſimilitudinem ſui rapere, teſtis eſt Empedocles, *qui ait:* ὡς γλυκὺ μὲν γλυκὺ μάρπτε, πικρὸν δ᾽ ἐπὶ πικρὸν ὄρουσε, ὀξὺ δ᾽ ἐπ᾽ ὀξὺ ἔβη, θερμὸν δ᾽ ἐποχεύετο θερμῷ. *Te autem ſæpe audio* Hipp. *tui uerba cum admiratione referentem.* εἰ ἓν ἦν ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἂν ἤλγει, ἀλγεῖ δὲ οὐκ ἄρα ἕν ἐστι. Ergo *ſi homo non unum, nutriendus eſt non ex uno. nam &* Deus *omnium fabricator aerem, quo circunfundimur, & cuius ſpiramus hauſtu, non ſimplicem uoluit habere qualitatem, ut aut frigidus ſit ſemper, aut caleat: ſed nec continuæ ſiccitati, nec perpetuo eum addixit humori: quia una nos non poterat qualitate nutrire, de permiſtis quatuor fabricatos. Ver ergo calidum fecit, & humectum: ſicca eſt æſtas, & calida: autumnus ſiccus, & frigidus: hyems humida pariter, &*

Ita nũc lẽgimus: ἐν τῷ περὶ φύσιος ἀνθρώπου. ἐγὼ δέ φημι εἰ ἓν ἦν ὁ ἄνθρωπος οὐδέποτ᾽ ἂν ἤλγεεν· οὐδὲ γὰρ ἂν ἦν ὑπὸ τοῦ ἀλγήσειεν

frigi-

*frigida eſt. ſic & elementa, quæ ſunt noſtra principia, ex diuerſitatibus etiam ipſa conſtant, et nos nutriunt. eſt enim ignis calidus, & ſiccus, aer humectus, & calidus, aqua ſimiliter humecta, & frigida, terra frigida pariter, & ſicca. Cur ergo nos ad uniformem cibum redigis, cum nihil nec in nobis, nec circa nos, nec in ijs, de quibus ſumus, uniforme ſit? Quod autem aceſcere, uel nonnunquam fumare in ſtomacho cibum, uis aßignare uarietati: ut credamus, pronũcies oportet: aut ſemper eum, qui uario cibo utitur, hæc pati, aut nunquam illum pati, qui ſimplicem ſumit: Si uerò & qui menſa fruitur copioſa, hoc uitium ſæpe non ſentit, & qui ſe uno cibo afficit, ſæpe ſuſtinet quod accuſas: cur hoc uarietati, & non modo edacitati aßignas? nam & de ſimplici auidus noxam patitur cruditatis, & in uario moderatus digeſtionis commodo fruitur. At inquies, Ipſa immoderatio ex ciborum uarietate naſcitur, titillante gula, & aſſumenda plura quàm neceſſe eſt prouocante. Rurſus ad ea, quæ iam dixi, re uoluor: cruditates de modo, non de qualitate prouenire. modum enim ſeruat, qui ſui potens eſt, *& in mẽſa Sicula, uel Aſiana, excedit impatiens, etiam ſi ſolis oliuis, aut olere ueſcatur. & tamẽ ille copioſus, ſi moderationem tenuit, ſanitatis compos eſt, contrà: inſanus fit ille, cui merus ſalcibus eſt, ſi hoc ipſum uoraciter inuaſerit Poſtremò, ſi in his, quæ ſumimus, uarietatem noxiam putas, cur potionum remedia, quæ per os humanis uiſceribus infunditis, ex tam contrarijs, ac ſibi repugnantibus miſta componitis? Succo papaueris admiſcetis euphorbium, mandragoram, aliaſq; herbas * conclamati frigoris pipere temperatis. ſed nec monſtroſis carnibus abſtinetis. inſerentes poculis teſticulos caſtorum, & uenenata corpora uiperarum, quibus admiſcetis*

[margin: etiam]

[margin: Cõclamatũ frigu, pro maximo, & prope mortifero.]

quie-

quicquid nutrit India, quicquid deuehitur herbarum, quibus Creta generoſa eſt. Cum ergo ad cuſtodiam uitæ hoc faciant remedia, quod cibus: ſiquidem illa tam reuocent, iſte contineat, cur illis prouidere uarietatem laboras, iſti ſqualorem uniformitatis adijcis? Poſt omnia in uoluptatem cenſura cothurnati ſermonis inuectus es, tanquam uoluptas uirtuti ſemper inimica ſit: & non, cum in luxum, ſpreta mediocritate prolapſa eſt. quid enim agit ipſe* ſeruus, non edendo niſi cogente fame, nec potando præter ſitim, niſi ut de utroq; capiat uoluptatem? Ergo uoluptas non mox nomine ipſo in famis eſt, ſed ſit modo utendi uel honeſta, uel arguenda. Parum eſt, ſi accuſata ſit, & non etiam laudetur uoluptas, nam cibus, qui cum uoluptate ſumitur, deſiderio tractus, in uentrem reconditur, patula expectatione rapientem: & dum animoſè fruitur, mox cum concoquit. quod non ex æquo cibis euenit, quos nulla ſui dulcedo commẽdat. Quid ego accuſas uarietatẽ: quaſi gulæ irritamentũ, cum ſalus ſit hominis uigere appetentiam, qua deficiente langueſcit, & periculoſit proprior? nam ſicut in mari gubernatores uento ſuo, etiam ſi nimius ſit, contrahendo in minorem modum uela præteruolant, & flatum, cum maior eſt, coercent; ſopitum uero excitare non poſſunt: ita & appetentiam cum titillatur, & creſcit, rationis gubernaculo temperatur: ſi ſemel ceciderit, animal extinguitur. Si ergo cibo uiuimus, & cibum appetentia ſola commendat. elaborandum nobis eſt, commento uarietatis, ut hæc ſemper prouocetur, cum præſto ſit ratio, quæ intra moderationis ſuæ terminos temperetur. Memineritis tamen lepido me conuiuio adeſſe, non anxio. nec ſi admitto uarietatem, ut luxum probem, ubi quæruntur æſtiuæ niues, & hybernæ roſæ, & dum magis oſtentui, quam uſui ſeruitur,

*ſuus

tur, ſyluarum ſecretum omne luſtratur, & peregrina maria ſolicitantur. ita enim fit, ut etiam ſi ſanitatem ſumentium mediocritas obſeruata non ſauciet, ipſe tamen luxus morum ſit ægritudo. His *fauorabiliter exceptis,* Diſarius, *Obſecutus es, inquit,* Euſtathi *dialecticæ, ego medicinæ: qui uolet eligere ſequenda, uſum conſulat; &, quid ſit utilius ſanitati, experientia docebit.*

Vinum natura frigidum potius uideri, quàm calidum: & cur rarò fœminæ, ſenes citò inebrientur. Cap. VI.

POſt hæc Flauianus, *Et alios quidẽ medicos idẽ dicentes ſemper audiui, uinũ inter calida cẽſendũ: ſed et nunc Euſtathius cum cauſas ebrietatis attingeret, prædicabat uini calorẽ. mihi autẽ ſæpe hoc mecum reputanti, uiſa eſt uini natura frigori proprior, quã calori: & in medium profero, quibus ad hoc exiſtimandum trahor; ut ueſtrum ſit de mea exiſtimatione iudicium.* V*inũ (quantũ mea fert opinio) ſicut natura frigidum eſt, ita capax uel ẽt appetens caloris fit, cum calidis fuerit admotum. nã & ferrum cum tactu ſit fri*

Vinũ natura frigidum. *gidum,* ψυχρὸν δ᾽ ἕλε χαλκὸν ὀδοῦσι: *ſi tamen ſolẽ pertulerit concaleſcit, et calor aduena natiuũ frigus expellit.* Hoc *utrum ita eſſe ratio perſuadeat, requiramus.* Vinum, *quod aut potu interioribus conciliatur, aut fotu, ut ſuperficiẽ curet, adhibetur, cũ infunditur cuti: quin frigidum ſit, nec medici inficias eunt. calidũ tamen in interioribus prædicant, cum non tale deſcendat, ſed admiſtũ calidis concaleſcat. Certe reſpondeant uolo, cur ſtomacho in laſsitudinẽ degeneranti, ad inſtaurandas conſtrictione uires offerant ægreſcenti uinum, niſi frigore ſuo laſſata cogeret, & colligeret diſſoluta? & cum laſſo (ut dixi) ſtomacho nil adhibeat calidum ne creſcat ulterius laſsitudo, à uini potu non prohibent; deſe-*

defectum in robur hac curatione mutantes. Dabo aliud indicium accidentis magis uino, quam ingenti caloris. nam ſiquis aconitum neſciens hauſerit: non nego hauſtu eum meri plurimi ſcelere curari, infuſum enim uiſceribus trahit ad ſe calorem, & ueneno frigido quaſi calidum iam repugnat. ſi uero aconitum ipſum cum uino tritum potui datum ſit, haurientem nulla curatio à morte defendit. tunc enim uinum natura frigidum admiſtione ſui frigus auxit ueneni; nec in interioribus iam caleſcit, quia non liberum, ſed admiſtum alij, imò in aliud uerſum deſcendit in uiſcera. Sed & ſudore nimio uel laxato uentre defeſſis uinum ingeritur, ut in utroq; morbo cōſtringat meatus. Inſomnem medici frigidis obliniūt, modo papaueris ſucco, modo mandragora, uel ſimilibus, in quibus eſt & uinum. nam uino ſomnus reduci ſolet, quod non niſi ingentis frigoris teſtimonium eſt. Deinde omnia calida uenerem prouocant, & ſemen excitant, & generationi fauent. hauſto autem mero plurimo, fiunt uiri ad coitum pigriores. ſed nec idoneum conceptioni ferunt: quia uini nimietas, ut frigidi, facit ſemen exile uel debile. Hoc uero uel manifeſtiſſimam exiſtimationis meæ habet aſſertiorem, quòd quæcunq; nimium algentibus, eadem contingunt ebrijs. ſunt enim tremuli, pallidi, graues; & ſaltu tumultuantis ſpiritus artus ſuos, & membra quatiuntur. idem corporis torpor ambobus, eadem linguæ titubatio. Multis etiam morbus ille, quem παράλυσιν Græci uocant, ſic nimio uino, ut multo algore contingit. Reſpice etiam quæ genera curationum adhibeantur ebrijs. Non'ne cubare ſub multis operimentis iubentur, ut extinctus calor refoueatur? non'ne & ad calida lauacra ducuntur? non'ne illis unctionum tempore calor corporis excitatur? Poſtremò, qui fiūt crebro ebrij,

cito ſeneſcunt. Alij ante tempus cõpetentis ætatis uel caluitio, uel canitie inſigniuntur, quæ non niſi inopia caloris eueniunt. Quid aceto frigidius, quod culpatũ uinum eſt? ſolum.n. hoc ex omnibus humoribus creſcentem flammam uiolenter extinguit, dum perfrigus ſuum calorem uincit elementi. Nec hoc prætereo, quòd ex fructibus arborum illi ſunt frigidiores, quorũ ſuccus immitatur uini ſaporem: ut mala ſeu ſimplicia ſeu granata, ſeu cydonia, quæ cotonea uocat Cato *Hoc ideo dixerim, quod me ſæpe mouit, & exercuit, mecum diſputantem: quia in medium proferre uolui, quid de uino extimauerim ſentiendum. Cæterum conſultationem mihi debitam non omitto. te .n.* Diſari *conuenio, ut quod quærendum mihi occurrit, abſoluas. Legiſſe apud* Græcum *philoſophum memini (ni, fallor, ille* Ariſtoteles *fuit) in libro, quem de* Ebrietate *cõpoſuit, Mulieres raro in ebrietatem cadere, crebro ſenes, nec cauſam uel huius frequentiæ, uel illius raritatis adiecit. & quia ad naturam corporũ tota hæc quæſtio pertinet, quã noſſe & induſtriæ tuæ, et profeſſionis officiũ eſt: uolo te cauſas rei, quam ille ſententiæ loco dixit, ſi tamen philoſopho aſſentiris, aperire.* Tum ille, *Recte et hoc* Ariſtoteles, *ut cætera: nec poſſũ nõ aſſentiri uiro, cuius inuentis nec ipſa natura diſſentit. Mulieres, inquit, raro inebriantur, crebro ſenes.* Rationis *plena gemina iſta ſentẽtia, et altera pendet ex altera nam cũ dedicerimus quid mulieres ab ebrietate defendat: iam tenemus, quid ſenes ad hoc frequentur impellat. contrariam enim naturã ſortita ſunt muliebre corpus, & corpus ſenile. Mulier humectiſſimo eſt corpore. docet hoc et læuitas cutis, & ſplendor: docent præcipuè aſſiduæ purgationes, ſuperfluo exonerantes corpus humore. cum ergo epotum uinum in tam lar-*

Mulieres cur rarius inebrieutur.

gum

gum ceciderit humorem, uim ſuam perdit, & fit dilutius: nec facile cerebri ſedem ferit, fortitudine eius extincta. Sed et hæc ratio iuuat ſententiæ ueritatem, quòd muliebre corpus crebris purgationibus deputatum, pluribus conſertum foraminibus, ut pateat in meatus, & uias præbeat humori in egeſtionis exitum confluenti. Per hæc foramina uapor uini celeriter euaneſcit. Contra ſenibus ſiccum corpus eſt: quod probat aſperitas, & ſqualor cutis. unde & hæc ætas ad fletum fit difficilior, quod eſt indicium ſiccitatis. Intra hos uinum nec patitur contrarietatem repugnantis humoris, & integra ui ſua adhæret corpori arido, & mox loca tenet, quæ ſapere homini miniſtrant: Dura quoq; eſſe ſenum corpora, nulla dubitatio eſt: & ideo etiam ipſi naturales meatus in membris durioribus obſerantur; et hauſto uino, exhalatio nulla cõtingit; ſed totum ad ipſam ſedem mentis aſcendit. Hinc fit, ut & ſani ſenes malis ebriorum laborent, tremore membrorum, linguæ titubantia, abundantia loquendi, iracundiæ concitatione: quibus tam ſubiacent iuuenes ebrij, quàm ſenes ſobrij. Si ergo leuem pertulerint impulſum uini, non accipiunt hæc mala, ſed incitant, quibus ætatis ratione iam capti ſunt.

Senes cur facile inebrientur.

Titũbantia, primę inflexionis.

Fœminis frigidior ne ſit natura, quàm uiris, an calidior: & cur muſtum non inebriet. Cap. VII.

PRobata omnibus Diſarij diſputatione, ſubiecit Symmachus: Vt ſpectata eſt tota ratio, quam de muliebris ebrietatis raritate Diſarius inuenit, ita unũ ab eo prætermiſſum eſt, nimio frigore, quod in earum corpore eſt, frigeſcere hauſtum uinum, & ita debilitari, ut uis eius, quæ elanguit, nullum calorem poſſit, de quo naſcitur ebrietas, excitare. Ad hæc Horus, *Tu uero Symmache fruſtra opi-*

Mulieres frigidæ.

naris frigidam mulierum eſſe naturam, quam ego calidiorem uirili, ſi tibi uolenti erit, facilè probabo. Humor naturalis in corpore, quando ætas tranſit pueritiam, fit durior, & acuitur in pilos. ideo tunc & pubes, & genæ, & aliæ partes corporis ueſtiuntur. ſed in muliebri corpore hũc humorem calore ſiccante fit inopia pilorum: et ideo in corpore ſexus huius manet continuus ſplendor, & læuitas. Eſt et hoc in illis indicium caloris, abundantia ſanguinis, cuius natura feruor eſt: qui ne urat corpus ſi inſidat, crebra purgatione ſubtrahitur. Quis ergo dicat frigidas, quas nemo poteſt negare plenas caloris, quia ſanguinis plenæ ſunt? Deinde licet urendi corpora defunctorum uſus noſtro ſeculo nullus ſit: lectio tamen docet, eo tempore, quo igni dari honor mortuis habebatur, ſi quando uſu ueniſſet, ut plura corpora ſimul incenderentur, ſolitos fuiſſe funerum miniſtros denis uirorum corporibus adijcere ſingula muliebria: & unius adiutu, quaſi natura flammei: & ideo celeriter ardentis, cætera flagrabant. ita nec ueteribus calor mulierũ habebatur incognitus. Nec hoc tacebo, quòd cum calor ſemper generationis cauſa ſit: fœminæ ideo celerius, quàm pueri, fiunt idoneæ ad generandum, quia calent amplius. nam & ſecundum iura publica duodecimus annus in fœmina, & quartuſdecimus in puero definiuit pubertatis ætatẽ. Quid plura? nonne uidemus mulieres, quando nimũ frigus eſt, mediocri ueſte contentas, nec ita operimẽtis plurimus inuolutas, ut uiri ſolent, ſcilicet naturali calore, cõtra frigus, quod aer ingerit, repugnante? Ad hæc renidens Symmachus, Bene, inquit, Horus noſter tentat uideri orator Ex Cynico, qui in contrarium uertit ſenſus, quibus poteſt muliebris corporis frigus probari, nam quòd pilis, ut uiri, non obſidentur, inopia

Mulierũ naturã calidiorẽ eſſe quã ſit uirorũ cõtra frigidiorẽ mulierũ quã uirorũ ſit.

pia

pia caloris eſt. calor eſt enim, qui pilos creat. unde & eunuchis deſunt, quorum naturam nullus negauerit frigidiorẽ uiris. Sed & in corpore humano illæ partes maximè ueſtiuntur, quibus amplius ineſt caloris ut barbam in genis propter euaporationẽ caloris, & inguina propter geminũ calorem. Læue autẽ eſt mulierũ corpus, quaſi naturali frigore denſetur. comitatur. n. algorẽ dẽſitas, læuitas denſitatẽ. Quòd uerò ſæpe purgantur, nõ multi, ſed uitioſi humoris indiciũ eſt. indigeſtũ eſt. n. & crudũ quod egeritur, & quaſi infirmũ effluit. nec habet ſedẽ, ſed natura quaſi noxiũ, et magis frigidũ pellitur. Quòd maximè probatur, quia mulieribus, cum purgantur, etiam algere contingit. unde intelligitur frigidum eſſe, quod effluit, & ideo in uiuo corpore nõ manere, quaſi inopia caloris extinctum. Quod muliebre corpus iuuabat ardentes uiros; non caloris erat, ſed pinguis carnis, & oleo ſimilioris, quod non in illis contingeret ex calore. Quòd cito admouentur generationi; non nimij caloris, ſed naturæ infirmioris eſt: ut exilia poma celerius matureſcunt, robuſta ſerius. Sed ſi uis intelligere in generatione ueram rationẽ caloris: conſidera uiros longe diutius perſeuerare in generando, quàm mulieres in pariendo. Et hæc tibi ſit indubitata probatio in utroq; ſexu uel frigoris, uel caloris. nam uis eadem in frigore corpore celerius extinguitur, in calidiore diutius perſeuerat. Quod frigus aeris tolerabilibus uiris ferunt, facit hoc frigus ſuum. ſimilibus enim ſimilia gaudent. Ideo nec corpus earum frigus horreat, facit conſuetudo naturæ, quam ſortitæ ſunt frigidiorem.

Sed de his ſinguli, ut, uolunt, iudicent: ego uero ad ſortem conſulendi uenio: & quod ſcitu dignum extimo, ab eodem Diſario quæro, & mihi uſque ad effectum nimio ami

co,& cum in cæteris, tum in his optimè docto. Nuper *in* Tuſ*culano meo fui, cum uindemiales fructus pro annua ſolennitate legerentur.* Erat *uidere permiſtos ruſticis ſeruos haurire uel de expreſſo, uel de ſponte fluente muſtũ, nec tamen ebrietate capi.* Quod *in illis præcipuè admirabar, quos impelli ad inſaniã paruo uino nouerã.* Quæro *quæ ratio de muſto ebrietatem aut tardam fieri faciat, aut nullam.*

Muſtum cur non inebriet. Ad *hæc* Diſarius: *Omne, quod dulce eſt, citò ſatiat, nec diuturnam deſiderij ſui fidem tenet: ſed in locum ſatietatis ſuccedit horror. In muſto autem ſola dulcedo eſt, ſuauitas nulla. nam uinum cum in infantia eſt, dulce: cum pubeſcit, magis ſuaue quàm dulce eſt.* Eſſe *autem harum duarum rerum diſtantiam, certe* Homerus *teſtis eſt, qui ait:*

Odyſſ. 15 Μαῖ ἄγε δή μοι οἶνον ἐνάμφιφορεῦσιν ἄφυσσον
Ἡδύν. *& alibi.*

ἡδύν. α. Καίεω δ' ἔντ' ἐθ̃ τι θεῶν ἢ ἀλείφατι πολλῷ·
Καὶ μέλιτι γλυκυερῷ.

Vocat *enim mel dulce, & uinum ſuaue.* Muſtum *igitur, cum necdum ſuaue eſt, ſed tantummodo dulce, horrore quodam tantum ſumi de ſe non patitur, quantum ſufficiat ebrietati.* Addo *aliud, naturali ratione ebrietati dulcedinem repugnare: adeo, ut medici eos, qui uſq; ad periculum uino diſtenduntur plurimo, cogant uomere: & poſt uomitum contra fumum uini, qui remanſit in uenis, panem offerunt melle illitum: & ita hominem ab ebrietatis malo dulcedo defendit.* Ideo *ergo non inebriat muſtum, in quo eſt ſola dulcedo.* Sed *& hoc idonea ratione * deſcendit, quòd muſtum graue eſt, & flatus, & aquæ pormiſtione, & pondere ſuo citò in inteſtina delabitur, ac profluit, nec manet in locis obnoxijs ebrietati.* Delapſum *uero relinquit ſine du*

defendit

bio

bio in homine ambas qualitates naturæ ſuæ: quarum altera in flatu, altera in aquæ ſubſtantia eſt. Sed flatus quidem, quaſi æquè ponderoſus, in ima delabitur: aquæ uero qualitas non ſolum ipſa non impellit in inſaniã; ſed & ſiqua uinalis fortitudo in homine reſedit, hac diluit, & extinguit. Ineſſe autem aquam muſto uel hinc docetur, quòd cum in uetuſtatem procedit, fit menſura minus, ſed acrius fortitudine: quia exhalata aqua, qua mollicebatur, remanet uini ſola natura cũ fortitudine ſua libera, nulla diluti humoris permiſtione mollita.

De facilitate uel difficultate digeſtionis quorũdã ciborũ deq; aliis quibuſdã quæſtiſiculis oppido quã argutis C.8

P*Oſt hæc* Furius Albinus: *Ego quoq; pro uirili portione* Diſarium *noſtrum inexercitum non relinquo.* Di*cas quæſo, quæ cauſa difficile digeſtu facit inſitium: quod ab inſectione inſitium dictum (amiſſione enim literæ, poſtea, quod nunc habet nomen, obtinuit) cum multum in eo digeſtionem futuram iuuerit trituratam diligens, & quicquid graue erat carnis abſumpſerit, conſummationẽq; eius multa ex parte confecerit.* Et Diſarius, *Inde hoc genus cibi difficile digeritur, unde putas ei digeſtionem antè prouiſam. Leuitas enim, quam tritura præſtitit, facit ut innatet udo cibo, quem in medio uentris inuenerit: nec adhæreat cuti uentris, de cuius calore digeſtio promouetur, ſic & nox tritum atque firmatum, cum in aquam conijcitur, natat.* Ex quò *intelligitur, quod idem faciens in uentris humore, ſubducit ſe digeſtionis neceſſitati; & tam ſerò illic coquitur, quàm tardius conficiuntur, quæ uapore aquæ; quàm quæ igne ſoluuntur.* Deinde *dum inſtantius teritur, multus ei flatus inuoluitur, qui prius in uentre conſumendus eſt, ut tum demum conficiatur quod remanſit*

Inſitium difficile digeſtu ſit.

de carne iã liberum. Hoc quoq; ſcire*habeo, [aueo] Furius inquit, quæ faciat cauſa nonnullos carnes ualidiores facilius digerere, quàm tenues. nam cum cito coquant offas bubulas, in aſperis piſcibus concoquendis laborant. In his Diſarius ait:

Carnes ualidiores quare aliquando facilius digerantur quàm tenues.

Huius rei auctor eſt nimia in homine uis caloris: quæ ſi idoneam materiam ſuſcipit, libere congreditur, & cito eã in concertatione conſumit: leuem modò præterit, ut latentem, modo in cinerem potius, quàm in ſuccum, uertit: ut ingentia robora in carbonum fruſta lucentia igne uertuntur: paleæ ſi in ignem ceciderint, mox ſolum de eis cinerem reſtat uideri. Habes & hoc exemplum non diſſonum, quòd potentior mola ampliora grana confringit, integra illa, quæ ſunt minutiora, tranſmittit. Vento nimio abies, aut quercus auellitur: cannam nulla facilè frangit procella. Cũq; Furius delectatus enarrantis ingenio, plura uellet interrogare: Cecinna ſe Albinus obiecit: Mihi quoq; deſideriũ eſt habẽdi pauliſper negotij cum tam facũda Diſarij doctrina.

Sinapi & piper cur appoſita cuti uulnus excitent, deuorata non lædunt.

Dic oro te, inquit, quæ facit cauſa, ut ſinapi & piper, ſi appoſita cuti fuerint, excitent uulnus, & loca perforent: deuorata uero nullam uentris corpori inferant læſionem. Et Diſarius, Species, inquit, & acres & calidæ ſuperficiẽ, cui opponuntur, exulcerant: quia integra uirtute ſua ſine alterius rei admiſtione utuntur ad noxiam. Sed ſi in uentrẽ recepta ſint, ſoluitur uis earum uentralis humoris alluuione, qua fiunt dilutiores. deinde prius uertuntur in ſuccum uentris calore, quàm ut integra poſſit nocere. Cæcinna ſubiecit: Dum de calore loquimur, admoneor rei, quam ſemper quæſitu dignam putaui: Cur in Aegypto, quæ regionum aliarũ calidiſſima eſt, uinum non calida, ſed pene dixerim frigida uirtute naſcatur. Ad hoc Diſarius, Vſu tibi, Albine, cõpertum eſt, aquas,

quæ

quæ uel de altis puteis, uel de fontibus hauriuntur, fumare hyeme, æſtate frigeſcere. Quod fit non alia de cauſa, niſi quòd aere, qui nobis circunfuſus eſt, propter temporis ratio nem calẽte, frigus in terrarũ ima demergitur, et aquas infi cit, quarũ in imo eſt ſcaturigo. Et contrà cùm hyemem aer præfer, calor in interiora demergens, aquis inimo naſcẽti bus dat uaporẽ. Quod ergo ubiq; alternatur, uarietate tẽporis, hoc in Aegypto ſemper eſt, cuius aer ſemper eſt in calo re. frigus.n. ima petens, uitiũ radicibus inuoluitur, & talẽ dat qualitatem ſucco inde naſcenti. Ideò regionis calidæ uina calore caruerunt. Tractatus noſter, Albinus inquit ſemel ingreſſus calorem, non facile aliò digreditur. Dicas ergo uo lo, cur qui in aquam deſcendit calidam, ſi ſe non mouerit, minus uritur: ſed ſi agitatu ſuo aquam mouerit, maiorem ſentit calorem: & toties aqua urit amplius, quoties nouus ei motus acceſſerit. Et Diſarius, Calida, inquit, quæ adhæſerit noſtro corpori, mox præbet tactum ſui manſuetiorem, uel quia cuti aſſueuit, uel quia frigus accepit à nobis. Motus uero aquam nouam corpori applicat: & ceſſante aſſuetudine, de qua paulo ante diximus, ſemper nouitas auget ſenſum caloris. Cur ergo, Albinus ait, æſtate cum aer calidus flabro mo uetur, non calorem, ſed frigus acquirit? eadẽ enim ratione & in hoc feruorem deberet motus augere. Non eadem ratio eſt, Diſarius inquit, in aquæ, & aeris calore. illa enim corporis ſolidioris eſt: & craſſa materies, cum mouetur, in tegra ui ſua ſuperficiem, cui admouetur, inuadit: aer motu in uentum ſoluitur, & liquidior ſe factus agitatu, flatus efficitur. Porro ut flatus illud remouet, quod circunfuſum nobis crat: erat autem circa nos calor. Remoto igitur per flatũ ca lore, reſtat ut aduenam ſenſum frigoris præſtet agitatus.

Cur uina frigida in Ægipto.

Aqua cal lida cur mota fiat calidior.

Æſtate cur flabro frigidior acquira tur.

Cur ſe in orbem rotantes uertiginem capitis, & quomodo cerebrum ipſum ſenſus expers, ſenſus tamen in cæteris membris gubernet: inibique obiter quæ partes humani corporis ſenſu careant. Cap. IX.

Rotantes ſe in orbē cur uertiginem patiantur.

INterpellat Euāgelus pergentē conſultationē: &, Exercebo, inquit, Diſariū noſtrū, ſi tamē minutis illis ſuis, & rotantibus reſponſionibus ſatisfaciet conſulenti. Dic Diſari, cur qui ita ſe uertunt, ut ſæpe in orbē rotētur, & uertiginē capitis, & obſcuritatē patiuntur oculorū: poſtremò ſi perſeuerauerint, ruunt, cū nullus alius motus corporis hanc ingerat neceſſitatē? Ad hæc Diſarius, Septē, inquit, corporei motus ſunt. aut.n. accedit priorſum, aut retrorſum recedit, aut in dexterā leuā'ue diuertitur, aut ſurſum promouetur, aut deorſum, aut orbiculatim rotatur. Ex ijs ſeptē motibus, unus tantū in diuinis corporibus inuenitur, ſphæralem dico: quo mouetur cœlū, quo ſidera, quo cætera mouētur elemēta. Terrenis animalibus illi ſex præcipuè familiares ſunt, ſed nonnunquam adhibetur & ſeptimus. ſed ſex illi ut directi, ita & innoxij. Septimus. i. qui gyros efficit, crebro conuerſu turbat, & humoribus capitis inuoluit ſpiramentum: quod animam crebro quaſi omnes ſenſus corporis gubernanti, miniſtrat. Hoc eſt autē ſpiramentum, quod ambiens cerebrum, ſingulis uim ſuam ſenſibus præſtat, hoc eſt, quod neruis, & muſculis corporis fortitudinem præbet. Ergo uertigine turbatum, & ſimul agitatis humoribus oppreſſum lāgueſcit, & miniſterium ſuum deſerit. Inde fit ijs, qui raptātur in gyros, hebetior auditus, uiſus obſcurior. Poſtremò neruis, & muſculis nullam ab eo uirtutem, quaſi deficiente, ſunētibus, totum corpus, quos ijs ſubſtinetur, & in robur erigitur, deſertum iam fulcimentis ſuis labitur in ruinam. Sed contra hæc omnia, conſuetudo, quam ſecundum naturam pronunciauit

uit uſus, illos iuuat, qui in tali motu ſæpe uerſatur. ſpiramentum enim cerebri, quod paulo ante diximus, aſſuetum rei iam non ſibi nouæ, nõ paueſcit hunc motũ, nec miniſteria ſua deſerit. Ideo conſuetis etiam iſte agitatus innoxius eſt. Et Euangelus, Irretitum te iam Diſari teneo, & ſi uere opinor, nuſquã hodie effugies. & alios enim in arte tibi ſocios, & ipſum te audiui ſæpe dicentem, cerebro non eſſe ſenſum; ſed ut oſſa, ut dentes, ut capillos, ita & cerebrum eſſe ſine ſenſu. Verum'ne eſt hæc uos dicere ſolitos? an ut falſum refelles Diſari? Verum, ait ille. Euangelus, Ecce iam clauſus es. ut enim concedam tibi præter capillos, in homine aliquid eſſe ſine ſenſu, quod non facile perſuaſu eſt, tamen cur ſenſus omnes paulo ante dixiſti à cerebro miniſtrari, cum cerebro non ineſſe ſenſum ipſe fatearis? poteſt'ne excuſari huius contrarietatis* auſum uel ueſtri oris nota uolubilitas? Et Diſarius renidens, Retia, quibus me irretitum tenes, nimis rara ſunt, nimis patula. ecce me Euangele ſine niſu inde exēptum uidebis. Opus naturæ eſt, ut ſenſum uel nimium ſicca, uel nimium humecta non capiant. oſſa, dentes cum unguibus, & capillis nimia ſiccitate ita denſata ſunt, ut penetrabilia non ſint effectui animæ, quæ ſenſum miniſtrat. Adeps, medulla, & cerebrum ita in humore, atq; mollitie ſunt, ut eũdem effectum animæ, quem ſiccitas non recipit, mollities iſta non teneat. ideo tam dentibus, unguibus, oſſibus, & capillis, quàm adipi, medullis, & cerebro ſenſus ineſſe non potuit. & ſicut ſectio capillorum nihil doloris ingerit: ita ſi ſecetur uel dens, uel os, ſeu adeps, ſeu cerebrum, ſeu medulla; aberit omnis ſenſus doloris. Sed uidemus, inquies, tormenti affici, quibus ſeccantur oſſa, torqueri homines, & dolore dentium. Hoc uerum quis abneget? ſed ut os ſe-

Denteſ oſſa, & alia quædã in homine ſenſu carentia.

Auſũ pro audacia.

cetur omentum quod impoſitum eſt oſſi, cruciatum. dum ſectionem patitur, importat. Quod cum medici manus tranſit, oſſium cum medulla, quam continet, habet indolentiam, ſectioni ſimilem capillorum. Et cum dentium dolor eſt: non os dentis in ſenſu eſt, ſed caro, quæ continet dentem. nam & unguis quantus extra carnem creſcendo pergit, ſine ſenſu ſecatur: qui carni adhæret, id facit, ſi ſecetur, dolorem, non ſuo, ſed ſedis ſuæ corpore. ſicut capillus dum ſuperior ſecatur, neſcit dolorem: ſi auellatur, ſenſum accipit à carne, quam deſerit. Et cerebrum, *quo tactu ſui hominem uel torquet, uel frequenter interimit, non ſuo ſenſu, ſed ueſtitus ſui .i. omenti, hunc importat dolorem.* Ergo *dixim*us *quæ in homine ſine ſenſu ſint, & quæ hoc cauſa faciat, indicatum eſt.* Reliqua *pars debiti mei de eo eſt, cur cerebrum, cum ſenſum non habeat, ſenſus gubernet, ſed de hoc quoq; tentabo, ſi potero eſſe ſoluendo.* Senſus, *de quibus loquimur, quinque, ſunt, uiſus, auditus, odoratus, guſtus, & tactus. hi aut in corpore ſunt, aut circa corpus; ſoliſq; ſunt caducis corporibus familiares. nulli enim diuino corpori ſenſus ineſt. anima uero omni corpore, uel ſi diuinum ſit, ipſa diuinior eſt.* Ergo *ſi dignitas diuinorum corporum, ſenſum dedignatur, quaſi aptum caducis: multo magis anima maioris eſt maieſtatis, quàm ut ſenſu egeat.* Vt *autem homo conſtet, & uiuum animal ſit, anima præſtat, quæ corpus illuminat.* Porro *illuminat inhabitando, & habitatio eius in cerebro eſt.* *Et *ſphæralis enim natura, & ad nos de alto ueniens, partem in homine altã, & ſphæralem tenuit, & quæ ſenſu careat, qui non eſt animæ neceſſarius. ſed quia neceſſarius animali eſt, locat in cauernis cerebri ſpiramentum de effectibus ſuis: cuius ſpiramenti natura hæc eſt, ut ſenſus & ingerat*

Cerebrũ ſeſu carẽs quomodo corporis ſenſus gubernet.

Ex *ſphærali enim natura*

rat

rat, & gubernet. De his ergo cauernis, quas uentres cerebri noſtra uocauit antiquitas, naſcuntur neruorum ſeptem συζυγίαι: cui re nomen quod ipſe uoles Latinum facito. nos.n. συζυγίαν neruorum uocamus, cum bini nerui pariter emergunt, & in locum certũ deſinunt. Septẽ igitur neruorum συζυγίαι de cerebri uentre naſcentes, uicem implent fiſtularũ, ſpiramentum ſenſificum ad ſua quæq; loca naturali lege ducentes: ut ſenſum uicinis, & longe poſitis membris animalis infundant. Prima igitur συζυγία neruorum taliũ petit oculos, & dat illis agnitionẽ ſpecierum, & diſcretionem colorum. Secunda in aures ſe diffundit, per quam eis innaſcitur notitia ſonorum. Tertia naribus inſeritur, uim miniſtrans odorandi. Quarta palatum tenet, per quod de guſtibus iudicatur. Quinta ui ſua corpus omne implet. omnis .n. pars corporis mollia & aſpera, frigida & calida diſcernit. Sexta de cerebro means ſtomachum petit, cui maximè ſenſus eſt neceſſarius, ut quæ deſunt appetat, ſuperflua reſpuat, & in homine ſobrio ſe ipſe moderetur. Septima συζυγία neruorum infundit ſenſum ſpinali medullæ, quæ hoc eſt animali, quod eſt naui carmina. Et adeò uſu, aut dignitate præcipua eſt, ut longum cerebrum à medicis ſit uocata. Ex hac deniq;, ut ex cerebro, diuerſi naſcuntur meatus, uirtutem tribus animæ propoſitis miniſtrantes. Tria ſunt enim, quæ ex animæ prouidentia accipit corpus animalis: ut uiuat, ut decore uiuat, & ut immortalitas illi ſucceſſione quæratur. His tribus propoſitis, ut dixi, animæ per ſpinalem medullam præbetur effectus. nam cordi, & iecori, & ſpirandi miniſterijs, quæ omnia ad uiuendum pertinent, uires ex ſpinalibus, quos diximus, meatibus miniſtrantur. Neruis etiam manuum, pedum, aliarumue partium, per quas de-

core uiuitur. uirtus inde præſtatur. Et ut ex his ſucceſſio procuretur, nerui ex eadem ſpinali medulla pudendis, & matrici, ut ſuum opus impleant, miniſtrantur. Ita nulla in homine pars corporis ſine ſpiramento, quod in uentre cerebri locatum eſt, & ſine ſpinalis medullæ beneficio conſtat. Sic ergo fit, ut cum ipſum cerebrum ſenſu careat, ſenſus tamen à cerebro in omne corpus proficiſcatur. Euge Græculus noſter, Euangelus ait, tam plane nobis oſtendit res oper tu naturæ tectas, ut quicquid ſermone deſcripſit, oculis uidere uideamur. Sed Euſtathio iam cedo, cui præripui conſulendi locum. Euſtathius, Modo uel uir omnium diſertiſſimus Euſebius, uel quicunq; uolent alij, ad exercitium conſultationis accedant: Nos poſtea liberiore otio congrediemur.*

* *operto*

Qui fiat, ut caluitium pariter atque canities, anteriores capitis partes primum inuadant: deinde cur fœminis atq; eunuchis uox ſit, quàm uiris, exilior Cap. X.

Canities & caluitium cur prioré capitis partem principio occupent.

ERgo, ait Euſebius, habendus mihi ſermo eſt, Diſari, tecum de ætate, cuius ianuam iam pene ambo pulſamus. Homerus cum ſenes πολιοκροτάφους *uocat, quæro utrum ex parte poetico more totum caput ſignificare uelit, an ex aliqua ratione canos huic præcipuè parti capitis aſſignet? Et Diſarius, Et hoc diuinus ille uates prudenter, ut cætera. nam pars anterior capitis humidior occipitio eſt, & inde crebro ſolet incipere canities. Et ſi pars anterior, ait ille, humidior eſt, cur caluitium patitur; quod non niſi ſiccitate contingit? Opportuna, inquit Diſarius, obiectio: ſed ratio non obſcura eſt, partes enim priores capitis fecit natura rariores, ut quicquid ſuperflui aut fumei flatus circa cerebrum fuerit, euaneſcat per plures meatus. unde uidemus in ſiccis defunctorum capitibus uelut quaſdã futuras,*

ſuturas, quibus hemiſphæria, ut ita dixerim, capitis illigantur. quibus igitur illi meatus fuerunt ampliores, humorē ſiccitate mutant: & ideo tardius caneſcunt, ſed nō caluitio carent. Si ergo ſiccitas caluos efficit, ut poſteriora capitis ſicciora eſſe dixiſti: cur caluum occipitium nūquā uidemus? Ille reſpondit: Siccitas occipitij non ex uitio, ſed ex natura eſt. ideo omnibus ſicca ſunt occipitia. Ex illa autem ſiccitate caluitium naſcitur, quæ per malam temperiem, quam Græci δυσκρασίαν uocare ſolent, contingit. unde capillo criſpi, quia ita temperati ſunt, ut capite ſicciore ſint, tarde caneſcunt, cito in caluitium tranſeunt. Contrà, qui capillo ſunt rariore, non eo facile nudantur, nutriēte humore quod φλέγμα uocitatur, ſed fit illis cita canities. nam ideo albi ſunt cani, quia colorem humoris, quo nutriuntur, imitantur. Si ergo ſenibus abundātia humoris capillos in canitiem tingit, cur ſenecta opinionem exactæ ſiccitatis accepit? Quia ſenecta, ille inquit, extincto per uetuſtatem naturali calore, ſit frigida, & ex illo frigore gelidi, & ſuperflui naſcuntur humores. Cæterum liquor uitalis longæuitate ſiccatus eſt. Inde ſenecta ſicca eſt inopia naturalis humoris, humecta eſt abundantia uitioſi ex frigore procreati. Hinc eſt, quod ex uigiliis ætas grauior efficitur: quia ſomnus, qui maxime ex humore contingit, de non naturali naſcitur. Sicut eſt multus in infantia, quæ humida eſt, abundātia nō ſuperflui, ſed naturalis humoris. Eadē ratio eſt, quæ pueritiā caneſcere non patitur, cum ſit humectiſſima. quia non ex frigore nato phlegmate humida eſt, ſed illo naturali, & uitali humore nutritur. ille enim humor, qui aut de ætatis frigore naſcitur, aut cuiuslibet uitioſitatis occaſione contrahitur, ut ſuperfluus, ita & noxius eſt. Hunc uidemus in fœmi-

nis.

nis, ubi niſi crebro egeratur, extrema minitantem. hunc in eunuchis debilitatem tibiis ingerentem, quorum oſſa quaſi ſemper in ſuperfluo humore natantia, naturali uirtute caruerunt: & ideo facile intorquentur, dum pondus ſuppoſiti corporis ferre non poſſunt, ſicut canna, pondere ſibi impoſito, curuatur. Et Euſebius, *Quoniam à nos ſenectute uſque ad eunucho traxit ſuperflui humoris diſputatio: dicas uolo, cur ita acutæ ſint uocis, ut ſæpe mulier, an eunuchus loquatur, niſi uideas, ignores?* Id *quoque facere ſuperflui humoris abundantiam ille reſpondit. ipſe enim* ἀρτηρίαν *per quam ſonus uocis aſcendit, efficiens craſſiorē, anguſtat uocis meatum: & ideo uel fœminis, uel eunuchis uox acuta eſt: uiris grauis, quibus uocis tranſitus habet liberum & ex integro patentem meatum.* N*aſci autem in eunuchis, & in fœminis ex pari frigore parem penè importuni humoris abundantiam etiam hinc liquet, quod utrunq; corpus ſæpe pingueſcit: certe ubera prope ſimiliter utriſq; grandeſcunt.*

Vox in fœminis & eunuchis quare tenuior ſit.

Curii, quos pudet, aut qui gaudent, rubeſcant: at metuentes pallor inuadit: Cap. XI.

D*ictis his, cum ad interrogandum ordo Seruium iam uocaret, naturali preſſus ille uerecundia, uſq; ad proditionem caloris erubuit.* Et Diſarius, Age Seru*i, non ſolū adoleſcentium, qui tibi æquæui ſunt, ſed ſenum quoque omnium doctiſſimè, commaſcula frontem, & ſequeſtrata uerecundia, quam in te facies rubore indicat, confer nobiſcum libere quod occurrerit interrogationibus tuis, non minus doctrinæ collocaturus, quàm ſi aliis conſulentibus ipſe reſpondeas. Cumq; diutulè tacentem crebris ille hortatibus excitaret,* Hoc, *inquit Seruius, ex te quæro, quod mihi contigiſſe dixiſti. quæ facit cauſa, ut rubor corpori ex animi pudore na*

Commaſculare frontem.

Gell. l. 10 cap. 6.

renaſcatur? Et ille, Natura, inquit, cum quid ei occurrit honeſto pudore dignum, imum petendo penetrat ſanguinem quo commoto, atque diffuſo, cutis tingitur: & inde naſcitur rubor. Dicunt etiam phyſici, quòd natura pudore tacta, ita ſanguinem ante ſe pro uelamento tendat. ut uidemus, quenque erubeſcentem manum ſibi ante faciem frequenter opponere. Nec dubitare de iis poteris, cùm nihil aliud ſit rubor, niſi* color ſanguinis. Addit Seruius: Et qui gaudent, Cur rubeſcunt? Diſarius Gaudium, inquit extrinſecus contigit. Ad hoc animoſo occurſu natura feſtinat, quam ſanguis comitãdo, quaſi alacritate integritatis ſuæ compotem, tingit cutem. Eo inde ſimilis color naſcitur. Idem refert: Contrà, qui metuunt, qua ratione palleſcunt? Nec hoc Diſarius ait, in occulto eſt. natura enim cum quid de extrinſecus contingenti bus metuit, in altum tota demergitur: ſicut nos quoq; cum timemus, latebras & loca nos occulentia quærimus. Ergo tota deſcendens ut lateat trahit ſecum ſanguinem: quo uelut curru, ſemper uehitur. Hoc demerſo, humor dilutior cuti remanet, & inde paleſcit. Ideo timentes & tremũt, quia uirtus animæ introrſum fugiens neruos relinquit, quibus tenebatur fortitudo membrorum, & inde ſaltu timoris agitantur. Hinc & laxamentum uentris comitatur timorem: quia muſculi, quibus claudebantur retrimentorum meatus, fugientis introrſum animæ uirtute deſerti, laxant uincula, quibus retrimenta uſq; ad digeſtionis opportunitatem continebantur. Seruius, his dictis uenerabiliter aſſenſus obticuit.

calor

Quare timẽtes palleſcunt.

De quæſtiunculis tredecim, Diſario ab Auieno propoſitis. Cap. XII.

TUnc Auienus, Quia me ordo, ait, ad ſimilitudinem conſultationis applicat: reducendus eſt mihi ad conuiuium

uiuium ſermo,qui longius à menſa iam fuerat euagatus, & ad alias tranſierat quæſtiones.Sæpe appoſita ſalita carne , quam laridum uocamus,ut opinor , quaſi largè aridum,quærere mecum ipſe conſtitui , qua ratione carnem ad diuturnitatem uſus admiſtio ſalis ſeruet. Hoc licet extimare mecum *poßim, malo tamen ab eo,qui corpora curat, certior fieri .* Et Diſarius,*Omne corpus ſuapte natura diſſolubile, et marcidum eſt:& niſi quodam uinculo contineatur, facile defluit. continentur autem quandiu ineſt anima reciprocatione aeris,qua uegetantur conceptacula ſpiritus, dum ſemper nouo ſpirandi nutriuntur alimento . Hoc ceſſante per animæ diſceſſum,membra marceſcunt , & omne pondere ſuo conſlictum corpus obteritur. Tum ſanguis etiam(qui quandiu fuit compos caloris,dabat membris uigorem) calore diſcedente uerſus in ſaniem, non manet inter uenas , ſed foras exprimitur:atq; ita laxatis ſpiramentis , effluit tabes fæculenta .* Id *fieri ſal admiſtus corpori prohibet . eſt enim natura ſicus & calidus: & fluxum quidem corporis calore contrahit:humorem uero ſiccitate uel coercet , uel exorbet. Certe humorem ſale differri , ſiue conſumi,fit hinc cognitu facile,quod ſi duos panes pari magnitudine feceris, unum ſale aſperſum,ſi*
Secunda. *ne ſale alterum:inuenies indigentē ſalis,pondere propenſiorē,ſcilicet humore in eo per ſalis penuriā permanēte.* Etiā *hoc à* Diſario *meo quæſitum uolo: cur defæcatum uinum ualidius ſit uiribus,ſed infirmius ad permanendum: & tam bibentem cito permouet , quàm ipſum ſi manſerit , facile mutatur?* Quòd citò,*inquit* Diſarius,*permouet, hæc ratio eſt : quia quanto penetrabilibus in uenas efficitur bibentis , tanto fit liquidius fæce purgata . ideo autem facile mutatur , quòd nullo firmamēto nixū undique ſui ad noxam patet.fæx*

enim

enim uino ſuſtinendo, & alendo, & uiribus ſufficiendis quaſi radix eius eſt. Et hoc quæro, Auienus ait, cur fæx in imo ſubſidit omnium, niſi mellis: mel enim ſolum eſt, quod in ſummum fæcem expuat? Ad hoc Diſarius: Fæcis materia ut ſpiſſa, atq; terrena, cæteris laticibus pondere præſtat, melle uincitur. ideo in illis grauitate deuergens ad fundum decidit: in melle uero, ut leuior, de loco uicta ſurſum pellitur. Tertia.

Quoniam ex iis, quæ dicta ſunt, ingerunt ſe ſimiles quæſtionis: cur Diſari, ita mel & uinũ diuerſis ætatibus habentur optima? mel quod recentiſſimum, uinum quod uetuſtiſſimum. unde eſt & illud prouerbium, quo utuntur gulones, Mulſum, quod probe temperes, miſcendum eſſe nouo hymettio, & Falerno uetulo. Propterea, inquit ille, quia inter ſe ingenio diuerſa ſunt. uini enim natura humida eſt, mellis arida. Si dicto meo addubitaueris, medicinæ contemplator effectũ. nã quæ humectanda ſunt corporis, uino fouẽtur: quæ ſiccanda ſunt, melle terguntur. igitur loginquitate temporis de utroq; aliquid exorbente, uinum meracius fit, mel aridius. & ita mel ſucco priuatur, ut uinum aqua liberatur. Quarta.

Nec hoc, quod ſequitur, diſſimile quæſitis eſt, cur ſi uaſa uini atque olei diutule ſemiplena cuſtodias, uinum ferme in acorẽ corrumpitur, oleo contrà ſapor ſuauior conciliatur. Vtrunq;, Diſarius ait, uerum eſt. in illud enim uacuum, quod ſuperne liquido caret, aer aduena incidit; qui tenuiſſimum quenq; humorem elicit, & exorbet. eo ſiccato, uinum quaſi ſpoliatum uiribus, prout ingenio imbecillum, aut ualidum fuit, uel acore exaſperatur, uel auſteritate reſtringitur. oleum autem ſuperuacuo humore ſiccato, uelut mucrone, qui in eo latuit, abſterſo, acquirit nouam ſuauitatem ſaporis. Rurſus ait Auienus, Heſiodus cùm ad medium dolij per- Quinta

Sexta.

peruentum eſt comparcendum, & cæteris eius partibus ad ſatietatem dicit abutendum, optimum uinum ſine dubio ſignificans, quod in dolij medietate conſiſteret. Sed & hoc uſu probatum eſt, in oleo optimum eſſe quod ſupernatat, in

Septima. melle quod in imo eſt. Quæro igitur, cur oleum, quod in ſummo eſt, uinum quod in medio, mel quod in fundo, optima eſſe credantur? Nec cunctatus Diſarius ait: Mel, quod optimũ eſt, reliquo ponderoſius eſt. in uaſe igitur mellis, pars, quæ in imo eſt, utique præſtat pondere: & ideo ſupernatante pretioſior eſt, contrà in uaſe uini, pars inferior admiſtione fæcis non modo turbulenta, ſed etiam ſapore deterior eſt. pars uero ſumma, aeris uicinia corrumpitur, cuius admiſtione fit dilutior: unde agricolæ dolia non contenti ſub *tectum repoſuiſſe, defodiunt, & operimentis extrinſecus

tecto

illitis muniunt, remouentes, inquantum fieri poteſt, à uino aeris contagionem: à quo tam manifeſte læditur, ut uix ſe tueatur in uaſe pleno, & ideo aeri minus peruio. Cæterum ſi inde hauſeris, & locum aeris admiſtionis patefeceris, reliquum, quod remanſit, omne corrumpitur. Media igitur pars quantum à conſortio ſummi utriuſque, tantum à noxa remota eſt, & quaſi nec turbulenta, nec diluta.

Octaua. Adiecit Auienus: Cur eadem potio meratior uidetur in ieiuno, quàm ei, qui cibum ſumpſit? Et ille, Venas inedia uacuefacit, ſaturitas obſtruit.

Igitur cum potio per inanitatem penitus influit, quia non obtuſas cibo uenas inuenit, neque fit admiſtione dilutior, per uacuum means, guſtatu fortior ſentitur. Hoc quo

Nona. que ſciendum eſt mihi, Auienus inquit, cur qui eſuriens biberit, aliquantulum famen ſubleuat, qui uerò ſitiens cibum ſumpſerit, non ſolum domat ſitim, ſed magis cupidinem

potus

potius accendit. Nota eſt,inquit Diſarius,cauſa. nã liquori quietẽ nihil officit, quin ſumptus ad omnes corporis partes, quoquò uerſus permanet, & uenas compleat. & ideo inedia,quæ inanitatẽ fecerat,accepto potus remedio, quaſi iam non in totum uacua recreatur. Cibatus uero,utpote concretior & grandior,in uenas nõ niſi paulatim cõfectus admittitur. ideo ſitim,quam reperit,nullo ſolatio ſubleuat, imò quicquid foris humoris nactus eſt,exorbet,& inde penuria eius, quæ ſitis uocatur, augetur. Nec hoc mihi,Auienus ait: ignoratũ relinquo,cur maior uoluptas eſt,cum ſitis potu extinguitur,quàm cũ fames ſedatur cibo.Et Diſarius.Ex prædictis quoq; licet. nam potionis totus hauſtus in omne corpus ſimul penetrat, & omnium partium ſenſus facit unam maximam,& ſenſibilem uoluptatem:cibus autẽ exiguo ſubminiſtratu paulatim penuriam conſolatur.ideo uoluptas eius multifariam cõminuitur. Hoc quoq;,ſi uidetur, addo quæſitis,cur qui auidius uorant, facilius* ſatias capit, quàm qui eadem quietius ederint.Breuis eſt,inquit ille,reſponſio.nam ubi auide deuoratur,tunc multus aer cum edulíis infertur, propter hiatum rictus, & crebritatem reſpirandi. igitur ubi aer uanas compleuit,ad abijciendum faſtidium pro cibo penſatur. Ni moleſtus ſum Diſari,patere plus nimio,ex diſcendi cupidine,garrientem, & dicas quæſo,cur edulia ſatis calida facilius comprimimus ore, quàm manu ſuſtinemus: & ſi quid eorum plus feruet, quàm ut diutius mandi poſsit,ilico deuoramus, & tamen aluus non perniciosè uritur? Et ille, Inteſtinus calor, qui in aluo eſt, quaſi multo maior uehementiorq;, quicquid calidum accipit, magnitudine ſua circumuenit, ac debilitat. Idem præſtat, ſi quid ori feruidum admoueris, non(ut quidam faciunt)hiare, ne

Decima.

Vndecima.

* ſatietate capiuntur

Duodecima.

nouo ſpiritu feruori uires miniſtres: ſed pauliſper labra comprimere, ut maior calor, qui de uentre etiã ori opitulatur, comprimat minorẽ calorẽ. Manus autẽ, ut rem feruidã ferre poſſit, nullo proprio iuuatur calore.

Decimatertia. *Iandudũ, inquit Auienus noſſe aueo, cur aqua, quæ obſita globis* nubium perducitur ad niualem rigorem, non minus in potu noxia eſt, quàm ex ipſa niue aqua reſoluta. ſcimus enim quot, quantæq; noxæ epoto niuis humore naſcantur.* Et Diſarius, *Addo aliquid ante quæſitis: aqua enim ex niue reſoluta etiam ſi igne calefiat, & calida bibatur, æquè noxia eſt, ac ſi epota ſit frigida. Ergo non ſolo rigore niualis aqua pernicioſa eſt, ſed ob aliã cauſam, quã nõ pigebit aperire, auctore* Ariſtotele*: qui in phyſicis quæſtionibus ſuis hanc poſuit, & in hunc ſenſum, niſi fallor, abſoluit:* Omnis *aqua, inquit, habet in ſe aeris tenuiſſimi portionem, quo ſalutaris eſt: habet & terream fæcem, quæ eſt corpulenta poſt terram. Cum ergo aeris frigore, & gelu coacta caleſcit, neceſſe eſt per euaporationem uelut exprimi ex ea auram illam tenuiſſimã: qua *deſcendente conueniat in coagulum, ſola terrea in ſe remanente natura.* Quod *hinc apparet, quia cum fuerit eadem aqua ſolis calore ſoluta, minor modus eius reperitur, quàm fuit antequam congelaſceret. deeſt enim, quod euaporatio ſolum in aqua ſalubre conſumpſit.* Nix *ergo, quæ nihil aliud eſt, quàm aqua in aere denſata, tenuitatẽ ſui, cum denſaretur amiſit: & ideo ex eius reſolutæ potu, diuerſa morborum genera uiſceribus inſeminãtur.*

Decimaquarta. Gel. l. 17. cap. 8. Nominatum *gelu, ueteris, quæ me ſolebat agitare, admonuit quæſtionis, cur a uina aut nunquam, aut rarenter congelaſcant; cæteris, ex magna parte humoris nimietate frigoris, cogi ſolitis? num quia uinum ſemina quedam in ſe caloris habet, & ob eam rem* Home-

rus

Marginal notes: * *niuium* — Gel. l. 19. cap. 5. — * *diſcedẽte,*

rus dixit αἴθοπα οἶνον, non, ut quidam putant, propter calorem: an alia quæpiã cauſa eſt? quam quia ignoro, ſcire cupio. Ad hæc Diſarius, *Eſto, uina naturali muniãtur calore, num oleum minus ignitum eſt, aut minorem uim in corporibus calefactandis habet? & tamen gelu ſtringitur, certe ſi putas ea, quæ calidiora ſunt, difficilius cõgelaſcere: cõgruẽs erat nec oleum* concreſcere, & ea, quæ frigidiora ſunt, facile gelu cogi. Acetum autem omniũ maximè frigorificum eſt, atq; id tamen nunquam gelu ſtringitur.* Num *igitur oleo magis cauſa eſt coaguli celerioris, quod & læuigatius, & ſpiſſius eſt? faciliora enim ad coeundum uidentur, quæ læuigatiora, denſioraq; ſunt: uino autem non contingit tanta mollities, & eſt quàm oleum multo liquidius. Acetum uero & liquidiſſimum inter cæteros humores, & tanto acerbius, ut ſit acore triſtificũ: et exemplo marinæ aquæ, quæ ipſa quoque amaritudine ſui aſpera eſt, nunquam gelu contrahitur: nam quod* Herodotus, *hiſtoriarum ſcriptor, contra omnium ferme, qui hæc quæſierunt, opinionem ſcripſit, mare* Boſporicum, *quod & Cimmerium appellat, earumq; partium mare omne, quod Scythicũ dicitur, gelu conſtringi, & conſiſtere, aliter eſt, ac putatur. nam non marina aqua contrahitur, ſed quia plurimum in illis regionibus fluuiorum eſt, & paululum in ipſa maria influentium, ſuperficies maris, cui dulces aquæ innatãt, cõgelaſcit & incolumi aqua marina uidetur in mari gelu, ſed de aduenis undis coactum.* Hoc *& in* Ponto *fieri uidemus, in quo fruſtra quædam, &, ut ita dixerim, * proficiæ gelidæ feruntur, contractæ de fluuialium uel paluſtrium undarum multitudine: in quas licet frigore concreatæ, tamen ſunt natantes, quaſi læuigatiores marina. Plurimum autem aquarum talium in-*

concraſſere *ſuperficies*

fluere Ponto, & totam ſuperficiem eius infectam eſſe dulci liquore (propter quod ait Salluſtius, mare Ponticū dulcius quàm cætera) eſt hoc quoq; teſtimonio: quod ſi in Pōtum uel paleas, uel ligna, ſeu quæcunq; alia natantia proieceris, foras extra Pontum feruntur in Propontidem: atq; ita in mare, quod alluit Aſiæ oram, cum conſtet in Pontum influere maris aquam, non effluere de Ponto. meatus enim, qui ſolus de Oceano receptas aquas in maria noſtra tranſmittit, in freto eſt Gaditano, quod Hiſpaniam Africáq; interiacet: & ſine dubio inundatio ipſa per Hiſpanienſe & Gallicanū litora, in Tyrrhenum prodit: inde Hadriaticum mare facit, ex quo dextra in Parthenium. læua in Ionium, & directim in Aegæum pergit, atque ita ingreditur Pontum. Quæ igitur ratio facit, ut riuatim aquæ de Ponto fluant, cùm foris influentes aquas Pontus accipiat? ſed conſtat utraque ratio nam ſuperficies Ponti, propter nimias aquas, quæ de terra dulces influunt, foras effluit, deorſum uerò intrò pergit influxio: unde probatum eſt, natantia, quæ (ut ſuprà dixi) iaciuntur in Pontum, foras pelli: ſi uero columna deciderit, introrſum innare. Et hoc ſæpe uſu probatum eſt, ut grauiora quæq; in fundo Propontidis ad Ponti interiora pellantur.

Adiecta hac una conſultatione reticebo: Cur omne dulce magis dulce uidetur, cùm frigidum eſt, quàm ſi calcat? Reſpondit Diſarius: Calor ſenſum occupat, & guſtatum linguæ feruor interpedit. ideo ex aſpiratione oris prouenta ſuauitas excluditur. quòd ſi caloris abſit iniuria; tum demum poteſt lingua incolumi blandimento dulcedinem pro merito eius excipere. præterea ſuccus dulcis per calorem non impunè penetrat uenarum receptacula, & ideo mox a minuit uoluptatem.

De quæſtionibus tribus, quas Horus Diſario propoſuit. C. 13.

SVcceſſit Horus: & Cum multa inquit, de potu, & cibatu quæſiſſet Auienus, unum maximè neceſſarium (ſponte, an oblitus ignoro) prætermiſit, cur ieiuni magis ſitiant, quam eſuriant. hoc in commune nobis Diſari, ſi uidetur, abſolue. Et ille, Rem tractatu dignam, inquit, Hore quæſiſti, ſed cuius ratio in aperto ſit. cum enim animal ex diuerſi conſtet elementis, unum eſt de ijs, quæ corpus efficiunt, quod & ſolum, aut maximè ultra cætera, aptum ſibi quærat alimentum: calorem dico, qui liquorem ſibi ſemper exigit miniſtrari. Certe de ipſis quatuor elementis extrinſecus uidemus nec aquam, nec aerem, neque terram aliquid, quo alatur, aut quod conſumat, exigere, nullamq́; noxam uicinis uel appoſitis ſibi rebus inferre: Solus ignis alimenti perpetui deſiderio, quicquid offendit, abſumit: Inſpice & primæ ætatis infantiam quãtum cibum nimio calore conficiat; & contrà ſenes cogita facilè tolerare ieiunium, quaſi extincto in ipſis calore, qui nutrimentis recreari ſolet. Sed & media ætas ſi multo exercitio excitauerit ſibi naturalem calorẽ, animoſius cibum appetit. Conſideremus & animalia ſanguine carentia, quæ nullum cibum quærant penuria caloris. Ergo ſi calor in apparentia ſemper eſt, liquor autem proprii caloris alimentum eſt; bene in nobis, cum ex ieiuno corpori nutrimenta quæruntur, præcipuè calor ſuum poſtulat: quo accepto, corpus omne recreatur, & patientius expectat cibum ſolidiorem. His dictis, Auienus annulũ de menſa retulit, qui illi de breuiſſimo dexteræ manus digito repẽte deciderat. Cũq; à præſentibus quæreretur, cur eum alienæ manui & digito, & non huic geſtamini deputatus potius inſereret: oſten-

Ieiuni cur magis ſitiant, quam eſuriant.

dit manum læuam ex uulnere tumidiorem. Hinc Horo natæ quæſtionis occaſio. Et dic,inquit,Diſari(omnis.n.ſitus corporis pertinet ad medici notionem: tu uero doctrinam, & ultra,quam medicina poſtulat,conſecutus es)dic, inquã, cur

Annulus cur in digito eo geratur, qui in ſiniſtra manu minimo eſt proximus.

ſibi communis aſſenſus annulũ in digito, qui minimo uicinus eſt,quẽ etiã medicinalẽ uocãt,& manu præcipue ſiniſtra geſtandum eſſe perſuaſit? Et Diſarius, De hac ipſa quæſtione ſermo quidam ad nos ab Aegypto uenerat:de quo dubitabã fabulam'ne,an ueram rationẽ uocarem. ſed libris anatomicorum poſtea conſultis,uerum reperi,neruum quendã de corde natum priorſum pergere uſq; ad digitum manus ſiniſtræ minimo proximum, & illic deſinere implicatum cæteris eiuſdẽ digiti neruis:& ideo uiſum ueteribus, ut ille digitus annulo,tanquã corona,circundaretur.Et Horus, Adeo,inquit,Diſari uerum ita ut dicis Aegyptios opinari, ut ego ſacerdotes eorum,quos prophetas uocant, cum in tẽplo uidiſſe circa deorum aras, hunc in ſingulis digitum confectis odoribus illinire, & eius rei cauſas inquiſiſſem,& de neruo, quod iã dictum eſt, principe eorum narrante didicerim, & inſuper de numero,qui per ipſum ſignificatur. complicatus enim ſenarium numerum digitus iſte demonſtrat: qui omnifariam plenus,perfectus atque diuinus eſt: cauſaſq;, cur plenus ſit hic numerus,ille multis aſſeruit:ego nunc ut præſentibus fabulis minus aptas relinquo. Hæc ſunt,quæ in Aegypto diuinarum omnium diſciplinarum cõpote, cur annulus huic digito magis inſeratur,agnoui. Inter hæc Cæcinna Albinus,Si uolẽtibus erit uobis, inquit, in medium profero,quæ de hac eadẽ cauſa apud Atteium Capitonẽ pontificij iuris inter primos peritum, legiſſe memini: qui cũ nefas eſſe ſanciret, deorũ formas inſculpi annulis:eò uſq; proceſsit, ut & cur hoc

Gel.l.10. cap. 10.

digito

digito,uel in hac manu geſtaretur annulus,non taceret. Veteres,inquit,non ornatus, ſed ſignandi cauſa annulum ſecum circunferebant.unde nec plus habere quàm unũ licebat, nec cuiquã niſi libero:quos ſolos fides*decerneret, quæ ſignaculo continetur.ideo ius annulorum famuli non habebant. Imprimebatur autẽ ſculptura materiæ annuli,ſiue ex ferro,ſiue ex auro foret: & geſtabatur ut quiſq; uellet, quacunque manu,quolibet digito. Poſtea, inquit, uſus luxuriantis ætatis ſignaturas pretioſis gemmis cœpit inſculpere: & certatim hæc omnis imitatio laceſſiuit,ut de argumẽto pretij,quo ſculpendos lapides paraſſent,gloriarentur. Hinc factum eſt, ut uſus annulorum exemptus dexteræ, quæ multum negotiorum gerit,in læuam relegaretur, quæ otioſior eſt;ne crebro motu,& officio manus dexteræ pretioſi lapides frangerentur.Electus autẽ,inquit, ipſa læua manu digitus minimo proximus,quaſi aptior cæteris, cui commendaretur annuli pretioſitas,nam pollex,qui nomen ab eo,quòd pollet, accepit, nec in ſiniſtra ceſſat,nec minus, quàm tota manus, ſemper in officio eſt. unde & apud Græcos ἀντίχειρ,inquit,uocatur, quaſi manus altera. Pollici uero uicinus, nudus,& ſine tuitione alterius appoſiti uidebatur. nam pollex ita inferior eſt,ut uix radicem eius excedat.Mediũ & minimũ uitauerunt,inquit,ut ineptos, alterum magnitudine, breuitate alterum:& electus eſt,qui ab utroq; clauditur, & minus officij gerit: & ideo ſeruando annulo magis accommodatus. Hæc ſunt,quæ lectio pontificalis habet, unuſquiſque ut uolet, uel Hetruſcam, uel Aegyptiam opinionem ſequatur.

doceret

Inter hæc Horus, ad conſulendum*ſeuerus, Scis, inquit Diſari,præter hũc ueſtitum,qui me tegit,nihil me*in omne cenſu aliud habere, unde nec ſeruus mihi eſt, nec uti

reuerſus

à nominis

ſit opto: ſed omnem uſum, qui uiuo miniſtrandum eſt, ego mihimet ſubminiſtro. Nuper *ergo cum in* Hoſtienſi oppido *morarer, ſordidatum pallium meum in mari diutule laui, & ſuper litus ſole ſiccaui: nihiloq; minus eadem in ipſo poſt ablutionem maculæ ſordium uiſebantur. cumq; me res iſta ſtupefaceret, aſſiſtens forte nauta,* Quin *potius, ait, in fluuio ablue pallium tuũ, ſi uis emaculatum.* Parui, *ut uerũ probarẽ: & aqua dulci ablutum atq; ſiccatum, uidi ſplẽdori ſuo redditũ.* Et *ex illo cauſam requiro, cur magis dulcis aqua, quàm ſalſa idonea ſit ſordibus abluendis.* Iandudum, Diſarius *inquit, hæc quæſtio ab* Ariſtotele *&* propoſita, *& ſoluta eſt. ait enim aquã marinã multò ſpiſſiorẽ eſſe, quàm eſt dulcis, imò illã eſſe fæculentam, dulcem uero, puram, atq; ſubtilem, hinc facilius, ait, uel imperitos nandi ſuſtinet mare: cum fluuialis aqua, quaſi infirma, & nullo adiumento fulta, mox cedat, & in imum pondera accepta tranſmittat.* Ergo *aquã dulcem dixit, quaſi natura leuẽ, celerius immergere in ea, quæ abluenda ſunt: & dum ſiccatur, ſecum ſordium maculas abſtrahere: marinam uero quaſi craſſiorem, nec facile penetrare purgando, propter ſui denſitatem: & dum uix ſiccatur, non multum ſordium ſecum trahere.* Cumq; Horus *ijs aſſentire uideretur,* Euſtathius *ait:* Ne *decipias quæſo credulum, qui ſe, quæſtionemq; ſuam commiſit fidei tuæ. Ariſtoteles enim, ut nonnulla alia, magis acute, quàm uere iſta diſſeruit.* Adeo *autem aquæ denſitas non nocet abluendis, ut ſæpe qui aliquas ſpecies purgatas uolunt, ne ſola aqua uel dulci tardius hoc efficiant, admiſceant illi cinerem; uel ſi defuerit, terrenum puluerem, ut craſſior facta celerius poſſit abluere.* Nihil *ergo impedit marinæ aquæ denſitas.* Sed *nec ideo quia ſalſa eſt, minus abluit. ſal-*

Aqua dulcis cur ab luẽdis ſordibus magis idonea ſit, quã ſalſa.

ſitas

ſitus enim findere, & uelut aperire meatus ſolet, et ideo magis elicere debuit abluenda. Sed hæc una cauſa eſt, cur aqua marina non ſit ablutioni apta, quia pinguis eſt, ſicut & ipſe Ariſtoteles ſæpe teſtatus eſt, & ſales docent, quibus ineſſe quiddã pingue nullus ignorat. Eſt & hoc indiciũ pinguis aquæ mariæ, quod cũ inſpargitur flãmæ, non tam extinguit, quàm pariter accenditur, aquæ pinguedine alimoniam igni ſubminiſtrãte. Poſtremò Homerum ſequamur, qui ſolus fuit naturæ conſcius. fecit enim Nauſicaã, Alcinoi filiã, abluentẽ ueſtes, cum ſuper mare eſſet, non in mari, ſed in fluuio. Idem locus Homeri docet nos marinæ aquæ quiddam ineſſe pingue permiſtum. Vlyſſes enim cum iandudum mare euaſiſſet, & ſtaret ſiccato corpore, ait ad Nauſicaæ famulas:

Ἀμφίπολοι στῆθ' οὕτω ἀπόπροθεν, ὄφρ' ἐγὼ αὐτὸς Odyſſ. 6.
Ἅλμην ὤμοιιν ἀπολούσομαι, ἀμφὶ δ' ἐλαίῳ
Χρίσομαι, ἦ γὰρ δηρὸν ἀπὸ χροός ἐστιν ἀλοιφή.

Poſt hæc cum deſcendiſſet in fluuium: Ἐκ κεφαλῆς ἔσμηχεν ἁλὸς χνόον. *diuinus enim uates, qui in omni re naturam ſecutus eſt, expreßit, quod fieri ſolet, ut qui aſcendunt de mari, in ſole ſteterunt, aqua quidem celeriter ſole ſiccetur, maneat autem in corporis ſuperficie ueluti flos quidam, qui & in detergendo ſentiatur. Et hæc eſt aquæ marinæ pinguedo, quæ ſola impedit ablutionem.*

Simulachra cur ſub aquis maiora eſſe uideantur, quãre uera ſunt tum in uniuerſum quomodo uiſio fiat, an ſuſceptione ſimulachrorum, quæ ad rebus in oculos promanãt; an potius emiſſione radiorũ ex ipſis oculis. C. XIIII.

E*T quia à cæteris expeditus mihi te pauliſper indulges, modo autem nobis de aqua ſermo fuit, quero cur in aqua ſimulachra maiora ueris uidentur: quod genus apud*

Simulachra maiora uiris cur in aqua uideantur.

popinatores pleraq; ſcitamentorum cernimus propoſita, ampliora ſpecie, quàm corpore, quippe uidemus in doliolis uitreis aquæ plenis, & oua globis maioribus, & iecuſcula fibris tumidioribus, & beluas ſpiris ingentibus. Et omnino ipſum uidere, qua nobis ratione conſtet: quia ſolent de hoc non nulli nec uera, nec ueriſimilia ſentire. Et Diſarius, Aqua, inquit, denſior eſt aeris tenuitate, & ideo eam cunctatior uiſus penetrat, cuius offenſa percuſa uidendi acies ſcinditur, & in ſe recurrit. ſciſſa dum redit, iam non directo ictu, ſed undique uerſum incurrit liniamenta ſimulachri: & ſic fit, ut uideatur imago archetypo ſuo grandior. nam & Solis orbis matutino, ſolito nobis maior apparet, quia interiacet inter nos & ipſum aer adhuc de nocte roſcidus, et grãdeſcit imago eius, tãquam in aquæ ſpeculo uiſatur. Ipſam uero uidendi naturam non* ſubinde introſpexit Epicurus: cuius in hoc non eſt, ut exiſtimo, improbanda ſententia, aſtipulante præcipuè Democrito: qui ſicut in cæteris, ita & in hoc paria ſenſerunt. Ergo cenſet Epicurus, ab omnibus corporibus iugi fluore quæpiam ſimulachra manare, nec unquam tantulam moram interuenire, quin ultro ferantur inani figura cohærentes corpum exuuiæ, quarum receptacula in noſtris oculis ſunt: & ideo ad deputatam ſibi à natura ſedem proprij ſenſus recurrunt. Hæc ſunt, quæ uir ille commemorat: quibus ſi occurris obuius, expecto quid referas. Ad hæc renidẽs Euſtathius, In propatulo eſt, inquit, quod decepit Epicurum. à uero enim lapſus eſt, aliorum quatuor ſenſuum ſecutus exemplum: quia in audiendo, & guſtando, & odorando, atq; tangendo, nihil è nobis emittimus, ſed extrinſecus accipimus, quod ſenſum ſui moueat. quippe & uox ad aures ultro uenit, & auræ

*in ſubide

De uidendi ratiõe. Gel. lib. 9 cap. 16.

in

in nares influunt, & palato ingeritur, quod gignat ſaporem, & corpori noſtro applicantur tactu ſentienda: hinc putauit & ex oculis nihil foras proficiſci, ſed imagines rerum in oculos ultro meare. Cuius opinioni repugnat, quòd *in ſpeculis imago aduerſa contemplatorem ſuum reſpicit, cùm debeat (ſiquidem à nobis orta recto meatu proficiſcitur) poſteram ſui partem, cum diſcendit, oſtendere; ut læua læuam, dextera dexteram reſpiciat. nam hiſtrio perſonam ſibi detractam, ex ea parte uidet, qua induit, ſcilicet non faciem, ſed poſteriorem cauernam.* Deinde interrogare *hunc uirum uellem, an tunc imagines è rebus auolant, cum eſt qui uelit uidere: an, & cum nullus aſpicit, emicant undique ſimulachra. nam ſi quod primum dixi teneat: quæro, cuius imperio ſimulachra præſtò ſint intuenti: & quoties quis uoluerit ora conuertere, toties ſe & illa conuertant? ſin ſecundo inhæreat; ut dicat perpetuo fluere rerum omnium manare ſimulachra: quæro quandiu cohærentia permanent, nullo coagulo iuncta ad permanendum? aut ſi manere dederimus, quemadmodum aliquem retinebunt colorem, cuius natura cum ſit in corporea, tamen nunquam poteſt eſſe ſine corpore?* Deinde *quis poteſt in animum inducere, ſimul atq; oculos uerteris, incurrere imagines cœli, maris, litoris, prati, nauium, pecudum, & innumerabilium præterea rerum, quas uno oculorum iactu uidemus, cum ſit pupilla, quæ uiſu pollet oppido parua?* Et quo nam modo *totus exercitus uiſitur? an de ſingulis militibus profecta ſimulachra ſe congerunt, atq; ita collocata tot millia penetrant oculos intuentis? Sed quid laboramus, opinionem ſic inanem uerbis uerberare, cum ipſa rei uanitas ſe dreſellat? conſtat autẽ uiſum nobis*

Prima ratio, quòd uiſio fiat emiſſione radiorum ex oculis non receptione ſimulachrorum.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

nobis hac prouenire ratione. Genuinum lumen è pupillis quacunque eam uerteris, directa linea emicat. Id oculorum domeſticum profluuium, ſi repererit in circunfuſo nobis aere lucem, per eam directim pergit, quandiu corpus offendat. Et ſi faciem uerteris, ut circunſpicias, utrobiq; acies uidendi directa procedit. Ipſe autem iactus, quem diximus de noſtris oculis emicare, incipiens à tenui radice, in ſumma fit latior, ſicut radij à pictore ſinguntur. Ideo per minutiſſimum foramen contemplans oculus, uidet cœli profunditatem. Ergo tria iſta nobis neceſſaria ſunt ad effectum uidendi lumen, quod de nobis emittimus: & ut aer, qui interiacet, lucidus ſit; & corpus, quo offenſo deſinat intenſio: quæ ſi diutius pergat, rectam intenſionem laſſata nõ obtinet, ſed ſciſſa in dexteram, læuamq; diffunditur. hinc eſt, quòd ubicunq; terrarum ſteteris, uideris tibi quandam cœli concluſionem uidere: & hoc eſt, quòd horizontem ueteres uocauerunt: quorum indago fideliter deprehendit directam ab oculis aciem per planum contrà aſpicientibus, non pergere ultra CLXXX. ſtadia, & inde in orbem iam recuruari. Per planum, ideo adieci, quia altitudines longiſſime aſpicimus: quippe qui & cœlum uidemus. Ergo in omni horizontis orbe ipſe, qui intuetur, centron eſt. Et quia diximus quantum à centro acies uſq; ad partem orbis extenditur, ſine dubio in horizonte διάμετρος orbis CCCLX. ſtadiorũ eſt: & ſi ulterius qui intuetur acceſſerit, ſeu retrorſum receſſerit, ſimilem circa ſe orbem uidebit. Sicut igitur diximus, cum lumen, quod pergit è nobis, per aeris lucem in corpus inciderit, impletur officium uidendi. ſed ut poßit res uiſa cognoſci renunciat uiſam ſpeciẽ rationi ſenſus oculorum: & illam aduocata memoria recognoſcit. Ergo uidere oculo-

rum

rum eſt, iudicare rationis, memoriæ meminiſſe: quia trinum eſt officium, quod uiſum complet ad dignoſcendam figuram, ſenſus, ratio, memoria. Senſus rem uiſam rationi refundit: Illa, quid uiſum ſit, recordatur. Adeo autẽ in tuendo neceſſarium eſt rationis officium, ut ſæpe in uno uidẽdi ſenſu, etiã alium ſenſum memoria ſuggerente ratio deprehendat. nam ſi ignis appareat, ſcit eum, & ante tactum ratio calere. Si nix ſit illa, quæ uiſa eſt, intelligit in ipſa ratio etiam tactus rigorem. Hac ceſſante, uiſus inefficax eſt: adeo, ut quòd remus in aqua fractus uidetur, uel quod turris eminus uiſa cum ſit anguloſa, rotunda extimatur, faciat rationis negligentia: quæ ſi ſe intenderit, agnoſcit in turre angulos, & in remo integritatem. Et omnia illa diſcernit, quæ Academicis dãnandorum ſenſuum occaſionẽ dederunt: cum ſenſus unus inter certiſſimas res habendus ſit, comitante ratione, cui nonnunquam ad diſcernendam ſpeciem non ſufficit ſenſus unus. nam ſi eminus pomi, quod malum dicitur, figura uiſatur, non omnino id malum eſt. potuit enim ex aliqua materia fingi mali ſimilitudo. Aduocandus eſt igitur ſenſus alter, ut odor iudicet. Sed potuit inter congeriem malorum poſitum, auram odoris ipſius concepiſſe. Hic tactus conſulẽdus eſt, qui poteſt de põdere iudicare. Sed metus ne ipſe fallatur, ſi fallax opifex materiam, quæ pomi pondus imitaretur, elegit. Confugiendum eſt igitur ad ſaporem: qui ſi formæ conſentiat, malum eſſe nulla dubitatio eſt. Sic probatur, efficaciam ſenſuum de ratione pendere. Ideo Deus opifex omnes ſenſus in capite, id eſt, circa ſedem rationis, locauit.

Satin' recte ſcriptum ſit à Platone, cibum per ſtomachum trahi; potum uero per ἀρτηρίαν, quæ τραχεῖα dicitur, fibris pulmonis illabi. Cap. XV.

His

Gel. l. 17 cap. 11.

His dictis, fauor ab omnibus exortus eſt admirãtibus dictorum ſoliditatem, adeout atteſtari uel ipſum Euangelium non pigeret. Diſarius deinde ſubiecit: Iſti plauſus ſunt, qui prouocant philoſophiam ad uindicandos ſibi de aliena arte tractatus, unde ſæpe occurrit in manifeſtos errores. ut plato ueſter, dum nec anatomicæ, quæ medicinæ propria eſt, abſtinet, riſum de ſe poſteris tradidit, dixit enim diuiſas eſſe uias deuorandis cibatui & potui; & cibum quidem per ſtomachum trahi, potum uero per ἀρτηρίαν, quæ τραχεῖα dicitur, fibris pulmonis illabi. Quod tantum uirum uel extimaſſe, uel in libros retuliſſe, mirandum eſt, uel potius dolendum. unde Eraſiſtratus, mediocrum ueterum nobiliſſimus, in eum iure inuectus eſt, dicens illum retuliſſe longè diuerſa, quàm ratio deprehendit. duas enim eſſe fiſtulas inſtar canalium, eaſq; ab oris faucibus proficiſci deorſum, & per earum alteram induci, delabiq; in ſtomachum eſculenta omnia & poculenta; ex eoq; ferri in uentriculũ, quod Græcè appellatur ἡ κάτω κοιλία, atque illic ſubigi, digeriq; ac deinde aridiora ex his retrimenta in aluum conuenire, quod Græcè κῶλον dicitur; humidiora autem per renes in ueſicam trahi, & per alteram de duabus ſuperioribus fiſtulam, quæ Græcè appellatur τραχεῖα ἀρτηρία, ſpiritum à ſummo ore in pulmonem, atq; inde rurſum in os & in nares commeare; perq; eandem uocis fieri meatum: ac ne potus cibuſue ardior, quem oportet in ſtomachum ire, procideret ex ore, labereturq; in eam fiſtulam, per quam ſpiritus reciprocatur, ex eaq; offenſione intercluderetur animæ uia, impoſitam eſſe arte quadam & ope naturæ ἐπιγλωττίδα, quaſi clauſtrum mutuum utriuſque fiſtulæ, quæ ſibi ſunt cohærentes eamq;

contra Platoné

eamq; ἐπιγλωττίδα inter edendum bibendumq; operire ac protegere τὴν τραχεῖαν, ne quid ex eſca potúue incideret in illud quaſi æſtuantis animæ iter, ac propterea nihil humoris influere in pulmonem ore ipſo arteriæ communito. Hæc Eraſiſtratus: cui, ut extimo, uera ratio conſentit. cum enim cibus non ſquallidus ſiccitate, ſed humoris temperie mollis uentri inferendus ſit; neceſſe eſt eandem uiam ambobus patere, ut cibus potu temperatus, per ſtomachum in uentrem condatur. nec aliter natura cõponeret, niſi quod ſalutare eſſet animali. Deinde cũ pulmo & ſolidus & læuigatus ſit, ſi quid ſpiſſum in ipſum deciderit, quemadmodum penetrat, aut tranſmitti poteſt ad locum digeſtionis; cùm conſtet, ſi quando caſu aliquid paulo denſius in pulmonẽ uiolentia ſpiritus trahẽte deciderit, mox naſci tuſsim nimis aſperã, & alias quaſſationes, uſq; ad uexationẽ ſalutis? Si autem naturalis uia potũ in pulmonẽ traheret, cum corpulenta bibũtur, uel cũ hauritur potus admiſtus granis, ſeu ex re aliqua dẽſiore: quid ijs ſumptis pulmo pateretur? unde ἐπιγλωττὶς à natura prouiſa eſt, quæ cùm cibus ſumitur operimento ſit arteriæ, ne quid per ipſam in pulmonem ſpiritu paſsim trahente labatur. ſicut cum ſermo emitendus eſt, inclinatur ad operiendam ſtomachi uiam, ut ἀρτηρίαν uoci patere* promittat. Eſt & hoc de experientia notum, quod qui ſenſim trahunt potum, uentres habent humectiores, humore, qui paulatim ſumptus eſt, diutius permanente. Si quis uero auidius hauſerit, humor eodem impetu, quo trahitur, præterit in ueſicam, & ſicciori cibo prouenit tarda digeſtio. Hæc autem differentia non naſceretur, ſi à principio cibi, & potus diuiſi eſſent meatus. Quod autem Alcæus poeta dixit, & uulgo canitur, Οἴνῳ πνεύμονα

*permittat

μονα τέγγει. Τὸ γὰρ ἄκρον περισέλλεται ideo dictum eſt quia pulmo re uera gaudet humore, ſed trahi quantũ ſibi ex, timeat neceſſariũ. Vides ſatius fuiſſe philoſophorũ omnium principi, alienis abſtinere, quàm minus uota proferre. Ad hæc Euſtathius paulo commotior, Non minus te, inquit, Diſari, philoſophis, quàm medicis inſerebam, ſed modo uideris mihi rẽ conſenſu generis humani decantatã, & credita, obliuioni dare: philoſophiam artem eſſe artiũ, & diſciplinã diſciplinarum, & nunc in ipſam inuehitur parricidali auſu medicina: cum philoſophia illic habeatur anguſtior, ubi de rationali parte. i. de incorporeis: diſputat: & illic inclinetur, ubi de phyſica, quod eſt de diuinis corporibus uel cœli, uel ſiderum, tractat. Medicina autem phyſicæ partis extrema fæx eſt, cui ratio eſt cum teſtis terreniſq; corporibus. Sed quid rationem nominaui, cum magis apud ipſam regnet cõiectura, quàm ratio? Quæ ergo conijcit de carne luculenta, audet inequitare philoſophiæ, de incorporeis, et uere diuinis certa ratione tractanti. Sed ne uideatur cõmunis iſta defenſio tractatum uitare pulmonis, accipe cauſas, quas Platonica maieſtas ſecuta eſt. ἀπιγλωττὶς, quàm memoras, inuentum naturæ eſt ad tegendas: detegendasq; certa alternatione uias cibatus, & potus, ut illum ſtomacho tranſmittat, hunc pulmo ſuſcipiat, propterea tot meatibus diſtinctus eſt, & interpatet rimis: non ut ſpiritus egreſſiones habeat, cui exhalatio occulta ſufficeret, ſed, ut per eos ſi quid cibatus in pulmonem deciderit, ſeccus eius mox migret in ſedem digeſtionis. Deinde ἀρτηρία ſi quo caſu ſciſſa fuerit, potius non deuoratur, ſed quaſi ſciſſo meatu ſuo, reiectatur foras incolumi ſtomacho: quod non contigeret, niſi ἀρτηρία uia eſſet humoris. Sed & hoc in propatulo eſt:

Pro Platone.

quia

quia quibus æger eſt pulmo: accenduntur in maximam ſitim: quod non eueniret, niſi eſſet pulmo receptaculum potus, Hoc quoq; intuere, *quod animalia, quibus pulmo non eſt, potum neſciunt. natura.n. nihil ſuperfluum, ſed membra ſingula ad aliquod uiuendi miniſterium fecit: quod cum deeſt, uſus eius non deſideratur.* Vel *hoc cogita, quia ſi ſtomachus cibum potumq; ſuſciperet, ſuperfluus foret ueſicæ uſus. poterat .n. utriuſq; rei ſtomachus retrimenta inteſtino tradere, cui nunc ſolius cibi tradit: nec opus eſſet diuerſis meatibus, quibus ſingula traderentur, ſed unus utrique ſufficeret ab eadem ſtatione tranſmiſſo.* Modo *autem ſeorſum ueſica, et inteſtinum ſeorſum ſaluti ſeruit. quia illi ſtomachus tradit, pulmo ueſicæ.* Nec *hoc prætereundum eſt, quod in urina, quæ eſt retrimentum potus, nullum cibi ueſtigium reperitur: ſed nec aliqua qualitate illorum retrimentorum uel caloris, uel odoris inficitur.* Quod *ſi in uentre ſimul fuiſſent, aliqua illarum ſordium qualitas inficeretur. nam poſtremò lapides, qui de potu in ueſica naſcuntur, cur nunquam in uentre coaleſcunt; non niſi ex potu fiant, & naſci in uentre quoq; debuerint, ſi uenter eſſet receptaculum potus?* In *pulmonem defluere potum, nec poetæ nobiles ignorant. ait.n.* Eupolis *in fabula, quæ inſcribitur* * Colaces. Πίνειν γὰρ ὁ Πρωταγόρας ἐκέλευεν ἵνα πρὸ τοῦ κυνὸς τὸν πνεύμον' ἔκλυτον φορῇ. Et Eratoſthenes *teſtatur idem:* Καὶ βαθὺν ἀκρήτῳ πνεύμονα τεγγόμενος. Euripides *uero huius rei manifeſtiſſimus aſtipulator eſt:* Οἶνος περάσας πλευμόνων διαῤῥοάς. Cum *igitur & ratio corporeæ fabricæ, & teſtium nobilis auctoritas aſtipuletur* Platoni, *non'ne quiſquis contrà ſentit, inſanit?*

Ouum ne prius fuerit, an gallina. Cap. XVI.

INter *hæc* Euangelus, *gloriæ* Græcorum *inuidens, &*

illudens, Faceſſant, ait, hæc, quæ inter uos in oſtentationem loquacitatis agitatur: quin potius ſi quid callet ueſtra ſapientia, ſcire ex uobis uolo, ouum'ne prius extiterit, an gallina. Irridere te putas, Diſarius ait: & tamẽ quæſtio, quã mouiſti, & inquiſitu, & ſcitu digna eſt. tu.n. me tibi de rei * utilitate cõparans conſuluiſti, utrũ prius gallina ex ouo, an ouũ ex gallina prodierit. ſed hoc ita ſerijs inſerendũ eſt, ut de eo debeat uel anxie diſputari. & proferã quæ in utranq; partẽ mihi dicẽda ſubuenient, relicturus tibi. utrũ eorum uerius malis uideri. Si concedimus omnia, quæ ſunt, aliquando cœpiſſe: ouũ prius à natura factũ, iure exiſtimabitur. ſẽper.n. quod incipit, imperfectũ adhuc et informe eſt: et ad perfectionem ſui per procedentis artis, & temporis aditamenta formatur. Ergo natura fabricans auẽ, ab informi rudimento cœpit: & ouũ, in quo necdum eſt ſpecies animalis, effecit. Ex hoc perfectæ auis ſpecies extitit, procedẽte paulatim maturitatis effectu. Deinde quicquid à natura uarijs ornatibus cõparatũ eſt, ſine dubio cœpit ſimplici: et ita contextionis acceſſione uariatũ eſt. Ergo ouũ uiſu ſimplex, et undique uerſum pari ſpecie creatũ eſt: et ex illa uarietas ornatuũ, quibus conſtat auis ſpecies, abſoluta eſt. nam ſicut elemẽta prius extiterunt, & * ita reliqua corpora de commiſtione eorũ creata ſunt. ita rationes ſeminales, quæ in ouo ſunt, ſi uenialis erit iſta tranſlatio, uelut quedam gallinæ elemẽta credẽda ſunt. Nec importune elemẽtis, de quibus ſunt omnia, ouũ cõparauerim. omni.n. genere animantiũ, quæ ex coitione naſcuntur, inuenies ouum aliquorum eſſe principium, inſtar elementi. Aut enim gradiuntur animantia, aut ſerpunt, aut nando, uolando'ue uiuunt. In gradientibus lacertæ, et ſimilia ex ouis creantur. Quæ ſerpunt, ouis naſcũtur. Exordio uolantia uniuerſa de ouis

utilitate

dictio, Ita, neq; ad rẽ quicquã facit, neq; habetur in antiquis exemplaribus.

ouis prodeunt, excepto uno, quod incertæ naturæ eſt. nam ueſpertilio uolat quidem pellitis alis, ſed inter uolantia non habendus eſt: quia quatuor pedibus graditur, formatosq́; pullos parit, & nutrit lacte quos generat. Natantia *pene omnia de ouis oriuntur generis ſui: crocodilus uero etiam de teſteis, qualia ſunt uolantium.* Et *ne uidear plus nimio extuliſſe ouum elementi uocabulo, conſule initiatos ſacris* Liberi *patris, in quibus hac ueneratione ouum colitur, ut ex forma tereti, ac penè ſphærali, atq; undique uerſum clauſa, & includente intra ſe uitam, mundi ſimulachrum uocetur.* Mun*dum autem conſenſu omnium conſtat uniuerſitatis eſſe principium. Prodeat qui priorem uult eſſe gallinã, et in hæc uerba tentet, quod defendit: aſſerere.* Ouum, *rei cuius eſt, nec initium, nec finis eſt. nam initium ſemen eſt, finis auis ipſa formata.* Ouum *uerò digeſtio eſt ſeminis. Cũ ergo ſemen animalis ſit, & ouum ſeminis, ouum ante animal eſſe non potuit: ſicut non poteſt digeſtio cibi fieri antequam ſit qui edit.* Et *tale eſt dicere, ouum ante gallinam factum, ac ſi quis dicat, matricem ante mulierem factam.* Et *qui interrogat, quemadmodum gallina ſine ouo eſſe potuit, ſimilis eſt interroganti, quonam pacto homines facti ſint ante pudenda, de quibus homines procreantur.* Vnde *ſicut nemo recte dicet hominem ſeminis eſſe, ſed ſemen hominis: ita nec oui gallinam, ſed ouum eſſe gallinæ.* Deinde, *ſi concedamus (ut ab aduerſa parte dictum eſt (hæc, quæ ſunt, ex tempore aliquod ſumpſiſſe principium: natura primum ſingula animalia perfecta formauit: deinde perpetuam legem dedit, ut continuaretur procreatione ſucceſſio.* Perfecta *autem in exordio fieri potuiſſe, teſtimonio ſunt nunc quoque non pauca animantia, quæ de terra, & imbre perfecta naſcuntur: ut in*

Aegypto mures,et in alijs locis ranæ,ſerpenteſq́;,et ſimilia. Oua autem nunquam de terra ſunt procreata, quia in illis nulla perfectio. Natura uero perfecta format, et de perfectis iſta procedunt, ut de integritate partes. nam ut concedam oua auium eſſe ſeminaria, uideamus quid de ſemine ipſo philoſophorum definitio teſtatur, quæ ita* ſancit: Semen generatio eſt ad eius, ex quo eſt, ſimilitudinem pergens. Non poteſt autem ad ſimilitudinem pergi rei, quæ necdum eſt: ſicut nec ſemen ex eo, quod adhuc non ſubſiſti, emanat. Ergo in primo rerum ortu intelligamus cum cæteris animātibus, quæ ſolo ſemine naſcuntur, de quibus non ambigitur, quin prius fuerint, quam ſemen ſuum, aues quoq; opifice natura extitiſſe perfectas. Et quia uis generandi inſerta ſit ſingulis, ab his iam procedere naſcendi modos, quos pro diuerſitate animantium natura uariauit. Habes Euangele utrobiq; quod teneas: & diſſimulata pauliſper irriſione, tecū delibera quid ſequaris. Et Euāgelus, quia etiam ex iocis ſeria facit uiolentia loquendi: hoc, mihi abſoluatis uolo, cuius diu me exercuit uera deliberatio. nuper .n. mihi de Tyburti agro meo exhibiti ſunt apri, quos obtulit ſylua uenantibus. & quia diutule continuata uenatio eſt, perlati ſunt alij interdiu, noctu alij. quos perduxit dies, integra carnis incolumitate durarunt: qui uerò per noctem lunari plenitudine lucente portati ſunt, putruerūt. quod ubi ſcitum eſt, qui ſequenti nocte deferebant, infixo cuicumq; parti corporis acuto eneo, apros carne integra pertulerunt. Quæro igitur, cur noxā, quam pecudibus occiſis Solis radij non dederunt, lunare lumē effecerit? Facilis eſt, inquit Diſarius, & ſimplex iſta reſponſio. nullius .n. rei fit aliquando putredo, niſi calor, humorq́; conuenerint. pecudum autem putredo nihil aliud eſt, niſi cum defluxio quæ-

dam

*ſenſit

dam latens ſoliditatem carnis in humorem reſoluit. calor autem ſi tēperatus ſit, & modicus, nutrit humores: ſi nimius, exiccat, & habitudinem carnis extenuat. Ergo de corporibus enectus, ſol, ut maioris caloris, haurit humorem: lunare lumen, in quo eſt non manifeſtus calor, ſed occultus tepor, magis diffundit humecta. et inde prouenit iniecto tepore, & hausto humore, putredo. His dictis, Euſtathium Euangelus intuens, Si rationi dictæ aſſentiris, ait, annuas oportet: aut ſi eſt quod moueat, proferre non pigeat: quia uis ueſtri ſermonis obtinuit, ne inuita aure uos audiam. Omnia inquit Euſtathius, à Diſario & luculente, & ex uero dicta ſunt, ſed illud preßius intuendum eſt, utrum menſura caloris ſit cauſa putredinis, ut ex maiore calore non fieri, & ex minore ac temperato prouenire dicatur: Solis enim calor, qui nimium feruet, quando annus in æſtate eſt, hyeme tepeſcit, putrefacit carnes æſtate, non hyeme. Ergo nec luna propter ſummißiorem calorem diffundit humores. Sed neſcio quæ proprietas, quam Græci ἰδίωμα uocant, et quædam natura ineſt lumini, quod de ea defluit, quæ humectet corpora, & uelut occulto rore madefaciat: cui admiſtus calor ipſe lunaris putrefacit carnem, cui diutule fuerit infuſus. neq; n. omnis calor unius eſt qualitatis, ut hoc ſolo à ſe differat, ſi maior, minor'ue ſit. Sed eſſe in igne diuerſißimas qualitates, nullam ſecum habētes ſocietatem, rebus manifeſtis probatur. Aurifices ad formandum aurum, nullo niſi de paleis utuntur igne: quia cæteri ad producendam hanc materiam inhabiles uidentur. Medici in remedijs concoquendis, magis ſarmentis, quam ex alio ligno ignem requirunt. Qui * uitro ſoluendo, firmandoq; curant, de arbore, cui Myricæ nomen eſt, igni ſuo eſcam miniſtrant. Calor de lignis oleæ, cum ſit corporibus

Vitrū ſoluendum, firmandumq;

ſalutaris

ſalutaris, pernicioſus eſt balneis, & ad diſſoluendas iunctu-tas marmorum efficaciter noxius eſt. Ergo non uirum, *ſi ratione proprietatis, quæ ſingulis ineſt, calor ſolis areſa-cit, lunaris humectat*. Hinc *& nutrices pueros alentes ope rimentis obtegunt, cum ſub luna prætereūt, ne plenos per ætatem naturalis* humecti amplius lunare lumen humectet: & ſicut ligna adhuc uirore humida accepto calore curuantur, ita & illorum membra contorqueat humoris adiectio*. Hoc *quoq; notum eſt, quia ſi quis diu ſub luna ſomno ſe dediderit, ægre excitatur, & proximus fit inſano: pondere preſſus humoris, qui in omne eius corpus diffuſus, atque diſperſus eſt, proprietate lunari, quæ ut corpus infundat, omnes eius aperit, et laxat meatus*. Hinc *eſt, quod* Diana, *quæ luna eſt, ἄρτεμις dicitur, quaſi ἀερότεμις, hoc eſt aerem ſecans. Lucina à parturientibus inuocatur, quia proprium eius munus eſt, diſtendere rimas corporis, et meatibus uiam dare, quod accelerando partui ſalutare eſt*. Et *hoc eſt, quod eleganter poeta* Timotheus *expreſſit*: Διὰ λαμπρὸν πόλον ἄςρον διὰ τ᾽ ὠκυτόκοιο σελάνας. Nec *minus circà in anima lunæ proprietas oſtenditur. nam ligna, quæ uel luna iam plena, uel adhuc creſcente deiecta ſunt, inepta ſunt fabricis, quaſi emollita per humoris conceptionem*. Et *agricolis curæ eſt, frumenta de agris, non niſi luna deficiente, colligere, ut ſicca permaneant*. Contrà *quæ humecta deſideras, luna creſcente conficies*. Tunc *& arbores aptius ſeres, maxime cum illa eſt ſuper terram: quia ad incrementa ſtirpium neceſſarium eſt humoris alimentum*. Aer *ipſe proprietatem lunaris humoris & patitur, & prodit. nam cum luna plena eſt, uel cum naſcitur; (& tunc enim à parte, qua ſurſum ſuſpicit, plena eſt) aer aut in pluuiam ſoluitur, aut*

Humectū, genere neutro pro humiditate.

aut ſi ſudus ſit, multum de ſe roris emittit. unde Alcmam *Lyricus dixit* Rorem Aeris *& Lunæ filium. Ita undique uerſum probatur, ad humectandas diſſoluendasq; carnes ineſſe lunari lumini proprietatem: quam magis uſus, quàm ratio deprehendit.*

Quod autem dixiſti Euangele *de acuto æneo; ni fallor, coniectura mea à uero non deuiat. eſt enim in ære uis acrior, quam medici ſtipticam uocant. unde ſquamas eius adijciunt remedijs, quæ contra perniciem putredinis aduocantur. Deinde quæ in metallo æris morantur, ſemper oculorum ſanitate pollent: & quibus ante palpebræ nudatæ fuerant, illic conueſtiuntur. aura enim, quæ ex ære procedit, in oculos incidens, haurit, & exiccat quod male* inflauit, unde &* Homerus *modo* εὐήνορα, *modo* νώροπα χαλκὸν, *has cauſas ſecutus, appellat.* Ariſtoteles *uero auctor eſt, uulnera, quæ ex æreo mucrone fiunt, minus eſſe noxia, quam quæ ex ferreo, facilius curari: quia ineſt. inquit, æri uis quædam remedialis, & ſiccifica, quam demittit in uulnere.* Pari *ergo ratione infixum corpori pecudis, lunari repugnat humori.* *influit*

VESALIENSIS.

Qui finem primi libri cum fine huius contulerit, facile animaduertet quædam adhuc operis huius abſolutioni deeſſe. uerum ea, auctor ne ipſe ſiue alijs præpeditus, ſiue morte præreptus, haud dum adiecerit, an librariorum incuria interciderint, facile dici non poteſt.

FINIS.

Pag.439.verſ. 12. Et fluere, amnes fumi, &c. ita plerique codices,& A. Gellius alij uerò habent, *& fluere amnes fumis, &c.* & pro, *ferre,* habent, *ferri.*

INDEX RERVM ET VERBORVM HVIVS OPERIS.

Acacia. pagina 484
Acarnanum annus ſemeſtris. 227
Acca Larentia nobiliſſimum ſcortum populum Ro. hæredem moriens nuncupauit, Fauſtuli coniux, Romuli & Remi nutrix. 215
Accius. 484
Ἀκέφαλοι uerſus. 426
Ἀκερσοκόμης Apollo. 258
Acetum frigidum 526
gelu non ſtringi. 547
Achelous cur pro aqua Vergilio dictus. 441
Acheron fluuius quid. 55
Acipenſer in delicijs. 346
Acipenſer Traiani tẽpore non in magno pretio. 347
Acipenſeris ſquama aduerſa. 347.
Acitani. 287
Ἀκόλαστοι 311
aconitum hauſtũ plurimi meri potu curari. 525
Ἀκρατεῖς. 311
acium imitatus Vergi. 467. 468. 473. 474.
adad ſummus Deus apud Aſſyrios. 474
adargatis Dea apud Aſſyrios. 282
Ἀδελφοῖς 261
Adeps ſine ſenſu. 55
Addita pro infeſta & inimica. 481
Addubitatio ad pathos mouendum. 374
Adiectiuum Græcis. ἐπίθετον. 190.
Adonis pro Sole. 273
Adonis quando Veneri redditus intelligatur, 274. ab apro interemptus. ibidem
Ad unguem prouerbium. 249
Aegeon aliter ab Homero quã Vergilio deſcriptus. 434
Aegeum mare. 548
Aegris ſimplex ne an uarius cibus offerendus 514. 520.
Aegyptus torridæ zonę uicina 140.
Aegyptus artium mater, 239
Aegypti calidiſſimæ regionis cur frigida uina. 533
Aegyptij philoſophicæ diſciplinæ parentes, 87. primi aſtrorum ſcrutandorum auctores. 102. diuinarum rerum maxime periti quondam. 238
Aegyptiorum prophetæ. 550.
Aegyptijs nũquam fas pecudibus aut ſanguine litare. 303
Aegyptus ſolis certum modũ fuiſſe anni. 226
Aemilia Veſtalis quando damnata. 214
Aemilianus ab Aemilio. 200

Aemilius Regilius prætor. 214
Aeneas pontifex. 317
Aenea ſacris plerunque adhiberi ſolita. 446
Aeneis Vergiliana quomodo ad Homeri Iliada & Odyſſeam effigiata. 286.383
Aenopides. 256
Aequinoctiali parallelus. 75
Aequinoctialis circulus. 138
Ambitus eius. 98
Aer humidus & calidus. 33.52
Aer cœlo ſubiectus. 83.107
Aeris non ſimplex qualitas. 522
Aerem motum in uentum ſolui. 533
Aerarium Ro. cur Saturni templum. 209
Aes primus ab Iano ſignatum nauis imagine. 205
Aeris in re diuina apud ueteres uſus. 446
Aeris ſquamæ contra putredinem. 567
Aeris ſtiptica uis. ibidem.
Aeſchyli locus. 263.447 448. 452 459.460.
Aeſculapius pro ſole. 270
Aeſculapius idem cum Apolline diuinationibus & auguriis præfectus. 271
Aeſculapij ſimulachrum cur cum dracone. 270
Aeſopus hiſtrio. 344
Aeſopi fabulæ. 16
Aeſopi in Demoſth. patronum fides. 220
Aeſtas quando fiat. 138
Aeſtas calida & ſicca. 522
Aeſtate cur aer flabro motus frigidior ſentiatur. 533
Αἰσθητικὸν naturæ unde. 62
Αἰσθητικὸν animæ. 69
Αἰσθητικὸν ad nos de ſole. 91
Αἰσθήσεις. 310
Aetas perfecta ſeptenarij multiplicatio. 43
Aether. 107
Atherea terra. 58
Aethereæ lucis conuerſione. 39
Aethiopia torridæ zonæ uicina. 140
Aethiopes cur nigri. 147
Αἴθοπα οἶνον cur dixerit Homerus. 847
Aethra. 44
Aetnæ deſcriptio ex Pindaro & Vergilio. 477
Aetolorum mos uno tantum pede calceato bellum ingredi. 443.444.
Affectus quomodo uel boni uel mali. 173
affectuum mouendorum ratio quam egregie vergilio obſeruata 380 & deinceps.
Afranius togatarum ſcriptor. 461
Africa ficus. 357
Africana olea. 358
agathonis conuiuium. 503
agendi his animæ unde. 62
agmen pro actu ductu. 481
ἀγνίσαι. 445
agonalia. 190

Agonium Martiale. 191
Α'γυεὺς Apollo. 211
Α'γυαὶ ibidem
Alba ficus. 357
Albena uua. 358
Albidij ſors Catonis ſcommate notatur. 291
Albigerus olea. 358
Albuieru uua. 358
Albula ficus. 357
Alcæus. 559
Alcinoi menſa. 503
Alcman lyricus. 566
Alexander Aetolus poeta. 459
alexandrina olea. 348
Α'λεξίκακος dictus Apoll. 253.
Α'λλοιωτική, uis alteratiua. 515
Amatur quicunque colitur: non autem qui timetur. 219
Ambarualis hoſtia. 323
Ambire pro circumire. 338
Amicum non foris tantum quærendum, ſed reperiri etiam domi. 219
Aminea uua. 358
Aminei qui. eodem
Ammon pro ſole occidēte. 277
Amoris inſomnium. 19 20
Amphionis fabula. 122
Α'μφίκυρτος Luna. 39
Amygdala nux 355
An pro circum. 238
Anagnia Hernicorum urbs. 443
Α'νάγνωσις Græcis cur, quod Latinis lectio. 51
Anatomica. 558
Anaxandrides Comicus. 454
Anaxilaus Meſſenius. 222
Anciliorum. 191
Ancillarum feſtum Nonis Iulijs. 223
ancillarum inſigne racinus. ibidem
andron Laodicenus. 296
angeronia dea unde dicta. 214
angeroniæ deæ ſimulachrum quale. ibidem
angeroniæ feriæ. ibidem
angerona dea. 331
angina morbus. 214
anguillæ ubi optimæ. 356
anguis inter Septentriones. 84
anima quid ſecundum diuerſo. philoſ. ſententias. 71. & 154
anima quomodo monas. 30
anima immortalis. 63. 65
anima non ſolum immortalis, ſed Deus etiam ſiue diuina. 153.
anima incorporea, & eſſentia eius in motu. 81
anima pro mente. 68
anima ex mente. 70. 82
Anima αὐτοκίνητος. 163
anima motus principium. 156 & 175
anima ſenſum ſubminiſtrat. 535
Anima uerus homo. 154
Anima mundi. 81. 82
Anima mundi mens. 70
Anima mundi quomodo ex numeris fabricata. 116. 118
Anima mundana primum ſeptenario numero generata.

37

Anima pro ſpiritu ſine ſpiramento. 70

Anima pro hoſtia animali. 322

Animam ex ſymphonis muſicis conſtare. 37

Anima quomodo pro ſphærarum, per quas delabitur diuerſitate, diuerſis etiam uirtutibus amicitur 62

Anima uniuerſa animari quæ uiuunt. 70

Animæ eſſentia, motus. 170 171, & 172.

animę immortalitas, 156

animæ incorporalitas. 72

Animę perfecta ſapientia. 51

animę partes tres. 36. 69. 69.

Animæ habitatio in cerebro. 536.

animæ triplex prouidentia. 537

Animæ quomodo diuiſionis nunc capaces, nunc expertes. 60

Animæ ad originis ſuæ ſedem migratio neceſſaria 176

Animæ mundanæ motus. 173

Animæ mors & uita quæ. 54. 56. 58. 63.

Animam omnino non moueri Ariſtoteli. 157. 159

Animam ſemper moueri quomodo dicatur. 138. 163

Animam nunquam ſtare, aut quieſcere. 81

Animam ſenſu non egere & carere 536

Animas poſt defuncta corpora uiuere 54

Animam morte ſua non extingui, ſed ad tempus tantum obrui 63

Animarum omnium fons, mundi anima. 32

Animarum origo de cœlo, 51 atque eo reditus. ibidem.

Animas a Ioue dari, eidemque poſt mortem reddi ueteribus perſuaſum. 215

Animarum immortalitas. 13

Animarum in corpora deſcenſus. 59. 60

Animarum circa corpus aut ſepulturæ locum uagatio. 65

Animas bene de repub. merito rum cœlum & beatitudinem ſortiri. 24 47

Animarum ebrietas. 61

Animarum obliuio ex ebrietate. ibidem

Animus unde hominibus inditus. 64

animus quomodo nobis cum ſideribus communis. 68. 71

animi natura ac uis. 155

animi uim corporis denſitate hebeſcere. 70

animi iam purgati uirtutes à 49

animi noſtri quomodo hic in terris eſſe dicantur. 106

animi recte inſtituti, quæ utiliſſima & honeſtiſſima requies 183

animum remittere, eſſe quaſi

amittere. 195
animum bifariam ſumi. 60
animorum cœleſtis origo. 106
animoſitas. 36
animoſitas ardore animam per Martis ſphæram dum labitur indui. 62
animal ex corpore & anima. 57
animal ex diuerſis conſtat elementis. 549
animalis prima ſubſtant. corp. 62
animalis mors. 357
animales hoſtię. 22
animalia cætera, excepto homine, cur prona, & rationis expertia. 69
animalium mutorum quanto maior quam hominum infirmitas. 520
animalibus ſola ſentiendi creſcendiq; uis cum homine communis. 70
animalium an ſimplex alimonia. 514. & 519
annales maximi. 317
annus, ſolis anfractus & reditus. 45
annus unde dictus. 238
annus uertens, ſiue magnus. 149. 150. ibidem. & 238.
annus λυκάβας cur dictus. 257
annus magnus, ſolaris. 150
annus mundanus. 150. 151
annus Romuli decem menſium, & a Martio incipiens. 226
anni dimenſio præcipua Solis poteſtas. 211
anni diuerſitas apud diuerſos 227
anni diuiſio per Numam. 232
anni correctio per Auguſtum facta. 239
annorum diuerſitas. 149
annii ob neglectum deorum per quietem commiſſum pœna. 217
annibalis ioci 291
anna perenna, Annare perennare 227
Antęuorta 205
Ἀνθεστηριών menſis apud Athenienses qui Romanis Aprilis. 228
Antianum pyrum. 357
Ἀντίχειρ pro pollice cur. 551
antigonus rex Theocritum ob ſcomma in ſe dictum occidit. 510
antigonus unoculus. 511
antius reſtio ſerui fide liberatus. 220
antii Reſtionis lex. 352
antiochi magnificentia in exercitu, annibalis ſcommate notata. 290
antipodes. 110
antipodum aſſertio. 132. & deinceps.
antipodum numen Proſerpina. 274

antiquitas uocabulorum autor. 75
antiquitas artium parens. 193
antiquitatem moribus potius quam uerbis commendabilem ibidem.
antiſthenes cynicus Diogenis magiſter. 512
antiſtrophe hymnorum. 121
ἀντολικοι. 133
antonius Gnipho. 338
antonij editum de ſumptibus, eiusque luxus. 352
antonij fuga ſcommate notata. 292
annulus cur in ſiniſtra, & digito qui minimo proximus eſt geratur. 550
annuli geſtandi quæ cauſa ueteribus. 551
aper hyemis imago. 274
ἀφρόδιτος. 329
ἀφρὸς ſpuma Grecis unde aphrodite Venus. 209·227
apiana uua. 358
apicia uua. ibidem
apis bos Memphis pro Sole. 277
alanes ſphæra. 32 53. 57. 59. 72. 105. 135
ἀποκρητική uis. 516
apollo Epimelius, πολύπιος, χρυσοκόμης, νεπαῖος, ἐλελεύς, chryſogomas, ἀκερσεκόμης, argyrotoxus, Smynth. 258 Καρνεῖος, σκιάλλος, θυμβραῖος Phileſius, Pythius. 259 Ἑκηβόλος, ἑκατηβελέτης, 260 θυραῖος, ἀγυιεύς. 210. Λοίμιος Medicus, Pæan, 253. ἰήιος. ibidem. οὔλιος, 254. Didymæus. 261. Delphius. ibidem
apollo admeti paſtor. 258
apollo unde dictus. 252
apollo quaſi aſpellens mala. 253
ἀλεξίκακος. ibidem
apollo idem cum Iano. 211
apollo idem cum Mercurio. 268
apollo pro Sole. 252
apollo idem qui & Sol. 275
apollo & Neptunus Troianorum dij. 321
apollo μουσηγέτης. 121
apollo Muſarum præſes. 268
apollinis ludi Romæ qui apollinares unde. 254
apollinis arcus & ſagittæ, & ſimulacrum. 272
apollinis duplex & diuerſa poteſtas. 254
apollinis naſcentis & Pythonem occidenti fabula. 259
apollinis ſagittæ pro radijs Solis. 260
apollinis ſimulachrum ſiue imago. 261
apollinis γενήτορος ara. 325
apollini cur medendi poteſtas tribuatur. 252
ἀπαλλονώβληται. 252
apollodorus. περὶ θεῶν. 254
apollonium ubi imitatus Vergilius. 437

ἀπόρησις. 374
ἀποσιώπησις pathetica. 375
apophthegmata. Homeri & Verg. prouerbiorum uice. 435
appetentia comis. 513
appetentiæ uigor hominis ſalus, unde uarietate prouocanda. 523
appij Claudij ſaltandi peritia. 344
aprilis ſecundus anni menſis unde dictus. 228
aprilis dictus quaſi aperilis. 228
aprilis menſis Veneri ſacer. 274
aqua frigida & humida. 33 & 522
aqua calida cur mota fiat calidior. 533
aqua omnis aeri & terræ quomodo participat. 546
aqua marina pinguis. 552
aqua dulcis cur abluendis ſordibus magis idonea quam ſalſa. 552
aqua niualis potui inſalubris. 546
aquæ corpus & ſitus. 108
aquarius Leoni aduerſus. 61
aquarius cur Saturno aſſignetur. 105
aquarius quomodo Solis naturam referat. 278
aquilea olea. 358
ara maxima. 327.337
ara pinguis. 447
aras tangendi inter litandum mos. 315
aræ primum anſæ dictæ. ibidem
arabia torridæ zonæ uicina. 140
arati locus. 82.265 450
aratum ubi ſimitatus Vergil. 381
arbores ſola creſcendi ui uiuere. 70
arbores felices, & inſelices quæ 358
Arborum ſerendarum obſeruatio 566
Arcadum manus trium menſium 226
Arcitenens. 484.485
Archilocus. 252
Archimedes interuallorum cœleſtium ſphærarum inuentor 122
Architidis Veneris apud Aſſyrios cultus 273
Arctos nunquam mergi. 78
Areopagitas tacentes iudicare. 504
Argiphontes Mercurii cognomen. 268
Argus multoculus, pro cœlo ſtellato. ibidem
Argyrotoxus Apollo 25
Aridicis philoſophi ſcomma. 511
Aries cur Marti aſſignetur. 105.227
Aries æquinoctiale ſignum. 85
Aries cur primus inter ſigna. 104

Aries colorem mutás quid portendat 328
Arietis ſigni appellatio unde. 103
Arietis ſignum quatenus ad ſolis naturam referatur. 276
Ariſtidis æquitas. 512
Ariſtomenes. 451
Ariſtophanis locus. 441. 452
Ariſtoteles aduerſus Platonem de animæ motu 157
Ariſtoteles notatus. 552
Ariſtotelis theologumena. 262
Ariſtotel. de Ebrietate liber. 526
Ariſtotelis inuentis naturam ipſam non diſſentire 526
Ariſtotelem nihil ignoraſſe. 166
Armenium malum. 356
Ἁρμονία ſpatium inter aquam & aerem. 36
Ἀγρονόμης Apollo. 258
Ἄρτεμις cur dicta Luna. 243
Ἄρτεμις quare dicta Diana. 566
Ἀρτεμιδόβλητοι 252
Arteria τραχεῖα. 558
Arteriæ receptacula ſpiritus. 516
Articulorum ſeptenarius. 44
Artium parens antiquitas. 193
Aruncia. 341
Arundinea ficus. 357
Arulæ pro aris. 315
Aſclepiades. 452
Aſiana menſa. 522
Aſinaſtra ficus. 357
Aſinę cognomentum unde. 201
Aſinius Pollio quomodo Patauinorum ſeruorum fidem expertus. 221
Aſinius Celer. 348
Aſinuſca uua. 358
Ἀσφαλίων Neptunus 254
Aſper notatus. 324
Aſperſio in ſacris inferis pro purgatione. 314
Aſſyriis Iupiter pro ſole. 281
Ἀστὴρ ἄστρον 72
Aſtrorum poteſtas an aliquid in homines operetur. 92
Aſtris uolucres immolandas. 329
Athenienſium contra Amazonas bellum. 253
Atlanticum mare. 137. 155
Atra ficus. 357
Atri dies qui & communes. 247. 248
Atrium. 496
Atronius Maximus. 217
Atruſca uua. 358
Atteius Capito. 550
Atteſtatio rei uiſæ pathetica. 374
Attis idem cum Sole. 275
Auellana nux. 354
Aues ſtellis ad litandum datæ. 329
Auguſta ficus. 357
Auguſtus menſis; qui antea ſextilis. 231
Auguſti in alios iocis, & aliorũ in ipſum uiciſſim. 297. 298

299
Auguſti tragœdia Aiax. 297
Auguſti duæ filiæ Iulia & Reſpub. 303
Auguſti prouerbium. 495
A. Albinus Græcitatis a Catone reprehenſus. 181
Auratæ piſces. 345
Aurea ſecula. 148
Aurelius Symmachus. 185
Aurelius Cornutus. 445
Aurem perforandi mos. 510
Aurium ſenſus. 537
Aurifices igne de paleis uti. 585
Auriti lepores. 485
Aurunci. 193
auſpiciorum tempus quando Ro. 187
auſter cur ad nos calidus perueniat, cum ſit natura frigidus, 131
auſtralis parallelus. 68
Auſtralis cardo. 130
αὐτονίκητον 163
autumnus ſiccus & frigidus. 522

B

Bacchanalia. 190
Bacchanalia in Parnaſſo alternis tantum annis 263
Bacchis taurus pro Sole. 277
Bacchus νυκτέλιος cur. 267
Bacchupæan. 263
Βάλλι παιάν. 353
Barbę initia, 41. creſcendi in longum quando finis. ibidem
item quando in latum. ibid.
Baſilica nux. 254
Beare uirtutum effectus. 50
Beatitudinem conſtare ſola uirtute. 48
Bellaria. 309
Bellaria mellita quæ. ibidem
Bellum quo tempore inchoari nefas. 246
Bibendi maior ſitienti uoluptas quam edendi famelico. 545
Bibendum & edendum ut uiuas, non e contra. 312
Bibentium ſenſim uentres humectiores. 559
Bidentes hoſtiæ quæ. 498
Bifera ficus. 357
Bimembres. 486
Bis bina bis, corpus ſolidum. 117
Biſextus ſiue biſextilis annus. 236
Bitias. 504
Bona dea eadē cum Terra. 229
Bona dea cur dicta. ibidem.
Bonæ deæ ædes Calend. Maiis dicata. ibidem.
Bonæ deæ templum & ſacrorum ritus. 230
Boryſthenitæ quomodo ſeruorum ope ſeruati. 222
Boſphoricum mare an gelu contrahatur. 547
Brachio ſe emungere. 509
Briſſeus. 263
Bruma. 276
Bulla aurea, 197. triumphantium geſtamen. ibidem
Bumammia uua, quæ Græce

ϐεμαχθ. 358
Buſyris cur illaudatus Vergilio dictus. 324

C

CAduceus Mercurij. 269
Cæcilius ſpatiator uocatus & Felcenius. 343
Cæcilius Gallus. 496
cœleſtium corporum motus non carere harmonia, 112 quatenus ſe tendat. 109
cœleſtium corporum concentus. 119
Cœleſtium corporum interualla. 123
Cælius. 192
Cælius Poſthumius. 247
cœlum, 121. octaua ſphæra. 120
Cœlum cur ſummus Deus dicatur. 82
cœlum animæ fabrica. ibidem
Cœlum mundum uere uocari. 94. 265
Cœlum ab omni parte terræ æquabiliter diſtare. 109
cœlum prima ſphæra, quæ & aplanes. 135
cœlum cur moueatur, & quomodo. 81
cœlum pro uiuorum regione. 20
cœli ſphæra eiusq; motus. 78
Cœli totius integra conuerſio diem noctemq; concludit. 98
Cœli concentum cur non audiamus. 136
Cœli pudenda a Saturno reſecta, 16. & cur. 209
Cærete oppidum. 429
cæſar ſeruorum opera iu bellis uſus. 222
Cæſaris dictatoris libido ciceronis dicterio notata. 291
Cæſaris facilitas in diligendo ſe natu. 296
cęſaris in ueſtitu mollities. 295
Cæſaris impotentia Laberij dicto notata. 307
C. Baſſus. 212
C. Cæſar. 193
C. Cæſar rex ſacrorum. 347
C Cæſar Ciceronis ſcommate notatus. 510
C. Cæſaris in diſponendo anno induſtria. 238
C. Cæſa. murenarum luxus. 346
C. Caſſius Ciceronis cauillo notatus. 296
C. Gracchus, & ſerui in eum pietas. 221
C Hirri uilla & uiuaria. 346
Calabra curia. 242
Calata plebs. 242
calculoſum pyrum. 357
Caldica ficus. 357
Calende unde dictæ. 242
calendæ nuptijs copulandis religioſæ. 243
Calendæ omnes Iunoni dicatæ. 212. 242. 243
Calendaris Iuno. 242
Calix. 455
Callias hiſtoricus. 447
calliæ cœna. 503

Calliope. 120
Callimachus. 454
Καλῶ. 241
calor generationis cauſa. 528
calorem humorem nutriri. 280
Caloris alimentum liquor. 549
Calor aquæ calidæ cur ex motu uehementior. 533
Calor ſolis cur areſaciat, lunæ autem humectet. 566
Calphurniana ficus. 357
caluitium cur priorem capitis partem primo occupet. 538
Caluitij cauſa. 526
chaos cum fuit non fuiſſe tempora. 209
Camera. 484
Camerienſes. 256
Cameſe. 204
Cameſene regio. ibidem
Camilla unde. 330
Camillus Tuſcis eſt Mercurius ibidem
Camilli, Camillæ. ibidem
Camœnæ cur dictæ muſæ. 120
Camuris. 484
Cancer ſolis portarum una, quæ hominum dicitur. 60
Cancer in æſtiuo tropico. 255
Cancer quomodo pro Sole. 277
Candelabrum. 520
Candens unde dicatur. 438
Cani quare albi. 539
Canities unde. 526
Canities cur priorẽ capitis partem primum occupet. 538
Caninius Reuil ius dialis conſul. 293. 295
Canis tauro uicinus. 86
Canes in Aegypto fugiendo bibere. 292
Cannenſis clades quo die accepta. 222. 248
Cantandi ſtudium reprehenſum, & inter mollia numeratum. 344
Cantharus. 453. 454
Cantus ad mutandos animos uis. 122
Capilli ſine ſenſu. 535
Capitis uelandi in ſacris mos. 327
Capitibus pro capitibus quomodo ſupplicatum. 207
Capricornus ſolis portarum altera, quę deorum dicitur. 60
Caprigenum. 486
Caprotinæ Iunonis ſacra. 223
Caprotinæ Nonæ. 223
caput in corpore, arcis loco. 44
Capitis humani cur ſphærica forma. 469
Carcheſia 453. 454
Cardines habitationum. 130
Carneades Romã legatus. 195
Carneadis facundia. 196
Καρνεῖος Apollo. 268
Carica ficus. 357
Carmentalia. 244
Carminius. 446
Carnea dea. 231
Carnes ualidiores cur aliquando facilius digerantur quam tenues. 532
Carſitani. 354

Carthago deuota. 333
Caro cur ad uſum diuturnum ſaliatur. 542
Carutius Accæ Larentiæ maritus 215
Carutius Tuſcus. ibidem
Caſellij Iuriſconſulti dictum. 304
Caſpium mare. 143
Caſſius Hemina. 247
Caſtaneo nux 354
Κατασχετικὴ uis retentatrix. 515
Categoria, ψόγος. 509
Catena Homeri aurea. 71
Καθεκτικὴ 515
Catillo liguritor. 349
Catillones qui. ibidem
Catonis iocus. 291
Catonis iocandi feſtiuitas. 290
Catonis ſcommum in A. Albinũ. 180.
Catonum uirtus. 175
Catullum imitatus Vergilius. 465
Caucaſum tranſcendere nomẽ Romanorum non potuiſſe. 146
Cauſæ ueræ inſolubiles quæ. 107
Cebes Socraticus. 224
Cecinna albinus. 185. 188
Cecrops primus in Attica Saturnum & Opem coluit. 216
centum quid. 95
Centrum immobile 162
Centrum ſolum non moueri in ſphæra. 107
Cepio ſerui fide liberatus. 220
Cerebrum ſenſu carens, quomodo corporis ſenſus gubernet. 536
Cerebrum conſilij ſedes. 521
Cerebrum ſine ſenſu. 535
Cerebri dolor ubi. 536
Cerebri uentres. 537
Ceres pro luna. 266
Cereis miſsitandis mos in Saturnalibus unde. 207. 225
Cereris & Herculis xv. Calen. Ian. ſacra. 336
Cereri cur porca ſacrificetur. 229
Cereri uinum non libari, ſed mulſum. 335
Ceremonia a carendo. 318
Ceruiſca pyrum. 357
Chaos. 259
Chia ficus. 357
χίλια χιλίας. 194
Χρηματισμός. 19
Χρόνος qui & κρόνος, hoc eſt Saturnus. 209
Chromaticum melodię genus. 136
Chryſocomas Apollo. 258
Cibariæ leges. 352
Cibus multiplex ſimplici aptior 518
Cibus per ſtomachum ne trahatur, iuxta Platonem. 558
Cibus etiam multiformis morborum cauſa. 518
Cibi uitandi qui. 518. 521
Cibi expertem uiuere ultra ſeptem dies non poſſe. 44

cibi uarietas, gulæ irritamentum, 523. quomodo probetur. 524
Cibum ſimplicē multiplici prę ferendum, quia digeſtu facilior. 513
Ciborum uarietas uitanda. 514
Cibos calidos cur ore facilius quam manibus comprimamus. 545
cicero conuiciis impenetrabilis. 284
Cicero nullius ſectæ ueteribus approbatæ inſcius. 83
Cicero nō minus philoſophus quam orator. 284
Cicero conſularis ſcurra dictus 290
Cicero duabus ſellis ſedere ſolitus, notante eum Laberio. 296
Cicero Laberij ſcommate notatus. 510
Ciceronis & Platonis de Republica librorum differentia & ſimilitudo. 12
Ciceronis locus. 290 374 478 482
Ciceronis ioci. 294. 291
Ciceronis iocandi uenuſtas. 289
Ciceroni uarices cauillo Vatinij obiecti. 295
ciceronis mordacitas iocos & ſeria excedens. 296
Ciceronis exilium. 305
Ciceronis cum Roſcio & Aeſopo hiſtrionibus familiaritas. 344
Ciceronis cum Vergilio comparatio. 377
Ciceronis copia. 378
ciceronis ſcomma in conſulem quendam dialem. 510
Cicer. ſcom ma in Octauium. 510
Cicer. ſcomma in c. Cæſarem ibidem
Ciceronem a Platone diſſentire in ſolaris ſphæræ ordine. 87
Cimmerum mare. 548
Cingius ſiue Cincius faſtorum ſcriptor. 228
cinguli in cœlo, quæ in terra zonæ. 136. 138
circenſibus additus dies inſtauraticius. 218
circi 72
circus. 83
circuli cœlum ambientes undecim. 74
circulorum cœleſtium natura incorporalis linea. 75
ciritum pyrum. 357
ciſſymbium. cymbium. 455
citreum malum. 356
citreum malum contra tineas & uenena. 357
citroſa ueſtis. ibidem
ciuitates deo acceptiſſimæ. 48 52
clarium oraculum. 265
claudia. 303
clauſius cur dictus Ianus. 214
clemones Lacedæmone. 224

Cleopatræ luxus in unione ab ſump. 353
Cloatius Verus. 325
Cluentius Pelignus a proprio ſeruo necatur. 221
Cn. Domitius Cæſar. 345
Cn. Flauius ſcriba faſtorum proditor. 241
Cn. Marius nel Mattius. 192
Coccymelum malum. 356
cochleæ ſaginatæ. 341
cocytus flu. infernalis quid. 55
cœna pontificis luxurioſa. 340
Cognitio ſui ipſius qualis. 51
cognomina ex proprijs nominibus tracta. 200
Cohortes uoluntariæ. 222
Coitus uenereus comitialis morbi pars. 212
Colotes Epicureus taxatus. 15
Κῶλον. 558
Color quanquam incorporeus, nunquam tamen ſine corpore. 555
Colotes Epicureus quid Platoni obiecerit. 15
Coluri duo. 75
comœdiarum ſabulæ. 161
comitiales dies. 246
comitialis morbi pars quædam coitus uenereus. 312
comitia menſæ Martio auſpicari ſolita. 226
Commaſculare frontem. 540
compitalis, 18. quibus uerbis concipiantur. 193. 207. 244
Comperendini dies. 246
Concentuum ratio ſphærarum cœleſtium quomodo recepta pythagoræ. 112
conceptionis fœtus in utero diſpenſatio per hebdomadas. 41
Conceptiuæ feriæ. 244
Conclamatum frigus, pro maximo. 522
Concubia nox. 191
conditione nō æſtimandos homines quā caſus aſſignat. 218
condiriua olea. 358
Conditiuum malum. 356
Conſcientia uirtutis ampliſſimum præmium. 23
Conſcientiæ malæ tormenta uulturis iecur depaſcentis imagine ſignificari. 55
conſcio ſibi male, quantumlibet leuia ſcommata uideri acerba. 511
conſiuia Ops. 331
conſiuius cur dictus Ianus. 213
conſuetudo morem ſequitur. 330
conſuetudo altera natura. 535
conticinium. 187
continentia oſtentatrix. 513
contraria uni rei accedere ſimul non poſſe. 169
conuiuarum numerus. 203
conuiuarum ingenia primum philoſopho ſpectanda. 502
conuiuiales ſermones. 181 195. & 504.
conuiuia nihil magis decere quam concordiam. 503
conuiuio an intereſſe etiam

philoſophia debeat. 501
copia rerum non negligenda grammatico. 285
copiæ quomodo ueteres induſſ. 191
cordis figura in bulla cur geſtata. 199
corynthus deuota. 333
corn. Labeo. 265
cornelia lex. 352
corn. Rufus Decemuir cur. Sibylla cognominatus, & deinde Sylla. 255
cornificius. 212, 486
cornix cornici oculos, prouerbium. 518
Cornicum ætas fabuloſa. 520
Cornu pellucidum natura. 23
Cornu ueli. 454
Cornutus Vergilij interpres taxatus. 445
Corpus nullum proprie plenū. 25
Corpus uelut carcer animæ. 54
Corpus uinculum, carcer, ſepulchrum. 57
Corp. cur δέμας καὶ σῶμα ibid.
Corpus animi cuſtodia. 64
Corpus diuinarum rerum fæx 62
Corpus animæ ſarcina. 176
Corpus omne natura diſſolubile. 542
Corporis dimenſiones, longitudo, latitudo, altitudo. 27. 37
Corporis humani membra ſeptenario diſponi. 43
Corporis denſitate animi uim hebetari. 70
Corporis ſeptem gradus, & partes totidem exteriores. 44
Corpora mathematica. 26 36. & 116
Corpora noſtra inferi, & animæ ſepulchra. 56
Corpora ſolida quibus dimenſionibus conſtent. 116
Corporum omnium termini incorporei. 26
Corporum termini quatuor. 35
Corporum terrenorum & ſuperorum differentia. 71
Corporum ſoliditas, quibus cōſtet, 27. corpus ſolidum. ibidem
Corporum caducorum propria hæc duo, ſentire & creſcere. 91
Corporum qualitates contrariæ. 521
Corui ſaluatores. 301
Ceruorum ætas fabuloſa. 520
Coruncanus. 193
Corylus. 354
Cotonea mala frigida. 526
Cotoneum malum. 356
Crœſi ſeruitus. 218
Craſſum ſemel tantum in uita riſiſſe. 289
Craſſi in dicendo maturitas & grauitas. 379
Crater liberi patris, ſidus inter Coruum & Anguem. 61
Crateres Delli. 447

Crepitantibus flammis antiq; que dictum. 481
Creſcere & ſentire animalibus cæteris cum homine commune. 60
Creſcendi uis animæ cur indita. 96
Creſcendi ui ſola uiuere arbores & herbas. 70
Creſcendi natura ad nos de luna. 91
Κριὸς, unde dictus aries. 277
Crinis abſcindendi morituris mos. 445
criſpi capilli quare ſero caneſcant. 539
critobolus Socratis ſcommate notatus. 611
critolaus Romam legatus. 195
critologi facundia. 195
crocodilus de teſteis ouis naſcitur. 563
cronia ſacra. 208
Κρόνος, qui & Saturnus. 209
Κρόνος & χρόνος cur dictus Saturnus. 279
Κρουνοί. 450
cruditates unde. 514. 522
cruſtuminum pyrum. 357
cubus. 27. 116
cubus ſoliditatis perfectio. 117
cucurbitinum pyrum. 357
cucurbitina ficus. 357
culminea olea. 358
cupiditas. 36
curis haſta Sabinis. 212
curius. 193
curtij equitis Rom. delicatum ſcomma in Auguſtum. 300
cuſtos pro miniſtro. 327
cutulienſis lacus. 206
cybele cur leonibus uehi fingatur. 275 282
cibele, ſiue mater Deum pro terra. 275
Cydonia mala, frigida. 526
cylicranorum natio. 456
cymbia. 453. 455

D

D Literam ſæpe literæ I apponi decoris cauſa. 211
Dedalus. 483
Dæmones unde dicti. 280
Damaſippus ciceronis ſcommate notatus. 294
Damnatus ſacrorum. 315
Darij matris ſeruitus. 218
Decadis perfectio. 43
December Saturno ſacer. 205
Decimam Herculi uouere ſoliti ueteres. 337
Decimanum pyrum. 357
D. Syllanus. 341
Decimij Valerij dictum. 305
Decretum, hoc eſt μοῖρα, ſiue prouidentia. 434
Deducere. 319
Deductum carmen, deducere uocem. 483
Defluere. 482
Defunctorum corpora cremandi mos. 528
Δείνωσις. 361
Delatio, Διαβολή. 509
Delebores rex. 281
Deli inſulæ fluctuatio. 206

Delius

Delius cur dictus Apollos. 256
delli crateres. 447
delos inſula, cur(que) in ea natus Apollo dicatur. 260
delphis templum Apollinis incenſum. 325
delphius Apollo. 261
δίλφον pro uno. ibidem.
delubrum quid. 320
δέμας. 57
demaratus Corinthius. 197
demodocus citharœdus. 503
demoſthenes. 454
demoſthenis dictum in Laidem. 292
demoſthenis adulterium. 220
dentes quando incipiant mandibulis infantium emergere. 42
dentes ſine ſenſu. 535
dentium dolor ubi. 536
deſiderium motus animæ unde. 62
deuotionis urbium & exercit. uerba. 332
deus quid. 152
deus ſummus & omnium princeps, τὸ ἀγαθὸν καὶ πρῶτον αἴτιον. 17. 31
deus & mens ultra animam, & naturam. 17
deus & eius omnipotentia. 68
deus prima rerum omnium cauſa & origo. ibidem.
deus mundanæ molis artifes. 33
deus ſummus cœlum. 80. 82
dei templum mundus. 68
deo cur nullum ſimulachrum apud ueteres. 171
deo nihil acceptius quam ciuitates. 48
deum ſola mente concipi. 66
deorum adulteria. 161
deorum numero recte adſcribi urbium conditores. 52
deorum tutela & prouidentia nos gubernari. 65
deos omnes quotquot ſunt ad Solem referri. 250
deos tutelares euocandi mos 331
dextræ partes omnes cur ualidiores. 516
δία uocari Cretenſibus πλωὴμέραν 242
διαβολή, delatio. 509
diana uiarum præſes, unde & Triuia dicta. 211
diana quæ, & Iana. ibidem.
diana Opis uocata. 457
diametros quid. 96
διὰ πασῶν harmonia. 37. 119
duplari numero na. 114. 115
διὰ πασῶν καὶ διὰ πέντε ſymphonia ex triplari numero. ibidem
διὰ πέντε, 27. ex hemiolo naſci. 114. 115. 119
διάφραγμα 44
διὰ τεσσάρων, 37. ex epitrito naſcitur. 114. 119
diatonum melodiæ genus. 136
dicendi genera quatuor. 378
dicteria. 290
didia lex. 351

dido quomodo in menſam libat. 336
didonis conuiuium. 503
didonis fabula falſa. 436
didymus grammaticus. 442. 458
didymæus, Apollo. 261
dij laneos habent pedes, prouerbiorum. 209
dii penates qui, Magni χρηστοὶ δυνατοὶ πατρῷοι 321.222
a'diis quid petendum. 202
die quarto & die quarte. 192
die craſtini. 188.192
die quinti & die quinte. 192
die noni. 193
die obſeruatio & diuiſio. 186
die priſtine. 192
dies atri. 243
dies atri qui & communes. 247
dies Feſti, profeſti, interciſi. 245. Nefaſti, Faſti. 246
dies ciuil. 187. eius diuiſio. ibidem
dierum diſcrimina quæ apud Romanos. 244
dierum in menſibus numerandis ratio, 250
dieſis. 115
dieſpiter dictus Iupiter quare. 243
digeſtione, quatuor. 515
digeſtionum uarietas. ibidem
digitus medicinalis, quinq; per ipſum numerus ſignificetur. 568
diluculum. 188
dimenſio ſolidi corporis triplex. 116
diodes Cariſtius. 41
diogenes Romam legatus. 195
diogenis facundia. 196
diogenis ſeruitus. 218. 224
diogenis in Antiſtenem ſcomma. 512
dionyſius idem qui Sol. 264
dionyſius Siculus tyrannus. 56
Διὸς βάλανος. 354
diſarius medicus. 514
diſcludere. 482
δὶς διὰ πασῶν, ſymphonia ex quadruplo numero. 118. 119
dis mortis Deus. 57
diſſipium ſiue diſſeptum. 44
ditis imperium a lacteo circulo incipit. 60
ditis & Proſerpinæ ſacrum, mundo pat ente. 46
diti humana capita ſacrificata. 207
diuinationis & medicinæ cognatio. 271
diuinationum affectata confuſio. 45
dyadis uis. 32
dyſarius medicus. 202
docenti modus quomodo ſeruandus. 135
doctrinæ cuique ſuæ prolatio iucunda. 506
dolo qualis ab Homero & Vergilio fingatur. 433
domini patres fam. dicti. 219
dominorum in ſeruos tyrannis. ibidem

domitiani appellatio Octobri indita. 232
domitiani ſcomma in L. Quintium. 511
draco ἀπὸ τοῦ δέρκειν dictus. 270
draco caudam ſuam uorans Iani imago cur. 212
draconis ſpecies quomodo ad ſolem referatur, nomen quoque. 270
dracones quomodo reiuueneſcant. ibidem
draconibus cur ædium ſacrarum & theſaurorum cuſtodi aſſignetur. ibidem
duabus ſellis ſedere, prouerbiũ. 296
dulce uocari mel ſuaue uinum. 530
dulcedo ebrietati aduerſa. ibidem
dulcia cur frigida dulciora quam calida. 548
duplaris numerus. 114
duplum, duo ad unum. 119
duracina uua. 358
duricoria ficus. 357
dyas. 60
Δυσκρασία. 359

E

E Et i, indifferẽter uſos ueteres in fine. 102
Eanus qui & Ianus. 212
Ἑαυτοντιμωρούμενος. 166
Ebon Bacchus. 264
Ebrietas ex calore. 528
Ebrietatis comes obliuio. 61
Ebrietati aduerſa dulcedo. 530
ebriorum curationes. 525
ebriorum mala, atque his laborare ſenex etiam ſanos. 527
ebriis eadem quæ nimium frigentibus contingunt. 525
ebrios cito ſeneſcere. 526
ebur natura denſatum: 22
Ἑκάτη χθονία. 229
echo Inui ſiue Panos amica. 279
Ἑκηβόλος ἑκατηβόλος Apollo cur dictus. 260
edacitas aciditatis & fumorum ex ſtomacho aſcendentium cauſa non cibi uarietas. 522
edecumati ſodales. 196
edentes auide, cur citius ſatientur. 545
Ediſſertare. 226
edecumati ioci. 289
egnatius. 484. 486
Εἰκών. 370
eclipticus locus. 39
ecliptica linea. 75
Ἐλελεὺς Apollo. 258
elementa quatuor, 33. 36. eorumque diſcors concordia, & ordo. ibidem
elementa cum fluant, cur nunquam ſoluantur. 154
elementorum ordines. 58
elementorum diuerſitas. 521
elementorum in animalibus diſpoſitio. 549
eleuſinæ deæ. 18

Eleuſina ſacra Mumenio prodita. ibidem
Elyſij campi. 58
E'μβόλιμοι menſes qui. 234
Empedocles. 521
E'ν τὸ πᾶν 251
Enarmonicum melodiæ genus. 136
Ennianus ſtylus. 480
Ennius. 191
Ennium Vergilius quomodo & in quibus imitatus. 462.467. 468.469.473
E'νοσίχθων Neptunus. 256
E'ντελέχεια. 71
E'νυάλιος cur uocatus Bacchus cum ita Mars dicatur. 67
E'νύπνιον 19
Epaphus ſcriptor. 326
F'παναφορὰ pathetica. 376
E'φιάλτης 20. Ephippus. 456
Ephorus hiſtoricus. 442.450
Epicadus. 225
Epicarmus poeta. 450
Epicuri error. 554
Epicurei a uero deuij. 15
Epictetus philoſophus ſeruus. 224
E'πιγλωττίς. 558.560
Epimelius Apollo. 258
Eπίμηλις.356. ἐπιφάνεια. 27
Epitheta Vergiliana. 484
E'πίθετον. 190
Eπιτίμησις pathetica. 376
Epiritus quid. 114.119
Epitritus primus. 37
Epogdous numerus. 114
E'πιθωμητικόν. 36
E'πιθυμητικὸν animæ unde. 62
eques pro equo & ſeſſore, ſicut equitare tam equi quam hominis. 499
et platonicus: 15.17
eraſiſtratus in Platonem iure inuectus. 558
eratoſthenes. 455.561
e'ρις, 413
e'ρμηνευτικὸν animæ unde. 62
e'ρμῆς Mercur. ab ἑρμηνεύειν. 251.268.
errantes ſtellæ cur appellatæ. 73
erraticarum ſtellarum motus. 80
eructionis cauſa. 517. Edacitas. 522
erithei inſula. 455
e'σπέρα, heſperus ſtella. 188
heſperia pro Italia. Ibidem
eſſentia induidua & diuidua. 60
eſuriens quomodo bibendo famem ſubleuet. 545
e'τυμολογία. 447
euandri mater. 193
euangelus medicus. 201
eunuchi cur pilis careant. 529
eunuchi debilitas unde item uocis gracilitas. 540
euocandi deos tutelares mos. 42
euocationis deorum carmen. 331
eupolis. 519.561
euporus, C. gracchi ſeruus.

221
euripidis locus. 252. 258. 260. 263. 281. 442. 443. 445. 554. 457. ibid. 507. 561
euripidem Ariſtoteli cur & quomodo prætulerit. Verg. 443
euſebius rhetor. 184. 196
Euſtathius. 195
Euſtathius & Flauianus amicitiæ par. 197
Exanimos & exanimes pariter dixere ueteres. 191
exclamatio pathetica, ἐκφώνησις. 275
exemplares uirtutes. 49. 50
exemplis quam ratione magis capi plebeia ingenia. 514
exemplum patheticum, παράδειγμα. 370
eximiæ hoſtiæ. 323
Exit pro uitat. 487
exprobratio ad contumeliam quæ Græcis λοιδορία. 508

F

Fabariæ Kalendæ 231
Fabij gurgitis luxus. 340
Fab. Max. Seruilianu. 247
Fabulæ cur repertæ. 16
Fabularum diuerſitas. ibidem
Fabulis uti an conueniat philoſopho, 15. & quando 17
Fabulas philoſophia quas reiiciat, quas'ue recipiat. 15
fabuloſa narratio. 16
familiarium appellatio. 219
famæ incrementum. 424
fannia lex, centuſſis appellata Lucilio. 350
farra grandia hyberno puluere, uerno autem luto. 453
faſti dies. 246
fatua dea. 229
fatum, fatalia uitæ tempora. 66
fama dea. 229
Fauces 497
fauſti Syllæ iocus. 292
fax prima. 188
Falx cum Saturno attributa. 205. 211
februarius ſecundus a Numa menſis conſtitutus. 233
februarius cur ſolis xxviij. dierum tantum. ibidem
februarius ultimus anni menſis intercalationi deputatus. 235
februus deus luſtrationum potens. 233
feſcennini Auguſti. 300
feneſtella. 21
feneſtra. 338
ferialium dies. 191
feriæ uiduis magis quam uirginib. ad nubendum aptæ. 243
feriæ familiarum propriæ. 244
feriæ quomodo polluantur. 245
feriis uim cuiquam fieri piaculare. 243
feriis quid agi diceat. 245
ferrum natura frigidum. 525
feſti dies. 245
feſtorum nomina neutra orum & ium in genitiuo plurali. 189

fæx uini quaſi radix. 543
fæx mellis cur in ſummo, cum omnium aliarum rerum in imo ſit. 543
ficus a pomis cur ſecernatur. 358
ficus alba ex felicibus arboribus, nigra ex infelicibus. 358
Fici groſſi. ibidem
ficum ſolam ex omnibus arboribus non florere. ibidem
ficorum genera. 357
fidenæ oppidum deuotum. 333
fidenates ancillarum Ro. fide oppresſi. 223
flatus ex aere liquidiore ſe facto. 534
flauianus. 193
flauianus & Euſtathius amicitiæ par. 197
flaminiæ feriæ. 245
floralium. 191
floralia feſtum. ibidem.
flutæ. 346
fœminarum uox quare gracilior. 540
fœminæ duodecimo ætatis anno puberes. 528
fons. 173
fontium aquæ hyeme calidæ, æſtate frigidæ. 533
fortuna omnipotens dicta Vergilio eadem prouidentiæ miniſtra. 434
fortuna cur Homero neglecta. 432
Fortunarum ſimulachra apud Antium. 282
fortitudo politica. 49. animi iam purgati, 50. exemplaris. ibidem
Fortitudo Scipionis. 53
Fortitudiuis officium. 48
fregellæ oppidum deuotum. 333
frigus cur ex aeris motu æſtate. 533
frontoni ſiccitas. 377
fructus accidi aut uini ſaporem ferentes, frigidi. 526
fructuum repertor Satur. 205
frumenta luna deficiente colligenda. 569
fuluius faſtorum ſcriptor. 228
fuluius fullonis filius. 292
furius. 282
furius Albinus antiquitatis peritus. 342
furium in quibus imitatus Vergilius. 464.466.& 479
furtum nullum ſub Saturno commiſſum. 209
fuſius Viuaculus. 290
fuſij pro furiis. 315

G

Gabii oppidum deuotum. 333
Gabinij ſaltandi peritia. 340
Gaditanum fretum. 548
Galaxias. 24
Galaxiam ultima ſphæra, quæ aplanes dicitur, contineri. 53
Galbæ gibbus Auguſti ſcommate notatus. 298
Galbæ eloquentia, & corporis

- ineptia. 304
Galla inſtrumentum ſutorium. 291
Gallicinum. 187
Gallina ne an ouum extiterit prius. 561
Galli quando uitis aut oleæ cultum didicerint. 147
Gangen tranſcendere nomen Romanum non potuiſſe. 146
ganymedes qualis apud Homerum & Vergil. 434
gargara Myſia quæ. 450
gargara Idæ montis. ibidem
gargares ciues. 450
gaudentes cur rubeant. 541
gelli annales. 247
gemini cur Mercurio aſſignati. 106
gemini quomodo pro Sole. 277
geminorum ſignum. 86
geneſis. 269
germanici appellatio Septembri menſi indita. 232
geryonis armenta Herculi ab acta. 225
gigantes qui fuerint. 271
glaucippus. 235
gloria uirtutis premium apud indoctos. 153
γνῶθι σεαυτόν. 51. & Delphico templo inſcriptum. 197
γνώμον. 139
gradiuus. 484
grammæ, quæ nobis lineæ. 26
grammatico rerum copia minime negligenda. 285
granius licinianus. 248
grauiſcæ oppidum. 428
græca nux 355
græcos ſua omnia in immenſum tollere. 284
græcorum catalogus apud Homerum. 428
græcorum uerborum uſus apud Vergilium & alios Latinos ueteres. 483
græculum pyrum. 357
græculi cuiuſdam uerſificatoris apud Auguſtum impudentia. 302
groſſi fici. 358
grumenti obſidio. 221
gulæ patrocinium. 519
gulæ irritamentum cibi uarietas. 523
gurges Fabius a luxu ſic dictus. 340
guſtus uis unde. 537

H

Habitationum cardines. 130
Hadriaticum mare. 548
Harmonia. 28
Harmoniam cœli cur non ſentiamus. 136
Harmonia cœli, Soli amica. 279
Harmoniæ uocis & numerorum Pythagoras inuentor, 112. 113
Harundinea ficus. 357
Hebdas, ſeptenarius numerus;

37
hecubæ ſeruitus. 218
hederæ natura. 267
heliopolis. 281
heliopolis Iupiter. 282
hemiolius numerus quid. 114
193. primus. 37
hemiſphærium. 85
heraclea urbs. 455
heracles cur dictus Hercules. 272
heracleotica nux. 354
herbarum diuerſi ſucci & quali-
tates. 519
herbas ſola creſcendi ui uiuere. 70
hercules idem cum Sole, 271. apud quos maxime colatur. ibidem
hercules unde uictor dicatur. 326
hercules idem apud Ro. Pontifices qui & Mars. 337
hercules cur cum cantharo fingatur. 455
herculis cum æditiuo ſuo luſus. 215
herculis nodus. 269
herculis uictoris ædes. 326
herculis ſacris epulari ſedentes. 327
herculis ſacro cur non liceat mulieribus intereſſe. 230
herculis & Cereris xij. Kal. Ianuarius ſacra. 336
herculis ſtella eadem Caldæis, quæ & Martis. 337
herculis pollutus. 349
herculi cur attributi Salij a Vergilio. 337
herculi decima uoueri ſolitum. 337
herculem procul uectum. 455
herculanea ficus. 357
herennius Auguſti ſcommate notatus. 297
hermunthi taurum pro Sole coli. 277
hernicus dux. 442
hernici a Pelaſgis oriundi. 442
herodes ſcommate ab Auguſto notatur. 298
herodotus notatus. 547
heroes, apud inferos cur Vergilius finxerit. 52
herſiliæ raptus. 199
heſiodi ceremoniarum ſacra. 16
heſiodum in Georgicis imitatur Vergilius 381
heſiodi locus 52. 120. 281. 544
hieropolitani. 261
hilaria. 275
hilaros & hilares pariter dixiſſe ueteres. 191
hippocratis locus. 41. 27. 521
hippocratem tam fallere quam falli neſcire. 41
hila inteſtinum. 44
hiſtoricorum inchoandi narrandiq; lex. 382
hiſtriones ueteribus non inter turpes habiti. 344
homeri locus. 22. 36. 46. 60. 71. 157. 203. 227. 250. 252. 254. ibid. 257. 258. 266. 271. 278.

281. 257. 385. uſque ad paginam 458. & 478. 488. ibidem 504. 508. 530. 547. 555. 567
homeri diuina prouidentia. 60 & 157
homeri aurea catena. 71
homeri etiam Vergilio expreſſa. 425
homeri maieſtas: & quatenus cum imitatus Vergilius. ibid.
homerum quomodo imitetur Vergil. 382. & deinceps.
homerica apophthegmata prouerbiorum inſtar. 432
homerica epitheta. 426
Homerici poematis diſpoſitio. 427
homo breuis mundus, ſiue microcoſmus. 154
homo ſolus rationis capax, ea cæteris animalibus præſtat. 69
hominis utero formatio. 40. & deinceps.
hominis proſpectus non ultra centum & octoginta ſtadia. 76
hominis duplex mors. 64
homini ſola mens ſiue animus cum cœlo & ſideribus communis. 68. 70
homini unde datus animus. 64
homini naſcenti quatuor numina adeſſe, & quæ. 270
homini non moriendum ſuapte ſponte. 67
homines non eſſe corpus, ſed mentem. 152. 153
hominem conſtare ſeptenario. 40
homines deorum prouidentia gubernari. 65
homines non fortuna, ſed moribus æſtimandi. 218
homines an moribus facilius quam pecudes occupentur. 514. 520
horatij trigemini. 193
horatii locus. 356. 436
horæ unde appellatæ. 275
horixon. 138. 556. non ultra 180 ſtadia. ibidem
horizontis cuiusq; longit. 75
horizontis diuerſitas unde. ibidem
horrere. 481
hortenſius piſcinarius Ciceroni dictus. 345
horus Cynicus. 202
horus idem cum Sole. 276
hoſtes eſſe nobis tot quot ſunt ſerui. 219
hoſtia ubi Apollini non cædatur. 325
hoſtie animales. 322
hoſtiæ iniuges. 323
hoſtiæ eximiæ. ibidem
hoſtiæ ambaruales. ibidem
hoſtiarum duo genera. 322
hoſtis pro peregrino. 246
hoſtius poeta, atque eum imitatus Vergilius. 479. 485
hoſtus. 199. unde Hoſtilius natus. 197
humana corpora cur erecta. 70

hyacinthia ſacra Apollinis. 263
hyades Vergilijs uicinæ. 84
hyades in Tauro. 86
hyberno puluere. uerno autem luto, grandia farra. 452
hyems quando fiat. 138
hyems humida & frigida. 522
hyemis imago aper. 174
hyemis ſimulachrum. ibidem
hyginus. 499
hylas luſtrio. 308
hyle. 61
hyllus ſcriptor. 316
hymni exordiorum. 121
hymnorum ſtrophæ & antiſtrophe. ibidem
hyperbole pathetica. 375
hyperborei populi. 140

I

I Et e indifferenter in fine uſos ueteres. 192
Iactare. 491
Iana pro Diana. 211
Ianiculum oppidum. 204
Ianuarius Iano ſacer. 233
Ianuarius anni primus menſis, ab Numa conſtitutis. ibidem
Ianuario duos dies addidiſſe C. Cæſarem. 213
Ianuelis porta. 213
Ianuis patentibus cœnare cur imperatum. 350
Ianus idem Deus cum Apolline & Diana. 211
Ianus cur bifrons. 211.212
Ianus: quia ianuis præſit, dictus 211
Ianus idem cum Sole. ibid.
Ianus pro mundo. 211. ab eundo dictus quaſi Eanus. 212
Ianus deorum Deus. 212
Iani uaria cognomina. ibidem
Ianus pater pro Sole. 257
Ianius Iunonius. 243
Iani gemina facies. 204
Iani clauis & uirga. 211
Iani ſimulachrum. 211.212
Iani imago, draco caudam ſuam uorans. 212
Iano duodecim aeræ conſecratæ. ibidem.
Iani portæ cur belli tempore apertæ. 213
Iano cur diuini honores decreti, & quales. 210
Ianum primum in Italia diis feciſſe templa. 211
Ianum in deorum ſacris primum inuocari. 210
Ἴακχος pro Sole. 265
Idea, anima. 71
Ἰδέα. 6
Ἰδεῖν uidere atque hinc dictas Idus. 242
Ἰδίωμα 565
Iduare pro diuidere. 242
Iduli ouis. ibidem
Idus, 240. unde dictæ. 241. 242
Idus omnes Iouis feriæ. ibid.
Idus copulandis nuptiis religioſæ. 243
Iduum dies ſemper in plenilunio. ibidem
Iecur concretus ſanguis, caloris

domicilium. 516

Iecoris miniſterium ſuccos cibo rum conuertere in ſanguinem. 515

ieiuno cur idem uinum quam ei qui cibum ſumpſit, meracius. 569

ieiuni cur magis ſitiant quam eſu riant. 549

ignis calidus & ſiccus. 33.522

ignis cœleſtis & ſempiternus. 71

ignem æthereum nutriri humore. 147

Ἠὴ παιὰν καὶ ἴε παιάν. 253

Ἰλοιδβλητοι. 252

ilius. 484

illaudatus. 491.492.493

im pro eum. 192

imbris cauſa. 102.278

Imago pathetica εἰκών. 370.371

immane. 188

imitatio lectionis fructus. 459

Ἡμιτόνιον. 114

immortalitas bifariam intelligitur. 156

imperatiuæ feriæ. 244

Imperitia nihil impatientius. 518

inamabilis. 493

incontinentes, qui Græcis ἀκρατεῖς. 311

incorporalitatis prima perfectio in numeris. 28

inculpatus. 492

indigetes dii. 52

inermes & inermos pariter dixiſſe ueteres. 191

infans quando pubeſcat. 42

infans quando incipiat denteſcere, firmiter incedere & ſtare, lac nutricis horreſcere loqui integere. 42

infantiæ cur plurimus ſomnus. 559

inferi ſecundum Platonem. & eorum locus. 57

inferis diis parem numerum & diminutionem conuenire. 233

inferos quid eſſe ueteres putarint. 55

inferorum locus quis. 55.57

inferorum pœnæ quomodo intelligendæ. 55

inferorum flumina quid. ibi.

initium nullum idem eſſe cum eo cuius eſt initium. 160.169

initium omne rei ineſſe cuius eſt initium. 171

iniuges hoſtiæ. 323

inſitum cur, digeſtu difficile. 531

inſomnes cur frigidis oblinantur. 525

inſomnium. 19

inſomnia falſa eſſe. ibidem

intelligentia amiciri animam, dum per Saturni ſphæram delibatur. 62

intemperantes. qui Græcis ἀκόλαστοι. 311

intercalaris dies faſt. præfect. permiſſus. 236

intercalationis initium quo tem

pore. 136. intermiſſio eius propter ſuperſtitionem. 237
Intercalationis cauſa. 238
Intercidi dies. 244
Interpretandi uis animæ unde 62
Interpreti quid obſeruandum & quomodo oſtentatio uitanda. 136
Interrogandi diſciplina. 506
Interrogationum congeries ex Homero. 508
Inteſtina principalia tria. 44
Inuus, qui & Pan. 278
Io in uaccam conuerſa. 268
Ioci atque dicteria diuerſorum. 290
Iocorum uenuſtas in Plauto & Cicerone. 289
Ioppas citharœdus. 503
Iouis ſphæra pro aere. 58
Iouis ſphæra. 62. 80. 87
Iouis fulgor cur hominibus proſper & ſalutaris. 90 92
Iouis annus 150
Iouis fiducia, id eſt Itis dictus, Iduum dies. 242
Iouis ſimulachrum apud Aſſyrios. 281
Iouis ſtatoris ædes 320
Iouis Olympij fictio ex Homero. 421
Iouis glans. 354
Ioui tauro, ariete, uere immolari nefas. 334
Ira breuis furor. 363
Iræ eſſe. 488
Iſis pro terra. 275
Iſis pro ſole. 272 & terra. 273
Iſocrates primus uerba prius libera ſub numeros ire coegit. 501
Iσάμενος μὴν. 250
Iſter. 140
Italia cur Heſperia dicta 188
Itis dies Tuſcis, qui nobis Idus. 242
Iuglans nux. 354
Iuliæ Augſti filiæ mores. 302
Iulii Cæſaris in anni diſpoſitione obſeruatio. 238. 241
Iulii Cæſaris auſpiciorum libri. 48
Iulij Cæſaris libri de Syderum motu. 252
Iulius Hyginus. 442
Iulius Modeſtus. 189
Iulius menſis, antea Quintilis dictus. 231
Iunia Tertia. 291
Iuniæ calendæ cur fabariæ dictæ. 231
Iunius menſis unde dictus. 228
Iunius quartus a Martio menſis unde dictus 230
Iunius Brutus quomodo Maniæ ſacra immutauerit. 207
Iunius Brutus primus Romæ conſul. 281
Iuno cur Iouis ſoror & coniux. 63
Iuno pro aere. 82
Iuno pro imo aere cum terra. 321
Iuno Calendaris. 242
Iuno eadem cum luna. 243

Iuno aeris arbitra. ibidem
Iuno populonea. 335
Iunonis Caprotinæ ſacra. 223
Iunonis Monetæ ædes Calend. Iun. dedicata. 231
Iunoni Calen. omnibus ſacra fieri. 242
Iunonius menſis. 231
Iunonius cur dictus Ianus. 212
Iupiter pro cœlo & Deo. 82 265. mundi anima. 82
Iupiter lucis auctor, unde Lucetius dictus, & Dieſpiter. 242
Iupiter idem qui Sol. 280
Iupiter pro medio æthere. 321
Iuſtitia politica, 49. animi iam purgati, 50. exemplaris. ibid.
Iuſtitia Scipionis. 53
Iuſtitia, Virginis in zodiaco ſignum. 277
Iuſtitiæ fructum non terminari cum homine. 13
Iuſtitiæ neceſſitas. ibidem
Iuſtitiæ officium. 48
Iuſti dies 246
Iuuenalis locus. 51. 334
Ixionis rota quid ſignificet. 55

L

Laberius ſcommate Ciceronem notat. 296
Laberius mimographus, eiuſq; uerſus. 305
Laberii ſcomma in Ciceronem. 510
Labienus libertorum fide ſeruatus. 220
Labruſca uua. 359
Lactis alimonia cur prima naſcentibus offertur. 61
Lactis natura quantum ad mores referat. 412
lacteus circulus. 24. 60. 73. 74.
lagea uua. 359
laidis libido ſumptuoſa. 292
laneos pedes habere deos cur dictum 211
lanuuinum pyrum. 357
Lanuuini. 188
Larentinalia Iouis feriæ quæ & quando celebratæ. 215
larentia acca Fauſtuli coniux. 215
laribus compitalia inſtituta. 208
laribus quando feriæ dicatæ, eorum templum in campo Martio. 214
laridum unde dictum. 542
latereſianum pyrum. 357
latiar, Latinorum ſolenne. 246
latinæ feriæ. 244. 246
latini regni ſucceſſio. 331
latina lingua an Græca breuios anguſtiorque. 393
latona pro terra. 259
laureum pyrum. 357
latonæ partus. 259
Lauiana ſiue liuiana ficus. 357
laudare pro nominare. 493
laurearum renouatio in curiis, Reginam Flaminumq domibus per Martij initia. 226
lectio cur Græcis ἀνάγνωσις. 61
lectionis fructus imitatio, eorum quæ legeris. 459

leges ſumptuariæ unde. 350
quæ & cibariæ. 352
leges bonæ ex malis moribus 351
legum ferendarum ratio. ibidē
λεῖμμα 115
lentulus Ciceronis gener ſcommate ab eo notatus. 294
lentulus flamen Martialis. 340
leo ſolis domicilium. 276
leonis ſignum humanæ naturę tyrocinium habere. 62
lepidus Ciceronis cauillo notatus. 297
lepidi tumultus. 235
leporum ſagina. 341
letheus fluuius. 55. potus animarum. 61
lepto ludia ficus. 357
lex Antij Reſtionis. 252. Cornelia. ibid. Didia. 351. Fannia 360. Licinia, 351. Lepidi cibaria. 352. Orchia. 350
liber pater, νοῦς ὑλικός. 62
liber cur Orphaicorum ſacris tradatur in membra diſcerptus. ibidem
liber pater idem cum Apolline. 262. 265. 266
liber pater unde dictus. 265
liber idem cum Marte. 267
liber pater uini auctor. 267
liber cur pater uocetur. 267
liber pater bellorum potens. ibidem
liberi patris ſimulachra 264
liberi bellaria. 309
liberi patris ſimulachrum. 2?7
liberi patri tumultus familiares. 501
liberalium dies. 191
libertinis prætexta uti non licitum, 198. ſed libertinorum filiis. ibidem
libra æquinoctiale ſignum. 87
libra id eſt, Scorpij chelæ. 85
libra ſignum, prior. Scorpij pars. 227
libra in Scorpione. 277
lybia torridæ zonæ uicina. 141
lybiſtinus Apollo, 254. Soſpitalis, Loxias. 256. Delius, Phœbus, Phanes, Phanæus, Lycius. ibidem
Lycegenes, λύκειος, πατρῷος, Nomius. 257
licinia Veſtali. 214
licinia. 341
licinia lex. 351
licinia olea. 358
licinii liberti in Auguſtum ſcomma. 300
licinii Craſſi ſaltandi peritia. 344
liciniorum in piſcibus luxus, unde Murænæ dicti. 345
lictorum a Tullo Hoſtilio inſtitutio. 197
lien frigoris domicilium. 516
ligna quæ fabricæ mutilia. 566
liguritor. 349
ligyrei & apud eoſdem liberi patris oraculum. 262

ſincerius ager. 215

linea unius dimenſionis corpus. 116

lineæ punctis finiuntur. 26

lineæ quibus ſuperficies omnis terminatur, Græcis grammæ. ibidem

lineæ ductus duo puncta. 27

lineam a puncto naſci. 60

liquidus ignis. 485

litare. 323

literarum uſu memoriæ æternitas conſtat. 146

lituus. 494

liuiæ comitatus a Iuliæ comitatu diuerſus. 303

liuius Andronicus. 485

licopolitana ciuitas. 257

locorum communium in utranuis partem tractatio. 519

Lœmius Apollo 253

λογιστικὸν animæ unde. 62

λογιστικὸν, animæ pars. 36

λοιδορίαι. 509. 510

lollianum pyrum. 357

longitudo. 26

loquendum ita, cum hominibus tanquam dii audiant, cum diis ita tanquam homines. 202

lorum in collo pro bulla libertinorum filiis. 198

loxias Apollinis cognomen. 256

lucani locus. 140

lucarium. 191

lucetius quare dictus Iupiter. 242

lucilius. 194

Lucilius acer & uiolentus poeta. 349

lucilium imitatus Vergil. 481

lucina cur parentibus inuocetur. 566

L. Aquinius aruſpex. 247

L. Cælii dictum. 305

L. Craſſi eloquentia. 342

L. Iulius Cæſar augur. 341

L. Furius. 208

L Manlius pictor, 292. eius iocus, ibidem

L. Philippi piſcina. 345

L. Quintius ſcommate a Domitiano notatus. 511

L Syllæ cantandi peritia. 344

Lucius tragicus poeta. 297

Lucretium quomodo imitatus Vergilius. 463. & deinceps.

Lucumon. 197

ludia ficus. 357

luna quot diebus zodiacum abſoluat. 38

luna διχότομος, 39. p. ena, ἀμφίκυρτος. ibidem

luna cum Iunone eadem, unde ἄρτεμις dicta. 233

lunam mortalium corporum auctor & conditrix. 58

luna uitæ & mortis confinium, ibidem

luna aeris & aquæ fæx. 89

luna quomodo ſolis luce tantum luceat. ididem

luna ætherea terra. 89

luna & Sole præcipuæ uitam noſtram moderari. 91

luna zodiacum menſis ſpatio

percurrit. 90
luna caducorum & diuinorum confinium. 106
luna naſcentis hominis τύχη. 270
luna quõ putredinis cauſa. 565
lunæ curſus & uelocitas. 85
lunæ defectus. 75. 96
lunæ ſphæra ultima cœleſtium & minima. 79
lunæ calor quare humectet, & Solis arefacit. 565
lunæ uis circa inanima. ibidem
lunam ſeptenario moueri. 38
lunam lucere luce aliena. 89
lunam naſci quid. 38
lunã in defectu ſuo laborare. 75
lunam ſolam ex ſtellis omnibus proprio lumine carere. 93
lunam ſupra æther idem ſemper & incorrupta omnia infra autem corruptioni & mutationi omnia obnoxia. 107
lunaris ſphæra quam uim animæ incutiat. 80
lunaris orbis terrenorum primus ſicut diuinorum ulti. 79
lunaris ſphæræ grauiſſi. 134
lunaris annus menſis. 249. 250. 238
lunares populi. 58
lupercalia. 244
lupus pro Apolline ubi colatur. 257
lupus Germanus. 349
lupus tyberinus in deliciis. 348
luſtrare pro circuire. 324
luſtrari ciuitatem Februario inſtitutum. 233
luſtricus dies. 249
lux unde dicta. 257
luxus & mollicies A. Hortenſij. 339
luxus ueterum. 341. 342. 347
luxus quatenus in cibi uarietate reprehendendus. 323. 350
lychni. 464
lycius Apollo cur dictus. 256
λύκη, ſiue λυκίη. ibidem
lycophos. ibidem
λύκος pro Sole, unde λυκάβας dictus annus. ibidem
λυκοι unde dicti. ibidem
lyra Apollini attributa quid ſignificet. 269
lycurgi uirtus. 175

M

Macer Licinius hiſtoricus. 236
Machæra. 484
Mæotis palus. 140
Magiſtris mercedes Martio mẽſe perſolui ſolitas. 227
Magiſtris præſentibus non omnibus ſcommatis locus. 512
Maia Vulcani uxor. 228
Maia Mercurii mater. 229
Maia pro terra ibidem
Maiæ menſæ Maio ſacrificari. ibidem
Maieſta Vulcani uxor. ibidem
Maius tertius menſis in Romuli anno unde dicatur. 228
Maius, Iupiter a maieſtate dictus. ibidem
Mala omnia frigida. 526

Malace. 484
Mallius. 214
malorum genera. 356
malorum aliorum iucundá memoria, aliorum ſecus. 507
malum a nuce quo differat. 356
mane unde pictum. eodem
mania larium mater. 207
maniæ deæ ſacra. ibidem
manibus parentari ſole in Aquario exiſtente. 60
marapium ſiue myrapium pyrum. 357
M.Æmil. Lepidus. 341
M.Cato. Vticenſ. Lucilij hæres. 345
M.Cato Origenes. 192
M.Celi ſaltandi peritia. 344
M.Flauius ſcriba. 238
M.Lolij iocus. 304
M.Meſſala. 211
M.Octauius Herennius. 316
M.Varro. 194.204.208
M.Varronis Gallus. 346
Mare Atlanticum & magnũ. 137
Mareotis uua. 359
Margaritarum in aceto diſſolutio. 353
Marinam aqua gelu non conſtringi. 547
Marmorũ iuncturis ſoluendis noxius calor de lignis oleæ. 565
Maro Homeri per omnia imitator. 142
Maronia uua. 359
Marciale agonium. 191
Marſica ficus. 557
Mars βροτολοιγὸς καὶ μιαιφόνος, 227
mars idem cum Sole. 262.267
mars pro anni feruore. ibid.
Martis ſphæra. 62.80.88
martis ſphæra pro igne. 58
martis annus. 150
Martis ſimulachrum apud Acitanos. 267
martis ſtella eadem quæ & Herculis. 338
martis ſtella cur terribilis terris. 91
marti Arietis ſignum in zodiaco dicatum. 227
martem patrem in ſacris nuncupari. 227
marſpiter. 267
maſurius. 189.193
mater deum pro terra. 275
mater deum leonibus uehi cur dicatur. 283
martius anni Roman. primus menſis. 226
martius Cos. 236
martius uates. 254.255
mathematica corpora. 26.35
martianum malum. 456
maturare, Maturare fugam quid. 495
mecœnatis ſtylus mollis, & remiſſus Auguſti cauillo notatus. 298
medea, 230. eius templum uirum introire piaculum. ibidem.
medicina phyſicæ philoſophiæ extrema fæx. 560
medicinæ & diuinationis cognatio. 271

C

medicos igni ex ſarmentis libentius uti. 505
medulla ſine ſenſu. 535
medulla ſpinalis id animali, quod naui carina. 537
mel cur quod recētiſſimum, optimum. 543
mel in fundo optimum. 544
mellis repertor Saturnus. 205
mellis natura arida. 543
mellis fæx cur in ſummo, non imo. ibidem.
melampſithia. 359
melodiæ muſicæ tria genera. 136
membra nigra ſeptem. 44
membrorum corporis humani diſpoſitio per ſeptenarium. 43
memoria animalibus cæteris pro ratione. 70
memoriæ defectus opinionis ortus. 61
menippus ex ſeruo philoſophus. 224
mens Græcis νοῦς rerum ideas continens. 17
mens ultra animā & naturā. ibi.
mens ex deo nata. 32
mens diuinior anima. 68
mens nobis cū cœlo ſideribusque communis ibidem. 70
mens, quæ νοῦς. 68
mens ex ſummo Deo. 70
mens mundi anima. ibidem
mens ex Deo procreata. 82
mentis ſumma uelocitas. 269
mentis ſedes in capite. 69
in Mēſā libare quādo licuerit. 336
menſis lunaris annus. 149. 150
menſis cuiusq; initium, & quot ſingulorum fuerint dies ex Romuli ordinatione. 240
menſium initia ab exortu lunæ maioribus obſeruata. 243
menſium dies quomodo numerandi. 250
menſtrua frigida eſſe. 530
Μεσουράνημα. 44
meſſana capta. 200
meſſanæ in Sicilia conditor Anaxilaus. 222
meſſalæ cognomen unde. 200
mercurius & Venus ſolis quaſi ſatel. 135
mercurius uocis & ſermonis potens. 229
mercurius pro Sole. 251. 268
mercurius idē cū Apolline. 269
mercurius ſermonis auctor. ibi.
mercurius mentis potens. ibid.
mercurius cur alatus. ibidem
mercurius Argiphontes cur dictus. ibidem
mercurius Tuſcis Camill. 330
mercurii ſphæra. 62. 80. 78. 88
mercurii ſphæra pro ætherea aqua. 58
mercurii annus. 150
mercurii duplex poteſtas. 254
mercurii ſimulachrum. 268. 269
mercurii caduceus. 260
mercurio menſe Maio ſacrificari. 229
meridies cur potius quam Auſtralis cardo uocetur. 130
meridies quaſi medidies. ibid.
meridies. 188

meridiani diuerſitas unde. 76
meridianus circulus. ibidem
meroes ſitus. 141
meſpilum pyrum. 357
metallica corpora uaſta. 25
metelli Pii luxus. 340
metuentes cur palleſcant. 541
meuia lex. 218
meuia Galla. 292
mezentius quare diuum contem ptor uocatus Vergilio. 324
myleſium pyrum. 357
mille declinatũ ſingulariter. 94
mille uerborum. 193
millia a mille. 194
militiæ onere liberandos ſeptima annorum hebdomadæ. 44
mille paſſum, p mille paſſib. 194
milli nummum pro mille numi- nis. ibidem
Μῦνη. 149
minerua ſolis uirtus. 266. cur e Io uis capite prognata. ibidem
minerua ſummum ætheris cacu men. 321
mobile omne, ab alio moueri non a ſe. 158
μοῖρα Homerica. 433
molluſca nux. 355
monas. 60
monas diuiſionis expers. 28
Μονὰς numerorum fons. 30
monas puncti inſtar. 3. non nume rus, quanquam numerorum ori- go. 30
morborum cauſæ. 517. 518
mors. 54
mors aïæ a corpore ſolutio. 65
mors naturalis quæ. 65. 66
mors uolũtaria laudanda quæ. 65
mors homini duplex. 64
mortes duæ, aïæ & animalis. 57
mortis locus. 57
mortis Deus cur Dis. 57
mortis uoluntariæ dehortatio. 55
mortuos proſequi cantu ad ſepul turam unde inſtitutum. 121
Morſus figuratus, qui Græcis ſcomma. 509
mors quid. 330
mores ſibi quiſque dat unde ab his æſtimandi homines 218
moribus præteritis uiuẽdũ. 193
motus omnis corporis ſeptena- rius. 44
motus ſemper uitæ comes. 81
motus principium anima. 156
motus ratio ex Ariſtotele. 157. & 158
motus per ſe. 158
motus per uim. 158
motus, per naturam. 159
motus ex accidente. 158
motus genera. 161
motus corporei ſeptem. 534
mouere quid proprie. 167
moueri aliquid ſemper bifariam intelligi. 150
moueri an paſſionem etiam ſigni ficet. 165
mulciber. 487
mulier uſurpata quæ. 187
mulieres humidæ. 526
mulieres frigidas eſſe. 527
mulieres cur rarius inebriẽt. 526
mulieres frigoris tempore me-

diocri ueſte uti magis quam ui
ros. 528. 529
mulierum cerebræ purgationes
unde. 528
mulierum læuitas curis & ſplen
dor unde. 526. 528
mulierum natura calidior, quam
uirorum, 257. & contra, frigi-
dior, ibidem
mullus ſeptem millibus numum
emptus, 348
mulſum optimum quod, 543
mummius, 214
mundanæ animæ motus, 174
mundanus annus. 150. 151
mundus uniuerſitatis princi-
pium, 563
mundus dei templum, 68
mundus uere cœlum. 94
mundus an æternus, 146
mundus qua parte mortalis, &
quid eius intereat, 154
mũdus ꝓprie cœlũ uocatur. 151
mundus paruus, homo, 154
mundus quo immortalis, 156
mundus idem cum Iano. 211
mundus patens, Ditis & Proſer-
pinę feſtum. 246
mundus pro cœlo, 94
mundus deorum domus, 281
mundi anima, 32. ſeptenario pri
mum generata, 37
mundi duæ partes, mutabilis &
immutabilis. 57. 58
mundi elementa ter quaterna, 58
mundi anima, mens, 70
mundi anima. 81. 82
Mundi natalis, 104
mundi uertex, cœli medium ibi.
mundi anima quomodo ex nume
ris fabricata. 115. 118
mũdi motus animæ impulſu. 119
mundi anima uiuentibus omni-
bus uitam miniſtrat. 122
murænæ cognomen, 345
murænæ flutæ. 346
murænæ ubi optimæ. 345
murænæ piſcis mors luctu deplo
rata. 345
mures in Ægypto de terra & im-
bre. 564
muſæ nouem. 120
muſæ mundi cantus cur amœnæ
dictæ. 121
muſicæ ſex tãtũ numeri apti. 114
muſicæ eius. 122
muſicæ melodiæ tria genera. 136
muſici ſoni cur ſacris adhibiti,
121
muſicis ſonis cur anima gaudeat.
ibidem
muſicos ſonos de ſphærarũ cœle
ſtiũ conuerſione procedere. 112
Μουσηγέτης cur Apollo. 121
muſteum malum. 356
muſteum pyrum. 357
muſto ineſſe aquam, 530
muſtum cur non inebriet, 530
mutii maleuolentia Publij ſcom-
mate notata, 292
mycithi ſerui in Anaxilai liberos
pietas, 222
myrteum pyrum, 357
mys Epicuri ſeruus philoſophus
224
myſia Helleſponti 449

N

Nάπαῖος Apollo. 258
Næuianum pyrum. 357
Narratio fabuloſa. 5
Naſcendi rudimenta in leone. 60
Naſcenti homini quæ numina ad ſint. 269
Necys, Martis ſimulachrum apud Acitanos. 267
Nectar, potus deorum. 61
neceſſitas, ſpatium a terra uſq; ad aquam. 36
nefaſti dies. 246. 247
nemeſin contra ſuperbiã coli. 278
nemeſin eſſe ſolem. ibidem
neptunus & Apollo Troianorum dii. 321
nepenthe apud Hom. quid. 504
neptunus ἐνοσίχθων καὶ ἀσφαλίων. 254
neruorum συζυγία. 537
neſtoris prudentia. 22
netiros taurus Soli conſecratus apud Heliopolim. 277
neuii locus. 485
neuium imitatus Verg. 465. 477
nicander Colophonius. 455
nicocreonti regi quid de ſe reſponderit Serapis. 7
nigidius Figulus. 347
nigidius. 495
nigra ficus. 358
nili catadupa incolis non exaudiri. 137
ninus. 146
niſus faſtorum ſcriptor. 231
niuis aqua pota noxia. 546
nix aqua in aere denſata. ibid.
nocentem ſe iudice abſolui nemi nem. 55
noctiuagus. 486
noctu futura. 188
noctu concubia. 191
nomius Apollo. 258
nomina ex cognominib. 202
nonæ caprotinæ. 223
nonæ cur a nundinis ſegregatæ. 235
nonæ. 240. unde dictæ. 241
nonæ copulandis nuptiis religioſæ. 243
nonis conuentus populi cur uitari ſolitus. 235
nonis populares conuenire ex agris in urbem. 241
nouius Atellanarũ ſcriptor. 214
nox terræ umbra. 96
nox concubia, intempeſta. 188
nox pro noctu. 191
nubes quid. 108
nuces & mala quo diſtent. 156
nucum genera. 353
nudius quartus. 192
numæ uirtus. 175
numæ induſtria in diuidendo anno. 233. 245
numantius Plancus Antonii & Cleopatræ luxus arbiter. 353
numentana uua. 359
numenius philoſophus. 18
numerus ſuperficie & lineis antiquior. 37
numerus impar mas, par fœmina. 29. 110
numeri tantum ſex ad conficiendam muſicam apti. 114

numeri per quos iugabilis ſit re. rũ omniũ competentia, qui. 91
numerorum plenitudo & qui nu meri proprie pleni. 25. 26
numerorum certa ratione animas corp. ſociari 65
numerorum neceſſitas. 116
numerorum natura Geometricis rationibus applicata. 117
numidica ficus. 357
nundina dea. 249
nundinæ. 244
nundinæ a quo inſtitutæ. 248
nundinæ an feriæ. 248
nundinæ Iouis feriæ. ibid ſed le ge Hortẽſia faſtæ inſtitutæ 248
nundinarum dies. 235
nundinarum origo. 248
nuptiis copulandis religioſi dies qui. 243
Νȣ̃ς. 17
Νȣ̃ς mens diuina. 50
Νȣ̃ς ὑλικὸς. 62
Νȣ̃ς Græcis mens. 68
Nutricis ingenium quantum ad mores referat. 412
Nux iuglans 354. baſilica auella na, Præneſtina, Pontica caſta nea. Heracleotica. ibid. Græca, amygdala, thaſia, molluſca Ta rentina, pinea. 355

O

OBedientia, ſpatium inter ae rem & ignem. 36
Obiurgatio pathetica. 176
Obliuio ebrietatis comes. 61
Obſoletis uerbis non utẽdũ. 193
Occiduum tempus. 188
Occipitii ſiccitas. 138
Oceanus. 137
Oceanus quõ terrã ambiat. 142
oceanꝰ terrã ambit et diuidit. 280
oceani incrementum. 40
oceani exiguitas. 155
ocium moleſtum quod. 307
octauius Herſenius. 338
octauius Ciceronis ſcommate no tatus. 510
octauii luxus. 348
october menſis Domitianus ap pellatus. 232
octonarius numerus cur dicatur plenus, 26. 117 & ſolidum cor pus, 27. 28. Pythagoricis iuſti tia appellatus. 28
octonarii coniunctio. ibidem
octonario ſolidum corpus imita ri. 117
oculorum ſanitati conferre æris metallum. 567
oderunt quem metuunt, prouer bium. 56
odorandi uis. 557
ogranium malum. 356
Οἰκρός. 361
oleæ ignis balneo ꝑnicioſus. 565
olearum genera. 358
oleaſter. 358
oleum qua ratione gelu ſtringa tur, uinum non item. 547
olei quod ſuꝑnatat optimũ. 544
Ὄλυνθοι fici. 358
Ὁμονοια θεά. 373
opalia. 215
opinandi natura animæ, a Sole. 62

Opinio pro uero minus cautis inoleſcit. 54
opinionis ortus memoriæ defectus. 61
Oppias. 281
oppius de ſylueſtribus arboribus. 356
opis Dianæ comes. 456. ipſa Diana. 457
ops, Dea, Saturni coniux 216
pro terra. ibidem
ops Dea, quæ & Fauna, & Fatua & bona. 229
ora pro perſonis. 488
oraculum. 19.20
O῞ραμα. 19
orate cognomen. 345
oratio pathetica qualis eſſe debeat. 361
oratorē nō niſi orādo probari. 503
oratorum diuerſitas. 373
orbiculatum pyrum. 357
orbiculatum malum. 356
orbes. 72
orbis. 73
orbilii grammatici dictū. 305
orchas olea. 358
orchia lex. 350
orioni proximæ Vergiliæ & Hyades. 84
oropi uaſtatio. 195
orphei ceremoniarum ſacra. 16
orphei fabula. 121
orphei locus. 257.265.283
oſcilla Diti ſacrificari cœpta. 27. 225
oſinius rex. 429
oſiris idem cum Sole. 275
oſſa ſine ſenſu. 535
oſtentatio quomodo uitanda interpreti. 136.507
oua pauonum quin. denariis uendita. 339
oues cur lauentur. 245
oues abluere qua gratia feſtis diebus liceat, aut non. ibidem
oues cur bidentes dicantur. 498
ouis purpureo colore quid portendat. 328
ouum inſtar elementi omnibus fere animantibus. 562
ouum mundi ſimulachrum. 563
ouum ne prius fuerit an gallina. 561

P

Pacuuius Taurus. 297
Pacuuium imitatus Vergilius. 465
Pæan cur dictus Apollo. 253
pachynum promontorium. 254
παιανίζειν. 316
pagani, id eſt, ruſtici. 244
paganalia. 224
palicus, ſiue Palice dii qui. 447
palinodiā canere prouerbiū. 519
pallas pro ſeptenario. 31
pallor unde inctuentibus. 541
palpebras depiles æris metallo tractato ueſtiri. 567
palluſca ficus. 357
πᾶν τὸ ὄν. 251
panos ſimulachrum. 279
pan, qui & Inuus, idem qui & Sol. 278
pan cur arcadibus ὁ τῆς ὕλης κύριος dictus. ibidem.

panuceum malum. 356
pantheũ Veneris templum. 353
Panyaſis. 456
papyrii Prætextati hiſtoria. 196
parabola Pathetica. 369. 371
παράδειγμα. 370
paralus. 182
παράλυσις ex nimio uino & frigore. 525
paralleli quinque. 75
parentibus præſentibus non omnibus ſcommatibus locus. 512
parmetis. 281
parmenides. 182
parnaſus mõs Apollini ſacer. 263
parthenium mare. 548
parthenius grammaticus Vergilii præceptor. 459
parthi cũ concubinis, nõ coniugibus inire conuiuia ſoliti. 501
paridis iudicium Homero neglectum. 435
partus humani tempus. 32
partus futuri diſcretio. 32
partus humani diſpenſatio & maturitas. 41
partus an uitalis ſeptima hora diſcerni. 42
paſſiones. 50
patriæ ſeruatoribus certum beatitudinis præmium in cœlo. 24. 47
patris familias appellatio. 218
πατρῷος Apollo cur dictus. 257
patauini ſeruorum ſuorum fide ſeruati. 221
patera. 453
patera pars ueli inferior. 454
patultius cur dictus Ianus. 212
pathetica oratio. 361
pathos ex habitu apud Vergiliũ. 360. p ſilẽtiũ. 275. repetitionẽ, 376. obiurgationẽ ibid. a maiori & minori. 372. præter ſpem. 373. a ſimilitudine paſſionis ibidẽ. ſermone conuerſo ad inanimata, 374. addubitatione, ibidẽ. atteſtatione, ibidem. per hyperbolem. 375. exclamationem, ibidem. ab ætate apud Vergil. 363. habitu. 394. fortuna ibid. debilitate, ibidem. loco, 36. tempore, 366. cauſa, ibidem. modo 368. materia, ibid. ſimili. 369. exemplo, 370. parabola, 371. imagine. ibidem
patientiæ maior quam facundiæ. laus. 299
paulia olea. 358
pauonum oua quinis denariis uendita. 339
pauſa 498
pauſia olea. 358
pede altero calceato, altero nudo eundi mos. 443
pelaſgi a pelaſgo. ibidem
πέμματα. 309
penates dii Romanorum proprii, qui nam. 320
per pro inter, frequens apud Vergilium. 142
peregrina uerba non reſpuiſſe Vergilium. 484
periculorum præteritorum iucunda commemoratio. 507
pericles. 182

perpenia. 341
perſeus Zenonis ſeruus philoſophus. 224
perſicum inter mala potius quã nuces numerandum. 356
perſicum idem quod molluſca nux. 355
perſoluere, uoti proprium. 323
peſtanus Vibonenſis. 482
peſtilentia a pecudibus inchoata. 520
peſtilentiæ deſcriptio ex Vergilio & Lucretio. 471
petulcus. 485
phædon Socraticus ex ſeruo philoſophus. 224
φαρτασμα. 19.20
phanes cur dictus Apollo, & phanæus. 256
phanes ſol unde dictus. 264
φαρτασικὸν animæ unde. 62
pharmaca cur ex contrariis. 522
φύσις 39
phidiæ reſpõſum de Ioue Olympio a ſe ficto. 422
phileas ſcriptor. 451
philemon comicus. 554
phileſius Apollo. 259
philocrates C. Gracchi ſeruus. 221
philochorus. 216
philoſophia, moriendi meditatio. 64
philoſophia artium ars, & diſciplina diſciplinarum. 560
philoſophia unicum deorum munus & diſciplina diſciplinarum. 187
philoſophia'ne intereſſe conuiuiis debeat. 501
philoſophiæ partes tres: Moralis, Naturalis, Rationalis. 176
philoſophiæ alumnæ honeſtas & modeſtia. 502
philoſophia diſciplina rerum omnium moderatrix. ibidem
philoſophandum moderate in cõuiuiis. 504
philoſophi an ſoli beati. 48
philoſopho an conueniat fabulis uti. 15. & quibus & quando. ibidem
philoſophum pro tempore non minus tacendo philoſophari quam loquendo. 505
philotis ancillæ cum aliis inſigne facinus. 223
phlegeton fluuius infernalis. quid. 55
φλέγμα. 53
φοῖβος cur dictus Apollo. 256
φθινὸν μὴν. 250
φυτικὸν naturæ unde. 62
φυτικὸν animę, 69
φυτικὸν ad nos de luna. 91
φῶτα. 107. 225
pietas Scipionis. 53
pilos creari calore. 529
pilliolata uua. 359
pinarii Herculei ædis cuſtodes. 326
pindarus imitationi inacceſſus. 437
pindari locus. 438
pindarũ ubi imitatus Verg. ibi.
pinea nux. 396

piper cur appoſitum cuti, lædat Deuoratum non item. 532
piſæ oppidum. 429
piſces cur Ioui aſſignentur. 105
piſcium ſignum quomodo Solem referat. 278
piſiſtrati tyrãni prudẽs factũ. 503
piſo Ciceronis gener ab eodem cauillo notatus. 296
pyrorum genera. 357
placentæ a ſecundis menſis Varroni remotæ. 309
planetæ ſeptem. 38
planetarum cur alii nobis proſperi, alii aduerſi. 91
planetarum ordo. 105
planities. 27
platani Hortenſii uino irrigari ſolitæ. 339
plantationis auctor Satur. 205
plato ipſius ueritatis arcanũ. 33
plato notatus. 558
platonis locus. 12.34.60.64.93. 116.155.167.251.280.309
platonis ſcribendi ratio. 21
platonis & Ciceronis de Republica librorum differentia & ſimilitudo. 12
platonis de ſphære ſolaris ordine ſententia. 87
platonis ſympoſiũ. 181. & 288
platonis ſeruitus. 218
platonis diſtichon. 293
platonis Phædon. 224
platonicorum ratiocinationes de animæ immortalitate. 156
planci libido Sutoris ioco notata. 291
plauti locus. 246.335.346.355. 356.445.452.
plauti iocorum uenuſtas. 289
plauti Bacchαria. 346
plebeia ingenia exemplis magis quam ratione capi. 514
plenitudinem niſi diuinis rebus & ſupernis conuenire. 25
plinii Secundi pingue & floridũ dicendi genus. 378
plotinus. 48
plotinus uerborum parcus. 153
plotini locus. 48.65.82.153
poculorum genera, uariaq; nomina. 453
podagræ cauſa. 517
poetarum fabulæ ex philoſophiæ adytis. 251
poeticam tubam omnia ſemper in maius tollere. 151
penitere tanti non emo, prouerbium. 292
ποιμένος Apollo. 258
polemon hiſtoricus. 448
πολιοκρόταφοι ſenes cur dicti Homero. 538
politicæ uirtutes. 49
pollex digitus. 551
pollionis ſcõmma in Auguſtum. 300
polus philoſtrati ſeruus philoſophus. 124
polluctus Herculis. 349
pollucibilis cœna. 353
πόλος. 252
polus arcticus, antarcticus. 78
πολλαπλάσιος. 250
pompeius Macula. 292

pompeiana ficus. 357
pomponianus. 192
pomponius poeta. 498
pondera omnia nutu ſuo in terram referri. 132
pondera ſemper in imum natura deduci. 107
pontu gelu unde. 548
pōticū mare dulcius cæteris. ibi.
pontica nux. 354
pontificis cœnæ luxus. 340
pontificum poteſtas res geſtas in tabulas referendi. 317
popilia. 341
populonea Iuno. 335
populiæ dictum. 304
populeæ coronæ in ſacris Herculis. 337
porphyrio Homeri interpres, 22. & Platonis. 133
porphyrius. 133
porricere. 314
portarum ſolis altera hominum, altera deorum. 59
poſthumianus. 195
poſthumius Liuius Fidenatium Dictator. 223
poſtuorta. 205
potionum remedia cur ex contrariis. 522
potitius & Pinarius ſacrorum Herculis cuſtodes. 230
potitii. 326
potus uitandi qui. 516. 518
potus per aſperam'ne arteriam pulmoni illabatur. 558
prannia uua. 358
præcox ficus. 357
præcox malum. 356
præcox pyrum. 357
præcianum pyrum. ibidem
præcox. 46
præliares dies. 246
premature. 496
prætextæ origo, & a pueris uſurpatio. 197. 198
præneſtina nux. 354
prætexta magiſtratuum geſtamē. 196
prætexta unde in nominis uſum abierit. 197. 198
præcia uua. 359
pridie. 192
principii nulla origo. 155
priſtine & priſtini ueteres pariter dixiſſe. 192
procliue & procliui pariter dixiſſe ueteres. 192
profanum quid. 317
profeſti dies. 245. 246
proiectus. 483
προνοίας χθόνιος ... 260
properare. 495
proſerpina pro inferiore terræ hemiſphærio. 274
proſiuum malum. 350
protagoras. 182
proteruia ſacrificium. 292
proteruiā fecit, prouerbium. ibi.
πρῶτος ... 17
prouidentiæ miniſtra fortuna. 445
prudentia politica. 49. animi iā purgati, 51. exemplaris. ibid.
prudentia Scipionis. 53
prudentiæ officium. 48

pſaltaria. 289
ψαμμακοσία apud Ariſtophanem pro multis. 452
pſithia uua. 359
ψιλὰς, categoria. 509
ptolomæus. 91
pubertatis ætas. 42
pubertatis annus in fœmininis duodecimus pueris autem decimusquartus. 528
publii in Mutium ſcomma. 292
p. Albinouanus. 341
p. Scæuola. ibidem
p. Scipio Afric. quomodo ſerui fidem expertus. 221
publius Syrus mimographus, 307. eius ſententiæ. ibidem
p. Volumnius. 341
p. Tertius. 335
publica Flaminica. 341
publicius trib. pleb. 207
pudentes cur rubeant. 541
puellas biennio maturus quam pueri tutela liberari. 42
pueritia cur non caneſcat. 539
pugilum in explorandis uiribus conſuetudo. 43
pulla ficus. 357
pulmentorum uarietas. 518
pulmo ſolidus & læuigatus. 555
pulmo receptaculum potus. 561
puncta duo, lineæ ductus 27
punctus, unum. 27
punctum corpus indiuiduum. 116. 117
punctum lineæ principium. 161
punctis finiri lineas. 26
punicum malum. 356
punico bello ſerui militarũt. 221
purgatio fœminarum quando incipit. 42
purgatio an in ſacris inferis æque ut ſuperis neceſſaria. 314
purgatoriæ uirtutes. 49
purpuræ uſus cur in prætexta puerorum. 199
putredo pecudum quid. 564
putredinis cauſa. 565
pylades hiſtrio. 308
pyrgi oppidum. 429
pythagoras. 18
pythagoras concentiũ cœleſtium inuentor, 112. & numerorũ. 113
pythagoreorum ſymbola. 16
πύθειν. 259
pythius Apollo. 259. 261
pythonis draconis ab Apolline occiſi fabula. 250. 260

Q

QVadratum corpus. 26
Quadratum octo angulis. 27
Quadruplus numerus. 114
Quaſſare. 292
Quaternarius numerus. 28
Quaternarii laus. 33
Quaternarius iuriſiurandum religione ſacer Pythagoricis. 36
Quinarius rerum omnium numerus. 32
Quintilis menſis a Martio quintus. 226
Q. Catulus. 340
Q. Cicero M. Tullij frater ſcommate ab eodem notatus. 294
Q. Claudius Quadrigarius. 191. 194

Q. Cornelius. 341 (339
Q. Hortenſij luxus & mollities.
Q. Sulpitii ad Aliam contra Gallos congreſſus. 247
Quintilis menſis, qui poſtea Iulius. 231
Quirinus cui dictus Ianus. 212
Quirianum malum. 356
Quod canis in Ægypto, prouerbium. 292

R

Radius olea. 358
Ratio. 36
Ratio animæ puriſſima pars. 62
Ratio, mentis uis, cuius ſedes in capite. 69
Ratio quid uiſui conferat. 557
Ratione deſcriptam citius animo illabi, quam dictam tantũ. 139
Ratione hominem ſola præſtare ceteris animalibus. 69
Ratiocinatione amiciri animandum per Saturni ſphæram delabitur. 62
Reboare. 484
Regina ſacrorum. 243
Reipub. ſeruatores aut adiutores cœli præmium & beatitudinem conſecuti ſunt. 24. 47
religioſe & religio quid. 318
religioſus in conuiuio de quibus interrogandus. 508
remediorum uarietas. 522
remittere animum eſſe quaſi amittere. 195
repetitio pathetica. 376
reprehenſionem ſemper ſequitur dolor. 606
reprehendendi diſciplina ibi.
retrimenta. 516
reus ſacrorum quis. 315
Ῥεύματα morborũ cauſæ. 517
rhetorica an conuiuiis introducenda. 501
rhodia uua. 359
romæ nomen Latinum & de ipſius tutelaris, cur ignotum. 331
romanorum ſacra diurna partim, partim nocturna. 187
romanorum auaritia Annibalis ſcommate notata. 291
romulus quomodo annum ordinarit. 227
romulus acri ingenio, ſed agreſti. 240
romuli uirtus 175
ros aeris & lunæ filius. 562
roſcius hiſtrio, & Ciceronis cum eo certamen. 344
roſcii de hiſtrionicæ & eloquentiæ collatione liber. 344
rotantes ſe in orbem cur uertiginem patiantur. 534
rubyle pyrum. 357
rubor unde pudentibus, & gaudentibus. 541
rubrum malum. 356
ructuum cauſa. 517. 522

S

Sabinarum raptus. 213
Sabinarũ cum Romanis prælium ad Vimmalé collem. 213
Sacra Romanorum diurna. 187
Sacra celebritas. 214
Sacrificiis cur adhibiti muſici

Ioni. 121
ſacrum quid. 317
ſacrum quid & ſacri homines diis certis. 328
ſacrorum ritus quomodo a Vergilio obſeruati. 313
ſagittarius quõ pro Sole. 277
ſalibus ineſſe pingue quiddam. 553
ſalentina olea. 358
ſalii cur Herculi ab Vergilio attributi. 337
ſalis cõſperſio qua ratione canem ad diuturnũ uſũ conſeruet. 542
ſalis natura. 542
ſalſamenta uendere prouerbium. 509
ſaltandi mos ante triclinia, & in eo luxus. 342
ſalus quid, & eius ſimulachrum. 270
ſalus, eiusq; feriæ. 245
ſaluſtii locus. 340.349
ſalluſtius alienæ luxuriæ grauiſſimus cenſor. 340
ſalluſtii breuitas. 378
ſamonicus Serenus. 337.347.350
ſamothraces dii. 321
ſanctum quid, & ſanctæ leges. 318
ſanguis quomodo in muliere impraegnata lactis naturam induat. 413
ſanguis calore priuatus in ſaniem uertitur. 542
ſapientia. 48
ſappho. 454
ſapientes qui. 48
ſathuni. 211
ſaturnalia dierum optimus. 289
ſaturnus unde dictus. 216
ſaturnus: quaſi Sathunnus. 211
ſaturnus Cælii pudenda abſcindens. 16
ſaturnus in uincula coniectus a filio. 16
ſaturnus temporũ auctor, unde Græcis κρόνος ὡς χρόνος. 279
ſaturnus deorum princeps. 203
ſaturnus Sterculius dictus. 205
ſaturnus ab Iano hoſpitio exceptus. 205
ſaturnus cur compedes geſtare fingatur. 209
ſaturnus cur filios ſuos deuoret. 210
ſaturnus cur a filio Ioue pulſus cur uinctus. 210
Satyri quaſi Sathuni. 210
ſaturnus idem qui Sol. 279
ſaturnus cur Cæli patris pudenda abſcidiſſe dicatur. 209
ſaturnus cum uxore Ope frugum fructuum repertores. 216
ſaturnus cur laneos pedes habeat 209
ſaturni ſphæra pro aqua. 58.62
ſaturni ſtella quot annis zodiacum percurrit. 81
ſaturni annus. 150
ſaturni ſtella cur maleficia. 91
ſaturni feſto bellum inchoare non licitum. 246
ſaturni Saturnius collis. 206
ſaturni inſigne falx. 205.210

ſaturni templum cur ærarium Rom. 209
ſaturni templum. 208
ſaturni falx cur in Siciliam deciderit. 210
ſaturno deberi plantationis diſciplinam mellis etiam & fructuum inuentionem. 205
ſaturno cur cerei oblati. 207 225
ſaturno uirorum uictimis ſacrificatum. 305
ſaturno cur ſacrum aperto capite fiat. 216
ſaturnalia ſacra. 205
ſaturnalia quando primum Romæ inſtituta. 213
ſaturnalia quo die celebrari ſolita, 213. ſeptem dierum, ibidem 216. 225
ſaturnaliorum initium. 189. ritus, 204. origo ibidem. 205. uetuſtas. 208
ſaturnalium & Saturnaliorum pariter dici. 180. 190. 191
ſaturnalibus famulos cum dominis epulari. 208
ſaturnalibus bellum ſumere nefas, aut a nocentibus pœna exigere. 213
ſaturnia dicta Italia. 205
ſaturnia ſphæra. 80. 183
ſceuolę reſponſum quid ferijs agi liceat. 245
ſcandianum malum. 356
ſcantianum malum. ibidem.
ſcari in delitijs, & ab Octauio in Italicum mare primo illati. 348
ſcipiones uirtutes. 53
ſcipionis perſonæ quomodo conueniat ſomnium generale & publicum. 21
ſcipionis ſomnium quale, ibidem eius propoſitum. 22
ſcipio quomodo delata Carthagine triumpharit. 151
ſcipionum nomen unde. 200
ſcomma. 506. 509. 510
ſcommata contumelioſa, atque eorum duo genera. 511
ſcomma in eadem conditione iucundum. 512
ſcommatum uſus moderatus a Lycurgo inſtitutus Lacedæmone. 513
ſcommmatibus in conuiuio abſtinendum. 509
ſcommata minus aſpera, qualia 510
σκοτός 23
ſcorpij chelæ. Libra. 85
ſcorpius Marti & Veneri dicatum ſignum. 227
ſcorpius quo Solē referat. 277
Scyphus. 453 456
ſcythicum mare gelu non conſtringi. 547
ſcythia frigidæ zonæ uicina. 140
ſebadius idem qui & Sol & Liber pater. 264
ſegetia dea, eiusq; feriæ. 245
ſeia dea, eiusq; feriæ. ibidem.
ſeleuci regis occiſi per ſeruum ultio. 221
σιλλωβλητοι 252
ſella curulis a Tullo Hoſtilio in

ſtituta. 197
Sempron iæ laſciuia. 343
ſementinum ſeruum pyrum. 357
ſementine feriæ. 244
ſemitonium. 115
ſeminis definitio. 563
ſeminis ne an alimenti maior na tura. 413
ſemiramis. 146
ſemela Fauni filia, 229. eiusque ſacrum. 230
ſemoniæ feriæ. 245
ſempronia. 341
ſemurius ager. 215
ſenarius numerus. 550
ſenectus loquax. 508
ſenectus frigida, & ſicca. 539
ſenarii uis ac religio. 31
ſenex de quib. interrogãdus. 508
ſenes etiam ſanos ebriorum ma- lis laborare. 527
ſenes cur facile ieiunium ferant. 549
ſenes cur ad fletum difficiliores. 527
ſenes cur Hom. πολιοκρόταφοι di cti. 538
ſenes cur facile inebrientur, quia ſicci. 527
ſenecta loquax & fabulis referen dis amica ætas. 428
ſenſus quid uiſui conferat. 557
ſenſus a cerebro miniſtrari. 535
ſenſus quinque, 310. 536. nulli di uino corpori inſunt. ibidem
ſenſui quæ membra participent, quæ non. 535
ſenſuum officia ſeptem foramini bus celebrata. 44
ſenſuum efficacia quomodo de ra tione pendeat. 558
ſenſuum rationes. 554
ſentire & creſcere animalibus cæ teris cũ homine commune. 70
ſentiendi uis animæ cur indita 69. uis unde animæ. 62
ſentiẽdi natura ad nos de Sole. 91
ſcrophæ cognomẽtũ unde. 200
ſeptas, qui & ſeptenarius. 37
ſeptember menſis Germanicus dictus. 232
ſeptenarius uirgo & Pallas uoca- tur. 31
Septenarius unde conſtet. 30
ſeptenarii tertia coniunctio. 32
ſeptenarii perfectio. 37
ſeptenarii decas uiuendi meta 43
ſeptenarii gemina uinciendi uis. 35
ſeptenarii multiplicationem per- fectam ætatem facere. 43
ſeptenario diſponi corporis mem bra. 43
ſeptenario conſtare hominem. 40
ſeptenarium multis rationibus plenum dici. 29
ſeptentrio uentus rigidus. 131
ſeptentrionalis parallelus. 76
ſeptentrionem nunquam admitte re ſolem. 139
ſeptẽtriones nunquã occidere. 78
ſeptentrionalis extremitas inha- bitabilis. 130
ſeptentrionum compago. 84
Sæpius etiam eſt, holitor, prouer bium. 492

ſerapis cultus. 204
ſerapis pro Sole. 272
ſerapis Ægyptiis Deus maximus 273
ſergiana olea. 358
ſergius Orata. 345
ſermonis pro loco & tempore applicatio, philoſophiæ non minima pars. 505
ſerui dominis non contemnendi & cur. 218
ſerui philoſophi. 224
ſerui familiaris cur dicti. 218
ſeruorum in dominos odium & fides unde. 218. 219
ſeruorum honore delectari Saturnum. 216
ſeruorum opera & fortitudo in bellis. 221. 222
ſeruis cænas apponi a matronis ſolitas Menſe Martio 223
ſeruos non haberi hoſtes, ſed fieri. 219
ſeruitus nulla turpior quam uoluntaria. 218
ſeruos diis curæ eſſe. 217
ſeruilia M. Bruti mater Ciceronis ioco nata. 291
ſeruilianus a Seruilio. 200
ſeruilii Geminii dictum. 292
ſerui Tulii natalis. 236
ſerui inter grammaticos præſtantia. 285. 286
ſerui uerecundia. 540
ſeruius grammaticus. 185
ſeruius doctiſſimus doct. 495
ſeuerus Caſſius. 298
ſerum pyrum. 357
ſenemuris Ægypti rex qui, & ſenepos. 281
ſexagenarios de ponte prouerbium. 195
ſextilianum pyrum. 357
ſextilis menſis, qui poſtea Auguſtus. 231
ſex. Pacuuius trib. pleb. 232
ſibylla cur cognomen. Corn. Ruſus. 255
ſicani. 193
ſicula menſa. 522
ſidera quæ. 72
ſidera ignes cœleſtes. 71
ſidus ſignum ſtellis coactum 72
ſigillariorum origo. 225
ſigillariorum celebritas. 216
ſigna de aduerſis ſemper obſcura & inuoluta. 45
ſigna zodiaci cur diuerſorũ numinum poteſtati aſſignata. 104
ſignifer qui & zodiacus. ibid.
ſigninum pyrum. 357
ſignorum zodiaci ordo, 84. obſeruatio quomodo ab Ægyptiis excogitata. 102
ſimilia ſimilibus gaudent. 529
ſimilia ſimilibus nutriri. 521
ſimulachra rerum cur in aqua maiora ueris appareant. 554
ſinapi cur appoſitum cuti lædat, deuoratum non item. 532
ſiniſtræ partes cur imbecilliores. 535
ſirenæ cœleſtibus orbibus inſidẽtes. 120
ſiren. ibidem
ſiſyphi ſaxum. 56

ſitis cur edendo non ſubleuetur, ut bibendo fames. 545
ſitis cum domatur, maior uoluptas eſt, quam cum ſedatur fames. ibidem
ſocratem non fuiſſe eodem tempore cum Timæo 182
ſocratis ſcōma in Critobolū. 511
Sol Deo ſiue τῷ ἀγαθῷ apud Platonem ſimilimus 17
Sol quem ordinem habeat inter planetas. 87
Sol annuo ſpatio zodiacum percurrit. 90
Sol fons cœleſtis lucis & dux. 93 princeps reliquorū moderator mens mundi, ibid. cor cœli, ibi. temperatio mundi. 94
Sol, quia talis ſolus appareat. 93
Sol octies terra maior. 99
Sol unde dictus. 252
Soli omnium deorum nomina quomodo conueniant. 250
Sol quando Apollo uocandus, quando uero Bacchus. 263
Sol mundi mens. 265. 268
Sol terrenæ fœcunditatis auctor. 266
Sol mundi caput rerumq; ſator. 269
Sol naſcētis hominis dæmō. 270
Sol Iouis oculis. 275
Sol qui & Ianus geminus. 211
Sol omnium uitæ auctor. 39
Sol ſeptimo ſigno uices uariat. ibidem
Sol qūo putredinis cauſa. 565
Solis motus. 38
ſolis anfractus, & reditus pro anno. 45
ſolis portæ. 59. 261
ſolis ſphæra ignis elementum. 58. 62
ſol mundi mens, luminum reliquorum dux & moderator. 80. 88. 93. 251
ſolis defectus. 75
ſolis magnitudo. 79
ſolis magnitudo ſecundum quoſdam, 94. 95. quomodo deprehenſa. 97
ſolis motus proprius ab Occaſu in Orientem. 85
ſolis diuerſa cognomina. 93
ſolis diametrus. 99
ſolis circuli, per quem meat ambitus. 97. 98
ſolis quaſi ſatellites Mercurij & Veneris ſphæra. 135
ſolis meatus quatenus ſurſum ac deorſum. 138
ſolis præcipua poteſtas, anni dimenſio. 211
ſolis curſus quanto tempore zodiacum abſoluat. 234. 238
ſolis duo maximi effectus. 253
ſolis diuerſæ uirtutes diuerſis diis nomina dederunt. 251
ſolis temperatus calor morborū omnium fuga. 253
ſolis effigies apud Aſſyrios. 261
ſolis cognomina. 265
ſolis ſimulachrum apud Ægyptios. 268
ſolis imago apud Ægyptios.

273.275
ſolis natura, 277
ſolis poteſtas. 282
ſolis orbis matutinis cur maior ſolito appareat. 554
ſolem in defectu ſuo nil pati. 75
ſolem cur Cicero non abſolute ſed fere planetarum medium dicat. 90
ſolē torridæ ſiue peruſtæ zonæ fines nunquam excedere. 240
ſolem tribus tantum cardinibus recipi, 139
ſolem eundem eſſe cum Libero patre. 265
Sole & Luna præcipue uitam noſtram moderari, 91
ſolaris annus. 150
ſoliditas corporum quibus conſtet. 26.27
ſolidi corporis dimenſio triplex. 116
ſolinius ager. 215
ſolonis uirtus. 175
σῶμα. 57
Somnus ſub luna pniciosus, 566
ſomnus ex humore. 539
ſomnus frigidis reduci. 525
ſomnium. 19.20
ſomniū, propriū, alienū, commune publicum generale. 20.21
ſomnium Scipionis quale. 21
ſomnij Scipionis expoſitio. 25
ſomnii Suecies quinque. 19.20
ſomnia de ſtatu ciuitatis pro ueris habenda quæ. 22
ſomnia de aduerſis omnia ſemper obliqua & obſcura. 45
ſomniorum portæ. 22
ſonus ex motu. 106
ſonus nunquam fit, niſi aere percuſſo. 134
ſonus ex epogdoo numero. 114
ſonorum quomodo alius acutior, alius grauior. 134
ſophoclis locus. 446.454
ſpatiari. 326
ſpeculorū imagines unde, 554
ſphæra aplanes. 32 52.55.56.72. 105.125
ſphæra ſolida. 72
ſphæræ poſt ſtellarum corporibus. ibidem
ſphæra ultima, ἀπλανής. 32.52
ſphæræ uagæ ſeptem, 59. motus. 125
ſphæræ in uniuerſum nouē. 125
ſphæræ ultimus locus, qui medius. ibidem
ſphæra extima cur ſummus uocetur Deus. 82
ſphærica forma ſola mētis capax. 69
ſphærarum cœleſtium ordo. 80 internalia. 123
ſphærarum cœleſtium concentū cur non audiamus. 126
ſphærarum inferiorum ſtellæ quomodo in zodiaci ſignis mare dicantur. 99
ſphærarum cœleſtium melodia & cur ſonorum alius acutior, alius grauior. 123.126
ſphærarum cœleſtium ex motu contentus. 112.120
ſphæralis motus. 534

ſquallere. 491.493 508
ſquallor. ibidem
σπωδιζρ... 495
ſpeculi ignem emittentis ad lunam compar. 89
ſpiramentum hominis. 534
ſpiritus pro anima. 70
ſpiritus fortior incipiens quam deſinens. 124
ſpiritus hauſtu priuatum durare ultra horas ſeptem non poſſe. 42
ſtare id dici, ad qđ acceditur. 250
ſtati dies. 246
ſtatius Tullianus. 330
ſtatiuæ feriæ. 244
ſtatoris Iouis ædes. 320
ſtellæ quæ. 72
ſtelle errantes. 73
ſtellæ cœleſtes ignes. 71
ſtellæ ſingulæ uniuerſa terra maiores. 78
ſtellarum quædam ſemper, cur quædam nunquam nobis uideãtur. 77.78
ſtellarum etiam fixarum an motus aliquis. 83
ſtellarum nomina unde. 90
ſtellarum curſu res humanas diſponi, aut ſaltem ſignificari. 251
ſtellas errantes contrario quam cœlum motu uerſari. 83
ſtellis aues immolandas. 329
ſtephanitis uua. 359
ſterculius dictus Satur. 205
στερὸν. 27
ſtiptica uis. 567
ſtomachus paterfamilias. 516
ſtomachi uis & officium. 537
ſtomacho laſſo cur nihil calidum adhibeatur. 524
ſtonii oppid. deuotum. 333
ſtraton Peripateticus. 41
ſtrophe hymnorum. 121
ſtruthium malum. 356
ſtyli dicendi duo. 379
ſtyx flu. infernalis quid. 55
ſuaue & dulce non idem. 530
ſublicius potis. 225
ſucci qualitas in cibis. 515
ſueuium imitatus Vergilius. 465
ſueuius. 486 (356
ſueuius poeta, eiusq; moretũ 55
ſumptuariæ leges unde. 349
ſuperficie terminari omnia corpora. 26
ſuperficies cum lineis, prima in corporea natura poſt corpora. 27
ſuperficies quid apud geometras. 116
ſuperficiẽ lineis terminari. 26
ſuperi nobis dii, nos inferis. 20
ſus prægnans terræ hôſtia. 229
ſyenæ ciuitas, 139. ſub æſtiuo tropico. 141
ſyllana lex. 352
ſyllæ nomen corruptum ex Sybyllæ nomine. 255
ſyllæ dictum de Cæſare. 295
ſymethus fluuius. 246
ſyluestre malum. 356
ſyluicolæ. 485
ſymmachi floridum & pingue dicendi genus. 378

ſymphoniæ muſicæ,& ex his conſtituta anima. 37
ſymphoniæ quinque. 115

T

Tabularum xij. renouatio. 351
Tactus uis totius corporis. 337
Tanais. 140
tantali pœna. 55
tarentina nux. 355. (ibidem
tarentinæ oues, quaſi terentinæ.
tarentum cur molle dictum Horati. 356
tarentinum pyrum. 357
tarquinius Priſcus. 197
tarquinius Demarathi Corinthii alius. 321
Tarquinii priſci oſtentarium arborarium. 358
taurus cur Veneri aſſignetur. (105
taurus ſignum Veneri dicatum. 228
taurus pro Sole ubi colatur. 277
taurus quibus diis immoletur. 334
tauri ſignum, 86. quomodo ad ſolem referatur. 277
taxare. 491
tellana ficus. 357
temperantia politica. 49. animi iam purgati. 56. exemplaris, ibidem
temperantia Scipionis. 54
temperantiæ officium. 48
tempeſtas ſuprema. 188
tempeſtiua pinus. 483
templum dei mundus. 67. 68
tempus quid, & tempora non fuiſſe, cum fuit chaos. 209
tempus omnia metere. 210
tempus præſens leonis capite ſignificari, præteritum lupi, futurum canis effigie. 273
tempore abſumi omnia ac reſtitui. 210
tempora non aliunde quam ex curſu ſolis. 147
ter terna ter ſolidũ corpus. 117
terentii unde dicti. 356
terentii Varronis ſatyra περὶ ἐδεσμάτων. 337
terenum idem quod molle Sabinorum lingua. 355
teres forma ſola diuina. 61
terminalia. 235. 236
termutia olea. 358
ternarius omnium numerorum primus impar. 28
ternarii laus. 33. 36
terra ſicca & frigida. 34. 522
terra puncti loco ad cœli uaſtitatem. 78. 79
terra globoſa. 76. 78
terra immota, & mundi imũ. 80
terra mundanæ ſphæræ centrum & immobilis. 89
terra ſphærarum nona & mundi ultima. 107
terra elementaris quæ. 108
terra cur immobilis cur quod in eam nutu ſuo omnia pondera ferantur. 108
terra ſphærarum ultima, & immobilis. 115
terra omnis, parua quædam inſula. 145

terra omnis ad cœleſtem circulum puncti loco. 154. 155
terra mater, quæ Ops dea. 216
terræ & aquæ per frigidum coniunctio. 33
terræ globus in templo dei medius. 63. 68
terræ umbra. 96
terræ diametros. ibidem
terra cœleſtis circuli medium ac centrum. 97
terræ ambitus quot ſtadiorũ. 96
terræ cinguli ſiue zonæ. 127
terræ globoſitas. 128
terræ quanta ſpatia habitabilia, quanta inculta. 134
terræ ambitus quantus. ibid.
terræ nobis inhabitatæ latitudo. 144
terræ imago Ægyptiis bos. 269
terræ ſuperius hemiſpærium Venus, inferius autem Proſerpina dictum. 273
terram Oceano cingi, ueluti paruam inſulam. 127
terram excipere omnia nutu ſuo pondera. 132
terram quomodo Oceanus ambiat. 142
terram uocari in ſacris Magnam matrem eius hoſtia ſus prægnans. 229
terrenas zonas cœleſtibus infici. 138
tertia Iunia. 291
termutia olea. 358
teſſera. 27. 116
tetrachordum cur Mercurio attributum. 269
Τετρακτύς. 36
thalia nympha deque ea fabula. 447
tharſius Amphias. 512
thaſia nux. 355
thebe urbs Achille euerſa. 428
θέειν. 280
theocritus Chius ob ſcomma in Antigonum occiſus. 510
theocritum in Bucolicis imitatus Vergilius. 381
θεοὺς γυναικεῖα. 230
θεοὶ pro ſideribus & ſtellis. 280
θεωρητικὸν animæ unde. 62
theron rex eiusq; contra Herculem expeditio. 272
thuricremus. 485
θυμβραῖος Apollo. 259
θυμικόν. 36
θυμικὸν animæ unde. 62
θύον apud Homerum pro citreo malo. 357
θυραῖος Apollo. 211
thyrſus Bacchi. 267
Timæus. 18
timæum & Socratem non eodem tempore fuiſſe. 182
timentes cur palleſcant, curq; tremant. 541
timorem cum amore miſceri non poſſe. 219
timore laborantem felicem eſſe non poſſe. 56
timoſum pyrum. 357
timotheus poeta. 566
tineas necare citreum malum ueſtibus interiectum. 357

titianum pyrum. 357
titij iecur depaſcens uultur quid. 55
T. Largius dictator. 208
τὸ ἀγαθὸν. 17
toga picta a Tullo Hoſtilio inſtituta. 197
togata gens pro Romanis. 486
tonos ex epogdoo numero. 114
Τὸ παῦ. 80
tot nobis hoſtes, quot ſerui, prouerbium. 219
toto cœlo errare, prouerbiũ. 338
Τραγήματα. 309
traiani quõ Heliopolitani Iouis oraculum expertus. 282
traianus obitus. ibidem
Τράχηλος. 454
tranſmittere. 482
tremellius, Scropha dictus. 201
tremor unde metuentibus. 541
tremulum lumen. 481
tribunum plebis nullum abeſſe Roma integrũ diem licere. 187
trigonum corpus. 26
trigonalis forma. 33
trinundinus dies. 249
triplaris numerus. 114
triſtis pro amaro. 485
tritones cur Saturni templo faſtigiis impoſiti. 209
triuia cur dicta Diana. 211
triumphi auctor primus Liber pater. 267
troianus porcus, Troianus equus. 341
tropici duo. 75. 138
tuba. 494
tuditanus. 236
tullianum pyrum. 357
tullus Hoſtil. Saturni templum conſecra. 208. magiſtratuum inſignia primus inſtit. 197
turacis ager. 215
turicremus. 486
turonius Flaccus Mango. 301
turrinianum pyrum. 357
tutela quando pueri & puellæ liberentur. 42
tutelæ ancillæ cum aliis inſigne facinus. 223
tutilianæ feriæ. 245
tyberini piſces omnes in deliciis habiti. 348
tybur malum. 356
Τύχης nulla apud Homerum mẽtio. 434
tyranni uita an beata. 56
tyrannis nunquam timoris expers. ibidem

V

VÆ particula quid ſignificet. 497
Vagarũ ſphærarum motus. 125
Valeſij pro ualeriis. 315
Valer. Probus. 458
Valer. Maximus. 200
Valerianum pyrum. 357
Variola uua. 359
Variũ imitatus Vergi. 465. 474
Varronis Cynicæ Satyræ, ſiue Menippeæ. 224
Varro Menippea, ἄλλος οὗτος Ἡρακλῆς. 337
Varronis logiſtoricon. Marius de fort. 354

Vatinius a populo lapidatus. 304
Vatinius Auguſti cauillo notatus. 299
Vatii conſulatus Cicer. ſcommate notatus. 294
Vatinii cauillũ in Ciceroné. 295
Vecors. 497
Vectigalia locari menſe Martio ſolita. 227
Vectigaliorum. 191
Vectius Prætextatus. 181
Vehemens. 497
Veii oppidum deuotum. 233
Velabrum urbis, locus. 215
Velius longus. 325
Veliuolum 485
Venæ receptacula ſanguinis. 516
Venuncula uua. 359
Ventris duo orificia. 516
Ventris laxamentum ſequi timorem, & cur. 541
Venus & Mercurius ſolis quaſi ſatellites. 125
Venus unde ἀφροδίτη. 209
Venus e ſpuma orta, unde Aphrodite. 227
Venus architis Apud Aſſyrios. 273
Venus pro ſuperiore terræ hemiſphærio. 274
Venus eadem cum luna. 329
Veneris ſphæra pro aere. 58
Veneris ſphæra. 62. 86. 87
Veneris ſtella cur benigna. 91. 92
Veneris curſus. 150
Veneris nullũ nomen aut feſtum ſub regibus Romanis. 228
Veneris ſimulachrum. 277. Cypri barbatũ, 329. quia eadem mas & fœmina. ibidem
Veneris templũ Pantheum. 353
Veneri cur ſecundus menſis ſacer. 227
Veneri tauri ſignum in zodiaco dicatum. 227
Venerem in ſacris genitricem uocari. 227
Venerem calidis omnibus prouocari. 525
Ver calidum, & humidum. 521
Vera per figmentum referendi modi. 17
Veranius. 315
Veratius. 315
Verbum inſolens tanquam ſcopulum fugiendum. 193
Verbis præſentibus utendũ. ibi.
Vergilius nullius diſciplinæ expers. 37. 447
Vergilius Homericæ perfectionis per omnia imitator. 46
Vergilius moriens poemata ſua igni legauit. 284. 285
Vergilius non minus orator, quã poeta. 377
Vergilius qualis Homeri imitator. 426
Vergilius quàm fuerit Græcæ linguæ addictus. 438
Vergilius quæ ex latinis tranſtulerit. 461
Vergilius antiquitatis ſtudioſus. 500
Vergilii ad Auguſtum epiſtola. 285
Vergilii gloria quæ, 284. & laus.

286

Vergilii breuitas, 378. copia, ibi. ſiccitas floridum dicendi genus omnia ſimul iuncta maturitas, & grauitas. 379. 380

Vergilii uitia, ab Homero mutuata. 426

Vergilii grammaticis Græcis præceptor Parthenius. 439

Vergilii locus. 20. 22. 23. 46. 52. 53. 66. 70. 75. 78. 81. 82. 86. 122. 128. 141. 142. 150. 187. 205. 209. 238. 245. 250. 256. 266. 284. 288 313. 314. & deinceps uſque ad paginam. 339. & 356. 357. & uſque ad paginam 501. & 505. 508.

Vergilium nullius unquam diſciplinæ errore inuolutum. 141

Vergilium non apte feciſſe initium belli inter Troianos & Latinum. 436

Vergilium per omnia Græcos imitatum. 380

Vergiliani poematis diſpoſitio. 428. 429

Vergiliana apophtheg. 434

Vergiliana epitheta. 480

uergiliæ fixæ. 84

uergiliæ in Tauro. 86

uerianum malum. 356

uerno luto, hyberno puluere grādia farra. 453

uerrius Flaccus iuris pontificii periciſſimus. 243

uertigo cur ex crebra corporis in ornem rotatione. 534

ueſicæ officium. 561

ueſpera. 188

ueſpertilio an inter aues numerandus. 563

ueſanus. 467

ueſta potens dicta cur. 322

ueſtæ ignem renouari Calend. Martiis. 226

ueſtibulum. 496

uetus. 497

uetuſtas adoranda. 342

uerum latens quomodo anima proſpiciat. 22

uerum cum nō omnibus liqueat, omnes tamen opinari. 61

Vexare. 491

uidendi ratio. 554

uidua quaſi ualde uidua, uel a uiro diuiſa. 242

uiduis ad nubendum feriæ magis quam uirginibus aptæ. 243

uim cuiquam facere feriis, piaculare. 243

uiminalis collis. 213

uinalia. 190

uinaliorum dies Ioui ſacer. 189

uinum ingenii uirtutisq; fomes. 309

uinum non libari Ceteri. 335

uinum natura frigidum. 524

uinum cur ſudore nimio aut laxato uentre defeſsis ingeratur. 524

uinum defecatum cur magis penetret, & cur facile mutetur. 542

uinum idem ieiuno quam ei qui cibū ſumpſerit meracius. 544

Vinum cur quod uetuſtiſſimum optimum. 543
Vinum cur, ſi uas diutule ſemiplenum cuſtodiatur, acorem incurrat. 543
Vinum in dolii medietate optimum. 544
Vinum cur αἴθοπα οἶνον Homero appellatur. 547
Vini auctor Liber pater. 267
Vini moderatus uſus. 310
Vini nimietas nec ad uenerem, nec ad conceptionem conducit. 525
Vini natura humida. 543
Vina cur in Ægypto frigida. 533
Vina cur nunquam aut raro congelaſcant. 546
Vina uaria uitanda. 514. 521
Viras quando decreſcere incipiant. 43
Virgulus Manlius. 247
Virgo numerus ſeptenarius. 31
Virgo quomodo pro ſole. 277
Virginis ſignum, iuſtitia. ibid.
Virium augmenta quinta annorũ hebdomade compleri. 43
Viros uocare feriis illicitũ. 246
Virtutis præmium ampliſſimum conſcientia. 23
Virtutis fructus in conſcientia ſapienti, minus autem perfecto in gloria. 155
Virtute ſola beatos fieri 48
Virtute & uoluptate nihil ſibi contrarium magis. 518
Virtutum officia ſecundum Stoicos. 48
Virtutum genera quatuor ſecundum Platonem. ibidem
Virtutum ideæ in mente. 50
Virtutum effectus, beare 51
Virtutum duplex genus. 175
Viſio. 19. 20
Viſus hominis non ultra centum & octoginta ſtadia. 76
Viſus complendi ad dignoſcenda figura triplex ratio. 557
Viſus unde in oculis. 537
Viſui tria neceſſaria. 555
Viſum. 19. 20
Vita uulgo, animæ moris. 57
vitæ finem expectandum nó præcipitandum. 66
vitam noſtram præcipue Sole & Luna moderari. 91
vitro ſoluendo firmandoq; ignis ex myrica optimus. 365
vitiſatos. 484. 486
vitula dea pro victoria. 316
vitulari. ibidem
vitulatio. ibidem
viuédi meta ſeptenarii decas. 42
vlyſſis error quatenus ab Vergilio in Aenea expreſſus. 383
vmbilici reliquias quando iactet puer. 42
vmbra terræ. 96
vmbracula. 482
vmbro. 245
vngue ſiue ſenſu. 515
vnionũ in aceto diſſolutio. 353
vnitas, & mas fœmina. 30
vocabulorum auctor antiquitas. 75

vocales ſeptem a natura repertæ, & cur Latinis quinque tantum. 42
vocis concordiam ponderum lege prouenire. 113
vola. 44
volatile ferrum. 486
volemium pyrum. 357
volones qui dicti. 222
voluptas Stoicis hoſtis, epicureis ſummum bonum. 289
voluptates, a quibus cauendum. 310
voluptas, guſtus & tactus beluina ideſt, coeundi & comedendi. 311
voluptas feriis & ſtudioſis cauenda. 518
voluptas utendi modo uel honeſta uel inhoneſta. 523
voluptas an ſemper uirtuti inimica. 523
voluntariæ cohortes. 222
volupiæ ſacrum. 214
vomit undam, antiq; dictum. 481
Vomitoria in ſpectaculis quæ ibidem
Vox in fœminis & Eunuchis quare exilior. 540
vrania muſa. 120
vrbes omnes in alicuius Dei tutela. 331
vrbes exercitus ue deuouendi uerba. 332
vrbinus ſerui uirtute periculo mortis ereptus. 220
vri. 484
vrina retrimentum potus. 561
vnum puncti loco. 27
vuarum genera. 358
vultur iecur Ixionis depaſcens quid. 56
vulnera ex æreo mucrone, minus noxia. 567
vſurpata mulier quæ. 187
vxore præſente quibus ſcommatibus locus. 512

X

Xeniades Corinthius. 225
Xenon. 210
Xantippus. 182
Xenagoras hiſtoricus. 449

Y

Y περικαταληκτικὸν uerſus. 445
Yπερβαίνοντες dies qui. 234

Z

Zilmiſſus collis. 264
zodiacus. 75
zodiacus quomodo in duodecim partes diuiſus. 102
zodiacus de tropico in tropicum obliquatus. 146
zodiacus ſolis uia. 147
zodiaci ſigna cur aliis ſtellis breuiori, aliis longiori tempore percurrantur. 101
zodiaci latitudo. 75
zodiaci ſignorum ordo. 84
zodiaci ſigna quomodo ſphærarum inferiorum ſtellæ occupent. 100
zodiaci appellatio. 104

zodiaci ſigna quæ quibus numinibus dicantur. 227
zodiaci ſigna omnia ad ſolis naturam referri. 276
zodiacum lacteo circulo oblique interſecari. 59
zona uſta ſiue torrida. 75
zona torrida cur ſemper flammis obnoxia. 140
zona torrida ſiue peruſta quæ ibidem
zonæ terræ quot & quæ habitabiles. 127. 128. 130
zonas eaſdem ineſſe cœlo quæ in ſunt terræ. 136. 138
zopirion. 222
ζυγὸς Scorpii prior par. 227
ζωάνες. 328
ζώδια. 104

FINIS.

Auctores a Macrobio citati.

Ariſtoteles
Arbiter Petronius
Apuleius
Aſclepiades
Ariſtophanes
Anaximenes
Archimenides
Aſinius Pollio
Apollodorus
Aratus
Aſper
D. Auguſtus.
Actorianus
Antipater Stoicus
L.Accius
Antias Valerius
Atteius Capito
Alexander Ætolus
Archilochus
Æſchilus
Antonius Gnipho
Alcæus
Afranius
Anaxandrides
Ariſtomenes
Acca
M.Attilius
Aurel. Cornutus
Apollonius
Alcman Lyricus
Boethus
Cor.Balbus
C.Baſſus
Cicero
Critolaus
Critias
Claudius Quadrigarius
Cornificius
Cleanthes
Cælius
Chryſippus
M.Cato
Casſius Hemina
Cloatius Verus, ſiue Verrius
Cingius, ſiue Cincius
Catullus
Carminius
Callias
Caluus
Cratinus
Demoſthenes
Democritus
Didymus grammaticus
Didorus
Ennius
Epicurus
Empedocles
Eratoſthenes
Epicadus
Egnatius
Euripides
Ephippus
Epicarmus
Eupolis
Eraſiſtratus.
Ephorus.
Faborinus ſiue Phauorinus
Furius poeta
Feneſtella
Fuluius
Flauius
Feſtus Pompeius
Fab.Pictor
Cellius
Geminius
Granius Licianus
Granius Flaccus
Glauſippus
Homerus
Heſiodus
Heraclitus Ponticus & Phyſicus
Hippocrates
Hyllus
Hipparchus
Horatius
Hoſtius poeta
Herodotus
Ilius
Iul. Hyginus
Iuuenalis
Iul. Cæſar
Iul.Modeſtus
Iunius
Licinius Macer.
Liuinus.

Liuius Andronicus
Lucilius
Lucanus
Lucretius
Corn. Labeo
M. Lælius Augur,
Macer hiſtoricus
Maſſurius Albinus
Menandrus ſiue
Menander
Cn. Marius uel
Mattius
Mallius
Mummius,
Q. Mutius
Niſus
Nicander Colophonius
Noulus
Numenius
Neuius
Nigidius Figulus
Octauius Herſenius
Oenopides
Oppius
Orpheus
Plato.
Plautus
Val. Probus
Piſo.
Pacuuius
Pythagoras
Philolaus
Poſſidonius
Porphyrio
Philemon Comicus
Plotinus
Perſius
Parmenides
Protarchus Trallianus
Pomponius
Pomponianus
Ptolemæus.
Pherecides
Philochorus
Poſthumius Albinus
Polemon
Phileas
Pindarus
Peſtanus Vibonenſis
Rutilius
Salluſtius
Sammonicus Serenus
Ser. Sulpitius
Speuſippus
Scæuola Pontifex
Sophocles
Sapho
Statius Tullianus
Sueuius poeta
Siſenna
Timotheus poeta
Tuditanus
Thucydides.
Tarquinius Priſcus
Trebatius
Theophraſtus
C. Titius
P. Tertius
M. Varro
Verrius Flaccus
Veranius
Vectius Prætextatus
Velius Longus
Veratius Pontificalis
Vmbro
Varius
Xenagoras
Xenophanes
Xenocrates
Xenon
Zenon

ſquallere. 491.493 508
ſquallor. ibidem
σπουδὴ σβραδέως. 495
ſpeculi ignem emittentis ad lunam compar. 89
ſpiramentum hominis. 534
ſpiritus pro anima. 70
ſpiritus fortior incipiens quam deſinens. 124
ſpiritus hauſtu priuatum durare ultra horas ſeptem non poſſe. 42
ſtare id dici,ad qđ acceditur. 250
ſtati dies. 246
ſtatius Tullianus. 330
ſtatiuæ feriæ. 244
ſtatoris Iouis ædes. 320
ſtellæ quæ. 72
ſtelle errantes. 73
ſtellæ cœleſtes ignes. 71
ſtellæ ſingulæ uniuerſa terra maiores. 78
ſtellarum quædam ſemper, cur quædam nunquam nobis uideãtur. 77.78
ſtellarum etiam fixarum an motus aliquis. 83
ſtellarum nomina unde. 90
ſtellarum curſu res humanas diſponi, aut ſaltem ſignificari. 251
ſtellas errantes contrario quam cœlum motu uerſari. 83
ſtellis aues immolandas. 329
ſtephanitis uua. 359
ſterculius dictus Satur. 205
στερεόν. 27
ſtiptica uis. 567
ſtomachus paterfamilias. 516
ſtomachi uis & officium. 537
ſtomacho laſſo cur nihil calidum adhibeatur. 524
ſtonii oppid. deuotum. 333
ſtraton Peripateticus. 41
ſtrophe hymnorum. 121
ſtruthium malum. 356
ſtyli dicendi duo. 379
ſtyx flu. infernalis quid. 55
ſuaue & dulce non idem. 530
ſublicius potis. 225
ſucci qualitas in cibis. 515
ſueuium imitatus Vergilius. 465
ſueuius. 486 (356
ſueuius poeta, eiusq; moretũ 55
ſumptuariæ leges unde. 349
ſuperficie terminari omnia corpora. 26
ſuperficies cum lineis, prima in corporea natura poſt corpora. 27
ſuperficies quid apud geometras. 116
ſuperficiẽ lineis terminari. 26
ſuperi nobis dii, nos inferis. 20
ſus prægnans terræ hoſtia. 229
ſyenæ ciuitas, 139. ſub æſtiuo tropico. 141
ſyllana lex. 352
ſyllæ nomen corruptum ex Syllæ nomine. 255
ſyllæ dictum de Cæſare. 295
ſymethus fluuius. 246
ſylueſtre malum. 356
ſyluicolæ. 485
ſymmachi floridum & pingue dicendi genus. 378

ſymphoniæ muſicæ,& ex his conſtituta anima. 37
ſymphoniæ quinque. 115

T

Tabularum xij. renouatio. 351
Tactus uis totius corporis. 337
Tanais. 140
tantali pœna. 55
tarentina nux. 355. (ibidem
tarentinæ oues, quaſi terentinæ.
tarentum cur molle dictum Horati. 356
tarentinum pyrum. 357
tarquinius Priſcus. 197
tarquinius Demarathi Corinthii alius. 321
Tarquinii priſci oſtentarium arborarium. 358
taurus cur Veneri aſſignetur. (105
taurus ſignum Veneri dicatum. 228
taurus pro Sole ubi colatur. 277
taurus quibus diis immoletur. 334
tauri ſignum, 86. quomodo ad ſolem referatur. 277
taxare. 491
tellana ficus. 357
temperantia politica. 49. animi iam purgati. 56. exemplaris, ibidem
temperantia Scipionis. 54
temperantiæ officium. 48
tempeſtas ſuprema. 188
tempeſtiua pinus. 483
templum dei mundus. 67.68
tempus quid, & tempora non fuiſſe, cum fuit chaos. 209
tempus omnia metere. 210
tempus præſens leonis capite ſignificari, præteritum lupi, futurum canis effigie. 273
tempore abſumi omnia ac reſtitui. 210
tempora non aliunde quam ex curſu ſolis. 147
ter terna ter ſolidū corpus. 117
terentii unde dicti. 356
terentii Varronis ſatyra περὶ ἐξαγωγῆς. 337
terenum idem quod molle Sabinorum lingua. 355
teres forma ſola diuina. 61
terminalia. 235.236
termutia olea. 358
ternarius omnium numerorum primus impar. 28
ternarii laus. 33.36
terra ſicca & frigida. 34.522
terra puncti loco ad cœli uaſtitatem. 78.79
terra globoſa. 76.78
terra immota, & mundi imū. 80
terra mundanæ ſphæræ centrum & immobilis. 89
terra ſphærarum nona & mundi ultima. 107
terra elementaris quæ. 108
terra cur immobilis cur quod in eam nutu ſuo omnia pondera ferantur. 108
terra ſphærarum ultima, & immobilis. 125
terra omnis, parua quædam inſula. 143

terra omnis ad cœleſtem circulum puncti loco. 154. 155
terra mater, quæ Ops dea. 216
terræ & aquæ per frigidum coniunctio. 33
terræ globus in templo dei medius. 63. 68
terræ umbra. 96
terræ diametros. ibidem
terra cœleſtis circuli medium ac centrum. 97
terræ ambitus quot ſtadiorū. 96
terræ cinguli ſiue zonæ. 127
terræ globoſitas. 128
terræ quanta ſpatia habitabilia, quanta inculta. 134
terræ ambitus quantus. ibid.
terræ nobis inhabitatæ latitudo. 144
terræ imago Ægyptiis bos. 269
terræ ſuperius hemiſpærium Venus, inferius autem Proſerpina dictum. 273
terram Oceano cingi, ueluti par uam inſulam. 127
terram excipere omnia nutu ſuo pondera. 132
terram quomodo Oceanus ambiat. 142
terram uocari in ſacris Magnam matrem eius hoſtia ſus prægnans. 229
terrenas zonas cœleſtibus infici. 138
tertia Iunia. 291
termutia olea. 358
teſſera. 27. 16
tetrachordum cur Mercurio attributum. 269
Τετρακτύς. 36
thalia nympha deque ea fabula. 447
tharſius Amphias. 512
thaſia nux. 355
thebe urbs Achille euerſa. 428
θέειν. 280
theocritus Chius ob ſcomma in Antigonum occiſus. 510
theocritum in Bucolicis imitatus Vergilius. 381
θεὸς γυναικεῖα. 230
θεοὶ pro ſideribus & ſtellis. 280
θεωρητικὸν animæ unde. 62
theron rex eiusq; contra Herculem expeditio. 272
thuricremus. 485
θυμβραῖος Apollo. 259
θυμικὸν. 36
θυμικὸν animæ unde. 62
θύον apud Homerum pro citreo malo. 357
θυραῖος Apollo. 211
thyrſus Bacchi. 267
Timæus. 18
timæum & Socratem non eodem tempore fuiſſe. 182
timentes cur palleſcant, curq; tremant. 541
timorem cum amore miſceri non poſſe. 219
timore laborantem felicem eſſe non poſſe. 56
timoſum pyrum. 357
timotheus poeta. 566
tineas necare citreum malum ue ſtibus interiectum. 357

titianum pyrum. 357
titij iecur depaſcens uultur quid. 55
T. Largius dictator. 208
τὸ ἀγαθόν. 17
toga picta a Tullo Hoſtilio inſtituta. 197
togata gens pro Romanis. 486
tonos ex epogdoo numero. 114
Τὺ παρ. 80
tot nobis hoſtes, quot ſerui, prouerbium. 119
toto cœlo errare, prouerbiũ. 338
Τραγήματα. 309
traiani quõ Heliopolitani Iouis oraculum expertus. 282
traianus obitus. ibidem
Τράχηλος. 454
tranſmittere. 482
tremellius, Scropha dictus. 201
tremor unde metuentibus. 541
tremulum lumen. 481
tribunum plebis nullum abeſſe Roma integrũ diem licere. 187
trigonum corpus. 26
trigonalis forma. 33
trinundinus dies. 249
triplaris numerus. 114
triſtis pro amaro. 485
tritones cur Saturni templo faſtigiis impoſiti. 209
triuia cur dicta Diana. 211
triumphi auctor primus Liber pater. 267
troianus porcus, Troianus equus. 341
tropici duo. 75. 132
tuba. 494
tuditanus. 236
tullianum pyrum. 357
tullus Hoſtil. Saturni templum conſecra. 208. magiſtratuum inſignia primus inſtit. 197
turacis ager. 215
turicremus. 486
turonius Flaccus Mango. 301
turrinianum pyrum. 357
tutela quando pueri & puellæ liberentur. 42
tutelæ ancillæ cum aliis inſigne facinus. 223
tutilianæ feriæ. 245
tyberini piſces omnes in deliciis habiti. 348
tybur malum. 356
Τύχης nulla apud Homerum mẽtio. 434
tyranni uita an beata. 56
tyrannis nunquam timoris expers. ibidem

V

VÆ particula quid ſignificet. 497
Vagarũ ſphærarum motus. 125
Valeſij pro ualeriis. 315
Valer. Probus. 458
Valer. Maximus. 200
Valerianum pyrum. 357
Variola uua. 359
Variũ imitatus Vergi. 465. 474
Varronis Cynicæ Satyræ, ſiue Menippeæ. 224
Varro Menippea, ἄλλος οὗτος Ἡρακλῆς. 337
Varronis logiſtoricon. Marius de fort. 354

Vatinius a populo lapidatus. 304
Vatinius Augusti cauillo notatus. 299
Vatii conſulatus Cicer. ſcommate notatus. 294
Vatinii cauillũ in Ciceroné. 295
Vecors. 497
Vectigalia locari menſe Martio ſolita. 227
Vectigaliorum. 191
Vectius Prætextatus. 181
Vehemens. 497
Veii oppidum deuotum. 233
Velabrum urbis, locus. 215
Velius longus. 325
Veliuolum 485
Venæ receptacula ſanguinis. 516
Venuncula uua. 359
Ventris duo orificia. 516
Ventris laxamentum ſequi timorem, & cur. 541
Venus & Mercurius ſolis quaſi ſatellites. 125
Venus unde ἀφροδίτη. 209
Venus e ſpuma orta, unde Aphrodite. 227
Venus architis Apud Aſſyrios. 273
Venus pro ſuperiore terræ hemiſphærio. 274
Venus eadem cum luna. 329
Veneris ſphæra pro aere. 58
Veneris ſphæra. 62. 86. 87
Veneris ſtella cur benigna. 91. 92
Veneris curſus. 150
Veneris nullũ nomen aut feſtum ſub regibus Romanis. 228
Veneris ſimulachrum. 177. Cypri barbatũ, 329. quia eadem mas & fœmina. ibidem
Veneris templũ Pantheum. 353
Veneri cur ſecundus menſis ſacer. 227
Veneri tauri ſignum in zodiaco dicatum. 227
Venerem in ſacris genitricem uocari. 227
Venerem calidis omnibus prouocari. 525
Ver calidum, & humidum. 521
Vera per figmentum referendi modi. 17
Veranius. 315
Veratius. 313
Verbum inſolens tanquam ſcopulum fugiendum. 193
Verbis præſentibus utendũ. ibi.
Vergilius nullius diſciplinæ expers. 37. 447
Vergilius Homericæ perfectionis per omnia imitator. 46
Vergilius moriens poemata ſua igni legauit. 284. 285
Vergilius non minus orator, quã poeta. 377
Vergilius qualis Homeri imitator. 426
Vergilius quàm fuerit Græcæ linguæ addictus. 438
Vergilius quæ ex latinis tranſtulerit. 461
Vergilius antiquitatis ſtudioſus. 500
Vergilii ad Auguſtum epiſtola. 285
Vergilii gloria quæ, 284. & laus.

5286
Vergilii breuitas,378.copia, ibi.
ſiccitas floridum dicendi genus
omnia ſimul iuncta maturitas,
& grauitas. 379.380
Vergilii uitia, ab Homero mutuata. 426
Vergilii grammaticis Græcis præceptor Parthenius. 439
Vergilii locus. 20. 22.23.46.52.
53.66.70.75. 78. 81. 82. 86.
122. 128. 141. 142. 150. 187.
205. 209. 238. 245. 250. 256.
266.284.288 313.314.& dein
ceps uſque ad paginam. 339. &
356. 357. & uſque ad paginam
501.& 505. 508.
Vergilium nullius unquam diſciplinæ errore inuolutum. 141
Vergilium non apte feciſſe initium belli inter Troianos & Latinum. 436
Vergilium per omnia Græcos imitatum. 380
Vergiliani poematis diſpoſitio. 428.429
Vergiliana apophtheg. 434
Vergiliana epitheta. 480
uergiliæ fixæ. 84
uergiliæ in Tauro. 86
uerianum malum. 356
uerno luto, hyberno puluere grã dia farra. 453
uerrius Flaccus iuris pontificii peritiſſimus. 243
uertigo cur ex crebra corporis in ornem rotatione. 534
ueſicæ officium. 561
ueſpera. 188
ueſpertilio an inter aues numerandus. 563
ueſanus. 467
ueſta potens dicta cur. 322
ueſtæ ignem renouari Calend. Martiis. 226
ueſtibulum. 496
uetus. 497
uetuſtas adoranda. 342
uerum latens quomodo anima proſpiciat. 22
uerum cum nõ omnibus liqueat, omnes tamen opinari. 61
Vexare. 491
uidendi ratio. 554
uidua quaſi ualde uidua, uel a uiro diuiſa. 242
uiduis ad nubendum feriæ magis quam uirginibus aptæ. 243
uim cuiquam facere feriis, piaculare. 243
uiminalis collis. 213
uinalia. 190
uinaliorum dies Ioui ſacer. 189
uinum ingenii uirtutisq; fomes. 309
uinum non libari Ceteri. 335
uinum natura frigidum. 524
uinum cur ſudore nimio aut laxato uentre defesſis ingeratur. 524
uinum defecatum cur magis penetret, & cur facile mutetur. 542
uinum idem ieiuno quam ei qui cibũ ſumpſerit meracius. 544

Vinum cur quod uetuſtiſſimum optimum. 543
Vinum cur, ſi uas diutule ſemiplenum cuſtodiatur, acorem incurrat. 543
Vinum in dolii medietate optimum. 544
Vinum cur αἴθοπα οἶνον Homero appellatur. 547
Vini auctor Liber pater. 267
Vini moderatus uſus. 310
Vini nimietas nec ad uenerem, nec ad conceptionem conducit. 525
Vini natura humida. 543
Vina cur in Ægypto frigida. 533
Vina cur nunquam aut raro congelaſcant. 546
Vina uaria uitanda. 514. 521
Viras quandoq; decreſcere incipiant. 43
Virgulus Manlius. 247
Virgo numerus ſeptenarius. 31
Virgo quomodo pro ſole. 277
Virginis ſignum, iuſtitia. ibid.
Virium augmenta quinta annorũ hebdomade compleri. 43
Viros uocare feriis illicitũ. 246
Virtutis præmium ampliſſimum conſcientia. 23
Virtutis fructus in conſcientia ſapienti, minus autem perfecto in gloria. 155
Virtute ſola beatos fieri 48
Virtute & uoluptate nihil ſibi contrarium magis. 518
Virtutum officia ſecundum Stoicos. 48
Virtutum genera quatuor ſecundum Platonem. ibidem
Virtutum ideæ in mente. 50
Virtutum effectus, beare 51
Virtutum duplex genus. 175
Viſio. 19. 20
Viſus hominis non ultra centum & octoginta ſtadia. 76
Viſus complendi ad dignoſcenda figura triplex ratio. 557
Viſus unde in oculis. 537
Viſui tria neceſſaria. 555
Viſum. 19. 20
Vita uulgo, animæ moris. 57
vitæ finem expectandum nõ præcipitandum. 66
vitam noſtram præcipue Sole & Luna moderari. 91
vitro ſoluendo firmandoq; ignis ex myrica optimus. 365
vitiſatos. 484. 486
vitula dea pro victoria. 316
vitulari. ibidem
vitulatio. ibidem
viuẽdi meta ſeptenarii decas. 42
vlyſſis error quatenus ab Vergilio in Aenea expreſſus. 383
vmbilici reliquias quando iactet puer. 42
vmbra terræ. 96
vmbracula. 482
vmbro. 245
vngue ſiue ſenſu. 515
vnionũ in aceto diſſolutio. 353
vnitas, & mas fœmina. 30
vocabulorum auctor antiquitas. 75

vocales ſeptem a natura repertæ, & cur Latinis quinque tantum. 42
vocis concordiam ponderum lege prouenire. 113
vola. 44
volatile ferrum. 486
volemium pyrum. 357
volones qui dicti. 222
voluptas Stoicis hoſtis, epicureis ſummum bonum. 289
voluptates, a quibus cauendum. 310
voluptas, guſtus & tactus beluina ideſt, coeundi & comedendi. 311
voluptas ſeriis & ſtudioſis cauenda. 518
voluptas utendi modo uel honeſta uel inhoneſta. 523
voluptas an ſemper uirtuti inimica. 523
voluntariæ cohortes. 222
volupiæ ſacrum. 214
vomit undam, antiq; dictum. 481
Vomitoria in ſpectaculis quæ: ibidem
Vox in fœminis & Eunuchis quare exilior. 540
vrania muſa. 120
vrbes omnes in alicuius Dei tutela. 331
vrbes exercitus'ue deuouendi uerba. 332
vrbinus ſerui uirtute periculo mortis ereptus. 220
vri. 484
vrina retrimentum potus. 561
vnum puncti loco. 27
vuarum genera. 358
vultur iecur Ixionis depaſcens quid. 56
vulnera ex æreo mucrone, minus noxia. 567
vſurpata mulier quæ. 187
vxore præſente quibus ſcommatibus locus. 512

X

Xeniades Corinthius. 225
Xenon. 210
Xantippus. 182
Xenagoras hiſtoricus. 449

Y

Yπερκατάληκτικοὶ uerſus. 445
Yπερβαίνοντες dies qui. 234

Z

Zilmiſſus collis. 264
zodiacus. 75
zodiacus quomodo in duodecim partes diuiſus. 102
zodiacus de tropico in tropicum obliquatus. 140
zodiacus ſolis uia. 147
zodiaci ſigna cur aliis ſtellis breuiori, aliis longiori tempore percurrantur. 101
zodiaci latitudo. 75
zodiaci ſignorum ordo. 84
zodiaci ſigna quomodo ſphærarum interiorum ſtellæ occupent. 100
zodiaci appellatio. 104

zodiaci ſigna quæ quibus numinibus dicantur. 227
zodiaci ſigna omnia ad ſolis naturam referri. 276
zodiacum lacteo circulo oblique interſecari. 59
zona uſta ſiue torrida. 75
zona torrida cur ſemper flammis obnoxia. 140
zona torrida ſiue peruſta quæ. ibidem
zonæ terræ quot & quæ habitabiles. 127. 128. 130
zonas eaſdem ineſſe cœlo quæ in ſunt terræ. 136. 138
zopirion. 222
ζυγὸς Scorpii prior par. 227
ζωάνες. 328
ζώδια. 104

FINIS.

Auctores a Macrobio citati.

Ariſtoteles
Arbiter Petronius
Apuleius
Aſclepiades
Ariſtophanes
Anaximenes
Archimenides
Aſinius Pollio
Apollodorus
Aratus
Aſper
D. Auguſtus.
Actorianus
Antipater Stoicus
L. Accius
Antias Valerius
Atteius Capito
Alexander Ætolus
Archilochus
Æſchilus
Antonius Gnipho
Alcæus
Afranius
Anaxandrides
Ariſtomenes
Acca
M. Attilius
Aurel. Cornutus
Apollonius
Alcman Lyricus
Boethus
Cor. Balbus
C. Baſſus
Cicero
Critolaus
Critias
Claudius Quadrigarius
Cornificius
Cleanthes
Cælius
Chryſippus
M. Cato
Caſsius Hemina
Cloatius Verus, ſiue Verrius
Cingius, ſiue Cincius
Catullus
Carminius
Callias
Caluus
Cratinus
Demoſthenes
Democritus
Didymus grammaticus
Didorus
Ennius
Epicurus
Empedocles
Eratoſthenes
Epicadus
Egnatius
Euripides
Ephippus
Epicarmus
Eupolis
Eraſiſtratus.
Ephorus.
Faborinus ſiue Phauorinus
Furius poeta
Feneſtella
Fuluius
Flauius
Feſtus Pompeius
Fab. Pictor
Cellius
Geminius
Granius Licianus
Granius Flaccus
Glauſippus
Homerus
Heſiodus
Heraclitus Ponticus & Phyſicus
Hippocrates
Hyllus
Hipparchus
Horatius
Hoſtius poeta
Herodotus
Ilius
Iul. Hyginus
Iuuenalis
Iul. Cæſar
Iul. Modeſtus
Iunius
Licinius Macer.
Liuinus.

Liuius Andronicus
Lucilius
Lucanus
Lucretius
Corn. Labeo
M.Lælius Augur,
Macer hiſtoricus
Maſſurius Albinus
Menandrus ſiue
Menander
Cn.Marius uel
Mattius
Mallius
Mummius,
Q.Mutius
Niſus
Nicander Colophonius
Noulus
Numenius
Neuius
Nigidius Figulus
Octauius Herſenius
Oenopides
Oppius
Orpheus
Plato.
Plautus
Val.Probus
Piſo.
Pacuuius
Pythagoras
Philolaus
Poſſidonius
Porphyrio
Philemon Comicus
Plotinus
Perſius
Parmenides
Protarchus Trallianus
Pomponius
Pomponianus
Ptolemæus.
Pherecides
Philochorus
Poſthumius Albinus
Polemon
Phileas
Pindarus
Peſtanus Vibonenſis
Rutilius
Salluſtius
SammonicusSerenus
Ser.Sulpitius
Speuſippus
Scæuola Pontifex
Sophocles
Sapho
Statius Tullianus
Sueuius poeta
Siſenna
Timotheus poeta
Tuditanus
Thucydides,
Tarquinius Priſcus
Trebatius
Theophraſtus
C. Titius
P. Tertius
M.Varro
Verrius Flaccus
Veranius
Vectius Prætextatus
Velius Longus
Veratius Pontificalis
Vmbro
Varius
Xenagoras
Xenophanes
Xenocrates
Xenon
Zenon